

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Örigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Apanta Ta Ellēnisti Heuriskomena

Cui idem præfixit Origeniana, Tripartitum opus, quo Origenis narratur vita,
doctrina excutitur, scripta recensentur

Origenes

Rothomagi, 1668

Caput secundum. Origenis dogmata

urn:nbn:de:hbz:466:1-25059

A quando ad crucis formam esse depictum, ut fidem faciunt vetustissimi nummi Ebraeorum.

III. Non Scripturæ interpretationes duntaxat, sed ipsos etiam Interpretes, Scriptoresque adeo Ecclesiasticos omnes accurate evolverat Adamantius, quorum patrocinium sententis suis plerumque nominatim aſciſcit, Clementis puta, Ignatii, Iosephi Philonis & aliorum. Neque id in libris solum qui à Rufino conversi sunt, reperias; hæc quippe vir huius ætatis eruditus ab Interprete conficta existimabat; sed in Græcis etiam Tomis, vel ſcriptionibus ab Hieronymo latinis donatis, præcipue vero in libris contra Celsum. Inter Ecclesiasticos scriptores, apocryphorum auctores librorum refero, quorum testimonijs sæpe quoque utitur; non plus tamen ijs fidei vel auctoritatis tribuens, quam quantum ex hoc Apostoli monito tribuere licet; *Omnia probate, quod bonum est tenete.*

B IV. Fuit ergo præcipua Origenis in Scripturis enodandis cõtentio, cuius disciplinæ causa excoluit etiam *ἱστορίαν*, sed Philosophiam potissimū. Vnum autem præ reliquis Platonem admiratus est: sic ut Christiana dogmata ad Platonicæ doctrinæ leges, non ipsam Platonis doctrinam ad Christi effata accommodaret. Exemplo suo Origenem eo compulit Philo Iudæus, totus ad Platonis exemplum compositus, non Platoni nimis tribuendo duntaxat, sed Scripturam etiam allegorijs perpetuis explanando. Compulit & præceptor illius Clemens Alexandrinus, Academiæ pigmentis res Christianas illustrare sœtus; quod & maxima pars fecit veterum Patrum, sed parcius & verecundius. His itaque Platonicorum delirijs sincerum doctrinæ Christianæ vas postquam incrustavit Adamantius, ex illo doctrina eius corrupta est, & profanis imbuta erroribus, unde infinitis iactatus convitijs, &

C querelis in summas incidit calamitates, & laudem meritis partam decoxit. Sed nec Academia finibus ingenium suum coercuit; universas ille Philosophorum sectas animo pervagatus est. Pythagoricorum scriptis delectatum fuisse, & Stoicorum quoque adhibuisse libros testis est Porphyrius. Hinc adeo non uni alicui addictum sectæ, sed omnium studiosum fuisse, ex ijsque quidquid utilius esset, & vero similis decerpisse, idemque discipulis ut faceret caute præcipisse Gregorius Thaumaturgus scriptum reliquit; ut non tam Platonicus, vel Pythagoricus, quam Potamonius dici debeat, à Potamone illo Alexandrino, qui Eclecticæ sectæ auctor fuit. Quocirca Iustinianus in Epistola ad Menam, & in altera ad Quintam Synodum, Paganorum erroribus affinem fuisse Origenem tam crebro

Gregor.
Thaum.
in
Panag.

D V. Ad reliquas quoque disciplinas, sive Mathematicas artes, sive eas quæ ab humanitate nomen habent, animum appulit; sed majorem videtur ijs artibus impendisse operam, quantum erat usus vel ad Scripturæ sacræ illustrationem, vel ad morum emendationem, vel ad Ecclesiæ ædificationem accommodatior. Tam assidui autem & inexhausti in evolendis voluminibus laboris fuit, ut objiciat ei Theophilus, perpetuus ipsius insectator, *iactare se illum in scientia Scripturarum, & putare tanta legisse, quam nullus hominum legerit*: tanta vero

Theophil.
Paph. 1.

E tera sacris promovendis conducant parum intelligentium. Tantam demum sibi nominis claritatem eruditione sua peperit, ut ad eum confluerent omnis generis homines, excellentem ejus eruditionem Ethnici ipsi celebrarent scriptis, suas ei consecrarent lucubrationes, disciplinarum omnium encyclopadiam animo crederetur esse complexus, & princeps inter literatos ab omnibus propemodum poneretur.

Euseb. libr.
3. cap. 9.

CAPVT SECVNDVM.

F

ORIGENIS DOGMATA.

Capitis secundi Prologus, & partitio.

PERVENIMVS jam ad ipsa Origenis dogmata, sive quæ reprehensiones experta aliquo modo defendi possunt; sive quæ sanæ Christianorum doctrinæ re ipsa minus consentanea omnem penitus respuunt excusationem: nec ea modo quæ culpari vulgo solent, sed quæ nos etiam ex attenta & diligenti lucubrationum eius lectione excepimus. Alij quidem uniuersos Origenis errores defendere qua jure, quaq; injuria sunt aggressi; magnam hinc sibi spondentes laudem, si receptas de eo opiniones impugnarent;

d ij

neutiquam cogitantes se, dum in Origenem officiosi esse student, existimationi suæ ac pudori parum consulere. Nobis veritatem persequi propositum est, & Adamantium vel accusare, si ita res ferat, vel excusare, quoad patietur candor noster; sed ita tamen ut ad præstandum ipsi defensionis officium sumus paratiores: quod triplici fere ratione facere institimus, vel molli ac benigna interpretatione locis controversis adhibita; vel prolatis ex ipso Origene contrarijs ac repugnantibus effatis; vel similibus Patrum adductis sententijs. Posterior uterque defensionis modus à nonnullis reprobatus est, & secundus quidem ab insigni ætatis nostræ Theologo, idcirco nimirum quod ex oppositis Origenis testimonijs concluditur solummodo diversa ipsum sensisse, non vero perverfis opinionibus neutiquam adhasisse. At non aliam tamen protegendi Adamantij commodiorem viam insistere se putavit Pamphilus in Apologetico. Nam cum ab Hæreticis violata esse constaret Origeniana volumina, si quæ sententiarum deprehendebatur varietas, merito in Hæreticorum fraudes varietatis causa convertebatur. Præterea ut errasse Origenem demus, fatendum est saltem incertum animi in ijs fuisse questionibus, & à pertinaciæ crimine longe abfuisse, quo uno satis purgatur. Tertia quoque tuendi Origenis ratio, quæ ex Patrum adimplatione sumitur, repudiatur ab Hieronymo; qui, cū eodem pacto Origenem defendisset Iohannes Hierosolymitanus, hæc scripsit ad Theophilum: *Novum defensionis genus, sic Origenis vitia non negare, ut cum illo ceteros crimineris. Videlicet quem aperte defendere non audeas, multorum simili errore tutaris.* Nempe non raro contigit, ut quod in Origene damnabat Hieronymus, ejus ipse reus teneretur. Id cum ipsi objicerent adversarij; purgari Origenem volebat, non suo aliorumque exemplo defendi. Quapropter Rufinus Invect. 1. ita loquentem inducit Hieronymum: *Omnes isti (Patres) ut Origenes erraverunt; sed accipiant erroris sui veniam, quia & ego aliquando erravi, & nunc penitentiam gero, sed veniam accipere debeo. Origenes vero cum eadem qua ego dixerit, etiam si penitentem in egit, veniam non accipiet: imo pro his que omnes diximus, solus ipse damnatur.* Si quando vero accusabatur Hieronymus ipse, Origenis patrocinium pro se ambire non dubitabat: sibi concedi volens, quod negabat Origeni. Merito itaque ait Rufinus Invect. 2. *Sive hoc fecit Origenes, sive non fecit, quid ad te? Si ad illius exemplam judicari vis, relege sententias tuas, & vide quid dixeris. Hoc non est, inquis, se purgare; sed socios criminis querere. Noli ergo & tu socios criminis querere, sed purificationem facti require.* Profecto hæc si criminationum eripiatur depulsio, legitimo & in ejusmodi controversijs receptissimo defensionis argumento carebimus, & à Patribus etiam post Hieronymum sæpe usurpato. Nam, ut alios sileam, numquid simili patrocinio Theodori Mopsuesteni causam munivit Facundus, qui undecimum Operis sui librum conquiritis Patrum paribus sententijs totum refert: *Statuimus* inquit, *in hoc volumine magnorum virorum dicta proferre similia, ad excusandam difficultiora his pro quibus eum putaverunt, tanquam magistrum Nestoris, anatbematate percellendum.* Et nunc in velitationibus adversus Heterodoxos, quid utilitatis quam suffragio Patrum, & consensione pugnare? Triplici hoc ergo vallatus præsidio, prodeat tandem ad pugnam Origenes.

Hujus dogmata questionibus quatuordecim comprehendimus. I. est de Deo: II. de sanctissima Trinitate: III. de Christo, ejusque Incarnatione & *consubstantia*. IV. de B. Maria Virgine: V. de Angelis bonis & malis: VI. de anima: VII. de libero arbitrio, gratia, & prædestinatione: VIII. de Astris: IX. de resurrectione mortuorum: X. de postremo iudicio: XI. de pœnis & premijs: XII. de mundo, Paradiso terrestri, & Adamo: XIII. de allegorica Scriptura interpretatione: XIV. quaestiuiculas aliquot quasi per saturam complectitur.

QUESTIO PRIMA.

DE DEO.

I. *Utrum circumscriptam esse Dei potentiam Adamantius dixerit: II. quemadmodum ipsi à Patribus quibusdam objicitur: III. cui & nonnulli assensu sunt. IV. Ex Academia manavit isthæc doctrina. V. Utrum corporeum esse Deum ratus sit. VI. Ab hæreseos huius suspitione vindicatur. VII. Objecta diluuntur. VIII. Multos hic error infecit.*

I. **P** R I M V M hoc nomine vapulat Adamantius, quod finitam esse ac terminis circumscriptam Dei potentiam crediderit, totque eum procreasse res, quot providentia sua continere & administrare poterat; tantam eam fecisse materiam, quantum valebat ornare, & in rerum formas dividere; tantum ipsum potuisse, quantum ei ad agendum materia ministravit; nec in infinitum proferendam ejus potentiam, laudis ob-

A tentu; ne seipfam quippe à se intellectum iri nisi determinata foret, infinitum enim comprehendere non posse. Quotiescumque igitur Deum omnipotentem Origenes dixerit, res omnes quæ ab eo creatæ sunt in ejus esse potestate; non vero infinitum rerum numerum ab eo creati, & ad libitum regi posse intellexerit; hoc est, esse quidem eum *παντοκράτωρα*, at *παντοδύναμον* non esse. Atque hac sane sententia ex his ejus verbis satis extat: *Deus Patet omnipotens est, eo quod potentatam omnium tenet, idest cæli & terre, Solis & Luna, & stellarum omniumque qua in ipsis sunt.* Orig. lib. 1. De princip. cap. 2.

B II. Itaque hoc ei crimen objicit Theophilus Alexandrinus in prima Paschali Epistola; cui testificando disertum profert è primo De principiis libro fragmentum Iustinianus Imperator, quod in Latina Rufini interpretatione libro 2. cap. 2. non parum deformatum reperitur. Præterea idcirco mundum Deo coæternum credidisse illum refert Methodius apud Photium Cod. 235, quod semper fuerit *παντοκράτωρ*, minime autem *παντοδύναμος* esse posse *αὐτὸν ἢ πᾶσι δυνάστην*. Vnde sequitur omnipotentem esse, non quod omnia possit efficere, sed quod in omnia quæ sunt potestatem habeat. Rufinus Palæstinus in libello De fide, quem edidit Sirmundus: *impie, inquit, Origenes, ac nefarie fatus est, qui sic dixit: Non omnia qua voluit Deus fecit, sed ea tantum qua potuit continere, & comprehendere. Qui cum hoc dixit, ademit Domino cunctorum potentiam, quasi ex parte dimidia ei faciendi potestas daretur. Nam si continendi, ac sibi qua faceret subjugandi non habet, ut ille asimat, facultatem, ne creandi quidem scilicet potestatem habebit. Nam qui creandi facultatem habet, & subjugandi sibi creata similiter habebit.*

C III. Vanum ergo Origeni patrociniū præbet Halloxius, id sibi velle Origenem prædicans, *cuncta Deo esse subiecta, & ejus omnipotentia in creando aequalem esse sapientiam in gubernando, ita ut numquam fieri possit, ut tot tantaque creet, quin tot & tanta gubernare possit; ut sapientia gubernatoris æquiparetur potentie conditoris.* Quod si in eadem quaestione celsipantium numerus facere aliquid potest pro causa Origenis, dabimus Petrum Abaelardum, hominem in quieti ingenij, & novarum opinionum studiosi, qui libr. 3. Introduct. Theolog. cap. 5. ita disputat: *Quantum igitur estimo, cum id tantum Deus facere possit, quod eum facere convenit, nec eum quidquam facere convenit, quod facere prætermittat, profecto id solum eum posse facere arbitror, quod quandoque facit: licet hac nostra opinio paucos aut nullos habeat assentatores, & plurimum dictis Sanctorum, & aliquantulum à ratione dissentire videatur.* Dabimus & Gulielmum Parisiensem, qui plures à Deo mundos procreari posse negabat. Hall. lib. 4. Origen. def. Quæst. 6.

D IV. Videntur ea profecto è Vereris Academia orta decretis: docuit enim Plato, quem fere assecratur Adamantius, Deum esse ipsum animum mundi, omnia quæ in mundo sunt procurantem & administrantem. Cicero i. Academ. Quæst. Partes autem esse mundi (putant Academici) omnia quæ insunt in eo, quæ natura sentiente teneantur, in qua ratio perfecta insit, quæ sit eadem sempiterna; nihil enim valentius esse à quo intereat. *Quam vim animum esse dicunt mundi, eandemque esse mentem, sapientiamque perfectam, quam Deum appellant, omniumque rerum quæ sunt ei subiecta quasi prædentiam quamdam, procurantem caelestia maxime, deinde in terris ea quæ pertinent ad homines, quam interdam necessitatem appellant, quia nihil aliter esse possit, atque ab ea constitutum sit.* Atqui rei uniuscujusque animus huic animandæ & regendæ parvim suam ad plura animanda non potest exercere; intra rei enim sibi subiectæ terminos hæc ipsius vis cohibetur. E Animus ergo mundi, qui juxta Platonem Deus ipse est, potestatem suam ad aliud animandum extra mundum proferre non potest; igitur ne ad creandum quidem. Quapropter Plotinus nihil creare Deum posse decrevit, præterquam quod creavit. Plot. Enn. 1. lib. 3. cap. 12.

F V. Deo corpus ab Origene adscriptum fuisse nonnulla persuadere possunt. Primum argumentatio illa, quam è libr. 3. *ὁ θεὸς ἀσπῶν* adducit Hieronymus Epist. 59. ad Avit. cap. 3. qua animam corpore carituram demonstrare studet Adamantius, quia Sancti Deo similes futuri sunt, juxta illud Christi: *Vt quo modo ego & tu unum sumus, sic & isti in nobis unum sint;* Deus autem est incorporeus. Quod ipsum reperire licet Homil. 1. in Genes. & libr. 6. contr. Cels. At ostendemus in sequentibus, animam licet incorporealem statuere videatur, talem tamen respectu crassiorum corporum ab eo prædicari, revera corpore præditam decerni; quemadmodum vel ex priorè capite librorum De princip. perspicuum est, ubi vim vocis hujus, *ἀσπῶν* exponens, accipi docet pro eo quod non est simile huic nostro crassiori, & visibili corpori, sed quod est naturaliter subtile & velut aura tenue. Deus igitur cui anima similis est, juxta Origenem reapse corporalis est, sed graviorum tantum ratione corporum incorporeus. Hieronymus præterea cap. 3. memoratè ad Avitum Epistola, ait Origenem ad extremum libri 3. *ὁ θεὸς ἀσπῶν* hæc intulisse: *Et erit Deus omnia in omnibus, ut universa natura corporea redigatur in eam substantiam qua omnibus melior est, in divinam scilicet qua nulla est melior.* Et sub finem ejusdem Epistolæ refert Origenem libr. 4. *ὁ θεὸς ἀσπῶν* conjungere omnes rationabiles naturas, idest Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, Angelos, Potestates, Dominationes, cæterasque Virtutes, ipsum quoque hominem secundum animæ dignitatem unius esse substantiæ. Id ipsum ex ejus doctrina consequi probat Theophilus Alexandrinus i. Pasch.

VI. Nihilominus tamen ab hac longe haresi abuisse ipsum aperte evincunt loci A complures; maxime vero caput 1. libri 1. *Ἐὶ ἀρχῶν*, quo corpus omne à Deo apertissime segregatur. Demum post longam rei hujus probationem sic habet: *Omni igitur sensu, qui corporeum aliquid de Deo intelligi suggerit, prout potuimus, confutato, dicimus secundam veritatem quidem Deum incomprehensibilem atque inestimabilem. Deinde: Non ergo aut corpus aliquid, aut in corpore esse putandus est Deus, sed intellectualis natura simplex, nihil omnino in se adjunctionis admittens, nisi ne magis aliquid & inferius esse credatur; sed ut sit ex omni parte uorai, & ut ita dicam totus mens ac fons, ex quo initium totius intellectualis nature vel mentis est: & cap. 6. Solius Dei, idest Patris, & Filii, & Spiritus sancti natura id proprium est, ut sine materiali substantia, & absque ulla corporeæ adjunctionis societate intelligatur subsistere. & libr. 2. cap. 2. Solius namque Trinitatis incorporea uita existere recte putabitur. & libr. 4. cap. 2. Illa uero substantia Trinitatis, que principium est & B causa omnium, ex qua omnia, & per quam omnia, & in qua omnia, neque corpus, neque in corpore esse credenda est. Præclare uero cap. 4. sequenti: Si corpus esse pronuntietur Deus, quoniam omne corpus ex materia est, inuenietur & Deus esse ex materia: quod si ex materia sit, materia autem sine dubio corruptibilis est; erit ergo jam secundum illos corruptibilis Deus. Quæ si quis à Rufino gratis inferta putet, eandem rationationem iteratam ac dilatatam uideat Tom. 14. in Ioh. p. 214. 215. Item libr. 8. contr. Cels. sic ait: *ὡς ἂν ἡμεῖς σὺν μὲν ὁ θεός. ἢ να μὴ ἀειπτοσώμῳ εἶναι ἀειπτοσώμῳ ἀρῶσι οἱ τὰ ἐνωῦν. & ἡρωσῶντα εὐδοκῶσεν.* Denique in Catena Combefisiana ad Gen. 1. 26. & apud Theodoretum Quæst. 20. in Exod. Melitonem non perfunctorie castigat, qui librum scripserat hoc argumento, Deum esse corporeum. Sane ipse Plato, cuius dogmata fere amplexus est Origenes, à Deo corpus omne remouet: remouet & Ari- C stooteles.*

VII. Cum ait igitur Origenes animam corpore carituram, quia similis fututa est Deo qui corpore caret, id sibi uult, Deum & animam corpore carere *ὑπορώμας* quidem, sed non eodem modo; Deum quippe simpliciter & absolute esse incorporeum; animam uero crassiorum duntaxat corporum ratione. Quod autem obijciunt Theophilus & Hieronymus, Deum unius & ejusdem substantiæ ac res ratione præditas Adamantium posuisse, pari responsione dissolvitur; in eo illas convenire substantias, quod sint *νοεῖα* & *νοεῖα*, cum immensum ceteroquin differant. Firmat hanc responsionem locus ipse Origenis quem affert Hieronymus: *Intellectualem, inquit, rationabilemque naturam sentit Deus, & unigenitus Filius eius, & Spiritus sanctus; sentiunt Angeli, & Potestates, ceteraque Virtutes; sentit interior homo, qui ad imaginem & similitudinem Dei conditus est. Ex quo concluditur Deum & hæc quodammodo unius esse substantiæ. Quodammodo, idest, aliqua ex parte; quod ad effugiendum sacrilegij crimen additum ait Hieronymus; nos benignius interpretari possumus.*

VIII. Quæ cum ita sint, hæc tamen scribit Origenes in Proœm. libror. *Ἐὶ ἀρχῶν*: *Deus quoque quomodo intelligi debeat, inquirendum est, corporeus, an secundum aliquem habitum deformatus, an alterius nature quam corpora sunt, quod utique in prædicatione nostra manifeste non designatur. Inde est quod Deum corporealem esse absque dubitatione decrevit Tertullianus, cum alibi, tum aduers. Praxeam, cap. 7. Quis enim negabit, inquit, Deum corpus esse, etsi spiritus est? spiritus enim corpus sui generis in sua effigie. Sed & invisibilia illa quæcumque sunt, habent apud Deum & suam corpus, & suam formam, per quæ soli Deo uisibilia sunt; quanto magis quod ex ipsius substantia missum est, sine substantia non erit? Quæ quamvis manifesta sint, in contrariam tamen sententiam flectere conantur quidam, per corpus substantiam intelligi uolentes. Quasi uero tam Latini sermonis imperitus fuerit, & uocabulorum inops Tertullianus, ut rem per se extantem notare uolens, non aliter appellare potuerit, quam corpus. Idem de Deo seferunt Valentinus, Seleucus & Hermias Galatæ, Audius, & ejus asseclæ Audiani (quos alij subinde Vadianos perperam appellarunt) & Ægyptij Anthropomorphitæ, de quibus infra disseremus.*

QVÆSTIO SECUNDA.

DE SANCTISSIMA TRINITATE.

I. In multos circa S. Trinitatis mysterium errores incidisse fertur Origenes, quorum gravissimi notantur. II. Hoc nomine Patrum multorum reprehensiones expertus est. III. Vtrum S. Trinitatis Personas substantia differre opinatus sit. IV. Nonnulla in eius defensionem afferuntur. V. Eruitur germana ipsius sententia. VI. Vtrum Filium per prolationem genitum esse arbitratus sit. VII. Vtrum Filium Patre, Spiritum sanctum Filio inferiorem esse dixerit, VIII. ita ut jaclatur à plurimis. IX. Vtriusque dignitatem uidetur nonnumquam

A tueri. X. Patrum multorum suffragio gaudet. XI. Recte cum de Filij & Spiritus sancti dignitate sensisse Patres nonnulli testantur. XII. Platonice delirio orthodoxam doctrinam obliuavit. XIII. Vtrum Patrem primarium rerum conditorem, Filium uero secundarium & Patris ministrum crediderit. XIV. Vetustiorum aliquot Patrum consensu subleuatur. XV. Quo sensu Filium dixerit non esse absolute bonum, XVI. & non esse absolute ueritatem. XVII. Vtrum aqua sit multorum criminatio, Origenem dixisse querentium Patrem à Filio, Filium à Spiritu sancto uideri non posse, XVIII. quam ab eo depellere conatur Rufinus. XIX. Vtrum Filij cognitionem cognitione Patris, Spiritus sancti cognitionem cognitione Filij inferiorem dixerit, XX. quod aliquando uidetur negasse. XXI. Vtrum Filium & Spiritum sanctum existimauerit esse creatos, XXII. ut uulgo fertur. XXIII. Plurima culpa huic eleuanda proponuntur. XXIV. Aperitur genuina Origenis sententia. XXV. Patres aliquot assensientes habet. XXVI. Quo sensu dixerit duo Seraphimos Isaia c. 6. v. 2. esse Christum, & Spiritum sanctum. XXVII. Crimini datur Origeni, quod dixerit Patrem rebus uniuersis, Filium ratione praeditis, Spiritum sanctum sanctis duntaxat praesse: XXVIII. sed defenditur. XXIX. Vtrum Filium non orandum esse pronuntiauerit. XXX. Vtrum finxerit sibi Spiritum sanctum genus humanum redimere non potuisse.

I. **E**X ijs religionis Christianae dogmatis quae ab Origene tractata sunt; tractata sunt autem pene uniuersa; nullum aequae commentis & opinionibus deformasse suis creditis & dictis est, ac illud quo sacrosanctae Trinitatis mysterium continetur. Nam & Filij substantiam uisus est à substantia Patris secernere; & Filium Patre, Spiritum sanctum Filio inferiorem ponere, adeo ut Pater à Filio, Filius à sancto Spiritu uideri nequitiam possit, atque ita dignitatis & excellentiae gradus in Trinitate statuere; Filium ac Spiritum sanctum in creaturarum rerum ordinem detrudere; huic sanctorum, illi ratione pollutentium procuracionem, seclusa rerum aliarum administratione, assignare; orationibus nostris Filium fraudare; redimendae prolis humanae potestatem Spiritui sancto detrudere; alia denique comminisci plurima, quibus substantiae unitas, Personarum Trinitas, perfecta ipsarum inuicem aequalitas uoluitur.

II. Quamobrem Augustinus, ac Iustinianus deinceps in Epistola ad Menam pessime illum de Trinitate sensibile ac scripsisse conquesti sunt; Arianorum, Anomaeorum, & Manichaeorum patrem appellarunt Epiphanius, & Hieronymus; ipse quoque pertinacissimus Origenis assecla Rufinus multa in libris *ἀπὸ ἀρχαίων* resecta à se fatetur, quibus Trinitatis maiestas imminuebatur; & sexcentorum praeerea, quos suis appellabimus locis, capitali hoc errore Origenes sibi reprehensiones conscivit. Ex nouem certe criminationibus ipsi obijci solitis, quas repraesentat & confutat Pamphili Apologia, ad Filium Dei, ipsiusque *οἰκονομίας* pertinent insigniores quinque. Nos singula quaeque expendemus distincte, quoad fieri poterit, & in pauca contrahemus.

III. Ordiamur primum ab eo crimine, cuius Origenem compellat S. Thomas, dixisse ipsum asseuerans Patrem & Filium secundum substantiam differre; quae mera fuit Arianorum haeresis, tres in Trinitate naturas ac substantias fingentium, unde Trusiani appellantur à Fulgentio. Loca Origenis quibus id continetur dogma non indicauit Thomas. Haec certe legimus Tom. 2. in Iohann. p. 70. *ἐπι τῆ φωνῆς ἀπαξ ἀπὸ τῆς ἐν ταῦτα μὲρ ὁ σαωτήρ, ἐν τῇ ἐξ ἑαυτοῦ λέγει τὸ αὐτὸ ἰουάννην ἑπιτολῆν λέγει ὁ θεὸς ἐστὶν ὁ μὲρ τῆς οὐσίας, ἐν τῷ ὄντι ἑταροσυστάσει τῇ οὐσίᾳ μὴ διεσπασμένην τὴν οὐσίαν τῆς πατρὸς.* Hinc concludat aliquis aliam Patri substantiam, aliam Filio Origenem tribuisse. At id certe satis clarum non est, nam hic negat simpliciter colligi posse ex his duobus Iohannis locis Patrem à Filio non differre substantia; minime uero negat non differre. Vidit id Ferrarius Origenis Interpretes, & adnotauit. Apertius loci patet fieri uidetur sensus ex sequentibus, in quibus ait Origenes futurum ut qui cautius attendit, & saniora proloqui uoluerit, dicat Patrem qui lux est, & ab ipsis oppugnatur; cum nempe assumpta natura humana inferiorem se gessit paterna luce, quae non lucet in tenebris: *ὡς γὰρ λόγος, inquit p. 73. ὁ πατὴρ μόνος ἔχει ἀθανάσιαν, τὴν κρείττην ἢ μὲν ἕτερον διλασθεωπίαν θανάτων τὸν ἑαυτοῦ ἡμῶν ἀεικλήροτος. αὐτὸς ὁ πατὴρ ἐστὶ μόνος πνεύματος ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι ἕτερον, τὸ ἕτερον δὲ τὸν πνεύματος ἀεικλήροτος ἐστὶν αὐτῷ ἡμῶν οὐκ ἔστι ἀεικλήροτος.*

Sed uereor tamen ne de Platonice doctrina narthecio deprompta ista sint. Docebat siquidem Plato *πῶς ἄν*, siue Deum Patrem creasse *ἑν*, mundo proximum, qui qua parte

August.
Her. 43. ad
Quodmodum.
Epiph. Her.
64. & in
Ep. ad Ioh.
Hierosol.
Hier. Epist.
61. & lib. 1.
Apol. adu.
Ruf. cap. 2.
Rufin. in
Pref. ad I.
ἀπὸ ἀρχ.
S. Thom.
part. 1. qu.
31. a. 1.
Imag. Resp.
ad obiect. 7.
Arianov.

respiciebat Patrem, ejus erat similis, secus qua inferiora. Macrobius lib. 1. in Somm. Scip. A
 cap. 14. ex sententia Platonis sic disserit: Deus qui prima causa & est & vocatur, unus omnium
 quaque sunt, quaque videntur esse, princeps & origo est. Hic superabundanti majestatis fecunditate de se
 mentem creavit. Hac mens que vocatur, qua Patrem inspicit, plenam similitudinem servat Aucto-
 ris, animam vero de se creat posteriora respiciens. Mundi hujus effectorem esse res Pythagorei af-
 firmabant. Ab his non abludivit Origenes, cum Patrem ait non lucere in tenebris, Filium
 vero Patre esse inferiorem quatenus in tenebris lucet, ab iisque oppugnatur; cum res ni-
 mirum ab eo procreata, ac homines precipue beneficiorum immemores, Auctoris sui le-
 ges ac mandata contemnunt.

Difficilior etiam est locorum solutio, qui extant libr. 8. contr. Cels. ei δὲ τῆς ἀπειραχθῆ-
 σίας, μή τῆ ἀπονομιᾶς, ἀλλὰ τῆς αἰασιμίας, ἡ δὲ ἰσότης πάντες κτλ. ἢ ἰσότης πάντες κτλ. ἢ
 ἢ πατρὶν ἢ πνεύματι τῶν ἡγεσθῆναι κτλ. ἢ ψυχῆ μία, ἢ αὐτοῦ τῆς ἐξουσίας κτλ. & deinde:
 Ἐπειδὴ οὐδὲν ἔστιν ἡν ἡ πατέρα τῆς ἀληθείας, κτλ. τὸ ἕν τῶ ἀληθείας, ὅτι αὐτὸ τῆ ἰσότητος ἀρχὴματα,
 ἢ ἢ τῆ ἰσότητος κτλ. τῆ συμφωνίας κτλ. τῆ ταυτότητος τῆ ἐκλήσεως. Patrem & Filium duo esse ait ἰσο-
 τῆτος, unum consensu & concordia. Atqui ἰσότητος pro ἰσότης prificis temporibus solebat
 usurpari ab Ethnicis & Christianis. Hieronymus Epist. 57. ad Damas. Tota secularium litera-
 rum schola nihil aliud ἰσότητος nisi ἰσότης novit. Ita sumferunt Nicani Patres, ita Sardicenses,
 Ita & sumfisse Origenem verisimile est. Tomo quidem primo in Iohannem p. 27. sic lo-
 quitur de Valentinianis: οὐδὲμοι ἰσοποσθῆναι πᾶσι τῶν, οἰοῦνται ἐν ἀδελφότητι κτλ. τὸν ἕν τῶ
 θεῷ, κτλ. τῶ τῆ ἰσότητος αὐτῶν, εἰ ἀρεθῆς ἐν τῆ πνεύματι οὐκ ἔστιν, ἢ ἰσότης αὐτῶν σαρκῶ-
 ζουσι. Vbi ἰσότητος ab ἰσότης distinguit quidem, at non sumit pro persona, sed pro substantia, C
 personam quippe proprio vocabulo ἰσότης alias appellat. Præterea cum unum esse con-
 sensu & concordia dixerit Patrem & Filium, postquam docuit duos esse hypostasi, plane
 ἰσότητος vocabulum videtur notanda substantia adhibuisse; nam si priore loco duos esse
 significasset quoad personas, adjecisset profecto unum esse quoad ἰσότης. At cum unum esse
 scripserit consensu duntaxat, aliam omnem videtur respuisse ἰσότης, & duos quoad ἰ-
 σότης credidisse. Antiochenus ille conventus in Eneanis celebratus anno 341, in Expositio-
 ne fidei Ecclesiastica, quam Expositionem referunt Athanasius & Hilarius in libris De
 Synodis contra Arianos, consimili locutione utitur: Manifesta utique, inquit, Patris, vere
 Patris; cenique Filij, vere Filij; notaque Spiritus sancti, vere Spiritus sancti: hisque nominibus non
 simpliciter, neque otiosis propositis, sed significantibus diligenter propriam uniuscujusque nominatorum D
 substantiam, & ordinem, & gloriam, ut sint quidem per substantiam tria, per consonantiam vero unum.
 ὡς ἔστι τῆ ἰσότητος ἑα, τῆ ἢ συμφωνίας ἢ. Diceret postrema hæc ex Origene deprompta:
 quæ tamen excusavit & emollivit Hilarius, cum diceret non adversus eos coactam fuisse
 Synodum, qui Patrem & Filium & Spiritum sanctum substantia differre sciecerent, sed ad-
 versus eos qui unam in Trinitate personam, Patrem scilicet, sed tribus distinctam nomi-
 nis post Synodi Nicænæ tempora statuebant. Quibus ut occurrerent Antiocheni, tres sub-
 stantias esse dixerunt: (verba sunt Hilarij, ἰσότητος pro more suo substantias interpretantis)
 substantiam personam per substantias edocentes non substantiam Patris & Filij & Spiritus sancti di-
 versitate dissimilis essentia separantes. Tum subjungit: Quod autem dictum est, ut sint quidem per sub-
 stantiam tria, per consonantiam vero unum, non habet calumniam. Quia cognominato Spiritu, id est Pa-
 tracleto, consonantia potius quam essentia per similitudinem substantia predicari convenit unitatem. E
 Auctor libri De Trinitate, qui Novatiano adscribitur, & inter Tertulliani opera vulgo ha-
 betur, cap. 22. adversus eandem hæresim disputans, quæ Filium à Patre nomine solo dif-
 ferre decernebat, iisdem pene verbis, eadem certe sententia usus est ac Antiochenū Con-
 cilium. Sic enim locum illum Iohannis exponit: Ego & Pater unum sumus. Unum, inquit, neu-
 traliter positum societatem concordia, non unitatem persona sonat. Unum enim non unus esse dicitur, quo-
 niam nec ad numerum refertur, sed ad societatem alterius exprimitur. Denique adjicit dicens, Sumus,
 non Sum, ut ostenderet per hoc quod dixit, Sumus & Pater, duas esse personas. Unum autem quod ait, ad
 concordiam & eandem sententiam, & ad ipsam charitatis societatem pertinet, ut merito unum sit Pater
 & Filius: per concordiam, & per amorem, & per dilectionem. Iam vero Auctoris hujus & Hilarij F
 restant sit sententia & locutio, non disquiro.

Sed quid defensionem præbere conamur Origeni, cum suam ipse causam prodat tom.
 2. in Iohann. p. 56. ubi quemdam impugnans διγαριθῶντα μὴ ἰσότης τῶν ἰσότητων τῶ
 αἰνῶ πνεύματι ἢ ἰσότης τῶν ἰσότητων κτλ. τῶν ἰσότητων, distinctionem ait Filium inter & Spiritum
 sanctum ostendi his verbis: Qui verbum dixerit in Filium hominis, dimittetur ei: qui autem blas-
 phemiam dixerit in Spiritum sanctum, non dimittetur ei, nec in hoc saculo, nec in futuro. Deinde ad-
 dit: ἡν ἢ ἰσότητος ἑα, τῆ ἢ συμφωνίας ἢ, τῶν ἰσότητων κτλ. & ἢ ἢ, (quæ duo vocabula per
 Typographi incertiam prætermissa sunt) & αἰνῶ πνεύματι. Quibus significat ab eo qui unicum
 in Trinitate ἰσότης, ponit, se dissentire, & tres ἰσότης, admittere, hoc est tres ἰσότης. Nam
 si ἰσότης ἢ, hoc est persona hic signaret vox ἰσότης, neutiquam exprimeret disensionem
 suam ab eo qui unius ἰσότης Trinitatem esse volebat.
 IV. Alias

A IV. Alias quidem orthodoxa nonnunquam videtur esse prolucutus, sed ea è Rufini Interpretis, Origenianos errores celare volentis, officina produisse vehemens suspicio est. Talis ille locus est Homil. 12. in Num. Est ergo hæc trium distinctio Personarum, in Patre, & Filio, & Spiritu sancto, quæ ad pluralem patetorum numerum revocatur. Sed horum patetorum unus est fons: una enim substantia est & natura Trinitatis: & hic etiam è libr. 4. in Epist. ad Rom. Fidere autem dicimus in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, qui integram substantiam, plenam, perfectam, qui nihil diversum, nil discrepans, aut extraneam in Trinitate profiteretur: & ille è libr. 5. Nec rapinam ducit (Christus) esse se æqualem Deo: hoc est, non sibi magni aliquid deputat, quod ipse quidem æqualis Deo, & unum cum Patre est: & iste è libr. 7. Si ergo Filius Dei super omnes dicitur, Deus autem Pater est ex quo omnia, evidenter ostenditur natura Trinitatis & substantia una, quæ est super omnia:

B & hic quoque è libr. 8. Sunt enim nonnulli qui annuntiant quidem de Patre, & Filio, & Spiritu sancto non sincere, non integre, ut sunt omnes Hæretici, qui Patrem quidem, & Filium, & Spiritum sanctum annuntiant, sed non bene, non fideliter annuntiant. Aut enim male separant Filium à Patre, ut alterius nature Patrem, alterius Filium dicant; aut male confundant, ut ex tribus compositum Deum vel trine tantummodo appellationis in eo esse vocabulum putent. Qui autem bene annuntiat bona, proprietates quidem Patris, & Filii, & Spiritui sancto suas cuique dabit; nihil autem diversitatis esse confitebitur in natura vel substantia: necnon & ille è libr. 1. *ὅτι ἀρχὴν*, cap. 2. Secunde vero comparationi imago Filij Dei, de qua nunc sermo est, comparari potest, & secundum hoc quod invisibilis Dei imago invisibilis est, sicut secundum historiam dicimus similitudinem Adæ filium Seth; ita enim scriptum est: Et genuit Adam Seth secundum imaginem suam, & secundum speciem suam. Quæ imago etiam natura ac substantia Patris & Filij continet unitatem: & hic è capite sequenti, quem recitat Pamphilus in Apologia: Quod si esset, nunquam utique in unitate Trinitatis, idest Dei Patris inconveribilis, & Filij ejus, etiam ipse Spiritus sanctus haberetur: & iste etiam è cap. 5. Non enim Trinitatis natura habere aliquid compositionis offensa est: & hic è libr. 3. cap. 6. Id quod unum est Filium cum Patre, ad naturæ proprietatem referendum fidei veritas docet: & iste præterea è libr. 4. in Anacephalæosi: Veritas, vita, sapientia, idem sunt ac Christus: Christus idem ac Pater. Quæ quamvis intellectu multa esse dicantur, re tamen & substantia unum sunt, in quibus plenitudo est divinitatis: cui & hic indidem adjungendus: Non enim dicimus, sicut Hæretici putant, Patris aliquam substantiam Dei in Filium versam, aut ex nullis subsistentibus Filium procreatum à Patre, idest extra substantiam suam ut fuerit aliquando, quando non fuerit. Nihil esset ad Trinitatis laudem clarius, si non, ut dixi, suspensa ea faceret fluxa Rufini Interpretis fides. Ut illa quoque hæc esse Origeni putaverit aliquis, quæ leguntur Tom. 2. in Iohann. p. 57. *εἰ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα γεννᾷ ὁ υἱὸς ὁ υἱὸς τὸν πατέρα ἀποκαταβαῖ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔστι καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα ἅγιον τὸν γεννῶν πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὡς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς οὐκ ἀποκαταβαῖ καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τῆς ἀρχῆς.* At cum Spiritum sanctum ait non esse *ἐκ τῆς ἀρχῆς*, minime significat naturam non differre, quod putavit Perionius, sed naturam non prestare.

V. Validior ille locus ex eodem Tomo in Iohann. p. 46. ubi adversus quosdam invehitur, *ὁ υἱὸς τὸν πατέρα τὸν υἱὸν γεννᾷ, καὶ τὸν υἱὸν τὸν υἱὸν γεννᾷ, καὶ τὸν υἱὸν τὸν υἱὸν γεννᾷ, καὶ τὸν υἱὸν τὸν υἱὸν γεννᾷ.* Filium qui splendor gloriæ, & figura substantiæ paternæ appellatur Ebr. 1. 3. id esse censebat ratione Patris, quod est radius respectu Solis. Atqui solaris radius Sole licet inferior, ejusdem tamen est substantiæ ac Sol ipse; nam substantiæ solatis effluviū quoddam est & particula, sed tamen non est una numero & eadem substantia. Hic ergo culpatur Hæreticos substantiam Filij à Patris substantia penitus, & *καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον* secermentes, & ab hæc illam emanasse negantes: at in allatis superius testimonij Filium inficiatur unius numero ac ejusdem esse ac Patrem substantiæ. Vera hæc est & germana Origenis opinio. Hinc conciliantur *ἐκ τῆς οὐσίας* ista Epiphaniij Har. 64. cap. 4. *ἐκ τῆς οὐσίας τῆς πατρὸς τὸν υἱὸν (ὡς) ἐκ τῆς οὐσίας.* Ex substantia Patris cum (Filium) esse arbitrat: cum illis è cap. 8. *ἐκ τῆς οὐσίας τῆς πατρὸς ὡς τὸν υἱὸν τὸν υἱὸν γεννᾷ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸν υἱὸν τῆς οὐσίας, ὅμοιο τῆς οὐσίας τῆς πατρὸς.* Multis in locis invenimus cum Virginitum Deum segregantem à Patris divinitate & substantia, simul vero & Spiritum sanctum. Quod si genuina hæc est Origenis sententia, quam proponimus; parum ea certe perspecta fuerit Athanasio, cum ait: *ὅτι καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς πατρὸς, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τῆς οὐσίας τῆς πατρὸς ἰσὺν ἑαυτοῦ ἐστίν, ὡς εἰρησατο εἰ ἐκ τῆς οὐσίας, ἔστιν ἄλλο ἢ ἡμεῖς ἀκούομεν καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τῆς οὐσίας τῆς πατρὸς ἰσὺν ἑαυτοῦ ἐστίν.* Verbum autem ab æterno esse cum Patre, nec esse alterius essentiæ vel substantiæ, sed substantiæ Patris proprium illum esse, quemadmodum dixerant qui interfuerunt Synodo, licet nobis iterum audire ex laborioso Origene. Non nego hæc dixisse Origenem; at eo sensu dixisse, quo Nicæna dixit Synodus, id vero fateri non possum. Frustra igitur ad purgandum Origenem, afficta illi & scriptis ejus inserta esse dicit Rufinus, quæcumque hanc hæresim sapiunt: Numquid, inquit, in eodem Opere ejusdem libri interdum, ut dicimus, statim in consequenti capitulo oblitus sui esse potuit? Verbi causa, ut qui Patrem & Filium unius substantiæ, quod Græce *ὁμοούσιον* dicitur, designavit, in consequentibus statim capitulis alterius substantiæ & creatum poterat dicere eum, quem paulo ante de ipsa natura Dei Patris pronuntiaverat naturam?

Athan. De Decret. Nycæna Synod.

Rufin. in li. 1. De auxili. libror. Origen.

V I. Sic exposita Origenis doctrina, exploduntur nonnulli à quibus accusatum fuisse A
 Origenem scribit Pamphilus in Apolog. quod Filium Dei per prolationem in substantiam
 venisse dixerit. Mirum certe est hoc ei crimen objici, quod in alijs saepe ipse carpit ac di-
 fert. Nam prater ea quæ affert Pamphilus testimonia, insigne quoque illud est è Tom. 1.
 in Iohann. p. 23. & 24. καὶ ἵστον ἀξιοῦ ἐπιστάσει τίς τὰ ποσούτα ἵψ' ὀνομαζομένην ὡδραπυπηγήροις,
 καὶ τὸν σὸν ὡς ἀκαρτέον χειρῶν, καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνων μὲν δὴρησιν ἱστῶν, εἰ τις ἀπις σεσερανοί
 ἄντα, ἐπὶ ἢ ὅταν αἰς σπῆρας σεσερανοί τοῦ ἵπποτι ὂντι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ λόγον ὀνομαζομένην, & μάλιστα
 ἐπὶ συνιχνῶς χροῖε) τοῦ ἀκαρτέου ἢ κροῖα με λέγον ἀγαθῶν, οἰόμενοι σεσερανοί παρῆναι, οἰοῖσι εἰ
 συναρῶσι κροῖον ἢ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ καὶ τὸ τοῦ ἰσῆλου αὐτοῦ, εἰ ἀκριβῶς ἀν' ἱψ' πικυδινοῦμεθα,
 εἰ δὲ δόσαν, ἢ δὲ ἰσῆλου ἀπὸ σαφηνίζουσι. Atque hæc vafania fuit Valentinianorum, Marco-
 siorum, aliorumq; Hæreticorum, quibus perpetuum Origenes bellum indixit. Fuit & Ter-
 tulliani, & Lactantij, & Pauli Samofateni. Nec dissimulandum tamen hic aliquid esse pec-
 catum ab Origene, quod Verbi vocabulum non aliter ad Filium pertinere putet, quam vel
 Lucis, vel Pastoris, & aliorum quæ commemorat. Id falsum est, nam vox Verbum hypothesin
 illius proprie distinguit, & substantiæ ipsius divinæ significationem involvit.

V II. Quam proxime usurpavimus solaris radij comparationem, cum Origenis de ge-
 neratione Filij sententiam explicaremus, eadem nunc hic & alias quoque repetetur in-
 ferius: nulla enim est ad evolvida Origenis de Trinitate dogmata accommodatior.
 Quanto igitur radijs ex immenso lucis suæ penu emissis nobilior est Sol ipse, & dignitate
 superior; tanto nobiliorem esse ac superiorem Filio Patrem censuit Origenes, passimque
 perditam hanc & damnosam scriptis suis affudit hæresim, unde in Arium, Arique partia-
 C
 rios transmissa est; fortasse & in Donatistas, qui *quantitatis ejusdem substantiæ, minorem tamen
 Patre Filium, & minorem Filio putarunt Spiritum sanctum*, ut discimus ex Augustino in libro De
 hæresibus ad Quodvultdeum, Har. 69, & Epist. 50. Longum esset ex singulis Adamantij
 descriptionibus, quacûnque peste hæc afflata sunt, seligere. Consulam brevitati, & excu-
 tiamus potissimum Commentarios in Iohannem, in quibus Filij dignitatem ex instituto
 explicandam suscepit. Primum se dat locus ille è Tom. 2. p. 49. λέγει ὁ θεὸς καὶ θεός, εἰτα
 θεὸς ἄλλος, ὅταν τὸν προῖον· τὰ μὲν αὖτ' ἑστὶν ὁ θεὸς λέγων, ἑστὶν ὁ υἱὸς ὁλῶν θεοῦ.
 Sequatur iste è Tomo eodem pag. 56. ὅταν τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐστὶν εἰς πᾶσα δὲ τὸ λόγον ἱσῆλου, ὡς ἑστὶν
 τὸν λόγον ἱσῆλου, ἀλλ' ἑστὶν ἑστέον· εἰ μάλιστα· ὡς τὸν λόγον τὸν δὲ αὐτῶν ἢ ὁ
 πατήρ; Minime hic locum habet vulgata responsio, inferiorem Patre esse Filium, huma-
 D
 nitatis ratione, non divinitatis, juxta Iohann. 14. 28. *Pater major me est*, unde hæresim suam
 conflagavit Arius: equænam enim illic humanitatis Filij ratio, ubi vel de rerum creatione,
 vel de æterna Verbi generatione agitur? Apertiora etiam hæc è Tomo eodem pag. 70.
 εἶπεν λέγει τοῦ λεγομένου τοῦ τοῦ φῶς, φῶς ἀληθινὸν, ὅ ἐστιν ὁ λόγος ὁ πατήρ τις ἀληθείας θεὸς παλαιὸν ἔστι καὶ
 μείζων ἀληθείας. & ὁ πατήρ ὁ ὄντις κρείττον ἔστιν ἡ εἰς φῶς ἢ ὁ φῶς ἀλη-
 θεῖον· & hæc è Tomo 13. p. 218. ἀλλ' ὁμοίως ἵψ' ποσούτων καὶ πικυδινοῦν ἑστὶν ἑστὶν ἡ εἰς φῶς ἀλη-
 θεῖον καὶ ἀνάμει καὶ ἐστὶν πικυδινοῦν· γὰρ ἔστι λέγων· καὶ σοφία, ἢ συγκεῖναι) κατ' εἶδη τὸν πατήρ, εἰκοσι γὰρ
 εἶπεν τοῦ ἀγαθῶν αὐτῶν, καὶ ἀκαρτέου, ἢ τὸν θεὸν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς δόξης αὐτῶν, καὶ τῆς αἰδέου φωνῆς αὐτῶν, καὶ
 ἀκαρτέου ἀληθείας τῆς πατρὸς τοῦ αὐτῶν δόξης αὐτῶν, καὶ ἑστὶν ἀνακρίψασιν τῆς εἰρησίας αὐτῶν. εἰ
 ἵσῆλου τὸν αὐτῶν αὐτῶν· & πικυδινοῦν, καὶ οἱ ἀκαρτέου ἡμεῖς εἰς πᾶσι τὸν θεὸν λέγοντες· ὁ ἑστέον εἰς φῶς
 τὸν πατήρ· καὶ τὸν πικυδινοῦν με· Quæ cum noxia esse intelligeret Ferrarius Interpres, in gra-
 E
 tiam Auctoris sui Lectorem sefellit, & cui nullam poterat excusationem oblinere, locum
 in Interpretatione sua prætermisit. Eodem laborant ista vitio è Tom. 32. Ἐπὶ δὲ εἰ ἕως
 δόξης αὐτῶν τὸν θεὸν ὡς τὸ δόξης αὐτῶν εἰ ἕως ὡς ἀκαρτέου, καὶ μείζων αὐτῶν εἰ ἑστὶν δόξης ἀ-
 μείων, ὅταν εἰ τὸ ἑστέον μείζων· ἀκαρτέον, εἰ τὸ ἑστέον καὶ φῶς, καὶ τὸ ἑστέον δόξης, ὡς ἑστέον
 εἰ ἕως δόξης, ὡς εἰ τὸν θεὸν καὶ ἑστέον τὸ ἑστέον, εἰ ἕως δόξης ὡς ἑστέον τὸν θεὸν καὶ ἑστέον
 sinecra quæ insunt Tomo 8. contr. Cell. ἐστὶν δὲ πᾶσι ὡς εἰ τις τις δόξης καὶ ἑστέον δόξης
 φῶς, καὶ τὸν σεστέον αὐτῶν εἰ ἑστέον τὸν σεστέον εἰ ἑστέον τὸν σεστέον τὸν σεστέον. ἀλλ' ἢ ἢ καὶ ἑστέον
 F
 φῶς. Non magnitudine aliqua, nec tempore, sed propter generationem ex ipso Patre: & alteram hanc:
 ὡς θεὸς θεὸς ἕως ὡς πατὴρ ὁ υἱὸς εἰς φῶς ἀκαρτέον· Non ut Deus Deo sed ut Pater Filio, qui huma-
 nam suscepit naturam. At ea, ut vere dicam, parum ad rem. Affirmabant quidam Christum
 esse universorum Deum, idque vere & orthodoxe. Pertinet illud sane ad divinam Christi
 naturam, non ad humanam. Negat è contrario Origenes Servatorem esse universorum
 Deum, quod inde probat quia Patre minor sit, qui est universorum Deus. Divinæ ergo
 Christi naturæ detrahit supremam illam θεὸς supra res universas, & Patri addicit; proin-
 deque ἀγαθῶν τῶν, & ut Deum Deo, inferiorem Patre Filium statuit, non ut hominem
 Deo. Leontius Byzantinus Scholiorum Actione 10, ad convincendum erroris hujus Ori-
 genem ista adducit verba ex quadam ipsius Epistola: ὁ υἱὸς ἢ μείζων ἔστι τὸν πατήρ, ἢ ἐστὶν ἑστέον,

A *ἢ ἰσθ. ἐὶ καὶ δὲ αὐτὸν ὅτι ἐστὶν μετὰ τὸν πατέρα, ἢ δὲ ἰσθ., δὴ δὴν ὅτι ἐστὶν ἰσθ. ἐστὶν.* Postremo cum dixerit superius Patrem essentia, dignitate, virtute, divinitate, bonitate, & sapientia prestare Filio, idem quoque sciscit de scientia Tract. 30. in Matth. *Forſitan autem & quod ait neſcire ſe diem conſummationis & horam, ante diſpenſationem ſuam dixit quia nemo ſcit, neque Angeli, neque Filii, niſi ſolus Pater. Poſt diſpenſationem autem impletam nequaquam hoc dixit poſtquam Deus illum ſuper-exaltavit, & donavit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen: nam poſtea & Filius cognovit ſcientiam à Patre ſuſcipiens, etiam de die conſummationis & hora, ut jam non ſolum Pater ſciret de ea, ſed etiam Filius. Quafi Chriſtus nonnulli poſt mortem obitam cognitionem hanc à Patre acceperit. At ſenior eſt, quæ paulopoſt ſequitur loci ejuſdem expoſitio, eatenus nempe horam hanc ignoraffe Chriſtū, quatenus ipſam Eccleſia, quæ corpus Chriſti eſt, ignorat. Huc addendā cenſeat aliquis longam diſputationem ex initio Tomi 2. in Iohann. p. 46. & ſeq. in qua vocem θεός articulo ſuo conjunctam diſtinguit Origenes à voce θεός eodem articulo diſtincta, atque hanc deputat Filio, illam Patri: unde opinati ſunt quidam aliam ipſum Deitatem adſcripiſſe Patri, ac preſtantioſiorem in inferiorem vero Filio. Quapropter ea Genebrardus ab Arianis aſſuta fuiſſe cenſebat. At cum ea tamen dextre accipi poſſe agnoſcat, & Nos quoque in Obſervationibus demonſtraturi ſumus, cur loco huic falſi apponamus notam, cauſa nulla eſt. At manifeſte ſanctum Spiritum honore ſuo ac dignitate fraudare conatur Origenes Tom. 13. in Iohann. p. 218, hiſ verbis: *θεός ἐν βυζύμβροϊ ἀποδοξάζειν τὸν υἱόν, πατέρα μὲν ἴψῳ ἴσθ. ἀποδοξάζειν, ἢ ἀποδοξάζειν, ἀλλ' ἀποδοξάζειν ἀποδοξάζειν τὸν υἱόν, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον, ἀποδοξάζειν τοὺς υἱοὺς, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ὅσα ἀποδοξάζειν αὐτὸς ἐν τῷ ἄγιον πνεύματι ἴψῳ λοιπὸν, ἢ ἴψῳ τῶν υἱῶν.* Spiritum ſanctum illic infra Patrem deprimit: Filio vero poſthabet Tom. 2. in Iohann. p. 58. *αὐτὰρ ἐπὶ τῷ πολλῷ ἐξήγηται οὐκ ἴσθ. βυζύμβροϊς, πᾶς, εἰ πατέρα δὲ ἀπὸ ἰσθ. & τὸ πνεῦμα δὲ τὸ λόγον ἰσθ. ἐν ἴψῳ πατέρα τῶν υἱῶν ἀποδοξάζειν τὸ δὲ ἰσθ. τὸ βυζύμβροϊς, εἰ καὶ λέγει πᾶς ἀποδοξάζειν ἰσθ. εἰς τὸ ἐναρτίον δοκοῦν.**

VIII. Laſc Chriſti maiestatis reum Origenem peragit Hieronymus Epist. 59. ad Avit. cap. 1. ubi libri primi *ἀεὶ ἀρχῶν* deliria commemorans, dixiſſe illum notat, *Chriſtum collatione Patris ſplendorem eſſe perparvum, qui apud nos pro imbecillitate noſtra magnus eſſe videtur.* Deinde addit: *Duarum ſtatuarum, maioris & parvule, unius quæ mundum implet, & magnitudine ſua quodammodo inviſibilis ſit: & alterius quæ ſub oculis cadat, ponit exemplum; priori Patrem, poſteriori Filium comparans.* Iuſtinianus in Epistola ad Menam gradus in Trinitate poſuiſſe ipſum ait, &

D Patrem Filio maiorem finxiſſe: tum ex ipſis Origenis verbis accuſationem ſuam comprobabat. Et quid reliquos commemorare attinet, cum par ſit Scriptorum fere omnium quærela, quotquot in ejus reeſſendis erroribus operam aliquam poſuerunt? Non minoribus doctrina ejus de Spiritu ſancto inſimulationibus & convitijs proſciſſa eſt à Theophilo, Epiphano, & præter alios à Baſilio, qui Origenem de Spiritu ſancto male ſentientem, naſt. libr. De Spir. ſanct. c. 29. Iam Epist. 41. quando recte locutus eſt, vi conſuetudinis & traditionis victum fuiſſe ſcribit. Ejuſdem etiam noxa arceſſivit Dionyſium Alexandrinum Origenis diſcipulum: adeo ut ex Adamantij ſchola primi omnium adverſus Spiritum ſanctum errores videantur extiſſe. Ad aliorum criminationes adſcit Hieronymus, dixiſſe illum Patris & Filij miniſtrum eſſe Spiritum ſanctum: & Iuſtinianus in fine Epistolæ ſuæ ad Menam Origenem ait Filium, & Hier. lib. 2. Apol. adu. Roſ. cap. 3.

E Spiritum ſanctum appellafſe *λεπτοσχηματίζων, miniſtratoria animalia.* IX. Multa quidem contra hæc in gratiam Origenis obtendi poſſunt, quibus orthodoxam de Verbi dignitate ſententiã tueri viſus eſt: ſed ea fere è libris deprompta quæ Ruſinum Interpretem habent, proptereaque dubia ſunt fidei, & interpolata credi poſſunt. Afferemus tamen ſingula, ne cauſam Origenis deſeruiſſe videamur. Ac primum de Chriſto hæc leguntur Hom. 4. in Gen. *Formam namque ſervi accepit, & cum iſe inviſibilis ſit nature, ut pote æqualis Patri, habitum tamen viſibilem ſuſcepit: & iſta libro 7. in Epist. Pauli ad Rom. Et ideo non ad injuriam dicitur, quia Prophetis ſubjecti ſunt ſpiritus, ſed ad diſpenſationem; ſicut & illud dictum accepimus à Salvatore, quia tunc & ipſe Filius ſubjectus erit ei qui ſibi ſubdidit omnia. Et hic enim ſubjectus non quaſi inferior dicitur. Quomodo enim inferior dici poterat, qui Filius & omnia*

F *eſt quæ Pater? Omnia enim, inquit, Pater tua, mea ſunt.* Quinetiam libr. 1. *ἀεὶ ἀρχῶν*, cap. 2. eandem eſſe docet Patris & Filij potentiam, bonitatem eandem. Quod autem Servatorem univerſorum eſſe Deum negavit libr. 8. contr. Celf. huic illud opponi poteſt è Præfat. Comment. in Iohann. *ὅτι οὐκ ἴσθ. τὸν πατέρα ἴψῳ ὅλων θεῶν λόγος, ἢ δεινός γδ ἐλάττω ἀγαθῶν καὶ πᾶσι τοῖς ἀγαθῶν.* Cum enim omnia habeat à Patre Filius, acceptum Patri refert univerſorum eſſe Deus. Rerum igitur univerſarum Deus eſt Pater à ſe; Filius earundem rerum Deus eſt à Patre. Cum Servatorem ergo univerſorum Deum eſſe negat, Deum intellige à ſe, ſeu ἑαυτοῦ. Cum eundem univerſorum Deum eſſe aſſerit, Deum intellige à Patre, ſive Deum de Deo. Facit etiam pro Origene, quod maxima locorum illorum, quibus Filij maiestatem imminuit, pars è Commentarijs in Iohannem eſt proſecta, quos adverſus Marcionitam Heracleonem ſcripſerat. Id autem erat ſectæ hujus delirium, Opiſ-

cem mundi Deum alium esse à Deo Christi Patre, ipsoque ac Christo inferiorem. Quo A
 facilius commentum ejusmodi profigaret Origenes, contrariam adstruxit sententiam,
 probavitque mundi Opificem Deum Christo majorem esse ac superiorem. De Spiritu san-
 cto orthodoxa eum sentite credas in Proemio libror. *ὅτι ἀρχὴν*, cum ait: Tum deinde ho-
 nore & dignitate Patri ac Filio sociatum tradiderunt (Apostoli) Spiritum sanctum. Verum levitia
 sunt, ut dixi, quæ petuntur ex operibus à Rufino interpretatis testimonia: præcipue vero
 ex libris *ὅτι ἀρχὴν*, in quibus errores circa Trinitatem admissos emendare conatus est.
 Quamobrem ficulnea quoque est loci illius tutela, è libro 1. hujus Operis, cap. 1. Porro
 autem nihil in Trinitate majus minusve dicendum est: & hujus, è libr. 2. cap. 2. Origo & fons Filij,
 vel Spiritus sancti, Pater est, & nihil in ijs anterius, posteriusve intelligi potest. Nec gravioris isthac
 pro Origene momenti è libr. 7. in Epist. ad Rom. Est ergo Christus Deus super omnia. *Quæ om-* B
nia? illa sine dubio quæ & paulo ante diximus, super Principatus, & Potestates, & Virtutes, & omne no-
men quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Qui autem super omnes est, super se
neminem habet: non enim post Patrem ipse, sed de Patre. Hoc autem (idest Sapientia Dei) etiam de
sancto Spiritu intelligi debet, ubi dicit: Spiritus Domini replevit orbem terrarum; &: Qui continet om-
nia, scientiam habet vocis.

X. Favorabilior erit pro Origenianis partibus præscriptio, quæ ex paribus in eodem ar-
 gumento Patrum aliorum locutionibus peti potest. Inter Christianos quippe Doctores, qui
 ante Nicenam floruerunt Synodum, multi de Trinitatis mysterio parum caute locuti
 sunt. Infincera certe fuit Tatiani, & Tatiano vetustioris Iustini de Trinitate doctrina. In
 eandem venit criminationem Pseudo-Clemens, venit & Theophilus Antiochenus. Indig- C
 na vero, & intoleranda profuderunt Tertullianus & Lactantius; Clemens quoque, Dio-
 nysius, & Pierius, Alexandrini; alijque complures. Itaque cum Origenem hoc argumento
 tuetur Bellarminus, quod sana & orthodoxa fuerit præceptoris ipsius Clementis, discipu-
 lorum Dionysij Alexandrini, & Gregorij Thaumaturgi de mysterio sanctæ Trinitatis opinio;
 & credibile quippe esse, quam à Clemente doctrinam acceperat, eandem à se excultum
 discipulis suis tradidisse; nihil profecto Origenianæ causæ contrarium magis dicere po-
 tuit. Nullius enim ex his tribus satis puri fuerunt & integri de Trinitate sentius: nam & Fi-
 lij substantiam à paterna ita fecerunt Clemens, ut inferiorem eam statuat: Dionysius vero
 Alexandrinus Filium Patris *ὡς ἕνα*, eique dissimilem esse dixit, & *ἀφ' ἑνὸς φύσεως ἕνα* *προεπέ-* D
σευε τὸ πνεῦμα π. Voces Spiritui parum convenientes emisit, inquit Basilij Epist. 41. à quo casti-
 gatus quoque est Gregorius Thaumaturgus quod Filium aperte creatum prædicaverit.
 Adeo ut parum attentum fuisse Anastasium Bibliothecarium putandum sit, cum ait in Hi-
 storia, laudes Gregorij Thaumaturgi silentio pressisse Eusebium, quod ab Origenis & Arii
 deliramentis prorsus fuerit alienus: cum & hæc deliramenta sit sectatus, nec laudibus
 eum Eusebius fraudaverit. Constat denique ne Basilij quidem temporibus, ac recentio-
 ribus etiam, Spiritus sancti divinitatem aperte profiteri aulos esse Catholicos, ne Pneuma-
 tomachorum petulantiam experirentur.

Et Rem.
lib. 1. de
Christ. c. 10

Anst. ad a.
Chr. 146.

Euseb. lib.
6. ll. 1. c. 10

Verumtamen cum inferiorem Patre Filium, Filio Spiritum sanctum visi sunt illi statuere,
 ad auctoritatem principij, originis, causæ, paternitatis, & *ὡς ἕνα* sere attenderunt,
 quæ inter sanctæ Trinitatis Personas ordinem aliquem constituit. Nam quod Pater prin- E
 cipium sit & origo Filij, major Filio & dignitate anterior dici potest, absque ullo tamen
 naturæ, perfectionisve discrimine. Sic intelligendum esse illud Iohannis: Pater major me
 est, magna Patrum pars arbitrata est; quod alij de humanitate Christi ad Patris divinitatem
 comparata interpretantur. Item quod à Filio Spiritus sanctus ducat originem, minor eo
 appellatur. Athanasius Orat. 2. contr. Arianos: *ὁμοῦτε μὲν οὐδὲ τὸς ἰουδαίους ὡς ἀθεοπατεῖς ἐλάττω*
ὁ κύριος. ὅτι ἡ μαρτυρία τῶν θεῶν τῶν καὶ τῶν μαζαζαζέτω δίκην ἐαυτῶν, οὐκ ἔστι ἐν ἀπείρονα ἰαυτῶν τῶ
πνεύματι, ἀλλὰ μέγιστα καὶ ἰσοῦντα σημεῖον, ἰδιού μὲν τὸ πνεῦμα, καὶ ἄλλα. καὶ ἐστὶ τὸ πνεῦμα
ἀγιον, καὶ ἐστὶ ἡ τὸ θεοσέλλο, καὶ καὶ ἐστὶ ἡ μετὰ δὲ ἄσας. Hac quidem Iudeis tanquam homo dicebat Da-
vidus: Discipulis autem divinitatem & magnitudinem suam ostendens, non jam amplius se Spiritu mi-
nore, sed majorem & æqualem esse significans, dabat quidem Spiritum, & dicebat: Accipite Spiritum F
sanctum; & Ego illum mitto, & ipse me glorificabit. Clarius etiam Basilij: ἀσπερ ὁ υἱὸς τῶν πατέρων
ἰσοῦς τῶν πατέρων. καὶ ἰσοῦς τῶν πατέρων ἐν τῇ οὐσίᾳ, καὶ ἰσοῦς ἐν τῇ δυνάμει. ἐν τῇ πατρὶ
ἰσοῦς ὁ υἱὸς. οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ ἐκ τῆς οὐσίας, καὶ ἰσοῦς ἐν τῇ οὐσίᾳ, καὶ ἰσοῦς ἐν τῇ δυνάμει.
Quemadmodum Filius ordine quidem secundus est à Patre: prior enim ponitur Pater, cum numerantur simul. Præterea secundus est etiam dignitate; nam à Pa-
tre est Filius; Pater non est à Filio: natura autem æqualis est. Ego enim, inquit, & Pater unum sumus.
Ita & Spiritus sanctus ordine quidem secundus est à Filio, quemadmodum demonstratum est, cum simul
numerantur: certe & dignitate; Spiritus enim Filij dicitur, ut pote per Filium subministratus. Hac re-
præsentat Euthymius in Panoplia, Part. 2. Tit. 12. ubi vides gradus aliquos, & dignitates

A *ἑσθλάθμοις* in Trinitate constitutos. Atque hac potissimum responfione asperfam Origeniano nomini calumniam abstergere se posse Genebrardus exultavit.

Genib. Col. 1. cap. 6. Athanas. De decret. Nicen. Syn.

XI. His fortasse permotus Athanasius præclare de Trinitate Origenem scripsisse tradit, ejusque auctoritatem præ se fert: *ὡς ἢ τὸ ἀείλω;* inquit, *συμείναν τον λόγον τῷ πατρὶ, & μὴ ἐστὶν ἑα; ἢ ὡς ἀπὸ αἰῶνος, ἀλλὰ τῆς τῶ πατρὸς ἰδέου ἢ τὸν ἴδον, ὡς εἰρήνευσεν οἱ ἐν τῇ συνόδῳ, ἕξεντα πάλιν ὑμᾶς ἀκούσας & ὡς τῆς φιλοσοφίας ὡσεὶ ἄλλου.* Verbum porro ab æterno esse cum Patre, nec essentia vel substantia differre, sed substantia paterne proprium illum esse Filium, ut dixerunt qui interfuerunt Nicene Synodo, licet denuo nobis audire ex laborioso Origene. Tum duos ex eo subnectit locos, quibus æterna Filij à Patre processio, cum eoque aequalitas aperte demonstratur. Basilium quoque, & Nazianzenum Gregorium refert Socrates, cum ab Arianis Origenis auctori-

Socrat. libr. 4. cap. 26. Hier. Epist. 65. ad Pam. mach. & Ocean. c. 4. & Apol. adu. Rufin. lib. c. 4.

B tate & testimoniis premerentur, perperam ab iis intellectum ostendisse. Didymum præterea Origenis de Trinitate sententiam ita propugnasse ait Hieronymus, ut male sonantibus verbis rectum tamen sensum inesse diceret: *Didymus*, inquit, *in ipsis ὡς ἀπὸ αἰῶνος, quos tu interpretatus es, libris breves dicitur commentarios, quibus non negant ab Origene scripta, quæ scripta sunt; sed nos simplices homines non posse intelligere quæ dicuntur; & quo sensu in bonam partem accipi debeant, persuadere conatur.* Accedit Anonymi scriptoris à Photio Cod. 117. commemorati testimonio. Is Origenis defensionem quinque libris complexus, *φασὶ μὲν δὲ ἂν τὸν δόξαν ἐστράλθαι ὡς τῆς ἑαίδος, ἀπορροβήδμον δι τῆς αἰρίος σαβελλίου, εἰς μέγα κλον ἡμετέρη ὅτι. & πλεὺ τῶν προσώπων ἑαίδου, ἐναρξασάτου ἢ πολλοὺς ἑσέτους ἡσπρῆσσαν ἀγωνισθέντων, ὡς ἔσπῃσιν ὡς τῶν ὡσεὶ ἡσπρῆστων, ἢ εἰς πύνας τὸν ἀνεγερθέντα. ἕξ ἢ δόξαν ἢ τῶν ἀρξαστῶν ἐκαλοκίται.* Nihil

C ipsum asserit circa Trinitatem errasse; sed cum Sabellij hæresim impugnavit, quæ tum in magnam erumpebat perniciem, & Personarum Trinitatem manifestam & multis modis differentem defenderet, extra callem abiisse, & in contrariam partem fuisse abreptum, indeque visum Ariano morbo laborare. Quod ait de Sabelliana hæresi, de Noëtiana intellige; post Origenem quippe suam Sabellius sparfit hæresim: verum non tam novam invexit sectam, quam veterem à Noëto præceptore suo traditam refinxit. Aequalis autem Origenis fuit Noëtus, qui veteris & ipse propagator hæreseos potius quam novæ auctor dicendus est. Aequalis etiam utriusque fuit Beryllus Bostrenus Episcopus, erroris ejusdem defensione, & deinde repudiatione celebris, postquam ab Origene convictus, & ad saniores doctrinam traductus est. Hos perstringit Origenes, cum alibi frequenter, tum in libro quem in Epistolam ad Titum scripsit; quiq; laudatur à Pamphilo in Apologia. Initia doctrinæ hujus jam inde ab Ignatij temporibus repetit Baronius ad A. Chr. 260. N. 63. Quod ergo dixit Anonymus Sabellij hæresim impugnasse Origenem, sic accipiendum est, hanc ab eo impugnatam hæresim quæ à vetustis Hæreticis orta, à Noëto & Beryllo suis propugnata temporibus, novum deinde à Sabellio nomen ac formam accepit. Ac si quis ἀρξαστῶν diceret Origenem, eam nempe tueri doctrinam, quæ multo post ab Ario amplificata, nomen ab eo adepta est.

XII. Multum quidem valet apud me, pro eo ac debet, Patrum illorum auctoritas, qui doctrinam Origenis de Trinitate suffragijs suis comprobarunt. Sed mihi tamen pluris est ipsa veritas, quam & ex Origenianæ doctrinæ connexionem, & ex attente perspectis Adamantij verbis, & ex Patrum aliorum complurium testimonio, in partes sectam ab ipso Trinitatem, & essentia ac divinitatis quibusdam veluti gradibus distinctam clamantium, liquido mihi perspexisse videor. Adde Platonicæ Philosophiæ decreta, ad quæ fere sua expressit Origenes, quod jam supra monuimus, larvam quandam Trinitatis effingere, Personis constantem tribus, inæquali præditis dignitate, potestate, antiquitate, & sapientia. Cyrillus libr. 3. contr. Julian. *πλάτων ἦν μὲν ἔδῃ τὸν δημιουργὸν διαιροῦν τὸν ἀπαύτως ἀπὸ τοῦ ὄντος, ὡς ἔσπῃ τῶν ὡσεὶ ἡσπρῆστων, ἢ μὴ ἀπὸ τοῦ ὄντος ἔσπῃ, ἢ τῶν ἰδέων τὰ ἡσπρῆστων. ὡσεὶ ἔσπῃ ἢ ἢ τῶν ἀπὸ τοῦ ὄντος, τὰ ἔσπῃ δὲ τῶν ὡσεὶ ἡσπρῆστων, ὡς ἔσπῃ τῶν ὡσεὶ ἡσπρῆστων, ὡς ἔσπῃ τῶν ὡσεὶ ἡσπρῆστων, ὡς ἔσπῃ τῶν ὡσεὶ ἡσπρῆστων.* Plato unum quidem esse Opificem definiuit, rerum omnium causam, quem & propinquum mundo esse dixit, existisse vero Deum alterum ante hunc, nempe boni ideam. Excogitat præterea & tertiam causam, ordine quidem & natura prioribus illis inferiorem, quam & animam univ. *ἄλλων rerum appellat.* Quo ex fonte profluxere non Origenis errores solum aduersus sanctissimam Trinitatem, aliorumque quos recensuimus Patrum minus circumspectæ locutiones, sed quidquid etiam fuit contra idem mysterium ab Hæreticis infantum.

XIII. Si non ex supra allatis & in utramque partem expositis testimonijs, quibus Filij & Spiritus sancti dignitatem labefactare vel asserere vilis est Origenes, satis ipsius elucet sententia: at facile certe deprehenditur ex sequentibus, in quibus molitionem rerum in Deum Patrem transferibit; Filium vero secundariam tantum creationi impendisse operam, & instrumenti vel ministri partes obiisse: *ἕτοι ἑστίνω*, inquit Tom. 2. in Iohann. p. 56. *ἢ ἐσθλάθμῃ, εἰ πάντα ἕξ τῶ λῶν ἐκτίσθη, ἢ ἢ τῶ λῶν ἐκτίσθη, ἀλλ' ἢ τῶ λῶν ἐκτίσθη, ἢ τῶ λῶν ἐκτίσθη, ἢ τῶ λῶν ἐκτίσθη, ἢ τῶ λῶν ἐκτίσθη.* Duplex est hujus loci labes, nam & Filium Patre mino rem ac inferiorem esse decernit, & rerum creationem penitus ipsi abjudicat:

in qua Patri tantum ministrasse, non molitorem itidem ut Patrem fuisse dicit libr. 1. *ἀφ' ὧν*, in ipso Procemio: *Iesus Christus ipse qui venit, ante omnem creaturam natus ex Patre est. Qui cum in omnium conditione Patri ministrasset (per ipsum enim omnia facta sunt) novissimis temporibus seipsum excitans homo factus est: quem locum repetit Auctor libri de Deitate & Incarnatione Verbi ad Ianuarium, qui Tomo quarto Operum Augustini subijci solet, cap. 1. Repetit & ante illum Pamphilus in Apologia; atque item illum: Data est autem Lex Moysi per Angelos, in manu mediatoris Christi & viriute, qui cum esset in principio Verbum, & apud Deum esset, & Deus esset Verbum, Patri in omnibus ministravit. Omnia enim per ipsum facta sunt, idest non solum creature, sed & Lex & Prophetæ. Vnde Tomo 20. in Iohann. p. 292. ipsum quidem *ἰωάννην* esse ait eorum quæ sunt in Patre; Angelos autem videre eadem per ipsum, tamquam per mediatorem & ministrum, *ὡς ἔστ' αὐτοῦ καὶ ὑπηρέτων*. Et Tom. 1. p. 18. Christum eatenus esse creatorem docet, quatenus dixit Pater: *Fiat lux*, idest quatenus in faciendam lucem Patri ministrum se præbuit. Clarissime vero sententiam hanc expressit libr. 6. contr. Cels. *τὸν μὲρ αὐτοῦ ὡς δημιουργὸν ἔστι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ λόγον, καὶ ἀσπρεῖ ἰωαννοῦν τοῦ κόσμου, τὸν δὲ πατέρα τὸ λόγον, τὸν αὐτὸν τετραγών τὸν υἱὸν αὐτῶν λόγον ποιῆσαι τὸν κόσμον, ἔστι αὐτὸν δημιουργόν*. Iam ergo liquet quo sensu dixerit in Catena Baltasaris Corderij in Ioh. ad cap. I. v. 1. (si modo ea vere sunt Origenis, & aliqui Catenarum auctoritati tribuendum est) *δημιουργὸν τὸν πατέρα ἰωάννην* & *ἰωάννην*, τοῦ τοῦ λόγου ὄνομα καὶ τὸν ἰωάννην. *Opificem rerum omnium statuens ipsam, Verbi nomine ipsam afficit: ubi & πάλιν τὸν πατέρα* appellat: & ait paulopost: *πάντες ἄνθρωποι ἔσονται ὡς ἡμεῖς*, & *ἐν ἀρχῇ τὸς ὑπαρχῶν αὐτῶν, καὶ ἰωάννην ὄντα; Quomodo enim non oportebat esse ipsum ante omnia, & cum primogenitus esse ceperunt, qui eorum creator est? & mox: ὅτι δὲ δημιουργὸς εἰς ὕψος ἔδει τα πάντα, καὶ αὐτὸς τὸν θεὸν ἰωάννην, καὶ θεὸς ἰωάννην*. Cum vero Opificii agebat partes, cunctis præbebat ut essent, & erat apud Deum, & Deus erat: & denique: *ἀλλ' ἕξ ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός τοῦτος, τοῦ γένους θεὸς λόγος καὶ ὁσίας, θεὸς ὁ πατὴρ. & ἀλλήθια ἐστὶν τοῦ θεογονίας ὄνομα*. At non ita rerum omnium conditor, qui Deus Verbum est secundum essentiam. Vnde & Sapientia appellatur: & veritas, cum de rebus divinis diffinitur. Item libr. 7. in Epist. ad Rom. Nihil est visibilis sive invisibilis creatura, quod Filio positi adæquari: nullo enim pacto Creatori suo creatura potest conferri: & si Creator ipse donatus est nobis, quomodo non cum ipso creatura nobis donabitur? Rerum effectorem Filium esse putat, sed secundarium: & res quidem creasse, at instrumenti vice fungentem; Patrem vero creationis auctorem esse, & primatiam ac præcipuam causam: atque ita suum cuique officium partitur. Hinc Gennadius libr. De dogmat. cap. 4. Nihil officio singulare, nec alteri communicabile (in Trinitate credamus) ut Origenes. Hinc etiam Cyriacus apud Symeonem Metaphrastem inter dogmata Origenistarum Palæstinorum sæculi sexti ponit illud; Trinitatem non fuisse mundi Opificem & Iulimanus Origenem conqueritur Filium & Spiritum sanctum appellasse *λαϊκῶν ζῴων*, ministratoria animalia, ut supra à me observatum est.*

XIV. Eisdem partes in rerum molitione nonnulli è vetustioribus Patribus Filio tribuerunt. Theophilus Antiochenus libr. 2. ad Autolycum: *τὸν τὸν λόγον ἔσθ' ὁ θεὸς* & *ὑποπρόχον τὸν ἴπ' αὐτῶν δημιουργόν, καὶ δὲ αὐτῶν τὰ πάντα ποιῆσαν*. Hoc Verbum habuit (Deus) ministram operam suorum, & omnia per ipsum fecit. Tum inferius: *ὅπου τὸ δὲ ἰδὲληται ὁ θεὸς ποιῆσαι ὅσα ἐβουλόσατο, τούτων τὸν λόγον ἔσθ' ὁ ποιῶν αὐτῶν*. Quando autem voluit Deus facere quæcunque deliberaverat, hoc Verbum genuit prolatum. Et paulopost: *θεὸς ἔσθ' ὁ λόγος, καὶ ἐστὶν θεὸς πατρὸς, ὅπου ἀδ' αὐτῶν* & *πατὴρ τὸν ἔσθ' ἰωάννην, ἀπὸ τοῦ εἰς πᾶσι τοῦτον*. Cum ergo Deus sit Verbum, & ex Deo progenitus, quotiescumque vult Pater universorum, mittit eum in locum aliquem. Iustinus in Dialogo cum Tryphone: *ἔστ' ὁ ὁ θεὸς ὡς δημιουργὸς λογισμῶν*. *θεὸς, καὶ ἀρχαὸς καὶ κύριος* (λόγος), ἵνα καὶ ἐν τούτων ἐπιγνώτῃ αὐτῶν ὁ πατὴρ αὐτῶν τὸν ἴπ' αὐτῶν τὸν ἴπ' αὐτῶν. Iste qui Patriarchis visus est, & dicitur Deus, & Angelus, & Dominus appellatur; ut ex his quoque intelligatū ipsam Patri universorum ministrare: & alio loco: *δὲ ὁ θεὸς ἰωάννην τὸν ἴπ' αὐτῶν τὸν ἴπ' αὐτῶν τὸν ἴπ' αὐτῶν*, & *ὑπηρέτῃ τῆς ἐκκλησίας*. Per qua demonstratum est Patri & Domino subjectum esse ipsum, ac ejus voluntati servire. Irenæus lib. 3. c. 8. Cui ergo precepit? Verbo scilicet, per quod, inquit, cæli firmati sunt: & libr. 4. cap. 17. Ministrat enim ei (Patri) ad omnia sua rogantes. & figuratio sua, idest Filium, & Spiritum sanctum, Verbum & Sapientiam, quibus serviunt. & subjecti sunt omnes Angeli. Episcopi sex Antiochenæ Synodi in Epistola ad Paulum Samosatenum antequam deponeretur: *πίστοι τὸν υἱὸν πεποιοῦν σὺ τὸν πατέρα αὐτῶν ὅσα ἐστὶν ἀνεργασίαι τὸ πᾶσι τὸν βούλησθε αὐτῶν τὸν ἴπ' αὐτῶν*. Hunc (Filium) credimus semper existentem cum Patre impluisse paternam voluntatem ad creationem universorum. Atque ex hoc dogmate occasionem videntur habuisse Arius & Aëtius, cur creationis rerum Patrem primariam esse causam, instrumentum vero Filium arbitrentur: quam eorum infamiam castigaverunt Athanasius, Cyrillus, & alij.

Athanas. lib. 1. & 16. Cyrill. lib. 1. & 16. Theoph.

XV. Non Filij majestatem solum oppugnavit Origenes, sed de ejus etiam bonitate detraxisse ipsum auctor est Hieronymus in Epist. ad Avit. cap. 1. *Deum Patrem omnipotentem inquit, appellat bonum, & perfectæ bonitatis: Filium non esse bonum, sed suram quamdam & imaginem bonitatis; ut non dicatur absolute bonum, sed cum additamento, Pastor bonus, & cætera. Anonymus*

A quoque apud Photium, Cod. 117, & Pamphilus in Apologia errore hunc inter eos recensent, qui Origeni objici vulgo soliti sunt. Verba ipsa refert Iustinianus ad calcem Epistolæ ad Menam, quæ à Rufino Interprete emendata, & in orthodoxam sententiam detorta ac interpolata sunt lib. 1. *Ἐπι ἀρχῶν*, cap. 2. unde ea cap. 15. sumisit Auctor libelli De Deitate & Incarnatione Verbi, qui reperitur ad calcem Tomi 4. Augustini. Hac labe foedata sunt ista quæ supra adduximus è Tom. 2. in Iohann. p. 56. *ἅπα τῶν υἱῶν καὶ ἐκδοθέν ἐκ πατρὸς ἕως τῆς ἀρχῆς ἰσότητος, καὶ ὑπο τὸ λόγον ἰσότητος, ἀλλ' ὑπο κρείττονος, καὶ μείζονος ὡς τὸν λόγον. τίς δ' αὖ ἀλλοίως ἔσθ' ἐπι τῶν ἀρχῶν ἢ ὁ πατήρ;* & hæc è Tomo 6. p. 130. *ὁ γὰρ πῶς ἄρα ἂν ἡμεῖς ἂν τὸν πατέρα, ὁ τῶν ζώντων θεός, ὡς αὐτὸς ἰσότητος ἰσότητος, καὶ ἀδελφῶν, καὶ πύσσων, καὶ τῶν ἰσότητων, ὁ δὲ τῶν κρείττωνων, καὶ ἕως τῆς ἀρχῆς, καὶ τῆς γῆρας, ὅτι πῶς ἂν ἴσῃ.* *Ἐπι δὲ ἕως τῆς ἀρχῆς, καὶ μείζονος τῆς κρείττονος.* Nihilò saniora istæc è lib. 5.

B contr. Cell. *ὁ σωτήρ ἡμεῶν καὶ κύριος ἀκούσας ποταμοῦ, διδύκαλε ἀγαθὸν, ἀπαπέμπων τὸν λέγοντα πύ το ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ πατέρας, φησὶ, τί με λέγεις ἀγαθόν, ὡς εἶδες ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς ὁ θεὸς ὁ πατήρ; εἴπαρ δὲ τῶ το δὲ λόγος, ὡς εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος τῶ θεῷ τῶν ἀρχῶν, εἰρηκὼν ὁ υἱὸς τῆς ἀγαθότητος τῶ πατρὸς, πᾶς ἀρχὴ δὲ δουρατῶν ἀπὸ τοῦ ἀποκρινομένου εἴπαρ ἡλίος. τί με ἀποκρινομένους κύριον γὰρ τὸν θεὸν σου ἀποκρινομένης, καὶ αὐτὸς μόνος ἀποκρινομένης, ὅτι καὶ ἡμεῖς καὶ πατήρ οἱ σου ἡμεῖς ἀποκρινομένης καὶ ἀποκρινομένης; Bonitatem illam quæ Deo Patri convenit, Christo detrahit, non tantum quatenus homo est, sed etiam quatenus est imago bonitatis Dei, hoc est, quatenus est Deus. Nullibi vero apertius quam Tom. 15. in Matth. p. 377. *ὡς ἡμεῖς ὡς τὸν πατέρα*, inquit de Christo, *εἰκὼν ἔστιν ἀγαθότητος*, ὡς ἢ ὡς τὸ λαοῦ, ὅτι ἢ τῶ πατρὸς ἀγαθότητος ὡς αὐτὸν. ἢ καὶ μὴ ἔστιν ἔστιν ἡμεῖς ἀποκρινομένης ἡμεῖς ἡμεῖς ἀγαθότητος τῶ θεῷ τῶν ἀρχῶν, καὶ ἀγαθὸν ἀγαθόν, καὶ ἀγαθὸν ἀγαθόν. πᾶσι γὰρ ἢ ὑποστῶν ὡς τῶ ἀποκρινομένης ἀγαθὸν ἐπὶ τῶ πατρὸς, καὶ ἔστιν εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος. αὐτὸ τοῦ θεῷ, ἡμεῖς ἢ ὑποστῶν τῶ ἀγαθὸν ὡς τῶ ἀποκρινομένης τῶ ἀγαθὸν ὡς τῶ ἀποκρινομένης. ὁ πατήρ ὁ πῶς ἡμεῖς μὴ μείζονος μὴ ἔστιν, ὅτι ὡς ἡμεῖς ἡμεῖς καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος. καὶ θεῷ.*

Adversus ea præscribere velle, non est candoris nostri. Quam autem solaris radij comparisonem adhibuimus supra, eandem hic replicare necesse est, ut ejus de Filij bonitate sententia innotescat. Quemadmodum ergo tanto dignitate Patris inferiorem credidit Filium, quanto solaris radius Solis ipsius dignitati decedit; eandem esse bonitatis Filij rationem ad Patris bonitatem censuisse ipsum putandum est. Ut enim quamdam Solis imaginem, sed rudem & imperfectam continet ac exprimit solaris radius; pari modo imaginem paternæ bonitatis referre Filium existimavit, non perfectam quidem ac per omnia archetypo ipsi similem & æqualem, sed expressam leviter, & exemplaris præstantia longe inferiorem. Si quando igitur bonitatem Filij eandem esse docet ac Patris bonitatem, velut lib. 1. *Ἐπι ἀρχῶν* cap. 2. ubi eandem esse ait utriusque potentiam, bonitatem eandem, & quæcunque habet Pater, habere & Filium, facilis est intellectus; Filij nempe bonitatem paternæ bonitatis esse particulam & auram, è paternæ bonitate decerptam ac delibatam. Si quando Patri soli bonitatem tribuit, primigeniam bonitatem, & bonitatis intelligit principium ac fontem; Filium autem paternam tantum illa bonitate impertitum. Cu, us impietatis occasionem videtur accepisse ex male intellecto Matthæo 19. 17. & Iohann. 17. 13. & ex Platone qui *boni* nomen ad Deum peculiariter pertinere dicebat.

E XVI. Simili modo explicandum venit dogma alterum, quod ab ipso propositum refert Hieronymus, *Filium quantum ad Patrem non esse veritatem, quantum ad nos esse imaginariam* *Ver. Epist. 59. ad Avian. cap. 1.* Paria fere habet Augustinus: *Dicit præterea Origenes*, inquit, *quod Filius Dei sanctis hominibus comparatus, veritas sit; Patri collatus, mendacium.* Nec dissimilia quæ ex Epistola Decretali Palæstinorum Episcoporum representat Guido Carmelita adversus Origenistas: *Si qui sunt qui in suis tractatibus tradiderunt, quod Filius nobis comparatus sit veritas, Patri collatus mendacium, quod est Petrus & Paulus ad Salvatorem, hoc est Unigenitus Filius & Deus Verbum comparatus Patri. .... & ipsi, & dogmata ipsorum sint Ecclesia anathema.* Quibus ad stipulatur Anonymus ille defensor Origenis, quem dixi, & inter capita in ipso reprehendi solita postremum illud ponit: *ὅτι ἡ εἰκὼν τῶ θεῷ, ὡς ὡς ἐκείνου, ἢ ἔστιν εἰκὼν, καὶ δ' ὁ ἐκείνου. καὶ τῶ ἀποκρινομένης.*

F *Imaginem Dei respectu ejus cuius est imago, quatenus est imago, non esse veritatem.* Videtur hæc hæresis libro 1. *Ἐπι ἀρχῶν*, cap. 2. fuisse expressa, sed Rufini artibus dissimulata, & falsa hac interpretatione obducta: *Imago ergo est invisibilis Dei Patris Salvator noster, quantum ad ipsam quidem Patrem, veritas: quantum autem ad nos, quibus revelat Patrem, imago est, per quam cognoscimus Patrem.*

XVII. Quæ Origeni dica impingi solet, negasse ipsum Patrem à Filio, Filium à Spiritu sancto, Spiritum sanctum ab Angelis, Angelos ab hominibus videri non posse, facilis expurgatu non est, si eriminantium numerus spectetur & auctoritas. Primarium hunc æ præcipuum inter ejus errores statuit Epiphanius Har. 64. cap. 4, & in Ancorato, cap. 63. ubi verba ipsa Origenis exhibet: *μαθῆτασαν*, inquit, *πᾶς ὡς ἀποκρινομένης ἀποκρινομένης, ὅτι οὗκ ὄρα τὸν πατέρα ὁ υἱός, ἀλλὰ φησιν, εἰς αὐτὸν ἀποκρινομένης τὸν πατέρα ὁ υἱός, καὶ τὸ ἄγιον πνεῦμα αὐτὸν*

va) ἰδὲν τὸν υἱόν. καὶ πάλιν ἀγγελοὶ ἢ δὲνας) ἰδὲν τὸ ἄγιον πνεῦμα, καὶ οἱ ἀγγελοὶ ἢ δὲνας) ἰδὲν A
 τὸν υἱόν. Discant quomodo non dubitavit Origenes dicere Filium non videre Patrem, sed dicit:
 Quomodo non potest videre Patrem Filius, nec Filium videre potest Spiritus sanctus. Et rursus:
 Angeli videre non possunt Spiritum sanctum, & homines non possunt videre Angelos. Eadem replicat
 in Epistola ad Iohannem Hierosolymitanum, cap. 2. Hieronymus quoque errores recen-
 sents librorum ἀγγέλων, in Epistola 59. ad Avit. scripsisse eum ait in primo Operis huius
 volumine, Deum Patrem, per naturam invisibilem, à Filio non videri: & in secundo: Restat ut in-
 visibilis sit Deus. Si autem invisibilis per naturam est, neque Salvatore visibilis erit. Idem in Epistola
 61. ad Pammach. cap. 3. Et primum de libro ἀγγέλων, ubi loquitur: Sicut enim incongruum
 est dicere quod possit Filius videre Patrem, ita inconveniens est opinari quod Spiritus sanctus possit vide-
 re Filium. In qua heresi versatum fuisse Iohannem Hierosolymitanum toto hoc capite de- B
 monstrat. Par est Gennadij querela libr. De dogmatib. cap. 4. Nihil, inquit, sibi invisibile à
 creaturis (in Trinitate credamus) ut Origenes. Legendum, ni fallor, ut creaturis; hoc est, Ni-
 hil esse credamus in Trinitate, quod ab aliquibus ejus Personis videri non possit, quemad-
 modum à creaturis videri non potest, quod putavit Origenes. Par & illa Iustiniani in Epi-
 stola ad Menam, & Isidori libr. 8. Origin. cap. 5. & Anonymi Auctoris Apologiae pro Ori-
 gene, apud Photium, Cod. 117. & Nicetae Acominati, & Honorij Augustodunensis in lib.
 De Har. & Cedreni in Compendio, & Suida in voce ἀγγελῶν, & Zonarae libr. 2. in Decio.
 Atque hunc porro errorem ab Adamantio mutuatus est Arius, quem dicere ausum esse
 narrat Athanasius De Synodis, ἀδυνατα ἴσθαι τὸν πατέρα ἀγγελοῦ, οὗτος δὲν ἴσθαι αὐτὸν. αὐτὸς γὰρ
 ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἴσθαι οὐκ ὀδῶν. υἱὸς γὰρ ὢν, θελήσας πατέρα ὑπερῆραν ἀλλοτρίως. τίς γὰρ λόγος αὐτοῦ
 τὸν θεὸν ἴσθαι ὅτι αὐτὸν τὸν θεὸν ἴσθαι. γίνεσθαι ἐν κρατὶ ἀλλοτρίως; ἴσθαι ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἔχει τὸν αἰώνιον
 ὡς ἔστιν ἐκαστοῦ, ἢ ἴσθαι ἑαυτὸν ὡς ἔστιν. Possibile enim ipsi non est investigare Pa- C
 trem qualis in seipso est. Filius quippe suam ipse essentiam non novit. Cum sit enim Filius, voluntate
 Patris talis existit. Quae enim concedit ratio eam qui sit ex Patre genitorem ipsam comprehensione po-
 tioscere? Perspicuum est, quod habet principium eam qui aetate principio mente completi vel compre-
 hendere non posse.

XVIII. At eam criminationem ab Origene multis depellere conatur Rufinus Invect. 1.
 in Hieron. offenditque ad refellendam Valentinianorum haesim, qui Deum corporeum
 humanis membris habituque constantem describebant, Origenem probasse Deum ex na-
 tura sua corpore carere, ac proinde sub oculos cadere non posse, vilionem quippe corpo- D
 rum esse; nosci autem posse, quod cognitio rerum sit corpore carentium; nosci igitur Pa-
 trem à Filio, videri nequitiam. Tum locum ipsum Origenis deprimat, in quo haec habentur:
 Aliud est videre, aliud noscere; videri & videre, corporum est; nosci & noscere, intellectualis natura
 est. Quiaquid ergo proprium corporum est, hoc nec de Patre nec de Filio sentiendum est. Quod vero ad
 naturam pertinet Deitatis, hoc inter Patrem & Filium constat. Ait demum depravatam hoc loco,
 & corruptam fuisse suam interpretationem, atque ita purgandi sui causa concludit: Si quis
 negat quod non ita videt Filius Patrem, sicut Pater Filium; & non ita videt Spiritus sanctus Patrem &
 Filium, sicut videt Pater Filium & Spiritum sanctum, anathema sit. Vides enim, & verissime videt, sed
 ut Deus Deum, & lux lucem, & non ut caro carnem, sed ut Spiritus sanctus non corporeis sensibus, sed
 virtutibus Deitatis. Rufini responsonem arripuit & uberius explicavit Halloxius libr. 4. E
 Orig. defenf. Quaest. 4. Porro locus Origenis his celebratus concertationibus extat lib. 4.
 ἀγγέλων, cap. 1. cui similem alterum reperies libr. 2. cap. 4. His adjungi potest ad tutelam
 Origenis & ille quoque è Tom. 20. in Ioh. p. 292. ἀπερ ἀγγελοὶ ἀβήσαν εἰς τὸν πατέρα ἀπὸ ἀρχῆς
 αὐτοῦ πῶς γαρ ὁ υἱὸς τὸν λόγον, ἀλλὰ ὁ λόγος φωνή. καὶ οὗτος παρὶ θεοῦ ἦν ὁ ἀπὸ ἀρχῆς αὐτοῦ πῶς καὶ
 ὑπὲρ) ἠγγελοῦ τὸν λόγον. ὅτι τὸν αὐτὸν αὐτοῦ λόγον ἔχει ὁ θεὸς καὶ τὸ πᾶν, ἔκ τούτου εἰ-
 ρηνῶν τὸν υἱὸν ἴσθαι τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱὸς, ἀλλὰ ὁ αὐτοῦ πῶς ὅτι αὐτὸν ἴσθαι ὅτι αὐτὸν ἴσθαι
 τὸ αὐτοῦ πῶς ὅτι τὸ πᾶν τὸν γάρ ὁ υἱὸς ἴσθαι τὸν πατέρα ἢ ἀποκαλύψαι τὸν λόγον ἐν τῷ
 ἐκ τῶν πᾶν, καὶ ὁ. Hic autem, ut alibi saepe, illud ex Apologia Pamphili usurpare licet:
 Dubium autem non est, quod eodem sensu etiam in ceteris sentiat, nec sit sibi ipse contrarius.

XIX. Attamen ne perfecte quidem & plene Patrem à Filio nosci, ita ut à seipso noscitur F
 Pater, minoremque esse cognitionem Filij quam Patris nonnumquam Origenes asseruit:
 nam Hieronymus in Epist. 59. ad Avit. cap. 4. recitat hoc ipsius decretum è libr. 4. ἀγγέλων,
 quod & Graece exhibet Iustinianus in fine Epistolae ad Menam: Curiosus Lector in-
 quirat, utram à semetipso cognoscatur Pater, quomodo cognoscitur à Filio; scienisque illud quod scriptum
 est: Pater qui misit me, major me est, in omnibus verum esse comendet, ut dicat & in cognitione Filio
 Patrem esse majorem, dum perfectus & purus à semetipso cognoscitur quam à Filia. Atque id esse
 causae quare Filium à Patre comprehendi, Patrem vero à Filio nequitiam comprehendi
 posse opinatus sit, ait Hieronymus: contra quam Paganino Gaudentio visum est, qui ideo
 censuisse Origenem scribit, Filium videre non posse Patrem, quia Filium habuit pro re
 creata; intellectum autem creatum rem infinitam cernere non posse. Cum enim putasse
 feratur

Gaudentio
 comparat.
 Orig.
 cum Philo-
 Paganino

42 nebrardus contendebat, ut apparebit ex sequentibus. Item paulo superius, ας οσιβίστες, A inquit, αλφεις αρεσιμα δα τ: πατων δλε τδ λογη γρομδρον, τδ αζον πινεμα παντων εη πινω- De vit Ori- gen. cap. 6. πινω, ε τλε πατων τπ λωο τδ πλερε δλε χρεου γαγγιμδτων & pag. 58. Tomi ejusdem: τω ο δ ε πα πολυ ελεωαση στα φερεον ιδητ βυλμδρον πλες, ει παντα δι αυτη εχθιτο, κη τδ πινεμα δλε τδ λογου εχθιτο.

XXII. Atque hoc crimen magna contentione in Origene damnat Hieronymus, cre- didisse ipsum dicens, Christum Filium Dei non natum esse, sed factum, atque idem de Spiritu sancto decrevisse. Similiter Epiphanius Har. 6 4. cap. 4. εν τω σιδας τδ πατερε τδτον (ιδον) εικρατο. Τερον δδ αμα βυλεδ) δδ ας εχθεαν τδ ιδον αυτην εκλειδε λογα. Ex substantia Patris eum (Filium) esse arbitratu (Origenes) sed nihilominus creatum. Vult autem quasi per gratiam Filium ipsum appellatum dicere. & cap. 5. φασεσρατα τδν ιδον τδ δεδ αλσημα ιδδδμαπνε, κη δαο τδσ αει τδ υδ πολμνε νεδωδ οη κη τδ πινεμα τδ αζον κησδν εικρατοα. Απετιδσμε Filium Dei creaturam esse assereratυ, & ab hac in Filium audacia nosce & pro re creata Spiritum sanctum habuisse: & cap. 8. οπατ ε ε παλλωδς τειπος δσεμυ αυτην ε μνογμδθ δτον απυλλελεουατα ε τ πατερε δδοπηοδς τει κη υσιας, δρου τει κη τδ πινεμα τδ αζον, τουτν χθεαν τδ ρηοντδν δδον εικρατωι αλδον, σαρδς εσην οη αλδον εειδδ. Quotiam autem in multis locis invenimus eum Filium Deum segregantem a Patris divi- nitate & substantia simul vero & Spiritum sanctum sic utroque eum productum Deum dixisse liquet, quia creatum esse decernit. Iustinianus in Epist. ad Menam dixisse Adamantium asserit, οη ο υδς, κη τδ αζον πινεμα ετισμδ εισοι, ε οπαρ κελε εσημυ αρεδ ε υδον, πυδ ο υδς εση αρεδ ε πατερε. Fi- lium & Spiritum sanctum res esse creatas, quodque nos sumus ad Filium id Filium esse ad Patrem. Pho- tius Cod. 58. scribit Origenem docuisse in τ. αει αρχων, ε μδν υδον λωο τδ πατερε ται τωιδε, τδ ε πινεμα λωο τδ υδ. Filium esse a Patre factum, Spiritum sanctum a Filio. Quibus assentiuntur Augustinus, Cedrenus, Suidas, Zonaras, & Nicetas.

XXIII. Si qua tamen culpam hanc extenuare possunt, colligamus. Rufinus hujus ha- reficos virus libris Origenis aliena manu affusum existimabat: Numquid, inquit, in eodem opere ejusdem libri, interdum ut diximus, statim in consequenti capitulo oblitus sui esse potuit? verbi causa, ut qui superius dixerat nusquam invenit in omni Scriptura ubi Spiritus sanctus factus vel creatus esse diceretur, continuo subiceret inter ceteras creaturas factum esse Spiritum sanctum & Similia regerit Genebrardus. Didymus vero non eximia solum eruditionis homo, sed orthodoxa etiam fidei, scripta quidem ab Origene non negat qua obijci solent, sed in malam partem flecti as- serit a malevolis, qua recta poterant interpretatione defendi. Id priusquam aggredimur D

facere, afferemus Origenis testimonia quaedam, Catholica doctrina satis consentanea. Fi- lium creatorem appellat libr. 7. in Epist. ad Rom. & a rebus creatis diserte secernit: Nihil est, inquit, visibile, sive invisibile creaturae, quod Filio possit adequari: nullo enim pacto Creatori suo creatura potest conferri: & si Creator ipse donatus est nobis, quomodo non cum ipso creatura nobis dabitur? & in Anacephaloxi libri 4. αει αρχων: Non enim dicimus, sicut Heretici putant, Patris aliquam substantiam Dei in Filium versam, aut ex nullis subsistentibus Filium procreatum a Patre, idest extra substantiam suam, ut fuerit aliquando quando non fuerit, sed abscisso omni sensu corporeo, ex invisibili & incorporeo Verbum & Sapientiam genitam dicimus, absque ulla corporali passione, velut si voluntas procedat a mente. Locum hunc capite 18. repetit Auctor libelli De Deitate & Incarnatione Verbi ad Ianuarium, qui habetur in fine Tomi quarti Augustini. Atque haec verba: Aut ex E nullis subsistentibus Filium procreatum a Patre, idest extra substantiam suam, ut fuerit aliquando quando non fuerit, nemo non videt vel a Rufino fuisse interpretationi inexta, vel ab aliis Rufino antiquioribus Graeco ipsi contextui infarta contra Arium, quem Sozomenus ait αειπερον

παρ υδρεσ με εικραδρον τω λμωου εο δαυδωια δαδελωαδς, ε υδον τδ δεδ εε οαε δντων γαγγιμδθ, κη ειναι ποτ εη δα λω. Primum in Ecclesi. ausum esse dicere, quod nemo ante illum dixerat, Filium scilicet Dei ex non extantibus existisse, & fuisse aliquando cum nondam esset. Disertissima etiam haec de sancto Spiritu e libr. 1. αει αρχων, cap. 3. Verumtamen usque ad presens nullum sermonem in Scri- pturis sanctis invenire potuimus per quem Spiritus sanctus factura esse, vel creatura diceretur, ne eo qui- dem modo quo de Sapientia referre Salomonem supra edocimus, vel quo de vita, vel Verbo, aliisque appel- lationibus Filij Dei intelligenda esse tractavimus. Atque haec quidem e Rufiniani Interpretatio- nibus deprompta testimonia, ut minus valida praemisimus, velut leviorum quamdam arma- turam. Sed jam cominus signa conferamus.

Aliquot attulimus locos, quibus in creaturarum rerum censum detrufi videntur ab Orige- ne Filius & Spiritus sanctus, Priore, quem adducit Iustinianus, Filius dicitur εη δελεμδθ τδ πατερε ρηονβερε, αρεδ ελεωα πασην υδσηωε, ετισμα. Respiciebat nempe ad illud Proverb. 8. 22. ε δδρε ε εη ποτ με αρχη, οδδον αυ τδ. Deus creavit me initium viarum suarum. Ita nimirum reddi- derant hunc versum Interpretes LXX, qui Ebraice habet εηρττ possedis me. Vertit Aquila: εαλλωατ υδ. & sic fortasse legendum quoque apud τδσ ε. hanc enim lectionem tinentur Ba- silius libr. 2 contra Eunomium, Gregorius Nyssenus libr. 1. contra eundem, & Hierony- mus in Haie 26. 13. Quamquam & Chaldaeus, & Syrus, & Arabs, & maxima Patrum etiam

Rufin. de adult. libr. Orig.

Genebr. in collezian. De vit Ori- gen. cap. 6.

Sozomen. lib. 1. cap. 5.

A vetustiorum pars hodiernæ lectioni consentiunt. Sane ad generationem Filij potest utrumque pertinere. *in patre creavit*, idest, genuit. Cicero libr. 1. De republ. Quoniam plurima beneficia continet patria, & est antiquior parens, quam is qui, ut aiunt, creaverit. Virgilius Æneid. 10.

Sylvicola Fauno Dryope quem nympa creatat.
Claudianus 1. De raptu: Nam quidquid ubique Gignit materies, hoc te donante creatur.

Sed & *ἐκ πατρὸς*, possedit, de parentibus dicitur, quorum nihil tam proprium est quam liberi, quos genuerunt. Quamobrem Eva dixit de Caino: *הוּא מִן עֵשָׂא וְהוּא מִן אֲדָם*. LXX. *ἐκ πατρὸς ἀδελφοῦ ἢ πατρὸς*. Vulgata: Possedi hominem per Deum. Filium igitur *ἐκ πατρὸς* ab Origene dictum credere possumus hoc sensu, quo Filij à parentibus creati dicuntur. Quapropter cum

B Tom. 1. in Ioh. p. 19. sapientiam animatam, idest Filium, diceret à Deo esse creatam, locutionem illam mollivit hoc temperamento, *ὅτι ἄνευ ἐμοῦ*. En tibi verba: *ὅτι λατρίαν ὄν κτήσατο, ἢ ἄνευ ἐμοῦ, ἀλλ' ἐκ πατρὸς τοῦ θεοῦ, ἀετὴ ἐπέβηκεν*, &c. Nec sic tamen docti ejusdam viri reprehensiones locus iste effugit.

Sequentium locorum crimen hoc est, quod Servator noster appelletur *θεὸς ἕκτος*, cuius postremæ vocis ea est ambiguitas, & tam crebris disputationibus ventilatus intellectus, ut omnis inde questionis hujus pendeat dijudicatio. Perscrutanda itaque illa est accurate, sed paucis. A *ἕκτος*, gigno, fit *ἕκτος*, genitus: à *ἕκτος*, sum, existo - fit *ἕκτος*, hoc est, habens ab aliquo ut sit. Itaque si proprie loqui velimus, Deus Pater est *ἀρχὴ πᾶτος* & *ἀρχὴ πᾶτος*, quia neque ab ullo genitus est, neque ab ullo habet ut existat. Item Filius est *ἕκτος*, *genitus*, nam gignitur à Patre: est *ἕκτος*, nam à Patre sic tamquam à principio habet ut sit.

C Spiritus vero sanctus non est *ἕκτος*, sed *ἕκτος*, genitorem enim non habet, sed habet à Patre & Filio ut existat. Hæc est propria vocum illarum notio, quam tamen nec semper servarunt Patres, & consulto permiscuerunt ac confuderunt Ariani, ut in ambigua voce facilius fraudem struerent. Origenes vero cum Filium appellat *ἕκτον θεόν*, sic accipe: qui principium sui habet, & existendi initium. Filio quidem commune est eum creatis rebus, sui principium ac originem habere: emanandi autem ex illo principio ac prodeundi ratio plane diversa est: prodit enim Filius per generationem æternam; prodeunt creatæ res per temporariam creationem. Hoc sensu, quo dixi, vocem *ἀρχὴ πᾶτος* à Veteribus usurpatam scribit Athanasius: *ὅτι ἀρχὴ πᾶτος δὲ ὅτι καὶ οἱ εἰρηώτικες ἐν τῷ ἀρχὴ πᾶτος, ἢ πατρὸς λέγουσιν, ὡς ἂν ἕκτος καὶ πᾶτος ἦν ἕκτος ἢ λόγος ἦν ἕκτος ἢ πᾶτος, ἀλλ' ὅτι μὴ ἕκτος ἢ ἀρχὴ πᾶτος. Non ignoramus autem eos qui dixerunt unum esse ἀρχὴ πᾶτος, Patrem significantes, non ita scripsisse quasi Verbum sit ἕκτος ἢ ὄψος, sed quia Pater causam non habet. Patrem dictum esse ait ἀρχὴ πᾶτος, quia ab alio non habet ut sit: Filium autem ἕκτον esse negat hac notione, quod ab alio factus sit: sed non negat ἕκτος esse alia notione, ea scilicet quam indicavi, quod ab alio habeat ut sit, non tamquam res facta, sed tamquam res genita. Atque ita Filius dici potest ἀρχὴ πᾶτος, qui ab alio non habet ut sit, nempe tamquam opus, seu res facta, vel tamquam res creata: & ἕκτος, qui ab alio habet ut sit, nempe tamquam res genita & Filius. Sic Origenes, qui *ἕκτον θεόν* appellasse Filium insinuat, & qui Tom. 2. in Ioh. p. 56. credere se dixit ἀρχὴ πᾶτος (legendum, vel certe intelligendum ἀρχὴ πᾶτος) *μὴ ἕκτος ἢ πᾶτος ἢ*, hoc*

Athanas. De Synodis Ariminis qd Seleucia.

D est unum Patrem principio carere, nec ab alio habere ut sit, Filium tamen ἀρχὴ πᾶτος vocat libr. 6. contr. Cels. *ὅτι ὅτι ἕκτος ἢ πᾶτος γεννῆσις οὐσίας ἀετοῦ θεοῦ κατὰ ἀξίαν εἰδήσεως δι- νῆς* ὡς ὁ γεννηθεὶς ἀπὸν πατρός. Illic ἀρχὴ πᾶτος sonat non factum, non creatum. Hinc natam opinor primam è criminationibus adversus Origenem conflatis, quas Pamphilus in Apologia recenset. Prima illa est, inquit, quod dicunt cum innatum dicere Filium Dei. Dixerat nempe Origenes ἀρχὴ πᾶτος, quod ipsius adversarij, contentiosi homines & rixosi, confuderunt cum ἀρχὴ πᾶτος, ut ansam haberent calumniae. Contra vero Socrates de Eusebio loquens merito dixit: *θαυμάσιος ἔστι καὶ ἡλικὸς ἕκτος ἢ ἀρχὴ πᾶτος βιβλίον. ἐν οἷς πανταχοῦ ἢ υἱὸν καὶ ἢ πατρός γεννηθέντα* &c. *ἀδελφῶν οἱ ἢ ἀρχὴ πᾶτος βιβλίον τὸ ἐκ πατρὸς καὶ υἱὸν ἀπὸν ἀποστόλων*. Admirator & amulator librorum Origenis fuit, in quibus Filium ex Patre natum ubique reperit, qui librorum Origenis profunditate

E tatem animo penetrare possunt. Hieronymus vero dixisse ipsum affirmans Christum Filium Dei non natum esse, sed factum, hoc est ἀρχὴ πᾶτος & ἕκτος, utramque hanc vocem in alium detorqueat intellectum, ac ab Origene usurpata est: qui cum dixit Filium ἀρχὴ πᾶτος, id sibi voluit, non esse factum, nec creatum. Contra Hieronymus exposuit, non esse natum, quasi dixisset ἀρχὴ πᾶτος: cum vero Filium dixit ἕκτον, id sibi voluit, habere ipsum sui principium; contra Hieronymus exposuit, esse factum. Nemp sic verba Origenis in pessimum sensum trahere amabat. Ita Epiphanius vocis ἕκτος usum in aliis probaturum se dicit, in Origene damnare. Contra ea vero qua addit, velle Origenem *κατὰ γένεσιν ἢ υἱὸν ἀπὸν καλεῖσθαι*. Per Epiph. Har. 44. cap. 5.

F gratiam Filium ipsum (Christum) appellari, prompta est ex ipso Origene defensio, qui disertè docet Tom. 2. in Iohan. *μόνον ἢ μονογενῆ φύσιν υἱὸν ἀρχὴ πᾶτος πατρὸς* & libr. 7. in Epistol. ad Rom. Sicut enim multi sunt Filij Dei, ut Scriptura dicit, Ego dixi, Dij estis & filij excessi omnes;

unus tamen est natura Filius & Unigenitus de Patre.

Commode vero exponetur locus à Diodoro recitatus, ubi lux à Deo producta Gen. 1. 3. Filius esse dicitur, si respondeamus id allegorice ad Filium ab Origene fuisse relatum. Quoniam enim numquam non dicit Pater: Ego hodie genui te: induci quoque potest semper dicens, Gignatur Filius meus qui est lux vera. Firmat hanc responsonem vox, γεννηθη, gignatur: sic enim legitur in Catena, non ut vulgo, γεννηθη, fiat. Penitus vero id confirmatur ex eo quod ait Tom. 1. in Iohann. pag. 118. jubente Patre ut fieret lux, mandato Patris obtemperantem Filium lucem creasse. Quod si creavit lucem, lux ista creata ipse utique non est.

XXIV. Quorum vero tot ambagibus detinemus Lectorem, explicandis verbulis, & evolvendis sententiolis frustra immorantes? Præstat ipsa Origenianæ doctrinæ penetrabilia ferutari. Meminerimus supra notatum esse à nobis credidisse Origenem Filium manasse de Dei substantia, sic tamquam lucem de Sole, atque ideo ejusdem esse ac Patrem substantiæ, quia lux ejusdem est substantiæ cuius Sol, licet non sit eadem numero substantia: & rursus Filium à Patris substantia & divinitate, ut ait Epiphanius, segregasse; quia ut à Sole per effluviū profecta est lux, secreta ab eo & seposita dici potest: præterea Patre inferiorem esse Filium, quia Sol luce nobilior est & dignitate superior. Creatum dixit, vel eo sensu quo liberi à parentibus procreari dicuntur, ut notavimus; vel quia materiam è qua conflatus est mundus, quam à Dei substantia ab omni retro ævo emanasse censuit, quem admodum ostendemus infra, creatam dici seiebat. Id enim tantum discriminis posuit Filij inter & matris procreationem, quod ille sit primogenitus omni creatura, & quod præ naturis reliquis sit τελειωτάτη, ut loquitur Clemens Alexandrinus libr. 7. Strom. η, ἀνωτάτη, η, μελειωτάτη, η, ἐλαττωτάτη, η, βασιλικωτάτη ἢ ὑψίστη, ἢ τῶν μέγιστον ἐκτετακτοτατων, Perfectissima, & sanctissima, & maxime dominans, & maxime imperatoria ac regia Filij natura, quæ soli Omnipotentis propinquissima est. Sed parum interest qua voce Filij ortum à Patre significaverit, sive υἱὸν appellans, sive παῖτον, sive γέννητον, dummodo de re constet. Manifestum hinc est etiam quo sensu dixerit Tom. 2. in Iohann. p. 47. Filium è divinitate Patris divinitatem suam haurire & trahere, τὰς τῶν θεῶν ἀφοσώτα, & ἀπόσπαστα τῶν θεῶν εἰς ἑαυτὸν, hoc est, portionem divinitatis, non divinitatem. Præterea quoniam si Solem æternum ponas, lucem coeternam ponere necesse est, idcirco coeternum Filio Patrem agnovit Tom. 1. in Iohann. pag. 31. ὅτι ἡ τῶν υἱῶν μου ἐστὶν, ἐξ ὧν σήμερον γεννηθήσεται, λίγη ἡμερῶν ἐν τῶν ἑαυτῶν θεῶν, ὅ δὲ ἐστὶ τὸ σήμερον. ὅσα ἐν ἡμετέροις θεῶν. ἡ γὰρ ἡμετέρα ἐστὶν ἡ δὲ ἀρχὴ, ἀλλ' ὁ συμπαραλειπόμενος τῆ ἀρχῆς τῶν θεῶν ἀπὸ αὐτῶν ἐστὶν, ἢ ὅπως εἶπεν, γέννητον, ἡμετέρα αὐτῶν ἐστὶν σήμερον, ἐπὶ ἡ γέννητον) ὁ υἱός. ἀρχὴς γεννησας αὐτὸν ἐξ ἀεὶ ὡς αὐτὸς ἐστὶν, ἀλλ' ἐστὶν ἡμετέρα & libr. 1. ἐπὶ ἀρχῆς, cap. 2. Per è evangelium docetur quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: & intelligat ex hoc, quia non potest antiquius esse in Deo omnipotentis appellatio, quam Patris: per Filium enim omnipotens est Pater. & capite sequenti de S. Trinitate loquens ait: Ea de quibus loquimur, tractu quidem sermonis temporaliter nominantur, natura autem sui omnem intelligentiam sensus temporalis excedant. & libr. 4. in Anacephaloxi: supra omne autem tempus, & supra omnia sacula, & supra omnem æternitatem intelligentia sunt ea quæ de Patre, & Filio, & Spiritu sancto dicuntur. Hac enim sola Trinitas est quæ communem sensum intelligentiæ, non solum temporalis, verum etiam æternalis excedit. Cetera vero quæ sunt extra Trinitatem in seculis & in temporibus metienda sunt. Quæ loca cap. 13. & 19. usurpat scriptor Operis De Deitate, & Incarnatione Verbi, quod habetur in calce quarti Tomi Augustini. His adijunge & istum è libr. 1. in Epist. ad Rom. cap. 1. Qui numquam prædestinatus est ut esset Filius, sed semper fuit sicut & Pater. Quamobrem Athanasius in libro De decretis Nicænæ Synodi sic ait: θεὸς δὲ τῶ ἀίδιως σὺν ἡμῶν τῷ λόγῳ τῶ πάλαι... ἐξ ἑαυτοῦ πάλιν ἡμῶν ἀκούσας, καὶ ἀπὸ τῶν φιλοσόφων ἀειγενῆς. & Socrates libr. 7. cap. 6. postquam lectitari solitos fuisse dixit Platonem à Georgio, Origenem à Timotheo Arianis Presbyteris, & συμμάχους ἡμῶν, inquit, ἕπειτα πᾶς ἦτοι οἱ ἀδελφοὶ τῆ ἀρχαίων ἡρηνεῖα παρήμενας, ὡς ὁ υἱὸς τῶν πλάτωνος ἀπὸ μὲν ἡλικίας ἐγένετο. ὁ δὲ τὸν ὡς γέννητον ἀείπειν. ἔστι τὸ πλάτωνος τὸ δὲ πρὸς καὶ τὸ τέλειον αἰώνων. ὡς αὐτὸς ἰνομελεῖν εἰώθειν, ἀρχαίον ὑποθέσει εἰληπέναι φησὶ. καὶ ὡς γέννητος σὺν αἰδίοις πατὴρ ὡς γέννητον τὸν υἱὸν τῶν πατέρων. Veritè Epiphanius Scholasticus: Mihi tamen videtur admirabile, quomodo tales viri in Ariatorum lege manserint, quorum unus quidem Platonem semper habebat in manibus, alter spirabat jugiter Origenem: quum nusquam Plato secundam vel tertiam causam (sicut ipse nominare solet) iunitivum substantiæ asserat percipisset. & Origenes coeternum ubique fateatur Filium Patri: & Guido Elnentis in Summa de hæresibus: Origenes, inquit, super Epistolam ad Rom. 1. non est secutus errorem Ariæ de existentia Filij Dei: Arius enim dicit quod erat tempus quando Dei Filius non erat, quod reprobat Origenes dupliciter, primo exponens illud Rom. 1. Qui factus est ex semine David secundum carnem, dicit sic: Factus est autem sine dubio id quod prius non erat secundum carnem: secundum autem spiritum, id est secundum Deitatem, quæ Deus est spiritus, prius erat, & non erat tempus quando non erat. Secundo reprobat errorem Ariæ cum ait: Observandum est enim quia non dicit, Qui prædestinatus est Filius Dei in virginitate secundum

LIBER SECVNDVS.

A Spiritum sanctificationis, sed dicit, Qui destinatus est Filius Dei in virtute . . . . . Destinatur enim ille qui est: predestinatur vero ille qui nondum est, sicut de his dicit Apostolus: Quos autem presciuit illos & predestinavit. Presciri ergo & predestinari possunt illi qui nondum sunt; ille autem qui est, & semper est, non predestinatur, sed destinatur. . . . . Filius autem Dei semper fuit ab aeterno, & non fuit tempus quando non fuerit. Vbi patet quod Origenes errorem Arii clare damnat. Pluribus id probare superfluum est, quod ex gemino Origenis loco satis probavit Athanasius in Decretis Nicanae Synodi. Potro quae de Filij generatione diximus, eadem de Spiritu sancti processionem intelligenda sunt.

Ne quis vero nos Solis, solarisque radij exemplum, ad declarandos Origenis sensus gratis acivisse putet, en ipsius verba Hom. 9. in Ier. p. 106. *ἡ δὲ ἐκείνη οὐκ ἐστὶν ὡς ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ ὡς ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ ὡς ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τοῦ ἡλίου.*

B *ἡ δὲ ἐκείνη οὐκ ἐστὶν ὡς ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ ὡς ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ ὡς ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τοῦ ἡλίου.* Eadem utitur similitudine Tertullianus Apologet. cap. 21. Etiam cum radius ex Sole porrigitur, portio ex summa. Sed Sol erit in radio, quia Solis est radius; nec separatur substantia, sed extenditur. Ita de Spiritu Spiritus, & de Deo Deus, ut lumen de lumine accensum: manet integra & indefecta materia matrix, & si plures inde traduces qualitatis mutaverit. Ita & quod de Deo profectum est,

C Deus est, & Dei Filius, & unus ambo. Quibus haec adsonant è libr. contr. Praxeam, cap. 9. Patet tota substantia est: Filius vero derivatio totius & portio, sicut ipse proficitur. Quia Pater major me est. Unde liquet quo sensu dixerit Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum unius esse substantia, & unius status, & unius potestatis, & Filium non aliunde deducere se, quam de substantia Patris. Augustinus ipse comparatione eadem generationem Verbi explicat libr. 6. de Trinit. ipso initio, sed non eadem inde colligit: Ipse Arius, inquit, dixisse fertur: Si Filius est, natus est: si natus est, erat tempus quando non erat Filius; non intelligens etiam natum esse Deo sempiternum esse, ut sit coaeternus Patri Filius: sicut splendor qui gignitur ab igne, atque diffunditur, coaeternus illi est, & esset coaeternus, si esset ignis aeternus. Itaque eo discrepabat ab Origene Arius, quod hic Filium diceret esse factum & ex nihilo, hoc est, ex nihilo, & cum antea non esset: ille paternae substantiae portionem esse & effluvium ab aeterno manans & Patri coaeternum. Quo in errore versatos esse Pflathyrianos Hareticos Ario prognatos narrat Theodoretus in 4. libr. De Har. Fab. Scriptor operis De Deitate & Incarnatione Verbi ad Ianuarium, qui ad calcem Tomi 4. Augustini reperitur, & fere Origenis laciniis suffarcinatus est, auctoribus Iohanne & Paulo generari Verbum dixit cap. 10, quemadmodum splendor à luce proficiscitur: Est namque, inquit, ita aeterna ac sempiterna generatio, sicut splendor generatur à luce: & cap. 19. Sed

Tertull. contr. Prax. cap. 2. & 4.

D *Est namque, inquit, ita aeterna ac sempiterna generatio, sicut splendor generatur à luce: & cap. 19. Sed & Iohannes indicat quia Deus lux est, & Paulus designat quia Filius splendor lucis aeternae sit Deus. Sicut ergo nunquam lux sine splendore esse potuit, ita nec Filius quidem sine Patre intelligi potest, qui & signa expressa substantiae eius, & Verbum, & Sapientia dicitur. Denique Symbolum Filium esse dicitur Deum de Deo, lumen de lumine.*

Ioh. 1. 5. Ioh. 1. 3.

E XXV. At non in ijs solum, sed in alijs etiam ad Christi generationem, & Spiritus sancti processionem pertinentibus, & hic quem dico Tertullianus, & alij plerique ex antiquissimis Doctoribus, & Nicana Synodo anterioribus, Origenis impietatem dicam an imperitiam vel aequarunt vel superarunt. Iustinus, Athenagoras, Theophilus Antiochenus, Tatianus, ipse Tertullianus, & Lactantius, Deum dixerunt cum mundi creationem meditaretur, Verbum suum protulisse, quo administro in rerum molitione uteretur. Gregorius quoque Thaumaturgum Filium dixisse creatum & factum tradit Basilus Epist. 64. Leguntur & ista Dionysij Alexandrini, quae sunt singularis vacordiae, Filium Dei esse *πεποιημένον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τοῦ ἡλίου.* Ovis & factum, alienum quoad substantiam à Patre, quem admodum est agricola ad vitem. Demum subicit: *ὡς ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τοῦ ἡλίου.*

F *ὡς ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τοῦ ἡλίου.* Etenim ut porci qui sit opus, non erat antequam factus esset: Theognostum etiam Alexandrinum Origenis asseclam libro Hypotyposeon secundo dixisse narrat Photius Filium esse creatum, quamvis ipsius, & Dionysij quoque Alexandrini auctoritate ad Arianos confutandos Athanasius usus sit. Quod allegorice dictum indicavimus ab Origene, tum à Patre productum Filium, quando iussit fieri lucem, id plane & aperte dixit Tertullianus contra Praxeam, cap. 3. Tunc ipse sermo speciem & ornamatum suum sumit, sonum & vocem, cum dicit Deus, Fiat lux. Sed quod in homine horum temporum aequali, quibus nondum quaestiones illae fuerant ventilatae, excipiendum est minus severe, nequaquam id ferri potest in Ruperto sic loquente libr. 1. Comment. in Genes. cap. 10. Vere enim sine voce natum, & omnia potentialiter continens Verbum tunc Pater actualiter generavit, quando caelum & terram creavit, quando lucem & caetera fecit. Eructavit ergo cor Patris Verbum bonum, & ex

Iher. Cod. 106.

uero, idest de sua substantia secreto, ante Luciferum genuit illud, quando dixit: Fiat lux.

XXVI. Est apud Origenem Hom. 1. in Iſaiam, duo Seraphim quibus solum Dei stipatum vidisse se scribit Propheta, ea esse Christum, & Spiritum sanctum. Idem iteratur libr.

Hier. libr. in Iſaiam. Epist. 6. ad Pamm. Ocean.

1. *ἁγίου πνεύματος*, cap. 3. ubi & auctorem expositionis hujus Ebraum magistrum laudat, & libr. 4. cap. 2. Verba ipsa dat Iustinianus in calce Epistolæ ad Menam. Impia ergo ea quæ

ita movit hæc interpretatio Homiliæ sequentis, qua Davidem Christum esse docet. Impia etiam ea quam libr. 1. *ἁγίου πνεύματος*, cap. 3. damnata ab Hieronymo sententia subjunxit.

Talis utraque est: Dicebat autem & Ebraus magister quod duo illa Seraphim, qua in Iſaia senis alis describuntur, clamantia ad invicem, & dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, de Unigenito Filio Dei & Spiritu sancto essent intelligenda. Nos vero putamus etiam illud quod in Cantico Abacuc dictum est: In medio vel duorum animalium, vel duarum vitarum cognoscitur; de Christo & de Spiritu sancto sentiri debere. Omnis enim sapientia de Patre revelante Filio in Spiritu sancto cognoscitur, ut ambo qua secundum hoc vel animalia, vel vitæ dicuntur, causa sapientie Dei Patris existant. Similiter impia & hæc interpretatio, qua olivæ duæ candelabri aurei, quod vidisse se

Hieron. in Zach. 4.

narrat Zacharias cap. 4, Filius & Spiritus sanctus exponuntur; media vero lampas, Deus Pater (cujus ad dextram & sinistram esse Christum & Spiritum sanctum non sine blasphemiam dici posse ait Hieronymus) rami sive spicæ olivarum, Incarnatio Christi, & similitudo columbæ Spiritus sancti. Sin ut Davidem Christi typum esse, & ut animalia, vel vitas, vel olivas candelabri, sic & Seraphimos Iſaie anagogice Christi & Spiritus sancti symbola esse voluit Origenes, ut certe voluit, vanæ sunt Hieronymi querelæ. Clarius id etiam se-

quentia demonstrant, in quibus per hæc verba: *plena est omnis terra gloria eius*, adventum Christi significari scribit Origenes: certum est enim eum cujus gloria plena illic esse dicitur terra, hunc ipsam esse Dominum Deum Sabaoth; Christum autem eum esse cujus gloria plena est terra, Origenes censuit. Christum igitur creditit ipsum esse Dominum Deum Sabaoth. Hoc si fit, Christo ipsi adstitisse Seraphimos, non unum ex illis Christum fuisse Origenes existimaverit. Incausum igitur fingit Haymo Alberstatis in libro De re-

rum Ecclesiasticarum memoria, Origenianis hæc esse Operibus inserta à malevolis; vel si Origenem auctorem habent, dubitanter fuisse proposita.

XXVII. Photius Cod. 8. errores referens librorum *ἁγίου πνεύματος*, hos ait libro primo contineri: *ἄλλοθεν ἰσχυρὸν τὸ πνεῦμα ὅτι πατρὶος ἴσος ὄντων, ἢ δι' ἑἰς ἀὐτῶν τὸ λογικὸν μόνον, ἢ τὸ πνεῦμα μὲν ἑἰς ἑἰς ἴσος ὄντων, τὸ πνεῦμα δὲ ἑἰς ἑἰς ἴσος ὄντων*. Pervadere quidem Patrem quacunque sunt, Filium vero res duntaxat rationis participes, Spiritum sanctum ea tantum qua salutem adepti sunt. Codice vero 106, narrat Theognostum Alexandrinum Origenis dogmata propugnante libro Hypotyposion lo-

Orig. libr. 1. *ἁγίου πνεύματος*, cap. 3.

cundo dixisse Filium *ἴσος ὄντων* Ratione duntaxat præditi rebus præesse. Athanasius in libro quem scripsit in Matth. 12. 32, ad Novati hæresim hæc accedere docet, Origenemque & ejus sectatorem Theognostum explodit. Amaris etiam defricat ipsum convitiis Theophilus in 1. Paschali, & ratione ac auctoritate commenta illa convellit. Quæ & leviter perstringit Hieronymus in Epist. ad Avit. Suis vero ipsius verbis coarguit Iustinianus ad calcem Epistolæ ad Menam, talia è libr. 1. *ἁγίου πνεύματος* representans: *Quod Deus quidem & Pater omnia continens ad unumquodque etiam pervenit, esse unicuique impertiens de suo: quod vero præter Patrem Filium ad sola rationabilia pervenit, est enim secundus à Patre: adhuc etiam minor est Spiritus sanctus ad solos sanctos perveniens. Ita ex hoc major est potestas Patris præ Filio & Spiritu sancto, ampliorque illi præ Spiritu sancto; ac rursum præstantior sancti Spiritus potestas præ alijs entibus sanctis. Ex hoc dogmate aptum est quod ait Tom. 1. in Iohann. pag. 29. Christum eatenus lucem esse, quatenus mentes rationis participes illustrat. Atque item illud quod in 1. *ἁγίου πνεύματος* Rufiniana interpretationis reperio: In illis solis arbitror esse opus Spiritus sancti, qui jam se ad meliora convertunt, & per vias Iesu Christi incedunt, idest, sunt in bonis actibus, & in Deo permanent. Et paulo inferius: Hoc ergo pacto operatio virtutis Dei Patris & Filij indiscrete super omnem protenditur creaturam, Spiritus sancti vero participationem à sanctis tantummodo haberi invenimus. Et libr. 7. in Epist. ad Rom. Tamen quod & ille (Christus) pro impijs mortuus est: sic enim & ipse Paulus ostendit, cum dicit: Adhuc enim Christus cum infirmi essent, secundum tempus pro impijs mortuus est: sanctus autem Spiritus non pro impijs jam interpellat, sed pro sanctis. Quibus omnibus id sibi vult, Patrem in omnibus quæ sunt operari, quia totius divinitatis, sive existentie (sic enim loqui liceat) principium est; Filium, qui & *ἴσος*, hoc est juxta Origenis expositionem, ratio, in ijs solum quæ ratione prædita sunt, vim suam experiri; Spiritus, qui à sanctitate proprium sibi cognomen habet, vim *ἀγιαστικὴν* ad sanctos duntaxat pertinere.*

XXVIII. Atque hæc *ἁγίου πνεύματος* ita sumpta vix est ut reprehensionem effugiant. At si quis ad mentem potius Origenis quam ad verba attenderit, aliter sentiet. Quamvis enim una eademque sint factæ Trinitatis extranea opera, & quidquid agit in rebus externis Pater, hoc agat & Filius, hoc & Spiritus sanctus; quadam tamen Patri assignari solent, alia

filii, alia Spiritus sancti. Quod si quis ad mentem potius Origenis quam ad verba attenderit, aliter sentiet. Quamvis enim una eademque sint factæ Trinitatis extranea opera, & quidquid agit in rebus externis Pater, hoc agat & Filius, hoc & Spiritus sanctus; quadam tamen Patri assignari solent, alia

filii, alia Spiritus sancti. Quod si quis ad mentem potius Origenis quam ad verba attenderit, aliter sentiet. Quamvis enim una eademque sint factæ Trinitatis extranea opera, & quidquid agit in rebus externis Pater, hoc agat & Filius, hoc & Spiritus sanctus; quadam tamen Patri assignari solent, alia

filii, alia Spiritus sancti. Quod si quis ad mentem potius Origenis quam ad verba attenderit, aliter sentiet. Quamvis enim una eademque sint factæ Trinitatis extranea opera, & quidquid agit in rebus externis Pater, hoc agat & Filius, hoc & Spiritus sanctus; quadam tamen Patri assignari solent, alia

filii, alia Spiritus sancti. Quod si quis ad mentem potius Origenis quam ad verba attenderit, aliter sentiet. Quamvis enim una eademque sint factæ Trinitatis extranea opera, & quidquid agit in rebus externis Pater, hoc agat & Filius, hoc & Spiritus sanctus; quadam tamen Patri assignari solent, alia

filii, alia Spiritus sancti. Quod si quis ad mentem potius Origenis quam ad verba attenderit, aliter sentiet. Quamvis enim una eademque sint factæ Trinitatis extranea opera, & quidquid agit in rebus externis Pater, hoc agat & Filius, hoc & Spiritus sanctus; quadam tamen Patri assignari solent, alia

filii, alia Spiritus sancti. Quod si quis ad mentem potius Origenis quam ad verba attenderit, aliter sentiet. Quamvis enim una eademque sint factæ Trinitatis extranea opera, & quidquid agit in rebus externis Pater, hoc agat & Filius, hoc & Spiritus sanctus; quadam tamen Patri assignari solent, alia

filii, alia Spiritus sancti. Quod si quis ad mentem potius Origenis quam ad verba attenderit, aliter sentiet. Quamvis enim una eademque sint factæ Trinitatis extranea opera, & quidquid agit in rebus externis Pater, hoc agat & Filius, hoc & Spiritus sanctus; quadam tamen Patri assignari solent, alia

filii, alia Spiritus sancti. Quod si quis ad mentem potius Origenis quam ad verba attenderit, aliter sentiet. Quamvis enim una eademque sint factæ Trinitatis extranea opera, & quidquid agit in rebus externis Pater, hoc agat & Filius, hoc & Spiritus sanctus; quadam tamen Patri assignari solent, alia

filii, alia Spiritus sancti. Quod si quis ad mentem potius Origenis quam ad verba attenderit, aliter sentiet. Quamvis enim una eademque sint factæ Trinitatis extranea opera, & quidquid agit in rebus externis Pater, hoc agat & Filius, hoc & Spiritus sanctus; quadam tamen Patri assignari solent, alia

A Filio, alia Spiritui sancto. Quemadmodum ergo Patri vulgo attribuitur creatio rerum, licet trium peræque Personarum sit; ita Filio, qui est $\alpha\gamma\gamma\omega\sigma$, omnium $\lambda\omicron\gamma\omega\mu\alpha\tau\omega\upsilon$ curam Origenes adscribit; sanctitudinis vero collationem addicit Spiritui sancto, juxta Rom. 1.4. & 2. Thess. 2. 13. quamvis toti Trinitati debeat. Scriptum est 1. Petr. 1. 2. *Secundum præscientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam & asperionem sanguinis Iesu Christi.* Præscientia Patri, sanctitudinis infusio Spiritui sancto tribuitur. Sic sensisse Origenem ex iis licet existimare: Porro autem in Trinitate nihil majus minusve dicendum est, quam unitus divinitatis fons Verbo ac ratione sua teneat universa; Spiritu vero oris sui quæ digna sunt sanctificatione sanctificet, sicut in Psalmis scriptum est: Verbo Domini caeli firmati sunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Est etiam quaedam inoperatio Dei Patris præcipua præter illam, quam omnibus ut essent naturaliter præstitit. Est &

Orig. libr. 1. de i. a. 12. cap. 3.

B Domini Iesu Christi præcipuum quoddam ministerium, in eos quibus naturaliter ut rationabiles sunt, confert, per quod ad hæc quæ sunt, præstat ut bene sint. Est & alia quoque etiam Spiritus sancti gratia quæ dignis præstat, ministrata quidem per Christum, inoperata autem à Patre secundum meritum eorum qui capaces efficiantur. Quod manifestissime indicat Apostolus Paulus, unam eandemque virtutem Trinitatis exponens in eo cum dicit: Divisiones sunt donorum vel donationum, idem autem Spiritus: & divisiones sunt ministeriorum; idem autem Dominus: & divisiones operationum sunt; idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus secundum id quod expedit. Ex quo manifestissime deservatur quod nulla est in Trinitate discretio, sed hoc quod donum Spiritus Dei ministratur per Filium, & inoperatur per Deum Patrem. Omnia autem operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Quinetiam sanctimoniam collationem idem Filio assignat; sa-

C pientiam vero ac scientiam gratiam Spiritui sancto itidem ut Filio acceptam refert. Eade, inquit, inoperatio Patris, quæ præstat omnibus, clarior ac magnificentior invenitur, cum unusquisque per participationem Christi, secundum id quod sapientia est, & secundum id quod scientia est, & sanctificatio est, proficit, & in altiores profectuum gradus venit: & per hoc quod participatione sancti Spiritus factus est quis purior atque sincerior, effectus dignos recipit, sapientiam ac scientiam gradum. Repetit ista cap. 18. Auctor libelli De Deitate & Incarnatione Verbi ad Ianuatium, qui ad calcem Tomi quarti Augustini subnectit. Quæ ne quis à Rufino Interprete in Origenis gratiam conficta putet, similem adjungemus locum è Tom. 2. in Iohann. pag. 56. 57. & (48)

D $\alpha\pi\omicron\upsilon\tau\omega\upsilon$ $\delta\iota\alpha\tau\iota$ $\delta\epsilon$ $\tau\omicron$ $\alpha\gamma\gamma\omega\sigma$ $\pi\upsilon\epsilon\upsilon\mu\alpha$ $\tau\eta\varsigma$ $\iota\epsilon$ $\delta\iota$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\epsilon\iota\pi\omega$, $\upsilon\lambda\lambda\omega$ $\tau\omicron$ $\delta\epsilon\omicron$ $\delta\epsilon\omicron$ $\chi\alpha\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\omega\upsilon$ $\pi\alpha\tau\epsilon\rho$ $\chi\alpha\iota$ $\delta\epsilon$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\eta\varsigma$ $\tau\epsilon\lambda\omega$ $\mu\epsilon\theta\epsilon$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\chi\alpha\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\omega\upsilon$ $\alpha\gamma\gamma\omega\sigma$, η $\epsilon\iota\pi\eta\delta\eta\mu\epsilon$ υ $\lambda\lambda\omega\varsigma$ $\tau\omicron$ $\chi\alpha\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\omega\upsilon$ $\epsilon\iota\sigma\tau\epsilon$ $\mu\epsilon$ $\delta\epsilon\omicron$ $\tau\omicron$ $\delta\epsilon\omicron$, $\delta\epsilon\chi\alpha\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\omega\upsilon$ $\delta\epsilon$ $\tau\omicron$ $\chi\alpha\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\omega\upsilon$, δ $\epsilon\iota\sigma\tau\epsilon$ $\tau\omicron$ η $\tau\omicron$ $\alpha\gamma\gamma\omega\sigma$ $\pi\upsilon\epsilon\upsilon\mu\alpha$. ϵ $\kappa\iota$ $\nu\epsilon\iota$ $\mu\alpha$ $\epsilon\iota$ ς $\tau\omicron$ $\tau\alpha\upsilon\tau\alpha$ δ $\epsilon\iota$ $\pi\omega$ ϵ $\chi\alpha\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\omega\upsilon$ $\pi\alpha\upsilon\lambda$ δ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\chi\alpha\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\omega\upsilon$ $\epsilon\iota$ $\tau\omicron$ $\tau\eta$ $\chi\alpha\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\omega\upsilon$. δ $\alpha\iota\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\delta\epsilon$ $\chi\alpha\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\omega\upsilon$ $\epsilon\iota$ $\sigma\iota$, $\tau\omicron$ δ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\pi\upsilon\epsilon\upsilon\mu\alpha$. η δ $\alpha\iota\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\delta\epsilon$ $\chi\alpha\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\omega\upsilon$ $\epsilon\iota$ $\sigma\iota$, η δ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ $\delta\epsilon$ $\delta\alpha\delta\epsilon$ δ $\epsilon\iota\sigma\tau\epsilon$ $\tau\omicron$ $\tau\alpha\upsilon\tau\alpha$ $\epsilon\iota$ $\tau\alpha\upsilon\tau\omega\upsilon$. Purgat & illud Origenem quod in prima eius in Iſaiam Homilia legitur: Denique ut unitatem Deitatis in Trinitate cognoscas, solus Christus in præsentis lectione nunc peccata dimittit; & tamen certum est à Trinitate peccata dimitti. Purgat & Paschasius Diaconus, libr. 1. De Spiritu sancto, cap. 9. Origenis sibi sententiam usurpans: Quantum in Scri-

Pasch. Tom. 6. Bibl. v. av.

pturis sancti, inquit, manifestissime apprehenditur, alia Pater ipse per se, alia specialiter per Filium, alia per Spiritum sanctum, licet sub privilegio potentia communis operatur. Quia sumus, ad Patrem proprie referri videtur; in quo sicut Apostolus dicit, vivimus, movemur, & sumus. Quod & ero ratio, & sapientia. & iustitia capaces sumus, illi specialiter qui est ratio & sapientia, & iustitia, id est Filio deputatur. Quod autem vocati regeneramur, innovati sanctificamur, per divina eloquia persone Spiritus sancti evidenter adscribitur. Præclare & ad rem Augustinus libr. 15. De Trinit. cap. 17. Sicut unicum Dei Verbum proprie vocamus nomine Sapientia, cum sit universaliter & Spiritus sanctus, & Pater ipsa Sapientia; ita Spiritus sanctus proprie nuncupatur vocabulo Charitatis, cum sit universaliter Charitas & Pater & Filius.

Pati modo excipimus petitionem alteram, superioris hujus affinem. Queritur Athanasius putasse Origenem peccata in Spiritum sanctum ea esse quæ post baptismum admittuntur. Nempe cum in Sanctis & Christianis solum operari Spiritum sanctum dixerit, sequitur cum peccant ipsi, peccato ipsorum eam præcipue offendi Trinitatis Personam quæ in iis operatur, Spiritum nempe sanctum. Non multum inde abludebat Novatianus, remissionem peccatorum lapsis concedi negans, quod Christianorum peccatis offendi Spiritum sanctum diceret, cujus offensiones nec in hoc sæculo nec in futuro remitti Christus docuit. Sed quemadmodum in Christianis operari credidit Origenes tres Trinitatis Personas, etiamsi operatio hæc Spiritui sancto proprie tribui soleat; ita Christianorum peccatis post baptismum admittis lædi propte ipsum dixit, quamvis Filium quoque & Patrem ipsdem offendi sit arbitratu.

Athanas. in Math. 12. 12.

XXIX. Illud præterea in Origenem culpatum fuisse commemorat Anonymus ille quem pro eo Apologiam scripsisse tradit Photius Cod. 117. quod Filium nequamquam invocan-

dum esse pronuntiaverit. Minime quidem orandum cum Patre Filium, non autem simpli- A
 citer non orandum sensisse Origenem narrat, Augustinus Har. 43. ad Quoduultdeum, &
 cur ita senserit causam affert: *Dicit praterca, inquit, ipse Origenes, quod Filius Dei sanctis homi-*
nibus comparatus, veritas sit; Patri collatus mendacium; & quantum distat Apostoli Christo, tantum
Filius Patri. Unde nec orandum est Filius cum Patre, quia non auctor est indulgentiarum petitionum, sed
supplicator. Vtramque accusationem complexus est Theophilus Alexandrinus Pasch. 2. ubi
Origenem ait autum esse dicere, Non esse orandum Filium, neque cum Filio Patrem: quæ qui-
dem absurda est, & secum pugnans conuestio; nam si Filium orari vetat Origenes, cur
vetuisset Patrem orari cum Filio, qui neutiquam orandus est?

Profecto si dicta superius de violata ab Origene Filij maiestate recordemur, quid de
 eius invocatione opinari debuerit, facileprehendemus. Cum enim ad eius dignitatem B
 quem precibus compellamus, accommodata esse debeat oratio nostra; humiliori Pa-
 trem obsecratione venerandum esse quam Filium dicere debuit Origenes, si doctrinae
 suae connexionem retinere voluit. Neque coniectura nostra nos fallit: genuinam
 enim fuisse hanc eius sententiam declarant libri contra Celsum, quorum quinto sic
 disserit: τὰσαν μὲρ τῶ δέοντων, καὶ προσεχόντων, καὶ ἐπινοήτων, καὶ δὲραεσίας αἰατιμωμένων τῶ ἐπὶ πάντων θεῶ
 ἢ τῶ ἐπὶ πάντων ἀγγέλων ἀρχαρίων ἐκ λόγου λόγου καὶ θεοῦ διανομήσει δὲ καὶ αὐτὸς τὸ λόγου, καὶ ἐπινοή-
 μεθα αὐτῶ, καὶ δὲραεσίας ἡμεῶν, καὶ προσεχόμεθα δὲ, ἵνα διδώμεθα κατανύξιν τῶ πνεύματι προσεχόντων κατε-
 λαΐας, καὶ καταρτισίως. Nempe orationem proprie dictam Deo Patri fundi iubet, impro-
 priam vero & καταρτισίως Filio: illi ut summo Deo, bonorum dator; huic tanquam C
 qui preces nostras Deo offerat: quia non est auctor, inquit ex Origenis persona Augustinus,
 indulgentiarum petitionum, sed supplicator. Clarius etiam mentem suam aperit libr. 8. ἀλλὰ τὸ ἵνα
 θεῶν, καὶ τὸ ἵνα ἕξῃ αὐτῶ, καὶ λόγων, καὶ ἐκείνα ταῖς καὶ τὸ δυνατὸν ἡμῶν ἰσχύας, καὶ ἀξιώσεις σίβωλων, προσ-
 εχοῦντες τῶ θεῶ τῶ ἄλλων τῶς δὲρας ἢ τῶ μισοῦμεθα αὐτῶ, καὶ πνεῦμα προσεχόμεθα αὐτῶ, ἀξιώσει τις
 αὐτῶν ἰσχυρῶν ὅταν τὸ ἡμῶν ἡμῶν προσεχόμεθα ὡς ἀρχαρία καὶ δὲρας, καὶ τῶς θεοῦ, καὶ τῶς ἐπινοή-
 ῃ καὶ τῶ ἐπὶ πάντων θεῶ, & inferius: μέγα γὰρ προσεχόμεθα τῶ ἐπὶ πάντων θεῶ, καὶ προσεχόμεθα τῶ μισο-
 ῖ καὶ προσεχόμεθα τῶ με ἰσχυρῶν λόγου θεῶ, καὶ ἀξιώσεις αὐτῶν, ὡς ἀρχαρία, τῶ ἐπὶ αὐτῶ φθάνου
 ἡμῶν ἰσχυρῶ ἀπαρτίει ἐπὶ τῶ θεῶν αὐτῶ, καὶ θεῶν ἡμῶν. Aliquando tamen ad Verbum preces allegari
 concedit, non quasi Deo Patri offerendas, sed quasi Filij ipsius proprias; nec tamquam
 ad μισοῖν, sed tamquam ad ipsum bona per se hominibus largiri valentem. Ita libr. 5. καὶ
 μετὰ πλειούτων δὲ τις ἢ, ὅδὲν ἡτῶν καὶ ὅ πῶτος δὲραεσίας τῶ λόγου τῶ θεῶ δυνατῶν αὐτῶ ἰσχυρῶ, & πῶ
 λα πῶτον τῶ πῶτῶ αὐτῶ, ὡς καὶ τῶς προσεχόμεθα δὲραεσίας τῶν λόγων αὐτῶ, καὶ ἰσχυρῶ αὐτῶ.
 Multo magis rogari iubet Patrem quam Filium, & intentiori ac humiliori oratione. Atque
 id sibi volunt Patres, cum clamant dixisse illum non esse orandum cum Patre Filium; D
 hoc est, non esse orandum itidem ut Patrem Filium. Nunc facilis est sexcentorum loco-
 rum intellectus, in quibus Patrem cum Filio nulla precatonis adhibita distinctione in-
 terpellat: qualis ille est ex Homil. 4. in Ierem. Cum autem plenitudo Gentium introierit, tunc
 omnis Israel saluus erit, & fiet unus grex & unus pastor, docens in commune populum suum magnificare
 omnipotentem Dominum cum Christo Iesu & ille ex Homil. 12. in Ezech. Ut nunquam ad radi-
 ces nostras ponatur securis: quae in Evangelio predicatur, attentius Iesum Christum Dominum nostrum
 cum Patre suo precemur: & hic ex Homil. 15. in Luc. Ut igitur & nos stantes in Templo, & tenentes E
 Dei Filium, amplexantesque eum, digni remissione & profectio ad meliora simus, oremus omnipoten-
 tem Deum, oremus & ipsum parvulum Iesum, quem alloqui & tenere desideramus in brachijs: & alter
 iste ex Homil. 18. in eundem: Quia igitur Salvator Creatoris est Filius, in commune Patrem, Fi-
 liumque laudamus, cuius Lex, cuius & Templum est: & Homil. 36. in eundem: Propterea Domini
 misericordiam deprecemur, ne nobis tacentibus lapides clamitent, sed loquamur & laudamus Deum in
 Patre, & Filio, & Spiritu sancto. Orari quidem Patrem iubet & Filium, sed diverso genere
 orationis.

XXX. Postremum hoc obijciendum venit Origeni, opinatum eum humani redem-
 ptionem generis Spiritum sanctum potissimum decuisse; atque id munus cum obire ac su-
 stinere neutiquam posset, Filio imposuisse, ut pote qui unus recte quiret provinciam hanc F
 administrare. Prostat commentum illud Tom. 2. in Iohann. p. 58. ἢ τῶ γὰρ ἕξῃ καὶ τῶ εἰπεῖν,
 ὅτι ἰσχυρῶ ἢ ἰσχύος ἕξῃ τῶ ἰσχυρῶ ἕξῃ τῶ δουλείας τῶς φθορῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶ ἀδελφῶν ἕξῃ,
 μακαρίας καὶ θείας δυνάμεις ἐκαστοῦ ἕξῃ, ἢ τῶς διορθώσεως) & τῶ ἐπὶ τῶ γῆς, καὶ ὡς πῶτος ἰσχυρῶ
 πῶς τῶ ἰσχυρῶ πῶτος ἕξῃ, ἢ πῶτος ἕξῃ ἢ δυνάμει ἢ δυνάμει ἕξῃ) τῶ πῶτος, ὡς τὸ πῶ-
 λικῶν ἕξῃ μόνον ἐκαστοῦ δυνάμει. Contra eam opinionem confurgunt universi Patres, &
 praeter reliquis Trinitatis sanctae Personis id operis Filio praecipue convenisse demonstrant,
 causasque huius reddunt multiplices & validas, quarum hic explicandi locus non est. Pa-
 trem tamen ac Spiritum sanctum eodem officio haud secus ac Filium defungi potuisse com-
 munitis est Ecclesiae Catholicae doctrina, eamque tenetur Thomas Part. 3. q. 3. a. 5. Favet nihilo-
 minus Origeni Anselmus, qui alio fortasse persuasus argumento, non aliam potuisse carni
 humane

A humana illigari Personam quam Filium dixit in eo Opere, cui titulum fecit, *Cur Deus homo.*
Quoniam ergo, inquit, quodlibet paruum inconueniens in Deo est impossibile, non debuit alia Persona incarnari, quam Filius.

QVÆSTIO TERTIA.

DE CHRISTO, EIVSQVE INCARNATIONE

ET OIKONOMIA.

- B** I. Plurima de Christo absq̄na Origenes opinatus est. II. Verum Christum substantialiter in Moyse, Prophetis, & Angelis adfuisse senserit. III. Patrum multorum assensu & sua ipsius fluctuatione iudicatur. IV. Quo sensu dixerit Filium Dei, antequam esset homo, mediatorem fuisse: V. in quo & Patrum quorundam consensione se tucatur. VI. Excusantur ejus errores de anima Christi: VII. quibus tamen non pertinaciter adhaesit. VIII. Nonnulli ipsius accusatores retunduntur. IX. Quo sensu Filium & ejus animam unum esse dixerit, quemadmodum Pater & Filius unum sunt. X. Vtrum Christum carnem de caelo attulisse persuasum haberit. XI. An crediderit Christum specie tenuis in terris apparuisse, non veram carnem gestasse. XII. Solvuntur difficiles ipsius loci duo. XIII. Unde in hanc affecti Christo falsi corporis suspicionem venerit, exploratur. XIV. Vtrum Christum merum esse hominem existimaverit. XV. An duos Christos finxerit. XVI. Vtrum & quo sensu Jesum induisse Filium Dei pronuntiaverit. XVII. Quo sensu Christum dixerit deificasse naturam humanam. XVIII. Quo sensu Christum esse dixerit virum illum sterilem, de quo Jeremias cap. 22. vers. 30. XIX. Vtrum corpus Christi ubique esse censuerit. XX. Pro quibus passum Christum opinatus sit. XXI. Recensentur Patrum criminationes adversus Origenis sententiam, XXII. que ex ipsius verbis proponitur. XXIII. Non satis constat an saepe jam pro rebus ratione praeditis, an semel tantum passum, an etiam aliquando passurum Christum putaverit. XXIV. Ex supra allatis genuina ipsius opinio elicitur, XXV. cujus & origo indicatur. XXVI. Nonnulla faciunt pro causa Origenis. XXVII. Vtrum Christum in Sole corpus suum reliquisse sibi finxerit. XXVIII. Vtrum censuerit Christum hominem esse desuisse, postquam mortuus est. XXIX. Quo sensu Christum dixerit etiam nunc lugere peccata nostra. XXX. Vtrum regnum Christi desitutum crediderit.

E I. **V**LGATVM, & in Scholis receptum Theologicarum disputationum ordinem hic deserimus, affectantes Origenem, cujus ut abnormes fuerunt plurimae de rebus divinis sententiae, ita peculiari, & a consuetis aliena divisione tractandae sunt. In inferiorem ergo locum reiectis, quae ad Angelos & Opificium sex dierum, aliaque his deinceps subnecti solita pertinent, quaestionibus, Origenis de Verbi *εως θεου πατος* & *οικονομια* persecutemur decreta, si quae sunt obnoxia reprehensionibus, & animum possunt offendere Lectoris orthodoxi. Ac sunt certe, neque pauca, quae ab ejus ventilata & confutata adversariis, aeterna nomini ejus stigmata imposuerunt.

II. Leve illud est praerequisitum, & aliquam habens excusationem, quo Christum docuit, antequam homo fieret, Patri ministrantem, in Moyse, Prophetis, & Angelis hominum salutem promoventibus adfuisse, & quidem substantialiter, atque ita suam quodammodo *οικονομια* inchoasse. En tibi ipsius verba ex Hom. 8. in Genes. *Et tamen considerandum est quia Angelus hac refertur ad Abraham locutus, & quia in consequentibus evidenter hic Angelus Dominus ostenditur. Unde puto quod sicut inter nos homines habitum reperitur est ut homo, ita & inter Angelos habitum est reperitur ut Angelus: & ex Homil. 1. in illud Isaia: Et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis, & missus est ad me unus de Setaphim. Non est unus, inquit, Domini mei Iesu Christi adventus quo descendit ad terras. Et ad Esaiam venit, & ad Moysen venit, & ad populum venit, & ad unamquemque Prophetarum venit: neque tu timeas, etiamsi jam caelo receptus es, iterum veniet. Quia autem & ante praesentiam carnalem ad homines venerit, ipsum accipe testem denuntiantem atque dicentem: Hierusalem, Hierusalem, quae occidis Prophetas, & lapidas eos qui missi sunt ad te, quoties volui colligere filios tuos? Quoties volui, non dixit; non vidi te nisi isto adventu: sed dixit; Quoties*

volui. Et per singulos Prophetarum convertens se: Ego, inquit, eram Christus qui loquebar per Prophetas. A
Dixit: Neque tu timeas, & nunc mittitur Iesus Christus. Non mentitur: Vobiscum sum, ait Dominus,
omnes dies usque ad consummationem seculi. Non mentitur: ubi duo vel tres collecti sunt in nomine
meo, & ego sum in medio eorum. His adsonat Tom. 12. in Matth. p. 302. *αὐτὸς δὲ ἐὶ θεοῦ ἐκείνου* &
ταῦτα ἐστὶν ἡ ἀληθεύσα φωνή, ἣν ἠκούσαντες οἱ Ἰουδαῖοι ἔειπον· ὅτι ἐπὶ τοῦ θεοῦ ἠὲ ἠκούσαντες & Tract. 26. in Matth. ex-
ponens illud: Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina pullos suos sub ala, & nolui? Quo-
modo, inquit, hic Dominus Iesus quasi qui frequenter voluit congregare Iudaeos, non autem congrega-
vit propter contumaciam nolentium credere, ita dicit: Quoties volui: cum sit manifestum semel cum
docuisset in corpore Iudaeos: Sed non solum in presentia, verum etiam substantialiter semper Christus praesens
fuit & in Moysse, & in Prophetis; magis autem & in Angelis ministrantibus saluti humane, & per B
singulas generationes: & sic impletur Quoties volui. Per singulas enim generationes semper voluit &
festinavit perficere voluntatem Patris in eis: etsi non in tempore constitutus, sicut nunc in fine saeculo-
rum, tamen semper festinavit congregare filios Hierusalem. Ipsius enim voluntas congregare filios Hiera-
salem voces habentur in Legge & in Prophetis: & de ipso scriptum est: Expandens alas suas accepit eos,
& suscepit eos super scapulas suas: & quotidianum opus est Christi congregare filios Ierusalem; de qui-
bus in Esaiâ & in reliquis Prophetis plura dicuntur. Et quotidie Dei Filius congregat dispersos filios Dei,
sicut gallina pullos suos sub pennas suas. In quo cum ait substantialiter praesentem fuisse Chri-
stum in Moysse & in Prophetis, conjunctionem intelligit *ἁπλοῦς*, non vero *ἁποστασισμῶν*.
Praeterea Tom. 1. in Iohann. p. 32. *Ἔτι μὲν τὸ ἀποστολὸν αὐτοῦ ἡγεμονίαν ἰδίαν ἔχει τῶν πνευ-
μάτων ἀποστόλων. Ἔτι δὲ τὸ ἀποστολὸν, πνευματικῶν τῶν ἁπλοῦν ἑστῶτων ἐστὶν ἡ ἰσχύς, ὅτι τὸ ἁπλοῦν
ἀπλοῦν ἐστὶν αὐτὸ ἐν τῷ ἁπλοῦν, ἐν τῷ πνεύματι τῷ ἁπλοῦν ἀπλοῦν λέγοντες, ἅπαντες ἐν τῷ ἁπλοῦν ἀπλοῦν
ἐστὶν ἐν πνεύματι τοῦ θεοῦ. Ἐν τῷ ἁπλοῦν, ἅπαντες ἐν τῷ ἁπλοῦν ἀπλοῦν, ἅπαντες ἐν τῷ ἁπλοῦν ἀπλοῦν, ἅπαντες ἐν τῷ ἁπλοῦν ἀπλοῦν.* C
Et initio Tomi sequentis docet Filium Dei mis-
sum esse à Patre ad Prophetas; & cum Scriptura ait: *Sermo factus est ad Oseam*, sic illud
intelligendum, Verbum Dei missum esse ad Oseam. Idem habet Auctor Homil. 1. in Di-
versos: *Abraham Patri credentium tribus horis temporis, licet non per ipsam ineffabilem Deitatis substan-*
tiam, sed potius per Angelicam speciem à meridie visus est: nobis triginta annis in terra apparuit, & cum
hominibus conversari dignatus est. Iacob etiam brevi tempore per Angelum nihilominus apparuit collu-
clans cum eo, &c.

III. Reprehensum fuisse id in Origene adnotat Sixtus Senensis libr. 5. Ann. 105. sed D
Augustini suffragio defendit. Confimilem sane professi sunt doctores Patres antiqui
computres, non Origene solum vetustiores, vel coevi, sed recentiores etiam & Nicæna Syn-
odo posteriores. Horum nomina & loca colligit Pamelius in Paradoxis Tertulliani, cap.
19. collegerunt subinde & alij. Ex quibus locis liquet persuasum his fuisse Patribus mo-
rem Patri gerentem Filium Patriarchis aspectabilem sese prabuisse, Deique, Angeli, vel
Domini nomina fuisse sortitum; & quaecunque in Testamento Veteris historia à Deo facta
legimus, Filium Auctorem habuisse. Attamen non in ea sibi constat sententia noster
Origenes, nam easdem quoque partes nonnumquam Deo Patri videtur assignare: velut
Homil. 3. in Luc. *Gratia Dei*, inquit, fuit ut appareret Abraham, vel ceteris Prophetis:
non quod oculus tantum cordis Abraham in causa fuerit, ut cerneret Deum, sed quod gratia Dei ultro se E
aspiciendam praeberit viro iusto. Hoc autem non solum super Deo Patre intelligas, sed etiam super Domi-
no Salvatore, & super Spiritu sancto.

I V. Qui Filium Dei, priusquam humanum indueret corpus, in Angelis, Patriarchis,
& Prophetis adfuisse dixerit; Dei quoque & hominum mediatorem tunc fuisse, internun-
cium, & sequester dicere necesse est. Hanc dogmatum consequentiam tenuit Origenes,
& qui prius illud posuerat, alterum quoque hoc decrevit. Verba ipsius debemus Apolo-
giae Pamphili: *Datum est autem, inquit, Lex Moysi per Angelos in manu mediatoris Christi, & virtute;*
qui cum esset in principio Verbum, & apud Deum esset, & Deus esset Verbum, Patri in omnibus mini-
stravit. Omnia enim per ipsum facta sunt, id est, non solum creatura, sed & Lex, & Propheta; & ipsemet F
est mediator Dei & hominum. Quod Verbum quidem in fine saeculorum homo factus est Iesus Christus,
sed ante hanc manifestum in carne adventum, mediator quidem erat hominum, sed nondum erat homo.
Erat tamen & tunc mediator Dei & hominum: unde & data Lex per Angelos in ipsius mediatoris ma-
nibus data esse dicitur, ut esset Lex sancta, & mandatum sanctum, & iustam, & bonum, & omnia haec
sanctificarentur à Christo. Non igitur eo modo intercessor, & usqueque Dei & hominum dicitur
ab Origene fuisse Christus, antequam de Virgine nasceretur, quo modo deinde fuit, post-
quam naturam humanam suscepit: nam per utriusque naturae conjunctionem hominem
cum Deo conciliavit, atque ita medium quid inter utrumque fuit, cum utrumque esset, &
Deus & homo. Quamvis autem communionis illius, & futuri aliquando consortij, re-
rumque per illud gerendarum intuitu, in Veteris Testamenti Patriarchas, & Prophetas
*Deus bonitatis suae & gratiae divitias profuderit, & tunc etiam *μεσίτης* Christus quodam-*

Amodo fuerit: eo tamen non respexit Origenes, sed ad itiones illas, & rediciones crebras ad homines, cum varijs indutus formis, & per varias loquens personas mandata illis Dei parentis Christus deferebat; precipue vero, cum Legem Moyfi tradidit, juxta illud Apostolli: Quid igitur Lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen cui promiserat, ordinata per ^{Gal. 3. 19.} Angelos in manu mediatoris. Mediator autem nnius non est: Deus autem unus est.

V. Referendum id esse ad Moysem licet arbitrari sint nonnulli, Christo tamen accomodant Chrysofomus, & Hieronymus qui totam & ipse, illud Pauli interpretans, Origenis doctrinam amplexus est. Sic enim ait: Postquam ob nostram salutem de Virginis utero dignatus est nasci, Dei & hominum homo Christus Iesus sequester est dictus. Antequam vero humanum corpus assumeret, & esset apud Patrem in principio Deus Verbum, ad omnes sanctos, ad quos factus est **B** sermo Dei, Enoch videlicet, Noë, Abraham, Isaac, & Iacob, & postea Moysem, & cunctos Prophetas, quos Scriptura commemorat, sine additamento hominis, quem necdum assumerat, mediator tantummodo nuncupatur. Sed & Episcopi illi sex orthodoxi Antiochenæ Synodi Origenis expositionem fecuti sunt in Epistola ad Paulum Samosatenum: ἀλλὰ μὲν, inquit, ἔ τον νόμον ὁμοίως μαὶ σὴ εὐαγγέλιον διδοῦναι, διαποικίλους τὸ ὕμνόν του, ὡς ὁ δότοολος διδασκῶν λέγει: τί ἐν ὀνομῶ; πῶς ὡς ἀλλοῦρον ἔχοντες περὶ τοῦ ἀρχαίου ἐλάθην τὸ ἀπίστεον ἐκ τῆς ἐρήμης, διαταγαίς δὲ ἀρχαίαις ἐκ χειρὸς ματσοῦ. ματσοῦ γὰρ ἀλλοῦρον ἐκ τῆς εὐαγγελίας, ἀθεοῦτων, ἢ τῶν διδακόμενων, καὶ ταῦτα ἵσταί ἡ μωρτωσία. ἀθεοῦ δὲ ἀπὸ ἀρχαίου ἐκ φθορῆς περὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς, &c. Quinetiam & Legem similiter Moyfi dicimus fuisse datam, inuisitate Filio Dei, quemadmodum docet Apostolus dicens: Quid igitur Lex? transgressionem gratia posita est, donec veniret semen cui promissum fuerat, ordinata per Angelos in manu mediatoris. Alium enim mediatorē nescimus Dei & hominum præter hunc. Hæc enim dicitur a Moyse. Vissus est autem ei Angelus in flamma ignis & rubo. Aliter autem accepta sunt ab Arianis illa Apostoli, quæ adduximus; ideo enim multis Christum esse dicebant, quod naturam quamdam mediam hominem inter & Deum fuisset sortitus, illo quidem inferiorem, homine vero superiorem.

VI. De anima Christi multiplex fuit Origenis error; ac multiplex quoque aduersus eum Patrum querela & criminatio. Sententia illius hæc est, quantum ex ejus scriptis licet intelligere: animam Christi cum animabus hominum reliquis longe ante corpora à Deo procreatam, liberoque itidem ut alias instructam arbitrio, cum eximio Auctoris sui amore pro cæteris animabus teneretur; similisque aliam per naturam, Verbi similis esset **D** per virtutem, tam firmiter ei sese applicuisse, ut tota ab eo recepta, vel totum recipiens, idque substantialiter, unus cum eo spiritus efficeretur: hanc autem conjunctionem ad assumendam carnem aditum Verbo munivisse, cum divina alioqui natura humanæ absque medio aliquo adherere neutiquam posset: tam arctum autem fuisse Verbum inter & animam hanc, seu ut habet Damascenus, mentem (quod magis convenit doctrinæ Origenis, nam ex mentibus animas tum solum existimavit fieri, cum ex charitatis ardore reflexerunt, quod de mente, seu anima Christi minime opinatus est) vinculum, ut vitij, à quo maxime divina abhorret natura, minime capax esset; atque ita quod in arbitrio erat positam, longij usus affectu iam versum esse in naturam, ut à peccato penitus esset immunis: aliter igitur in Prophetis & Apostolis fuisse Verbum, aliter in Christo; illis enim per ^{χρημῶν} & moralem conjunctionem, Christo per immaculatam federationem & hypostaticam adhaesisse: ac nos proinde si singularem animæ Christi aduersus Deum amorem, quo Deum in se recipere merita est, imitemur, Christi quoque pro rata effectum iri participes. Quibus asserendis hac Davidis testificatione utitur ἐ Psalm. 4. 8. *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo latitiae præ consoribus tuis.* Totam porro istam Origenis disertationem iidem propemodum repetitam verbis reperias in postremo capite Libelli De Deitate & Incarnatione Verbi, ad Ianuarium; qui libellus Origenianis fragmentis fere constat, & ad calcem quartū Tomi Augustini adjungi solet. Atque hanc doctrinam, quantumvis absonam, auide arripuerunt Pelagiani, & propugnarunt. Locorum Origenis, quibus ea continetur, primus extat Tom. 1. in Iohann. p. 35. ἀλλὰ καὶ αὐτὸ φησὶς (ἐὐθείας λέγει) ὁπίστω ἰωάννη κρημῶν, ἢ μετῶν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας, καὶ τὰς αὐτῶν ὄν, ἢ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἢ τῆς θεότητος αὐτοῦ ἀκαταμετρήτως, ἀθεοῦτων ἐστὶν ἢ ἐκ μήτρας γενήσιον. Alter habetur Tomo 20. sequenti, pag. 307. οὐκ ἀρεῖται τὸ ἱεράτιον ἢ ἱερατικὸν ἢ τὸ πον, ἢ εἰς τὸ ἀπὸ λόγου λόγον. τὰ γὰρ ἵδὲν τὴν ἵδὲν ψυχὴ ἐκ τῆς ἐαυτοῦς ψυχῆς τὴν ἐαυτοῦς, ἐκ θεοῦ καὶ τῆς πλῆρωματι ἢν, καὶ ἐκ τῶν ἐκ τῆς εὐαγγελίας. τοῦ ἀπὸ σαλθαῖ δαπὸ τῶν πατέρας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ τῆς μήτρας σαμὰ. Libro vero 2. de Princip. cap. 6. & libr. 1. contr. Celf. fusius idem tractat argumentum, mentemque suam diserte proponit; quæ quoniam æquo prolixiora sunt, ut Lectorum occuratur fastidio, referre supersedeo. Adducemus ea solum, quæ è libro eodem ἐκ ἀρχῶν depromsit Iustinianus ad calcem Epistolæ ad Menam: *ἢ τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς ἡμετέρας χερσὸς, ἢ ἀδραγματικῶς τὸ του τυχῶν, ὡς μῦθου οὐ φασὶν λέγοντες: ἢ ἡγαπῶντες διανοοῦνται, καὶ ἐμύθησαν ἀνομίας, ἢ τὸ ἐχρῶντὶ οὐ ὁ θεός, ὁ θεός οὐ κἄν ἀγαλλιάσιον. ἢ τὸ τὸ μετὰ τοῦ θεοῦ ἐκ τῆς ἐκ τῆς ἀγαλλιάσιον τῆς ἀγαλλιάσιον τῆς ἀγαλλιάσιον τῆς ἀγαλλιάσιον*

νόου τοῦ μωροῦ ἡ, οὐκ ὁμοιωθεὶς ἀνά, Idcirco & homo factus est Christus, suo merito hoc sortitus, A ut Prophetateatur, inquit: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo letitiae praeparatibus tuis. Decebat siquidem illum qui nunquam ab Origenio separatus est, coexistere Origenio, & una cum ipso conglorificari.

VII. Quod si quis falsis illis Origenis assertionibus commovetur vehementius, sic praefatum cum fuisse sciat, antequam ad explicandum Incarnationis mysterium accederet: Quae quidem in aures humanas proferre, & sermonibus explicare, longe vites vel meriti nostri, vel ingenij ac sermonis excedit. Arbitror autem quia etiam sanctorum Apostolorum supergrediat mensuram: quinimo etiam fortassis totius creaturae caelestium Virtutum eminentior est Sacramenti istius explanatio. De quo nos non temeritate aliqua, sed quomodo ordo loci deposcit, ea magis quae fides nostra continet, quam humanae rationis assertio vindicare solet, quam paucissimis proferemus, suspiciones potius nostras, B quam manifestat aliquas affirmationes in medium proferentes. Quae à Rufino adtexta suspicarer, si non de rebus obscuris disputaturus Origenes ita praefari soleret.

VIII. Nihilominus tamen ne sic quidem multorum criminationibus fuit immunis. Carpit ipsum Theophilus in 1. Pasch. Epist. quod ad animam Christi retulerit istud Pauli Philipp. 2. 7. Non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens: unde concludit Christi animam aequalem Deo Origenem credidisse, ac aequales proinde hominum animas, quae ejusdem sunt substantiae ac anima Christi, ipsiisque Verbum neutiquam ad terrena, sed solam ejus animam venisse. Atque utinam vel ipsa Origenis verba representasset Theophilus, vel ad ipsa loca unde haec excepta sunt, digitum intendisset; facilius quidem & certius Origenis sensum pervideremus; vereor enim ut vehementi concitatus odio, sic enim erat, satis bona fide cum Adamantio egerit. Certum est, cum semetipsum exinaniret Christus, nihil detrimenti passam ejus divinitatem, sed solam humanitatem laboribus fuisse obnoxiam; cujus cum praecipua pars anima sit, angustias illa sustinuit & dolores, ac exinanita proinde hoc sensu dici potest, & è summo illo felicitatis gradu dejecta, quo positum fuisse illam censuit Origenes, cum irrupto amoris nexu Deo conjuncta, nondum humano corpori sese immerisset. Quod ait ergo Apostolus: Hoc intelligat unusquisque in nobis, quod & in Christo Iesu; qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, facili negotio explicatur ad mentem Origenis. Christum ait Paulus cum in forma Dei esset, Deoque aequalis, non juxta humanitatem, sed juxta naturam suam divinam; seipsum exinanivisse, & servi formam accepisse, non juxta divinitatem suam, sed juxta humanam naturam, cujus priorem anima locum tenet. Quo referendum illud Christi: Tristis est anima mea usque ad mortem. His in accommodum sensum ita deflexis retunditur Theophili oppugnatio, cum praeterea satis aliunde constet pro certo habuisse Origenem Verbum Dei carnem in Christo fuisse factum. Millium instar erit unum id ejus testimonium è Proemio in libr. De princip. Species vero eorum quae per predicationem Apostolicam manifeste traduntur, istae sunt . . . . . quia Iesus Christus ipse qui venit, ante omnem creaturam natus ex Patre est. Qui cum in omnium conditione Patri ministrasset (per ipsum enim omnia facta sunt) novissimis temporibus seipsum exinanivens homo factus est: incarnatus est cum Deus esset, & homo mansit quod Deus erat, &c. Nisi quis forte haec à Rufino depravata causetur. His subnectit Theophilus, cum dixerit Origenes Verbum dictam Deo de Verbo, quod animarum amor in Deum, & charitas retraxerit, persuasum ei consequenter fuisse animam Christi pristinum remississe amoris in Deum fervorem. Futilis ac nugatoria hominis impotentis cavillatio. Cui consimilem alteram habet Guido Carmelita, cuique adsonat ista Paganini Gaudentij ratiocinatio. Anima propter peccata, juxta Origenem, corpora subeunt; anima ergo Christi peccatum admisit. Ac si quis illud Prophetae: Omnis homo mendax, usurpantem nunc aliquem velut sacrilegum redarguat, quod Christus homo sit, ac mendacem proinde dixerit. Ac si non aliquas etiam animas ad officia hominibus exhibenda deputasse Deum Origenes sibi finxerit, ut inferius demonstrabimus. Iustinianus vero hoc ipsum Origenis delirium exagitans in Epistola ad Menam, his Athanasij utitur verbis: ἐνώτατος ἀναζωωθέν) ἐκ τῆς πατρὸς ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκ τῆς ἁγίας ἑστῆς τῆς ἁγίας ἁγίας, & ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ψυχῆς καὶ θεοῦ πνεύματος, ἡ δὲ ἁγία ἁγία ἐστὶν ἡ ἀθανάτου ἁγίας. Merito sese damnabunt omnes qui existimant ante Mariam esse carnem quae ex ea est; ac ante eam habuisse animam humanam Deum Verbum, & in ea ante adventum semper fuisse. Quibus non tam perstringi videtur Origenes, quam Apelles, alijque qui Christum de caelo carnem detulisse censebant. In nefarium autem Origenis, quod exposuimus, dogma secundum suum & tertium intentat anathematismum Iustinianus ad calcem Epistolae ejusdem ad Menam. Quod ad illam spectat animarum ἀειπαρῆιν, unde haec Origenis manaverunt de anima Christi commenta, de ea infra disputabimus. Inde sane pestiferam haeresim suam constasse videtur Theodorus Mopsuestenus, & post eum Nestorius; inde & adductum Eutychem conjectat Leo Papa in Epistola ad Iulianum Coensem, ut duplicem Christi na-

Quid Carm. in Summa de Her. in Hav. Origenis. Gaudent. in libr. De comparatione Dogmat. Origenis in Philosophia Platonic. cap. 35. Athanasij in Epist. ad Epictetum.

F

A turam *αὐτὸν ἰσχυρῶς* fuisse affirmaret, quasi animam illius tunc in cœlo fuisse crederet.

Offensionem autem non haberet, quod dixit Origenes, quemadmodum homo ille, qui Verbo in una persona conjunctus est, Deum in se suscepit, ita nos quoque pro rata esse posse Dei participes, si gratia illud divinæ, non proprijs meritis acceptum retulisset: sic enim Augustinus libr. De prædestinatione Sanctorum cap. 15. *Sicut ergo prædestinatus est ille unus, ut caput nostrum esset, ita multi prædestinati sumus, ut membra ejus essemus.* Item: *Ea gratia fit ab initio fidei sua homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio factus est Christus.*

IX. Memoria prodidit Theophilus Alexandrinus in prima Paschali, & apud Theodoretum in Dialogo, cui titulus *αὐτοψία*, censuisse Origenem animam quam assumpsit Filius Dei, & ipsum Dei Filium unum esse, quemadmodum Pater & Filius unum sunt. Hinc B illi commoda vexandi pro more suo Origenis ansa, quam ipsi tamen extorquebimus. Nam primum agnoscit ibidem Theophilus de animæ Christi dignitate recte aliquando sensisse Origenem, eamque Deo Verbo inferiorem credidisse. Præterea cum animam Christi & Verbum unum esse docuit, quemadmodum Pater & Filius unum sunt; non unum esse voluit eadem unitate in specie, sed eadem unitate in genere. Vnitas enim Patris & Filij in eo convenit cum unitate Verbi & animæ, quod ad idem genus, unitatem nempe utraque referatur: in eo autem differunt, quod unitas Patris & Filij sit unitas natura, unitas essentia; unitas vero Verbi & animæ, sit unitas hypostatica, unitas persona. Quemadmodum enim cum Solem pulchrum dico, & domum pulchram; utriusque pulchritudinem eandem dico genere, discrepantem specie; alia quippe est domus pulchritudo, alia Solis: pessime enimvero mecum egerit, si quis inde me lumen domui tribuisset; Soli fundamentum, contignationes, & fastigium calumnieret. Nec fictitiam esse & frivolum hanc distinctionem ostendit illud Athanasij in Symbolo: *Sicut anima rationalis & caro unus est homo, ita Deus & homo unus est Christus.* Nam cum anima constet homo & corpore, tamquam partibus unum aliquid efficientibus; Deus autem & homo, non tamquam partes Christum constituent; fieri enim non potest Deum esse partem totius alicujus; falsum erit Deum & hominem unum esse Christum, sicut anima rationalis & caro unus est homo; nisi eandem repetamus distinctionem quam supra adhibuimus, Deum & hominem unum esse dicentes Christum eadem unitate in genere, qua anima rationalis & corpus est homo; at non eadem unitate in specie.

D X. Gennadius Massiliensis in libro De dogmatibus, quem Augustino quidem falso adscripserunt cap. 2. sic scribit: *Natus est ergo Dei Filius ex homine, & non per hominem; id est, non ex viri coitu, sicut Ebion dicit: sed carnem ex Virginis corpore trahens, & non de cælo secum afferens, sicut Marcion, Origenes, & Ebion affirmant.* Quæ si ad examen revocemus, fidem amittent. Falsum quippe est arbitratum Marcionem carnem de cælo Christum attulisse. Sensit ille quidem, præceptorem suum Cerdonem assecutus, quidquid actum in terris à Christo, & administratum est, specie tantum, non revera gestum fuisse; nec veram induisse carnem, sed apparentem. Quem errorem in proxime sequentibus cum Gennadius ipse confuteret, hic vero intactum prætermitrat, intellexit haud dubie verum ac solidum corpus Christo à Marcione fuisse tributum, contradicendum alioquin hoc quoque loco, si falsum corpus Christo adscripserit ipsum existimasset.

E Simile quidpiam de Marcione scriptum reliquit Vigilius libr. 3. contra Eutychem. *Eutycheiana hæresis in id impietatis prolapsa est errore, ut non solum Verbi & carnis unam credat esse naturam: verum etiam hanc eandem carnem non de sacro Maria virginis corpore adsumtam, sed de cælo dicit, juxta infandum Valentini & Marcionis errorem, fuisse deductam.* Ita pertinaciter Verbum carnem asserens factum, ut per Virginem, ac si aqua per fistulam transisse videatur; non tamen ut de Virgine aliquid quod nostri sit generis, adsumsisse videatur. At falsum esse carnem solidam in Christo Marcionem agnovisse declarant Tertullianus, & Philastrius; Epiphanius, Tertull. l. 3.

& Theodoretus. Nec verius est persuasum illud fuisse Origeni, quod ei assingit Gennadius: *verba siquidem ejus hæc sunt Homil. 14. in Luc. Quod quidem & adversus eos facit, qui negant Dominum nostrum humanum habuisse corpus, sed celestibus & spiritualibus fuisse contextam. Si enim carn. Chr. de celestibus, & ut illi falso adserunt, de Syderibus, & alia quadam sublimiori, spiritalique natura corpus*

F *ejus fuerit, respondeant quare, &c.* Homilia quoque 17. in eundem Evangelistam, ad id quod habetur, cap. 2. v. 34. *Et in signum cui contradicetur: Omnibus que narrat historia de Salvatore, contradicetur. Virgo mater est, signum est cui contradicetur. Marcionista contradicunt huic signo, & aiunt penitus eum de muliere non esse generatum: Ebionita contradicunt signo, dicentes ex viro & muliere ita natum esse, ut nos quoque nascimur. Habuit corpus humanum, & hoc signum est cui contradicetur, alij enim dicunt eum venisse de cælis.* Hoc vero errore penitus implicatum fuisse Eutychem confirmat Fulgentius Respons. 4. ad Ferrandum Diacon. Huic præluserat Apelles, cujus infamiam illam exponit Epiphanius Her. 44. cap. 2. & Theodoretus libr. 1. Fab. Haret. cap. 25. Apellitas autem veneno suo Orientem inficientes coercuit Origenes, uti in ejus vita declaravimus: necdum in eorum vaxordiam consensit.

XI. Origeni quoque obiectum est, fuisse persuasum illi eminentum corpus & specie A tenus apparet gestasse Christum, non verum; & fallis imaginibus illudentem oculis, inanibus miraculorum, laborum, tormentorumque umbris credulos homines inescasse. Proprium id fuit Hæreticorum illovm dogma, qui ex eo φαστασιασαι & δοκουναι dici meruerunt: post quorum signiferum Simonem magum primi propugnarunt illud Basilides, Valentinus, Cerdo, Marcio, & Manichæus. Inter quos Valentinus spiritale quoddam corpus è cælo Christum detulisse volebat, ac per Mariam velut per canalem transiisse, nihil inde fumentem. Falla eos, si quid conijcio, loci hujus interpretatio delusit: Primus homo de terra,

2. Cor. 15. 47.

Iren. libr. 1. cap. 11. apud Theodoret. Dial. 2.

terrenus; secundus homo de cælo, cælestis. Apelles autem Christum neque in phantasmate dicit fuisse sicut Marcion, neque in substantia veri corporis, ut Evangelium docet: sed in eo quod è superioribus partibus descenderet, ipso descensu sideream sibi carnem & æream contexuisse. Verba sunt Tertulliani B libr. De præscript. cap. 51. Idem quoque de Apollinari adnotat Theophylactus in 3. Ioh. Vnde à Valentino non multum abluisse utrumque planum est. Tres illi tamen τρις φαστασιασαι accenserentur, οτι το αυτο εστι, inquit Irenæus, δοκουναι ληξαι πηρωσεις, η εδεν εν τω αληθινω ελκυσθη, οτι οδ αυ αληθως σαφες η αυτη ηρηνως, οτι εσ ιμας ελκυσθησαστο, οτι εν τω αφηλων πασων τω αδμου εις ταυτων αδυνατωστων. Quia idem est dicere specie cum apparuisse, & nihil de Maria sumisse. Neque enim vere carnem & sanguinem habuisset, per qua nos redemit, nisi verus Adami fomentum in sese collegisset. Hæreticorum porro illorum nequissimis confona dixisse Origenem adversarij ejus calumniabantur. Quæria (criminatione) post istas est, inquit Pamphilus in Apologia, qua istis omnibus adversatur, (caca enim est malitia) quod dicunt eum dicere δοκουναι, idest putative tantum, & per allegoriam, non etiam secundum ea qua juxta historiam referantur, gesta esse omnia qua à Salvatore gesta sunt. Zonaras quoque libr. 2. Origenem existimasse negat Christum de Virgine Maria carnem sumisse. Hanc autem calumniam ipse à se egregie depellit Origenes in verbis quæ in eodem Apologia loco recitantur, probatq; ex Scripturis sanctis de femine Abraham & David vere natum fuisse Christum, neque putative, & per phantasia res suas gessisse; neque spiritale corpus, sed carneum & terrenum circumtulisse; nec factum eum per mulierem, sed ex muliere. Faciunt & ea pro ipso quæ scripsit Homil. 1. in Ezech. Respondent mihi Hæretici, qui naturam illius (Christi) ut phantasma eludunt, quare Christus Filius hominis appellatur: & quæ Tract. 35. in Matth. suscipiens enim (Christus) naturam carnis humane omnes proprietates implevit, ut non in phantasia habuisse carnem existimaretur, sed in veritate: & Homil. 14. in Luc. Iesus erat indutus vestibus sordidus. Quod quidem & D adversus eos facit qui negant Dominum nostrum humanum habuisse corpus, sed cælestibus & spiritibus fuisse contextum. Si enim de cælestibus, & ut illi falso asserunt, de syderibus, & alia quadam sublimiori, spiritalique natura corpus ejus fuerit, respondeant quare potuerit spiritale corpus esse sordidum; aut quomodo hoc interpretentur quod posuimus: Iesus erat indutus vestibus sordidis? & libr. 2. c. 6. Propter quod cum omni meta & reverentia contemplandum est, ut in uno eodemque ita utriusque natura veritas æmonstretur, ut neque aliquid indignum & indecens in æterna illa & ineffabili substantia sentiatur, neque rursus qua gesta sunt falsi illusa imaginibus existimantur: & libr. 5. in Epist. ad Rom. Sed hoc non intelligentes quidam Hæreticorum conati sunt ex hoc Apostoli loco (Rom. 6. 5. 6.) asserere quod Christus non vere mortuus sit. Quibus responderi quoniam persacile est, non puto necessarium ex cæteris vel Apostoli vel Evangeliorum dictis, ubi simpliciter mors ejus, & non similitudo mortis scribitur, E testimoniorum pondus adhibere, cum possimus ad eos dicere: si similitudo mortis fuit, fuit & non vera resurrectio, & nos ergo videbimur resurgere, & non resurgemus: & videbimur mori peccatis, & non vere moriemur: & omne ergo quod gestum est, & geritur, usum est geri, sed non est gestum. Superest igitur ut & quod salvati sumus veri simus salvati, sed non vere salvati simus. Vnde quoniam hæc tam absurda sunt, ut non indigeant improbationibus, nos ad explanationem eorum qua habentur in sequentibus convertamur: & libr. 2. contra Cels. ελαδεν η αυτο το εικονισαι η α ε εν τω αληθινω, δοκουναι η ενουεν τω αυτη πηρωσει η αυτη δοτα. ε οδ ηρηνως ε πα π ουδ ηαυ τω εματη, οτι εδουαι ηδυ τρις ασεβειων αυθερωσις (αυτη ποζην, οτι η αυ ε δ, αλλ αυ ηαυ ε ποζην ομολογησιν) αλλ ημας το δοκουναι η παδεν ε τλοσσην, ηα μη αληθως αυτη η η αυσασε η, αλλ αληθως, ο ηαυ αληθως δοκουναι, ει αυεση, αληθως αυεση, ο η αυ αυ η αυ η αυ, οτι αληθως αυεση. Hinc illius in Marcionistis opinionis damnanda ac confutanda partes Adamantio recte tribuit Auctor dialogi De recta in Deum fide. F

XII. Quæ cum ita sint, mirum videri possit, quid sit cur Homil. 17. in Luc. ita scripserit Origenes: Habuit corpus humanum (Christus) & hoc signum est cui contradicitur. Alij enim dicunt eum venisse de cælis; alij tale quale nos corpus habuisse, ut per similitudinem corporis etiam nostra corpora redimeret à peccatis, & daret nobis spem resurrectiæ. Reprehendit eos Origenes qui Christum dicunt tale quale nos corpus habuisse; ergo corpus nostrum dissimile gestasse putavit. In quo autem posita fuerit ea dissimilitudo ipse edisserit in Proœmio librorum τρις αρχων. Incarnatus est (Christus) cum Deus esset, & homo mansit quod Deus erat. Corpus assumpsit nostro corpori simile, eo solo differens quod natum ex Virgine de Spiritu sancto est. Et quoniam hic Iesus Christus natus & passus est in veritate, & non per imaginem, communi hæc morte vere mortuus est: vere enim à mortui resurrexit.

A Trahi quoque illud potest in calumniam quod habet Origenes in Apologia Pamphili: Sed & circumfisionis ejus ratio nobis quidem non generabit majorem angustiam, dicentibus cum consequenter humano corpore & circumfisionem esse, & preputium ejus terre mandatum fortassis usque ad tempus; aut si aliter est, in alia disputatione requiretur. Hac tamen ejus circumfisionis satis conangustabit eos qui ex diverso sunt; (idest, ἐπεὶ οὐδὲν ἔστιν, qua notione eadem locutio alibi usurpatur:) spiritale enim corpus quomodo poterat circumfisioni ferro terreno? Propter quod non erubuerunt quidam ex ipsis de preputio circumfisionis ejus etiam libros edere, quibus ostendere conarentur quod in substantiam cesserit spiritalem. Non minus autem angustabuntur etiam illi qui animale corpus dicunt esse corpus Christi. Ergo animale corpus Christo abjudicatur; sed & humanum, humanum siquidem corpus animale juxta Apostolum I. Cor. 15. 44, & seq. Verum res aliter putanda est. Valentinianos siquidem perstringit, qui cum triplex hominum genus esse fecerent, πρῶτον πνευματικόν, ἕνδον ψυχικόν, & τῆς γῆς σαρκοῦ, & σαρκινόν, & γῆνης, ab illis dicebantur, & priora duo salutem aternam assequi posse, posterius neutiquam; Christum non πνευματικόν solum, sed ψυχικόν etiam naturam assumisse definebant. Testem damus Irenaeum apud Epiphanium: *Epiph. Her. 11. c. 20.*

B Quoniam libertate arbitrii pollet, ut id servaret. Quibus enim salutem comparaturus esset, eorum primitias assumisse dicunt; ab Achanoth quidem spiritale, ab Opifice vero animale Christum induisse: propter administrationem autem suam circumpositum ei fuisse corpus animali natura praeditum, ineffabili vero arte constructum, ut videri, tangi, & pati posset. Nihil autem materia constans illum suscepisse dicunt; materiam quippe salutis neutiquam esse capaceam.

C XIII. Ac cogitanti mihi unde hanc de se violatae humanitatis Christi, eique falsi affidi corporis suspicionem commoverit Origenes, locum unum praeter superiores duos reperio, unde haec potuit oriri criminatio. Is habetur Tract. 35. in Math. Venit ergo traditio talis ad nos de eo, quoniam non solum duae formae in eo fuerunt; una quidem secundum quam omnes cum videbant; altera autem secundum quam transfiguratus est coram Discipulis suis in monte, quando & resplenduit facies ejus tanquam Sol, sed etiam unicuique apparebat, secundum quod fuerat dignus. Et cum fuisset ipse, quasi non ipse omnibus videbatur. Et paulo post: Et non mihi videtur incredibilis esse traditio haec, siue corporaliter propter ipsum Iesum, ut alio & alio modo videretur hominibus; siue propter ipsam Verbi naturam, quod non similiter cunctis apparet. Si autem hoc ita se habet, possibile est solutionem ejus invenire quod quaeritur. Quoniam est frequentes cum viderunt turba venientes cum Iuda, nihilominus opus habebant propter transformationes ejus qui cum ostenderet eis, habens notitiam eius familiariorum per multam commorationem cum eo, ut intelligeret transformationes ejus secundum quas suis apparere solebat. Hoc idem significatur etiam per Iohannem Evangelistam, ubi sciens Iesus quae superventura erant ei, procedens foras dixit: Quem quaeritis? At illi dixerunt, Iesum Nazarenum. Et dixit eis: Ego sum; & abierunt, & ceciderunt retrorsum. Vides quia non eum cognoscebant, cum frequenter vidissent, propter transformationes ipsius. Haec repetere necessum habuimus, ne quid de sententia Origenis deciperetur. Qui ergo frequentem formarum mutationem Christi corpori assignasse Origenem intellexerant, adeo ut aliud aliudque singulis appareret; proclive ijs fuit existimare mutuatitium illud, & ascititia constatum substantia, non proprium, nec nostri simile, eundem credidisse. Si quem autem offendit commentum illud, varias Christum induisse formas, & sese pro libitu versipellem fecisse; notet ille propositum fuisse hoc ab Origene, tanquam ab alijs sibi traditum, non velut à se confictum; ut rem minime incredibilem, non quasi compertam; dubitando, non asserendo.

D XIV. Inter novem criminationes quas Origeni impingi solitas refutat Pamphilus in Apologia, tertia illa est, quod dicunt eum secundum Ariaman vel Paulum Samosatenum, primum hominem, idest non etiam Deum dicere Christum Filium Dei. Nicephorus quidem libr. 17. cap. 27. de Christo dixisse Origenem tradit, ὅτι ψυχὸς ἀθεοῦ ἐστὶν Cyriacus quoque, apud Symeonem Metaphrastem vita ejus scriptorem, Origenistas Palaestinam sexto saeculo infidentes dixisse affirmat Christum non esse unum ex Trinitate. Hanc criminationem alijs superius à se commemoratis valde contrariam esse dicit Pamphilus, sed multo magis etiam quarta repugnat, quam in proxime precedentibus examini nostro subjecimus; unde alterutrius falsitas manifeste elucet; sed clarius etiam tertia illa convellitur ex sexcentis Origenis adversus Ebionem, vel traditam ab Ebione doctrinam argumentis. Quae si quis colligere velit universa, otium suum in re notissima demonstranda disperdet. Satis ille erit, quem è primo Origenis De principijs libro Pamphilus adducit.

E XV. Proxime commemoratas calumnias haec excipit in laudata toties Apologia: *Quin-*

ta illa criminatio est, qua asserunt cum duos Christos predicare. Fuit ea vox improbi primum Marcionis, alterum Christum Tiberianis ortum temporibus agnoscentis; futurum alterum, in Iudaici status restitutionem destinatum censentis, uti commemorat Tertullianus lib. 4. contr. Marcion. cap. 6. Nihil autem huic consentaneum vel simile fuisse Origeni obiectum liquet ex Pamphili responsione. At deinde Nestorius cum duplici Christum persona constare profiteretur, duos Christos induxisse, ipso licet reclamante, dictus à Patribus & creditus est. Nec fatis extat parne aliquid vel diversum Adamantio affictum sit. Hanc certe qualemcumque criminationem, cum superioribus pugnantem, tribus Origenis ipsius testimonii infrigit Pamphilus. In congerendis ex magna copia pluribus, quæ unicuique obvia sunt, frustra labor impenderetur à nobis; cum præsertim in Origenianis quæ supersunt lucubrationibus, ne vel minimum quidem erroris hujus vestigium reperisse meminim.

XVI. Carena in Psalmos à Balthafare Corderio edita, ad versum 3. Psalmi 42. exhibet verba hæc ex Origene: ἵσθησιν αἰχμητὰ μέγαν ἰσχυρὸν ἔχον τὸ θῆος ἐκδηλωμένον. Habemus Pontificem magnam Iesum, qui indutus est Filio Dei. Quæ locutio sane male sonat, & eam hæresim sapit, quam deinde propugnauit Nestorius. Nam si Verbi diuinitas humanitati Christi circumposita, & humanitas diuinitate induta intelligitur, ut ex voce ἐκδηλωμένον intelligi decet: impellitur utique ex eo animus ad fingendam sibi ἕξιν duntaxat quamdam, & ἁπλῆν utriusque naturæ convenientiam; qui fuit Nestorij error. At si Verbi diuinitatem dicas assumpsisse & induisse humanitatem Christi, significabitur hypostatica ἕνωσις. Quæ ergo hic ad defensionem Origenis præscriptione utemur? communi illa scilicet, & quæ hoc opere sæpe nobis usurpanda est; cum res hæc ætate nondum fuissent dissertationibus illustratæ & excussæ, in lubrico versatam Originem lapsus veniam mereri. Ac de Catenam unde fragmentum hoc petatum est, aliisque generis ejus collectiones pene omnes leuis admodum esse fidei, ut alio loco demonstramus.

XVII. Progrediamur ad aliud Origenis pensitandum dogma, quod Tract. 27. in Matth. continetur: Ὁριστὰν αὐτὴν ἐπὶ τοῖς δημοσίοις ἔδειξεν, ὅτι ἡ φύσις αὐτοῦ ἡθεοῦ ἐστὶν ἡθεοῦ. Quædam autem de publicis quidem & manifestis capitalis non dissentient; ut puta de uno Deo, qui Legem & Evangelium dedit; aut de Christo Iesu primogenito uniuersæ creaturæ, qui in fine sæculi secundum prædicationes Prophetarum uenit in mundum, & suscepit in se ueram humanam carnem naturam, ut etiam natiuitatem subiret ex Virgine, & mortem crucis suscepit, & surrexit à mortuis, & deificauit quam suscepit humanam naturam. Quo sensu deificatam à Christo naturam humanam dixerit, dubitari potest: nam si uocem illam, deificare, ita accipiamus quasi Verbum in naturam humanam conuersum, & naturam proinde corpoream in Deum esse mutatam, ejusdemque esse ac Verbum substantiæ uoluerit Origenes, manifestus erit utique capitalis illius erroris, quem Apollinaris in Ecclesiam inuexit; vel hujus erit potius flagitij reus, quod in se Eutychanorum secta quædam concepit, dum humanam Christi naturam in diuinam post mortem ejus & resurrectionem transisse decerneret. At si humanam Christi naturam exuta post mortem infirmitate diuinam quamdam suscepisse qualitatem modo significauit, equid inuidiam illi vel movebimus, vel moveri hoc nomine patiemur? Atque eo propius spectant uerba Origenis. Verisimile sane est ueterem Origeniani in Mathæum Commentarij Interpretem uocem hanc, deificauit, qua utitur, è Græco, ἰθεοῦσε, uel, ἰθεοποίησε, reddidisse. Atqui humanam naturam in Christo statim post conceptum θεοῦθεναι, & θεοποιεῖσθαι complures Ecclesiæ Patres pronuntiarunt. Gregorius Nyssenus in Iambicis:

ἕνω τὸ θεοῦσαι, ἔ θεοῦσιν, εἰς θεός
 Na quod deificauit, & quod deificatum est, unus est Deus.

Chrysostronus Homilia 2. de Ascensione, in qua Christum dicit θεός ἡμεῖς ἰδόντες, καὶ ἡμεῖς εὐσυν ἀναλαβόντες. ἔ θεοῦσαι. Venisse ad nos, & nostram naturam assumpsisse ac deificasse. Iohannes quoque Damascenus libr. 3. De fid. orthod. cap. 12. σεβόμενος τὸν λόγον θεοῦθεναι asserit. Vocem θεοποιεῖσθαι eadem notione usurpauit Athanasius Orat. 4. cum θεοποιεῖσθαι αὐθεναι in Christo, & Christi jam resurgentis θεοποιεῖσθαι carnem dixit. Atque illud est quod sibi uult Augustinus libr. contra Sermon. Arianorum cap. 8. cum ait: Ergo & ista humanitas illius diuinitatis nomen accepit. Huic ipsi igitur naturæ, quæ θεοῦθεναι, & θεοποιεῖσθαι, simul ut eam assumpsit, & in terris uersatus est Christus, dicta est, aptius etiam uoces ista conueniunt, postquam mortem crucis suscepit, & surrexit à mortuis. Nam per mortem mortalium corporum imbecillitatem deposuit ipsius corpus, & uirtutem quamdam diuinam suscepit. Hanc Origeniani loci, quam damus, expositionem confirmat ipsius Origenis ad Celsi cauillationes responsio: ἢ ἡ φύσις, inquit, αὐτοῦ σώματος, καὶ τὴν αἰθερῶν πνεύματι ἐν αὐτῷ ἔχοντι, τῆς αἰθερῶν ἐπέκειντο ἢ μόνον κενῶν, ἀλλὰ ἔ ἰσχυρὰ, ἔ ἀνακεφάλαιον, τῆς μεγίστης φανερῶς σεσεκελευμένης, καὶ ἔ ἐκείνην θεοποίησε κακοποιεῖσθαι εἰς θεόν μεταβατικῶς. Tum Christi corpus cum materia confert, omnium per se qualitatum experte, eas uero recipiente, quascumque ei Opifex rerum indere uoluerit:

Orig. libr. 3. contra Cels.

A voluerit: deinde addit: *τι δουλευσεν την πορνειαν & εστιασεν το τε υπο σωμα, & ενοησα δεσ ευληθεις, ματαβαλεις εις αιθερον & θυσια ποιησιντα;* Et paulo post: *υμεις δε & εως το φησιν οτι εστιν δυνατον αμειβειν ποιησιντας τω δουλευσεν πασιν ποιησιν υλλω, πωρ & δυνατος & την σαρκα & υπο αμαρτιασ πασησ τωσδε τωσδε, οποιωσ ημεσ & τω εσ αιδεσε, & τοις αμαρτιασ αυτη τοσδε πολιτευομεν, & οτι εστιν οτι εσ σαρκος αμαρτιασ υλλω;*

XVIII. Est apud Hieronymum in Jerem. 22, Iechoniam filium Ioakim, qui annulo comparatur, & vas contritum, ac vir sterilis appellatur, ad Christum retulisse Origenem libr. 5. Stromat. quæ intercederunt. Optime Sixtus Senensis: *Credibile è libri qui extant, Origenem hac ut pote allegorice exponentem protulisse de Christo, eo sensu quo Paulus ausus est dicere Christum factum pro nobis peccatum, maledictum, execrationem, hoc est, oblationem pro peccato, & maledictionem cui eramus obnoxij.* Quod si quis præterea hæc Jeremia ad Isaia 52. 14. & 53. 2, 3. expendit, Origenis interpretationem minime mirabitur.

XIX. Cum Patrum aliquot testimonij sese tueantur Ubiquistæ, quorum verba vel male intelligendo pervertunt, vel male interpretando corrumpunt; pari quoque jure Origenis patrocinium asciscere poterant, qui Tractat. 34. in Matth scriptum id reliquit: *Non aliquo quidem loco apparebit Filius Dei, cum venerit in gloria sua, in altero autem non apparebit. Sed sicut ipse secundum comparationem fulguris exeuntis adventum suum voluit demonstrare dicens: Si dixerint vobis: Ecce in deserto, nolite exire; Ecce in domo, nolite credere. Sicut enim fulgur egreditur ab Oriente, & apparet usque ad Occidentem, sic erit adventus Filij hominis: sicut enim fulgur egrediens ab Oriente, & propterea quod omnia implet apparet usque ad Occidentem; sic cum venerit Christus in gloria sua, propterea quod ubique futurus est, & ipse in conspectu omnium erit ubique, & omnes ubique erunt in conspectu ipsius, & sic constituentur ante sedem gloria ejus, hoc est ante regnum ejus, & potestatem dominationis ipsius.* Id solvere se putat Genebrardus, seu quisquis verba hæc ad oram atxuit: *Ubique futurus Christi adventus, sed successive.* At repugnat fulguris exemplum, quod non successive, sed eodem ferme puncto temporis Orientem & Occidentem collustrat, propterea quod omnia implet. Ego vero non humanitatis Christi corporeis usurpandæ oculis, sed divinitatis menti apparitura præsentiam significari censeo. Faciunt fidem quæ proxime præcedunt: *quanto magis recte dicuntur omnes Gentes ante cum congreganda, & constituenda, quando palam omnibus tam bonis quam malis, tam fidelibus, quam infidelibus fuerit factus manifestus, ante oculos mentis eorum jam non fidei aut diligentia alicujus inquisitione reperis, sed ipsius divinitatis sue*

D *manifestatione prælatus.* Fidem quoque faciunt, quæ Tractatu in Matthæum superiore leguntur, in quo hæc ediferens, *Uomo quidam peregre proficiscens, &c.* quarit qui peregrinari diei possit Christus, quem ubique esse Literæ sacræ demonstrant; tum subjicit Christum qua est Deus Verbum, & Sapientia, & Iustitia, & Veritas, corporeo ambitu non circumcludi, & secundum divinitatem suam ac virtutem ubique esse, sed secundum dispensationem corporis quod suscepit, peregrinari. Idem adstruit Homil. 6. in Luc. & Christum, qua virtus est Dei, omnia pervadere docet, cælestia, terrestria, & inferna. Et libr. 10. in Epist. ad Rom. postquam Christum non alicujus loci terminis circumscribi, sed ubique penetrare, & per omnia diffundi declaravit; *Sed ita, inquit, debes sentire de Christo, tamquam de Verbo, & Veritate, & Sapientia, & Iustitia Dei.* Hac autem omnia non in loco quaruntur, sed ubique adsunt, neque ab Inferni locis evocantur, sed mente sola, intellectuque capiuntur. Atque ita intelligendus

E Tom. 2. in Iohann. p. 82. cum ait: *οτι δε ταυτα αλλα εβρωσια τα αυτη βρωσια εσιν χριστου εστι, & φωνη γλωσσης αυτησ εστωσιν εν διδασκουσ, & δινεουσ εν παντα τω κοσμου, & τας ψυχας τας δεζυμωσ, οτι φωνη αυτουσ εστωσιν εν ομοισ οσν οιδωσ, οπισω μου ηρρημωσ.*

XX. Sequitur placitum aliud Origenis de morte Christi, non hominibus solum modo utili, sed Angelis etiam, & sideribus, ac rebus creatis quibuscunque. Ab eo si quis alienum penitus fuisse Origenem pertendere velit, candorem ille omnem ac pudorem projiciat necesse est, cum hanc in eo sententiam castigant ac coarquant Veteres plerique, & eam claris ac iteratis testimoniis consignatam reliquerit. Sed quoniam res intricata est & perplexa, accuratius videtur perferenda.

F XXI. Theophilus Epistola Paschal. 2. sensisse eum queritur *Christum pro Dæmonibus ac spiritualibus nequitiis apud Superos adfigendum cruci;* atque hæc dicendo deinde amplificans pro more suo & extendens s, multa inde pestifera consequi ostendit. Ac hujus deinde auctoritate & verbis ad eundem profligandum errorem usus est Hincmarus in libr. De prædestinatione, cap. 27. Non aliter Hieronymus Apolog. adv. Rufin. libr. 1. cap. 5. *Origeni tuo;* inquit, *licet Christum dicere saepe passum, & sapiu passum, ut quod semel profuit, semper profuit assumptum;* & Epist. 61. ad Avit. cap. 4. *Cumque dixisset (Origenes) juxta Iohannis Apocalypsim, Evangelium sempiternum, id est futurum in cælis, tantum præcedere hoc nostrum Evangelium, quantum Christi predicatio Legis veteris sacramenta; ad extremum intulit (quod & cogitasse sacrilegum est) pro salute Dæmonum Christum etiam in aère, & in supernis locis esse passurum.* Et licet ille non dixerit, tamen quod consequens sit intelligitur: *sicut pro hominibus homo factus est, ut homines liberaret; sic &*

pro salute *Demonum Deum futurum quod sunt ij, ad quos venturus est liberandos*. Tum verba ipsa A
 Origenis exhibet, unde acufationi suæ robur addat, & nos ea quoque infra referemus.
 Notandum interim diserte affirmare Hieronymum neutiquam dixisse Origenem Chri-
 stum pro salute *Dæmonum Dæmonem futurum*, quod neque apud illum legerat Theophi-
 lus; sed ex Origenis dictis id uterque ratiocinando collegit; cum Christum tamen Ange-
 lis & cælestibus Virtutibus in sua quibusque forma apparuisse scripserit, ut ostendimus
 paulo post. Superiorum etiam similis est Orosij apud Augustinum aduersus Origenistas
 conquestio in *Commonitorio*, quod inter Augustini opera, in capite libri contra Prifeil-
 lianistas & Origenistas edi solet: *De corpore vero Domini sic tradiderunt, quia cum usque ad nos*
ueniens Filius Dei post tot millia annorum otiosus eo usque non fuerit, sed predicans remissionem Ange-
lis, Potestatibus, atque uniuersis superioribus, cum qualitate forma eorum quos uisitaret assumeret, ut
que ad p[ro]p[ri]etatem carnis assumptionis specie transiisset. Ex eo quoque potissimum Origeni
 confasse inuidiam *Ægyptios Episcopos* refert *Posthumianus* apud *Sulpitium Severum*
Dialog. 1. cap. 3. quod in ejus libris legeretur, quia Dominus Iesus, sicut pro redemptione homi-
nis in carne uenisset, crucem pro hominis salute passus, mortem pro hominis aternitate gustasset, ita esset
eadem oratione postquam etiam Diabolum redempturus: quia hoc bonitati illius, pietati que congreret, ut
qui perditum hominem resuscitasset, prolapsam quoque Angelum liberaret. Hinc *Bernardus Serm. 4. 4.*
in Cantie. Cantie. Denique inquit, operatus est salutem in medio terra: numquid & in medio aeris?
 Hoc aduersus Origenem, qui in aere Dominum gloria denuo pro *Dæmonibus impudenti crucifigiti men-*
 dacio; cum hujus consilij mysterij *Paulus* affirmet, quod *resurgens ex mortuis jam non moritur; mors illi*
ultra non dominabitur. & *Albertus Magnus* in *Epistolam 8. Dionysij: Non quod futurum sit*
Christum iteram pati, secundum Origenis errorem. Pejus quid ex ipsis Origenis uerbis represen-
 tat *Iustinianus Imperator* in *Epistola ad Menam*, futurum nempe ut pro *Dæmonibus cru-*
 cifigatur *Christus*, idque sæpenumero per sæcula futura. Tum in subjectis huic *Epistolæ*
 anathematizans Origenem tangit, cum eos damnat qui dixerint *Verbū Seraphimū factum*
 esse *Seraphimis*, & similem reliquis cæli *Virtutibus*; & cum addit anathema esse qui dixe-
 rit *Christum* in sæculo futuro *erucifixum* iri pro *Dæmonibus*, sicut & pro *hominibus*.

Nde *Nicephorus* inter hæreses Origeni adscriptas damnatam illam fuisse refert, ὅτι λέγει
 37. cap. 27. *ἀναστασίου τοῦ ἁγίου ἐκείνου, καὶ πάλιν λέγει τὸν εἰς ἰσοθνήτους αἰῶνας καθ' ἕνα ἕνα τὸν πνευματικὸν ὁ
 πνευματικὸν τῶν ἐν οὐρανῶν. Oportere Christum crucifigi pro Dæmonibus.* & *sapius* in futuris sæculis
 idem perpeti à *Spiritibus nequitie* qui sunt in cælestibus. Horribile uero est & execrandum quod D
Iohannes Damascenus in libro *De Hæresibus* Origeni persuasum fuisse ait, nempe *Christum*
iterum cum Diabolo à Rege gubernatum iri, eumque in crucem altam Dæmonibus falsa denuntiaturum.

XXII. Nunc raris omissis, ex ipso fonte hauiamus. Origenes *Homilia 10. in Luc.* ex
 eo probat *Iesu Christi aduentum Veteris Testamenti Patribus profuisse*, quod cælestibus
 profuerit, juxta *Apostolum Col. 1. 20.* Quo *Pauli loco* in eadem abutitur sententiam
Hom. 2. in Levit. & libr. 5. in Epist. ad Rom. Hoc autem cælestium nomine, non Ange-
 lorum modo ordines, sed sidera quoque notauit, ut pote quæ non anima modo, sed ratio-
 ne etiam prædita censuerit. Quæcunque autem ratione pollent, peccato esse obnoxia, ac
 proinde purgatione indigere arbitratus est; purgationis uero officium illis morte sua exhi-
 buisse, salutemque procurasse *Christum*, ἀνεστὶν ἕως τοῦ ἐπινοῦν, πλὴν τῆς ἀθετητικῆς ὁμο-
 τητικῆς, & παρὰ τὸν λόγον. Sic error errori coheret. Rationalia porro enumerans *Tom. 1. in Joh.*
p. 32. Angelos in iis, homines, ac *Dæmones* collocauit. Astris autem animam addidit, è
 supernis nimirum cælitum ordinibus depromptam, ad quam peræque mortis *Christi* bene-
 ficium pertinuerit. Commenta illa palam profert *Tom. 1. p. 38. in Iohann.* *Christum* que
 asserit magnum esse *Pontificem*, non pro hominibus modo, sed pro omni etiam quod ra-
 tionis esset capax; atque ita demum concludit: καὶ τὸ ἀποπνεῦμα ἀθετητικῆς ὁμο-
 τητικῆς ἀμφοτέρων γὰρ τῶν θανάτου, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πνεύματων τῶν ἀθετητικῶν ἐκ ἀμφοτέρων γα-
 ρημιῶν, ὅταν λέγῃ ἄπρον, καὶ ὅταν λέγῃ παρὰ τὸν λόγον ὅταν ἐκείνου τὰ θεῶν. οἷς ἐν τῷ ἰσὺ ἀνι-
 γνωρίω. ἀπὸ τῆς ἑξ ἑστῆς ἐκείνου ἀπὸ. εἰ μὴ ἀπὸ τῶν θεολογικῶν τῶν ἐπινοῦν. Simile quid innuit F
Tom. 2. in Iohann. p. 69. cum *Christum lucem* esse ait, non hominum duntaxat, sed &
 eorum omnium qui rationis capaces sunt. Nec his finibus mortis *Christi* pretium & valo-
 rem circumscripsisse uisus est, sed ad res creatas omnes porrexisse: ait enim *Tom. 13. in*
Matth. p. 313. *Christum* passum λέγει ἀθετητικῆς ἢ καὶ ἑλκετὸς κόσμου & *Tom. 2. in Joh. p. 58.*
 ἢ τὰ ἅλα τῆς γῆς καὶ τῶν οὐρανῶν, ὅτι ἐστὶν ἡ ἀλλοιότης τῶν ἐκείνων ἐκείνων καὶ τῶν ἀλλοιότητων ὁ φθορῶν, ἀλλὰ καὶ
 τῶν ἐκείνων ἀποπνεύματων τῶν ἐκείνων καὶ τῶν ἐκείνων ἀποπνεύματων τῶν ἐκείνων, ἢ τῶν ἐκείνων τῶν ἐκείνων

XXIII. Non satis uero ipse sibi uidetur constare, cum rationem modumque explanat,
 quo res rationis compotes à corruptionis seruitute *Christus* liberavit. Nam singulis *Angelo-*
rum ordinibus, in sua unicuique forma apparuisse, *Evangelium prædicasse*, & in cælo
 denique mortem pro iis obiisse sciscere uidetur aliquando. Velut cum ait *Hom. 8. in Gen.*
 Considerandum est quia *Angelus* hac refertur ad *Abraham locutus*, & quia in consequentibus euidenter

A hic Angelus Dominus ostenditur. Unde puto quod sicut inter nos homines habitu repertus est ut homo, ita & inter Angelos habitu est repertus ut Angelus. Et cum Tomo 15. in Matth. p. 373. Angelos Christi Discipulos appellari posse asserit: φθάνει γὰρ καὶ ἐπὶ τοιαύτας δυνάμεις τοῦ μαθητῆ ἢ τοῦ ὁδοῦ ἐξουσίαν, ἢ τὰ μὴ μόνον εἰ ἀποδοῖ αὐτῷ μαθητῆ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγγελοὶ οὗτοι ἀποδοῖ, ἢ εἰ τις αὐτῷ πιστεύῃ βέλῃ. Et cum Tom. 8. contr. Celsi Christum dicit πολλὰ δυνάμει καταναρμῆσαι τὸ ἔσθλα, ἢ τοιοῦτο βέλῃ. Et cum Tom. 8. contr. Celsi Christum dicit πολλὰ δυνάμει καταναρμῆσαι τὸ ἔσθλα, ἢ τοιοῦτο βέλῃ. Et cum Tom. 8. contr. Celsi Christum dicit πολλὰ δυνάμει καταναρμῆσαι τὸ ἔσθλα, ἢ τοιοῦτο βέλῃ.

B res recenset, earumque triplicem constituit feriem; ac primam Angelis assignat, & dubitat deinde posteriore sine partes adscribat hominibus, an ἕως καταχρηστικῶς, quorum è numero Dæmones, vel omnes, vel aliquos esse autumat. Et cum libro primò Commentariorum in Epistolam ad Rom. querit annon Christus manifestatus in carne, cum apparuerit Angelis, juxta Apostolum, eis absque Evangelio non apparuerit: tum subjicit deinde: Si ergo cum apparuit, nobis omnibus hominibus non sine Evangelio apparuit, consequentia videtur ostendere, quod etiam Angelico ordini non sine Evangelio apparuerit, illo fortassis quod æternum Evangelium à Iohanne memoratum supra edocuimus. Si vero etiam in reliquis celestibus ordinibus tale aliquid gestum esse ab eo sufficiens sit, in ea qua singuli quique sunt forma apparuit eis, annuntians pacem, quoniam quidem per sanguinem crucis sue pacificavit non solum que in terra, sed que in caelis sunt, etiam tu apud semetipsum

C distincto. Et cum Homil. 1. & 2. in Levit. Christum in caelis sibi vitalem corporis sui virtutem, velut corporale quoddam sacrificium immolasse ait, & celestia earens pacificasse per sanguinem suum, quatenus in caelis pro munere oblati est.

At contra una morte in terris obita rebus univèrsis ratione instructis salutem promeruisse Christum pluribus locis decernit. Nam præter magnam eorum partem qui supra de prompti sunt, unde id facile colligas, & hunc præsertim Tomi in Iohanne prioris, p. 38. in quo Christus dicitur μέγας ἀγέροδος, ἢ ἡμεῖς αἱ δυνάμεις ὄνομα, ἀλλὰ καὶ πάντες λογισμοὶ, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἔρχονται ταῦτα ἀνελεῖσθαι. & istum præterea è Tom. 7. contr. Celsi, ὁπίμνησιν ὡς οὐδὲ καὶ τέλει, ἀπὸ ἐξελίχθη ἑσθλαῖν πρὸς πάντας τὸ ἔσθλα, ἢ τὸ ἔσθλα ὄνομα πάντα καταναρμῆσαι. unus ille pro omnibus esse posset, qui habetur in fine libr. 5. in Epist. ad Rom. ubi mirari se dicit quosdam contra hanc evidentissimam Pauli sententiam velle asserere, quod in futuro iterum faculis vel eadem vel similia pati necesse sit Christum, ut libertari possint etiam hi quos in præsentia vita dispensationis eius medicina sanare non potuit. Et paulo post: Sed ad hæc, inquit, nos breviter præter possumus respondere. Manere quidem natura rationabili semper liberum arbitrium non negamus, sed tantam esse vim crucis Christi, & mortis huius quam in seculorum sine suscepit, asserimus, ut ad sanitatem & remedium non solum presentis & futuri, sed etiam præteritorum seculorum, & non solum humano huic nostro ordini, sed etiam celestibus Virtutibus, ordinibusque sufficiat. Secundum sententiam namque ipsius Pauli Apostoli Christus pacificavit per sanguinem crucis sue non solum que in terra sunt, sed & que in caelis: vel ille è lib. 2. ad Corinthios, cap. 3. Docet autem, inquit, sanctus Apostolus quod Christus in ea secula quod ante hoc fuit, non est passus, sed nec in illo quidem quod ante ipsum fuit: & nescio si enumerare sufficiam quanta fuerant anteriora secula in quibus passus non est. Ex quibus tamen sermonibus Pauli ad occasionem huius intelligentia (ut verum proferam) facile devenimus; ait enim: Nunc vero semel in consummatione seculorum ad resellendum peccatum per hostiam sui manifestatus est. Semel ait enim hostiam effectum, & in consummatione seculorum ad resellendum peccatum esse manifestatum. Sed Rufini tamen perfidiam denuo recordemur.

At vim eam licet morti quondam in terris Christo illata tribuant loci supra adducti, quæ hominū Angelorumque servandis ordinibus sufficeret iterum tamen in sequentibus sæculis passurum Christum videtur affirmare Hom. 1. in Levit. Nisi quia forte, inquit, hoc intelligi voluit (Moyfes) quod sanguis Iesu non solum in Hierusalem effusus est, ubi erat altare, & basis ejus, & Tabernaculum testimonij, sed & quod super illud altare quod est in caelis, ubi & Ecclesia primū vivorum est, idem fuit sanguis aspersus erit. Manifestus vero erroris huius locus ille est quem exhibet Iustinianus in Epist. ad Menam è lib. 4. ad Corinthios. Sic ille vulgo editus est: ἢ καὶ τὸ δυνάμει δὲ τὸ ἔσθλα καταναρμῆσαι, καὶ πολλὰ αὐτῶν τὸ τοιοῦτο εἶναι ἰσχυρῶς αἰῶνας, ἀλλὰ καὶ μέγιστα τὰ πάντα τὰς ἐπισημασίαις ἡμεῶν δοκεῖ ποιεῖν ὅτι τὸ ἔσθλα ἑσθλαῖν τὸ πρὸς ἑαυτῶν ἑσθλαῖν, ἀλλὰ εἰ ἐπὶ τὸ ἔσθλα τὸ πρὸς ἑαυτῶν εἶναι ἔσθλα, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἔρχονται ταῦτα ἀνελεῖσθαι, καὶ εἰ ἄλλοι ἐσθλα εἶναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἔρχονται ταῦτα ἀνελεῖσθαι, ὅπως ἔσθλα εἶναι τὸ πρὸς ἑαυτῶν, ἢ τὸ πρὸς ἑαυτῶν, ἢ τὸ πρὸς ἑαυτῶν. Quem locum aliquanto ampliorem & Latino sic conceptum sermone repræsentat Hieronymus in Epist. 61. ad Avit. cap. 4. Sicut enim per umbram Evangelij, umbram Legis implevit: sic quia omnis Lex, exemplum & umbra est caerimoniarum celestium, diligentius requirendum, utrum recte intelligamus, Legem quoque celestem, & caerimonias superni cultus plenitudinem non habere, sed indigere Evangelij veritate, quod in Iohannis Apocalypsi Evangelium legimus sempiternum, ad

comparationem videlicet hujus nostri Evangelij, quod temporale est, & in transitorio mundo ac saeculo A
 predicatum. Quod quidem etiam si usque ad passionem Domini Salvatoris inquirere voluerimus: quan-
 quam audax & temerarium sit in caelo ejus quærere passionem; tamen si spiritalia nequitia in caelestibus
 sunt, & non erubescimus crucem Domini confiteri propter destructionem eorum, quæ sua passione destru-
 xit; cur timeamus etiam in supernis locis, in consummatione seculorum aliquid simile suscipi, ut om-
 nium locorum Gentes illius passione salventur? Ex hac Hieronymi interpretatione liquet pepe-
 ram à Iustiano accepta fuisse verba Origenis; nam quod apud eum legitur: *ἵσως ἢ σωτη-
 λείας τῶ πάντων αἰῶν*, tamne supine & negligenter intellexisse credemus Hieronymum,
 ut verteret: in consummatione seculorum? Potius est ut dicamus legendum: *ἵσως ἢ σωτηλείας ἢ
 αἰῶν*, facili literarum permutatione: nam & libr. 5. in Epist. ad Rom. ubi vertit Rufinus:
 mortis huius quam in seculorum sine suscepit, verisimile est scripsisse itidem Origenem: *ἵσως ἢ σω-
 τηλείας ἢ αἰῶν*. Id si ita est, Origeniano huic loco lemma huiusmodi Iustinianus indutum B
 praeferit: *ὁ πρὸς τὸν δαίμονα διὰ τὸν χριστὸν σταυρωθῆναι, & πάλαις τῶν εἰς τὴν ἐσθέρου
 αἰῶνα*. Operere Christum etiam pro Dæmonibus crucifigi, idque sapius in futuris saeculis: quod cū extra
 ordinem in fronte describendum esset, male sequentibus in unam seriem adtextum est.

XXIV. Certe de morte à Christo appetita aliter sensisse Origenem ac vulgo in eum
 iactatur, ex perspectis attenda consideratione ejus verbis conjecturam capio; neque enim
 persuaderi possum tantum in eo fuisse vix cordiæ, ut iterata Christum vel passum, vel passum
 esse crederet supplicia, aut in caelo, aut in aère; vel Angeli, vel Dæmonis indutum
 forma. Calumniæ huic præbuisse videtur ansam unus ille locus quem proferunt Iustinia-
 nus, & Hieronymus. Nam alium nullum expressis hæreseos hujus notis insignem apud C
 eum reperio, nec ullos in ijs exitisse lucubrationibus verisimile est quæ intercederent;
 nec eos quippe intactos adversarij ejus prætermisissent. At locum hunc Iustinianus corru-
 ptum fuisse demonstravimus. Quod si Hieronymi interpretationi adhareamus, non tam
 aperta erit sententia, ut inde consequi demus id voluisse sibi Origenem, Christum pro Dæ-
 monibus iterum mortem appetiturum. Maximam præterea & præcipuam Dogmatis hujus
 partem, quæ pro salute Dæmonum Dæmonem futurum Christum statuit, minime in Ori-
 genis extare libris fatetur Hieronymus, sed ex ejus tantum pronuntiatis necessario pro-
 fluere arbitratus est; itidem ut Alexandrinus ille Theophilus, quemadmodum dixi, cum
 eorum accusationes recenserem. Genuinam ergo de morte Christi doctrinam Origenis
 hanc fuisse censo: semel omnino Christum obiisse, in terris nimirum, cum à Pontio Pi- D
 lato morti additus est: postquam autem cruento illic mactatus sacrificio hominū peccata
 eluit, spiritali quodam sacrificio caelestium, aliarumque rerū, quæ rationis composites essent,
 noxas absterfisse. Nisi quia forte, inquit Homil. 1. in Levit. hoc intelligi voluit (Moyses) quod
 sanguis Iesu in Hierusalem effusus est, ubi erat altare, & basis ejus, & Tabernaculum testimonij: sed &
 quod super illud altare quod est in caelis, ubi & Ecclesia primitivorum est, idem ipse sanguis aspersus erit,
 sicut & Apostolus dicit: Quis pacificavit per sanguinem crucis suæ, sive quæ in terra sunt, sive quæ in
 caelis. Recte ergo secundo nominat Altare, quod est ad vestium Tabernaculi testimonij, quia non solum pro
 terrestribus, sed etiam pro caelestibus ablati est hostia Iesus. & hic quidem pro hominibus ipsam corpora-
 lem materiam sanguinis sui fudit: in caelestibus vero ministrantibus (si qui illi inibi sunt) sacerdotibus, E
 vitalem corporis sui virtutem, velut corporale quoddam sacrificium, immolavit. Addit deinde duplicem
 in eo fuisse hostiam, unam terrestribus convenientem, aliam aptam caelestibus; & cum

Hier. Ep. 57
 61. ad Act. 17.
 cap. 4.

Hebr. 6. 9
 & 10. 20.

1. Tim. 3. 16.

Psalm. 87.
 5. 6.

Ecd. 1. 1.

1. Petr. 3.
 18, 19.

1. Petr. 4. 6.

duplici illo velamine, quod commemorat Paulus in Epistola ad Ebræos, caro Christi, &
 caelum quod ipse penetravit, significentur, duplex proinde intelligendum esse sacrifi-
 cium, per quod terrestribus & caelestibus salutem comparavit. Hæc attente perspecta ex-
 positionem quæ ad oram adjecta est, manifesto respient, quæ caeleste illud sacrificium Eu-
 charistiam esse, terrestre vero toleratam in cruce mortem asseritur. Præterea non pro pec-
 cato, sed pro munere oblati in caelo Christum pronuntiat Hom. 2. in Levit. Vide ergo, inquit,
 ne forte Iesus, quem Paulus dicit pacificasse per sanguinem suum non solum quæ in terris, sed & quæ in
 caelis sunt, idem ipse sit vitulus, qui in caelis quidem non pro peccato, sed pro munere oblati est: in terris
 autem, ubi ab Adam usque ad Moysen regnavit peccatum, oblati sit pro peccato: & hoc est passum esse
 extra castra. Quomodo autem unicuique in sua forma apparuerit, exponit ipse Tom. 1. in
 Ioh. p. 32. 33. & hominem hominibus factum esse docet, quando Manifestatus est in carne: An-
 gelum Angelis, quando Patriarchis & Prophetis visus est, Moysi puta in rubo; Inferis au-
 tem, quando Factus est inter mortuos liber. Prædicasse quoque Angelis Evangelium dici po-
 test, quando futura Incarnationis mysterium ipsis aperuit; Subterraneis vero, quando
 Penetravit omnes inferiores partes terra, & inspexit omnes dormientes, & illuminavit omnes sperantes
 in Domino; quando Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu, in eo his qui in carcere erant
 spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in
 diebus Noë; quando Mortuus evangelizatum est, ut judicentur quidem secundum homines in carne,
 vivant autem secundum Deum in spiritu. Vel tunc etiam Angelis doctrinam suam prædicasse

A dicendus est, cum ad homines verba faciens, presentes quoque Angelos est allocutus. Id innuit Origenes Homil. 23. in Luc. *Docet igitur Salvator noster, & Spiritus sanctus qui locutus est in Prophetis, non solum homines, sed etiam Angelos, & Virtutes invisibiles: & deinde: Venit enim non Iohannes & Propheta tantum, sed etiam ipse Salvator, & hominibus, & Angelis, & Virtutibus ceteris salutarem penitentiam predicare, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, & terrestrium, & inferorum.* Angelos quippe peccatis obnoxios esse censuit, ut dicemus infra. Nec Christum duntaxat, sed & Prophetas, & Apostolos, quotiescumque ad homines orationem de divinis rebus habuerunt, ad Angelos quoque habuisse eadem Homilia declaravit. Ita autem & Angelis, & Subterraneis, & hominibus Christum apparuisse putavit, ut unicae suae mortis in corpore humano toleratae beneficium iis applicaret, non ut assumtis

B illorum formis novas mortes sustineret. Quod autem alicubi sentire videtur, Christum non pro rebus modo ratione praeditis obijisse mortem, sed pro creatis etiam quibuscumque, facile explicabimus, si meminerimus refragari id doctrinae ipsius contextui & sequela: nam rationis capacia omnia perpetuum habere libertatis usum opinatus est; quae libera autem, ea peccatis obnoxia; quae peccati rea, ea purgatione egere; purgationem vero conferre solum Christi mortem potuisse. At res rationis expertes libertate carere, ac proinde non peccare censuit, nec indigere purgatione, proptereaque mortis Christi fructum neutiquam percipere. Per *rationem* igitur, ratione praedita Dei officia significasse ipsum dicendum est,posito genere pro specie.

XXV. Patet itaque ex prioribus hoc figmento, quo perpetuum libertatis usum rebus omnibus ratione praeditis adscripsit, eo fuisse perpulsus Origenem, ut reconciliatione opus illis esse putaret; hoc autem ipsis beneficium mortem Christi contulisse. Eodem ipsum adduxerunt duo Pauli loci, alter ex Epist. ad Ephes. cap. 1. v. 10. alter ex Epist. ad Coloss. cap. 1. v. 20. quem saepe nobis oggerit. Hunc rectius multo ac melius interpretatur Homil. 4. in Levit. *Sed & sanctorum, inquit, socios nos dicit Apostolus, nec mirum. Si enim cum Patre & Filio dicitur nobis esse societas, quomodo non & cum sanctis, non solum qui in terra sunt, sed & qui in caelis? quia & Christus per sanguinem suum pacificavit caelestia, & terrestria, ut caelestibus terrena sociaret. Quae verior est dicti huius Apostolici expositio, & quam tueri Augustinus in Enchiridion ad Laurent. cap. 61. Quod si olim quoque passurum Christum, re ipsa, ut fertur, autemavit Origenes, opinionem suam fundaverit super dictum illud: *ἀποθνήσκων ὑπὲρ πάντων*, quod in Actis Pauli Christo tribuitur, ut ex Origene ipso discimus Tomo 20. in Ioh. p. 298.*

XXVI. Neque vero in eo primum haec de morte Christi damnata est opinio: confutat eam Tertullianus libr. De carne Christi, cap. 14. *Sed Angelum animi gestavit Christus: qua ratione & qua & hominem. Eadem ergo est & causa, ut hominem gestaret. Christus salus hominis fuit; causa scilicet ad restituendum quod perierat. Homo perierat, hominem restitui oportuerat. Ut Angelum gestaret Christus, nihil tale de causa est, nam etsi Angeli perditio reputatur in ignem preparatum Diabolo, & Angelis ejus, nunquam tamen illis restitutio repromissa est. Nullum mandatum de salute Angelorum suscepit Christus à Patre. Quod Pater neque repromisit, neque mandavit, Christus administrare non potuit.* Hanc autem Origenis sententiam in Commentarios suos in Epist. ad Ephes. transtulit Hieronymus, cujus haec verba sunt libr. 1. in cap. 1. v. 22. *Cur autem omnia, id est*

E *Angeli, Throni, Dominationes, Potestates, & Virtutes cetera, quae nunquam fuerunt contrariae Deo, ejus pedibus subjiciantur, videtur obscurum. Potest itaque responderi quod absque peccato nullus sit, & sidera ipsa non sint munda coram Deo, omnisque creatura paveat Creatoris adventum. Unde & crux Salvatoris non solum ea quae in terra, sed etiam ea quae in caelis erant, purgasse perhibetur: & in cap. 2. v. 24. Ceterum qui illud Apostoli legit, de Christo memorantis: *Pacem faciens per sanguinem crucis suae his quae in terra erant, & his quae in caelis. . . . .* hanc totam intelligentiam ad Angelos, Virtutesque caelestes, & ad animas temperabit humanas. . . . . atque ita fieri poterit, ut crux Domini non solum terra, sed & caelo profuerit: non solum hominibus, sed & Angelis, & omnis creatura Domini sui cruore purgata sit: & libr. 2. in ejusdem Epistolae cap. 3. v. 10. *Crucem ait Christi, non solum nobis, sed & Angelis, cunctisque in caelo Virtutibus profuisse, per eam quippe illis, itidem**

F *ut nobis, revelatam fuisse multiplicem Dei sapientiam: & in cap. 4. v. 10. Neque enim, inquit, scire possumus, quomodo & Angelis, & his qui in inferno erant sanguis Christi profuerit. & tamen quin profuerit nescire non possumus.* Quae quod absque confutatione protulisset Hieronymus, à Rufino reprehensus est libr. 1. Invect. sed in Apologia nihilominus valide se tueretur. Facit quoque ad excusationem Origenis Cyrillus libr. 9. De adoratione, ubi sic loquitur: *χριστοῦ δὲ μετὰ τὸ ἵπασθαι ἐπιπέσειν, καὶ ἀβελῶν ἄλλοις τὴν γὰρ καὶ ἀσπλάγητος, καὶ τὴν ἐν οὐρανῷ ἰπύρρα, καὶ ἕτερα ἢ τὰ γινόμενα, ἢ ἰδέσθαι ἄλλα, ἀλλὰ ὅτι ἡμεῖς χριστὸς ἐν ἁγίῳ πνεύματι* Christi enim particeps est omnis aspectabilis, & non aspectabilis creatura. Angeli quippe, & Archangeli, & quaecumque praeterea sunt, & ipsa quoque Cherubim, non aliter sancta sunt, quam per unum Christum in sancto Spiritu: & Augustinus libr. 1. De consensu Evangelistarum, cap. 35. ubi mentes omnes rationis compotes, sive Angelorum, sive hominum, non nisi Christi, qui

sapientia est, participatione sapientes esse definit, Christumque congrua saluti nostra dicendo A
& faciendo, patiendū & sustinendo, factum esse & deorsum hominibus exemplum redendū, & eis qui
suis sunt Angelis exemplum imitandi. Ecclesie sane decretis nequaquam repugnat hæc pro-
positio; primam gratiam Angelis, ac deinde perseverantiæ donum Christum sanguine
suo promeruisse, ut eo sensu Angelorum quoque conservator, & ut loquitur Tertulia-
nus, Saluator dici possit. Minime vero Didymi suffragium hic præterendo, quippe qui
Origenis causa male audierit; hæc nihilominus verba ipsius proferam è Commentar.
in 1. Petr. 3. quæ Origeniano sermone turgent: *Sicut enim homines abstinentes à peccatis sub-
jecti sunt; ita & superiora rationalia correctis spontanei culpis, quæ forsitan habuerunt, ei subiecta sunt,
completa dispensatione habita pro salute sanctorum.*

Huc adde, quæcunque fere super eo argumento proposuit Origenes, hæsitando & in- B
quirendo, non affirmando proposuisse: velut in illo insigni loco ex Homil. 1. in Levit. *sed
& hoc fortasse inquit, non sine causa fit &c.* Item: *Nisi quia forte hoc intelligi voluit &c.* & in al-
terio ex Hom. 2. *Vide ergo ne forte Iesus &c.* Tum in eo qui petrus est è Tom. 1. in Ioh. p. 32.
33. quomodo Subterraneis similis factus sit, dubie inquirat. Apertissime vero fluctuationē
suam exprimit, cum varias illas Christi apparitiones recenset: *De quibus, inquit, quamvis
periculosum videatur charulis committere, tamen non otiose præterenda sunt dicta sapientium & eni-
gnata, sed subtili admodum mentis acie, (in quantum res patiatur) velut per quoddam speculum contem-
planda; ne forte si qui Verbum caro factus apparuit postus in carne, &c.*

Orig. libr. 1.
in Epist. ad
Rom.

XXVII. Inter sacrilega Manichæorum dicta refert insigne illud Augustinus libr. 20.
contra Faustum, cap. 2. Christum qui Dei virtus & sapientia est, quasi bipertitum in Sole C
& Luna habitare; ac in Sole quidem, qua Dei virtus est; in Luna vero, qua sapientia. Phi-
latrius item Har. 55, & Augustinus ad Quodvultdeum, Har. 59, Seleucum & Hermiam
arguunt, negantes *Sabvatorum in carne scire ad dextram Patris, sed expoliasse carnem, & pos-
suisse in sole æquariari; hoc adductos Prophetæ Psalm. 18. 6. In sole posuit tabernaculum suum.*
Criminis ejusdem Hermogenem compellat Theodoretus libr. 1. Har. Fabul. cap. 19. à
quo verisimile est virus hujusmodi, ut alia multa, Manichæos fuisse; non ab Origene,
quem tamen insinuat Serapion Thmucensis cognomento Scholasticus, quasi erroris hu-
jus Manichæus auctor fuerit, ut pote qui proxime laudatum Davidis locum illustans Chris-
tum scripserit, cum in cælum ascenderet, obdormisse, & deposito in Sole corpore, ani-
mam in cælum ad dextram Patris intulisse. Hæc quidem in libro Serapionis adversus Ma- D
nichæos haberi scribit Sixtus Senensis Biblioth. sanct. libr. 5. & post ipsum Genebrardus
in Collectaneis Origeni præfixis. At nihil hujusmodi reperio in hoc Serapionis opere;
prout editum reperitur in Bibliotheca Patrum. Binerus vero in libello De salute Origenis
hoc ipsum scripsisse refert Serapionem in Commentar. in Psalm. 18. Profecio Origenistas
quosdam non multum ab simili culpa insinuat Orosius in Communitorio ad Augusti-
num; pertendere eos dicens Christum antequam in terras descenderet, remissionem An-
gelis, assumpto eorum quos adibat corpore, prædicasse; ac tandem humanum corpus induisse,
hoc passione & resurrectione determinatam, nusquam donec usque ad Patrem veniret, ascendendo ten-
nuasse; ita neque depositum unquam fuisse corpori, nec in corpore ullo regnantem circumscripti Deum.
Quæ cum in libro Augustini contra Priscillianistas & Origenistas, ut alij eorundem erro- E
res ipsi ab Orosio propositi, nusquam confutata appareant, concludo partem aliquam li-
belli hujus intercidisse.

Quæ autem in ea verba sententia potuit Origenes, quæ hæc scripsisse refert Pamphi-
lus in Apologia: *Quid est quod dixit: In Sole posuit tabernaculum suum? Quidam quidem dicebant
quod Sator noster ascendens è terris ad cælum, & corpus suum assumens, pervenit usque ad eum cir-
culum qui Solis Zona nominatur; & ibi, aiunt, posuit tabernaculum corporis sui: non enim ultra erat
possibile id progredi. Sed hæc illi ita sentiunt, pro eo quod allegoriam nolunt in Scriptura divina recipere,
& ideo pura historie deservientes, hujusmodi fabulas & figmenta componunt.* Tum locum hunc
Prophetæ postmodum ita interpretatur, Tabernaculum Christi esse Ecclesiam; Solem vero,
Deum, qui lux æterna est, & Sol justitiæ. Quinetiam Hermogenem hujus propugnato- F
rem insaniæ confutasse Origenem tradit Theodoretus. Placet ergo Sixti Senensis & Ge-
nebrardi conjectura, delirium illud à Manichæis fuisse Origeni affictum, corruptosque
ejus libros ad conciliandam impietati suæ fidem. Minime vero placet altera Genebrardi
responsio, negati simpliciter id posse, quia Origenis liber non extat: nam quo recidet Se-
rapionis auctoritas, quem extollit Hieronymus?

Theodoret.
Har. libr. 1.
cap. 19.

XXVIII. Difficilius sententia hæc affinis prioris illius excusari potest, quam Homil.
29. in Luc. consignavit Origenes. *Quod si, inquit, tentatus, illum (Christum) imitatus fueris
quæ pro te tentatus est, & omne viceris sentimentum, habebis spem cum eo qui tunc homo fuit, nunc au-
tem homo esse cessavit. Nam si qui quondam homo erat, postquam tentatus est, & recessit ab eo Diabo-
lus, usque ad tempus mortis à mortuis resurgens ultra non morietur; omnis autem homo mortis subiacet:*

A *iste ergo qui nequaquam moritur, jam non est homo, sed Deus est.* Dixi sententiam hanc prioris illius esse affinem; nam si persuasum revera habuisset Origenes corpus suum in Sole Christum deposuisse, consecrarium erat eum quoque humanitate exutum arbitrari. Similis propemodum fuisse fertur Marcelli Ancyrani doctrina, futurum credentis, ut carnem post resurrectionem Christus abjiceret, ac homo proinde & rex esse desineret. At alia fuit Origenis ratiocinatio, nam neque Christum à suo corpore sejunctum esse putavit (de tri-duo jam non loquor, quo in sepulcro mortuum ipsius corpus jacuit) ut demonstravimus, & eum jam hominem idcirco esse negat, quia quisquis morti non subjacet, neutiquam hominem esse censet. In quo quamquam circa hominis nomen quaestio versetur, cum de re constet, fatendum nihilominus temerariam esse vocem hanc, ideoque repudiandam.

B **XXIX.** Celebris est Bernardi adversus Origenem querela, in Sermone qui inscribitur, De verbis Origenis, in quo graviter eum incesit, quod Homil. 7. in Levitic. Christum dixerit etiam nunc lugere peccata nostra; Christum quippe dum viveret, ejusmodi affectionibus fuisse obnoxium, sed postquam caelo successit, jam non dolore tangi; gaudentibus quidem adgaudere, sed cum moerentibus non moerere; quamvis efficaciorum pro delinquentibus habeat affectum, quam qui pro flentibus flent, aut animam ponunt: idemque de Beatis esse sentiendum. Respondet Genebrardus, pio sensu id ab Origene dictum frustra à Bernardo reprehendi; cum Paulus ipse Rom. 8. 26. dixerit *Spiritus postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* G. mbr. Col. l. 1. cap. 6.

C autem quippiam persensere Spiritum sanctum minime Paulum intellexisse puto; nec certe putant Interpretes. Sic locum exponit ipse Origenes libr. 7. in Epist. ad Rom. *Sanctus Spiritus ubi oppugnationibus carnis perturbari nostrum spiritum videtur, & nescientem quid orare debeat secundum quod oportet, ipse velut magister orationem praeimit, quam nos per spiritum, si tamen discipulus esse sancti Spiritus desiderat, prosequatur: ipse gemitus offert, quibus nos per spiritum discat ingemiscere, ut repropiciet sibi Deum.* Confirmat hanc expositione illud Pauli Gal. 4. 6. *Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra, clamantem, Abba, pater; & aliud simile Rom. 8. 15.* Nihil magis arridet Sixti Senensis excusatio, Origenis verba ita accipientis; cate- Sixt. Sen. lib. 5. dist. 1.

D *suus stetit & compassionem aliena iniquitatis infundit.* Ad Christum, non ad Christi membra pertinere sententiam Origenis haec ipsius verba ostendunt Hom. 7. in Levit. *Salvator meus luget etiam nunc peccata mea. Salvator meus letari non potest, donec ego in iniquitate permaneo. Quare non potest? quia ipse est advocatus pro peccatis nostris apud Patrem, sicut Iohannes Synopsista ipse pronuntiat dicens: Quia nisi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, & ipse est repropicius pro peccatis nostris.* Quae non aliter sane quam de Christo possunt intelligi. Merito ergo hic accusatum à Bernardo Origenem candide fateamur.

XXX. Videndum nunc est an Christi regnum post resurrectionem desitutum senserit. Id quidem crimini dat ipsi Theophilus Alexandrinus Pasch. 2. dat & Epiphanius in Anacephalaxi. Augustinus in libro contra Priscillianistas & Origenistas id ipsum, ut ab Origenista assertum, impugnat cap. 7. Quod cum in Commonitorio Orosij, cui hoc libello respondet Augustinus, inter alias adversus Origenistas criminationes hodie non extet, aliqua sui parte multatum esse conjecerim. Iustinianus quoque in Epistola ad Quintam Synodum, quam refert Cedrenus, futuram rerum omnium *καταρτιστικὴν* Origenista obijciens, arbitrari eos ait, fore ut impij quilibet cum Deo conjungantur, eodem modo quo ipsi conjungitur Christus, ita ut prius conjuncti erant, *ὡς ἡνδραμιάν ἐστιν ἀπαρῶν τῶν χριστῶν ἀεὶ τὰ λοιπὰ λογικῶν πάντων, ἢ τῆ φύσιν, ἢ τῆ γλώσσης, ἢ τῆ οὐρανοῦ, ἢ τῆ ἐπιπέδου.* Adeo ut nulla re differat Christus à reliquis ratione praeditis, neque substantia, neque cognitione, neque virtute, neque operatione. Iactant hoc idem adversus Origenem & Origenistas Sophronius Hierosolymitanus Episcopus in Epistola ad Sergium Patriarcham Constantinopolitanum, & Anonymus ille Photij Cod. 117. & Iohannes Damascenus in libr. de Hares. & Zonaras libr. 2. Abb. 11 Synod. 6.

F Hiltor & Guido Carmelita, in Haresi Origenistarum. Idem fuit post Origenem Marcelli Ancyrani, ejusque discipuli Photini error; qui ut humanitatem relictum à Christo ac depositum iri, ac regnum proinde quod ad Christum qua homo est pertinet, dimittendum ab eo sentiebant; ita Origeni, post attributam deferendam olim à Christo carnis sententiam, ut supra diximus, nunc altera quoque illi consecraria, abijciendi aliquando ab eodem regni adscribitur. Quamquam non nihil utriusque discrepat causa; nam regia potestate humanitati suae conjuncta exutum iri Christum sentiebat Marcellus; Origenem vero regnum, quo tamquam Deus potitur, abdicaturum eum censuisse Theophilus credit, quemadmodum ex ejus confutatione liquet, in qua Patris & Filij unitatem probat. Quae quanam atrocior accusatio intendi potest? Si putasse dixisset Origenem regio dominatu, quo Christi humanitas praedita est, privatam iri post re-

surrectionem Christum; aliquibus fortasse argumentis accusationem suam utcumque confirmasset; eo, puta, quod ex afflicta Origeni sententia depositi in Sole Christi corporis & humanitatis peti poterat.

Verum in Origenianarum lucubratorum reliquiis manifesta alterutrius hæreseos vestigia nusquam reperi. Itaque vel ex ipsius dictis tale aliquid consequi crediderunt ejus aduersarij, vel in ijs extabat Operibus quæ verustate abolita sunt. Quemadmodum autem nullus suppetit Origenis locus, unde accusationi huic fides fieri possit; ita vix ullus extat, unde facile dilui illi possit. Nonnulla quidem coëgit Halloxius, sed infirma & leuia, & ad rem parum apposita, qualis est solennis illa Homiliarum Origenis clausula: *Domino Iesu Christo, cui est gloria & imperium in sacula saculorum*. Scripserat enim Græce Origenes: *εις του αιωνος τῷ κυριω*. at vocibus illis non unam esse significationem, nec semper æternitatem sine carentem notari infra probabimus.

Ac Theophilus quidem nescire se dicit unde insaniam ejusmodi Origenes hauserit. Ego vero liquido jurare possum hæc Apostoli quæ leguntur 1. Cor. 15. 24, & seq. perperam accepta, causam Origeni erroris hujus dedisse, si modo ei adhaesit; nam & in eadem inde sententiam impulsi sunt Marcellus, & popularis ejus Photinus; & alterius quoque confingendi dogmatis ab Ecclesiæ decretis absoni causam inde Origenes arripuit, ut in sequentibus observabimus. Verum frustra id queri à nobis, & labis hujus expertem fuisse Origenem conijcere possumus ex Cyrilli Hierosolymitani Catechesi XV, qui hæresim illam in Marcello & Photino ulciscens recens illam exortam dicit, *αποστατος ἀπαυσιου*, quod utique non dixisset, si jam inde fuisset ab Origenis temporibus propagata. Reliquam aduersus id commentum Theophili dissertationem prætermitto, quæ maledictis tantum pugnat, nec quicquam profert seria responsione dignum.

QVÆSTIO QVARTA.

DE B. MARIA VIRGINE.

I. *Vtrum Christum & B. Mariam Virginem purificatione post partum opus habuisse Origenes existima verit.* II. *Vtrum claustrum virginittatis B. Mariæ in partu referatam opinatus sit.* III. *Vtrum B. Mariam peccatis obnoxiam putaverit.*

I. **G**EMINAM, eoquæ amplius, unica Homilia, quæ numero decima quarta est in Lucam, reprehendendi sui causam dedit Origenes: priorem, quum Christum asseruit & Mariam purificatione post partum opus habuisse; alteram, quum apertum fuisse claustrum virginittatis B. Mariæ in partu docuit. Vtrumque suo ordine ventilabimus; & nunc quidem de priore. Origenes Luca caput 2. interpretans, in hæc verba verius 22. *ἡ ἅγια ἡσθασις αὐτῆς ἡμερῶν τῶν καθαρῶν αὐτῆς, ἢ τῶν ἡμερῶν μωτιῶς*, sic perorat: *Propter purificationem, inquit, eorum. Quorum, eorum? si scriptum esset propter purificationem ejus, idest Maria quæ pepererat, nihil questionis oriretur, & audacter diceremus Mariam, quæ homo erat, purificatione indignisse post partum. Nunc vero in eo quod ait, dies purificationis eorum, non videtur unum significare, sed alterum, seu plures. Legerat nempe, uti nunc quoque legitur, τῶν καθαρῶν αὐτῆς, quam lectionem Interpretationes Syriaca, Æthiopica, & Persica, & Patres aliquot, ac codices bene multi tuentur. Alij, neque pauci habent αὐτῆς, sed legendum omnino αὐτῶν, juxta Vulgatam, & Arabicam Interpretationem Erpenianæ editionis. Vni siquidem puerperæ purificationem fuisse adhibitam, non etiam infanti constat ex Levit. 2. Corrupta itaque vocis illius *αὐτῆς* lectio Origeni fucum fecit, & Christum itidem ut Mariam purificationem opus habuisse persuasit. Christo itaque ut reliquis hominibus applicabat dictum Iobi, *Neminem esse mundum à sordibus: ne si unius quidem diei fueris vita ejus*. Sordes autem à peccato hic distinxit, atq; sordescere animam putavit, cum mortale subit corpus è vili & sordida concretum materia; ac sese proinde inquinasse Christi animam cum corpus in muliebri uteri angustijs delitescens sibi adjunxit. Sic ille in eadem Homilia: *Vnde & salvator loquitur: Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis. Videbat in matris utero immunditiam corporum, visceribus ejus hinc inde vallatus, terrena facie patiebatur angustias: unde assimilatus se vermi & dicit: Ego sum vermis, & non homo.**

At Tertullianus libro De carne Christi, cap. 4. & libr. 3. contra Marcion. cap. 11. de Domini postri corporatione agens, pejora etiam deblaterat, nam præter spurcitiis genitalium in utero elementarum, humoris & sanguinis, sæda coagula carnis ex eodem cœno alenda per novem menses; partus quoque immunda & pudenda tormenta, & ipsius exinde puerperij spurcos, anxios, ludicros exitus fingit. Quæ ab Hæreticis objecta neutiquam ipse distinebatur, sed Deo indigna esse negabat, contra Marcionistas.

Sanctam

A Sanctam vero Virginem cum more aliarum foeminarum per vulva referationem Christum enixam esse sibi Origenes finxerit, ut mox disputabimus, credi quoque posset profusam ab ea, itidem ut ab aliis, partus colluviem existimasse, unde minime mirum foret purgandam quoque fuisse ipsam asseverasse: sed omnino istud, nisi me mea fefellit diligentia, in Origene expressum non est. Sui ergo ei sufficiunt errores, nec alieni temere huic affigendi sunt. Hanc potius Sixti Senensis Annotationem, quae libr. 6. Biblioth.

Annot. 136.

intexta est, admittamus: *Intelligit fortasse Origenes, non de purgatione ab immunditiis & sordibus partus, quibus nulli dubium est Mariam non fuisse obnoxiam, sed de ritibus, & caeremoniis, quibus Moses puerperas lustrari iusserat: has necesse erat servari à matre illius, qui Legem impleturus venerat, non destructurus.* Illud ex eo confirmatur, quod Homil. 8. in Levit. scribit Origenes eas solum

B mulieres in pariendo esse immundas, quae semine admisso concipiunt, & pariunt; quae vero semine neutiquam suscepto peperit, eam vero immundam non esse. Quorum ea germana sunt, quae repraesentant Catenae ex Origene in Levit. 12. 2. *μη ητις ασεμια πωδη η νεοι αρθεν παριλυσι: οδζει το εαδ ασεμια πωδη, ασεμια οσοδωρον το: & ητις αρθεν. αλλ' εφιστημι μη ποτι ινα ασεμια ησεν η υβλια οτι εν τω εσεμια πωδη, η ποδυτα αρθεν, μη νεμωδη ανδραπι. & η γε θρησκια τοι οσαυτα, εινη) εδον το: Αδδamus denique insignem locum ex Homil. 12. in Levit. quo generationis Christi & virginis Mariae corporis mundities disertissime praedicatur: *Omnis qui ingreditur hunc mundum in quadam contaminatione effici dicitur. Propter quod & Scriptura dicit: Nemo mundus à sorde, ne si unius diei fuerit vita eius. Hoc ipso ergo quod in vulva matris est positus, & quod materiam corporis ab origine paterni seminis sumit, in patre & in matre contaminatus**

C *dici potest. Aut nescis quia cum quadraginta dierum factus fuerit puer masculus, offertur ad altare, ut ibi purificetur, tanquam qui pollutus fuerit in ipsa conceptione, vel paterni seminis, & el uteri materni? Omnis ergo homo in patre & in matre pollutus est; solus vero Iesus Dominus meus in hac generatione mundus ingressus est, in matre non est pollutus: ingressus est enim corpus incontaminatum. Ipse enim erat qui & dudum per Salomonem dixerat: Magis autem cum essem bonus, veni ad corpus incoquinatum. Non est ergo contaminatus in matre; sed ne in patre quidem; nihil enim Ioseph in generatione eius praeter ministerium praestitit & affectum.*

Sic autem de sacro Mariae puerperio sentit Catholica Ecclesia antiquorum Patrum dogmatibus imbuta, et si uterus de die in dies infloresceret (placet enim Tertulliani verba, repudiata licet quam fuisse; foras vero infantem non cum suis impedimentis profusum & oblitum, quemadmodum aliis omnibus puerperis solet contingere, sed absque ullis inquinamentis & sordibus prodiisse. Quamobrem Canone 79 Synodi Quinisextae abrogatur consuetudo à nonnullis obseruari solita illis temporibus, simulam coquendi post diem Nativitatis Christi, & eam sibi invicem impertiendi, honoris scilicet praetextu secundinarum impolluta Virginis matris: rationem reddit Synodus, esse quippe *αδόχου τον & εν τω παρθενω θιον τον, ως & ααποθεις ους ους τα Secundinis carentem Virginis divinum partum, ut qui semine caruerit.*

Tertull. De carn. Christi cap. 44

II. Alia quoque, ac gravius criminatio ex his ejusdem Homilia verbis oritur: *Quemcumque de utero effusum matrem dixeris, non sic aperit vulvam matris suae, ut Dominus Iesus; quia omnium mulierum non partus infantis, sed viri coitus vulvam referat. Matris vero Domini eo tempore vulva referata est, quo & partus editus, quia sanctum uterum, & omni dignatione venerationis venerandum ante Nativitatem Christi masculus omnino non tetigit. Per referationem vulvae Christum editum censet. Par est Tertulliani cespitatio in libro De carne Christi, cap. 23. ibi quippe B. Mariam virginitatis decus (integritatis nempe cuiusdam corporis, quae virginibus inesse solet, & primo viri congressu obreritur ac violatur) referata in partu vulva amississe docet. Post alia vero sic disserit: *Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum vocabitur Domino. Quis vere sanctus, quam Dei Filius? Quis proprie vulvam adaperuit, quam qui clausam patefecit? Ceterum omnibus nuptia patefactum. Itaque magis patefacta est, quia magis erat clausa. Vtique magis non virgo dicenda est quam virgo, saltu quodam mater antequam nupta. Et quid ultra de hoc retractandum est? cum hac ratione Apostolus non ex Virgine, sed ex muliere editum Filium Dei pronuntiavit, agnovit**

F *adaperta vulvae nuptialem passionem. Eandem postmodum opinionem amplexus est Iovinianus Hareticus, & eam hodieque tuentur Heterodoxi nostrates, uterum virgineum Christo transeunti referatum quidem, patens iter praebuisse docentes, sed mox divulsas partes Dei nutu pristinas repetiisse sedes, & in unum coaluisse. Nec multum hinc abludit Durandus à sancto Porciano, inviolatum quidem perseverasse virginitatis sigillum desiniens, sed amplificatos meatus viam patefecisse.*

Origeniana sententia contraria decernuntur in prima Homiliarum in diversos, quae autorem non habere Origenem vel hinc potest existimari. Sic illa: *Quemadmodum Danieli intra lacum Leonum incluso, claustris non apertis allatum est prandium ab Apacuc; ita & haec Virgo sancta genuit Deum, sed intacta permansit; mater effecta est, sed virginitatem non amisit; genuit infantem; & ut dictum est, Virgo permansit; mater Filij facta est, & castitatis sigillum non perdidit,*

Atque illud est optima Patrum, tum Græcorum, tum Latinorum partis, & Ephesini præterea Concilij decretum, perpetuo Ecclesiæ Catholicæ consensu comprobatum, & hoc Ezechielis Prophætæ oraculo corroboratum. *Et dixit Dominus ad me: Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, critique clausa Principi. Quo illibatam & in conceptu, & in partu Mariæ virginitatem futuram, Christi que corpus clausis uteri repagulis eodem modo foras proditurum, quo ad Discipulos obferatis foribus penetravit, prænuntiari affirmant Patres plerique.*

Verum Origenis reprehensioni intercedit Genebrardus, & Ambrosij ac Hieronymi auctoritatem & exemplum præterit, quorum uterque claustrum virginitatis à Christo in partu apertum fuisse dicit. Adungere poterat Achanasium, Basilium, & alios præterea, qui de virgineæ vulvæ apertione similiter differunt. Sed ea omnibus iis exceptio adhibenda est, qua ad solvendum Ambrosij locum usus est Thomas p. 3. q. 28. a. 2. ita nempe locutos Patres illos, cum illud Evangelistæ exponerent: *Omne masculinum adaperiens vulvæ, sanctum Domino vocabitur*: quod quidem ex vulgata loquendi consuetudine usurpatum est, non ad significandam virginei claustrum apertionem, sed exitum duntaxat prolis de utero. Thomæ responsum descendunt alij Ambrosij & Hieronymi loci, quibus irruptum perseverasse in puerperio virginitatis sigillum manifeste tradunt; qualis ille est Ambrosij à libro De institutione virginis, cap. 7. *Porta igitur Mariæ, per quam Christus intravit in hunc mundum, quando virginali fusus est partu, & genitalia virginitatis claustra non solvit. Mansi intemeratum septum pudoris, & inviolata integritatis daravere signacula, cum exiret ex Virgine*: & ille ipse Hieronymi à libr. 2. contra Pelagian. quem Origeniano similem esse vult Genebrardus, quique ei ex diametro oppositus est. En illum: *Solus Christus clausas portas vulvæ virginis aperuit, qua tamen clausa jugiter manserunt*. Vtilius ergo suam Origeni excusando navasset operam Genebrardus, si dixisset de Mariæ virginitate haudquaquam ab Origene fuisse detractum, etiam si pertractas in pariendo virginitatis fores crediderit; (quod ipsum tamen ab Ecclesiâ reprobatum est) non in integritate quippe carnis, sed in constanti voluntatis proposito virginitatem consistere: nam *Integritas corporalis membri per accidens se habet ad virginitatem, in quantum scilicet per hoc quod ex proposito voluntatis abstinet quis à delectatione venerea, remanet integritas in membro corporeo. Unde si contingat quod per alium modum aliquo casu membri integritas corrumpatur, non magis præjudicat virginitati, quam si corrumpatur manus aut pes*. Verba sunt S. Thomæ 2. 2. q. 152. a. 1. Notandum sane, inquit Eligius Noviomensis Homil. 2. quod dicitur: *Omne masculinum adaperiens vulvæ, quia his verbis Evangelistæ morem sanctæ natiuitatis expressit. Et non sic intelligi voluit, sicut latrant Hæretici, quod Christus uterum matris nascendo virginitate privaverit: cum mulier non tunc virginitatem amittat, quando parit, sed quando cum viro dormit*. Huc confert quod Tractat. 26. in Matth. ex traditione quadam literis mandavit Origenes de morte Zachariæ idcirco illata, quia Mariæ, postquam Servatorem enixa est, in quodam Templi loco virginibus destinato consistere permisisset, & dixisset prohibentibus eam, quoniam *digna est virginum loco, cum sit virgo*.

III. Beatam Virginem nullum unquam in se concepisse peccatum, hodie Ecclesiæ ratum est, & Tridentini Concilij firmatum auctoritate decretum. Quo acquiescendum potius est, quam Veterum disctis, si qui secus sentire visi sunt. Inter illos numerandus Origenes, qui Legi peccati Mariam Christi matrem non obnoxiam fuisse modo, sed & paruisse pronuntiavit his verbis: *Quid potamus quod scandalizatis Apostolis mater Domini à scandalo fuerit immunis. Si scandalum in Domini passione non passa est, non est mortuus Iesus pro peccatis ejus. Si autem omnes peccaverunt, & egent gloria Dei, iustificati gratia ejus, & redempti, utique & Mariæ illo tempore scandalizata est. Et hoc est quod nunc Symeon prophetat dicens: Et tuam ipsius animam, qua scis ab que viro peperisse te virginem, qua audisti à Gabriele: Spiritus sanctus veniet super te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, penetrabit infidelitatis gladius, & ambiguitatis mucrone ferietis. Iacent illa in Homil. 17. in Luc. quæ w. 32. & 33. propemodum in Epistolam 317 retulit Basilium; gladio enim illo dubitationem quamdam à Symeone notatam esse scribit, quæ Mariæ animam in partes, mortem patiente Christo, divisura erat, juxta Christi oraculum: *Omnes scandalizabimini in me*; alioquin ad eam mortis Christi fructum non fuisse perventurum. Eodem verba Symeonis detorquent Titus Bostrenus, Amphiloehius Orat. 3. De occursum Domini, Chrysostomus in Psalm. 13. Cyrillus in Iohann. Auctor libri Questionum Veteris & Novi Testamenti Augustino adscripti Quest. 73. & Theophylactus in Luc. 2. Quorum nonnulli Virginem post fluctuationem illam animo confirmatam fuisse dicunt, Basilium hujus auctorem sententiæ pressius affectati.*

Origenes itidem Homil. 20. in Luc. dubiæ & incertæ fidei Mariam ita accusat: *Simul & illud attendite, quod quamvis in possessione Patris sui fuit (Iesus) sursum erat quia necdum plenam fidem Ioseph & Mariæ habebant, propterea sursum cum eo manere non poterant. Et paulo post: Mariæ autem conservabat omnia verba hæc in corde suo; plus aliquid quam de homine suscipiebatur. Eandem*

- A** exiguae fidei culpam Mariae affingit Tertullianus libr. De carne Christi, cap. 7. *Sed quae ratio responsi, inquit, matrem & fratres ad praesens negantis, discat etiam Apelles. Fratres Domini non crediderunt in illum, sicut & in Evangelio ante Marcionem edito continetur. Mater aequae non demonstratur adhaesisse illi, cum Martha & Maria alia in commercio ejus frequententur. Hoc denique in loco apparet incredulitas eorum, cum is doceret viam vitae, cum Dei regnum predicaret, cum languoribus & viriis mendendis operaretur, extraneis defixis in illum tam proximi aberant.* Sed causam pro eo dicit Pamelius, & totam incredulitatis notam in fratres transfert; & Matrem Christo non adhaesisse eatenus tantum dici vult, quatenus non omnibus Christi concionibus interfuit. Laudabilis quidem, sed irritus est Pamelij conatus: ecquanam enim adversus tam apertam sententiam valeat exceptio? Nam ait hoc in loco apparuisse incredulitatem eorum, cum predicaret
- B** Christus regnum Dei, & extraneis in illum defixis abessent proximi. Atqui Virginem dixit non aequae adhaesisse Christo ac Martham & Mariam. Virginem igitur, itidem ut Domini fratres, incredulitatis arguit. Origenem quoque contra Rhenanum idem ipsi crimen objicientem defendere parat Pamelius hoc argumento, quod B. Virginem immaculatam appellet. Commodius locum ex Homil. 20. in Luc. proxime adductum exponere fatagit Sixtus Senensis libr. 5. Biblioth. Puto, inquit, Origenem vocabulo plena fidei intellexisse plenam Annot. 140 cognitionem omnium mysteriorum divinitatis & humanitatis Christi, quam Maria Virgo nondum eo tempore habebat; quamvis ea omnia, quae tum de Christo noverat, certissima & inconcussa fide teneret. Ad priorem vero ex Homil. 17. diluendum locum conducere poterat Thoma solutio, du- Thom. p. 3. 9. 27. d. 4. bitationem illam, admirationem & discussionem interpretantis, si non rejicula illa scandali &
- C** infidelitatis voces occurrerent. Porro absone hae, & ab Ecclesiae placitis discrepans Veterum aliquot de Mariae sententia, aliaque ejusmodi nonnullae, quas brevitati consulentes praetermittimus, causam dederunt Lutheranis & Calvinistis, cur B. Mariam reliquorum more hominum peccasse sciscerent.

QVÆSTIO QVINTA.

DE ANGELIS.

- D** I. Vix certi quicquam Origenis aetate de Angelis fuerat definitum. II. Queritur quo tempore Angelos, & rationis compotes naturas reliquas à Deo conditas, & in peccatum delapsas ratus sit. III. Vtrum Angelos corporatos esse censuerit. IV. Sibi videtur aliquando non constare: V. sed conciliantur discordantes loci. VI. Vtrum animam illis inesse, an ipsos esse animas dixerit. VII. Angelorum inter & Daemonum corpora discrimen aliquando tenuitatis constituit. VIII. Consentes habet Patres bene multos. IX. Origeniana sententiae radix investigatur. X. Vtrum aquas quae supra & infra Firmamentum sunt, Angelos esse arbitratus sit. XI. Ecquid de Angelorum libertate, meritis, gratia, remuneratione, ac poenis statuerit. XII. Patrum multorum adversus hanc ipsius doctrinam contraria. XIII. Vtram priorem crediderit hominum an Daemonum naturam, exploratur. XIV. Ex ipsis Origenis verbis sententia illius super Angelorum libertate ac meritis aperitur: XV. in qua tamen videtur nonnumquam titubare. XVI. Causae huic Patres aliquot suffragantur. XVII. Origeni favent alia quaedam. XVIII. Vtrum Angelos ab hominibus erudiri persuasum habuerit. XIX. Expenditur ejus sententia de Angelis judicandis; XX. cujus fundamenta aperiuntur. XXI. Eam frustra excusare conatur S. Thomas. XXII. Quo tempore extrema supplicia Daemonibus vel insuetis vel infligenda Origenes crediderit. XXIII. Origeni assentiantur Patres plerique. XXIV. Vtrum hominum sanctitate florentium animas Angelos esse senserit. XXV. Nonnullorum criminationibus opinionis hujus causa fuit obnoxius. XXVI. Ventilatur ejus sententia de tutelaribus Angelis; ac primum Gentium, XXVII. Ecclesiarum, XXVIII. hominum singulorum, XXIX. & verum anima carentium. XXX. Vtrum unicuique Genti & homini Angelos duos, bonum unum, malum alterum simul assistere putaverit. XXXI. Fons Origenianarum de Angelis tutelaribus sententiarum ostenditur: XXXII. adstipulatores Patres recensentur. XXXIII. Ee & ex Origenis fluctuatione excusari possunt. XXXIV. Quid de Angelis *ἄπο τοῦ αἰῶνος* opinatus sit, indagatur. XXXV. Queritur, quid senserit de Angelis remunerationum & poenarum

administris. XXXVI. Vtrum Angelos neutiquam invocandos esse putaverit. XXXVII. A
Vtrum & quomodo Cherubimos Filij cogitationes esse dixerit. XXXVIII. Vtrum Da-
mones indore & sanguine nasci existimaverit.

I. **O**RIGENIANAM de Angelis doctrinam, iter institutum profequentes, ex-
plicemus. Ac Angelorum nomine, tum bonos Angelos, tum malos, qui Dæ-
mones appellantur, comprehendimus, quoniam permitta sponte sua & cohæ-
rens est utrorumque notitia. Horum naturam suis temporibus nondum satis aperte fuisse
cognitam, nec Ecclesiæ definitionibus explanatam scribit Origenes in Proœmio libro
tini *αὐτῶν*. Est etiam illud in Ecclesiastica prædicatione esse Angelos Dei quosdam, & Virtutes bo-
nas, quæ ei ministrant ad salutem hominum consummandam; sed quando isti creati sunt, aut quomodo
sint, non satis manifeste distinguitur. Et paulo superius: De Diabolo, & Angelis ejus, contrarijque
Virtutibus Ecclesiastica prædicatione docuit, quoniam sunt quidem: sed quid sint, aut quomodo sint, non sa-
tis clare exposuit. Apud plurimos tamen ista habetur opinio, quod Angelus fuerit iste Diabolus, & Apo-
stata effectum quamplurimos Angelorum secum declinare persuaserit, qui & nunc Angeli istius nuncupan-
tur. Proclivis ergo erat Origeni in re lubrica & incerta lapsus, prompta & facilis in tenebris
divagatur. Singula hic enucleate discutenda sunt.

II. Quarendum priore loco illud est, quo tempore Angelos à Deo conditos Origenes
statuerit; neque Angelos duntaxat, sed rationis etiam participes naturas omnes, siue Dæ-
mones, siue humanas animas, siue alias quascunque (nam & alias pleraque rationis com-
potes esse sensit) quoniam ejusdem eas omnes esse inter se naturæ, & eodem tempore à
Deo conditas, tumque fuisse *vitas*: hoc est Mentis; deinde vero propter varios illarum
motus, ac diversum liberi arbitrij usum, in varios ordines, siue Angelorum, siue Homi-
num, siue Dæmonum distributas, constanti & iterata Origenes assertionem prodidit; ut saepe
in sequentibus ostendemus. At quoniam vulgo ignorari scribit, quo tempore creatæ illæ
sint à Deo, nec quicquam aperte super ea re definit, conjecturis duntaxat utendum est.
Probabile mihi quidem sit naturas hujusmodi ab æterno creatas à Deo Origenem existi-
masse; quemadmodum numquam sine luce sibi coæva, licet à se producta Sol fuit.
Demonstrabimus quippe infra, persuasum fuisse illi Mundum idcirco à Deo conditum, ut
naturæ illæ rationales in eum pro meritis demitterentur. Atqui sine Mundo Deum num-
quam fuisse idem opinabatur; ait enim libr. 3. *αὐτῶν* cap. 5. *Si caput mundus ex tempore,*
quid ante faciebat Deus, antequam mundus fieret? uti osam enim dicere naturam Dei otiosum est simul
& absurdum, vel utare quod bonitas aliquando non fecerit, vel omnipotentia aliquando non egerit po-
tentatum. Igitur ne rationales quidem naturæ ex tempore esse coeperunt. Vnde necessario
sequitur eas ab omni ævo conditas à Deo fuisse; tum variis modis voluntatis libertate
ufas, has recte, male illas egisse, statimque sceleribus earum expandi mundum fuisse fa-
bre factum in quem detruderentur, adeo ut hæc re licet diversa, simul tamen contigerint.
Quod ut Adamantium ita sensitse putem, facit Platoniorum recentiorum auctoritas,
quorum consimilis erat propemodum iisdem de rebus sententia, ut est apud Augustinum
libr. 10. De Civit. Dei, cap. 31. Facit & iste Hieronymi locus ad cap. 1. Epist. ad Titum:
Sex millia necdum nostri orbis implentur anni; & quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas
seculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus Angeli, Thyoni, Dominationes, ceteraque Virtutes
servierint Deo, & absque temporum vicibus atque mensuris Deo jubente subsisterint? Hæc Origenis-
simum sapiunt, qualia multa Commentariis suis Hieronymus asperferat. Facilis nunc est
*Leontij Byzantij intellectus, cum ait Scholior. Act. 10. *καὶ ἄλλως*, inquit, *αὐτῶν* *καὶ ἐπεὶ παρῆναι*
ἰδὲν αὐτῶν (*αὐτῶν*) *ἄλλως*, ὅτι αὐτῶν ἄλλως ὅτις ἴσως παρῆναι καὶ αὐτῶν, καὶ αὐτῶν, καὶ αὐτῶν,*
καὶ οἱ ἄλλοι ἀφῆρθησαν τῶν θεῶν, καὶ τὸς ἐπιτολαὶ αὐτῶν ποιῆναι. ὁ δὲ ἰσχυρῶς εἰς αὐτῶν, ἐπισητῆ τῶν ἀντι-
ἐκείνων εἶχεν, ἢ βελῆθι αὐτῶν τῶν θεῶν, καὶ ἀπάσαι τῶν αὐτῶν ὁ θεός. συνασπείσας ἡ αὐτῶν πῶσαι αὐ-
τῶν αὐτῶν, & οἱ ἄλλοι πάντων ἀφῆρθησαν τῶν θεῶν ἐκείνων. οἱ δὲ ἐν ἰσχυρῶν, ἀφῆρθη. οἱ δὲ ἐν ἰσχυρῶν
αὐτῶν αὐτῶν. & ἄλλως ἰσχυρῶν εἰς αὐτῶν εἰς αὐτῶν ἀφῆρθη. ἐπισητῆ τῶν αὐτῶν αὐτῶν
καὶ ἐπεὶ τῶν ἴσως ἀφῆρθησαν, ἴσως αὐτῶν ἰσχυρῶν. καὶ οἱ ἄλλοι ἐπὶ τῶν αὐτῶν, ἴσως ἀφῆρθη ἰσχυρῶν
ἐπισητῆ τῶν αὐτῶν αὐτῶν, καὶ ἰσχυρῶν αὐτῶν αὐτῶν τῶν αὐτῶν αὐτῶν καὶ ἀφῆρθη. Atque ita interim
de præexistentiâ (Origenes) sentiebat, ante secula mentes fuisse puras omnes, & Dæmones, & Animas,
& Angelos ministrantes Deo, eisque mandata exequentes. Diabolum autem cum unus esset, quoniam
arbitrij libertate pollebat, Deo resistere voluisse, eumque à Deo fuisse expulsum; unaque cum ipso descivisse
omnes alias Virtutes, & quæ plus peccassent Dæmones evassisse; quæ minus, Angelos; quæ minus etiam,
Archangelos; & ita consequenter unumquemque pro suo peccato recepisse premium; reliquas autem fuisse
animas, quæ non tantum peccaverant, ut Dæmones fierent; neque rursus ita leviter, ut Angeli evade-
rent; mundum itaque hunc condidisse, animamque supplicij causa corpori colligasse. Creationem in-

A ter, & peccatum, & pœnam momentum fere unicum intercessisse intellige, atque hac *αὐτὸ τὸ αἰώνιον*, idest ab aeterno contigisse. Ad Origenis sententiam accedit Auctor Commentarij in Job, quem vertit Perionius: ait enim: *In Diabolo autem principium formationis intelligendum est, non quod omnium quæ ratione & animo intelliguntur, primus sit effectus: sed quod sine tempore, quemadmodum locus ille declarat.*

III. Videndum deinde Angelosne corporatos esse, an corpore carere Origenes arbitratus sit. Non satis autem explicata, & certa videtur prima fronte ejus ratio; nam pugnantia secum esse dicas, quæ diversis libris super eo argumento diseruit. Quicumque tamen animum ad ejus verba attenderit diligenter, aliter judicabit. Rata quippe fuit ejus & constans opinio Angelos corpore esse indutos, sed subtili & tenui: nam libr. 1. De princip. cap.

B 6. pronuntiat *Solius Dei, idest Patris, & Filij, & Spiritus sancti natura id proprium esse, ut sine materialis substantia, & absque ulla corporea adjectionis societate intelligatur subsistere.* Quem locum affert S. Thomas p. 1. q. 51. a. 1. eamque opinionem ab antiquis Philosophis Origenem hausisse asseverat. Clariora etiam proloquitur libr. 2. ejusdem Operis, cap. 2. & postquam quaesivit an summam beatitatem adeptæ ratione pollentes naturæ corpus penitus exuere possint, si-bique id *difficillimum & pene impossibile* videri dixit; addiditque, quod & sequenti capite iterum usurpat, necesse fore in nihilum redigi corpoream naturam, quemadmodum de nihilo fuit procreata, si utilis esse desineret: tum subdit: *Si vero impossibile est hoc ullo modo as-*

C *firmari, idest quod vivere præter corpus possit ulla alia natura, præter Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, necessitas consequentia ac rationis coarctat intelligi, principaliter quidem coarctatas esse rationabiles naturas; materialem vero substantiam opinione quidem & intellecta solum separari ab eis, & pro ipsis, vel post ipsas effectam videri, sed nunquam sine ipsa eas vel vixisse, vel vivere: solius namque Trinitatis incorporea vita existere recte putabitur.* Hæc inspectandi Origenis viro magno præbuerunt argumentum, quod cum Angelos & rationis capaces animas longo intervallo corporibus caruisse alibi dixerit, id tamen fieri non posse hic affirmaverit. Verum res aliter se habet; nam corporeos quidem Angelos & animas revera esse Origenis opinio fuit, sed ea tamen propter insignem subtilitatem, cum reliquis mundi corporibus comparata, spiritualia, ut ostendemus paulopost, & incorporea dici posse: quamvis ergo ante mundi hujus corporei officium condita ea fuerint, corpore tamen sui generis fuisse instructa: ac ne in primo quidem illo statu diu perseverasse, sed admissio statim postquam creata sunt peccato, in crassiora continuo corpora supplicij causa fuisse immerita. Præter superiora testimonia quibus Angelis corpus affingitur, recitanda quoque ea quæ locum Origenis supra allatum excipiunt: *Vt ergo, inquit, superius diximus, materialis substantia huius mundi habens naturam, quæ ex omnibus ad omnia transformatur, cum ad inferiores quosque trahitur, in crassiores corporis statum, solidioremque formatur, ita ut visibiles istas mundi species, variasque distinguat: cum vero perfectioribus ministrat & beatoribus, in fulgore celestium corporum micat, & spiritualis corporis indumentis vel Angelos Dei, vel filios resurrectionis exornat.* Sed & libr. 4. in Anacephalotisi: *Semper autem erunt rationabiles nature, quæ indigent indumento corporeo: semper ergo erit natura corporea, cuius indumentis uti necesse est rationabiles creaturas.* Nisi quis putet posse vel assertionibus ostendere quod possit natura rationalis absque ullo corpore vitam degere. Sed quoniam difficile sit, & quam pene impossibile intellexi nostro, in superioribus singula differentes ostendimus. Quapropter Photius Cod. 106 Theognostum Alexandrinum libro quarto Hypotyposon ex mente & sententia Origenis scripsisse refert, Angelis & Dæmonibus exilia corpora esse circumposita.

D IV. Sed quamvis rationabilibus naturis corpus diserte & liquido affinxerit Origenes, à se diversus abire videtur aliis locis, & corpus iisdem naturis detrahere. Sic Homil. 1. in Genes. *Cum enim ea quæ facturus erat Deus, ex spirita constarent & corpore; ista de causa in principio & ante omnia caelum dicitur factum, idest, omnis spiritualis substantia, super quam velut in throno quodam, & sedē Deus requiescit. Istud autem caelum, idest firmamentum, corporeum est.* Vbi cum spiritalem substantiam opponat corporeæ, sequitur esse incorpoream: & Tom. 1. Commentar. in Iohann. p. 16. 17. *καὶ ἀνεχώρησεν εἰς αὐτὸν πνεῦμα & ἀνομήτων ζωῶν ζώντων ἐκ μακαριότητι τῆς ἀγάπης, ὁ ἐκλήθητο ὁ δραπετὸν ἀεὶ ὁ γὰρ πνεῦμα ἡ καὶ τὰς ζωῶν, αὐτὸς παύτων ἐν δὲ δῆμι ὕλη καὶ σώματα* & Tomo 20. p. 320. *πάντες τοῦτο καὶ τὸ ἐχει ὁ ἀσέβου. δὲ ἄλλοις αὐτῶν ἐν τῷ ἐνοῶν ὅτι λογικός ἐστι, καὶ ὅτι τὸ τοῖον δὲ μὴ ἀθεωπέος ἐστι, τὸ τοῖον δὲ ἀγγελῶν, καὶ τὸ τοῖον μὴ σώματα, & τοῖον σώματα, ἀλλο δὲ ἢ ἐπεὶ σώματα ἐστὶν.* Item libr. 1. *αὐτὸν ἀρχῶν*, cap. 7. *Manifeste ergo in Christo & per Christum facta esse omnia, & creata pronuntiat* (Paulus Col. 1. 16.) *sive visibilia quæ sunt corporalia; sive invisibilia, quæ non alia etiam arbitror, quam incorporeas, spiritualesque virtutes: & libr. 2. αὐτῶν*, cap. 3. *Non enim idem intelligitur, ea quæ non videntur, & ea quæ invisibilia sunt.* Ea namque quæ sunt invisibilia, non solum non videntur, sed ne naturam quidem habent ut videri possint, quæ Græci ἀσώματα, idest incorporea appellantur. Hæc autem de quibus Paulus dixit: *Quæ non videntur, naturam quidem habent ut videri possint, nondum tamen videri ab his quibus promittuntur exponit: & istud è libr. 3. cap. ult. Omnis igitur hæc ratio hoc continet, quod duas generales natu-*

E

F

ras condiderit Deus; naturam visibilem, idest corpoream, & naturam invisibilem, qua est incorporea: A
& hoc omnium apertissimum libr. 4. Operis ejusdem, cap. 2. Sed & rursum per Christum
creata dixit omnia visibilia & invisibilia, per quod declaratur esse etiam in creaturis quasdam invisibi-
les secundum proprietatem suam substantias. Sed haec quavis ipse non sint corporea, utuntur tamen cor-
poribus, licet ipsa sint corporea substantia meliores. Illa vero substantia Trinitatis, qua principium est, &
caussa omnium, ex qua omnia, & per quam omnia, & in qua omnia, neque corpus, neque in corpore esse
creanda est, sed in toto incorporea. Sed & libr. 6. contr. Cels. *ἡμεῖς* 3; inquit, ἀσώματος νόστος ἢ
ἰσχύς ἐκαστος, ἢ ψυχή, ἢ δὲ εἰς τὴν αἰσθησίαν ἢ αὐτὸν ἑαυτοῦ ἡδύτης ἢ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ἢ ἐξ ἑαυτοῦ ἢ ἀνε-
πίστων, ἢ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ἢ ἐξ ἑαυτοῦ ἢ ἀνεπίστων. Ideo Sophronius Hierosolymitanus in Epistola ad Ser-
gium scribit Origenem, ipsiusque sequaces dixisse animas ante corpora carne & corpore
carentem vitam egisse in caelo nondum creato. B

V. In his seculum licet pugnare videatur Origenes, facile tamen discordantes loci conci-
liantur: nam Angelos ita corporeos esse vult, ut spiritales nihilominus esse velit, quod spi-
ritus nihil sint aliud quam summae exiguitatis corpora, cuiusmodi sunt Angelica; asserit
quippe loco supra allato materiam substantiam huius mundi, spiritalis corporis indumentis vel An-
gelos Dei, vel filios resurrectionis exornare: ut hominum quoque corpora post resurrectionem
spiritalia fore declarat Paulus 1. Cor. 15. 44. Angelos porro cum propter eximiam corpo-
rum subtilitatem spiritales dixerit, incorporeos quoque quodammodo, & ἄσώματος dici
posse censuit, habita praesertim corporum nostrorum ratione, qua crassa sunt. Id ipse ma-
nifeste indicat in Proemio librorum De princip. cum enim appellationem ἀσώματος in
Scripturis nequitquam usurpari dixisset, objicit sibi locum quemdam ex apocrypho libello, C
qui Petri Doctrina inscribitur, in quo Discipulis dicit Christus se non esse Daemonium incor-
poreum. Respondet Origenes inter Ecclesiasticos libros Petri doctrinam non haberi: tum
addit: Quod etiam scriptum concederetur, non idem sensus ex isto sermone ἀσώματος indicaretur, qui
Graecis vel Gentilibus auctoribus ascenditur, quam de incorporea natura a Philosophis disputatur. In hoc
enim libello incorporeum Daemonium dixit, pro eo quod ipse ille quicunque est habitus, vel circumscriptio
demoniaci corporis, non est similis huic nostro crassiori vel visibili corpori: sed secundum sensum ejus qui
composuit illam Scripturam intelligendum est quod dixit: idest non esse tale corpus, quale habent De-
mones, quod est naturaliter subtile, & velut aura tenue, & propter hoc vel imputatur a multis, vel dicitur
incorporeum, sed habere se corpus solidum vel palpabile. In consuetudine vero hominum omne quod
tale non fuerit, incorporeum simplicioribus vel imperitoribus nominatur: velut si quis aërem istum quo D
frimur, incorpoream dicat, quandoquidem non est tale corpus, ut comprehendi ac teneri possit, ut
que resistere. Si quando igitur Angelos dixit incorporeos, ad imperitorum captum sese ac-
commodasse, & juxta vulgi consuetudinem locutum fuisse credamus.

VI. Nec corpoream Angelis naturam attribuisse contentus, animam iis insuper ad-
scripsit libr. 2. *ἄσώτων*, cap. 8. Superest de Angelico ordine requirere, utrum & ipsi animas ha-
beant, an anima sint, vel de ceteris divinis, caelestibusque Viriutibus, sed & de contrariis creantibus.
Auctoritatem quidem divinae Scripturae usquam nullam invenimus, quod vel Angeli, vel si qui sunt di-
vini Spiritus ministri Dei, vel animas habere, vel anima dicantur: animantia tamen esse a quampluri-
mis sentiuntur. Hieronymus Epist. 65. ad Pammach. cap. 5. Nec Origenes umquam dixit ex An-
gelis animas fieri, cum ipsos Angelos nomen esse officij doceat, non naturae: in libris enim *ἄσώτων* & E
Angelos, & Thronos, & Dominationes, Potestates, & Rectores mundi & tenebrarum, & omne nomen
quod nominatur non solum in praesenti saeculo, sed in futuro, dicit animas esse eorum corporum, quae vel
desiderio, vel ministerio susceperint. Profecto non est promptum dictum quanam ratione animam
Angelis inesse posse senserit: nam quæreretur, anima illa corporeane sit, an contra. Cor-
poream dixisset utique, nam nihil praeter Deum incorporeum ducit. Tenue ergo & mo-
pogrammum corpus ab alio longe tenuissimo, & simplicissimo corpore animatum esse di-
cere debuisset. Sed paulo post Angelos decernit meras esse animas. De eo vero quod Dei ani-
ma in Scripturis nominatur, qualiter intelligi debeat, & sentire, & proferte difficile est: semel enim sim-
plicem illam naturam, & absque ullius adjectionis permixtione profitemur: tamen quoquomodo sentien-
dum est, nominari interim Dei anima videtur, de Christo vero non dubitatur. Et ideo non videbitur F
absurdum etiam de sanctis Angelis, ceterisque caelestibus Virtutibus tale aliquid vel dicere, vel sentire:
siquidem definitio illa anima etiam in ipsos videtur incurere: quis enim rationabiliter sensibiles eos esse,
vel mobiles poterit denegare? Quod si recte ista videtur esse definitio, quod substantia rationabiliter sen-
sibilis, & mobilis anima dicatur, videtur haec definitio etiam ad Angelos pertinere. Quid enim aliud in
illis quam sensus rationabilis commotus est? Quorum autem una definitionis ratio est, horum sine dubio
eadem substantia est. Tale aliquid habet libr. 2. in Cantic. Cant. Et adhuc agnitionem sui anima
requirit, si est aliquis ordo, aut sunt aliqui Spiritus ejusdem substantiae cum ipsa, alij vero non ejusdem,
sed diversi ab ea, idest si sunt & alij Spiritus rationabiles, ut ipsa est, & alij carentes ratione: est eadem
est ipsius quae & Angelorum substantia, quoniam rationabile a rationabili nequaquam differre cre-
ditur.

A VII. Angelorum autem inter & Dæmonum corpus discrimen aliquod tenuitatis constituit, quoniam graviora, vel subtiliora corpora, pro criminum modo, Mentibus addita fuisse opinatus est, ut diximus. Postquam enim ob nequitiam Dæmones cœlo sunt exturbati, crassiore quodam corpore circumseptos esse existimavit. Sic ille Tom. 1. in Iohann. p. 17. ὁ κατὰ φύσιν ὁ δαίμων ἀλλοτρίου σώματος ἐστὶν καὶ σαρκὸς ζώου, καὶ ἐκ τούτων ἐκδηλοῦται ὅτι καὶ σαρκῶν. Quod de Diabolo statuit, de omnibus quoque Dæmonibus intelligendum est. Atque hoc corpus crassius licet Angelico, esse tamen dicit naturaliter subtile, & velut aëra tenuē, ex aëre nimirum rariore contextum. Quod in eo redarguit Hieronymus Epistol. 59. ad Avit. cap. 1. At eam tamen corporum diversitatem citra ullum naturæ discrimen Origenes admittit. Diabolum quippe inter & Angelum ullam ἁδίας differentiam esse negat Tom. 20. in Ioh. p. 312. Nec repugnat quod scripsit libr. 3. contra Cels. οἱ δὲ τῶν θεῶν θεοὶ ἐστὶν ἀθάνατοι ἀλλὰ οἱ εἰσὶ θάνατος, & ἀθανάσιος ὁ θεὸς ἐστὶν ὁ πάσης σαρκῶς. Aliud est enim εἶδος, aliud ἁδία.

VIII. Atque singula hæc placita Patrum numerus defendit, qui ut in re incerta, neque definitionibus Ecclesiæ circumscripta, animo suo morigerati sunt. Corporeos esse Angelos quinam ex illis putaverint, partim laudamus in Observationibus nostris ad pag. 488. Tomi 17. Comment. Origenis in Matth. Quibus addi possunt Iustinus in Dialog. cum Tryph. Clemens Alexandrinus Pædag. libr. 1. cap. 6. Macarius Hom. 4. Methodius apud Photium, Cod. 234. Cyrillus libr. 9. in Iohann. Gennadius libr. De dogmat. Eccles. cap. 11. & 12. Bernardus libr. 5. De consideratione ad Eugenium, & alij complures. Quid quod eandem sententiam in Actis septimæ Synodi Oecumenicæ, non definitam quidem, sed tamen expressam reperimus: adeo trita usu, & vetustissimorum Theologorum consensu tralatitia fuit ea opinio.

Notavimus Origenem corpus licet Angelis affingentem, eadem ipsis aliquando detrachere visum. Idem observare licet in Basilio, qui quamvis corporeos Angelos dixerit libr. De Spiritu sancto, cap. 16. & alibi; eosdem tamen corporis expertes esse libr. 4. contra Eunom. affirmat. Vnde vero orta est in Origene observata à nobis discrepantia, indidem illa quoque Basilij profecta est, ex vocum nempe abusu, & crassiorum corporum respectu. Optime Casarius Dialog. 1. Interrog. 48. ἀποκρίσται μὲν ὅτι ἀθάνατοι καὶ ἁδία, σώματα δὲ καὶ εἰσὶν ἰσχυρὰ, ὡς αἰὲν ἐστὶν ἡ ψυχὴ καὶ ἡ σὰρξ, ἢ ἡ ἀψύχουσα καὶ ἡ παρρησια λεγόμενα, & ἀύλα, ἔξω τῆς ἡμετέρας παρρησίας. σώματα γὰρ ἁπλοῦς ἐστὶν ὁ ἀεὶ ὁ δαίμων. Incorporei quidem sunt Angeli secundum nos: corpus vero sunt secundum se, ut ventus, vel ignis, vel fumus, vel aër. Corpora enim sunt tenuia, materie experia, extra nostram consuetudinem. Corpora enim caelestia, & corpora terrestria dicit sanctus Apostolus. Cui simillimum illud est Cassiani Collat. 7. cap. 13. Licet enim pronuntiemus nonnullas esse spirituales naturas, ut sunt Angeli, Archangeli, cateraque virtutes ipsa quoque anima nostra, vel certe aër iste subtilis; tamen incorporea nullatenus estimanda sunt. Habent enim secundum se corpus, quo subsistunt, licet multo tenuius quam nos. Nam sunt corpora secundum Apostoli sententiam ita dicentis: Et corpora caelestia, & corpora terrestria. Apposite item Gregorius Magnus Moral. cap. 3, comparatione quidem nostrorum corporum: Angelos spiritus esse dicit: sed comparatione summi & incircumscripti spiritus esse corpus. Cui paria succinit Damascenus libr. 2. De orthod. fid. cap. 3. Hinc Augustinus sexcentis licet locis corpoream Angelorum esse naturam propugnauerit, aliquando tamen spirituales, & intellectualem eam appellat, quemadmodum Cassianus & Bernardus, qui non aliam tamen quam Augustinus opinionem persecuti sunt. Ipse quoque Tertullianus Angelos naturæ substantia spiritualis; & si corporis alicuius, sui tamen

Tertull. De carn. Christi, cap. 6.

generis esse declarat.
 Hæsitatio quoque illa Origenis, qua dubitat an præter corpus animam quoque Angelis assignet, defenditur auctoritate Claudiani Mamerti Viennensis, & Fulgentij, quorum ille pronuntiat constare Angelum ex corpore & spiritu præcipua inter creaturas dignitate formato: huius vero verba hæc sunt in libro De Trinitate: Plane ex duplici eos (Angelos) esse substantia adferunt magni & docti viri, id est ex spiritu incorporeo, quo à Dei contemplatione nunquam recedunt: & ex corpore, per quod ex tempore hominibus advenit. At Augustinus præditos animis Angelos esse negat, & post Augustinum Faustus Reicensis, qui hac ratione reprehenditur à Mamerto Viennensi, quod corpus sponte sua vivere non possit, nisi vitali spiritu ad vitam exciteretur. Sed Mamertum sua videtur fefellisse ratio, nam vitalem ipsum spiritum vel incorporeum esse dicit, vel corporeum; si incorporeum esse velit, quare non totam itidem Angeli naturam pro incorporea admittat, causa non est; si corporeum, at nullum corpus ex eius sententia sponte sua vivere potest, ergo alio spiritu excitante viveat necesse est. Eadem porro de tertio illo spiritu, atque item de quarto, & sic in infinitum recurret quaestio.

Quod Angelos autem tenuioribus primum & æthereis, post lapsum vero crassioribus illigatos fuisse corporibus definivit Origenes, in eo consentientes habet Minutium Felicem, qui istos spiritus simpliciter substantia sua perdidisse decernit, & Augustinum qui sic dis-

ferit libr. 3. De Genef. ad lit. cap. 10. Si autem transgressores illi, antequam transgrederentur, caelestia corpora gerebant, neque hoc mirum est, si conversa sunt ex aëria in aëream qualitatem.

Nunc vero et si expresse ab Ecclesia definitum non est, utrum Angeli corporibus implicati sint, commune tamen hoc est, ac receptum, & Theologorum omnium consensu approbatum dogma, quod omni illos corpore spoliat, ut contrarium quisquis hodie affirmaverit, pro temerario & praesidentis habendus sit: postquam in id Decretum consensit Lateranense Concilium cap. 1. Creator omnium invisibilium & visibilium, spiritualium & corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit: creatoram, spirituales & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam, quasi communem ex corpore & spirita constitutam. Quo decreto Origenitas peti S. Thomas existimabat.

IX. Porro quidquid de Angelis tradidit Origenes, vel sacris vel profanis auctoribus utcumque defendere potuit. Corpus Angelis adscribi videtur Psalm. 103. 4. Qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem urentem. Quae quamvis aliter exponi possint, Deum nempe vento & igne, tamquam ministris & Angelis, aliquando uti; & vento quidem, velut cum Iosaphati & Ochoziae naves contrivit; vel cum adversus Ionam in Tharhis fugientem misit ventum magnum in mare, & facta est tempestas magna in mari: igne autem, velut cum Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhiam sulphur & ignem; vel cum ignis egressus à Domino intravit Davidicum illud: Qui Angelis tuis spiritalem naturam & igneam tribuisti. Sic intellexit Tertullianus lib. 2. contr. Marc. c. 8. sic Hieronymus in 7. Daniel. sic Severianus Gabalitanus Homil. 4. sic ipse Origenes libr. 2. *ἀπὸ τοῦ ἀγῶντος*, cap. 8. Confirmat interpretationem hanc nomen *אש*, quod primo Angelorum ordini tribuitur. Veritatem vocem illam Dionysius, *ἡ ἀσπασα*; &, *ἡ ἀσπασα*. Gregorius vero Homil. 34. *Incendentes*, &, *Ardentes*, ut & Lidorus libr. 7. Orig. cap. 5. Hinc Severianus Homil. 1. De officio mundi Angelos ignem esse dicit: *ὁ γὰρ ἕως*, inquit, *τοῦ τοῦ πύρ* ἔστιν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀπὸ θυγατρὸς πύρ εἰσι, καὶ αὐτὰν ἕως τοῦ ἀπὸ πύρ τοῦ ἑωυτοῦ καὶ παρ' ἑαυτῶν. Non enim solus est hic ignis, sed & superiores Virtutes ignis sunt, & cognatus est superior ille ignis huius nostri. Eodem quidem refert illud Propheta Iohannes Damascenus libr. 2. De orth. fid. cap. 3. sed spiritum & ignem materiae ac corporis expertem Angelos esse pertendit. Ex hoc Psalmo inductus videtur Origenes ut ignea corpora Angelis tribueret; cum praesertim Deos Plato igneos esse decrevisset, ut est apud Laërtium; qui subdit tamen paulopost asseverasse ipsum corpore Deum & anima carere, quod & alibi iterat. Atque haec ita conciliari possunt, summum omnium conditorem ac moderatorem Deum corpore destitutum esse, secus autem inferiores Deos supremi illius ministros. Quod plane ab Origene expressum est, cum Deo detrahit corpus, Angelis adiunxit. Cetera eius de Angelis dogmata, à Platonicorum fere exhedris derivata sunt.

1. Pet. 20.
17.
Ier. 1. 4.
Gen. 19. 24.
Num. 16. 35.

Dionys. cap.
5. & 7. De
caelesti Hier.
arch.

Laert. in
Platone, &
Aristotele.

X. Offensionem quoque habuit, quod Genesim explanans dixit, aquis quae supra firmamentum sunt, & quae infra, caelestes, infernaeque Virtutes tropice significari; atque hinc aquas illas ad laudes Domini dicendas provocari Psalm. 148. 4. & Dan. 3. 60. Haec quamvis allegorice dicta agnoscat Basilus Homil. 3. in Hexaem. repudiat nihilominus, & tamquam somniorum conjecturis, & anilibus fabulis similia redarguit. Redarguit & Epiphanius in Epistola ad Iohannem Hierosolymit. cap. 3. & Hæc 64. cap. 4. Redarguit & Hieronymus Epist. 61. ad Pammach. cap. 3. Redarguit & ex Basilij verbis Iustinianus in Epistola ad Menam, & in ea hunc contorquet anathematismum: *ὅτι περὶ τῆς ἀκαθαρσίας, καὶ βλασφημίας, καὶ ἀλλοτρίων, καὶ ἀσυνεχῶν, καὶ ὑδατῶν τοῦ ὑπερῶντος πρὸς ἀκαθαρσίαν ἡμιδύου καὶ ὑδατῶν (lege, ἰσορρογῶν, quod vidit Gaudentius) ὁμοῦ τῶν ἀκαθαρσίαν, ἀκαθαρσίαν ἔστω. Si quis dicit calum & Solem, & Lunam, & Stellam, & aquas quae super caelum sunt; animatas & racionales esse, quasdam Virtutes, Anathema sit. Quod & à Sophronio in Epistola ad Sergium damnatur.*

Genil. 6.
Act. 11.

Hujus quidem doctrinae vestigia quaedam reperisse mihi videor Homil. 23. in Luc. Propheta quoque ipsi, inquit Origenes, & Apostoli omne quod resonant, non solum hominibus, sed & Angelis predicant. Quod ut scias verum: Attende, inquit, caelum, & loquar; in conspectu Angelorum psallam tibi. &, Laudate Dominum caeli caelorum, & aquae quae super caelum sunt nomen Domini. Attamen in prima in Genesim Homilia, quae de aquis illis superioribus & inferioribus agit, simile nihil offendas, sed consimiles allegorias, quibus caelo & firmamento spiritualia & corporea significari vult; aquis vero quae sunt supra firmamentum rerum caelestium mysteria. Certe Nicetas libr. 4. Theaur. orthodox. fid. Hæc. 31. aquas illas cum Angelicis ordinibus Origenem nusquam contulisse ait, sed cum Synagogis gentium: Nec vero mirum, inquit, quod Origenes pleraque in Deum minus convenientia commentus & prolocutus, Paradisum quoque & aquas, quae tam infra quam supra firmamentum esse dicuntur, allegorice exponat; (hoc enim de ipso non parvis professorum veritatis numerus asserit) nec aquas cum nonnullis Doctoribus Hebraeis, tam prisca quam recentioribus ad Angelicos Ordines refert, sed gentium Synagogis accommodat, quae quidem scaturientibus aquis similes in multijugas fidei, & multijugas derivata & effusa sunt, donec

A nec in unam Synagoga Christi apparitione per angusta confragosaque loca fluentes coaluerunt. Quod palam de Origene prædicarunt viri graves, id infitiat Nicetas, si modo fides interpretationi Latine adhibenda est. Notetur interim hanc aquarum *ἰπεροβίων* expositionem ab Ebrais Magistris profuxisse.

Ex superioribus colligi potest, hæc diversis modis ab Origene fuisse exposita; multiplicibus & varijs sensibus ex simplici literæ contextu pro tempore erutis & evolutis; non destructo tamen & abolito literæ sensu. Si minus ea placet excusatio, admittetur forsitan hæc altera, Angelos intelligi ab Origene qui aquis præfunt, sicut universarum rerum præfides Angelos finxit. Legatur decima ejus in Ieremiam Homilia, in qua doctrinam hanc explicat, atque ita concludit: *ἕτας δὲ ἰσῶ, καὶ γῆν λέγαδὲ, ἔστι γῆς τεταμένιον ἀγγέλων,*
 B *καὶ ὁ δὲ ἀπὸ λίγαδὲ τὸν δὲ ἰσῶς τεταμένιον ἀγγέλων, καὶ ὁ δὲ λίγαδὲ: εἰδοσάσι σε ἰσῶς ὁ δὲ ἰσῶς, εἰδοσάσι σε ὁ δὲ ἰσῶς.*

In Origenis sententiam fere concedit Gregorius Nyssenus libr. in Hexaëmeron; nam aquas illas quas ab aquis inferioribus Deum divisisse narrat Moyses secundo creationis die, cœlestes Virtutes interpretatur; at inferiores aquas pro malis Angelis neutiquam accipere se declarat. Placuit quoque opinio isthæc Augustino libr. 13. Confess. cap. 15. Tale etiam aliquid ad Origenis exemplum commentus est Isidorus Origin. libr. 7. cap. 5. *Vnde,* inquit, *& post cœli creationem in principio reperitur: Fiat firmamentum; & vocatum est firmamentum cœlum; nimirum ostendens quod post ruinam Angelorum malorum hi qui per manserunt, firmitatem æternæ perseverantia consecuti sunt, nullo tam lapsu aversi, nulla superbia cadentes, sed firmiter in Dei amore, & contemplatione manentes, nihil aliud dulce habent, nisi cum à quo creati sunt.*

XI. De Angelorum libertate, meritis, gratia, remuneratione, ac pœnis multa Origenes ab Ecclesiæ norma deflexa excogitavit. Naturas quippe omnes ratione præditas unius esse ejusdemque speciei credidit. Angelos autem bonos & malos; & animas hominibus ac sideribus inditas in eam censum retulit, uti supra ostensum est. Has ante mundum naturas à Deo conditas fuisse ratus est, ac bene vel male agendi facultate instructas; qua priusquam uterentur, *νόες*, hoc est Mentis fuisse; sed statim ea ulas, & diversis quidem modis, cum aliæ in virtutum, in virtutum alia ferrentur, pro meritis esse habitas, & partim admissio scelere in profundum deturbatas; partim etiam propter leviores noxas è superioribus Ordinibus dejectas ad inferiores transiisse, & ad animanda quoque hominum corpora esse demissas; adeo ut quocumque loco sint, acceptum id meritis suis referre debeant: *ἰσῶς* autem, hoc est animas, tunc evasisse, postquam ab amore Dei fuerunt *ὑποψυχίσται*, hæc vero arbitrij libertate etiamnum naturas illas rationales ita frui, sive humanis corporibus implicatæ, sive Dæmones factæ sint, sive Angelicum ordinem retineant, ut nova subinde peccata in se concepant, vel virtutem amplectantur, & pro recte aut nequite gestis, vel deprimantur in inferiora, vel ad superiora conscendant: permutari ergo ordines illos, & ex Angelis homines, ex hominibus Dæmones, & vicissim alios, aliosque evadere: Diabolum à nequitia quidem ad meliora posse converti, sed nolle, & in perfidia sua definitum obdurare. Gratia vero auxilium, quod Angelos in sanctitate confirmat, & à peccatis prohibet; vel ejusdem gratia defectum, quo fit, ut à nequitia Dæmones non emergant, nullo modo videtur agnoscere. Futurum autem aliquando putat, ut naturæ illæ omnes, sive Angelorum, sive Dæmonum, sive hominum, causam dicant coram Deo, & rerum à se gestarum rationem reddant, ac pro meritis exornentur; interim tamen varios illos ordines ac status pro virtutibus ac vitis consequi.

XII. Summa hæc est Origenianæ de Angelorum natura & meritis doctrinæ, quam convitiis suis Ecclesiæ Patres perfererunt; Methodius præcipue in libro De resurrectione; Theophilus Alexandrinus Paschal. 1. & 2; Epiphanius in Epistol. ad Iohann. Hierosolym. cap. 2. & Hæres. 64. cap. 4; Nemesius De natura hominis, cap. 3; Leontius Scholior. Act. 10. cujus verba supra adduximus; Hieronymus cum alibi sæpe, tum maxime Epist. 59. ad Avit. cap. 1. ubi præter alia istud habet: *Cumque omnia vario sermone tractasset (Origenes) asserens Diabolum non incapacem esse virtutis, & tamen necdum velle capere virtutem: ad eum tamen sermone latissimo disputavi Angelum, sive animam, aut certe Dæmonem, quos unius asserit esse naturam; sed diversarum voluntatum, pro magnitudine negligentia & stultitia jumentum posse fieri: & pro dolore panarum, & ignis ardore, magis eligere ut brutum animal sit, & in aquis habitet & fluctibus, ac corpus assumere hujus vel illius pecoris: ut nobis non solum quadrupedum, sed & piscium corpora sint timenda.* Atque hanc de naturis rationalibus in jumentorum corpora demittendis opinionem inter præcipuos errores Origeni exprobrari solitos enumerat Auctor anonymus apud Photium Cod. 117. Enumerat & istum: *ὅτι ἐκ κατὰ πῶτος ἦλθον οἱ ἄγγελοι (Lego ἀγγελοὶ) εἰς τὸ κόσμον, ἀλλ' ἢ δι' ἐπίπτον θανάτου.* Angelos in mundum ex lapsu, non propter aliorum obsequium venisse. Iustinianus præterea in Epistola ad Quintam Synodum, quam recitat Cedrenus, & Sophronius in Epistola ad Sergium ejusdem criminis Origenem arcessunt; arcessit deniq;

& S. Thomas p. 1. q. 64. a. 2. & in Expositione aurea in Iobi caput 4. cavendum ait ab hoc eius errore, quo Spiritus quoscunque creatos instabiles asseruit, & posse ad pravitatem perducere.

XIII. Confutendus ad hanc Maximus martyr in Scholiis ad cap. 6. Dionysij De ecclesiastic. Hierarch. ubi animadvertione dignum est quod ait ex Origene, *ὅτι τὴν ἀναλογία τῶν οὐρανῶν ἡμεῖς ἴσμεν τὴν ἡμετέραν τοῦ σώματος ἐκδηλοῦμεν λεπιοτέρας. Pro criminis ratione unumqueque ordinum celestium corporibus tenuioribus illigari.* Contraria Maximo tradit Augustinus libr. 11. De Civit. Dei. cap. 23, sensisse dicens Origenem animas pro ratione peccatorum suorum graviora corpora inducere; quod ita impugnat, id si sit, gravius Dæmoni adjungit debere corpus quam homini, ut pote qui plus peccarit. Dubitat profecto Origenes utra inferior sit Dæmonis natura, an hominis (quam Angelica etiam prastantiorem esse Tertullianus autumavit) proindeque definire non potest utram suscipit, qui graviorum scelestorum reus sit: *Ἐπισησὺν δὲ, inquit Tom. 1. in Iohann. p. 32. πότερον αὐτῶν πῶς ἐστὶ τὸ ἴδιον, ἢ τὰ καλοῦμεθα κατὰ θένια, ἢ ἐστὶν οἱ δαιμόνες, ἢ οἱ πάρες, ἢ πῆρες.* Et paulo superius: *Ἔτι δὲ τοῦ λόγου κατὰ τὸν ἐπὶ ἡρατὶ λογισμὸν, πῶς ἐστὶν ἄλλο πῶς αὐτῶν τὸ ἴδιον.* Postremum hic locum hominibus assignat. *Constita Tom. 15. in Matth. p. 396. 397. priorem locum Angelis, posteriorem Dæmonibus, medium hominibus tribuit: οἱ ἰσχυροὶ, ἔσονται εἰς σύγκρισιν ἀγγέλων ἡρατὶ τὸ ἴδιον, ἰσχυροὶ, ἰσχυροὶ ἀγγέλων, ἢ μὴ πρὸς αὐτοὺς ἑαυτῶν ἀγγέλων.* Cum hominibus ergo quandoque Dæmones, homines vero quandoque postponat Dæmonibus, naturas rationales pro gravitate scelestorum humanam induere naturam, & gravissimum corpus subire nonnumquam statuit, nonnumquam vero Dæmonum naturam, subtiliusque corpus asciscere. Quinetiam Dæmones novis admittis scelestibus homines fieri, & homines vicissim novarum culpam reos in Dæmonum naturam & corpus transire asserit apud Hieronymum Epist. 59. ad Avit. cap. 1. *Ita cuncta, inquit, variari (arbitramur) ut & qui nunc homo est, possit in alio mundo Dæmon fieri; & qui Dæmon est, & negligentius egerit, in crassiora corpora relegatur, id est, ut homo fiat.* Idem Hieronymus in illud Ierem. 29. 14. *Et reducam captivitatem vestram, & congregabo vos de universis gentibus, & de cunctis locis, ad que expulsi vos dixit Dominus. Et reverti vos faciam de loco ad quem transmigrae vos feci,* Origenem, quem delirum Interpretem appellat, somnare ait ruinam celestis Hierusalem his significati, & eos spectare vaticinium, qui inde dimissi in hoc mundo versantur, futurumque ut post LXX annos in locum pristinum restituantur, si modo id bonis suis operibus promeriti sint, ut pote qui sponte in hæc corpora descendentes recte egerint; qui autem ad terrena hæc sese sponte demittere, & fratres suos imitari noluerint, id ipsum passuros, quod Sedecia, ipsiusque populo comminatur Dominus, futurum nempe ut mittat in eos gladium, & famem, & pestem; *& det in vexationem universis regnis terra, quo scilicet nequaquam homines, sed fiant aereæ potestates, & sint apud cunctos Angelos qui præsent singulis provinciis in maledictionem, & in suporem, in sibilum, & in opprobrium cunctis gentibus; & hoc eos idcirco passuros, quia verba Prophetarum in celesti Ierusalem audire noluerint, qui eos hortabantur ut ad terrena descenderent, & corpus humilitatis assumerent, & acta penitentia post verum sabbatismum locum pristinum possiderent.*

XIV. Erroribus porro illis aspersa sunt Adamantij opera quæ extant, quos si sigillatim indicare satagamus, abutemur otio nostro, & Lectori fastidium movebimus. Illustria tamen feligenda sunt quædam, quo dictis nostris fides adjunctur. Tertio ergo libro *Ἐπι ἀρχῶν*, cap. 5. sic disputat: *Finis namque nature esse omnes rationabiles creaturas ex multis assertionibus conprobatur, per quod solum Dei justitia in omnibus eorum dispensationibus defendi potest, dum unaquaque in semetipsa habet castitas, quod in illo vel in illo vita ordine posita sit.* Hinc triplex enumerat rationabilium naturarum genus huc delapsarum, earum scilicet quæ gestis suis id fuerint promeritæ; aliarum quæ aspectabilium cupiditate raptæ sint; & illarum demum quæ etiam invitæ ad officia aliis exhibenda à Deo deputatæ sint, & in hæc loca relegatæ. Quibus hominum animas significat; tum Angelos illos qui mulieres adamasse crediti sunt à plerisque; ac Angelos denique tutelæ hominum præfectos, vel eos quos à Deo non missos, in hunc mundum, doctrinam vel prophetiam promittentes venisse ait Tom. 20. in Iohann. p. 307. Priore autem *Ἐπι ἀρχῶν* libro, cap. 6. *Ex his sane, inquit, qui in illo initio permanserunt, quod futura simile esse descripsimus, quidam ex ipsis vel ordinatione ac dispensatione mundi ordinem Angelicum sortiuntur, alij Virtutum, alij Principatum, alij Potestatum. . . . . quæ omnia eis pro merito, & pro meritibus suis, quibus in Dei participationem, immutationemque profecerant, æquo justoque iudicio divina consilii providentia. Hi vero qui de statu prima beatitudinis moti quidem sunt, non tamen irremediabiliter moti, illis quos supra descripsimus sanctis beatisque ordinibus subiecti sunt ad regendum: quorum adiutorio usi, & institutionibus ac disciplinis salutaribus reformati, redire ac restitui ad statum beatitudinis possunt. Ex quibus existimo, prout ego sentire possunt, hunc ordinem humani generis institutum, qui utique in futuro seculo, vel supervenientibus sæculis, cum eorum novam, & terra novam secundum omnes iam cœperit, restituetur in illam unitatem, quam promittit Do.*

Tertull. l. 1. c. 1. Mart. cap. 3.

A minus Iesus, Et mox: Sciendum tamen esse quosdam, qui ex uno principio, quod supra diximus, delapsi sunt in tantam indignitatem ac malitiam, ut indigni habitis sint institutione hac, vel eruditione, qua per carnem humanam genus adiutorio Virtutum celestium instituitur atque eruditur; sed è contrario etiam adversarij atque repugnantes his qui erudiantur atque imbuuntur, existant. Tum paulo inferior: Interim tam in his que videntur, & temporalibus seculis, quam in illis que non videntur, & aeterna sunt, omnes isti pro ordine, pro ratione, pro modo, & meritorum dignitatibus dispensantur, ut alij in primis, alij in secundis, nonnulli etiam in ultimis temporibus, & per majora ac graviora supplicia, necnon & diuturna, ac multis, ut ita dicam, seculis tolerata, a superioribus emendationibus reparati, & restituti eruditionibus primo Angelicis, tum deinde etiam graduum virtutibus, & sic per singula ad superiora promoti, usque ad ea que sunt invisibilia, & aeterna perveniant, singulis videlicet quibusque celestium Virtutum officij quaedam eruditione in specie peragratis. Ex quo, ut opinor, hoc consequentia ipsa videtur ostendere, unamquamque rationabilem naturam posse ab uno in alterum ordinem transire, & per singulos in omnes, & ab omnibus in singulos pervenire, dum accessus profectuum, defectuumve varios pro motibus vel conatibus proprijs unusquisque pro liberi arbitrij facultate perpetitur. Nonnulla ex his Graece descripta repetiè in fine Epistolae Iustiniani ad Menam, & apud Maximum Constantinopolitanum loco proxime citato. Has quoque conversiones, & dignitatum ac ordinum permutationes statuit Tom. 15. in Matth. p. 396, 397. Tomo vero 13. p. 323, intricato licet, & à librariis fortasse corrupto sermone adversarias potestates propter offensiones hominibus praebitas corpora humana subire, in eoque poenas luere tradit. Idem cap. 8. libri primi *ἄγγελοι* paria repetendo, inculcat Angelorum officium nonnisi ex merito constare. *Δάμονες* vero, pro motibus suis & profectibus, quibus in scelere profectum, hos malitia sortitos esse gradus, atque ita sese nequitia dedisse, ut jam libidini sit ac delectationi peccatum, & ut recitari nolint, magis quam non possint, Deo pro sua benignitate omnia ad beatitudinem attrahente & provocante: è rationalium vero naturarum ordine ad humanum genus explendum animas seligi, quae post pie administratum vitae tempus, in Angelorum ordinem iterum assumuntur. De Diabolo iterum libr. 3. *ἄγγελοι*, cap. 6. *Desirui sane*, inquit, *novissimus inimicus* ita intelligendus est, non ut substantia ejus, quae à Deo facta est, pereat, sed ut propositum, & voluntas inimica, quae non à Deo, sed ab ipso processit, intereat. Homilia 23. in Luc. Angelos illos, de quibus agitur Apoc. 2. & 3, peccasse, ideoque fuisse à Iohanne reprehensos ait, ipsisque eum ac hominibus salutarem poenitentiam praedicasse, quemadmodum & Servatorem.

D Hinc Homil. 4. in Ezech. *Quando ergo*, inquit, *Angeli praevaricantur*, & alij sunt qui Dei praeccepta custodiunt, & iudicium praestolantur, non solum hominum, verum etiam Dei, ut frequenter diximus, tam de his que in Apocalypsim conscripta sunt, quam ex alijs innumerabilibus; quare, inquam, non terra & aëris iudicium sit futurum? In Catenis Regijs in Psalmos, ad Psalm. 32. 6. verba haec ipsi tribuuntur: *ὁ γὰρ νῦν ποιοῦν ἐλευθέρως κατ' ὀλίγον μὲν ἔτι τὸ πνεῦμα ἅγιον ἐπιθεῖν τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἀλλ' ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ σώματος καὶ τῆς οἰονείας ἐνεσθῆκεν ἡ δὲ σὺν ἡμῶν συγκαταληκτικῶν ἔχον τὸ ἀσθενεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀσθενεῖ τὸ σῶμα καὶ αἰσθητὸν εἰσὶν, ἀλλὰ οἰονεῖ ἡ καρτὴ τῶν ἀγγέλων ἀσθενεῖται. Et illa quoque ad Psalm. 118. 89, quae alia tamen Catenae Didymo adscribunt: *εἰ δὲ ἀγγέλων δυνάμεων ἔης, ἀγγέλων θημῶν καὶ ἀγγέλων, καὶ ἄλλος ἔης, ἀγγέλων δὲ, μάλλον δὲ δυνάμεων εἰσὶν αἰσθητὸν τὸ πνεῦμα ἅγιον καὶ ἡ καρτὴ τῶν ἀγγέλων εἰσὶν ἀσθενεῖται. Sexcentis ad haec locis Angelos hominum custodiae praefectos munus sibi impositum negligenter nonnumquam obire, & peccatorum ab hominibus admisorum confcios esse ac reos, proptereaque poenis addictum iri definit. Illustris vero praereliquis locus ille est è Tom. 15. in Matth. p. 396, ubi postquam Angelos non homine solum, sed & reliquo mundi opificio praestantiores & antiquiores esse dixit: *ὁ γὰρ ἄνθρωπος*, inquit, *δοξασθεὶς ὅτι πολλοὶ μὲν ἀγγέλων, οἱ ἀσθενεῖ ἵσταν ἀσθενεῖται τινῶν ἀσθενεῖται ἄγγελοι. πολλοὶ δὲ ἔτι ἀσθενεῖται, οἱ ἔχοντες τὴν εὐσχήμονα τῶν ἀγγέλων, ἕως τὸν εἶον, καὶ τὸ πνεῦμα ἅγιον, πῶς ἀγγέλων ἐν ἀσθενεῖ μὲν τῶν ἀγγέλων, ἕως μὲν ὅτι ἐκ τινῶν αἰσθητῶν ἔχοντες ἀσθενεῖται. Quibus reliqua consentiunt. Illustris & iste è Tom. 2. in Iohann. p. 69, 70, in quo Angeli & hominis nomen eidem subjecto nonnumquam attribui dicit, adeo ut homo Angelus aliquando, & Angelus vicissim homo appelletur. Tum subiicit: *καὶ ἐπὶ μάλλον ἀσθενεῖται****

F *ὅτι ἔστι τῶν ἀσθενεῖται δυνάμεων τὰ ὀνόματα καὶ οὐσίαι ζώων ἔστιν ὀνόματα, ἀλλὰ τὰ ζώων, ὡς ἡδὲ ἐκ, & τὰ ζώων οὐσίαι πῶς οὐσίαι. ἔστι γὰρ αἰσθητὸς ζῶν, καὶ ἀρχὴ, καὶ ἀσθενεῖται, καὶ ἀσθενεῖται, ἀλλὰ ὀνόματα ἀσθενεῖται, ἔστι ὡς ἐπὶ τῶν οὐσίαι οἱ ὅτι ἀσθενεῖται οὐσίαι, ὡς τὸ ἀσθενεῖται οὐκ ἀλλ' ὅτι ἔστιν ἡ ἀσθενεῖται, καὶ τῶν ἀσθενεῖται οὐσίαι τὸ ἀσθενεῖται, ἡ ἀρχὴ, ἡ ἀσθενεῖται, καὶ ἐν τῶν ἰησοῦ ἡ τῶν τῶν καὶ τῶν ἀσθενεῖται ἰησοῦ ἀσθενεῖται, ἐν ἰησοῦ, ὅς ἐστιν. ἔστι ἀσθενεῖται οὐσίαι οὐσίαι δυνάμεως καὶ ἀσθενεῖται. Inde lux huic loco Hieronymi Epistola 61. ad Pammach. cap. 5. *Nec Origenes unquam dixit ex Angelis animas fieri; cum ipsos Angelos nomen esse officij doceat, non naturae.* Hoc est, non per naturae conversionem Angelus anima efficitur, ejsdem quippe naturae sunt; sed per officij commutationem, & quasi in aliud domicilium migrationem. Sed & Tom. 18. in Iohann. p. 254, existimare se ait divinitate Iesu stupefactos quosdam è Dæmonibus, poenitentia ductos ad ipsum confugisse, quippe qui virtutis capa-*

ciores sint, quam homines; cum spiritalis naturæ sint, homines vero corporeæ, & crassiores. Imprimis vero perlegi velim locos Origenis ab Hieronymo depromptos Epist. 59. ad Avit. cap. 1, in quibus rationis participes naturas jumentorum corporibus colligari propter delicta aserit; Dæmonum, hominum, Angelorumque naturas simul permutari ac permisceri; siderum ipsorum animas, ut pote ratione præditas, ob peccata his fuisse adjunctas corporibus, quæ vel plus, vel minus luceant, prout recte vel male se gesserunt.

Epiphanius in
Synopsi
Tomi 1. lib.
2. cap. 18.

Quod autem scribit Epiphanius docuisse Origenem desituros aliquando Angelos, sic intelligendum est, futuram olim rerum omnium conversionem & *ἁγίασι τῶν αἰώνων*, redituraque ad pristinum statum omnia, Angelosque adeo, ac Dæmones eodem futuros loco quo fuerunt, antequam virtutibus suis vel peccatis ad Angelorum, Dæmonumve naturam adungi meruissent. Recte id juxta Origenis sententiam exponit Justinianus in Epistola ad B. Quinram Synodum, quam recitat Cedrenus.

XV. Verumtamen perspicuis licet & illustribus testimoniis deliramenta ejusmodi Adamantius sæpe prodiderit, aliquando tamen, quasi Penelopæ telam retexens, priora videtur retractare. *Vide ergo*, inquit Homil. 2. in Levit. *ne forte Jesus, quem Paulus dicit pacificasse per sanguinem suum, non solum quæ in terris, sed & quæ in caelis sunt, idem ipse sit vivulus, qui in caelis quidem non pro peccato, sed & pro munere oblati est: in terris autem, ubi ab Adam usque ad Moysen regnavit peccatum, oblati sit pro peccato, & hoc est passum esse extra castra.* Ex hujus loci contextu, si quis attendat, efficitur illud, in cælo peccatum non admitti. Homilia quoque in Num. 13, cum qualisset, cur ne à Balaamo Dæmones invocentur, prohibet Deus; respondet idcirco factum illud, quod vel arbitrij fuisset Dæmonibus relinquenda libertas, eorumque furoribus & intemperis permittendus Populus Dei; vel arbitrij libertate spoliandi fuissent ijdem, ne in Israelitis impotenter deservirent. Postremum hoc si fuisset, hoc erat, inquit, *damnasse rationabilem creaturam, & ante te opus intulisse judicium, & impedisse omnibus, qui adversum eos in agone poterant coronari.* Quasi Dæmones in judicio adversus se olim statuendo jus libertatis tandem aliquando amitturi sint. Quod quamvis non liquido ex superioribus, neque necessaria consequentia cogatur, eo tamen videtur loci hujus inclinare sententia, & à prioribus placitis recedere. Cum præfertim libr. 1. *ἔτι αἰώνων*, cap. 6. de Angelorum libertate accuratius acturus, & dogmata supra ventilata fuscè propositurus, ita proloquatur: *Quæ quidem à nobis etiam cum magno metu & cautela dicuntur, discutientibus magis & pertractantibus, quam pro certo ac definito statuentibus.* Indicatum namque à nobis in superioribus est, de quibus manifesto dogmate terminandum sit, quod & pro viribus nos fecisse puto, cum determinate loqueremur. Nunc autem disputandi specie magis, quam definiendi, prout possumus, exercemur: cumque cap. 8. hujus libri sic disputet: *Secundum nos vero nihil est in omni rationabili creatura, quod non tam boni quam mali sit capax: sed non continuo quia diximus nullam esse naturam quæ non possit recipere malum, idcirco confirmamus omnem naturam recepisse malum, id est malam esse effectam: sed sicut est dicere quod omnis hominis natura recipit ut possit navigare, non tamen ex eo omnis navigabit: & iterum; omni homini possibile est discere artem Grammaticam, & medicinam; non tamen idcirco ostenditur omnis homo vel medicus esse, vel Grammaticus: ita si dicimus nullam esse naturam quæ non possit recipere malum, non tamen continuo etiam recepisse malum designamus.* Nam secundum nos ne Diabolus quidem ipse incapax fuit boni; non tamen idcirco quod potius recipere bonum etiam voluit, vel virtuti operam dedit: & paulopost: *Et est altissimus iste ordo rationalis creature, qui se ita præceptis nequitie dedit, ut revocari nolit magis quam non possit, dum scelerum rabies jam libido est & delectat:* & cum libr. 5. Commentar. in Epist. ad Rom. postquam voluntatis libertate præditam esse naturam quamlibet rationis compotem confessus est, non ea perinde uti doceat: *Quid autem sit, inquit, quod in futuris sæculis teneat arbitrij libertatem, ne rursus corruat in peccatum, brevi nos sermone Apostolus docet, dicens: Charitas numquam cadit: idcirco enim & fide & spem major charitas dicitur, quia sola erit per quam delinqui ultra non poterit: deinde subiiciat: Et ideo merito charitas, quæ sola omnium maxima est, omnem creaturam continebit à lapsu, tunc cum erit Deus omnia in omnibus: quod Apostoli auctoritate confirmat, qui nulla re, quantumlibet gravi & molesta, à Christi charitate sese divelli posse declarat: cumque Tomo 17. in Matthæum, p. 488, 489, cum quaereret annon homines pietate insignes Angeli evadant, dubitantem se & incertum hæc perscrutari dicat: cumque alio loco, postquam de Angelis quid sentiret explicavit,*

Orig. apud
Hier. Epist.
59 ad Avit.
cap. 1.
Ioh. Damasc.
1. De divinis
volunt.

Hæc juxta nostram sententiam non sunt dogmata, sed quæ sita tantum, atque projecta, talia lubnestat: Ne penitus intractata viderentur.

XVI. Iam vero eequi damnosa huic causæ suffragentur, aquiramus. Ac primū Angelos & homines hypostasi quidē discrepare, at eandem habere naturā dixit Ioh. Damasc. Eiusdē vero esse Angelos inter se naturæ tanto consensu Patres affirmarunt, ut hanc fuisse Ecclesiæ universæ doctrinam à nonnullis proditum sit: bene autem vel male agere posse Angelos & Dæmones, post Origenem viri graves opinati sunt. Ambrosius hunc exponens Pauli locum ad Ephes. 3. 10, Dæmones ab errore revocari posse per Ecclesiam, & à Dia-

A boli confortio segregari conluit. Hieronymus in ejsdem Epistolæ cap. i. v. 22. *Cui autem omnia, inquit, idest Angeli, Throni, Dominationes, Potestates, & Virtutes cetera, quæ nunquam fuerunt contraria Deo, ejus pedibus subiciantur, videtur obscurum. Potest itaque responderi quod absque peccato nullus sit, & sidera ipsa non sint munda coram Deo, omnisque creatura paveat Creatoris adventum. Unde & crux Salvatoris non solum ea quæ in terra, sed etiam ea quæ in cælis erant purgasse perhibetur: & paulo superius in hujus capituli vers. 20. Si autem sunt Principatus, & Potestates, & Virtutes, & Dominationes, necesse est ut & subiectos habeant, & timentes se, & servientes sibi, & eos qui sua fortitudine roborentur. Quæ distributiones officiorum, non solum impresentiarum, sed etiam in futuro seculo erant, ut per singulos profectus, & honores, & ascensiones, & descensiones, vel crescat aliquis, vel decreseat, & sub alia atque alia Potestate, Virtute, Principatu, & Dominacione fiat. Atque hæc cum Rufini reprehensionibus & censuris exagitata fuissent, sic excusare conatur Hieronymus: Sin autem putas & iccirco me Origenem sequi, quia profectus & honores, ascensiones, & descensiones, incrementa, & imminutiones in expositione mea posui, sciat multum interesse, de Angelis, & Seraphim, & Cherubim dicere Demones, & homines fieri, quod affirmat Origenes, & ipsos inter se Angelos diversa officiorum genera esse sortitos, quod Ecclesia non repugnat. Quomodo & inter homines ordo dignitatum ex laboris varietate diversus est, cum Episcopus & Presbyter, & omnis Ecclesiasticus gradus habeat ordinem suum, & tamen omnes homines sunt: sic & inter Angelos merita esse diversa, & tamen in Angelica omnes persistere dignitate, nec de Angelis homines fieri, nec rursum homines in Angelos reformari. Hoc Origenis inter & Hieronymi doctrinam interest, quod unius esse naturæ Angelos & animas ille autumavit: at pro meritis, gradibus fuisse diversis constitutos, & varia obiisse officia, quæ tamen subinde pro meritorum ratione permutantur, vel altius ascendendo, vel ad inferiora prolabendo: atque hujus vicissitudinis gradus esse Angelorum, hominum, ac Dæmonum naturam. Hieronymus vero Angelorum quidem naturam ab humana fecerit, sed varios illos gradus & ordines Angelis pro virtutibus & meritis ita assignatos existimavit, ut ad superiora etiamnum aspirent, & bene agendo perveniant, vel male agendo ad inferiora devolvantur, & alij, alijque vel Potestati, vel Principatui subiciantur, futuræque etiam hujusmodi permutationes in æternum, sed intra naturæ Angelicæ fines.*

Hier. Apol. adu. Rufin. lib. 1. c. 6.

Angelos agre quidem, sed peccare tamen posse sciscit Basilius Homil. in Psalm. 32. *Δυσκοῦνται οὖν οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἐκείνοι, τὸ μὴ εἶναι εἰς ἀπειρίαν τῆ δυνάμεως τοῦ ἀγίου πνεύματος. Ἐγγὺ ἀδελφὴν ἰδὲν ἔχοντες, ἀλλὰ ἐκείνους ἀποκρίσασθαι, ὡς ἀποκρίσασθαι οὐκ ἔστιν ἐπιτρέψαι. Ἐγγὺ ἀδελφὴν ἰδὲν ἔχοντες, ἀλλὰ ἐκείνους ἀποκρίσασθαι, ὡς ἀποκρίσασθαι οὐκ ἔστιν ἐπιτρέψαι. Ἐγγὺ ἀδελφὴν ἰδὲν ἔχοντες, ἀλλὰ ἐκείνους ἀποκρίσασθαι, ὡς ἀποκρίσασθαι οὐκ ἔστιν ἐπιτρέψαι.*

D *litiã converti posse, constantiam illam in virtute, beneficiã sancti Spiritus habentes. Maximus in cap. 11. Dionysij De cœlest. Hierarch. quod gratiã divinã acceptum erat referendum, ad Angelorum affectum, & comparatum quemdam habitum retulit, quod plane Origenianum est: ἵστιν δὲ, inquit, ἐπιχρησάμεθα εἰσαίνειν διειθεῖς, ὅτι ὁ θεὸς ἀποκρίσασθαι οὐκ ἔστιν ἐπιτρέψαι, ὡς ἀποκρίσασθαι οὐκ ἔστιν ἐπιτρέψαι. Ἐγγὺ ἀδελφὴν ἰδὲν ἔχοντες, ἀλλὰ ἐκείνους ἀποκρίσασθαι, ὡς ἀποκρίσασθαι οὐκ ἔστιν ἐπιτρέψαι.*

E *nempe ordines ad nequitiam forsasse converti posse. Eos quippe dixit Circumfundanos; ex quibus existimo fuisse aliquando Diabolum, priusquam decideret. Quæ è Gregorio Nazianzeno aliqua ex parte Maximus videtur transfulisse: is enim cum alibi, tum Orat. 38. ἡ ἀκρίβεια, ἀλλὰ ἀποκρίσασθαι, ὡς ἀποκρίσασθαι οὐκ ἔστιν ἐπιτρέψαι. Ἐγγὺ ἀδελφὴν ἰδὲν ἔχοντες, ἀλλὰ ἐκείνους ἀποκρίσασθαι, ὡς ἀποκρίσασθαι οὐκ ἔστιν ἐπιτρέψαι.*

F *que in locis terre propinquas versantur, ob societatem quam habent cum hominibus circa res gerendas occupantur, ceteris mutabiliores sunt. Quæcunque autem propter naturæ præstantiam ad Deum per affectum accedunt, & per illius contemplationem beatitudine fruuntur; ad seipsos & Deum solum conversa, à rebus agendis & materiis omnino se ipsa segregant; contemplationi vtro & Deo se conjungunt, immutabiles manent. Quid quod Iohannes Damascenus libr. 3. De orthod. fid. cap. 4, Angelum cum peccasse & in tartarum detractum fuisse docet, qui terrestris ordinis principatum tenebat, cuique custodienda terræ cura à Deo commissã fuerat? Germanissimum vero Origenisimum sapiunt illa Evagrii: ἕκαστον τὸ γένος τῶν ἁγίων δυνάμεων, ἢ ὅλον αὐτὸ γένος, ἢ ὅλον τῶν ἁγίων δυνάμεων, ἢ ὅλον τῶν ἁγίων δυνάμεων. Vnusquisque ordo Virtutum cœlestium; aut totus ex inferioribus; aut totus ex superioribus; vel ex superioribus & inferioribus constat. Multo vero magis illa: ὅτι ἀγγελικῆς ἡγεμονίας, & ἀρχαγγελικῆς ψυχικῆς ἡγεμονίας. ὅτι ἀγγελικῆς ἡγεμονίας, & ἀρχαγγελικῆς ψυχικῆς ἡγεμονίας.*

*διαιρέσις αὐτῆς εἰς τρεῖς ὁμοίους ἀποστολικὸν καὶ ἀγγελικὸν καὶ ἀνθρωπινόν. Ex Angelico ordine, A
& Archangelico animalis ordo existit: ex animali autem Dæmoniacus & humanus: ex humano autem
Angeli rursus Dæmonesque sunt. Vtrumque locum adducit Maximus in cap. 6. Dionysij de
ecclē. Hierarch. Favet eidem opinioni de Angelorum progressibus & conversionibus
sententia quædam Tertulliano ab Augustino afficta, quæ animas hominum nequam post
mortem in Dæmones conversum iri decernit. Quamquam in Tertullianistas crimen istud
derivat Isidorus libr. 8. Origen. cap. 6. Hic ipse quem dico Hispalensis Isidorus nonnulla
habet Origenisimam olentia libr. 7. Orig. cap. 5. Angelorum autem vocabulum, officij nomen
est, non natura: cuius pronuntiati rationem hanc affert: Semper enim Spiritus sunt, sed cum mi-
rantur, vocantur Angeli. Vero, sed de nomine quæstionem habet Isidorus. Origenes autem
eamdem locutionem alio sensu usurpavit: id enim sibi voluit: naturas illas quæ Angelica B
dignitate fruuntur, non id natalium jure fuisse consecutas, sed virtutibus suis fuisse pro-
meritas. Subdit deinde Isidorus: Vnicuique etiam, sicut prædictum est, propria officia sunt injan-
cta, quæ eos promeruisse in mundi constat exordio. Plane ἀεὶ ἰεροῦς.*

August. lib.
De heres.
cap. 26.

XVII. Nec suffragiis modo, sed ratione etiam pugnare potest Origenes, & aliqua sal-
tem doctrinæ suæ capita defendere. Nam ordinum & graduum illa, quam dixi, permuta-
tio eatenus admitti potest, si servato naturarum in hominibus & Angelis discrimine, ho-
mines per gratiam, parem Angelis beatitudinis & gloriæ gradum consequi posse dicamus.
Probat autem istud Angelicus Doctor part. 1. q. 108. a. 8. atque illud esse dicit, *homines ad
ordines Angelorum assumunt. Huic vero Hieronymi criminationi, qua eo progressum Orige-
nem queritur, ut rationis participes animas in brutorum corpora devolvi opinatus sit, op-
poni posset illud Origenis testimonium è libr. 1. ἀεὶ ἀγγέλων, cap. 7. nisi Rufini Interpretis C
dubia esset fides: illa sane nos nequaquam recipienda censemus, quæ & à quibusdam superfluo vel re-
quiri vel adstrui solent, id est, quod anime in tantum sui decessum veniant, ut natura rationalis ac digni-
tatis obliuiscantur etiam in ordinem irrationabilium animalium, vel bestiarum, vel pecudum decedantur.....
Quæ nos non solum non suscipimus; sed & omnes has assertiones eorum contra fidem nostram venientes
refutamus atque respicimus. Atque hæc enucleatius persequemur infra, cum Origenis de Me-
tempsychohi documenta scrutabimur.*

Ex superioribus Adamantij circa Angelici arbitrij libertatem, & etiamnum perseve-
rantem bene vel male agendi facultatem placitis consecraria videntur illa duo; aliorum
adhortationibus, exemplis, & institutionibus ad meliora proficere posse Angelos, & mor- D
tis Christi beneficiò gaudere; alterum, gestorum rationem olim reddituros, & extremo
examine ac iudicio subditum iri. Præius illud partim jam supra attigimus, cum ageremus
de taxatione sanguinis Christi (ut scholastico more loquar) & utrum ad Angelos effusi
Christi sanguinis gratiam prorogaverit Origenes quereremus. Nunc vero eequid alienis
præceptis informari eos, & ad virtutem arrigi, vel institutionibus erudiri autumaverit,
perpendamus.

Eph. 3. 8, 9,
10.

XVIII. Pauli Apostoli ad Ephesios scribentis verba hæc sunt: *Mihi omnium sanctorum
minimo data est gratia hæc in Gentibus, evangelizare investigabiles divitias Christi, & illuminare om-
nes quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo qui omnia creavit, ut innotescat nunc Prin-
cipatibus & Potestatibus in cælestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. Hæc antiquis Eccle- E
siae Patribus causam dederunt, cur crederent pleraque Dei mysteria Angelos per Eccle-
siam didicisse, non ea quidem quæ Dei naturæ necessario insunt; illa siquidem cognove-
runt omnes, cum semel iis contuendi Dei facultas concessa est; sed quæ libere Deus &
forinfecus operatur, eorum demum cognitionem fuisse per Ecclesiam adeptos, Gregorius
Nyssenus Homil. 8. in Cantic. ita Pauli locum interpretatur, summam & admirabilem Dei
potestatem, qua omnia de nihilo solo verbo condidit, Angelos quidem absque Ecclesie
ope intellexisse: cognovisse vero per Ecclesiam Incarnationis, Redemptionis, Crucis, &
mortis Christi mysteria. Tum dubitans proponit eequid in Ecclesia quæ Christi corpus est,
ut pote ejus Sponsa, Sponsum ipsam hæcenus sibi non visum conspexerint. Chryso-
stomus præterea, cum alibi, tum memoratam Pauli sententiam Commentariis suis illustrans, F
liquido declarat Angelos rerum sibi antea occultarum, & ignotarum notitiam ex ipso
Apostolorum ore comparasse, & in iis rebus præcipuam fuisse Gentium ad Christi fidem
conversionem, Angelis antea ignoratam. Accedit ad eandem opinionem Hieronymus
libr. 2. in Epist. ad Ephes. cap. 3. v. 10, & multiplicem illam sapientiam Angelis ignoratam
vitæ Christi mysteriis contineri docet. Hos alij complures secuti sunt. At cum nonnulli
ex iis sic eruditos crediderint per Ecclesiam Angelos, quasi rerum testes & conscios, quæ
sententia ad veritatem propius accedit; alij quasi discipulos; posterioris hujus dogmatis
auctor fuisse videtur Origenes. Sic enim perorat Homil. 23. in Luc. *Duces igitur Salvator
noster, & Spiritus sanctus qui locutus est in Prophetis, non solum homines, sed etiam Angelos & Vir-
tutes invisibiles. Quid loquar de Salvatore? Propheta quoque ipsi & Apostoli, omne quod resonant, non**

A solum hominibus, sed & Angelis predicant. Quod ut scias verum: Attende, inquit, cælum & loquar: in conspectu Angelorum psallam tibi; & Laudate Dominum cæli cælorum, & aqua qua super cælos sunt, laudent nomen Domini; & Laudent eum Angeli; & In omni loco potestatis eius benedic anima mea Domino. Invenies in plurimis locis, & maxime in Psalmis, & ad Angelos sermonem fieri, data homini potestate, ei tamen qui Spiritum sanctum habet, ut & Angelos alloquatur. E quibus unum exemplam ponam, ut sciamus Angelos quoque humanis vocibus erudiri. Scriptum est in Apocalypsi Iohannis: Angelo Ephesorum Ecclesie scribe: Habeo aliquid contra te; & rursum: Angelo Ecclesie Pergami scribe: Habeo quippiam contra te. Certe homo est qui scribit Angelis, & aliquid præcipit. Item libr. 8. in Epistola ad Rom. Numquidnam tamquam servus bonus & fidelis, qui in pauca fuerit fidelis, sciebat se super multa constituendum, & Apostolum futuram etiam post exitum suum, non solum

B Gentium, sed & Israëlitarum, & aliorum forsassis invisibilium, ibi ubi benedicunt spiritus & anima iustorum Dominum, hymnum dicunt, & superexaltant eum in secula? De doctrina illa Angelis à Christo tradita supra iam disputavimus; de ea vero quam à Prophetis & Apostolis acceperunt ipsi, sic pio unicuique sentiendum est, non quidem hominibus prius revelatum fuisse & reconditum quam Angelis Incarnationis mysterium, quod cum Scripturæ sacræ testimoniis manifeste pugnat; sed non integram tamen huius cognitionem; bonorum autem quæ ex eo consequi debebant, Gentium puta conversionis Chrylostomo memoratæ, fere nullam; temporis vero postremi iudicij nullam omnino habuisse.

XIX. De iudicio autem in Angelos reddendo quodcumque decernit Origenes, ad Angelos hominum custodia præfectos fere pertinet. Nam sive quibus Ecclesiarum gubernatio commissa est, sive quibus Gentium, vel singulorum hominum deputata est custodia, eos administrati muneris rationem, haud secus ac homines, reddituros definit. Duplicis autem generis iudicia in illos à Deo exerceri docet; alia, quotiescunque homines curæ suæ permitti recte, maleve se gerunt; aliud vero, cum supremo arbitrio de rerum universarum summa Deus iudicabit. Vtrique autem iudiciorum generi suas videtur assignasse pœnas, sua præmia; ac prioribus quidem, pro obito recte officio, laudes & gloriam; pro re male gesta, ignominiam & dedecus; posteriori vero, pro meritorum ratione, diuturniorem & clariorem, vel obsecuriorem & breviorum, vel nullam, vel æternam Dei visionem. Quæ quamquam non distincte apud illum expressa invenias, ex eius tamen assertionibus facile deducuntur. Homilia in Num. 20, pluribus argumentum illud edisserit, &

D Angelos unicuique nostrum gubernando delegatos, aut Ecclesiarum regimini adhibitos, vel pro hominum sibi traditorum bene gestis collaudatum, vel pro peccatis culpatum ac confutatum iri affirmat; idque ex eo probat Apocalypseos capite, in quo Asiaticarum Ecclesiarum Angeli laudibus & reprehensionibus pro meritis excipiuntur: *Venient enim, inquit, Angeli ad iudicium nobiscum, & stabunt pro nobis ante Solem iustitia, ne forte aliquis etiam ex ipsis casse fuerit, quod nos deliquimus; ne forte minus erga nos operis & laboris expenderit, quo nos à peccatorum labe revocarent.* Eadem probationibus confirmat, & repetit Homil. 13, in Luc. atque ita concludit: *Porro frequenter evenit ut nobis laborantibus ipsi suum officium non expleant, & in culpis sint.* At Homilia in idem Evangelium 35, non hominum omnium Angelos faciem Patris qui in cælo est videre dicit, sed eorum duntaxat, qui Ecclesiæ nomen dederunt; tum ait postmodum: *Quomodo enim si per curam eorum & industriam salus hominibus comparatur, faciem Patris semper attendunt: sic si per negligentiam eorum homo corruerit, etiam sui periculi rem esse non nesciunt.* Et paulo inferius: *Ignominia Angelo est, si homo iustus creditus fuerit, & peccaverit: ut è contrario gloria est Angelo, si creditus sibi saltem minimus in Ecclesia fuerit. Videbunt enim non aliquando, sed semper faciem Patris qui est in cælis, cum alij semper non videant. Secundum meritum enim eorum, quotam Angeli sunt, aut semper, aut nunquam, vel parum, vel plus faciem Dei Angeli contemplabuntur.*

At non Angelos solum tutores, sed alios etiam, quicumque peccatis se alligant in iudicium sistendos pronuntiat Homil. in Ezech. *Quando ergo, inquit, Angeli prævaricantur, & alij sunt qui Dei præcepta custodiunt, & iudicium præstolantur, non solum hominum, verum etiam Dei, ut frequenter diximus tam de his quæ in Apocalypsi conscripta sunt, quam & ex alijs innumerabilibus, quare, inquam, non terra & aëris iudicium sit futurum?*

XX. Angelos reprehensionibus ac convitiis incessi, cum provinciam susceptam male administrant, cur crederet Origenes, ex eo videtur adductus, quod Apocalypsis secundo & tertio capite scriptum est, uti notavimus. Cur autem postremo quoque subituros iudicium existimaverit, causa fuisse videtur locus ille Pauli quem protulimus ex 1. Cor. 6. 3. *Nescitis quoniam Angelos iudicabimus?* qui de bonis tamen Angelis nihilo magis intelligendus est, quam ille Petri, ex altera eius Epistola, cap. 2. v. 4. *Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudemibus Inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reservari: & ille Iudæ, v. 6. Angelos vero qui non servaverunt suum principatum, sed reliquerunt suum domicilium, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub caligine servavit.* Retulit tamen ad Angelos

bonos Paulinum istud Tertullianus in libr. De fuga, cap. 10. Times hominem, inquit, Chri- A
stiane, quem timeri oportet ab Angelis, siquidem Angelos iudicaturus es: quem timeri oportet a Damo-
nibus, siquidem & in Damones accepisti potestatem.

XXI. Origenis sententiam mollire satagit S. Thomas part. 1. quaest. 113. art. 7. & post
illum Genebrardus in Collectaneis: quasi id sibi voluerit, Angelos duci in iudicium pro pecca-
tis hominum, non quasi reos, sed quasi testes, ad convincendum homines de eorum ignavia. Hanc
responsionem fulcire conatur Genebrardus Homilia Origenis undecima, in qua ha-
bentur nonnulla à superioribus dissona; in extremo nempe iudicio adfuturos quidem
Angelos cum hominibus, sed examen & iudicium nequaquam subituros. Operapretium
fuerit verba ipsa adducere. Igitur unusquisque Angelorum in consummatione saeculi aderit in iudicio,
educens eos secum quibus praesuit, quos adiuvit, quos instruxit, pro quibus semper vidit faciem Pa-
tris qui in caelis est. Et puto etiam ibi inquisitionem futuram, non quidem an cultura hominum Ange-
lus defuerit, sed an cultura Angelica nequaquam digne segnitia humana responderit. Tum deinde lo-
cum illum Pauli exponit 1. Cor. 6. 3, ex quo ad figmentum illud de iudicio in Angelos
statuendo procedendum fuit inductus: Quod si ita est, inquit, erit ergo etiam inter Angelos &
homines iudicium Dei; & forsatis iudicabuntur aliqui cum Paulo, & consecratur laboribus eius, & fru-
ctibus qui ex multitudine credentium veniunt: & forte invenietur in laboribus superior etiam aliquibus
Angelis; & ideo nimiram dicebat: Aut nescitis quia Angelos iudicabimus? Non quod ipse Paulus iudicet
Angelos, sed quod opus Pauli quod egit in Evangelio, & erga animas credentium, iudicabit Angelos,
non enim omnes, sed aliquos Angelorum. Quorum germana sunt & ista è Tom. 11. in Matth. p.
217. πού τις δι' εσθ' ἀπολαύσει, ὅταν εἰσέλθῃ τις, ἢ τὴν ἄνοιαν αἰσθῆλων εἰσι κρείττους οἱ ἀδ' ὁμοῦτοι οἱ ἐν
τοῦ ἐσθ' ἀπολαύσει. πότε γὰρ εἰσέλθῃ οἱ εἰς τὸν ἀέρα ἀγγέλων εἰς ἀγῆν βαλὼν ὄφθοι. τίς βαλὼν ὄφθον εἰς τὰ ἀγῆν
ὡς βαλὼν ὄφθον, ἄλλ' ἢ εἰσέλθῃ οἱ ἐκείνους πεισθῆσαι; αὐτὰ δὲ φασὶν εἶναι ἀγγέλων, τὸ μὴ
παραύγειν οἰκονομία ἐν πνευματικῶν, ἀλλ' ἐὰν τοῦτοι πάντες διαφείνῃ τῷ ἐν τοῖς ἀποστόλοις, ὡς
ὁμοῦτοι, πότε ἀγγέλων κείνους, ὅταν μὴ λείπῃ, πῶς τις ἀγγέλων. In his Origenes prodi-
dit animi sui levitatem & inconstantiam pro more suo. Quisquis autem ad locum alte-
rum, quem sua responsione diluere conatur Thomas, caute attenderit, ejus excep-
tionem parum probabit. Talia illa sunt Homil. 24. in Num. Sape diximus animarum, qua
in Ecclesia Dei sunt, curam, procuracionemque haberi per Angelos, quosque etiam ad iudicium venire
cum hominibus ostendimus, ut illo divino constet examine utrum sua desidia peccaverint homines, an
monitorum, custodumque negligentia. Nam si ut testes tantum, non ut reos statum iri Ange-
los significatum voluisset Origenes, quod contendit Thomas, non utique de eorum ne-
gligentia perinde ut de hominum desidia quaestionem habitum iri dixisset. De alienis
quippe facinoribus testimonium dicunt testes; ipsorum vero causam non agitur.

XXII. Ex duobus, quos attulimus, Petri & Iudæ locis, & altero illo Matthæi 8. 29.
Et ecce clamaverunt dicentes, Quid nobis, & tibi Iesu, fili Dei? venisti hic ante tempus torquere nos?
in eam prolapsus est sententiam Origenes, nullas nunc Damonibus irrogari poenas, ne-
que portio iri irrogatur, donec extremo iudicio supplicij aternis addicantur. Id propo-
nit dogma Hom. 8. in Exod. & ex 8. Matth. v. 29 confirmat, poenasque inter hominum
& Daemonum id interesse vult, quod illi castigentur in hoc mundo, ut purgatiore ad futu-
rum saeculum pergant, & ultra Diabolo suq non efficiantur in poena; hi vero neque corripiantur pro
peccato, neque flagellantur, & omnia namque eis servata esse in futurum: ejus hanc rationem sub-
dit: quoniam indigni sunt qui in presenti saeculo corripiantur, sed in futuro recipient quae merentur.
Consentanea sunt quae ex Origene subministrant Catenæ in Exod. 20. 5. Ἐσώσω τὸν χειρῶν
inquit, ὁ δὲ δὲ βολῆ. αὐτῶν τῶν ἀποστόλων, καὶ ἀποστόλων κέσμεν. καὶ ἂν πῆρ, ἂν μέσθ. ἢ γὰρ ἀγῆς
ὅτι τῶν κολασιῶν τῶν δότῶν τῶν δότῶν. ἢ γὰρ ἀγῆς ὅτι τῶν κολασιῶν τῶν δότῶν. ἢ γὰρ ἀγῆς ὅτι τῶν κολασιῶν
τῶν δότῶν. ἢ γὰρ ἀγῆς ὅτι τῶν κολασιῶν τῶν δότῶν. ἢ γὰρ ἀγῆς ὅτι τῶν κολασιῶν τῶν δότῶν.
Aliam adducit causam Homil. 13. in Num. postquam eundem Matthæi locum ad testimonium citavit: Et ob hoc, inquit, neque F
Diabolum r. movit à principatu saeculi hujus, quia adhuc opus est opera ejus ad perfectionem eorum qui
coronandi sunt: opus est adhuc opera ejus ad exercitia certaminum & victorias beatorum. Subjungit
postmodum Balaami idcirco incantamentis Deum intercessisse, quia alterum alioquin
evenire necesse erat, vel Populum Dei perditum dari, si Daemonibus à Balaamo accessit
arbitrij sui facultati libere obsequi licuisset; vel si arbitrij sui libertate deminuti fuissent,
fuisse hoc, damnaße rationabilem creaturam, & ante tempus intulisse iudicium, & impedisse omnibus,
qui adversum eos in agone certantes poterant coronari: Si enim Damonis aufertur libertas arbitrij, nul-
lum ultra impugnatum athletæ Christi, nullo autem impugnante, nec certamen aliquod futurum; &
sublato certamine, nullum futurum premium, nullam victoriam. At Homilia 15. in Ios. novum
quid ac memorabile comminiscitur: quotiescumque enim Dæmon aliquis post paratas
homini

A homini pio infidias, victus est ab eo, pugna exceedentem cęstus artemque reponere, & apud Inferos, vel destinatum sibi locum abeuntem non amplius hominibus ad nequitiam sollicitandis operam suam conferre: hinc imminuto Damonum tentatorum numero facilior res esse ad Christi fidem aditus, pluresque ad Deum converti, quam cum integris copiis nefarii illi hostes decertabant; id quod Scripturarum demum auctoritate conatur probare. Cū ait autē Adamantius Homil. 35. in Luc. *Neque enim omnes omnium sunt adversarii, sed singuli singulos habent, qui ubique eos sequantur, & sunt comites*: id ita conciliari potest cum superioribus: quos vinci ab hominibus, & victos dixit tentandis ijs abistere, eos significavit qui per intervalla faciunt impressiones & bellum adversus homines movent; qui autem perpetui comites hominibus assignati adherent, ijs vero jus suum integrum etiam superatis & hominum pietate confutatis remanere. Planissime vero sensus super hoc argumento suos enarrat libr. 1. *αὐτὴ ἀρχή*, cap. 6. quem locum jam supra produximus: *Intirim tam in his que videntur, & temporalibus saculis, quam in illis que non videntur, & aterna sunt, omnes isti pro ordine, pro ratione, pro modo, & meritorum dignitatibus dispensantur, ut alij in primis, alij in secundis, nonnulli etiam in ultimis temporibus, & per majora ac graviora supplicia, necnon & diuturna, ac multis, ut ita dicam, saculis tolerata, asperioribus emendationibus reparati & restituti eruditionibus, primo Angelicis, tum deinde etiam graduum virtutibus, & sic per singula ad superiora provelti, usque ad ea que sunt invisibilia & aterna perveniant, singulis videlicet quibusque celestium Virtutum officii quadam eruditione in specie peragratis.*

C XXIII. Vanus sane esset ac supervacaneus labor, Patrum omnium nomina & verba producere, quotquot post admissum scelus non statim in Tartarum detrusos Angelos sentire, sed *damni licet parva*, ut vocant, affectos, *pena tamen sensus ac suppliciorum esse expertes*. Consulatur Bellarminus libr. 1. De beatit. Sanctor. cap. 6. Gravius illud est, quod Patrum illorum complures sensisse refert Eusebius, ne aternis quidem cruciatibus sese damnatum scivisse Diabolum, antequam publice illud Christus ac palam prædicasset. Atque hinc in omne nequitia genus prorupisse, passimque hæreses disseminasse narrat Isidorus Pelusiota, libr. 2. Epist. 90. *ακούσας δὲ τῆς κηρῆς ἰουρῆς καταπαύσας τὸ ὄργον, σφοδρῶς ἔπεισαν τὸν κηρῆν ἡμῶν, καὶ τὰς αἰρέσεις ἔπεισαν*. Audito sententia adversum se lata decreto, acrius spiravit in nos, & hæreses peperit. Origenislibr. 7. De præpar. Evang. in eo capite quod inscriptum est: *αὐτὴ ἀνεπιβλήτων δυνάμεων*, ubi postquam Damones propter impietatem in Tartarum præcipitatos fuisse dixit, partem exiguam ad exercendam piorum hominum sanctitatem circa terram fecisse moram, ac idololatriam in homines invexisse tradit. Origenissat & Cassianus Collat. 7. cap. 17. ubi profligari Damones, & pugna exceedere statuit, quotiescunque ab hominibus vitia ea expugnantur, quibus ipsi præfunt. Ut autem careret his Patrum subsidii Origenes nosster, hæreseos nota nondum decreto illi apposita est, quod *parvam sensum à Damonibus removet*, donec postremo iudicio in abyssum relegentur.

Euseb. Hist. Eccles. libr. 4. cap. 18.

F XXIV. Diximus supra opinatum fuisse Origenem rerum omnium ratione pollentium unam esse eandemque naturam, easque pro meritorum inæqualitate vel evchi ad Angelorum ordines, vel in humana corpora deprimi, vel Damones etiam evadere. Aliud quid excoegitavit præterea nostra commemoratione & disquisitione dignum, hominum nempe sanctitate conspicuorum animas ipsos esse Angelos, non propter peccata in hominum ordinem redactos, sed aliis de causis extraordinaria illuc legatione à Deo missos. Prostant doctrinae huius monumenta Tom. 12. in Matth. p. 291, ubi ait, quemadmodum humanae Christi naturæ Verbum conjunctum est, ita proportionem quadam Angelos, tamquam Verba, sese Prophetis adjunxisse: *Ἐσέρχεται, inquit, ἐν δυνάμει ἐν ταῖς πόλι καὶ κωμοῖς ταυδοῦτας κερσητας ἀαλοζίας πᾶσαν ἐγκρίναται αὐτοῖς, καὶ μὴ ἔχοντα εἶδος, μηδὲ κῆλλο. λόγον ἀαπερ ἔργον) ὁ υἱὸς τῆ ἀθεοῦ ἐν τῆ δόξῃ τῆ πατρὸς αὐτοῦ, ἕως ἀγγελῶν γινώσκοντο οἱ ἐν κερσηταῖς λόγοι, κατ' αὐτοῦ κερσητῶν) ἔ ἀαλοζίας σαλζοντες ἔ ἰουρῆ δόξας*. Tomo quoque secundo in Iohann. pag. 76, Iohannem ait non aliam habuisse causam cur in mundum veniret, quam ut de luce testaretur; & addit paulo post Angelos Christi imitatores humanum induisse corpus, quo Christi in homines amorem amulantes, promovenda ipsorum saluti infervirent: *καὶ ἐπὶ ἀπυζαπῶς ἐν τῇ αὐτῇ τῇ ἰουαννῆ ἰερῶν λόγων ζῆταντες αὐτοῦ ἔ καταλλῶ, ὅτι ἀερίως ἔσονται ἡμῶν, ἢν αὐτὴ αὐτὸ ἔργον, κερσητῶν) ἐπὶ τῷ ἀερίων) αὐτὸ κερσητῶν) ἰδοῦ ἰσῶ καταλλῶ ἔ ἀγγελῶν μου κερσητῶν) σὺ, ὅς καταλλῶ ἀπὸ τῆ δόξῃ σου ἐκέρσῃ σου, ἐπίσταν) μή ποτε εἰς τῷ ἀγγελῶν τῶν κερσητῶν ἐπὶ λειτουργῆς καταλλῶ) τῆ σαπῆς ἡμῶν κερσητῶν) καὶ ἔδεν δαυμασῶν τῆ κερσητῶν) πάσης ἔσονται ἐκστουατουμῶν καὶ φιλανθρωπῆς ζῆλωτῆς πῆας ἔ μμῆκῆς κερσητῶν) χερσητῶν, ἀγαπῆσας τῆς τῆς τῆ σαπῆς) ἔ κερσητῶν) τῆ εἰς ἀθεοῦ αὐτὸ κερσητῶν) Hæc deliramenta deinde libri cuiusdam apocryphi, cui titulus est Precatio Iosephi approbare nititur, & ex eo etiam quod exultavit Iohannes in Elizabethæ utero, quodque Iacob inter & Esau discrimen illud à Deo constitutum est, futurum ut major serviat minori. Nec multo superius hæc leguntur in iisdem Commentariis: *πῆλῶ ὁ τῆ τομῆς) ἐπὶ ὅτι ἔσονται αὐτῶ τῶς ὁμοζουμῆ**

νεις ἀποστόλοις εἶδον ἀγγέλους, οἷς ἡ Ζαχαρίας λέγει. ἀγγέλους δὲ ἰζώμεθα ὑμῶν εἶμι, λέγει κύριος. A
παι πνευματικῶν. ἢ ἰωάννης ἀπὸ τῆς γαλατίας· ἰδεὺ ἰζώμεθα ἀγγέλους μου πρὸς θεοσκόπου σου. οὐ-
τως εἰ οἱ τῶν θεῶν ἀγγέλους εἶδον πρὸς τὸ θεληματικῶν, ἢ ἡ εὐαγγέλιον ἀνδρῶν κληθῆναι.

XXV. Hoc Adamantij dogma convellit Cyrillus in Iohann. 1. 6. multosque ait iam ante Origenem, ipsumque adeo Iohannem Evangelistam, credidisse Iohannem Baptistam non hominem fuisse, sed Angelum, eiusque erroris evertendi caussa adscripsisse Iohannem Evangelij scriptorem: Fuit homo. Anonymus apud Photium Cod. 117, Origeni objectum refert, dixisse illum, ὅτι ἐὰν ἐγγεγραμμένος ἦλθον οἱ ἄγγελοι εἰς τὸ κόσμον, ἀλλ' ἢ δι' ἡμῶν θεοσκόπου. Pro ἄγγελοι legit Andreas Schottus: ἀγγελοὶ ἀγγέλους. vertit enim: sanctos Angelos delapsos in mundum venisse, non ad aliorum obsequium. Quoquo modo legatur, apparet calumnia. At Hieronymus priorem Origenis locum è Tom. 2. in Iohann. tangit in Aggæi 1. Quidam putant, B inquit, & Iohannem Baptistam, & Malachiam, qui interpretatur Angelus Domini, & Aggæum quem nunc habemus in manibus, fuisse Angelos, & ob dispensationem & infusionem Dei assumpsisse humana corpora, & inter homines conversatos. Nec mirum hoc de Angelis credi, cum pro salute nostra etiam Filius Dei humanum corpus assumpsit. Et ob hanc causam etiam de Apocryphis præbet testimonium, ubi dicitur quod Iacob qui postea vocatus est Israel, Angelus fuerit, & propterea supplantaverit fratrem in ventre matris suæ, Iohannem quoque ad vocem Mariae matris Domini exultasse in utero Elizabeth, & omnium rationabilium unam esse naturam, & ob hanc causam homines qui placuerunt Deo, æquales Angelis fieri. Hoc illi sentiant. Caterum nos nuntium Domini, idest Angelum, qui Hebraice dicitur מַלְאָכִים, simpliciter Prophetam dictum recipimus; ab eo quod Domini voluntatem populo nuntiaverit. Sic & Proœmio Commentariorum in Malachiam: Nec putandum est iuxta quorundam opinionem, Angelum venisse de celo, & assumpsisse corpus humanum, ut Israël qui à Domino sunt mandata loqueretur. Et paulo post dogma illud Origeni nominatim adscribit: Scripsit, inquit, in hunc librum Origenes tria volumina: sed historiam omnino non tetigit, & more suo totus in allegorice interpretatione versatus est, nullam Esare faciens mentionem, sed Angelum putans fuisse qui scripsit, secundum illud quod de Iohanne legitur: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. Quod nos omnino non recipimus, ne animarum de celo ruinam suscipere compellamur. Idem in Epistola 126, quæ est ad Evagrium: In fronte Genesios, in prima Homiliarum Origenis reperi scriptum de Melchisedec in qua multiplici sermone disputans, illic devolutus est, ut eum Angelum diceret, isdemque pene argumentis, quibus Scriptor tuus de Spiritu sancto, ille de supernis Virtutibus est locutus. Transivi ad Didymum sectatorem epus, & vidi hominem pedibus in magistri esse sententiam. Longe ergo ab hoc errore absuit Hieronymus, cui ipsum tamen in Comment. ad Psalm. 23. fuisse suspicatur Genebrardus. Quod certe ita non esse deprehender, quisquis totam Psalmi huius enarrationem curiosis oculis perulstraverit. Hieronymo id quoque exprobravit Rufinus Invect. 1. his commotus quæ in Ephes. 1. 4. scriptum habent illius Commentarij. Sed culpam hanc à se deprecatur Apolog. 1. adv. Rufin. cap. 5, & 6.

Caterum immerito culpatur Origenem Sixtus Senensis, quod Homil. 23. in Luc. septem Ecclesiarum Episcopos, quos Iohannes in Apocalypsi ratione officij Angelos appellat, vere fuisse Angelos, veramque Angelorum naturam habuisse dixerit; nec harum enim Ecclesiarum Episcopos illic putavit significari, sed earum gubernationi præfectos Angelos.

XXVI. De Angelis tutelaribus paradoxa quoque multa habet, quorum omittenda nobis non est disquisitione. In Cantico Moysi extat comma illud: Quando dividebat Alifsimus Gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel. Pars autem Domini, populus eius: Iacob funiculus hereditatis eius. Hæc Ebraeis consonant; at ex lectionis varietate, quam alio loco expendimus, verterunt LXX Interpretes: ὅτι ἀπὸ τῶν ἀγγέλων εἶναι. Hos cum alibi passim, tum hic secutus est Origenes, atque inde sibi finxit tunc primum Gentibus, cum in varias linguas, variosque populos ad turrim Babel dissipatae sunt, assignatos fuisse Angelos, ut curam earum pastorum instar gererent, & primitias ex iis Deo offerrent, homines nimirum qui meritis præcellerent & virtute, eorumve pias cogitationes; & ut hominibus sibi destinatis ad comparandam salutem auxilio essent: quo graviori autem scelere sese in communi hæc perductione unaquaque gens alligasset, eo durioris Angeli, poenæ causa, imperio fuisse subiectam; Deum autem ipsum regendam suscepisse Gentem hanc quæ antiquam loquelam retinuit; sed ita tamen ut si minus ei dicto audientem se præberet, ad Angelorum præfecturam transiret; atque aliae itidem Gentes asperiorum Angelorum experirentur imperia, si leniorum iusta detrectassent; mollioribus interim Dominis, ad faciendam commissorum sibi hominum iustitiam, alios severiorum principum imperio subtrahentibus, & ad sese convertentibus: hinc exhereditatis Israelitis ascitas à Christo Gentes fuisse; Angelos quoque pro meritorum suorum ratione harum illarumve Gentium regimen fuisse sortitos, Deosque appellari, quod à Deo dati sint, Dominos quod à Domino potestatem acceperint. καὶ τοῖς ἄλλοις hæc prodit Origenes non uno loco. Videatur Homil. 16. in Genes. & Homil. 11. in Num. in qua supra

A commemoratis hæc adungit, alios quoque fortasse extrinsecus esse Angelos, qui ex uniuersis Gentibus fideles quoque congregent, easque gubernent, cum à Christo ipsi gubernentur, qui non tam Rex dicatur, quam Rex regum; & non tam Dominus, quam Dominus dominantium; additque paulo inferius magnam sollicitudinem Angelos adhibere iis excolendis, quos studio suo ac diligenter ab erroribus ad fidem traduxerint. Sed & Homiliam 23. in Iosue adiri jubeo, & duodecimam in Lucam in qua nationum præfides Angelos sub imposito sibi onere fatiscientes jam, ac labori impares, Christi adventantis auxilio fuisse sublevatos affirmat: ac librum 1. *Sæi apôst.*, cap. 8. & librum 3. cap. 3. ubi principem Tyri, & principem Perfarum, & principem Græcorum, quorum mentio fit Ezech. 28. & Dan. 10. Virtutes quasdam spirituales esse asserit; bonasne, an malas, hoc loco non definit; at definit

B Homil. 35. in Luc. & principes illos, Dæmones interpretatur. Neque sane in eo consentiunt inter se Patres, Dæmones eas esse decernentibus aliis, aliis Angelos, eorumque concertationes à Daniele expositas in rectum sensum trahentibus.

At enim difficilis videtur Origenianæ hujus commentationis ratio; nam si *Constituit* *Altissimus terminos populorum, juxta numerum Angelorum Dei*, fuerit Angelorum numerus oppido exiguus; non multæ siquidem Gentes orbem incolunt. Verum expedita est responsio; nec enim quidquid ipsam Angelorum est, orbi huic regendo deputatum intelligit Adamantius, sed selectis aliquibus ex inferioribus ordinibus Angelis id muneris fuisse impositum; ex iis porro nonnullos totis præfectos Gentibus; alios Provinciis; Urbibus alios, Ecclesijs, artibus, disciplinis, singulis quoque hominibus, & rebus etiam inanims, C uti mox demonstrabimus; illoque in hoc etiam munere sibi succedere invicem; & plures nonnumquam homini uni adfistere, & omnia Angelis plena esse.

XXVII. Dixi Ecclesiarum etiam regimen Angelis Origenem assignasse: geminum siquidem unicuique Ecclesie præesse decrevit Episcopum, aspectabilem alium, alium sub oculis neutiquam cadentem; suadente Apocalypsis secundo capite, ubi multa de Angelis Ecclesiarum Asiaticarum curæ præfectis disseruntur. Quæ sententia, quoniam tralatitia est, & Patrum consensu subnixâ, addemus ea solum Origenis verba ex Homil. 23. in Luc. Ego non ambigo & in cætu nostro adesse Angelos, non solum generaliter omni Ecclesia, sed etiam sigillatim: de quibus Salvator ait: *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui in cælis est.* Duplex hic adest Ecclesia, una hominum, altera Angelorum. Si quid juxta rationem, & juxta Scripturarum dicimus voluntatem, latantur Angeli, & orant nobiscum. Et quia præsentibus Angelis sunt in Ecclesia, in illa duntaxat que meretur, & Christi est, propterea orantibus feminis præcipitur, ut habeant velamen super caput propter Angelos, utique illos qui assistunt Sanctis, & latantur in Ecclesia.

XXVIII. At de Angelis hominum custodiæ præfectis, quid sentiret Origenes, certum non habuit. Nam primum relinquit dubium, singulisne hominibus, an Christi fidem solum professis, & sanctis custos Angelus assignetur. Posterius illud tueri videtur Homil. 20. in Num. & Homil. 23. in Ios. sed asseverantius etiam Homil. 1. in Ezech. *Non sufficit, inquit, unum cælum aperiri: aperiantur plurimi, ut descendant, non ab uno, sed ab omnibus cælis. Angeli ad eos qui salvandi sunt.* Et mox: *Quando autem viderant principem militiae cælestis in terrestribus locis commorari, tunc per apertam viam ingressi sunt sequentes Dominum suum, & parentes voluntati ejus, qui distribuit eos custodes credentium nomini suo. Tu heri sub Dæmonio eras, hodie sub Angelo.* Nec multo post: *Omnia Angelis plena sunt: veni Angele, suscipe sermone conversum ab errore pristino, à doctrina Dæmoniorum, ab iniquitate in altum loquentem: & suscipiens eum quasi medicus bonus confove atque insitue. Parvulus est; hodie nascitur senex repuerascens, & suscipe tribuens ei baptismum sicundæ regenerationis, & advoca tibi alios socios ministerij tui, ut cuncti pariter eos qui aliquando decepti sunt, erudiat ad fidem.* Animadvertendum & illud est de libr. 2. *Sæi apôst.*, cap. 11. *Postest autem & tertio sensu illud intelligi de divisione ista, ut quoniam unicuique fideliam, etiamsi minimus sit in Ecclesia, adesse Angelus dicitur, qui etiam semper videre faciem Dei Patris à Salvatore perhibetur; & hic qui utique unum erat cum eo cui præerat, si is per inobedientiam efficiatur indignus, auferri ab eo Angelus dicitur: & tunc pars ejus, id est humana nature pars avulsa à Dei parte cum infidelibus deputatur, quoniam commonitio apposita sibi à Deo Angeli non fideliter eum custodit.* Tomo quoque 13. in Matth. p. 311, solis iis Angelicam videtur assignare tutelam, qui ea se dignos præstiterint: *ἵνα ἐκτρέψωσιν, inquit, πνεύμα ἀκαθάρτων ἐκ τῆ δόξῃ τῆς αἰτίας ὡς ἀδελφῶν αἰσθῆς, καὶ μὴ ποιήσωσιν ἐκ τῶντων ἀξίον σπουδᾶς ἀγγέλους.* & Tomo sequente pag. 361, annon anima quæ Angeli tutelam fuerit promerita, ei nubat, ita inquit, ut id affirmare videatur; additque eam huiusmodi præsidij gratia posse excidere, si qua labe fœdata reperiat; alterique subijci Angelo, atque item alteri, prout eorum ope & consortio indignam se præstiterit; nec Angeli, à quo semel repudiata est, patrocinium iterum sibi spondere posse. Vitur ad hæc libri Pastoris auctoritate, qui homines Christum professos Michaëli subijci docet, sed propter voluptatis studium, in tutelam alterius, qui delicijs præest, transire, tum alteri tradi qui pœnis, ac ei demum qui pœnitentiæ præfectus est. Rursum Homil. 23. in Luc.

Angelos praesentes esse docet in ea solum Ecclesia *quae meretur, & Christi est*. Sed & mihi A
pene illud exciderat, quod ait Homil. 5. in Num. *Iusti enim sunt, qui indigent adiutorio Ange-*
lorum Dei, uti ne à Daemonibus subrauantur, & ne corda eorum sagitta volante in tenebris terebrentur:
& quod libr. 8. contr. Cels. ubi datam esse Dæmoni adversum impios potestatem & impe-
rium fatetur; sanctos autem à Christo protegi, qui contra Dæmonum assultus Angelos
suos tutores iis addidit. Id quod fuasisse videtur Origeni Davidicum illud Psalm. 33. 8.
Castrametabitur Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.

In contraria autem alibi discedit, & neminem asserit Angelico carere praesidio: puta
Tomo 13. in Matth. p. 310, ubi Lunatico huic, quem curavit Dominus, Angelum bonum
adfuisset docet, tum etiam eum à Dæmone vexaretur, & nondum salutarem Christi opem
sensisset: *παρὸς ἃ Ἰσραὴλ, αὐτοῦ τὰ ἄλλα ὅλα ἔλαβεν ἐκ τῶν ἀγγέλων. εἰτε πᾶσαν δούλειαν ἀποπέμψεν ἑ-*
αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἀγγέλων. Illustrior etiam est locus alter ex Homil. 35. in Luc. in quo B
parvulorum qui Ecclesiae dederunt nomen, Angelos faciem caelestis Patris semper videre
asserat; qui vero ab Ecclesia alieni sunt, eorum Angelos ad caelestis Patris faciem oculo
attollere non audent; & pro hominum sibi subditorum meritis ac virtutibus, plus, mi-
nusve, vel semper, vel nunquam Dei vultum contemplari posse. Quinetiam unicuique
Angelos duos, bonum unum, malum alterum adesse non uno loco pronuntiavit, ut paulo
inferius ostendemus.

Dubitat praeterea Origenes, utrum ab ipso statim ortu Angelus comes homini electo,
& saluti destinato adjungatur à Deo, an à baptismo. Prostat locus Tomo 13. in Matth. pag.
331. ubi illud Evangelistae explanans: *Videte ne condemnatis unum ex his pusillis, quærit annon*
qui in Christo parvuli sunt & imperfecti, Angelorum custodia egeant; majores autem & C
perfecti, Christi ipsius. Tum quaestionem commemoratam proponit, ecquid postquam
nati sunt infantes, an postquam tenati, Angelorum custodum consortio fruuntur. Vtram-
que locis è Scriptura qualis fuleit sententiam, sed priorem pluribus; posteriori vero con-
sequens esse agnoscit, Angelis Satanæ subditum esse hominem, quamdiu fidem Christi
non suscepit. Insolens autem ac damnosum est quod adicit, Angelum fortasse homini
nascenti custodem additum, malum initio esse; Christi deinde doctrinam capefcente petro,
eosdem facere progressus Angelum, & faciem demum caelestis Patris spectare: vel
fortasse Angelum homini, vel hominem Angelo salutis auctorem existere: nonnullos
vero è tutelarium Angelorum numero Patris caelestis aspectu semper frui. Deinde oppo- D
nit sibi quod in Actis Apostolorum scriptum est, pulsante ostium Petro, qui intus erant,
ipsum esse Angelum pronuntiasse; non ergo perfectis Christum, sed Angelum itidem ut
reliquis adfiteri; respondet pro dogmate sententiam illorum neutiquam esse habendam,
qui sic sentiunt. Itaque Homil. 24. in Num. iustis & electis ipsum adesse Dominum, infe-
rioribus vero Angelos disertis verbis affirmat. Sic ipse tamen Homil. 11. in Num. *Quam-*
vis & ipsi Apostoli Angelis utantur adiutoribus ad explendum predicationis suae munus, & opus Evan-
gelij consummandum. Sic enim dicebatur in Actibus Apostolorum, quia Angelus Petri esset, qui pulsaret
ad ostium. Similiter ergo intelligitur esse & alius Pauli Angelus, sicut est Petri, & alius alterius Apostoli,
& singulorum per ordinem. Quorum similia habet Hom. 23. in Ios.

XXIX. Præter homines, hominumque conventus ac societates, tum Ecclesiasticas, E
tum politicas, Angelorum curæ permittas, alia quoque inanimata regimini ipsorum subdi-
ta esse decrevit, variaque hæc illos meritis suis sortitos officia, ut si qui bestiis præsent, feris
id actibus sint consecuti; qui vero Sanctorum preces Deo offerre iussi sint, sua pietate
id muneris promeruerint: hinc Raphaëli medicinæ studium fuisse commissum, pro sua
in homines caritate; Michaëli, orationum Deo offerendum mandatum fuisse munus;
Gabrieli, bellorum administrationem. Legenda in eam sententiam Hom. 4. in Num. qua
plantis, animalibus, animaliumque foetibus, exercitiis, rebusque aliis terrenis, sed &
sanctis operibus, rerumque divinarum tradendæ scientiæ Angelos præesse asserit, cavendumque saneit ne terrenis dediti actibus & corporeis, inter deputatos iis administrandis
Angelos reperiamur. Legenda & Homil. 23. in Ios. & Homil. 10. in Ierem. & cap. 7. libri F
1. *ἐπὶ ἀρχῶν*, & liber 8. contr. Cels. quo Epicureum illum confutans Philosophum, rerum
omnium, quæ in his inferioribus geruntur locis, procuracionem in Dæmones transcri-
bentem, Angelis quasi ex jure manu confertum reperit, mala solum, & incommoda, & quæ
humano generi noxia sunt, sterilitates puta, calamitates, siccitates, pestilentiam, aliaque
id genus ad auctores Dæmones referens, divino iudicio certis temporibus hanc adversum
homines potestatem nanciscentes, sed adversum impios præsertim, & à Dei cultu alienos.
Verumtamen libro *ἐπὶ ἀρχῶν* 3. cap. 3. disciplinarum, & artium potestatem spiritualibus qui-
busdam mundi hujus energijs ac Virtutibus adscribit; atque inde existere furores poëticos,
divinationes & magiam arbitratur. Quæ sane ex Græcorum, Musas quasdam doctrinarum
praesides, & Deos *μυσθητάς* fingentium, Theologia videntur esse petita.

A XXX. Hactenus de alterutra Angelorum vel bonorum vel malorum stipatione, Gentibus, hominibus, & inanimis etiam rebus addita, juxta Origenis sententiam differuimus. Nunc de utrorumque, bonorum simul & malorum Angelorum Gentibus & hominibus adfidentium comitatu quam ab eo tradita sint, disputemus. Malos Angelos haud secus ac bonos in Gentes tenere potestatem scitum est Origenis libr. 5. contr. Celsum, & Hom. 12. in Luc. *Neque enim, inquit, fas est credere malos Angelos suis praesse provincias, & bonos non easdem provincias habere permittas.* Leges similia libr. 3. *ἐπεὶ ἀγγέλων*, cap. 3. & Hom. 9 in Genes. in qua Apostolis verbum Dei praedicantibus ad iracundiam concitatos fuisse dicit Angelos illos, qui singulas quaque nationes imperio premebant. Cui adstruendo citatum usurpat locum è Cantico Moysi, Deuteron. 32. 8, 9. quem & Hom. 35. in Luc. ad eisdem malos Angelos interpretando convertit. Eundem vero Homil. 8. in Exod. super hoc argumento proferens, non satis apparet ad malosne, an ad bonos Angelos pertinere velit. Ad bonos vero aperte refert Tom. 13. in Iohann. p. 243. 244.

B Hominibus vero singulis geminos adesse Angelos, bonum alterum, alterum malum deccernit libr. 1. in Epist. ad Rom. & ex Scripturis sacris saepe id se docuisse ait Hom. 23. in Ios. & per Genium Principis, quem Dæmonem esse dicit ipsi nascenti appositum, jurari vetat libr. 8. contr. Cels. *Ἐπισημασθὲν ἐπὶ μὲλλον, inquit, ἵμῶν ἕσπερ τὸ μὴ ὁμῶσαι μὲν θεοῖς δαίμονα ἢ ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους σιωπῆσαι ἀλλοτρίων ἢ ἑαυτῶν ἀδελφότητι ἢ πικρὸν ἀπὸ ἀλλοτρίων ἢ.* Dogmati huic praesidium afficit ex Hermæ Pastore, & Barnabæ Epistola (qui libri ad hanc diem supersunt, eamque continent doctrinam) libr. 3. De princip. cap. 2. & Homil. 35. in Luc. C ubi ait adversarium, & insidiatorem à nobis nusquam recedere, sed ad Principem, Gentis nimirum praesidem Dæmonem nos deducere, & à se servatos adversus Principis alterius, rapere nos volentis, insidias sistere: Christum autem Principes omnes vicisse, & terminos eorum transeuntem captivos populos ad se in salutem transtulisse. Addit deinde: *Ni- que enim omnes omnium sunt adversarii, sed singuli singulos habent, qui ubique eos sequantur, & sint comites.*

D Quid quod singulis hominibus non unicum tantummodo Angelum, unicumve Dæmonem, sed totas Angelorum, Dæmonumque cohortes adiungit Homil. 4. in Psalm. 36. *Numquam enim, inquit, solus est iustus, sed ne unius quidem, aut duorum, vel trium tantummodo Angelorum societate subiicitus est, sed exercitus ei Virtutum celestium praesto est:* quod non ad spiritalia tamen bona conferenda restringit; sed ad corporea etiam prorogat Homil. 20. in Ios. *Constat ergo multas esse Virtutes intra nos, quibus vel animarum nostrarum, vel corporum cura permittitur est;* cui defendendo utitur scriptio quadam Apocrypha, quam Enochii librum esse suspicari possis, Homil. 35. in Luc. *Legimus, inquit, si tamen cui placet huiusmodi Scripturam recipere, iustitiam & iniquitatis Angelos super Abraham salute disceptantes, dum utraque turma suo eum volunt cæni vendicare.* Ex Dæmone autem, cui nomen Legio, miseri illius in sepulchretis habitantis corpus occupante, à plurimis simul Dæmonibus nos probat circumfideri; quippe vitio unicuique praesesse Dæmonem unum, eique subiectos esse Dæmones complures, qui ad vitium hocce propagandum subserviant; omnes autem Principes, peccatorum incremento praefectos, supremum unum ducem, velut militiae suae magistrum habere. Cum autem multis simul laborare possit vitiiis homo, & laboret per saepe, tunc à multis eum simul Dæmonibus insideri. Quod ita tamen ab Origene intellectum puto, temporarias esse has complurium Dæmonum, Angelorumve affeetiones; constantem autem & per totius curriculum vitae perseverantem certi alicujus Angeli itidem & Dæmonis stipationem, nascenti cuilibet homini decretam & attributam.

E Porro post administratum tutelae nostrae munus, statum iri Angelos in iudicio, & impedita sibi provinciae rationem reddituros ipsius persuasio fuit. Quam quoniam jam ante excussimus, properemus ad alia, & placita sua super Angelorum tutela unde hausserit, & quodnam sibi patrocinium spondere possit, exquiramus.

F XXXI. Praevertunt illi in ea opinione de hominis uniuscujusque socio ac stipatore Genio Gentiles Philosophi, qui hominum & locorum praesides Genios, non è superioribus Deorum, sed ex Deorum de plebe ordinibus accersitos confessi sunt; Plato vero praecipue (ut Clemens Alexandrinus agnoscit) cum alibi, tum in libr. 10. De republ. versus finem. Cujus doctrinam ita edisserit Plotinus Enn. 3. libr. 4. ut qui ea perspexerit attente, dubitare minime possit, quin sua è Platone, Platoniorumve lucubrationibus Origenes transtulerit: nam & Dæmonis praesidium animae largitur, & secundum animae mutationes, mutari Dæmonem putat, & eum animae Dæmonem, postquam corpore soluta est, imminere censet, qui eam rexit dum corpus animaret; & externos praeterea ac internos animae unicuique adesse Dæmones, ex eius verbis perspicuum est. Hinc Apuleius in libello De Deo Socratis: *Ex hac ergo, inquit, sublimiore Dæmonum copia Plato autumat singulis hominibus in vita agenda testes & custodes singulos additos, qui nemini conspicui semper adsint, omnium non modo actio-*

A γένος, ἢ τὰς τὰς ἑαυτοῦ ἰπποκράτους. Cum autem dicit animam gubernantem, & insitam omnibus qua ubique moventur; eam quoque gubernare illam necessario dicendum est. Quid igitur? unamne an plures? Ego pro vobis respondebo. Ne pauciores duabus statuamus, cum quæ bona conferat & eam quæ contraria possit efficere. In eo autem Adamantius plurimos habuit consentientes, sed Cassianum præsertim Collat. 8. cap. 17. & libr. 13. cap. 12. qui idem Hermæ testimonium adducit; atque dogmatis hujus tamquam falsi & errore implicati nomine, & hunc, & illum, & Origenem præterea Bellarminus castigavit. Quod non fecisset fortasse, si in eadem esse causa Gregorium Nyslenum meminisset. Eidem quoque Cassiano prævit Origenes, cum unicuique vitio suum præsidem esse attributum definivit; quod licet parum habere videatur probabilitatis, ab insignibus tamen aliquot Scholasticis non omnino repudiatum est.

B Ad excusandum Origenis errorem de iudicio in Angelos tutelates olim statuendo aliqua superius proposuimus; nunc quoniam Patrum suffragiis & auctoritate pugnamus, ad elevandam opinionis hujus invidiam Hieronymum Origenis suffragatorem adducemus. Is in illud Michææ, cap. 6. v. 1, 2. *Audite quæ Dominus loquitur: Surge, contende iudicio adversum montes, & audiant colles vocem tuam. Audiant montes iudicium Domini, & forsia fundamenta terre:* montibus illis significari putat Angelos, quibus rerum humanarum commissa procuratio est, juxta Deuter. 32. 8. & Hebr. 1. 14. atque eos, si populos cura suæ permisos male rexerint, culpatum iri, velut Apocal. 2. & 3. Hinc Origenis non sententiam modo, sed verba fere ipsa usurpat. *Sicut enim, inquit, interdum Episcopi culpa est, interdum plebis, & saepe magister peccat, saepe discipulus, & nonnumquam patris vitium est, nonnumquam filij, ut vel bene vel male erudiantur: ita in iudicio Dei, vel ad Angelos crimina referretur, si non egerint cuncta, quæ ad suum officium pertinebant; vel ad populum, si illis universa facientibus, ipsi audire contempserint.* Quæ merum Origenisum redolent.

C XXXIII. Sed missis aliorum suffragiis, Adamantio sua quoque ipsius dubitatio fati patrociniatur. Illa autem vel ex eo maxime apparet, quod quas à communi Theologorum sensu maxime abhorrentes visus est amplecti sententias, iisdem ex adverso contrarias quasdam proposuit. Ac de Angelis primum in hominum tutelam deputatis, tanta ejus dubitatio est, ut statueri minime possit, quemadmodum diximus, an ab ortu, an à baptismo hominum curam suscipiant. Nec absque dubitatione tradit Angelos nobis regendis delegatos, eosdem nobiscum in fide facere progressus. Incertus similiter est animi, Angelusne homini, homone Angelo salutem procuret & conciliet. Nihil magis sibi constat, cum justos ipsos à Christo, qui vero in pietate inferiores sunt ab Angelis custodiri decernit, sicut à nobis observatum est: cunctis quippe alias Angelorum tutelam assignat. Neminem Angelorum præsidio carere docet aliquando; solis illud aliquando Christianis concedit. Tam constantem nonnumquam fingit stipationem Angelorum, ut quos in hoc mundo regendos suscepit, iisdem in futuro præesse minime desinant: at contra homines sibi in custodiam traditos eripere invicem, & ad se transferre nonnumquam Angelos docuit. Quod si recte ergo & ex aquo cum Origene agere velimus; quidquid in re obscura, nec ullis Ecclesiæ sanctionibus determinata proposuit, velut ab homine, non tam certum aliquid pronuntiantem, quam veritatis studio incerta expendente profectum accipimus. Neutiquam vero Antipatrum Bostrensem imitabimur, qui Origenis doctrinam de Angelorum tutela, Origenemque ipsum, sic tamquam essatis suis pertinaciter adhærentem, non quasi conjecturas timide proponentem, traducit & suggillat. Nihil licet falso ipsi assignat, cum ait censuisse eum Angelos pro suis peccatis, cum prius Mentis essent, Angelos & Archangelos evasisse; leviorumque culparum reos in eos qui graviora designassent crimina imperium accepisse; tutelamque ipsis eorum hominum traditam, qui ad salutem aternam erant promovendi; cum ipsi tamen salutem sibi promereri, & ad pristinum gradum recuperandum deberent eniti, eidemque iudicio ac homines cura suæ commisi essent olim subijciendi. Habentur Antipatri hujus fragmenta inter Eclogas Iohannis Damasceni, quæ manu scripta asservantur in Bibliotheca Claromontana Patrum Societatis Jesu, & quarum excerpta ad me officiose transmisit eruditissimus, & humanissimus Gabriel Collartius.

F XXXIV. Nec vitæ hujus mortalis finibus Angelorum ministerium hominibus præstandum Adamantius coercet, sed prorogat etiam ad ea quæ antecedunt hominum vitam, quæque ipsam excipiunt. Nam Angelorum ope animas hominum immitti corporibus, easque corpore solutas suscipi ab ipsis, sisti in iudicium, in destinatum demum locum deduci, & non aliter regi, quam cum corporibus illigatae essent, conceptis verbis affirmavit. Certe Commentariorum in Iohann. Tomo 13. p. 242, Angelos ad hominum fati à Deo ordinatos esse dicit, quorum opera corpus & anima in unum coalescant. Quod autem contaobijci potest, manibus Dei fictum se & formatum agnoscere Davidem Psalm. 118.

73, & Ieremiam 1. 5, id ita solvit, conditos quidem illos à Deo, sed Angelorum ministe- A
rio & ope; quemadmodum Lex dicitur ordinata per Angelos, licet auctorem Deum ha-
beat. Hanc quoque obducit responfionem; quos sibi Deus peculiariter destinavit, Iobum
puta, Davidem, & Ieremiam, à Deo ipfo fuiffe factos; reliquos vero ab iis Angelis qui-
bus forte obtigerunt. Quo referri iubet illud Gen. 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem &*
similitudinem nostram; & illud Genef. 11. 7. *Venite, descendamus, & confundamus ibi linguam eo-*
rum; Deo nempe sic Angelos hominibus tuendis praefectos alloquente. Tomo vero 19.
in Iohann. pag. 276, ex hoc Lucae: *Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te*, hominum
omnium animas à *φωταγωγοίς* quibusdam, qui animis ipsis praestantiores sunt, aslumit tra-
dit, atque huius *φωταγωγίας* immunem fuisse solum Christum Iesum, cui reliqui omnes B
etiam Patriarchae, Prophetae, & Apostoli fuere obnoxij. Assumptas autem ab Angelis cus-
todiae illarum, dum in corpore essent, deputatis animas, in iudicium ab illis ipsis eductum
iri scribit Homil. in Num. 11. & 21. Nec in iudicium solum, sed in supplicis etiam, vel
gloriae destinatum locum. *Mortuus est*, inquit Homil. 9. in Levit. *Lazarus, & adductus est ab*
Angelis in sinum Abrahae. Similiter autem & dicitur, & adductus est ad Infernum in locum tormenti.
Animadvertis evidenter loca sortis utriusque distincta. Vide etiam qui sunt qui adducant: Angeli, in-
quit, qui semper parati sunt ad adducendum: ministri enim Dei sunt ad hoc ipsum destinati, qui im-
pleant sortem quam tibi ipse paraveris. Homil. 5. in Num. sanctos ab Angelis post mortem ma-
nibus & humeris vehi demonstrat, donec in quietis locum deducti sint. Quod significari
ait illo Davidis Psalm. 90. 11, 12. *Quoniam Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omni-*
bus viis tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ex eo autem Pau- C
li, 1. Thesl. 4. 17. *Deinde nos qui vivimus, qui relinquamur, simul rapiemur cum illis in nubibus ob-*
viam Domino in aëra, & sic semper cum Domino erimus, probat raptum iri ab Angelis eos qui
vitiis purgati leviores evaserunt; portatum vero iri reliquos, qui peccatorum reliquiis sunt
onusti. Et Homilia demum 11. in Num. iam supra laudata, Angelos post hanc vitam futu-
ros eorum Principes decernit, quibus dum in vivis essent, iam ante praefuerant, quosque
studio suo ac labore ad Christum converterant.

Ex Platonis autem fontibus ea fere hausta sunt. Sic enim ille in Phaedone: *λίγη) ἡ σφ-*
ρα, ὡς ἀπὸ πλοῦσις τὰ ἔχουσι ἕκαστοι δαίμων, ὁμοίω ζῶντα εἰληχί, σὸν ἀγὼν ἑπιγίγνεται εἰς δὴ πᾶ-
σι τοῖσι δὴ τῶν πολλῶν ἕκαστος ἐστὶν ἐπιτάξις εἰς τὸν ποταμὸν, καὶ ἵσταται. ὁ δὲ σφραγιστὴς δὴ σφραγιστὴς
αὐτὸς ἐστὶν ὁ δαίμων πρὸς αὐτῶν. Sic autem fertur mortuum unumquemque, *Demonem illum qui viventem D*
fortitus fuerat, deducere nonari in quemdam locum, ubi operiet congregatos omnes causa dicta ad Infe-
ros proficisci cum dace illo, cui mandatum est eos qui illinc abierant, illuc deducere. Quod aliis deinde
libri ejusdem locis repetit; & post illum Plotinus Enn. 3. libr. 4. cap. 6. *ὁ δὲ δαίμων*
σὸν δὴ ἀγαθῶν, ἀγαθῶν λίγη) εἰς ἀδύ. σφραγιστὴς ὁ δὲ πρὸς αὐτῶν, ἵασι μὴ τὰ ἀγαθὰ ἔλθῃ πάλιν, αὐτὸς δὲ τὰ
πῶς ἔτι δὴ ἀγαθῶν εἰς τὸ κελύφος. *Demon ergo ille quem dicimus, deducere fertur ad inferos, non amplius*
idem permanere, nisi eadem tussum eligat. Antea vero quomodo? adducere nimirum ad iudicium. Au-
gustinus libr. 12. De Civ. Dei, cap. 24. *Illi autem, inquit, qui Platoni suo credunt, non ab*
illo summo Deo qui fabricatus est mundum, sed ab alijs minoribus, quos quidem ipse creaverit, permiffa
seve jussu ejus animalia facta esse cuncta mortalia, in quibus homo praecipuum, Visque ipse cognatum
teneret locum. Et deinde: *Angeli autem, quos illi Deos libentius appellant, etiam si adhibent vel in si,* E
vel permiffi operationem suam rebus quae gignuntur in mundo, tamen tam non eos dicimus creatores ani-
maliū, quam nec agricolas frugum atque arborum.

Illi quidem Origeni ex Ethnicis praeluferunt: ex Christianis vero praelusit Clemens Ale-
xandrinus, qui animam in muliebrem uterum immitit dicit, *καὶ πᾶσι τῶν ἡμετέων ἐφεστῶτων*
ὀργάνων & Angelos *ἐπιτάξις τῆς αἰδοῦς* commemorat. Et vero posterior illa de Angelorum
humanas animas in suas sedes reponentium ministerio sententia Ecclesia Catholica pla-
citis consona est. Priorem autem, quae animarum rationis curam Angelis adscribit, quae-
que Tomi 13. in Iohann. loco à nobis supra allato continetur, sic ipse Origenes excusat:
ταῦτα δὲ οὐκ ἀποφασίζονται ἀγγέλων, ἀλλὰ τὸ ἕσασθαι τὰ πλῆθη τῶν ζῴων, ἢ ἀρετῆς πότμον αὐτῶν
εἶναι, ἢ ἐπιτάξις. F

XXXV. Pratermitti poterat quaestio sequens de remunerationibus & poenis per An-
gelos à Deo administrandis; nihil enim multum abnorme circa id argumentum Origenes
excogitavit. Quoniam tamen cum superiore disputatione coharet eius tractatio, & pec-
liare nonnihil habet Adamantius; idcirco ipsam quoque leviter attingemus. Homilia ita-
que in Ieremiam secunda (juxta ordinem in Latinis editionibus vulgo servatum) triplici-
ter hominibus, quae promeriti sunt, Deum retribuere ostendit, primum per se, secundum
illud Ierem. 51. 6. *Vicipindinem ipse ferivnet ei;* deinde per malos Angelos, secundum illud
Psalm. 77. 49. *Misti in eos iram indignationis tuae, indignationem, & iram, & tribulationem, im-*
missionem per Angelos malos: nonnumquam etiam per bonos, cujusmodi multa in Scripturis
reperiri dicit: ac leviora quidem crimina ministris suis vindicanda Deum permittere,
ipsum

A ipsum vero graviore noxas uleisci. Fufe hoc argumentum libr. 8. contr. Celf. perfequitur; & quæcunque hominibus mala contingunt, Dei nutu & consilio à Dæmonibus imitti probat ex laudato Psalmi 77. loco; bona vero ab Angelis subministrari.

In quibus à magistro suo Platone non recessit; qui in Symposio Deos inter & homines medium quoddam constituit genus, & Dæmones appellat, interpretes utrorumque & fequestros; ἐπιμελοῦσας κὲ δὴα πορφυροῦσας θεοῖς τὰ παρ' αὐτῶν, κὲ ἀδελφοῖς τὰ πρὸς θεῶν. ἢ μὴ τὰς δειψοῦς κὲ θυσίας. ἢ δὲ τὰς ἐπιτάξεις τὴ κὲ ἀμειβὰς ἢ θυσίῶν. Interpretantes & referentes Dÿs, qua mittuntur ab hominibus; & hominibus qua mittuntur à Dÿs; illorum quidem precesiones & sacrificia; horum vero mandata & sacrificiorum remunerationes. Quæ munia eadem Angelis tribuuntur, unde εὐαγγελῶ & ἀγγελῶ à Scriptoribus sacris appellantur, hoc est, internuntij. Plo-

B tinus autem Ennead. 3. libr. 4. cap. 6. postquam docuit animas in iudicium ab Angelis adduci, pœnas postmodum luentibus illis adesse subjunxit.

Origeni aditulantur, præter alios, Ambrosius & Hieronymus, quorum ille Epistol. libr. 5. Epist. 38. hæc scribit: An ipsos quoque Angelos, qui in istius mundi laboribus diversa sustinent ministeria, sicut in Apocalypsi legimus Iohannis, non ingemiscere credimus, cum adhibentur pœnarum & excidiorum ministri: qui habentes vitam æternam, mallent utique eam in illo superiore tranquillitatis sui statu currere, quam nostrorum peccatorum pœnis ultricibus interpellari. Hieronymus vero libr. 1. in cap. 7. Dan. Duplex autem Angelorum officium est; aliorum qui iustis præmia tribuunt, aliorum qui singulis præfunt cruciatibus.

XXXVI. Quoniam varia & parum constans Origenis de Angelorum invocatione videtur fuisse ratio, delibanda quoque à nobis ea quaestio est. Sic ille loquitur libr. 5. contr. Celf. Τούτοις δὴ ἀγγέλοις ἴσο τὴ ἰσχυρῶν ἡμῶν μαμαθνοῦτες καλεῖν, δειλοτέρῳ ἡμῶν, ἢ τὸ θεῖον ἔστι, κὲ θεῶν ἢ ἰσοῦσιν ποτε διομαζομένης γραφῆς. ἀλλ' ἔγωγε θεωροῦσθε ἡμῶν τοὺς ἀγγελουμένους, & θεωροῦσθε ἡμῶν τὰ τὸ θεῖον σέβειν κὲ θεωροῦσθε αὐτῶν τὸ θεῖον πάσαν μὴ γὰρ δέοντες, & θεωροῦσθε, & ἰσχυροῦσθε, κὲ ἀρχιεπιστοῦσθε αἰσθησῶν τῶν ἐπὶ πάντων θεῶν, ἢ τὰ ἐπὶ πάντων ἀγγέλων ἀρχιεπιστοῦσθε, ἢ μὴ γὰρ δέοντες κὲ θεῶν. Quæ iterum deinde inculcat: unde omnis Angelorum præcidi videtur inuocatio. Sed non ita est; nam honores quidem ac preces Angelis adhiberi verat eas, quæ Deo uni conveniunt, nec adorari vel coli ipsos concedit, αὐτῶν τὸ θεῖον, at certos quosdam iis exhiberi cultus, certasque fundi precesiones permittit, natura eorum creata convenientes, & diversi à superioribus generis: ἀπομυσοῦσθε ἡμῶν, inquit libr. 8. contr. Celf. κὲ μακαρίζομεν

D ἰσχυροῦσθε ἡμῶν τὸ θεῖον τὸ χριστιανισμῶν τῶν ἡμεῶν. ἢ μὴ γὰρ δέοντες πρὸς θεῶν πρὸς τοὺς θεοῦσθε ἀπομυσοῦσθε. Non precesionem ergo, sed precesionis modum damnat. Huius expositionis ipse fit fidei iussor, Operis ejusdem contra Celsum libro 8. in quo Celso respondens, qui quod Dei Filium Christiani colerent, colendos iis quoque ministros ejus, Dæmones nimirum censebat: εἰ μὴ ἔστι, inquit, εἶσοι τοὺ ἀληθῆς ὑπηρετοῦσθε τὸ θεῖον μὴ τὸν μονογενῆ τὸ θεῖον; & γὰρ εἰσθε, κὲ τὸ μακαρίζομεν, κὲ τοὺσθε ἀγγέλοις, ἀρχιεπιστοῦσθε, κὲ τοὺσθε ἰσχυροῦσθε θεῶν θεωροῦσθε ἡμῶν. ἢ τὸ θεῖον τὸ χριστιανισμῶν τῶν ἡμεῶν, ἀπὸ ἰσχυροῦσθε ἀπὸ ἡμῶν νοῦσθε. Vim loci huius frangere conati sunt Heterodoxi quidam nostrates, sed efficere tamen non potuerunt, quin aliquid θεωροῦσθε genus Angelis concessisse Origenem ex his ipsius verbis ma-

E nifestum sit; eo nempe θεωροῦσθε genere inferius, quod Deo soli exhibendum est. Frustra autem contendunt θεωροῦσθε hanc, non de religiosa observantia & cultu esse intelligendam, cum hic nonnisi de religioso disputetur cultu, quem Celsus Dæmonibus itidem ut Deo præstandum esse asserbat. Id ut significaret, utebatur voce θεωροῦσθε. Respondet Origenes quoddam θεωροῦσθε illius à Celso expressa, hoc est religiosi cultus genus Angelis quidem deberi, ea modo recte & legitime exhibeatur, & cultus ille à cultu Deo præstari solito caute distinguatur. Pari modo cum distingueret libro 5. oratione s Deo Patri offerendas ab iis quas offerri concedebat Filio, ut μυστήριον, no minis huius, oratio, proprium usum intelligi vult, & ab eiusdem abusu fecerni: πάσαν μὴ γὰρ δέοντες, inquit, κὲ θεωροῦσθε, κὲ ἰσχυροῦσθε, κὲ ἀρχιεπιστοῦσθε αἰσθησῶν τῶν ἐπὶ πάντων θεῶν, ἢ τὰ ἐπὶ πάντων ἀγγέλων ἀρχιεπιστοῦσθε ἢ μὴ γὰρ δέοντες κὲ θεῶν. ἀπομυσοῦσθε ἢ κὲ ἀπὸ τῶν δέοντων, κὲ ἀπομυσοῦσθε αὐτῶν κὲ ἀρχιεπιστοῦσθε, κὲ θεωροῦσθε ἡμῶν. Eadem cautione cultum, & preces Deo Patri offerendas, à precibus Filio allegandis discerni jubet, & à cultu Angelis exhibendo. Atqui Filium orari concedit, modo tanquam μυστήριον, & inferiori precesionis genere invocetur ac Pater; hæc enim fuit ipsius infania: idem igitur de precibus & cultu Angelis exhibendo sensisse ipsum concludendum est. At sine ambage Angelum prece veneratur Hom. 1. in Ezech. Omnia, inquit, Angelis plena sunt. Veni Angele: suscipe sermone conversam ab errore pristina, à doctrina Dæmoniorum, ab iniquitate in altum loquente: suscipiens eum quasi medicus bonus conforse atque insitue; parvulus est, hodie nascitur senex repuerascens: & suscipe tribuens ei baptismum secunda regenerationis, & advoca tibi alios socios ministerij tui, ut cuncti pariter

eos qui aliquando decepti sunt, eruditatis ad fidem. Quæ quamvis Sole ipso clariora sint, aduersus A
 ea tamen præscribere non dubitarunt iidem qui supra Heterodoxi, & testimonij gravita-
 tem, qua se obrui sentiebant, duplici responsione elevare; prima quidem hac, non reli-
 giosa illic Angelum precatione invocari, sed rhetorica duntaxat apostropha appellari; al-
 tera ista, spurium esse hunc locum, & adultera manu insertum: quæ gratis dicta, & solidis
 nullis probata argumentis gratis negari possunt. Fateor apostrophas aliquando Patres uti;
 apostropha hic usum esse Origenem, id vero pernego. Profecto, si cui Hæretico invocan-
 dum Spiritum sanctum hodie neganti testimonia Patrum eum invocantium obijciantur;
 is vero apostrophas has esse respondeat, magna esse dicitur responsionis hujus futilitas.
 Nec altera vero felicior: Græca Homilia hujus exemplaria desiderari aiunt; elaboratas B
 vero esse à Rufino & Hieronymo interpretationes, quorum sit levis in interpretando fi-
 des; apostropham denique illam esse à stilo Origenis alienam. Certum est Homiliarum
 istarum in Ezechielem interpretem esse Hieronymum; quem si fateamur hac de suo as-
 fuisse, fateri cogentur utique adversarij, si minus Origenem, at certe Hieronymum An-
 gelorum invocationem exemplo suo comprobasse. At sane ea exceptione opus non est.
 Sæpe se ait Hieronymus, & nos alibi docuimus, verborum numerum in interpretando
 non reddidisse, sententias duntaxat appendisse: verba neglexisse, sensus fideliter retinuisse.
 Demus itaque hæc ἀποστολήν, si forte, in Græcis ita non extitisse; dent modo Adversarij
 sententiam ipsam, qua Angeli continentur invocatio, nulla parte fuisse vitiatam. Quod ad-
 dunt autem apostrophis hujusmodi uti Origenem non solere; id quidem in Tomis verum
 esse concedimus; in Homiliis non item, quæ hujusmodi pigmentis & figuris si non refer- C
 ta, ac penitus certe vacuæ non sunt. Audiui quosdam præterea ex eadem secta, Angeli
 nomine notatum hic Episcopum asserentes, quemadmodum Apocalypseos cap. 2, & 3,
 eadem Angelorum appellatione Asiaticarum Ecclesiarum Episcopi significantur. Puderet
 illos suæ responsionis si totius loci coherentiam attentius perspicerent, in quo tutelarium
 Angelorum, ad exemplum Christi, ut sibi quidem fingebat Origenes, de caelo descendenti-
 um, & humanæ salutis curam suscipientium manifesta habetur mentio. Verba hæc sunt:
 Non sufficit unum caelum aperiri: aperiuntur plurimi, ut descendant non ab uno, sed ab omnibus caelis
 Angeli ad eos qui salvandi sunt: Angeli qui ascendebant & descendebant super Filium hominis, & ac-
 cesserunt ad eum, & ministrabant ei. Descenderunt autem Angeli, quia prior descenderat Christus, me-
 tuentes descendere, priusquam Dominus virtutum omnium, rerumque præcipere. Quando autem vide- D
 runt Principem militiae caelestis in terrestribus locis commorari, tunc per apertam viam ingressi sunt se-
 quentes Dominum suum, & parentes voluntati ejus, qui distribuit eos custodes credentium nomini suo.
 Tu heri sub Demonio eras, hodie sub Angelo. Deinde: Multitudo militiae caelestis erat laudantium &
 glorificantium Deum; quando natus est Christus. Omnia Angelis plena sunt. Veni Angele suscipe sermone
 conversum ab errore pristino. Robur his additur ex hoc testimonio Homil. 23, in Luc. Ego non
 ambigo & in caelo nostro adesse Angelos, non solum generaliter omni Ecclesie, sed etiam sigillatim: de
 quibus Salvator ait: Angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui in caelis est. Duplex hic adest Ec-
 clesia, una hominum, altera Angelorum. Si quid juxta rationem & juxta Scripturarum dicimus volun-
 tatem, letantur Angeli, & orant nobiscum. Itaque perspicuum est non Episcopum interpellasse
 Origenem in priore illo loco, sed Angelum invocasse. Incausum ergo ad Angelorum E
 repudiandum cultum Origenis auctoritatem prætendit vir alioquin eximia eruditionis Ger-
 Iohann. Vossius libr. 1. De orig. idol. cap. 9. Porro quam priore loco adhibuimus res-
 ponsionem, eam ipsam usurpare fere licet aduersus loca aliqua Origenis, aliorumque Pa-
 trum, quibus Deo soli, nec cuiquam præterea cultus ac fides tribuenda pronuntiatur, &
 quibus receptam à Catholicis Angelorum invocationem, & ad preces nostras Deo offe-
 rendas allegationem impugnare student Adversarij: inter quos tamen nonnulli, viri can-
 didi & eruditi, veritate quippe victi, Angelorum intercessionem & postulari posse, & im-
 petrari fatentur.

XXXVII. Accusatum olim falso Origenem refert Anonymus apud Photium Cod. 117.
 cum multis nominibus, tum idcirco quod affirmaverit, ὅτι τὰ χερουβίμ ἐπίνοιαί τῆ ὑπὲρ εἰσὶν F
 Cherubimos cogitationes Filij essent. Crimen istud quomodo ab Adamantio depulerit Anony-
 mus iste, equidem nescio; ex Photij tamen verbis id videtur consequi, tamquam falso con-
 fecta, & Origeni per calumniam impacta ab hoc ejus patrono fuisse confutata. Verumtam-
 en ut illud ab Origene scriptum demus, liquido tamen juraverim, ut alia fere omnia, sic
 ea quoque ἀλλογενεῖα ipsam proposuisse. Eadem itaque valeat hic responsio, qua ad eum
 supra excusandum usi sumus, cum Filium & Spiritum sanctum duos esse Seraphimos, &
 Christum quoque virum eum sterilem esse diceret, quem commemorat Jeremias cap. 2. 2.
 v. 30.

XXXVIII. Animadvertimus supra diversa Origenem Angelis ac Dæmonibus affin-

A xisse corpora, citra ullum *εστίας* & naturæ discrimen. Ex ea opinione nata est illa altera, crassius hoc, & aëri nostro cognatum Dæmonum corpus, res sui generis appetere, suffitus puta, & nidores sacrificiorum; ac sanguinem etiam victimarum ligurire; nec iis tantum delectari, quod homines idololatriæ deditos esse videant, sed etiam propter voluptatem ac delicias, quibus eorum corpora afficiuntur. Origenes libr. 3. contr. Cels. πάντες μὲν, inquit, οἱ θεοὶ τῆς ἰδίων εἰσι δαιμόνια λογία, καὶ αὐτὰς θυσίας, & τὰ αἵματα, & τὰς λοιπὰς αἰμάτων ἀποροχὰς καὶ λιπιδύμματα, ἔστι ἀπό τῆς μὴ φερεταιφύλαξοντες τὰς ἐπὶ πάσι θεῶν. & libr. 7. sequente, postquam dixit Spiritus quosdam impuros citra terram degere, hoc subiicit: διηροὶ ἢ πονηροὶ αὐτοὶ τῶν ἰδίων καὶ τῶν θυσιῶν ἀναθυμιάται καὶ τῶν αἵματων καὶ ὀσμωτικωμάτων ἀποροχὰς φερόμενα αὐτῶν τὰ σώματα φιλοδοξούντων ἵνα τοῖς τοῖς ἐσὶ αὐτὸ τῶν λογίων ἢ ἀπειροὶ φιλοζωῖν. & libr. 8. τὰ δὲ πάντα, τῶν αἵματων μὴ σακευθέντες, ὑπὲρ φασιν εἶναι ἑσθλῶν δαιμόνων, φερόμενων ἢ ἀπὸ αὐτῶν ἀναθυμιάσεων. ἀπαγορεύει ὁ λόγος, ἵνα μὴ φερόμενοι ἑσθλῶν δαιμόνων & in Protreptico ad Martyrium: ἰπὶ δὲ πνεύματι καὶ θεωρηματικῶν ἢ αὐτῶν δαιμόνων λόγον, καὶ ὡς ἑσθλῶν τῶν φερόμενων ἐν τῶν πάρεσσιν καὶ ἀειζήλαια ἀέρι, διόμοιοι φερόντες, ἢ ἵνα τῶν ἀναθυμιάσεων ὑπηρετοῦν, ὅτι κτίσις αἰὲν καὶ αἵματα, & λιπαρωτὴ, δέδοται λίαν ὡς ἀδύνατον τὸ θύειν, εἰπομεν ἂν καὶ αὐτῶν τῶν ὅτι εἴτε οἱ φερόντες λογίων, καὶ φονεῖσι, & βαρβαροῖς ἰσχυροῖς τῶν μεγάλων βασιλείων, ὡς τὸ κοινὸν ἀδελφότητα καὶ λογίων, πῶς πλείον οἱ τοῖς ἰσχυροῖς ὑπηρετοῦν ἢ τῶν ἰσχυροῖς φερόντες φερόντες αὐτοὶ ἐν τῶν ἀειζήλαια τῶν, διηροῦν ἂν ἰσχυροῖν.

In eadem porro ac Origenes caussa sunt vetustior illo Iustinus, & recentior Maternus Firmicus, quorum ille Apolog. 1. scribit Angelos perduelles in servitutum homines redigisse, cum aliis modis, tum ἵνα διδαχῆς θυμάτων καὶ θυμωμάτων, καὶ ἀποδοῦναι, ἂν ἐκ δόξης γρηγοῦσαι, καὶ τὸ πᾶσι ἐπιθυμῶν δευλωθῆναι. Docendo sacrificiorum, suffituum, & libationum ritibus, quibus tum indigerunt, postquam cupiditatum affectionibus sese submiserunt. Hic vero cap. 14. libri De error. profan. relig. asserit substantiam Dæmonum à Diabolo prognatorum sanguine victimarum nutrir.

QVÆSTIO SEXTA.

DE ANIMA.

D I. De animæ origine quid statueret Origenes certum non habuit. II. Ex dogmate *αἰώνιας* & perpetui libertatis usus maxima Origenianorum errorum pars profluxit. III. Vtrum animas rationis compotes è substantia divina delibatas esse asseruerit. IV. An eas corpore antiquiores, in illudque pro peccatis demissas putaverit. V. Vnde nomen, *ψυχή*, factum autumataverit. VI. Ex his multorum criminationibus est appetitus. VII. Ad doctrinæ huius fontes digitus intenditur; VIII. quam variis Scripturæ locis fulcire conatus est Origenes: IX. mali licet eam funditus labefactent. X. Patres eius assertores recensentur. XI. Nihil his temporibus fuerat ab Ecclesia super hoc argumento determinatum; XII. nec multo recentioribus. XIII. Vtrum animas corporeas, & quali corpore præditas crediderit. XIV. Origenem Patrum multorum assensus, & sua excusare potest hæsitatio. XV. Ex antiqua Philosophia opinionem suam depromsit. Intricatus Methodij locus explicatur. XVI. Vtrum solam animam hominem constituere dixerit. XVII. Examinatur Origeniana *μετασωμάτων*. XVIII. Pythagoricam *μεταμύθησιν* propugnasse à plurimis dictus est Adamantius: XIX. sed multis purgatur. XX. Metempsychosicos auctores produntur.

F I. QVONIAM hominum animas eiusdem esse ac Angelos ordinis & naturæ voluit Origenes, explorata horum iuxta ipsius definitiones natura, de illis nunc ut agamus, rerum feries desiderat. Observandum vero illud est ante omnia, obsecrum ac difficile visum hoc argumentum Origeni, itidem ut aliis Ecclesiæ Patribus plerisque, summaque in hæsitatioe & angustia fuisse versatum. Cum enim libro 3. De princ. cap. 4. præcipuas tres proposuisset de anima sententias; utrum duplex sit in nobis, divini altera & de coelo depromta, alia inferior; an una tantum cælestis iuncta corpori, à quo inclinetur & deprimatur ad vitia; an vero constet anima partibus duabus, quarum alia sit rationis particeps, ratione altera careat; postquam singulas accurate opiniones excussit, in nullam inclinans partem, subjungit tandem: *Et nos quidem prout potuimus, ex sim-*

gulum personis que dici possunt disputationis causa de singulis dogmatibus in medium protulimus. Qui autem legit, eligat ex his que magis amplectenda sit ratio. Denuntiat praterea non semel, *ἡγορητικῶς* sese disserere, non *ἐπισημαντικῶς* loqui, siquando visus est aliquid de ea re statuere, ut pote incerta, nondum Ecclesiæ decretis Origeniano auro, nec multo recentioribus definita; quemadmodum declarabitur inferius. Id confirmat Pamphilus in Apologia; quamvis disputationes Origenis vel assertiones, quas de animæ statu & dispensatione proposuit, nonnullos culpasse fateatur.

II. Imprimis autem, maxima illud animadversione dignum est, ex superius memorato gemino hoc Dogmate, Mentium *ἡσυχαστικῶς*, & pleni ac perpetui libertatis usus, semper vigentis ac florentis maximam Origenianorum errorum partem prodiisse; nam profuxit inde quidquid fere circa Angelorum naturam peccatum ab eo est: inde *μετασχηματιστικῶς*, alia aliaque corpora subeuntibus animis, pro vario libertatis usu: inde solam animam censuit constituere hominem, assumto nimirum in penam corpore, tamquam vinculo & compede: unde & tollenda fuit resurrectio, nam quid corpore hoc & vinculis opus homini in integrum restituto? Gratia quoque beneficium peremit nimia illa & immodica libertas. Vnde vero affectas dicemus Astris animas, & liberum arbitrium, quam ex hoc Mentium ascensu & descensu, crassiora, vel subtiliora ac splendidiora subeuntium corpora pro meritis? unde vana hæc & pestifera opinio, Christum vel passum vel passurum pro syderibus, pro Angelis & Dæmonibus, quam ex altera ista, peccato naturas illas esse obnoxias, non secus ac humanas, proindeque eadem reparatione ac remedio indigere? Sed & præfinitus Damnatorum supplicii modus ac tempus ex quo fonte manavit, quam ex perseverante etiam post inflictas poenas libertatis usu? Denique positus his Mentium revolutionibus, ac nunquam desituro circuitu, renasci quoque Mundos identidem oportuit, cum Mentibus denuo peccantibus nova iterum paranda essent vincula, nova scilicet imponenda corpora, ex quorum diversitate mundus efflorescit. Quæ si quis observabit diligenter, non repugnantibus & dissipatis dogmatibus consistere doctrinam Origenis fatebitur, sed apte connexam esse, & necessaria argumentorum serie ac textura coherentem.

III. Primam in hac quaestione adversus Origenem intentat criminationem Hieronymus Epist. 59. ad Avit. cap. 4. cum arbitratum ipsum fuisse ait animas omnes, & quæcunque ratione prædita sunt à Dei substantia expressa prodiisse, divinæque ipsius partem esse substantiam. Ne parvam putaremus, inquit, impietatem esse eorum que præmiserat (Origenes) in ejusdem Voluminis (*Ἐπισημαντικῶς*) sine conjungit omnes rationabiles naturas, idest Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, Angelos, Potestates, Dominationes, ceterasque Virtutes, ipsum quoque hominem secundum animæ dignitatem unius esse substantiam. Intellectualem, inquit, rationabilemque naturam sentit Deum, & Unigenitum Filium ejus, & Spiritum sanctum, sentiunt Angeli, & Potestates, ceteraque Virtutes; sentit interior homo, qui ad imaginem & similitudinem Dei conditus est. Ex quo concluditur Deum, & hæc quodammodo unius esse substantiam. Quod in Origene damnaverat Hieronymus, idem in Palæstina Origenistis damnat Iustinianus in Epistola ad Quintam Synodum, quam habet Cedrenus: *ἀλλὰ οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν νοῦν ἡσυχαστικῶς πάντας ἀειδμενὸν πρὸς τὸν ὁμιλοῦντα, ὡς ἐν ἀδελφῶν τῶν λογικῶν τῆ ἑαυτοῦ πρὸς ἑστέρας, καὶ τῆ ὁμοειδέος τῆς αὐτοῦ τῶν λόγων, ἐκείνῳ καὶ, ἡμῶν.* Dicunt enim Mentes fuisse absque numero & nomine, adeo ut rerum omnium rationalium unitas sit, cum idem sint substantia, & operatione, & virtute que est apud Deum Verbum, tum adnatione, & cognitione. Gobarus quoque Tricheita ille, cuius excerpta collegit Photius Cod. 232, dogmata multa, que fere Origeniana sunt, in utramque disputans partem, octavo loco illud habet: *ὡς ἐν τῷ θείῳ νόμῳ ἡ ἀποστολικὴ ἐπισημαντικῶς.* Ex divina substantia humanam animam processisse.

Fuit illa quidem Pythagoreorum doctrina, divinæ autem particula animas nostras consistere, & Deum

Virg.
Georg. 4:

ire per omnes

Terræque, tractusque maris, cælumque profundam:
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque sibi tenues nascentem accessere vitas.

Audiebam, ait Cato apud Tullium, Pythagoram, Pythagoreosque, incolas pene nostros, qui essent Italici Philosophi quondam nominati, numquam dubitasse quin ex universa mente divina delibatos animos haberemus. In eadem fuerunt opinione Platonici, & Stoici, quam & Cerdo, & Marcio, & Manichæi subinde amplexi sunt. Hieronymus Epist. 61. ad Pammach. cap. 5. sic Iohannem Hierosolymitanum interpellat: *Dicis animas hominum non partem esse Dei naturæ: quasi Manichæus nunc ab Epiphano sis vocatus: & cap. 6. Dicis animam non esse de Dei substantia; pulchre, damnas enim impiissimum Manichæum, quem nominare pollutio est: & mox: Nemo dubitas errare qui dicit eam (animam rationalem) esse Dei substantiam.*

- A** Igitur Iohannes ille Hierosolymitanus, qui Origenista vulgo audiebat, ab ea tamen opinione fatente Hieronymo erat alienus; quod ad purgandum Origenem valere potest. Ipse Origenes, cuius verba pro hoc dogmate recitat Hieronymus, vocem addens, quodammodo, reprehensiones à se prohibet. *Vnam addit verbum, quodammodo*, ait Hieronymus, ut tanti sacrilegi crimen effugeret: vel fortasse ut opinionis hujus neutiquam affinem se esse declararet. Sic ille quidem in libro De martyrio: *ἐν ἧ κ; οὐλοῦσθε ἀνθρώποι, πείσμα λαλοῦντες ἀπὸ νόσας δοξμῆς, ἀπὸ ἐχρούσης τοῦ πνεύματος θεοῦ*. Quod si è Dei substantia delibatam censuisset animam, non affinem aliquid habere, sed ipsius particulam esse dixisset: affine autem cum eo quidpiam habet, quod ad ejus imaginem condita sit, quod lumine divino vultus ipsius signatus sit, quod mortis expertus, & beatitatis aeternae capax sit. Planissime vero errorem
- B** hunc impietatis arguit in Heracleone, qui ejusdem esse ac Deum essentiae fingebat quicumque ipsum spiritu adorarent: *ἐπιστομῶν ἡ*, inquit Tomo 13. in Iohann. p. 217. *εἰ μὴ σφόδρα ἔστι ἀπὸ θεοῦ ὁμοιωτικῶς (lego ὁμοιωτικῶς) τῆ ἀσθενήτων φύσεως ἢ πᾶμκακεία ἢ) ἵνα τὰς θεοετικωδύτας τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ*. Hoc etiam se purgat Origenes illo crimine, quod animam incorporatam esse decrevit, ut infra declarabimus; quæ enim corporea res pars esse Dei corpore carentis, qualem esse defendit Origenes, dici poterit? Hinc Augustinus libr. 11. De Civit. Dei, cap. 23. *Animas dicunt, non quidem partes Dei, sed factas à Deo peccasse à Conditorum recedendo; & diversis progressibus pro diversitate peccatorum à caelis usque ad terras, diversa corpora quasi vincula meruisse. Et hunc esse mundum, eamque causam mundi fuisse faciendi, non ut conderentur bona, sed ut mala cohiberentur. Hinc Origenes iure culpatur: in libris enim quos appellat ἀπὸ ἀρχῶν, id est De Principiis, hoc sensit, hoc scripsit.* Origenes igitur animas, non quidem partes Dei, sed factas à Deo esse credidit. Nec minus hoc utile, quod Hieronymus Epist. 82. ad Marcellinum & Anapsychiam, germanam Origenis sententiam ab hac ipsi afflicta distinguit: *Super anime statu, inquit, memini vestra questiuncula, imo maxime Ecclesiasticae questionis: utrum lapsa de caelo sit, ut Pythagoras Philosophus, omnesque Platonici & Origenes putant; an à propria Dei substantia, ut Stoici, Manichæus, & Hispaniæ Priscilliani hereses suspicantur. Hoc quidem ob dogma Palæstinus Origenistas pulsavit Iustinianus, idcirco fortasse quod tributos omnes Origeni errores ab iis propugnatos fuisse opinatus est: sin ei adhaerunt revera, minime sane sectatorum suorum vālanias omnes præstabit Adamantius. Quod si tamen culpæ hujus fuisset reus, adstipulatorem ipsi daremus Tertullianum, qui libr. 4. adv. Marcionem, cap. 38. sic ait: *Hominem igitur reddi jubet Creatori, in cuius imagine & similitudine, & nomine, & materia expressus est.**

IV. Certioribus Origenes & manifestioribus sententiam hanc signavit monumentis, quæ animas ante corpora à Deo conditas, in eaque sic tamquam in ergastula demissas pro peccatis decernit. Atque hæc alteri de Angelorum meritis & remunerationibus ac poenis superius expositæ connexa est. Naturas enim omnes ratione præditas, hoc est Mentis à Deo ante Mundi opificium procreatas, liberoque instructas arbitrio fuisse putavit; quæ recte vel male agendi facultate diversis utentes modis, diversos inde vel gloria, vel ignominia ac poenæ gradus fuisse consecutas; alias siquidem Angelorum adeptas esse naturam, quæ leviorum essent noxarum fontes; quæ contra liberi arbitrij munere in deterius fuissent abusa, in crassiora corpora, syderum puta, vel Dæmonum, vel hominum esse depressas; sic tamen, ut quocumque sint loco, proficere possint in virtute, vel contra relabi in vitia; & pro regressus sui vel progressus ratione, ad superiorem evehantur statum, vel ad inferiorem detradantur. Huic quoque conditioni animam obligavit Christi, eamque pro summo suo adversus Deum amore, Verbo in unum coniunctam fuisse voluit, atque inde corpus in B. Virginis Mariæ utero formatum subiisse. E Mentibus porro illis quæ Angelicam essent assecuta conditionem, nonnullas Christi imitantes adversus humanum genus amorem & charitatem, vel aliis de causis à Deo missas, carnem assumuisse sensit, & Prophetarum, sanctorumque virorum personam gestisse in terris, & ad exemplum Christi sese componentis hominum reliquorum saluti consuluisse. Horum omnium partem demonstravimus iam supra, partem hic declarandam servavimus.

Minime vero nobis diutius immorandum est in locis colligendis, quibus animarum ἀπὸ τῶν ἐξ Ἄδ. Adamantius asseruit. Patent illi unicuique obviam, & viro non multum diligenti frequentes occurrunt. Insignes duntaxat aliqui, pro more nostro, fidei conciliandæ gratia adducendi sunt, præter eos, quos iam supra protulimus, cum ipsius sententiam de Angelorum meritis exploraremus. Ante alios observandus venit ille è libr. 2. ἀπὸ ἀρχῶν, cap. 8. in quo naturas illas ratione pollentes, quæ à Deo primum procreatæ sunt, priusquam boni aliquid vel mali in se concepissent, Mentis fuisse tradit; deinde vero scelere admissio, animas evasisse. Verba ipsa producentur: *Ex quibus omnibus illud videtur ostendî, quod Mens de statu suo ac dignitate declinans, effecta vel nuncupata est Anima: qua si reparata fuerit & correctâ, redit in hoc ut sit Mens. Quod si ita est, decessus ipse Mentis ac devolutio videtur mihi quod*

non aequalis omnium sentiendus sit, sed vel plus vel minus in Animam verti, & aliquas quidem Mentis A
 servare aliquid etiam prioris vigoris; aliquas vero aut nihil, aut exiguum aliquid. Unde inveniuntur
 quidam statim ab ineunte aetate ardentioris acuminis, alij vero tardioris; nonnulli autem obtusissimi &
 punitas indoles nasci. Quibus similia in capitis eiusdem calce iterantur. Libro vero lucu-
 brationis ejusdem prioris, cap. 7. animam hominis, non cum corpore factam docet, sed
 extrinsecus insertam, idque pro meritorum ratione. Probando huic Jacobi profert exem-
 plam & Esau, quorum hic fratrem, cum ex utero prodiret, supplantavit; quod ita nequa-
 quam eventuram fuisse censet, nisi id uterque fuisset gestis suis promeritus, antequam
 coelo deliberetur: addit & Iohannis exemplum, qui in materni uteri claustris etiamnum
 compactus, ad Mariae vocem tripudiavit; & Ieremie, cui dixerat Dominus: Priusquam te
 formarem in utero, novi te: & antequam exires de vulva, sanctificavi te. Alioquin ait fuscram B
 apud Deum *ωσπερ το ανθρωπος* & injustitiam, quod & Tom. 2. in Ioh. p. 76, & 78. repetit. Eadem
 asseverantius inculcat cap. 8. libr. 1. *αυτην αυτην*, & libr. 3. cap. 1. Quod enim unumquem-
 que dixit, prout sese gessit, à Deo vas effici vel ad honorem vel ad contumeliam, subdit
 continuo: Quod si iuxta haec videtur assertio, sicut est certe iusta, & cum omni pietate concordans, uti
 ex precedentibus causis unumquodque vas vel ad honorem à Deo, vel ad contumeliam preparatur: non
 videtur absurdum eodem ordine, atque eadem consequentia discutientes nos antiquiores causas, eadem
 etiam de animarum satione sentire, & hoc esse in causa quod Iacob dilectus est, etiam dum adhuc in
 ventre matris haberetur. Dissertationem demum ita claudit: Ex quo opinamur quoniam quidem
 (sicut frequenter diximus) immortalis est anima & aeterna, quod in multis, & sine fine spatij per im-
 mensa & diversa saecula possibile est, ut à summo bono ad infima mala descendat, & ab ultimis ad sum-
 ma bona reparatur. Quod autem contra opponi poterat ex Pauli ad Romanos cap. 9, Deum C
 ex eadem massa, sic tamquam figulum è luto vasa alia ad honorem fingere, alia ad contu-
 meliam, sic diluere contendit, rationalium animarum unam esse naturam, quae Deo non
 secus subjaceat, ac luti massa figulo, atque inde varij generis vasa depromi. Paulinam si-
 militer increpationem: O homo, tu quis es, qui contra respondeas Deo? ad impios derivat, qui
 non discendi, sed resistendi causa Deo obloqui audent, & postquam facinoribus suis ac
 perfidia Dei alloquendi fiducia ac jure excederunt, merito iis obijci debeat: O homo, tu quis
 es, qui contra respondeas Deo? Sanctis vero hominibus adeundi & alloquendi Dei, eidemque
 respondendi copiam semper fieri vult, qualis olim Moyfi facta est. Quam ipsam interpre-
 tationem cum praecedente de Iacobi anima, & vasis ad contumeliam honoremve destina- D
 tis disputatione rursus adhibet libr. 7. in Epist. ad Rom. dum hoc idem caput Commem-
 tarius suis explanat. Vana scilicet & frivola in re aperta cavillationes, & acri censura ac
 castigatione dignae. Huic confirmando errori allata superius exempla Iohannis in matris
 utero exultantis, & Ieremie antequam in materna alvo formaretur, ex eaque prodiret,
 Deo noti, ab eoque sanctificati repetit iterum cap. 3. libri tertij *αυτη αυτην*, aliaque congerit
 petita ex iis argumenta, qui à Daemonibus statim ab ortu correpti, vel à pueritia divinan-
 di facultate praediti sunt; quorum non aliam esse causam existimat, quam res olim ab iis
 gestas, antequam corpora subirent; arbitrij quippe sui libertate uti semper animam, sive
 extra corpus, sive corpori adjuncta sit. Idem sonant loca à Iustiniano collecta, & Epistolae
 ad Menam subiecta. Nonnullas vero animas sponte delabi in terras, & exequendis Dei E
 consiliis operam suam navare velle somniat Tom. 15. in Matth. p. 404. *εγω η λαστοιαι τον
 αυτην ψυχης διατηρησει η εν τω βίω νεκρωθηαι λογος, οτι ηργον ελλω η ημερας μελεα η ενδιχατης αρεας,
 διλοντες αυτην ηρασαυδη, η αυταλα μελωιδου η εις η αυταλανα οι τι διατηρητικας διαλογημενοι η λε-
 γοντες: υδεις ηαυς ημωδωσουλ. Atenim Origenes Tom. 20. in Iohann. nonnulla habet quae
 cum superiore eius de anima opinione parum videntur consentire: qualitates nempe ne-
 scio quas animis ingigni, quales corporibus ingignuntur. Demum ipsa verba ex pag. 286.
*επι η δια ηδουα κεινη η ηργον τα τενα τα αβρααμ, μηποτι δια ποιου αυτηματικων λογων συλητα-
 εαλλομερων πον, ος ομαυ, ψυχαις δι γερακπειζεν τα οντας αυτημα η αβρααμ η η εισπρ, ος η
 το σωματικων, η πάντες αυθροποι αυτημα εισ τα αβρααμ, ετω ηη Α αυη διαδιδημενα αυτην ηη
 εισ αυτημα τα αβρααμ, διλον οη η πάντες αυθροποι ηη πάντη αυτημα κωον λογων ηη αυτην ηη τα
 αυθροποι αυτημα τα αβρααμ, υδη ηη αυθροποι αυτημα κωον λογων ηη αυτην ηη τα αυθροποι αυτημα
 αυθροποι αυτημα τα αβρααμ, υδη ηη αυθροποι αυτημα κωον λογων ηη αυτην ηη τα αυθροποι αυτημα
 αυθροποι αυτημα τα αβρααμ, υδη ηη αυθροποι αυτημα κωον λογων ηη αυτην ηη τα αυθροποι αυτημα
 αυθροποι αυτημα τα αβρααμ, υδη ηη αυθροποι αυτημα κωον λογων ηη αυτην ηη τα αυθροποι αυτημα* F*

Rom 9. 10

A gendum esse videtur, sed sario alia mystica, & semen *πνευματικόν* & *τοπικόν*, cuius auctor ipse Deus est: serere enim animas dici potest, quatenus eas in varia corpora iuxta Origenis sententiam distribuit: tunc autem certas iisdem pro meritis qualitates inferi putavit Adamantius, eaque quia seminantur in animis, tum cum ipsa animarum administratur sario, spermaticas dixit: quæ si qualitatum, animæ Abrahami, vel iusti alterius viri ingenitarum similes sint, & diligenter excolantur, filios nos Abrahæ, vel viri alterius iusti efficiunt, mystico quodam & spiritali modo. Germanum hunc esse Origenis sensum ex totius loci attenda lectione intelligitur, sed ex eo præsertim, quod qualitatum illarum variam ac inæqualem dispensationem causas ortum præcedentes habere dixit. Inde enim colligitur animarum *σπέρματι*, quæ eum animarum propagatione ex traduce stare non potest. Huc

B adde frequentes Origenis adversum hanc sententiam excursus, quorum si eum iam poenitet, nimia utique inconstantia, & tanto viro indigna reus fuerit. Suffragantur huic expositioni, quæ legimus Tom. 13. in Iohann. p. 236. *τὸ ὅτι καὶ τῆς ψυχῆς δοκεῖ μοι διηλεῖν ἅτε τὸ κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ψυχῆν ὡς καὶ ἡγορηθῆναι εἰς τὸ θέν τετον, καὶ τὸ σαρκίαν σπέρματι, καὶ ὡς ἡγορηθῆναι καὶ, οἰονεῖ ἀνοουσίας κατὰ πνεύματος, ἡπαυερηθῆναι ἢ ἐν ἀγαλλιάσει, ἢ ἐν τῷ καλῷ γέωρησιν, καὶ ἡ ἐκείνου, καὶ παλιπυλιέναι τὰ σπέρματι, καὶ ὡς ἐκείνου.*

V. Institutam porro in animo opinionem persequens Origenes, ad superiora illud quoque adjecit, Mentis in pejus delapsas idcirco *ψυχῆς* fuisse dictas, quod ipsarum pietatis & charitatis fervor refrigerit. Hæc habentur libr. 2. *ἄρι ἀρχῆς*, cap. 8. ubi Deum ignem esse docet, igneos Angelos, nobisque ipsis spiritu ut ferveamus præcipi, si modo Deo placere velimus: impios autem, frigidos & esse & dici: Diabolum ipsum Dracone eo significari, qui in mari regnare dicitur. Tum ita concludit: *Si ergo ea quæ sancta sunt, & ignis, & lumen, & ferventia nominantur; quæ autem contraria frigida, & charitas peccato dicitur frigescere, requirendum est ne forte & nomen anima, quæ Græce dicitur ψυχή, à frigescente de statu diviniori ac meliore dictum sit, & translatum inde quod ex calore illo naturali & divino refriguisse videatur; & ideo in hoc quo nunc est statu, & vocabulo sita sit.* Confimilem huic locum indidem adducit Iustinianus in calce Epistolæ ad Menam.

Epiphanius Har. 64. cap. 5. & in Epistol. ad Iohann. Hierosol. cap. 2. dixisse Origenem refert *ψυχῆς* vocitatas, *ἢ τὸ ἀνωθεν πνεύματι*. Id vertit doctissimus Interpres, quod *caelitus afflata sit*; quæ sane mihi probari non potest expositio; nam animas quidem desuper imitti affirmavit Origenes; afflari vero vel inspirari anima multo ante condita non magis dici potest quam Angelus, quem nemo desuper afflari dixerit, cum de cælo in terras ablegatur. Vertendum ergo, quod *sursum refrigerit.*

VI. Ex his Adamantij circa animæ originem placitis nata est octava à criminationibus, quas ipsi objici solitas repræsentat & diluit Pamphilus in Apologia. Illa certe postquam proluxe confutavit Iustinianus in Epistola ad Menam, tum Scripturæ sanctæ, tum Patrum auctoritate, ab ipsis deinde anathematismos suos eidem Epistolæ subnexos auspicatus est; atque illa quisquis fuerit amplexus, anathema esse saneit, eademque rursus configit in Epistola ad Quintam Synodum, quæ est apud Cedrenum. Diu porro tunc erat, postquam vana hæc Origenis cogitata castigaverat Methodius, ut ex ejus Excerptis discere est, quæ Epiphanius nobis, & Photius asserunt: castigaverat & Casarius Gregorij Nazianzeni frater Dialogo 3. Inter. 149, & sequentibus (si modo Dialogorum istorum revera Auctor est, uti fertur, iste Casarius) castigaverat & Gregorius Nyssenus libro *ἄρι καὶ τοσούτου ἀνθρώπου*, cap. 38. & Epiphanius Har. 64. cap. 4. & in Epistola ad Iohann. Hierosolym. c. 2. quibus locis putasse dicit Adamantium *ψυχῆν* dictam, *ἢ τὸ ἀνωθεν πνεύματι*, & *ἀμωσ*, *ἢ τὸ διδόναι τὴν ψυχῆν ἐν τῷ στήματι*, & *σῆμα* quali *σῆμα*, eo quod ita animam in se clausam habeat, quomodo sepulchra & tumuli cadavera mortuorum: castigaverat & Theophilus Alexandrinus, & Hieronymus Epist. 59. ad Avit. cap. 1, & 2. & Epist. 61. ad Pammach. cap. 3, & 5, & 6. & Epist. 65. ad Pammach. & Ocean. cap. 2. & libr. 5. Comment. in Jerem. cap. 24. & in Epistola ad Demetriadem cap. 9. ubi animarum *σπέρματι* in Ægypto & Orientis partibus olim grassatam, suis temporibus abscondite quasi in foribus viperarum apud plerosque versari que- ritur, illarumque partium polluere puritatem, & quasi hereditario malo serpere in paucis, ut perveniat ad plurimos; & in Commentar. in Psalm. 89. ubi dogmati huic hærescos nomen inurit, quemadmodum & in Comment. in Jerem. 29. aliisque locis, quos brevitatatis gratia prætermitto: castigaverat & Orosius in Commonitorio ad Augustinum, & Augustinus in libello contra Priscillianistas & Origenistas, cap. 8, & 11. & libr. 11. De Civit. Dei, cap. 23. ubi confictas illas de animarum progressibus & regressibus fabulas erudite refellit: castigaverat & Leo Papa in Epist. 11. quæ est ad Iulianum Coënssem, & Gennadius De dogmatib. cap. 14. & Leontius in lib. De sectis; maxime vero Cyrillus, qui Theophili patris sui, non in Alexandrino solum Episcopatu, sed in infenso etiam adversus Origenem odio successor, hanc ejus de animarum origine sententiam, Iohannis Evangelium explanans, multiplici-

argumentorum apparatu subvertit. Nec minori studio post Quintam Synodum eandem A impugnarunt doctrinam Facundus Hermianensis libr. 1. cap. 6. & Cyriacus Monachus, quem narrat Symeon Metaphrastes dicenti Cyrillo dogmata de praeexistentia & restitutione in eundem statum ab Origenistis quasi media & ab omni periculo aliena haberi, respondisse Nequaquam esse media, & vacare periculo dogmata de praeexistentia, imo esse labrica potius & periculosa. Impugnauit & Antipater Bostrenus scriptor aetatis mihi nondum compertae, in dissertationibus aduersus Origenem, quas Eclogis suis intexuit Iohannes Damascenus. Damnatur ea quoque in Origene in Synodo Quinisexta Can. 1. & à Sophronio Hierosolymitano in Epistola ad Sergium Constantinopolitanum, ab Isidoro, Iohanne Damasceno, Georgio Synkello, Cedreno, Suida, Niceta, Vincentio Bellovacense, Nicephoro, & Guidone Came-

Eclog. Ioh. Dama c. Tit. ad Antipater Bostrenus scriptor aetatis mihi nondum compertae, in dissertationibus aduersus Origenem, quas Eclogis suis intexuit Iohannes Damascenus. Damnatur ea quoque in Origene in Synodo Quinisexta Can. 1. & à Sophronio Hierosolymitano in Epistola ad Sergium Constantinopolitanum, ab Isidoro, Iohanne Damasceno, Georgio Synkello, Cedreno, Suida, Niceta, Vincentio Bellovacense, Nicephoro, & Guidone Came-

VII. Platoni porro hic quoque regendum se Adamantium praebuit. Ille autem in Phaedone, & Epinomi, & libr. 10. De legib. & in Timaeo, aliique locis, doctrinam hanc disertissimis explicat verbis, quam magna subinde Veterum pars arripuit. Nec huius sane fuit ipse sententiae architectus; eam quippe multo prius propugnauerant Pythagoras & Empedocles. *ἡ ἀλογωμένη*, inquit Origenes libr. 1. contr. Cels. *ἐν ἡδύλει ψυχῶν κατὰ πρᾶξιν ἀποπέσει λόγος*. *ἀξίως ἢ τὰς καὶ τὴν ψυχῶν ποσειδοπέρας, καὶ μακρῶτα, καὶ ἡμιδοκῆτα, ἀπὸ πᾶσι δὲ ἀνομιῶν οὐκ ἐπι- στή. εὐκτανοδύσει σὺν ἡμῶν καὶ ἀξίως, εὐκτανοδύσει καὶ ἡμῶν τὰ πρᾶξιν ἡδύνη*; & Hieronymus Epist. 82. quae est ad Marcellinum & Anaplychiam: Super anima statu memini vestrae quaestiuiculae, imo maxime Ecclesiasticae quaestiuiculae: utrum lapsa de caelo sit, ut Pythagoras Philosophus, omnesque Platonici, & Origenes putant. Simile nanciscaris in Epistola Iustiniani ad Quintam Synodum, & apud Nicetam in Thefauro orthod. fid. libr. 4. Har. 31. Sed & ipso Pythagora antiquior Orpheus animam in corpore panis dixit. Testatur id Plato in Cratylo, ubi & vocis *οὐρανὸν* originationem petit à *οὐρανῶ*. Locum refert Clemens Alexandrinus Strom. libr. 3. atque item alterum Philolai Pythagorici, qui id ipsum ex veteribus Ethnicorum Theologis & Varibus adstruit. Merito itaque Harmenopolus in libro De sectis, & Elias Cretensis Nazianzeni Interpres è Graecorum fontibus sententiam suam Origenem hausisse dicunt.

VIII. At eam tamen quo Christianis approbaret, non rationibus duntaxat, sed quaeris etiam Scripturae sacrae testimoniis fulcire conatus est, qui nobis à Patribus exhibentur. Atque hos quidem refert Epiphanius in Epistol. ad Iohann. Hierosolym. cap. 2. è Psalm. 118. 67. *Prinsquam à militia humiliter, ego deliqui: è Psalm. 114. 7. Revertere anima mea in requiem tuam: è Psalm. 141. 8. Educ de carcere animam meam: & è Psalm. 114. 9. Constituteb Domino in regione vivorum.* Apponit & istum Hieronymus in Epist. ad Demetriad. cap. 9. è Iohann. 9. 2. *Iste peccavit, ut caecus ex utero nasceretur, an parentes eius? & illos praeterea libr. 1. Comment. in Epist. ad Ephes. 1. 4. è Psalm. 119. 5. Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est; habitavi cum habitantibus Cedar, multum peregrinata est anima mea: è Rom. 7. 24. Miser ego homo! qui me liberabit de corpore mortis huius? & è Philipp. 1. 23. Melius est reverti, & esse cum Christo: & è Psalm. 89. 1, 2. Domine refugium factus es nobis in generationem & generationem: antequam montes firmarentur, & fieret terra, & orbis terrarum.* Apponit & illum in Ephef. 1. 17. è Psalm. 21. 28. *Remiscentur & convertentur ad Dominum omnes fines terra.* Ex hoc denique Iohann. 1. 9. *Erat lux vera, qua illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, causa suae robur Origenem vel Origenistas accessivisse dicit Cyrillus in eundem Iohannis locum.*

IX. Sed manifesto repugnat illud Zachariae 12. 1. *Dicit Dominus extendens caelum, & fundans terram, & frugens spiritum hominis in eo; quod commento huic Origeniano à nonnullis oppositum est: repugnat & illud Iohannis 9. 3. Respondit Iesus, neque hic peccavit, neque parentes eius; sed ut manifestentur opera Dei in illo: unde mirari subit stuporem Origenis, qui praecedens istud comma: *Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes eius, ut caecus nasceretur?* in sui delirij defensionem usurpavit: ad voluntatem quippe Dei causam caecitatis illius referens Christus, ansam omnem abstulit detorquenda illius ad peccata vitam praecedentia. Apertius etiam repugnat illud, Rom. 9. 11, & seq. quod ad subruendam hanc Origenis opinionem usurpat Augustinus in Epistola ad Optatum Milevitanum: *Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundum electionem propositum Dei maneret) non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia major serviet minori, sicut scriptum est; Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Quid ergo dicemus? nunquid iniquitas apud Deum? Absit. Moysi enim dicit: Miserebor cuius miserebor; & misericordiam prestabo cuius miserebor. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Quae licet Origenis fabulas funditus labefactent; haec tamen ipsa Pauli verba ad suae causae defensionem adducit libr. 2. *ἀπὸ ἀρχῆς*, cap. 9. sed aliter exponit ac vulgo exponi solent. Quod enim ait Apostolus, antequam boni quicquam vel mali egissent, à Deo destinatos, non ex operibus meritos, hic ut diligeretur, ille ut odio haberetur; refert ille ad opera in terris & vita hac admissa, quae nullam Deo destinationis suae causam dederint: operum autem vitam hanc praecedentium merita nequaquam ab Apostolo infringi**

A' fringi ac tolli arbitrat. Igitur, inquit, sicut de Esau & Jacob diligentius perscrutatis Scripturis invenitur quia non est iniustitia apud Deum, ut antequam nascerentur, vel agerens aliquid in vita hac, diceretur quia major serviet minori: & ut invenitur non esse iniustitia, quod & in ventre fratrem suum supplantavit Jacob, sed ex procedentis videlicet vita meritis digne eum electum esse sentiamus à Deo, ita ut fratri preponi mereatur: ita etiam, &c. Rem putasse videtur eodem modo, Paulinum hunc locum interpretans Tom. 2. in Ioh. p. 78. Nec aliter intellexisse eum verisimile est alterum istum 2. Tim. 1. 8, 9. placito licet ipsius ex adverso oppositum: Collabora Evangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberavit, & vocavit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam, quae data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia.

X. Veruntamen perspicuis licet convicta sint Scripturae testimonijs haec decreta, nihilo fecius ad stipulatores habuit complures Adamantius: nam praeter Pamphilum Apologiae auctorem, qui in eam inclinare videtur sententiam, eandem affectatur Clemens Alexandrinus Stromat. libr. 1. & clarius etiam libr. 3. In Eclogis quoque animam tradit in uterum immitti *ἐν τῷ ὕδατι τῆς ἁγίας τοῦ ἀγίου πνεύματος*. Pierium etiam Alexandrinum, qui alter Origenes cognominatus est, animarum *αἰετοπαρῆς* defendisse testatur Photius Cod. 119. Nemesius in libro De natura hominis, cap. 2. animas hominum olim à Deo procreatas in corpora ab eo mitti existimat, cum ad eas suscipiendas idonea & informata sunt. Ecclesiasticis quibusdam persuasum fuisse narrat Hieronymus Epist. 82. ad Marcellinum, animas olim conditas in thesauro Dei haberi; quam opinionem ab Origeniana secernit, Ipse vero libr. 1. Comment. ad Ephes. in cap. 1. v. 4. & 5. commenti hujus capita & propugnacula accurate scrutatur, & in comma 17. capitis ejusdem, *ἐν τῷ ὕδατι* inter, & *πνεύματος* illud ait interesse discriminis, quod rerum quas numquam scivimus sit *πνεύματος*, rerum vero quarum prius oblitum recordamur, *ἐν τῷ ὕδατι*, proptereaque Paulum Ephesius optare spiritum revelationis in agnitione Dei, id est *ἐν τῷ ὕδατι*, quod prius in coelesti vita Deum noverimus, ejusque de caelis in terras migrando obliti, iterum per revelationem cognoscamus: & lib. 2. eorundem Comment. in Ephes. 3. 1. legi ait multis in locis Paulum idcirco vincitum dici, quod anima eius tamquam in carcere, sic in corpore clausa teneatur: deinde addit alio sensu id ab alijs accipi, nempe quod Paulus ex utero matris suae ad convertendas Gentes praedestinatus, vincula postmodum carnis acceperit: & in Philem. 23. ubi Epaphram *concaptivum* suum Paulus appellat, in verbo captivitatis, juxta nonnullos, reconditum aliquid latere dicit Hieronymus, quod *capti pariter & vincti in vultum hanc adducti sunt lacrymarum*. Quae cum interposita nulla confutatione vel censura scripsisset, Rufini vexationibus & querelis patuerunt. Verum hujus criminis accusatione absolvere sese conatur Apolog. 1. adv. Rufin. cap. 5, & 6. idemque in Rufinum crimen obscure regerit Apolog. libr. 2. cap. 2, & 4. & libr. 3. cap. 8, & 9. Sed notabile est imprimis quod ait cap. 6, Apolog. 1. *Vinctam dicit animam corpore, donec ad Christum redeat, & in resurrectionis gloria corruptivum & mortale corpus, incorruptione & immortalitate commutet, non absurda intelligentia est*. Anonymus ille apud Photium Cod. 117. qui Origenis defensionem suscepit, Scripturae sacrae, Patrumque suffragijs errorem hunc ultro propugnare satagit, nedum illius exprobrationem ab Origene prohibeat. Ab eo sane non plane alienum fuisse Philastrum crediderim: postquam enim haec disseruit Haer. 51. *Alia est haeresis quae dicit hominis animam non factam à Deo appellari animam, sed ante, inquit, intellectus vocabatur, & erat in caelo: postea autem quia terrena desideravit, discessisse eam de caelo, & ex eo eam animam nuncupatam arbitrantur: quae penitus Origeniana sunt*. Mentem suam deinde prodit his verbis: *Ignorantes quod in principio facta à Deo, & creata post Angelos anima est appellata à Domino, hocque nomen proprietatis accepit à Deo, ut anima non intellectus vocaretur*. Atque haec Scripturae postmodum testificationibus comprobata. Denique vitio dat Tertulliano Augustinus, quod animas hominum nequam post obitum in Demones converti asseruerit. Quamobrem Domitianus Galata Ancyranus Episcopus in Epistola ad Vigilium Papam, adversus Origenis hostes haec conqueritur, referente Facundo libr. 4. cap. 4. *Profluerunt ad anathematizandos sanctissimos & gloriosissimos Doctores, sub occasione eorum quae de praesentia & restitutione mota sunt, dogmatum, sub specie quidem Origenis, omnes autem qui ante eum, & post eum fuerunt, sanctos anathematizantes*.

August. lib. de Haer. ad Quodamlibet.

XI. Nempe de animae origine ac sorte nihil adhuc fuerat ab Ecclesia decretum. De anima vero, ait Origenes in Proem. libr. *Ἐστὶ ἀρχὴν*, utrum ex semine traducus ducatur, ita ut ratio ipsius, vel substantia infera ipsis seminibus corporalibus habeatur; an vero aliud habeat initium: & hoc ipsum initium, si genitum est, annon genitum; vel certe si intrinsecus corpori inditur, necne, non satis manifesta praedicatione distinguitur: qui locus profertur in supposititio Dialogo sub Hieronymi & Augustini nomine, qui habetur inter Spuria Hieronymi; & in Opere De Deitate & Incarnatione Verbi ad Ianuarium qui Tomo Augustini quarto subnectitur, libr. 1. cap. 2. & profertur utrobique ipsis Rufini verbis. Idem in Epist. ad Rom. Si etiam extra corpus positi vel sancti qui cum Christo sunt, agunt aliquid, & laborant pro nobis ad similitudinem Angelorum, qui

salutis nostra ministeria procurant; vel rursus peccatores etiam ipsi extra corpus positi agunt aliquid secundum propositam mentis suae, Angelorum nihilominus ad similitudinem sinistrorum, cum quibus & in aeternum ignem mittendi dicuntur à Christo: habeatur hoc quoque inter occulta Dei, nec charitate committenda mysteria. Quin & Homil. 2. in Cantic. Cant. animam unamquamque in sua ipsius cognitione comparanda eniti debere faciens, varias super ea ac contrarias enumerat opiniones, quas discutere ac ventilare animam iubet, & in verisimilioribus acquiescere. Sic autem eas animae expendendas dedit, ut in utramque partem de illis disputare, & rationi magis consentaneas eligere hoc tempore licuisse videatur. Hinc libr. 2. *ὅτι ἀρχόν*, cap. 8. postquam multis disseruit de anima, & excussa à nobis superius placita proposuit, subiicit illud tandem: Verumtamen quod diximus mentem in animam verti, vel si qua alta in hoc videntur aspicere, & discutiat apud se qui legit diligentius, & pertractet: à nobis tamen non patentur velut dogmata esse prolata, sed tractandi more ac requirendi esse discussa: & paulo post: Hac prout potuimus de rationabili anima discutienda magis à legentibus, quam statuta ac definita protulimus. Atque haec est summa defensionis Pamphili. Quam ut validius confirmet, aliis fere de rebus tractasse Origenem dicit; de anima, ut pote incertae originis, & parum comperta natura, nihil scripsisse. Tum ex libro in Epistolam ad Titum illustrem adducit Origenis locum, quo exemplum eorum afferens quae Apostolicis traditionibus nequaquam determinata, absque haereseos nota poterant vel respui vel admitti, quaestionem proponit de anima: Cum de ea, inquit, neque quod ex semine traduci ducatur, neque quod honorabilior, & antiquior corporum compage sit, tradiderit Ecclesiastica regula; quorum alterutri qui fuissent assensu, velut novis studentes rebus in suspensionem venisse dicit; at eos temeritatis damnat, qui hac quemquam de causa suspectum haberent. Ad haec adijcit Pamphilus alias de anima opiniones Origeniana longe absurdiores esse & ineptiores: inter quas priore eam loco ponit, quae Catholicae Ecclesiae sanctionibus hodie recepta est. Addit deinde haudquaquam damnandum esse Origenem, cum ea servaverit quae tunc super ea quaestione servanda praeceperat Ecclesia, animas nimirum ejusdem esse substantiae, immortales, rationis participes, libero praeditas arbitrio, à Deo conditas. Subjungit denique: Quando autem factae sint, olim simul, an nunc per singulos nascentium, quid periculi est alterutrum à duobus opinari? Quid quod Origenes Tom. 2. in Iohann. p. 76. animatum *ὡς πνεῦμα* universali opinione approbatum dicit? *ἰού ἡ*, inquit, *κατὰ τὸ ἐκδολε* *ὡς τὸ λογικὸν* *ὡς τὸ σωματικόν* *τὸ σῶμα*, *ἀλλὰ ὡς ἀπὸ τῆς γενέσεως*, & *ὡς πνεῦμα* *ὡς τὸ σῶμα* *ὡς τὸ λογικόν*, & cetera.

XII. Nec Origenis modo temporibus, sed recentioribus etiam incerta fuit in Ecclesia animae origo & natura. Ætate quidem sua diuersa sensisse de anima Ecclesiasticos omnes scribit Pamphilus in Apologia. Hieronymus Epistol. 82. quaestionem sibi super animae statu à Marcellino & Anaptychia propositam recitat, ex qua intelligas quaptis tenebris fuerit tunc temporis circumfusa quaestio de anima: Super animae statu, inquit, memini vestra quaestiuicula, imo maxime Ecclesiastica quaestio: utrum lapsa de caelo sit, ut Pythagoras Philosophus, omnesque Platonici, & Origenes putant; an à propria Dei substantia, ut Stoici, Manichaei, & Hispaniae Priscilliani haereses suspiciant; an in thesauro habeantur Dei olim condita, ut quidam Ecclesiastici stulta persuasione credunt: an quotidie à Deo fiant, & mittantur in corpora, secundum illud quod in Evangelio scriptum est: Pater meus usque modo operatur, & ego operor: an certe ex traduce, ut Tertullianus, Apollinarius, & maxima pars Occidentalium autumant; ut quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, & simili cum brutis animantibus conditione subsistat. Augustinus libr. 3. De libero arbitrio, cap. 20, & 21. quaestione illa praetermissa, utrum animae ex propria Dei substantia profecta sint, reliquas quatuor recenset his verbis: Harum autem quatuor de anima sententiarum, utrum de propagine veniant; an in singulis quibusque nascentibus nova fiant; an in corpora nascentium iam alicubi existentes, vel mittantur divinitus, vel inde sua sponte labantur, nullam temere affirmare oportebit. Atque has ipsas esse sententias, quae ab Hieronymo relatae sunt testificatur ipse Augustinus in Epist. ad Hieronymum, De ratione anima. Toto certe vitae suae decursu incertus in eo argumento Augustinus fluctuavit. Extant insignes ejus ad Hieronymum & Optatum Epistolae, unde haesitationem ejus, cunctationemque cognoscas; quam & aliis praeterea locis prodidit, puta libr. 7. & 10, De Genesi ad literam, & alibi. Septimi quidem hujus libri cap. 6, materiam quamdam spiritalem initio molitum esse Deum coniecit, è qua hominum animae formatae subinde ac factae sunt: Forasse poterit, inquit, & anima, antequam ea ipsa natura fieret, quae anima dicitur, coeque vel pulchritudo virtus, vel deformitas vitium est, habere aliquam materiam pro suo genere spiritualem, quae nondum esset anima; sicut terra, de qua caro facta est, iam erat aliquid, quamvis non erat caro: & I. Retract. Nam quod attinet ad animi originem, qua sit in corpore, utrum de illo uno sit, qui primum creatus, quando factus est homo in animam viventem, an similiter fiant singulis singula, nec tum sciebam, nec adhuc scio.

Nempe utrinque Scripturae testimonijs pugnabatur. Qui tuebantur animarum *ὡς πνεῦμα*, adversus eos qui animas tunc creari volebant, cum praeparatis corporibus erant

A inferendæ, hoc Gen. 2. 2. intentabant: *Et requieuit (Deus) die septimo ab universo opere quod patrarat.* Contra prætendebant aduersarij illud Iohann. 5. 17. *Pater meus usque modo operatur, & ego operor:* quod ad providentiam, non ad creationem alij referebant. Videndus Nemesius libr. De natura hominis, cap. 2. & Augustinus in laudata ad Hieronymum Epistola. Nulli igitur mirum esse debet scripsisse Gregorium Magnum Epistolar. libr. 7. Indict. 2. Epist. 53. quaestionem de anima Patribus solvi non posse visam esse, cum ne ipsius quidem temporibus æqua è reliquis opinionibus pro certa haberetur, Ecclesia præscripsisset. Vnde falsum esse apparet, quod ait Iustinianus in Epistola ad Synodum Constantinopolitanam, quam exhibet Cedrenus: *ὅτι ἡ καθολικὴ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ὁμοῦν φάσκει τὸ ἴδιον αὐτῆς πνεύματος τὸ σῶμα. καὶ τὸ μὴ εἶναι τὸ ἴδιον, καὶ τὸ εἶναι τὸ ἴδιον, καὶ τὸ εἶναι τὸ ἴδιον, καὶ τὸ εἶναι τὸ ἴδιον.* Ecclesia autem divinis obsecuta sermonibus dicit animam cum corpore procreari: non vera hoc prius, illud vero posterius iuxta Origenis dementiam. Quid si dicamus igitur Quintam Synodum non ideo præcise damnasse Origenis sententiam, quod animarum defenderet *αὐτοῦ τὰ εἶδη* sed quod Mentis præterea fuisse illas traderet, & sanctas Virtutes, quas cum contemplationis divinæ satias cepisset, in deterius esse conversas, & ab amore Dei refrixisse, indeque *ἄλογα* esse dictas, & in corpora tutelæ causâ dimissas: sic enim habet Iustiniani anathematisimus secundus.

XIII. Animas quando conditas putaverit, vidimus: quales ipsas censuerit, corporatas, an corpore carentes, videamus. Hæc superflua sane videatur esse quaestio, si quæ de Angelis scripsimus, attendatur: prolixa enim disputatione declaravimus, naturis quibuslibet ratione instructis corpora Origenem tribuisse. Strictim ergo pauillum quiddam hic delibabimus, quod illic consulo prætermisimus, in hunc locum coniecimus: illud nimirum: cum corpore constare animas existimaverit Adamantius, cuiusnam eas finxerit corporationis, an Angelicæ similis, an crassioris, & ad illam Dæmonum, quam Angelica spissiosem ostendimus, proprius accedentis. Ac naturas rationales diximus pro meritis, crassioribus, tenuioribusve illigari corporibus: cum animæ autem Angelis virtute sint inferiores ac meritis, crassioris esse corporaturæ ac Angelos dicendum est. Origenes libr. 2. *ἀπὸ ἀρχῆς*, cap. 2. *Ut ergo superius diximus, materialis substantia huius mundi habens naturam, quæ ex omnibus ad omnia transformatur, cum ad inferiores quosque trahitur, in crassiosem corporis statum solidioremque formatur, ita ut visibiles istas mundi species, variaque distinguat: cum vero perfectioribus ministrat & beatoribus, in fulgore caelestium corporum micat, & spiritualis corporis indumentis vel Angelos Dei, vel filios resurrectionis exornat: ex quibus omnibus diversus ac varius mundi compleretur status: & capite sequenti: Possibile enim videtur ut rationabile natura, à quibus nunquam auferitur liberi facultas arbitrii, possint tæream aliquibus motibus subiacere, indulgente hoc ipsum Domino, ne forte si immobilem semper teneant statum, ignorent se Dei & non sua virtute in illo sine beatitudinis constituisse. Quos motus sine dubio rursum varietas corporum, & diversitas persequitur, ex qua mundus semper adornatur; nec unquam poterit mundus nisi varietate ac diversitate constare, quod effici nullo genere possit extra materiam corporalem.*

XIV. Excusando autem dogmati huic, quo animis corpora adscribit, contra quam in Ecclesia hodie creditur, appositum est illud è Proœmio librorum *ἀπὸ ἀρχῆς*. Deus quoque *ἐ* quomodo intelligi debeat, inquirendum est, corporeus, an secundum aliquem habitum deformatus, an alterius nature quam corpora sunt, quod utique in predicatione nostra manifeste non designatur. Eadem quoque hæc de Christo, & de Spiritu sancto requirenda sunt: sed & de omni animæ, atque omni rationabili natura nihilominus requirendum est. Quæ requiri iubebat Origenes, ea profecto Ecclesiæ decretis definita non erant. Vnde non Origenis ætate duntaxat idem Tertulliano de anima visum est, sed & plurimis quoque dein Ecclesiæ Patribus: puta Hilario in Matth. Can. 5. ubi animarum species, sive obinentium corpora, sive corporibus exulantium, corpoream tamen naturæ suam substantiam sortiri prædicat: & Ambrosio libr. 2. de Abraham, cap. 8. ubi, præter S. Trinitatem, corporibus reliqua constare asserit: & Cassiano Collat. 7. cap. 13. ubi animas spirituales quidem esse fatetur, incorporeas negat: & his antiquiori Theodoto in Excerptis *F* ad Clementis Alexandrini calcem adjectis, ubi animas hominum corporeas esse affirmat: & Methodio ipsi Origenis aduersario apud Photium Cod. 234. ubi animas esse ait corpora *λογα*, in membra ratione adspectabilia discretas. Ipse etiam Augustinus opinioni huic licet infensus, aliquo tamen sensu animam corpus esse fatetur Epist. 28. At ab eo discessit Faustus Reicensis, animisque corpora palam affinxit, quem tribus libris errorem ultus est Claudianus Mamertus.

Magis illud vero ad excusandum Origenem conferre posset, quod scriptum ab eo est Homil. 1. in Genes. ubi hominem, qui de limo terræ factus est, corporeum hominem esse dicit; qui autem ad imaginem Dei conditus est, spiritalem esse eum & casum corpore: illum exteriori hominem esse, hunc interiorem. Si qui vero hunc corporeum patent esse, qui ad imaginem & similitudinem Dei factus est, Deum ipsum corporeum, & humane formæ videtur indu-

A tradens animam incorpoream esse aliquo pacto Platonicè ipsam affirmat. Hæc ait Methodius de Origene, non Photius de Methodio, qui deinde probat ex hac Origene opinatione consequi corpore animam carere; quia si post excessum è vita corpore tamquam vehiculo & veste indiget, ut pote quæ nuda comprehendi non possit, utique corporea non est: (valeret enim alioquin eadem argumentatio, qua adversus Vincentium Victorem, animam corpoream esse statuentem usus est Augustinus libr. 1. De anima, cap. 5. *Quod vero eam non spiritum, sed corpus esse contendit, quid aliud vult efficere, quam nos non ex anima & corpore, sed ex duobus vel etiam tribus constare corporibus? Cum enim spiritu, anima, & corpore constare nos dicit, & omnia hæc tria corpora esse asserit, profecto ex tribus corporibus nos putat esse compactos. In qua opinione quanta eum sequatur absurditas, tibi potius quam tibi demonstrandum puto.*) Cum ergo animæ corpus adventitium superadderet Origene, incorpoream ab eo ipsam necessario haberi Methodius conclusit. Pergit deinde; si incorporea anima est, affectionibus immunis est, nec alieni corporis & mutacionis motibus obnoxia. Sin affectionibus corporis percussitur, utique incorporea non est. At una cum corpore mala vel bona patitur, ut eorum qui post mortem videndos se præbuerunt, testimonia confirmant: anima igitur corporea est. Sic itaque ad absurdum & ἀδύνατον Origene adigit Methodius, animam ex eius dictis corpoream esse & incorpoream demonstrans. Sentium denique suum ipse aperit, animas corpora esse dicens intelligendi facultate prædita, membris ratione solum aspectabilibus instructa, nõ quæ adventitio corpore sint induta, sed quæ natura suapte corpora sint. Vera hæc est & genuina loci hujus expositio, quam idcirco perfecutus sum, ut ne ab infensissimo quidem Adamantij adversario vitio datum fuisse Lector intelligat, quod ab aliis ei fere objectum est, animæ scilicet corpus eum addidisse; sed veritatem è contrario sententiam suggillasse in eodem Methodium, cum deteriori ipse adhæserit.

XVI. Proferendus quoque hic est alter Methodij locus, ex libro De resurrectione à Photio decerptus, unde proxime laudatus itidem petitus est: ἀθανάτων, φησὶ, λέγει) ἐν τῷ πνεύματι ἀθανάτων, ὡς πνεύματι καὶ σώματι, ὡς αὐτῷ πάλιν σώματι καὶ πνεύματι. ἀλλὰ τὸ ἐκ οὐσίας πνεύματος καὶ σώματος εἰς μίαν τὴν ἐκ τῶν μορῶν συντεθέν· ὁ δ' ὡς ἔλεγε τὸ πνεύματι μόνῳ ἀθανάτων, ὡς ὁ πλάτων. Homo, inquit, ex natura sua verissime dicitur neque anima sine corpore, neque ipsum corpus sine anima; sed quod ex coalitione anima & corporis in unam pulchri formam constat. Origene autem animam solam, hominem esse dixit, quemadmodum & Plato. Prostat hic quoque locus Methodij apud Epiphanium Har. 64. cap. 17. sed his postremis truncatus verbis: ὁ δ' ὡς ἔλεγε τὸ πνεύματι μόνῳ ἀθανάτων, ὡς ὁ πλάτων. Eane de suo addiderit Photius, an detraxerit Epiphanius, qui totam Methodij disputationem in epitomen contraxit, dictu facile non est. Adde pro eo, ὁ δ' ὡς ἔλεγε, contrariam lectionem Photianum quemdam codicem exhibere; eam scilicet, ὡς ὡς ἔλεγε. Nec mirum foret à Platone Origene recedere, quem ab eodem recessisse mox vidimus, cum de animis, corporeane an incorporeæ essent, quæreretur.

At fatendum tamen est Origenianorum dogmatum coherentiam eo nos compellere, ut anima sola constare hominem censuisse Adamantium dicamus. Nam si animæ vinculum & carcer corpus est, quæ pars hominem componens existimari poterit? Quamquam alia omnia sequi videtur Homil. 29. in Luc. cum ait: *Omnis homo morti subjacet; iste ergo qui nequaquam moritur, iam non est homo, sed Deus est*: quem locum attulimus supra, cum disputarem an crediderit Christum hominem esse desuisse postquam mortuus est. Christum ibi iam hominem non esse affirmat, quia morti jam amplius obnoxius non est: quisquis ergo mori non potest, homo non est ex Origene sententia: at anima humana à corpore se juncta mori non potest: anima igitur ex decreto Origene homo non est. Quod absque ambage asserit, hæc verba Psalmi 118. v. 50. interpretans in Catena Corderiana: *Hæc me consolata est in humilitate mea.* ζῶν ἢ μέλλουσα, inquit, ἐστὶν ἀαζώωσις, καὶ τὸ πνεύματι καὶ σώματι, καὶ ἰδίᾳ ζῶν, καὶ ἀλλοτρίᾳ μαρτυροῦμαι, εἴπερ οὐκ ἀθανάτων ἢ πνεύματι· εἰ γὰρ ἐν τῷ καὶ ἑαυτῷ ζῶν τὸ ἀλλοτρίως εἶχε τὸ ζῆν, οὐκ ἀαζώωσις ὁ περὶ καὶ ἐστὶν. διὸ καὶ οὐκ εἶπεν οὐκ ἀθανάτων, ἀλλὰ ἐστὶν τὸ ζῆν ἑρπύς, πνεύματι ὡς οὐ δύναμις ἐστὶν τὸ ζῶν, καὶ πνεύματι ἐστὶν ἑρπύς, εἰ μὴ τὸ ἀαζώωσις τὸ ζῆν. Concurrent hæc adversa fronte cum superioribus, & alterutra cadat accusatio necessum est.

Anima sola constare hominem asseveravit Plato in Alcibiade 1. quem secutus est Plotinus Enn. 1. libr. Hanc sententiam veteres secutus Academicos damnavit Varro, ut est apud Augustinum libr. 19. De Civit. Dei, cap. 3. Instituti vero à Platone Hæretici quidam, sententiamque ejus affectati, Tertulliani castigationem senserunt. Sic enim ille libr. De resurrectione. carnis, cap. 40. *Nacta denique hæreses duos homines ab Apostolo edictos, interiorem, idest animam; & exteriorem, idest carnem; salutem quidem animæ, idest interiori homini; exitium vero carni, idest exteriori adjudicaverunt, quia scriptum sit Corinthiis: Nam etsi homo noster exterior corrumpitur, sed interior renovatur de die & die. Porro nec anima per semetipsam homo, qua figmento iam ho-*

mini appellato postea inserta est; nec caro sine anima homo, quae post exilium anima cadaver inscribitur. A
 His Hæreticis assensus est Origenes, & post Origenem Anobius libr. 2. adv. Gent. Quid enim sumus homines, inquit, nisi anima corporibus clausæ? & multo post Hugo à Sancto Victore, cum probare vellet toto illo triduo quo Christus jacuit in sepulchro Verbum hominem fuisse: hæc enim ratione utitur, sola anima constare hominem, animæ autem Christi à corpore disjunctæ adhæsisse Verbum, Verbum igitur nihilo minus fuisse hominem, quam dum anima corpori esset connexa. Denique opinionem eandem tuitus est proavorum nostrorum memoria Franciscus Georgius Tom. 1. Probl. 26, 27.

Hugo lib. 2.
 De Sacram.
 fidei, part.
 1. cap. 11.

XVII. Credita illa & asserta ab Origene animarum μεταμορφωσις earundem quoque μετεμορφωσεων cur admitteret, causæ fuit, ut diximus: nam cum animas pro peccatorum, virtutumve ratione & modo, vel Angelorum consequi dignitatem, vel crassioribus hominum, Dæmonumve corporibus adnecti, & perpetua utentes arbitrij libertate, iterum iterumque vel recte vel male agere posse crederet, necessaria argumentorum consequentia eo adducebatur, ut animas hominum iterum iterumque subire posse fateretur hominum corpora vel Dæmonum. Atque illa est tam decantata, toties explosa Origenis μεταμορφωσις, quasi dicas, Transincorporatio; quæ & μεταμορφωσις appellari potest, quod reddere queas, Transinanimatio. Pulchrel dogmatis utriusque connexionem vidit Gregorius Nyssenus apud Iustinianum in Epistola ad Menam Patriarcham, & in Origene reprehendit. Quemadmodum autem dupliciter vox ista, μεταμορφωσις, vulgo usurpatur, vel pro transitu animæ ex humano corpore in humanum corpus; vel pro migratione animæ ex humano corpore in plantæ corpus vel pecudis, quam propugnavit Pythagoras, quamque peculiari libello Iamblichus confutavit: ita juxta Origenianam doctrinam distinguenda est migratio animæ ratione prædita à cœlesti, vel humano, vel dæmonico corpore in pecudis corpus, & vicissim; à migratione animæ rationalis quæ corpora inter cœlestia, humana, & Dæmonica, citra belluina, aliave qualibet perficitur. Atque hanc posteriorem tuitum esse Origenem, ut pote ex eius aptam principis, negari non potest. Vnde Anonymus Photij Cod. 117. culpatum eum refert, quod dixerit: ὅτι ἡ πνεύματι φύσιν, ἢ ἢ ἀδὰμ λέω. Servatoris animam, ipsam Adami animam fuisse: quod ita accipio, quæ fuerat Adami animæ, eam in corpus Servatoris multis post sæculis transiisse. Vnde & Theophilus Origenem dixisse ait hominem crebrius mori; quod non aliter intelligo, quam animas sæpenumero è corporibus in corpora transire, & μεταμορφωσιν.

XVIII. Verum priorem quoque μεταμορφωσιν, quæ Pythagorica est, tenuisse illum Verteres multi vociferantur. Crimini id ipsi datum fuisse narrat Pamphilus in Apologia, & sæpe laudatus Anonymus Photij. Hieronymus cujus verba supra recitavimus ex Epist. 59. ad Avit. cap. 1, 2, & 4, & libr. 2. Apolog. adv. Rufin. cap. 4, Origenem incesit erroris ejusdem nomine, quem libro 1. ἀδὲ ἀρχῆς haberi dicit. Loca ipsa Origenis descripsit Iustinianus ad calcem Epistolæ ad Menam, quæ cum in his libris hodie non compareant, verisimile est à Rufino fuisse suppressa. Pepercit nomini Origenis Philastrius, rem ipsam tetigit, atque hoc argumento confutavit, quod anima postquam corpore soluta est, in locum statutum deducatur ab Angelo, ut pro meritis suis exornetur.

XIX. Recte quidem accusationi suæ consuluit Iustinianus, cum Origenis verba ipsa descripsit, quibus absurdum illud & impium dogma continetur; tam frequentibus quippe & apertis testimoniis alibi repudiavit illud Adamantius, & damnavit, vix ut in animum inducere possim, hominem, non iam dico summa florentem eruditione & ingenio, sed non vacordem omnino & insanum, tam repugnantia sibi & contraria uno eodemque ore pronuntiasse. In hoc ipso quippe, quod laudat Iustinianus, opere De principis, libr. 1. cap. ultimo, ita diserit: Illa sane nos nequaquam recipienda censemus, quæ & à quibusdam superfluo vel requiri vel adstrui solent, id est, quod anima in tantum sui decessum veniant, ut nature rationalis ac dignitatis oblite etiam in ordinem irrationabilium animalium, vel bestiarum, vel pecudum devolvantur. Reliqua studio brevitatæ prætermitto, quæ tamen ad rem faciunt. Et libr. 1. De resurrectione, quem locum exhibet Pamphilus: sed sicut, inquit, non est putandum quod animalium corpus accepturus sit peccator, aut volucrum, aut piscium; sic neque Solis, aut Lune, aut Stellarum formam sperandum est accipere eos qui resurgent in gloria: sed exempli causa dicta hæc ab Apostolo sentiendam est, ut designetur per hæc, quod alij pro meritis suis honorabiliores & clariores erant, beatiora quoque habitacula sortituri: aliorum vero indignissimus & abjectissimus pro gestorum scelere erit status, qui etiam in animalibus dignus sit comparari. Quæ si quis à Rufino vel perversa vel inserta causerit, quid adversus illud excipiet è libr. 4. contr. Cell. εἰ δὲ λέω ἐνοήσας (κἀλοῦ) πὶ ἀκοῦσθαι φύσιν ἐν αἰωνίῳ ἰσομῆν ζωῆν, καὶ τί γὰρ φερόντων ἐπὶ τῶν σώματι, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν ἡρώτων, οὐκ αὖ ἐπὶ σώματι δὲ ἀθανάτου εἰς ἄθνητον ἐργασίον σώμα. ἢ καὶ πλάτωνος μεταμορφωσιν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πᾶν ὑψιλοτέρων θεωρεῖται. Quod si intellexisset (Cellus) quid sequatur animam in æterna futuram vita, & quid sit sentiendam de ejus substantia & principis, non ita fugillisset immortalẽ in mortale

A *venientem corpus, non iuxta Platonis μεταστροφῶν, sed iuxta aliam quamdam sublimiorem conem-
 plationem. Scripitionis ejusdem contra Celsum libr. 5, Christianos rejicere tradit πειρασμοῦ
 ἢ ἀλλοτρίου μεταστροφῶν κτλ. Sed asseverantius libr. 8. ἰδμεὺς μὲν τοιαῦτα λίγους με-
 ταστροφῶν ἢ ψυχῆς, καὶ μεταστροφῶν ἑωυτοῦ μέγιστα ἀπόρων ζώων, ἀποδοῦναι ἐδ' ὁμοίως πειρασμοῦ,
 καὶ ἀπὸ μὲν τῶν ζώων, καὶ μεταστροφῶν ἑωυτοῦ ἢ τῶν σαρκῶν. Nullo modo scilicet dicentes migrationem
 anime fieri de corpore in corpus, & descensum ipsius usque ad brutas pecudes; nimirum non ita ut Pytha-
 goras, etiam si abstinemus aliquando ab animalibus, ipsorum carnibus non utemur. Et libr. 5. in Epist.
 ad Rom. Sed hæc Basilides non advertens de lege naturali debere intelligi ad inceptas & impias fabulas
 sermonem Apostolicum traxit in Pythagoricum dogma, idest quod anima in alia atque alia corpora trans-
 fundantur, ex hoc Apostoli dicto conatur adstruere. Dixit enim, inquit, Apostolus, quia ego vivebam
 sine lege aliquando; & cætera, quæ Lectori diligenti consulenda relinquo. Paulini hujus loci
 pravam interpretationem, & ad Pythagoricæ μεταστροφῶν confirmationem accommodatam damnat iterum libr. 6. in Epist. ad Rom. Idem libro De Proverbijs Salomonis, &
 Tom. 7. in Matth. (quæ testimonia jacent in Apologia Pamphili) & Tom. 11. in Matth. p.
 228, & 259, Scripturam sanctis & Ecclesiasticæ fidei contrariam esse asserit μεταστροφῶν.
 Fusc quoque id argumentum prosequitur Tom. 6. in Iohann. p. 104. disquirens an in Ioh-
 annis corpus Eliæ anima migraverit; eoque etiam copiosius Tom. 13. in Matth. p. 303,
 304, & sequentibus, eandem ventilans quæstionem, hac ratione μεταστροφῶν oppu-
 gnat, mundum nusquam interituro, si animæ propter peccata corpora subeant: id enim
 si sit, cum semper pro arbitrij sui libertate peccare possint animæ, semper corpora subitu-
 ras; semper igitur ad futura corpora; mundum ergo nunquam perituro: quod si pro-
 deuntibus sæculis animæ subinde aliqua peccato immunes, corporeis vinculis amplius
 non egent, post diuturnum annorum curriculum, imminuto magis magisque animarum
 numero, ad perpaucas animas redactum iri mundum; quibus perfectionem consecutis, de-
 fituram tandem, præ animarum quæ corpora subeant inopia; quod refragatur Scripturæ
 docenti plurimos in mundo futuros mortales, cum Filius hominis adveniet. Pari utitur
 ratiocinatione Homil. 2. in Cantic. Cant. Nunc æquus Lector existimet, tot tamque claris
 testimonijs μεταστροφῶν obtendentibus majorne adhibenda sit fides, an jis quæ allegant
 Hieronymus & Iustinianus eandem adstruentibus.*

D *Veruntamen alijs quoque præsidij Adamantij causam fulcire possumus, velut ea sunt
 quæ nobis Pamphilus submiscuit, verba hæc Origeni falso adscripta fuisse dicens, quæ
 non ex sua, sed ex adversarij persona protulerat, & dissertationem præterea suam his ver-
 bis conclusisse: Sed hæc quantum ad nos pertinet, non sunt dogmata, sed discussioni gratia dicta sunt,
 & abiciantur. Pro eo autem solo dicta sunt, ne videatur quæstio mota non esse discussa. Quæ repetit
 etiam Hieronymus & agnoscit Epist. 59. ad Avit. cap. 1. Prodest illud insuper ad defensio-
 nem Origenis, quod scriptum ab eo est Tom. 11. in Matth. p. 259, admittendam μεταστρο-
 φῶν, si per eam anima ita intelligatur mutari & converti, ut vel depravatis moribus, &
 voluntate, non natura pecudi similis evadat; vel virtutibus ac pietate rursus rationis
 compos fieri videatur. Eadem inest sententia loco alteri è libro De Proverbijs Salomonis
 quem Pamphilus Apologia suæ intexit. Id puncto suo & assensu comprobatur Philastrius
 Har. 120. Quod ipsum prolixius & elegantius edidit Gregorius Nyssenus in commemo-
 rata superius disputatione, quam Epistola suæ ad Menam Iustinianus inseruit. Nec ali-
 ter de hac Metemorphosin, qua anima in belluarum corpora transfere dicuntur, sensisse Ori-
 genem eo mihi fit verisimilius, quod hæc ipsa fuit Platoniorum nonnullorum Metem-
 psychosis. Audorem datus Nemesium, cap. 2. ἐπιπέτῃ ἢ, inquit, πλάτωνος τις μὲν συμ-
 κτας, καὶ ὄρνιθας, καὶ ἀρπακτικὰς ψυχὰς, λύκων ἢ λέοντων σώματα μεταστροφῶν. τὰς δὲ ἀπολα-
 σίας ἢ χαλμυράς ἢ ὄνων ἢ τῶν ζώων ἀνελαμβάνειν σώματα, οἱ μὲν κρείως ἴκονται τοὶ λέοντες καὶ τοὶ
 λύκοι, καὶ τοὶ ὄνοι. οἱ δὲ προσωτέρω ἑωυτοῦ εἰρηκίνοι διεγρησασαί, τὰ ἦδη ἕξ τῶν ζώων παρεμπαύοντα. Et
 mox: ἰαμβλίχῃ δὲ τὸ ἐναντίον εὐταίς δραμῶν, κατ' εἶδ' ἢ ζώων ψυχῆς εἶδος ἢ λέγῃ, ἴσθην εἶδη
 εἶδος ἢ γέγραπῃ) τοῦ ἀπὸ μορφῶν ἑπιγρησῶν, ὅτι οὐκ ἀπ' ἀποστροφῶν εἰς ἀποστροφῶν, ἀλλ' ἀπὸ ζώων
 ἀλόγων εἰς ἀνθρώπους καὶ μεταστροφῶν ἑωυτοῦ) ἀλλὰ ἀπὸ ζώων εἰς ζῶα, καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς ἀν-
 θρώπους. καὶ μοι δοκεῖ μάλλον εἶναι τοῦ καλῶς καταστροφῶν μὴ μόνον τὸ πλάτωνος γράμματος,
 ἀλλὰ καὶ τὸ ἀλιθίας ἑωυτοῦ. Cum enim dixerit Plato iracundas, & furiosas, & rapaces animas, luporum
 & leonum corpora induere, quæ vero intemperanter vixissent, asinorum, aut aliorum ejusmodi corpora
 assumere; nonnulli propterea intellexerunt leones, & λύκους, & ἄσινους: alij vero figurate hæc ipsum dicitse
 judicant, mores per animalia indicantem. Et mox: Iamblichus vero his contrariam decurrens viam,
 pro animalium specie, animæ speciem esse dicit, species nimirum differere. Ab eo ergo scriptus est liber
 singularis ita inscriptus: Migrationes animarum non fieri ex hominibus in bruta, neque à brutis anima-
 libus in homines; sed ab animalibus in animalia, & ab hominibus in homines. Ac mihi videtur ille
 præ reliquis optime affectus non Platonis sententiam modo, sed & ipsam veritatem.*

XX. Animarum itaque πρὸς τὰς μετεμψυχώσεις cum à Platone accepisset Origenes, ipsarum quo-

que *ματὴν ὁμοιωσάμενοι* ab eodem accepit. Ab humanis autem corporibus in humana corpora A
transire animas affirmavit Plato; à celestibus vero in humana, ab his in dæmonica mi-
grare animas dixit Origenes: & ut hominum animas eatenus animas pecudum fieri dixit
Plato, quatenus nequitia addita pecudum similes fiunt, ita id ipsum Origenes pronun-
tiavit. Præerat Platoni Pythagoras, sed non animorum solum ex humanis corporibus in
humana, verum etiam ex his in ferina veras commutationes admiserat. Aliud quoque Py-
thagoricam inter & Platoniam doctrinam intercessisse discrimen affirmat Servius in illud
Virgil. *Æn.* 3. *Animamque sepulchro Condimus.* Plato, inquit, *perpetuam dicit animam, & ad di-*
versa corpora transiunt facere statim pro meritis vitæ prioris. Pythagoras vero non *μεταμύωσιν*, sed
παλιν ἰσχυρίαι esse dicit, hoc est redire, sed post tempus. In quo Platonem quoque, dimisso Pytha-
gora, Adamantius sequitur. At Paganinus Gaudentius cap. 31. in libello De comparatione B
Dogmatum Origenis cum Philosophia Platonis, de Origenis Metempsychosi differens, in
eo differre ait opinionem ipsius à Pythagorica, quod ille pœnas in subterraneis locis luen-
das ob scelera agnoscat; Pythagoras vero Inferos, Inferorumque pœnas sustulerit, quod
falsum est: *ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ ἑξακτῇ ἐπιτομῇ ἐν τῇ α. ὁμοιωσάμενοι ἐπιτομῇ ἐξ αἰδίου ἀδράστου ἡμῶν ἐς*
ἀνθρώπων. At ipse etiam in scriptis ait post septem & ducentos annos se ex Inferis ad homines venire,
inquit Laërtius in Pythagora. Ab Ægyptiis autem magistris vana hac Metempsychoseos
doctrina imbuti fuerant Pythagoras & Plato; hinc enim manasse illam commemorat ibi-
dem Servius, & Clemens Alexandrinus libr. 6. Stromat. Hanc hodieque pertinacissime
retinent Americani nonnulli, retinent Sinenses plerique, & ex Indis quotquot Muhâmedo
nomen non dederunt; itaque ab animatorum usu caute abstinere. An ab Indis vero ad C
Ægyptios tranfierit, an ab his ad illos, res est non parvæ disquisitionis. His facta auctoribus
Simonianorum, Basilidianorum, Valentinianorum, Marcionitarum, Gnosticorum, &
Manichæorum mentes infecit, in iisque cum ab aliis, tum ab Origene sæpe confossa est.
Placuit ea quoque veteribus Gallis, ut à Cæsare proditum est. Ne postremis quidem hisce
temporibus temperavit sibi Hieronymus Cardanus, vir immoderati ingenij, quin itera-
tam quandam & repetitam *παλιν ἰσχυρίαι* introduceret in Dialogo de morte.

Cæs. De
lib. Gall.
libr. 6.

QVÆSTIO SEPTIMA.

DE LIBERO ARBITRIO, GRATIA, ET PRÆDESTINATIONE. D

I. Sententia Origenis de libero arbitrio nature rationalis, & gratia Dei summatim pro-
ponitur. II. Eadem fusius explanatur. III. In quo postquam arbitrij libertatem voluerit.
IV. Statum nature integræ à statu nature lapsæ non distinxit. V. Vtrum & quomodo
liberum arbitrium regere putaverit bonos & prævos motus in animo suscitatos. VI. Equis-
nam sit ille spiritus adversus quem Paulus carnem ait concupiscere. VII. Vtrum anima
media inter spiritum & carnem dici possit. VIII. Queritur utrum affectus aliqui boni ex E
carne naturaliter prodeant; & de lege nature. IX. Patres multi ex vi nature boni ali-
quid oriri posse senserunt. X. Origenes legi nature nimium tribuit: XI. quemadmodum
& legi Moysis. XII. Investigatur ejus sententia de gratiæ auxilio, quam hominibus à Deo
impertiri censuit, propter recte ante vitam gesta; XIII. & in hac vita mortali. XIV. Gra-
tiam excitantem non agnovit. XV. Perperam interpretatis quibusdam Scripturæ locis in
eam sententiam adductus est; XVI. que merito reprehenditur. XVII. Pauxilla quedam
in Origenis favorem colliguntur. XVIII. Vtrum & quomodo perfectos homines posse non
peccare ratus sit. XIX. Huius dogmatis causa vapulat. XX. Vtrum post acceptam gra-
tiam iterata pœnitentiæ locum non superesse autumarit. XXI. Vtrum præceptis divinis F
morem geri non posse senserit. XXII. Suppetiæ feruntur Origeni. XXIII. Vtrum affir-
maverit homines sola fide iustos effici. XXIV. Investigatur eius dogma de peccato origi-
nis, & sine baptisimi. XXV. Quid ipsi de prædestinatione placuerit, disputatur. XXVI.
Hic quoque nonnullis pœnas dat, sed in aliquibus juratur.

I. **N**VNC vero de libero arbitrio, quod animæ ipsi innatū est; deque gratia Dei, quæ
in animam infunditur, quid Origeni placuerit, explorandum est; nec eam enim
quæstionem inoffenso decurrit pede, mentis rationalis arbitrio nimium tri-
buens,

A buens, gratiæ vero divinæ infringens auxilium : adeo ut ex eius scriptis hæresim suam haussisse dicti sint Pelagiani, eorumque fraterculi Massilienses. Hinc Hieronymus in Epistola ad Ctesiphontem, cap. 2, Pelagij doctrinam Origenis ramusculum esse pronuntiat ; & libr. 1. adv. Pelagium, cap. 7, Pelagianorum magistrum esse dicit *ἡ ἀρχή*, auctorem nempe operis *ἡ ἀρχή*. & libr. 3. lucubrationis ejusdem, in fine postremi capituli, Pelagianorum amasium Origenem appellat. Hinc etiam Theodorus Beza, capitalis Origenis ad-versarius, in Annot. ad Roman. 1. 1. neminem ait Origene gratiam Dei, secundum Pelagium, magis esse adversatam. Quod totis subinde capitibus comprobare aggressus est Cornelius Iansenius Iprensis Episcopus ; Origeniana verba ac decreta cum Pelagianis & Semipelagianis accurate confligens ; & utrorumque connexionem inter se copiose demonstrans.

B II. Atque hæc priusquam ad trutinam revocemus nostram, ante omnia repetendum hic est quippiam, leviter à nobis supra perstrictum : Mentis nempe cum à Deo procrearentur, libero fuisse instructas arbitrio, facultate videlicet quadam, vel prosequendi vitij, vel amplectendæ virtutis ; qua prout usæ sunt, ita vel ad superiores evasisse ordines, vel ad inferiores esse derubatas : quemcumque autem adeptæ sint statum, nihilo fecius eadem fruentes potestate, vel recte vel male pro libitu agere, ac novis proinde vel remuneracionibus vel penis esse obnoxias ; nec futurum umquam ut vel facultas illa, vel facultatis usus in animis intercidat, licet vel charitate vel pertinacia à malis bonisve nonnumquam abstrahantur.

C Quæ cum perfunctorie supra delibavimus, nunc enucleatius refecanda veniunt, & attentis oculis introspectienda ; quærendumque utrum libertatem naturæ rationalis integram, an imminutam ; utrum ullis divinæ gratiæ auxiliis indigere illam, & juvari ; quoque modo contingere hoc arbitratu sit. Sensit ille itaque arbitrij libertatem in indifferenti quadam bene vel male agendi facultate sitam, & Mentibus, mox ut crearentur à Deo, inditam, integram semper & vegetam perseverare ; nec ulla re fuisse imminutam, plenumque ejus usum in Beatis vel Damnatis superesse ; impelli quidem animam à bonis malisque Potestatibus ad virtutes vel ad vitia ; cogi vero neutiquam, vel necessitati alicui subiici. Sparsa hæc reperies dogmata compluribus locis, sed capite præsertim prioris libri 3. De princip. in quo præcipua doctrinæ suæ de libertate arbitrij fundamenta collocavit. Ibi quippe caussis quidem externis varie impelli nos & concitari docet ; assensum vero à ratione nostra ac voluntate pendere. Id postquam naturæ ipsius auctoritate demonstravit, Scripturæ sanctæ locorum congerie multiplici confirmat. Tunc petita indidem ac impugnandam arbitrij libertatem testimonia solvit, explosis Valentianorum, Basilidianorum, & Marcionitarum deliriis, qui diversas hominum naturas, alias vitæ, alias mortis destinatas, ac Deum mundi opificem, durum ac severum, alium bonum Christi patrem comminiscabantur : & gratiæ demum divinæ operationem fuisse describit, qua de post dicturi sumus. Capite vero sequenti ostendit mala nobis suggerentibus Potestatibus contrariis, vel ad rectum inclinante nos virtute divina, vigere nihilominus liberam arbitrij potestatem. Quæ alibi repetit sæpe & inculcat. Quibus autem probat locis animas in quemcumque devenirent statum, arbitrij sui libertate uti, præter illa quæ attulimus supra, cum de Angelorum libertate ageremus, quæq; iterum consuli velim, ea præcipue sunt. Libr. 2. *ἡ ἀρχή*, cap. 3. *Possibile enim videtur, ut rationabiles nature, à quibus nunquam aufertur liberi facultas arbitrij, possint aliquibus motibus subjacere, indulgente hoc ipsum Domino, ne forte si immobilem semper teneant statum, ignorent se Dei & non sua virtute in illo sine beatitudinis consistisse.* & libr. 3. cap. 1. *Ex quo opinamur, quoniam quidem (sicut frequenter diximus) immortalis est anima & æterna, quod in multis & sine fine spatiis per immensa & diversa sæcula possibile est, ut à summo bono ad infima mala descendat, & ab ultimis malis ad summa bona reparatur.* & cap. 3. libri ejusdem : *Liberi namque arbitrij semper est anima, etiam cum in corpore hoc, etiam cum extra corpus est, & libertas arbitrij vel ad bona vel ad mala movetur ; nec umquam rationalis sensus, id est mens vel anima sine motu alio quo vel bono vel malo esse potest.* Homilia præterea 13. in Num. Dæmonibus permissum liberi arbitrij sui usum verbis conceptis tradit, quo si diminutus esset a Deo, hoc ipso vero iam damnatum illum fore ; at id nondum contigisse existimabat, ut vidimus. Atque hæc Origeniana de libertate doctrinæ principia suis laborant vitis, quæ nos collocabimus in propatulo ; sed & impactas ab aliis proponemus ctiminationes, & si ita res feret diluemus, ut æquo jure in omnibus cum Adamantio agamus nostro, ne plus vel favori, vel malevolentia, quam veritati tribuere videamur. Sed Lectorem moneamus interim, quotiescumque de Origeniana libertate memorabimus, non eam duntaxat debere intelligi, qua gaudent homines ; sed illam etiam qua Angeli & Dæmones fruuntur : nam par esse apud omnes illos liberi jus & usum arbitrij sexcenties asseveravit.

III. Cornelius Iansenius, in libro, cui titulus Augustinus, postquam libro secundo To-

mi prioris ex Pelagij, Pelagianorumque verbis sic ipsos decreuisse multis probavit, arbitrii humani libertatem indifferenti quadam potestate constare, asciscenda & eligenda: rei unius de pluribus, quam uno verbo *Possibilitatem* appellarunt; libro deinde sexto sequenti, cap. 13, & 15, Pelagianam heresim ab Origene præformatam fuisse ac delineatam scribit; hancque adeo libertatis definitionem ex eius fontibus in Pelagij lacunas profluxisse, atque inde totam Pelagij heresim pendere. Veri quidem simile illud esset, si ante Pelagium unus hujus opinionis architectus fuisset & propugnator Origenes; verum ut claram naturæ vocem prætermittam, quæ tum nos liberos esse suadet, cum vel agere vel non agere, & quæ optima de multis animo decrevimus, amplecti possumus; ut priscorum Philosophorum auctoritatem negligam, qui diligenter exquisita libertatis natura, hanc in eo ipso, quod diximus, positam declararunt; Origenianæ sententiæ poterat esse præsidio, non Gregorij solum Nazianzeni consensus, non Ambrosij & Hilarij, aliorumque Patrum, quorum testimonia collegerunt alij, non Arausici Concilij, non Tridentini Canones; sed is etiam, quem unum esse vult Iansenius concertationis huius arbitrum, Augustinus, quemque nulla opinionis huius vestigia reliquisse disertis verbis asserit Tom. 3. libr. 6. cap. 8, & 9. Nam quotiescunque vel Pelagium oppugnat, vel cum Iuliano pedem confert, neque ab iis sese de liberi arbitrii natura dissentire dicit; neque prolata ipsorum verba, quibus in boni malive eligendi potestate positum illud esse demonstrant, hanc carpit ob causam, licet ob alias vehementer exagitet & refellat. Passim quoque necessitati libertatem opponit: sed absque ulla circuitione, quia bene vel male vivere potest homo, idecirco sui juris esse, ac libertate pollere statuit libr. 2. contr. Faustum Manich. cap. 5. *Et nos quidem sub fato stellarum nullius hominis genesis ponimus, ut liberum arbitrium voluntatis, quo vel bene vel male vivitur, propter iustum iudicium Dei ab omni necessitatis vinculo vindicemus.* Nec minus ad id facit quod habet cap. 2. libri De gratia & libero arbitrio ad Valentinum, ubi postquam adstruendæ hominis libertati, insignem hunc attulit Ecclesiastici locum: *Ipse ab initio fecit illum, & reliquit illum in manu consilij sui. Si volueris, conservabis mandata, & sidem bonam placiti. Apponet tibi ignem & aquam: ad quodcumque volueris extende manum tuam. In conspectu hominis vita & mors; & quodcumque placuerit, dabitur ei:* continuo hæc subnectit: *Ecce aperissime videmus expressum liberum humane voluntatis arbitrium.* Longam deinde ad idem comprobandum depromit è Novo ac Veteri Testamento testimoniorum seriem, in quibus homini edicit Deus, ut nolit ad vitia converti; atque ea demum his verbis claudit: *Nempe ubi dicitur, Noli hoc, & noli illud, & ubi ad aliquid faciendum, & non faciendum in divinis monitiis opus voluntatis exigitur, satis liberam demonstratur arbitrium.*

Iansen.
Tom. 3. libr.
6. cap. 11.

Mirati porro subit quomodo oblitus superiorum Iansenius ejusdem Origenis auctoritate probare contenderit necessitatem libertati non repugnare, sed solam coactionem. Eo nempe utitur loco è Proxenio librorum *ἑξ ἀρχῶν*. *Est & illud in Ecclesiastica prædicatione, omnem animam rationalem esse liberi arbitrii & voluntatis: esse quoque ei certam adversus Diabolum, & Angelos eius, contrariasque Virtutes, ex eo quod illi peccatis eam onerare contendant: nos vero si recte consulereque vivamus, ab huiusmodi nos exuere conemur. Unde & consequens est intelligere, non nos necessitati esse subiectos, ut omni modo etiam si nolimus, vel mala vel bona agere cogamur. Si enim nostri arbitrii sumus, insigare fortasse possunt aliqua Virtutes ad peccatum, & alia iurare ad salutem, non tamen necessitate cogimur, vel agere recte, vel male; quod fieri arbitrantur, qui stellarum cursum, & motus, causam dicunt humanorum esse gestorum, non eorum qua extra arbitrii accident libertatem, sed eorum qua in nostra sunt posita potestate. Hac necessitatis cogentis voce significari putat Iansenius vim illam, quæ sola libertatem infringat, cum eam tamen intellexerit Origenes necessitatem, quam tuentur qui stellarum cursum & motus causam dicunt humanorum esse gestorum: non cogentem autem necessitatem, sed simplicem & voluntariam adibus humanis inferebant Astrologi; necessitatem ergo simplicem & voluntariam hoc loco Origenes libertati opposuit. Pari responsione parem Origenis locum cum præcedenti objectum sustinebis. En illum è libr. 6. in Epist. ad Rom. *Constas ergo ex his esse servos, quibus Paulus dicit: Quia cui exhibetis vos servos ad obedientiam, servi estis cui obedistis, sive peccati, sive iustitiæ, quia sponte. Nam ipsi nos exhibemus nullo cogente vel peccato servare, vel iustitiæ per obedientiam nostram, & ideo semper horam meminisse debemus, ne inanes querelas in peccati excusationem proferamus, quod Diabolus fecit, ut peccatorem aut nature necessitas, aut fatalis conditio, aut cursus astrorum efficiat. Coactio itidem ea intelligenda hic est, quam fatalis conditio, astrorumve cursus efficit; quæ nihil sane aliud est, quam necessitas simplex, & voluntate conjuncta. Hanc responsionem à Dionysio Petavio adversus Iansenij petitiones oppositam eo libentius usurpamus, quod quæcumque fere de libero arbitrio sparsim tradidit Origenes, ea fere adversus Valentinianos, Marcionistas, aliosque Hæreticos, fatum, aptamque ex fideiibus necessitatem propugnantes proposuerit. In suam quoque sententiam trahere poterat Iansenius illud Origenis è libr. 1. in Epist. ad Rom. ubi posita anima quasi in bivio carnem inter &**

Libr. 3. De
opific. 6.
dicit.

A spiritum, & utriusque viæ fautores Angelos, ait: *Non enim vi res agitur, neque necessitate in alteram partem anima declinator: sed pulchre intelligebat Iansenius ex sequentibus explanationem suam labefactatum iri. Talia hæc sunt: alioquin nec culpa eius, nec virtus posset adscribi; nec boni electio primum, nec declinatio mali supplicium mereretur: sed servatur ei in omnibus liberitas arbitrij, ut in quodcumque voluerit ipsa declinet, sicut scriptum est: Ecce posui ante faciem tuam vitam & mortem, & ignem & aquam. Nã si alterutram eligere potest partem anima, neutri certe ulla necessitate addicitur. Responsionis suæ confirmanda, & Origeniana sententia apertius etiã declaranda gratia, aliquot addit Petavius ejus testimonia ex Hom. 20. in Num. quibus vocante licet, & pellicente interiore gratia nullam nobis imponi necessitatem, sed in contraria ferri voluntatem posse perspicuum fit: addit & aliud è libr. 6. in Epist. ad Rom. Quibus attexamus & illud è libr. 3. *Ἐξ ἀρχῆς*, cap. 3. *Boni vero spiritus recipit (anima) energiam, id est inoperationem, cum & provocatur ad bona, & inspiratur ad caelestia vel divina: sicut sancti Angeli, & ipse Deus operatus est in Prophetis, suggestionibus sanctis ad meliora provocans & cohortans; ita sane ut maneret in arbitrio hominis ac iudicio, si sequi velit aut nolit ad caelestia & divina provocantem.* Sed quid his colligendis immoramur, cum plura etiam congesserit Iansenius Tom. 1. libr. 6. cap. 13. ut ostenderet in indifferentia ad bonum & malum, citra ullam necessitatem, liberi arbitrij naturam ab Origene fuisse collocatam. *Gravissime, inquit, fuisse reprehensos ab Augustino Pelagianos propter illam inanisibilem & quasi essentialem in omni statu liberi arbitrij indifferentiam ad bonum & malum, exclusamque alterius partis necessitatem, ex iis qua libro secundo diximus intelligi potest: hæc est enim totius Pelagiana structurae basis pene præcipua. Sed illam Origenes omnibus numeris absolutam tradidit. Usque adeo namque Philosophica istius libertatis admirator, & indifferentia ad bonum & malum patronus fuit, ut illa sublata brutis aut lapidibus hominem accensendum esse decerneret. Idem quoque Origeni superius exprobraverat Tom. 1. libr. 2. cap. 4, & 5. Quod si igitur ab eo profecta est hæc opinio de natura libertatis posita in indifferentia ad bonum vel malum, exclusa alterius partis necessitate, quomodo idem ille Origenes necessitatem voluntariam & simplicem cum libertate conjungere potuit?**

IV. Verum ut in definienda arbitrij humani libertate rectum iter tenuit Origenes, non itidem in distinguenda natura integræ, ac natura lapsæ libertate satis adhibuit examinis & cautionis; nullibi quippe discrimen ullum inter utramque libertatem ab eo adhibitum reperias, & sæpe naturæ cuiuslibet, quæ rationis compos sit, quemcumque demum ordinem adeptæ sit, æqualem tribuit liberi arbitrij facultatem, & usum, ut supra dictum est. Atque is unus fuit è præcipuis Pelagianorum erroribus, paribus liberi arbitrij viribus pollentem finxisse hominem hodie nascentem, parique iustitia, sapientia, aliisque instructum dotibus, qualis à Deo conditus fuit Adamus. Attamen si perficere velimus frontem, & Origenem periculo quovis defendere, hanc adhibere poterimus exceptionem: quamvis humana vires libertatis per Adami lapsum infractæ ac debilitatæ sint, naturam tamen ipsam libertatis illius suam servasse integritatem; nec ullam proinde signatam esse ab Origene distinctionem inter libertatem quæ Adami præcessit lapsum, & quæ consecuta est, quod ad puram respiceret libertatis naturam, non ad robur ipsius & potestatem.

V. Ex hac Origenis sententia de indifferenti hominis ad bonum vel malum propensio-
ne aptum illud est & consequens, hominem hac instructum facultate, gratiæ modo ponatur auxilium, pravis cupiditatibus posse obsistere, vel parere, & virtutem vel respuere, vel amplecti. *Evidens igitur ratio est, inquit libr. 3. *Ἐξ ἀρχῆς*, cap. 2. quia sicut in rebus humanum propositum solum per seipsum imperfectum est ad consummationem boni; adjectorio namque divino ad perfectam quaque perducitur: ita etiam in contrariis in illa quedam, & velut quedam semina peccatorum ab his rebus qua in usu naturaliter habeantur, accipimus, &c. Tum sub finem capitis: Nihil aliud patandum est accidere nobis ex ipsis que cordi nostro suggerantur bonis vel malis, nisi commotionem solum, & incitamentum provocans nos ad bona vel mala. Possibile autem nobis est, cum in aliquo virtus nos caperit ad malum incitare, abicere à nobis pravus suggestiones, & resistere suasionibus, & nihil profus culpabiliter gerere. Et rursum possibile est, ut cum nos divina virtus ad meliora provocaverit, non sequamur, liberi arbitrij potestate in utroque nobis servata.* In hac acriter insurgit Iprensis Antistes libr. 2. De Pelag. har. cap. 4. & libr. 4. cap. 7. & libr. 6. cap. 4. ubi queritur censuisse Origenem animi motibus ad bonum malumve nos concitantibus nutu rationis nos adverteri, atque eos ad bona vel mala gubernari, merumque ait doctrinam hanc esse Pelagianisimam. Si vel animum posse ad bonum per se moveri, absque pravio gratiæ Dei incitamento; vel impellenti nos ad malum libidini per se posse obsistere, etiam gratiæ juvantis ope destitutum voluit Origenes: damnandus quidem error ille est. Sin vero gratiæ impulsu adjuncto & auxilium, utrobique culpa caret; nam in motus animi malos, quos concupiscentia gignit, & bonos, quos educit gratia, imperiū tenet libera voluntas, & vel malis obtemperat, propriis illuc & nativis inclinata nutibus, vel ad bonos se erigit, gratiæ divinæ adjumentis roborata. Vtrum vero senserit Origenes, si quis ex me quærat, bona fide responderim gratiæ auxilium admi-

fisse illum, non vero prævium incitamentum, ut pluribus infra disseram: *In rebus*, inquit, *A*
humanum propositum solum per seipsum imperfectum est ad consummationem boni; adiutorio namque
divino ad perfectam quaque perducitur. Addidisset, & excitatur, bene res haberet: cum ex liquido
 Synodi Tridentinæ decreto ratum sit excitanti atque adjuvanti gratiæ Dei libere homi-
 nem assentiri & cooperari, nec ipsum nihil agere, cum inspirationem illam recipit, quippe
 qui illam & abicere possit.

*Conc. Trid.
 Sess. 6. c. 5.
 & Can. 4.*

*Orig. libr. 1.
 in Rom. 1.*

VI. Capite quoque quinto libri secundi De Pelag. har. hæc Origenis impugnat Ianse-
 nius: *Frequenter in Scripturis invenimus, & à nobis sæpe disertum est, quod homo spiritus, & corpus,*
& anima esse dicatur: verum cum dicitur quia caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adver-
sus carnem, media procul dubio ponitur anima, quæ vel desiderijs spiritus acquiescat, vel ad carnis con-
cupiscentias inclinatur. Dolet Iansenio quod spiritum illum, adversus quem concupiscit
 caro, vocet, non more Catholico spiritum sanctum, sed Pelagiano legem naturæ, quam mentibus Spi-
 ritu Dei vivi ex institutione, ut ipse loqui solet, creatoris impressam gerimus: (verba ipsius sunt) &
 que (verba sunt Origenis) in hominum cordibus scripta est, non aramento, sed Spiritu Dei vivi;
 quæ docet quid agendum sit, quid cavendum, & per quam cognoscit homo peccatum suum; quæque
 hominibus suadet, ne homicidium, ne adulterium faciant, ne furentur, ne falsum testimonium di-
 cant, ut honorem patrem & matrem, & horum similia; fortassis & quod Deus unus creator sit omnium;
 juxta illud Pauli Rom. 2. 14, 15. *Cum enim gentes quæ Legem non habent, naturaliter ea quæ Le-*
gis sunt faciunt, ejusmodi Legem non habentes, ipsi sibi sunt Lex: Qui ostendunt opus Legis scriptum in
cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusan-
tibus, aut etiam defendentibus. Semina præterea illa bonitatis à natura hominum mentibus in-
 sita, quæ proxime allatis adstruit testimoniis Origenes, plane rejicit Iansenius locis supra
 indicatis, sed præcipue Tom. 1. libr. 4. cap. 7.

*Orig. libr. 2.
 in Epist. ad
 Rom. cap. 2.
 & libr. 6.
 in cap. 6.*

Certum est hæc Pauli verba Gal. 5. 17. *Caro enim concupiscit adversus spiritum; spiritus autem*
adversus carnem, ad spiritum sanctum à Patribus plerisque referri: at certum quoque est
 plures etiam superiorem illam animæ partem, quam *νεφελικον* appellant, spiritus appella-
 tione hic significatam voluisse. Multos proferrem, si numero pugnandum esset, sed unus
 omni exceptione major adducetur Augustinus. Is libr. 2. De Genesi contra Manichæos,
 cap. 11. conjugium Adami & Evæ imaginem esse dicit spiritualis illius conjugij, quod rati-
 onalem hominis partem animali colligat; tum ait: *Deinde ut quisque huic suæ parti recte do-*
minetur, & fiat quasi conjugalis in seipso, ut caro non concupiscat adversus spiritum, sed spiritui subju-
getur: id est concupiscentia carnalis non adversetur rationi, sed potius obtemperando desinat esse carnalis,
opus habet perfectæ sapientiæ. Trahit hæc in eundem sensum libr. 1. De doctrina Christi. cap.
 24. & libr. 10. De Genesi ad liter. cap. 12. Verba propter prolixitatem non repeto. Prorsus
 vero *ἀεὶ ἠνωθε*, in LXXXIII Quæstionib. Quæst. 70. *Caro concupiscit adversus spiritum, &*
spiritus adversus carnem. Hæc enim invicem sibi resistunt & adversantur, ut non quacunque vultis, illa
 faciat. Fuit ergo per sanctificationem perfectam, ut omnis carnalis appetitus spiritui nostro illuminato,
 & vivificato, id est bonæ voluntati subiciatur.

Sed quid Augustini auctoritatem præteximus, ut spiritum illum carnis adversarium sæ-
 pe pro animæ *νεφελικῶς*, vel ipsa certe anima sumi probemus, cum id tot Scripturæ locis
 confici possit? velut illo Matth. 26. 41. *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma;* & illo
 1. Cor. 5. 5. *Ego judicavi tradere hujusmodi Satana in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die*
Domini nostri Iesu Christi; & illo 2. Cor. 7. 1. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spi-*
ritus; & illo Ephes. 4. 20, 21, 22, 23. *Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen illum au-*
distis; & in ipso edocti estis, sicut est veritas in Iesu, Deponere vos secundam pristinam conversationem
veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renovamini autem spiritu mentis ve-
stra, & induite novum hominem; & illo 1. Thess. 5. 23. *Ipsæ autem Deus pacis sanctificet vos per*
omnia: ut integer spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in adventu Domini nostri Iesu Christi
servetur; & illo Ebr. 4. 12. *Vivus est enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti:*
& pertingens usque ad divisionem animæ & spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor co-
gitationum & intentionum cordis. In quibus non aliter sumi spiritus potest, quam pro anima, F
 vel anima *νεφελικῶς* quomodo Origenes intellexit.

*Orig. libr. 1.
 in Rom. 1.*

VII. Ex his efficitur inferiorem animæ partem, quæ anima simpliciter appellatur, (ut
 superior, spiritus) mediam esse quodammodo spiritum inter & carnem; hoc est spiritus
 inter suasiones, & carnis incentiva. Cum dicitur, inquit Origenes, quia *caro concupiscit adver-*
sus spiritum, spiritus autem adversus carnem, media procul dubio ponitur anima, quæ vel desiderijs spi-
ritus acquiescat, vel ad carnis concupiscentias inclinatur. Quibus addit, ac variis Scripturæ locis
 probat, utriusque viæ, tum ejus quæ carnis est, tum ejus quæ spiritus, monitores & fau-
 tores Angelos adfistere hominibus, Christumque ipsum viam spiritus hominibus quasi
 sternere: *Favet & ipse Dominus, inquit, qui etiam animam suam ponit pro ovibus suis. Sed utraque*
parte favoris disciplina servatur: non enim vi res agitur, neque necessitate in alteram partem anima de-

A *clinatur: alioquin nec culpa eius, nec virtus posset adscribi; nec boni electio pramiam, nec declinatio mali supplicium mereretur; sed servatur ei in omnibus libertas arbitrij, ut in quodcumque voluerit ipsa declinet, sicut scriptum est: Ecce posui ante faciem tuam vitam & mortem, & ignem & aquam. Nec minus clare idem exprimit libr. 3. *ad apoc.*, cap. 4.*

B Arguit hæc quoque erroris Iansenius: *Neque vero, inquit, Pelagij tantum, Cassiani, atque* ^{Tanf. Tom. 1. lib. 2. c. 5.} *Origenis fuit ista de affectibus naturalibus bonis ac malis ex lege naturali atque carne procedentibus, ac de anima inter utroque media illius Apostolici loci expositio, sed omnium omnino Pelagianorum, quorum scripta videre potui. Sic tamen Hieronymus in Epist. ad Gal. 5. 17. Caro presentibus delectatur & brevibus: spiritus perpetuis & futuris. Inter hoc iurgium media anima consistit, habens quidem in sua potestate bonum & malum; velle & nolle. Et paulopost: Quod ut manifestius fiat, aliquod sumamus exemplum: caro, terra; anima, aurum; spiritus, ignis vocetur. Quamdiu aurum fuerit in terra perdit vocabulum suum, & à terra cui commixtum est, appellatur. Cum vero separatum ab humo, auri & specieiem & nomen acceperit, aurum quidem dicitur, sed necdum probatum. Si autem per ignem excoctum fuerit & probatum, tunc auri splendorem, & ornatum sui accipit dignitatem. Ita & anima inter & humum & ignem, hoc est inter carnem, spiritumque consistens, quando se tradiderit carni, caro dicitur, quando spiritui, spiritus appellatur. Sic & Augustinus libr. 10. De Genesi ad liter. cap. 12. animam tamquam in medio positam, nonnumquam à carne ad vitia deprimi, nonnumquam à spiritu ad virtutem erigi scribit. Sicut autem ad utramque partem, virtutem & vitium, allucere nos bonos ac malos Angelos dixit Origenes libr. 1. in Epist. ad Rom. hunc interpretans Pauli locum qui habetur Gal. 5. 17. ita postquam in eadem Pauli verba Augustinus ea disseruit quæ supra attulimus è LXXXIII Quæstionibus, Quæst. 70. addit deinde: Nunc quamdiu est in nobis quod resistat bonæ voluntati, auxilio Dei per bonos homines & bonos Angelos indigemus, ut donec sanetur vulnus nostrum, non ita molestat, ut perimat etiam bonam voluntatem. Atque hæc tam diserte apud Augustinum expressa cur in Origene Pelagianismi infimulaverit Iansenius, tot annos in Augustini lectione tractatus, mirum sane est.*

C VIII. Nunc vero propter assertos affectus bonos & malos ex carne naturaliter procedentes, iurene venerit in crimen Origenes, anquiramus. Ac de malis quidem controversia nulla est; de bonis tantum contenditur. Quod antequam disputare ordiamur, dicendum est Iansenium, non hoc solum loco quem diximus, sed signantius etiam Tom. 1. libr. 6. cap. 14. vim illam, sive ut ipse loquitur, sufficientiam legis naturalis impugnare; D quam ut ab Origene creditam & defensam fuisse clarius probet, hæc eius verba recitat è libr. 2. in Epist. ad Rom. *Potest fieri, ut vel ex his qui in Lege sunt, si quis persuasionem quidem communis Christo non credit, operetur tamen quod bonum est, iustitiam teneat, misericordiam diligat, castitatem & continentiam servet, modestiam lenitatemque custodiat, atque omne bonum operetur; hic etiam si vitam non habet æternam, quia credens soli vero Deo non credit, & Filio eius Iesu Christo, quem misit; tamen gloria operum eius, & pax, & honor poterit non perire. Atque ea sane nupiam ad eos referuntur, qui sunt sub lege naturæ, sed ad Iudæos qui regebantur Mosaicis legibus, à quibus absterrebantur à vitiiis, ad virtutem incendebantur. Sequentia vero ad Ethnicos naturæ solum legem servantes pertinent: Sed & Græcus, idest Gentilis, qui cum legem non habeat, ipse sibi est lex, ostendens opus Legis in corde suo, & naturali ratione immotus, sicut videmus nonnullos in Gentibus, vel iustitiam teneat, vel castitatem servet, vel prudentiam, temperantiam, modestiamque custodiat; iste licet alienus à vita videatur æterna, quia non credit Christo, & intrare non possit in regnum cælorum, quia renatus non est ex aqua & spiritu, videtur quod per hæc quæ dicuntur ab Apostolo, bonorum operum gloriam, & honorem, & pacem perdere penitus non possit. Pluribus deinde argumentum idem expendit. Refellit quoque Iansenius cum superioribus alterum locum Adamantij, qui non sine cautione sane tractandus est. Invenitur quidem Deus, inquit Origenes libr. 3. in Epistol. ad Rom. *dedisse homini omnes affectus, omnesque motus quibus ad virtutem nititur & progredi, insuper etiam vim rationis inseruisse, quo agnosceret quid deberet agere, quid cavere. Hæc ergo invenitur Deus communiter omnibus hominibus præstitisse. Sed si his acceptis homo neglexit iter virtutis incedere, cui ex Deo nihil defuit, invenitur ipse defuisse quod à Deo data sunt sibi.**

F Hæc quamvis Pelagianismum sapiant, geminam tamen expositionem, eamque orthodoxam recipere possunt, vel intelligendo gratiam homini datam à Deo, quæ gratia ad salutem adipiscendam sufficiat; vel intelligendo legem naturæ, cuius ope etiam Ethnici ad virtutes morales niti possunt; non ad eas quæ quicquam conferant ad salutem: hic enim gravis esset error, cui sine crimine patrocinari non liceret.

IX. Certe aliquod boni genus ex vi naturæ oriri posse sanctorum Patrum magna pars opinata est, sed Augustinus præfertim, cuius in huiusmodi quæstionibus præcipua auctoritas est. Sic ille libro De spiritu & litera, cap. 27. *Si autem hi qui naturaliter quæ Legis sunt faciunt, nondum sunt habendi in numero eorum quos Christi iustificat gratia, sed in eorum potius, quorum etiam impiorum, nec Deum verum veraciter, iustique colentium, quædam tamen facta vel legimus, vel novimus, vel audimus, quæ secundum iustitia regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam*

merito recteque laudamus: quamquam si discutatur quo sine fiant, vix inveniuntur, que iustitie debi- A
tam laudem defensionemve mereantur. Capite deinde sequenti scribit non usqueadeo terreno-
rum affectuum labem animæ humanæ incubuisse, ut non impressa superint imaginis Dei
vestigia, unde præcepta aliqua Legis in ipsa etiam impietate exequi vel sapere merito dici
possit. Addit postea Legem Dei non penitus per peccatum è cordibus nostris erasam, re-
novari per gratiam. Et postmodum: Nam & ipsi (Iudæi) homines erant, & vis illa natura in-
erat eis, qua legitimum aliquid anima rationalis & sentit & facit. Tum paulo post, ait parum pro-
futurum in die iudicij his naturæ legibus partuisse, nisi forte ad mitiganda supplicia: Sicut
enim non impediunt à vita æterna iustum quedam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur:
sic ad salutem æternam nihil profunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cuiuslibet pes-
simi hominis invenitur. Et iterum: Quid ergo hinc Apostolus efficere voluit, quod iactantiam colubens B
Iudaorum, cum dixisset: Non auditores Legis iusti sunt apud Deum, sed factores Legis iustificabuntur,
continuo subiicit de his qui Legem non habentes naturaliter quæ Legis sunt faciunt, si non illi sunt intel-
ligendi qui pertinent ad gratiam mediatoris, sed illi potius, qui cum Deum verum vera pietate non colant,
habent tamen quedam opera bona in vita impia? Quibus accinit Fulgentius in lib. De Incar-
nat. & gratia Christi, cap. 26. Quod si quibusdam cognoscuntibus Deum, nec sicut Deum glorifican-
tibus, cognitio illa nihil profuit ad salutem; quomodo potuerunt hi iusti esse apud Deum, qui sic in suis
moribus atque operibus bonitatis aliquid servant, ut hoc ad finem Christiane fidei, charitatisque non re-
ferant? quibus aliqua quidem bona, que ad societatis humane pertinent æquitatem, inesse possunt; sed
quia non charitate Dei sunt, prodesse non possunt. Hieronymus quoque in Isaia 24. 5. scribit
præmia adepturos, quicumque Legem naturalem observaverint: & in Ezech. 29. 17. ait C
condemnari nos comparatione Gentilium, si illi lege ficiant naturali, que nos scripta negligimus. Præ-
termitti vero non decet locum ipsius alterum in Gal. 3. 2. ad hoc spectans argumentum,
& circumspecte attingendum. Nos respondebimus, inquit, accepisse quidem eum (Cornelium
centurionem) spiritum, sed ex auditu fidei, & naturali lege, que loquitur in cordibus nostris, bona
quaque faciendâ & vitanda mala, per quam dudum quoque Abraham, Moyses & ceteros sanctos ju-
stificatos retulimus: quam augere deinceps potest operum observatio, Legis quoque iustitia, non tamen
carnalis legis qua præterijt, sed spiritualis, quia Lex spiritualis est.

X. Quæ quum ita sint, fatendum est tamen nimio plus aliquando tribuisse Origenem
legi naturæ; & quæ peculiari Dei auxilio debebantur, in generale auxilium transcripsisse:
quod omnino Pelagianum est: velut actus singulos voluntatis, quos volitiones appellant: D
hos enim ita nos habere à Deo censebat, quatenus virtutem volendi sive facultatem vol-
untatis à Deo habemus. Ita exponit illud Pauli, Philipp. 2. 13. Deus est enim qui operatur in
vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate & cum ex hoc enim loco concluderent nonnulli
libero nos carere arbitrio, siquidem ex Deo penderent voluntatis nostræ motus, sic re-

Orig. Philo-
cal. l. 10.

spondet Origenes: καὶ ὁ θεὸς τὸ πρὸς τὸ θεῖον ὅτι ἡ τὴν ἀποδοῦναι λίθειν ἢ φησὶ τὸ θελεῖν τὰ κατὰ ἐμὴν ἐν τῷ
θεῷ ἔστι, ὁμοίως τὸ ἐπιτελεῖν τὰ κρείττονα καὶ τὰ χεῖρονα, ἀλλὰ τὸ ἐκδοῦναι θελεῖν, & τὸ ἐκδοῦναι ἔργον.
ὡς ὁ δὲ θεὸς ἐργαζομένου τὸ ἔστι ζωῆς, καὶ τὸ ἔστι ἀποδοῦναι ἔργοις, ἕτοι καὶ τὸ ἐκδοῦναι θελεῖν, ὡς εἰ ἐλεγον, καὶ τὸ ἐκ-
δοῦναι κινεῖται: ὡσαύτῃ ἡ ἐργασία τὸ ζωῆς ἔστι, τὸ κινεῖται, καὶ πρὸς ἐπιτελεῖν τὰ δὲ τὰ μέλη κινεῖται, χεῖρας ἢ πόδας,
καὶ ἀποδοῦναι ἐργασίας τὸ θεῷ τὸ ἐκδοῦναι τὸ θεῷ, ἢ τὸ κινεῖται ὁ θεὸς τὸ πρὸς τὸ θεῖον ἢ ἀποδοῦναι, ἢ ἀποδοῦναι
τὰ ἀποδοῦναι ἀλλὰ τὸ μὲν ἡμῶν τὸ κινεῖται ἐκδοῦναι τὸ θεῷ: ἡμῶν δὲ χεῖρας τὸ κινεῖται ἐπι-
τελεῖν τὰ χεῖρονα, ἢ δὲ τὰ ἐργασίας, ἕτοι τὸ μὲν ἐπιτελεῖν ἢ ζωῆς ἐστίν, εὐχρηστικῶς τὸ θεῷ, καὶ τὸ θελεῖν ἐκδο-
ῦναι τὸ θεῷ τὸ ἐπιτελεῖν. ἡμῶν ἢ τὸ θελεῖν ἐπιτελεῖν τὰ χεῖρονα, ἢ ἐπιτελεῖν χεῖρας, ὁμοίως ἢ τὸ ἐπιτελεῖν.
Quorum sententiam satis fideliter præter morem suum retulit Rufinus; quia scilicet Pela-
giana erant. Notavit autem illa S. Thomas libr. 3. contra Gentes, cap. 89. & variis Scri-
pturæ locis obtulit. Notavit & Iansenius, & tamquam gratiæ Christi contraria merito re-
pudiavit. Quem vero in calce decimi tertij capitis, libr. 6. Tom. 1. recitat locum, qui in
fine capitis 1. libr. 3. ἐπι αρχῶν reperitur, de sua Pelagianismi officina largitus est Rufinus;
in Græco siquidem exemplari non comparat.

Observe interim Lector æquus, ecquid fidei possimus adungere tot locis qui è libris à
Rufino Latine redditis adversus Origenem iactari solent: cuiusmodi iactari solent: F
quem libro 6. Tom. 1. cap. 13. adducit Iansenius è libr. 3. ἐπι αρχῶν, cap. 2. ut plus æquo
legem naturæ Origenem extulisse probet: Non enim idem est habere vincendi virtutem, & vin-
cere, sicut ipse Apostolus cautissimo sermone signavit, dicens quia dabit Deus exitum ut sustinere possi-
tis, non ut sustineatis. Multi enim sustinent, sed in tentatione vincuntur. A Deo datur, non ut sus-
stineamus, alioqui nullum iam videretur esse certamen, sed ut sustinere possimus. Ea autem virtute,
que nobis data est ut vincere possimus, secundum liberi arbitrij facultatem, aut industrie nitimur, &
vincimus; aut segniter, & superamur, &c. & iste è libro 10. in Epist. ad Rom. Gratia Dei, &
gratia Domini nostri Iesu Christi, una atque eadem gratia accipienda est. Sicut enim Pater quos vult
vivificat; & Filius quos vult, vivificat: & sicut Pater habet vitam in se, & Filio dedit habere in se-
metipso vitam; ita & gratiam quam dat Pater, hæc & Filii dat. Sciendum sane est quod omne

A quod habent homines à Deo, gratia est; nihil enim ex debito habent. Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? Gratia ergo est quicquid habet is qui non fuit, & est accipiens ab eo qui semper fuit: atque ille è libr. 4. in Epist. ad Rom. Sed ego cum considero sermonis eminentiam, quo dicit operanti secundum debitum reddi, vix mihi suadeo quod possit ullum opus esse, quod ex debito remunerationem Dei deponat, cum etiam hoc ipsum quod agere aliquid possumus, vel cogitare, vel proloqui, ipsius dono & largitione faciamus. Quod ergo erit debitum illius, cuius gratia nos precessit? & hic è libr. 5. in eadem Epistolam: Quod ergo dixi post dies, hoc ostendi, quia primis quidem vitæ suæ diebus paterne pravaricationis institutionibus tenebatur (Abel:) post illos vero dies ubi respicit, ubi respexit ad Deum, natura lege commonitus, dicitur tunc obtulisse hostiam Deo.

XI. Postquam de lege naturæ male sensisse Origenem demonstravit Iansenius, non solum Ianf. Tom. 1. lib. 6. c. 14. niora opinatum fuisse de lege Moysis conatur ostendere: cui comprobando affert illud è

B libr. 4. in Epist. ad Rom. Initium namque justificari à Deo, fides est qua credit in justificantem. Et hæc fides cum justificata fuerit, tamquam radix imbre suscepto bareet in anima solo, ut cum per legem Dei excelsi cæperit, surgant in ea rami, qui fructus operum ferant. Subjungit Iansenius: Ecce dogma Pelagij de operanda per Legem justitia, dummodo remissio peccatorum per fidem data præcesserit. At non hæc ad Legem Moysis peculiariter pertinent, sed ad opera tantum bona sive Iudæorum, sive Ethnicorum, quæ sine fide inania sunt. Ait ergo initium justificationis fidem esse quæ credit in Deum; quæ fides, quasi dispositio ad justificationem acquirendam, cum iustitiam apprehenderit, ut loquuntur, atque ita justificata fuerit à Deo; cumque iustitiæ imbre, sic tamquam radix aliqua, perluta fuerit, tunc ipsa fides atque ipsa iustitia animæ

C solo inhærent; sic tamen ut divinæ legis observatione foveri illam & excelsi necesse sit ad ferendos operum fructus, qui velut radicis huius furculi efflorescant. Quæ fidei Catholicæ decretis usqueaque consonant, si modo prævium gratiæ excitantis & juvenis subsidium agnoscat. Verum non id queritur Iansenius: at latere hic caussatur dogma Pelagij de operanda per Legem justitia, dummodo remissio peccatorum per fidem data præcesserit.

Debere quidem à fide justificationem ducere exordium; eandemque peccata delere, & hic dixisse fatemur Origenem, & recte dixisse pertendimus: nec in eo opinor Pelagianum illud placitum Iansenius positum esse voluit, sed in dogmate de operanda per Legem justitia, quod Pelagianum esse agnoscimus, sed ab hoc Origenis loco longe procul abesse pugnamus. Quomodo enim operandam sensit per Legem iustitiam, qui justificationem

D Legis observationi prævertere debere dixit? Per legem Dei, hoc est bona opera, iustitiam quidem excolendam sanxit, nequiquam vero per Legem iustitiam comparari credidit.

Hæc licet perspicua, aliis tamen Origenis ejusdem testimonii firmari possunt. Ex quibus Orig. lib. 4. in Epist. ad Rom. omnibus, inquit, claret quod recte arbitratur Apostolus justificari hominem per fidem sine operibus Legis. Sed fortassis hæc aliquis audiens resolvatur, & bene agendi negligentiam capiat, siquidem ad iustificandam fidem sola sufficiat. Ad quem dicemus quia post justificationem si injuste quis agat, sine dubio iustificationis gratiam speravit. Non opera ipsi iustitiæ, sed iustitiam operibus præposuit. Clarius etiam quod jacet paulo inferius: Ubi vero fides non est qua credentem iustificet, etiam si opera quis habeat ex Lege, tamen quia non sunt edificata supra fundamentum fidei, quamvis videantur esse bona opera, operatorem suum iustificare non possunt, si eis deest fides, quæ est signaculum eorum qui iustificantur à Deo: & quod libro sequente: Propterea ergo & in alio loco Scriptura dicitur de Abraham, quod

E ex operibus fidei iustificatus sit; quia certum est eum qui vere credit, opus fidei & iustitiæ operari, & tantius bonitatis. Caute vero ista legenda sunt, quæ differit in 1. Rom. 3. 30. Quod si requirat aliquis curiosius, ij qui ex fide iustificantur, per quem iustificantur; & rursum ij qui per fidem iustificantur, in quo iustificentur: licet fortassis multa in hoc curiositas videatur, tamen convenienter dicere possumus quod qui ex fide iustificantur, initio ex fide sumo, per adimpletionem bonorum operam consummantur; & qui per fidem iustificantur, à bonis operibus exorsi per fidem summam perfectionem accipiunt. Quæ tamen ferri poterunt, si ita intelligantur, justificationi præire quidem posse opera bona, sed non ejusmodi, quæ ad hæc apprehendendam conferant quicquam; qualia sunt opera illa quæ lege naturali suadente perficiuntur.

F Pergit ostendere Iansenius parum sana fuisse Origenis de lege Moysis placita, ut qui Ianf. Tom. 1. lib. 6. c. 14. Rom. 5. 20. per eam peccatum fuisse imminutum ac restrictum crediderit, contra hoc Apostoli pronuntiatum: Lex autem subintravit, ut abundaret delictum: atque hæc placita Pelagij & Iuliani doctrinæ scribit esse consentanea, in iisque fuisse ab Augustino profligata & confossa. Non ego sane usque adeo Otigenis causæ faveo, ut naturalis legis vires præter æquum prædicatas ab eo fuisse negem; ac illas itidem Moisaicæ Legis, quas ita extulit, ac si non peccatum duntaxat prohibuerit ea Lex, sed gratiam etiam hominibus ad vincendum illud contulerit; ac si per illam non cognitio solum peccati, sed etiam sanatio contigerit; ac si non ad priora peccatorum genera, quæ præcesserant Legem, pravaricatio præterea accesserit, quæ pravaricatio nisi lege lata esse non potest; ac si non nitentibus in veritum hominibus, concupiscentia Lege frænata creverit; ac si non apparere tantum cæperit, & deputari

peccatum, sed etiam ablatum fuerit. Dici tamen potest in gratiam Origenis, non peccata per Legem absolute dimissa ipsum pronuntiasse, sed ex parte aliqua; quia Moyses ex precepto Regis primi sacrificia instituit, quibus certa solemnitate oblatis dicebat: Et remittetur ei peccatum. Verba sunt Origenis libr. 5. in Epist. ad Rom. ex eo ipso loco quem profert Iansenius. Hæc autem remissio peccatorum quoniam imperfecta erat, & illius umbra quæ merito sanguinis Christi impetratur, idcirco non plene & perfecte, sed ex parte aliqua tyrannidi mortis ac peccati per Legem obfisti dixit. Id ipse perspicue significat, cum addit obfistente quantumlibet Lege prævaluisse peccatum, nec Legi succenturiatos Prophetas vium peccati cohibere potuisse, sed affuisse tandem Christum, ac de morte & peccato triumphasse. Præterea Lege lata aliquo sensu compressa fuisse dici potest peccati vis; non quod hanc re ipsa Lex compresserit, sed quod ad eam comprimendam lata sit; inspecto consilio, non eventu: nam, secundum Ambrosium, *Apostolus ostendit quid proveniret data Lege, non quid Lex fecerit. Non enim, ut habet S. Thomas in Rom. 5. 20. ad hoc fuit data Lex, ut peccatum abundaret; quin potius Lex, quantum in se fuit, peccatum prohibuit, secundum illud Psalm. 118. In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Sed nec aliter per Legem incrementum accepisse peccatum tradunt Patres nonnulli, quam quia per Legis promulgationem cognitum est id esse peccatum, quod antea vulgo ignorabatur; unde prævaricatio & transgressio, iuxta illud Rom. 3. 20. *Per Legem enim cognitio peccati.* Chryostomus Homil. 10. in Epist. ad Rom. *ἡ γὰρ ἡμεῖς οὐκ ἴδμεν τὸν νόμον τοῦ θεοῦ ἕως οὗ ἔρχεται ἡ ἐπιτομή, καὶ τότε ἡμεῖς ἴδμεν τὸν νόμον τοῦ θεοῦ.* Quoniam enim iuiberes erant Iudæi, & dissoluti, & ad ipsa dona supini, idcirco Lex data est, ut illos videlicet vehementius coarqueret, aperteque doceret quod in statu essent, atque accusationem augens ipsos magis constringeret. Hieronymus in Epist. ad Galat. 3. 21, 22. *Nec vero æstimandum Scripturam auctorem esse peccati, quia omnia sub peccato conclusisse dicitur: cum mandatum quod ex iure præcipitur, ostendat potius, arguatque peccatum, quam sit causa peccati.* Augustinus libr. 2. contr. Iulianum, cap. 22. *Originale peccatum non quidem post Legem crevit, sed tamen Lex etiam ipsum, cuius abolitionem circumcisio infantis significaret, invenit; sicut invenit etiam peccata ignorantia, qua nec ipsa data Lege creverunt: quandoquidem potius ipsa ignorantia diminuta est, quia scientia Legis accessit: sed peccatum sine quo nemo nascitur, crevit voluntatis accessu, originalis concupiscentia trahente peccantis assensu.* Abundavit autem peccatum, id est nimis crevit, posteaquam per Legem facta est cognitio peccati, & capit etiam prævaricatione peccare. S. Thomas in Rom. 5. 20. *Secundo autem potest responderi, ut dicatur quod id, ut, veniat, casualiter, ita tamen quod loquatur Apostolus de abundantia delicti, secundum quod est in nostra cognitione; ut sit sensus, Lex subintravit, ut abundaret delictum, id est, ut abundantius delictum cognosceretur, secundum modum loquendi quo dicitur aliquid fieri, cum innotescit.* Unde supra dictum est, quod per Legem est cognitio peccati. Iuvat quoque Origenem quod habet ibidem S. Thomas, post Legis promulgationem ruentibus nonnullis in veterum nefas, quosdam ad meliorem frugem evasisse, in iisque repressum fuisse peccatum. Sciendum tamen, inquit, quod sicut Philosophus dicit in 10. Ethic. prohibitio Legis, licet illos qui sunt male dispositi cohibeat ab exterioribus peccatis solo pœna timore, quosdam tamen bene dispositos inducit per amorem virtutis, sed ista bona dispositio quantum ad aliquid potest esse à natura, sed eius perfectio non est nisi per gratiam, ex qua contingit quod etiam Lege veteri data, non in omnibus peccatum abundat, sed in pluribus. Quidam vero Lege prohibente, & gratia ulterius adiuvante, ad perfectionem virtutum tandem pervenerunt, secundum illud Eccles. 44. *Laudemus viros gloriosos, &c. & infra: Homines magnos virtute.* Suffragatur & illud Thomæ, nostro Adamantio, ex 1. 2. q. 98. a. 1. *Lex vultu rationi consonabat, quia concupiscentiam reprimebat, qua rationi adversatur, ut patet in illo mandato: Non concupisces rem proximi tui, quod ponitur Exod. 20. Ipsa etiam omnia peccata prohibebat, quæ sunt contra rationem.* Et articulo sequente docet Legem veterem homines ordinasse ad Christum per modum cuiusdam dispositionis, dum retrahens homines à cultu idololatricæ, concludebat eos sub cultu unius Dei, à quo salvandum erat humanum genus per Christum.

XII. Atque utinam commodis æque expositionibus Origeniana de gratiæ divinæ auxiliis dogmata lenire possimus: verum tam aperte adversus eam grassatus est, frustra ut omnis color adhiberi posse videatur. Manifesto quippe ab humana voluntate, eiusque arbitrio divini modum mensuramque auxiliij pendere voluit, licet ad operis perfectionem cœlesti hominem carere non posse subsidio fuerit opinatus; refragante Apostolo qui non perficere solum, sed velle etiam à Deo esse sciscit: profusus ut, non Pelagianis, sed Massiliensibus seu Semipelagianis hæc in parte Origenes prælusisse dici possit. Hæc ut repetantur altius, sciendum est Basilidem, Valentinum, Marcionem, aliosque præfici avi Hæreticos, ipsoque vetustiores Origene, causam percrutantes, quamobrem alios Deus ad gloriam destinet, alios perire sinat, nullis ipsorum præcedentibus meritis, Iacobumque adhuc in uteri claustris absconditum dilexerit, Esau vero ibidem delitescentem odio habuerit; præclarum

A clarum istud inexistisse delirium, homines non unius esse ejusdemque inter se natura, sed alios esse *πρόμακτοι*, alios *ψυχοί*, *σαρκοί* alios seu *ζήνοί*. atque ita ad vitam destinatos esse *πρόμακτοι*, ita ad interitum *σαρκοί*, ut quodcumque tandem amplectantur vitæ genus, quibuscunque tradant se vel virtutibus vel vitiis, necessario salutem illi, hi consequantur mortem; *ψυχοί* vero pro meritis alterutro donatum iri. Quæ commenta cum Scripturæ sacra decretis adversari probe intelligeret Adamantius, eaque jure exhorresceret, fumum fugiens, quod dici solet, in ignem incidit; absurdioraque sententiam amplexus est, quæ animarum statum *πρόμακτοι*, quamque supra exagitavimus. Animas itaque censuit longis annorum curriculis recte vel male traditas sibi à Deo provincias administrasse, ac juxta meritorum suorum mensuram varios variosque à Deo recepisse gratiæ modos; hincque omnem exitisse diversitatem, quæ homines, ut Apostoli more loquar, discernit, antequam boni quicquam vel mali egerint. Doctrinæ huius assertiones & argumenta extant libr. 1. *ἑξ ἀρχῶν*, cap. 7. & libr. 3. cap. 1. (Philocal. cap. 20.) Item libri ejusdem tertij cap. 3. & libr. 7. in Epist. ad Rom. & libr. 9. Quæ quoniam fusc iam supra exposuimus quæst. 6. iterum referre nihil attinet. Nonum modo secundi libri De principiis caput relegi velim, in quod dispersas alibi doctrinæ hujus particulas plena manu congeffit: nam postquam diversas illas naturas ab Hæreticis supra nominatis confictas, collectasque eorum rationes confutavit; tum dogma explicat suum, diversitatemque animarum ratione præditarum ex arbitrij libertate proficisci docet, ex qua diversitate eximia illa totius mundi consonantia diversis constans partibus exorta sit. Hinc injustitiæ nota absolvere Deum putat, in hæc alioquin illi, si non pro meritis unumquemque, sed pro libitu suo exornet; quæ confirmat deinde exemplo Jacobi & Esaü, aliaque in eam sententiam colligit.

C Adversum hæc asperere, pro eo ac debuit, sese commovit Iansenius Tom. 1. libr. 6. cap. 15. & ut divinæ gratiæ penitus contraria merito rejecit. Rejecit & multo ante S. Thomas libr. 2. contr. Gentil. cap. 44. Pamphilus tamen in Apologia pro Origene, in eadem fere causa est qua Origenes, si nos Rufini interpretamenta non fallant; nam ut Origenianam defendat animarum *πρόμακτοι*, reliquas de animæ origine opiniones absurditatis insimulans, & eam quoque carpit, quam nunc Ecclesia propugnat, quæque formati in utero corporibus animas recens creatas inferi decernit: id si sit, injustum fore Deum ait Pamphilus, qui nullius culpæ infontes animas vel cæcis vel debilibus corporibus infundat, vel apud barbaras Gentes vitam ducere jubeat. Vides labefactum ac peremptum gratiæ cælestis auxilium.

D XIII. At non pro iis duntaxat, quæ recte vel male egerunt animæ, priusquam corporibus nostris illaberentur, diversa eas à Deo gratiæ dona consequi opinatus est Origenes, sed prout etiam sese in hac vita gesserint, novis gratiæ incrementis cumulari censuit; adeo ut quidquid nobis gratiæ largitur Deus, id libero nostræ voluntatis arbitrio acceptum referendum sit, per quod talibus donis digni effecti sumus, nihil autem soli & absoluto Dei consilio relinquatur; atque ita nobis, ut ita dicam, obnoxiam Dei gratiam efficit. Itaque liberi arbitrij vires quasi nullo egentibus gratiæ adminiculo ita deprædicat Hom. 10. in Levit. *Sive ergo spiritualis effectus unus cum Domino spiritus fiat: sive per resurrectionis gloriam in Angelorum orationem transeat, recte iam non erit homo: sed unusquisque i. se sibi hoc præstat, ut vel excedat hominis appellationem, vel intra conditionem huius vocabuli censeatur: & Homil. 1. in Ezech. Tu vero, Homo, quare non vis arbitrio te tuo derelictum? Quare egre feri viti, laborare, comendare, & per bona opera te ipsam causam tuæ fieri salutis? An magis te delectabit dormientem, & in otio constitutum æterna prosperitate requiescere? Pater meus, inquit Dominus Iesus Christus, usque modo operatur, & ego operor: & tibi displicet operari, qui ad opera natus es? Non vis opus tuum fieri iustitiam, sapientiam, castitatem? Non vis opus tuum esse fortitudinem, aliaque virtutes? Manifesta quoque illa sunt libr. 1. *ἑξ ἀρχῶν*, cap. 5. Per hoc consequens est in nobis esse, atque in nostris motibus, ut vel beati & sancti simus, vel per desidiam ac negligentiam à beatitudine in malitiam & perditionem vergamus: atque itidem ista Homil. 35. in Luc. Da ergo operam ut libereris à principe ad quem te trahit adversarius. Da operam ut habeas sapientiam, iustitiam, fortitudinem, atque temperantiam: & tunc complebitur: Ecce homo, opera eius ante faciem suam: & hoc quoque libr. 7. in Epist. ad Rom. *Ut boni enim aut mali simus, nostræ voluntatis est: malus autem ad cuiusmodi verbera, & bonus ad cuiusmodi gloriam destinetur, voluntatis est Dei.* Plenis vero buccis eadem illa deblaterat, cap. 1. libr. 3. *ἑξ ἀρχῶν*, quo capite libertatem arbitrij asserendam & propugnandam suscepit: ibi quippe tentationibus obsequi, vel obfistere, in nostra positum esse potestate dicit, nec necessarium ad id gratiæ subsidium agnoscit; sed quadam tantum eruditione, quæ salubria nobis exempla & sanctioris doctrinæ præcepta pro tempore suggerat.*

F XIV. Quod si gratiæ nos egere auxilium agnoscat aliquando, gratiam solum voluntatis nostræ pedissequam, ad ejusque nutum compositam, & pro meritis à Deo in homines ero-

gatum; non excitantem, non gratis datam admittit. Velut in cap. 8. libr. 2. *ἡ ἀρετὴ*, A
ait voluntarios & liberos motus a se conditis mentibus Creatorem indulisse, quo scilicet bonum in eis
propositum si ret, cum id voluntate propria servaretur & capite priorē libr. 3. Paulinum illud ex-
ponens: *Ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurat*, minime id quidem Deus propositum
esse docet, ut quemquam induret, sed per bonum propositum indurare eum dici qui in-
duratur, quia ex hoc ipsius proposito sequitur, ut per inharentem sibi malitiam ille indu-
ratur; quæ sic pro sua consuetudine dilatavit Rufinus: *Pro eodemque tempore Deus alterius
quidem miseretur, & aliam indurat, non agens neque volens ut induraret ille qui induratur: sed dum
ipse benignitate sua & patientia utitur, his quidem qui eius benignitatem & patientiam ad contentam
atque insolentiam ducunt, induratur cor, dum ad terminum pœna differtur: hi vero qui benignitatem
& patientiam eius ad occasionem penitentiae & emendationis accipiunt, misericordiam consequuntur.* B
Gemino deinde exemplo luculentius id demonstrat; priorē quidem petito ex Ebr. 6. 7,
8. ait enim divinam gratiam similem esse imbri terras irriganti, quarum alia spinas dant
& tribulos; fegetem illa & fructus ferunt; pro varia scilicet cultura, quamvis eiusdem sint
naturæ. Terras itaque, hoc est animas, ad voluntatis arbitrium excoli & parari putat; im-
brem vero postmodum à Deo infundi. Idem probat exemplo Solis, qui una eademque
luce & calore limum indurat, & ceram liquefacit: *non quod virtus eius, addit Rufinus, aliter
in limo, & aliter operetur in cera: sed quod limi alia, alia quoque cera sit qualitas, cum utique secun-
dum naturam unum sit, quia utrumque de terra est.* Exponit deinde quomodo auferat à nobis
Deus cor lapideum, & immitat carneum: nempe subversum iri censet libertatem arbi-
trij, si potestati divinæ cordis mutationem tribuamus: tum sententiæ suæ explanandæ cau-
sa, indoctum aliquem sumit in exemplum, qui vel aliorum adhortationibus, vel aliunde
imperitiam suam intelligens, erudiendi causa accedit ad doctorem; doctor vero volunta-
te eius perspecta doctrinæ suæ præcepta traditurum se pollicetur: *τίς, inquit, ὁ θεὸς ἡ-
γῶντα (ἡ γὰρ λέξις) τὸ περὶ τῶν ἁγίων ἔχων, ἢ ὡνόμασεν καρδίαν λιθίνην, ἢ κρείων ἢ ἐου-
δῶνον, ἀλλ' ἰαυτοῦ τὸ ἰδεῖν τὸ ἐπιμύριον πνευματικόν.* Quasi non à Deo habeamus hoc
ipsum, ut accedere, ut sanari velimus. Similia sunt quæ sequuntur: *καὶ ἐστὶν, ἕρπ ἐπίπιν, τὸ πῶς
πῶς ἀπαλίνθαι, ἕρπον, καὶ ἔτι τὸ ἐπιμύριον, ἢ πνεύματι ἀναδῆναι, ἢ πνεύματι ἀναδῆναι, καὶ δὲ τὸν ἁπο-
στασιαστικὸν τὸν ὁμοιωτικόν, τὸ σαρκῶδες ἢ ἄλλ'.* Reliqua pari vitio laborant. Nihilo faniora sunt quæ
leguntur libri eiusdem capite 6. in quibus hominem divinæ imaginis dignitatem, cum
procrearetur à Deo, accepisse ait; similitudinis vero perfectionē in consummatione serva-
tam: *scilicet, inquit, ut ipse sibi eam propria industria studij ex Dei imitatione conscisceret, cum possibi-
lissimam sibi perfectionis divinitus datam per imaginis dignitatem in fine demum per operum expeditionem
perfectam sibi ipse similitudine consummaret.* Addit deinde, *similitudinem Dei sperandam, quæ pro
meritorum perfectione præstabitur.* Nec ista tolerabiliora, quæ legimus Homil. 11. in Num. *Omnia
enim apud Deum ratione & iudicio sunt; nec ad gratiam, sed pro merito, &c. penitus nempe
gratiæ beneficium hæc perimunt; quemadmodum & illa è Tom. 11. in Matth. p. 214. ἐπι-
ταύθα δὲ ἔστιν ἰσχυρὸν οἱ αἰτίοι τῶν ἐν ἡμῶν καὶ ἀξία τῶν λειτουργῶν ἀγαθῶν ἔσθαι, ἢ σὺν καὶ ἀξία τῶν ἐξω-
βληθῆναι, ἢ ὅτι εὐσεβὲς ἐστὶν ἡμῶν ὅτι πνεύματι, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐκείνων ἔστι κακοποιήτων. ὅπως δὲ
ἴδωμεν φῶς αἰνῶν διακρίσεων, ὡς ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀδικίας, ἀλλὰ λόγῳ ἐν παροξυσμοῖς, ὁ κριτικὸς ἀ-
ζῶν διακρίσει.* & ista è Tomo sequente, p. 299, 300. *μὴ συνόντες τῶν ἀνυμνῶν τοῦ καὶ ἔσθαι
τῶν διδασκάλων πνεύματι καὶ σοφίᾳ οἷοι περὶ τὸ ὁμοιωτικὸν ἐστὶν τὰ ἀξία ἡμῶν καὶ τὰ ἐκείνων ἁποδοτικῶς* E
& hæc quoque è Tom. 16. p. 415. *ὁ δὲ σὺν τῶν διδασκάλων καὶ τῶν πνευματικῶν μεγαλόφωνον μῆτρα
τῶν ἱακῶν καὶ ἰατρῶν, ὡς ἀγορεύοντες οἱ ἁποστόλοι, καὶ ὅτι ἡ πνευματικὴ διακρίσις ἔστι τῶν πᾶσι
θεῶν συνυμνῶν καὶ σωτηριῶν, & ἰδούσιν ἐν τῇ ποιότητι τῶν ἁποστόλων ὡς εὐδὲν ἐπιμύριον, &c. nec
non & illa è Tomo 15. in Iohann. p. 199. *τὰ ἁποστόλοις τῶν ἐκείνων ἡμῶν λαμβάνειν δωρεὰς, τῶν
μὴ αἰτιῶντων ἡμῶν.* Manifeste quoque hunc Apostoli locum in suam trahens sententiam
pervertit libr. 3. in Epist. ad Rom. *Habentes autem donationes secundum gratiam quæ data est nobis
differentes, sive prophetiam secundam rationem fidei, &c. hinc quippe colligit donari gratiam
à Deo secundum rationem fidei: tum ex eodem loco & ex alio Epistolæ prioris ad Co-
rinth. sic concludit: *Ende mihi videtur tam ad Romanos quam ad Corinthios scribens, res capiende* F
gratia modis docere, ut ex nobis in eo agi aliquid ostendat, plurimum vero in Dei largitione consistere.
*Ponit ergo & mensuram fidei esse, per quam quis gratiam capiat; ponit & ad id quod expedit: & Spiritum
dividere prout vult. Ut ergo in nobis tanta fides inveniat, quanta possit sublimiorem gratiam (sic
enim legendum) premereri, nostri operis videtur & studij: ut autem ad id detur quod expedit, &
utile sit accipienti, Dei iudicium est; vel omnino si dari velit, in ipso est. Pari insania corrumpit ibi-
dem hoc alterum è 1. ad Cor. 12. 18. *Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in
corpore, sicut voluit. Voluit autem, inquit, Deus secundum fidei mensuram quæ est in nobis, vel vo-
luit ad id quod expedit. Nisi forte & ita aliquis hoc velit intelligere: Deus posuit in corpore unumquod-
que membrum prout voluit, ut, voluit, ad membrum magis referatur; hoc est, prout voluit, prout elegit,
prout operam dedit, ne videatur de homine arbitrij potestas auferri. Denique in Catenis in Psalmos****

A talia refertur effutiisse ad Pfalm. 120. 3. *κὴν ἀφῆκε εἰς σάλας τὴ πόδα σου· κὴν ἀπέβη πηλὸς, φησὶ, μὴ δὲ σκαμνὰ δαδίσσης· καὶ ὅτι ἔχεις θεὸν ῥητήρα ὁρίσαστα· ὡς παρ' ἡρώδ' ἀπὸ τῶν ἀρχαῶν, κὴν ὁ θεὸς τῶ ὁρίσεν ῥητήρα· ἔτι μὲν.*

Ut magis etiam pateant doctrinæ hujus adyta, observandum est duplicem in nobis ab Origene constitui fidem, aliam humanam, quam viribus propriis nullo præsidio firmatis habere possumus; divinam aliam, quæ nobis Dei gratia infundatur. Nec duplicem solum fidem, sed virtutes etiam reliquas in nobis duplices esse putat, quarum alia sint à nobis, alia à Deo: illas autem ad salutem consequendam nihil prodesse, nisi harum consortio roborentur. Panduntur hæc oracula Tract. 33. in Matth. *Ἴψα πῦτα, inquit, fidem habenti quæ est ex nobis, dabitur gratia fidei, quæ est per spiritum fidei, & abundabit: & quidquid habuerit quis ex naturali creatione, cum exereverit enim, accipit id ipsum & ex gratia Dei, ut abundet, & firmior sit in eo ipso quod habet: quod de omni itidem virtute intelligendum esse scribit. Demum concludit: Properea si volumus ut detur nobis virtus perfectior, & abundet in nobis quod perfectum est inter homines, per diligentiam omni modo acquiramus, & postquam acquiserimus quasi intelligentes, quoniam in nihilum hæc reputantur sine gratia Dei, humiliemus nosmetipsos sub manu valida Dei, & oremus sine ira & disceptatione levantes puras manus, ut omnium bonorum quæ sunt in nobis perfectio detur ex Deo, & faciat nos perfectos & acceptabiles Deo, quasi Filios Dei.* Eandem recoquit cramben libr. 4. in Epist. ad Rom. atque ita accipi vult vocem hanc Apostolorum ad Christum: *Auge nobis fidem: Quia, inquit, etiam fides ipsa, quæ credere videtur Deo, dono in nobis gratia confirmatur.* Atque idem subinde replicat libr. 9. idque comprobare fatagit Apostolico

C isto: *Asteri fides in eodem spiritu: Quod fides, inquit, quæ speret & credat, & absque ulla dubitatione confidat, in nobis est; ratio vero fidei ipsius, & scientia, & perfectus eorum intellectus quæ credimus, donatur à Deo. Ac tandem: Sicut est fides quam docuimus esse in nobis, & rursus est fides quæ per gratiam datur, sicut supra diximus scriptum esse: Alij fides in eodem spiritu; ita etiam in unoquoque horum quæ supra enumeravimus à Deo per gratiam dari, erit & in nobis aliquid, ad cuius uniusquisque mensuram vel rationem, gratiam promeretur.* Hæc eo scilicet commentus est, ut aggressionem boni operis à voluntate nostra suspenderet; successum vero & perfectionem à Deo.

Iam vero genuinum Originis sensum odorari promptum est in multis, quibus legitimam gratiæ vim visus est predicasse: ut cum libr. 3. *Ἐπὶ ἀρχῶν*, cap. 1. optime dici asserit, ædificium non ædificans, sed Dei opus esse; & urbis tutelam, non custodibus & vigiliis militum, sed Deo recte adscribi: sic enim rem intelligendam esse vult, operis susceptorem fuisse hominem, Deum perfectorem; nec sufficere voluntatem humanam ad consequendum finem, nisi Deus ad id opituletur; quod eo probari putat: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* In quem locum repetit eadem & extendit libr. 7. in Epistol. ad Rom. ex eoque demonstrari ait, quod homo quidem laborem impendat & sollicitudinem; Deus autem successum operi tribuat & effectum; ideoque operis summam Deo potius quam homini esse deputandam. Confirmat illud Pauli verbis, 1. Corinth. 3. 6. *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit:* tum ait: *Certum est Deum non solum scire uniuscuiusque propositum ac voluntatem, sed & prescire. Sciens autem & presciscens, itaque bonus dispensator & iustus, uniuscuiusque motibus & proposito utitur ad ea opera perficienda, quæ uniuscuiusque animus ac voluntas eligit: & postremo, ut boni enim, inquit, aut mali finis nostræ voluntatis est; malus autem ad cuiusmodi verbera, & bonus ad cuiusmodi gloriam destinatur, voluntatis est Dei.* Non aliud sonant verba hæc è libr. 3. *Ἐπὶ ἀρχῶν*, cap. 2. *Evadens igitur ratio est, quia sicut in rebus humanum propositum solum per seipsum imperfectum est ad consummationem boni; adjuvatio namque divino ad perfectæ quæque perducitur, &c.* In his Originis splendide *ἡμετεράων*, inceptionem, hoc est, velle, homini tribuens; Deo vero duntaxat, perficere. Rufinus vero quasi parum his erroris inesset, novis ea deliriorum suorum accessionibus infuscavit. Sed Originis insanias revelare pergamus. Is in fine prioris capitis libri 3. *Ἐπὶ ἀρχῶν*, postquam pulchre visus est Dei scientiam cum libertate conciliasse, omnia conclusionem pessima depravat, cum ait nullum ad honorem vel ignominiam à Deo parari, *ἵνα ἢ ἂν ἡμετεράων* quod iterat libr. 2. c. 9. Libro quoque Operis ejusdem prioris, cap. 3. dicit in illis solis esse opus Spiritus sancti, qui jam se ad meliora convertant, & per vias Christi Iesu incedunt, *id est sunt in bonis actibus, & in Deo permanent:* quasi aliquis ad meliora converti queat, absque opere & gratia Spiritus sancti. Nec patrocinantur ei sequentia, cum ait, *Spiritum sanctum extinctis peccatoribus & indignis, ipsum sibi novum populum creare, & renovare faciem terræ, cum per gratiam Spiritus deponentes veterem hominem cum actibus suis, in novitate vite caperint ambulare:* quo sensu quippe hæc pronunciaverit, ipse paulopost patefecit, docens Deum Spiritu oris sui quæ digna sunt sanctificatione sanctificare: dein subnectit: *Est & alia quoque etiam Spiritus sancti gratia quæ dignis præstat, ministrata quidem per Christum, in operata autem à Patre, secundum meritum eorum, qui capaces efficiuntur.* Nec quemquam fallant illa ex Homil. 1. in Genes. ubi Christi gratiam solaribus radiis comparat, eaque mentes nostras illu-

strati asserit, nisi cæcitas illarum impediatur; quemadmodum oculis nostris Solis lumen ad- A
mittimus, nisi nostra cæcitate prohibeamur. Recte id quidem, nam & ad explicandos gra-
tiæ effectus eandem usurpat comparisonem Augustinus. Verum in sequentibus semipe-
lagianislat, cum significans eo nos maiori luce collustratum iri, quo propius ad eum ac-
cesserimus, *Non similiter tamen*, inquit, *venimus ad eum omnes, sed unusquisque secundam propriam*
suam virtutem: nempe accedere ad Christum, vel ab eo recedere, in nostra ponit potestate.
Scribit idem Tom. 13. in Matth. p. 241, 242, Discipulis naviculam conscendentibus, &
deinde mari ac vento jactatis, homines adversis tentationibus oppugnatos signari, qui eas
quidem sustinere, & in medium mare propria virtute pervenire queant; superiores vero
evadere, & oppositam ripam attingere non valeant, nisi Christi ope subleventur: idest,
boni quidem initium à nobis esse, finem ac consummationem à Deo. Denique libr. 6. in B
Epistol. ad Rom. *Quamvis enim* (libertas arbitrij) *sit etiam virtus & maneat in natura, tamen*
tanta charitatis vis est, ut ad se omnia trahat, omnesque sibi societ, vindictæque virtutes; maxime cum
charitatis causas prior nobis dederit Deus, qui unico Filio suo non peperit, sed pro nobis omnibus tradi-
diti illum, & cum illo omnia nobis donavit. Quæ ita quidem sonant, quasi Deum per Filij mor-
tem charitatis gratiam nobis largitum fuisse velit ante omnem voluntatis motum. At alia
longe hic later sententia, nimirum Deum per mortem Filij causas nobis priorem dedisse,
quare ipsi charitate & amore prosequeremur; hæc autem charitatem & amorem à no-
bis pendere.

XV. Vnde potro in has opiniones adductus sit, nequiquam ipse dissimulat, sed cap.
1. libr. 3. *ὅτι ἀρχὴν* varios recitat Scripturæ locos, aliosque multos ait silentio sese præter- C
ire, unde causam suam confirmari putat. Persuadent illi quidem hominem vitium inter &
virtutem, tamquam in bivio positum, ad utrumlibet ferri posse, sed ita tamen ut gratiæ,
non juvenis solum, sed excitantis etiam subsidium non excludant; quod ab Origene fa-
ctum ostendimus. Illo vero præcipue Pauli videtur abusus, qui est 2. Tim. 20, 21. *In ma-*
gnâ autem domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quedam quidem
in honorem, quedam autem in contumeliam. Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem
sanctificatum, & utile Domino ad omne opus bonum paratum. Id ita accipit, quasi solis voluntatis
nostræ viribus, omni destitutis auxilio, peccatorum sordes pœnitentia elucere possimus.
Quod Pelagianum prorsus est.

Magdeb.
Cent. 1. c. 10.

XVI. Adversus ea excandescunt Magdeburgenses, excandescit & Iprensis Præful, in D
eaque itidem ut in superiora, stilum suum distinxit Tom. 1. libr. 6. cap. 15. demonstravit-
que opinionem istam Origenis, ipsum hunc esse errorem Massiliensium, gratiæ Christi
capitalem. Quod ut verum esse concedimus, & iure reprehensum hoc nomine fatemur
Origenem; ita præter æquum fuisse culpatum pertendimus, quod de gratia divina disse-
rens, ei provocatioes libertatis ac suasionis tribuat: puta libr. 2. *ὅτι ἀρχὴν*, cap. 9. *Per gratiam mi-*
sericordiae suæ omnibus providet (Deus) *atque omnes quibuscunque curari possunt remedijs hortatur,*
quia provocat ad salutem: & libr. 3. cap. 2. *Nihil aliud putandum est accidere nobis ex ipsis quæ cordi*
nostro suggeruntur, bonis vel malis, nisi commotionem solum & incitamentum, provocans nos ad bona
vel mala. His addere poterat & illum è libr. 1. Operis ejusdem, cap. 8. *Benignitas enim Dei*
secundum quod se dignum est, provocat omnia, & attrahit ad beatum finem illum, ubi perit & aufugit
omnis dolor & tristitiæ gemitus. Verum eequanam vocationis, incitamenti, E
provocationis, hortationis invidia est, quas iisve adsimiles Augustinus usurpavit? Verbi gra-
tia in libro De spiritu & litera, cap. 34. *Hic ergo modus quando Deus agit cum anima rationali, ut*
ei credat, neque enim credere potest quodlibet libero arbitrio, si nulla sit suasio, vel vocatio cui credat;
profecto & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius prevenit nos:
consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propria voluntatis est. Vbi notanda
obiter potestas illa voluntatis ad consentiendum vel dissentiendum, quam supra tueba-
mur. Item capite eodem: *Iam si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illi*
ita suadeatur, ut persuadeatur; illi autem non ita duo sola occurrunt interim, &c. Quæ pauca de mul-
tis seligere satis habuimus.

XVII. Modum tandem ponemus huic dissertationi, in Origenis favorem illud iteran- F
tes quod supra attigimus, quæcunque ad declarandam ejus opinionem adduximus è libris
à Rufino interpretatis, parum ipsi præjudicare. Interpolare enim omnia Rufinus, quæ-
cunque suscepit interpretanda, eaque præter Auctorum sententiam detorta, ad sua
dogmata accommodare solenne habuit; male autem de libertate arbitrij sensisse ipsum
fidem facit Concilium Romanum LXX Episcoporum: *Rufinus vir religiosus plurimos*
Ecclesiastici operis edidit libros; nonnullas etiam Scripturas interpretatus est: sed quoniam beatus Hiero-
nymus in aliquibus eum de libertate arbitrij notavit, illa sentimus quæ prædictum B. Hieronymum sen-
tire cognoscimus. Recordandum præterea est ante Pelagij tempora leviter ac perfunctorie
quæstiones illas de libertate arbitrij, deque gratia Christi, & prædestinatione fuisse tracta-

A tas; proindeque in re obscura, neque satis Ecclesie definitionibus illustrata cespitare promptum fuisse. Addemus & illud, purum putum Semipelagianisimum de gratie divinae auxilio differentem Origenem prodidisse quidem; à Pelagianismo vero, qui tum boni susceptionem operis, tum etiam perfectionem, liberi arbitrii ac naturæ viribus tribuit, fuisse alienum; eoque in aliquibus tantum, non in omnibus fuisse infectum; nimiumque videri, quod tam sæpe iactavit in eum Irenensis Episcopus, nihil perniciosum Pelagianorum scripta præferre, quod non Origenes luculentius præformaverit, auctiusque protulerit.

B Quod si Semipelagianæ doctrinæ leviora sparsisset semina Origenes, prodesse illi forsitan posset animadversio hæc. Patrum auctoritate suffulta; etiamli gratia recte factis hominum promerita quandoque dicatur, non semper tamen excludi aliam gratiam antecedentem, cuius auxilio homines recte egerunt; sed minus spectari priorem illam, quod à salutis impetratione remotior sit quam posterior altera, licet ad eam consequendam necessaria sit. Facile solutio hæc plurimis Adamantij sententiis accommodaretur, in quibus gratiam ex præcedentibus meritis derivat. Cuiusmodi illud est, quod mox adduximus: Deum quæ digna sunt sanctificatione sanctificare, Spiritus sancti gratiam dignis præstari, respondere quippe promptum esset, eos Spiritus sancti gratia & sanctificatione esse dignos, qui per antecedentem gratiam digni facti sunt. Tale est hoc Augustini Epistol. 49, ad Deogratias, Quæst. 2. Salus religionis huius, per quam solam veram salus vera, veraciterque promittitur, nulli unquam defuit qui dignus fuit; & cui defuit, dignus non fuit; & illud Chrysostomi Homil. 16, in Epist. ad Rom. τὸ ἀξίως ἐστὶν εἶδεν εἶδεν ὑμῶν. Solus Deus novit qui digni sunt. Sed Patrum illorum doctrinæ textura repositionem huiusmodi facile patitur, quam Origenianæ contextus omnino respuit.

C Atque id obstat quominus ad tutelam Origenis quicquam conducant selecta quedam loca, in quibus gratiæ divinæ meritum ac dignitatem præclare videtur propugnare: cuiusmodi ille est è libr. 1. εὐεὶ ἀρχῶν, cap. 8. ubi fontem esse totius sanctitatis Spiritum sanctum asserit, ex eoque sanctitatem accepisse quidquid sanctum est: Similiter quoque, inquit, & natura Spiritus sancti quæ sancta est, non recipit pollutionem; naturaliter enim vel substantialiter sancta est. Si quæ autem alia natura sancta est, ex assumptione hæc, vel inspiratione Spiritus sancti habet ut sanctificetur, non ex sua natura hoc possidens, sed accedens; propter quod & decidere potest quod accedit. Insigne etiam est quod ait libr. 3. εὐεὶ ἀρχῶν, cap. 2. naturam humanam contrariis Potestatis obniti propria vi neutiquam posse, at Dei subnixam auxilio impetus illarum facile exstinguere. Non minus pie de gratia divina diserit Tom. in Psalm. 4. ἡ ὑβρις τὴν εὐεὶ τὸ ἐξ ἁδὸν ἢ ἀγαθὸν ἡγοῦντες, ἡ δὲ ἀκαταστασία τὸ ἀκαταστασία, ἡ δὲ ἀκαταστασία τὸ ἀκαταστασία, ἡ δὲ ἀκαταστασία τὸ ἀκαταστασία, ἡ δὲ ἀκαταστασία τὸ ἀκαταστασία. Vbi non ad retinendam solum virtutem, sed ad capeffendam etiam, divinam opem requiri docet. Et Homil. 4. in Psalm. 36. Vides ergo quia Domini semper auxilio indigemus; primo ne cadamus; tum dein de etiam si ceciderimus, ut resurgamus. Item Tom. 11. in Matth. p. 210. docet eos qui dimissis facultatibus suis Christum sequuntur, hoc consilium auxiliante Deo suscepisse. Sic vero scribit Tract. 35. in Matth. Per hoc autem instrumur, ut nunquam sine consideratione aliquid promittamus super habitudinem nostram humanam, quasi qui valeamus Christi implere confessionem ex nobis, aut aliquid præceptorum Dei; tum ait debuisse Petrum postulare à Deo gratiam, ut offensionem passis Christi discipulis, ipse non pateretur. At credidisse Origenem scimus ex reliquorum ipsius decretorum connexionem, Petrum proprio voluntatis motu gratiam hanc postulasse, cum ne gratiam quidem absque præviæ gratiæ adjumento postulare possimus. Quod autem legitur libr. 3. εὐεὶ ἀρχῶν, cap. 1. Non dissimulatio divinae providentiæ, sed humane mentis arbitrium causa sibi perditionis existit: contulit etiam indignis & incredulis gratiam beneficiorum suorum, ut vero omne eis obstruatur, totumque à se, nihil à Deo esse sibi mens humana cognoscat; id Rufinus de suo intrusit, quippe quod ab sit à vigesimo Philocaliæ capite, quo fragmentum illud operis εὐεὶ ἀρχῶν, ita ut ab Origene scriptum est, Grace continetur.

F XVIII. Diximus Origenem aliquibus duntaxat infectum fuisse erroribus, ex iis qui à Pelagio multis post annis propugnati sunt. Quo de genere dogma illud est, quod perfectos homines vim quamdam adipisci desinit, qua roborati peccatorum illecebris ac lenociniis obniti per sese possint, tandemque ad id ascendant perfectionis culmen, ut ne levi quidem tentationum aura percellantur, planeque sint ἀπόδειξις. Optime vero junctum illud est cum superiore eius doctrina: nam qui ex sese potest bene agere, sane ex sese male non agere potest. Hanc, præter alias, suggillandi Origenis causam habet Hieronymus: nam in Epistola ad Ctesiphontem, cap. 2. consimilem Pelagij, sed nequiores etiam sententiam refellens, sic ipsum alloquitur: Vis adhuc & alium nosse tui erroris principem? doctrina tua Origenis ramusculus est. In eo enim Psalmo, ubi scriptum est, (ut de cæteris taceam:) Insperet usque ad noctem erudierunt me renes mei; asserit virum sanctum, de quorum videlicet & tu numero es, cum ad virtutum veneris summam, ne in nocte quidem ea pati, qua hominum sunt, nec cogitatione

vitiorum aliqua titillari : & in Procemio Dialogorum aduersus Pelagianos : *Illud autem Origenis* A
proprium est, impossibile esse humanam a principio usque ad mortem non peccare naturam ; & rursus
esse possibile cum se aliquis ad meliora converterit, ad tantam fortitudinem pervenire, ut ultra peccare
non possit. & in Procemio libri 4. Comment. in Ierem. *Hæresis Pythagoræ & Zenonis a τῶν Διδασκάλων*
& ἀναδιδασκάλων, id est impossibilitatis & impeccantiæ, quæ olim in Origene, & dudum in discipulis eius
Grannio (Rufinum intellige) Evagrius Pontico, & Ioviniano iugulata est, capiti reviviscere.
 Multos erroris huius affines fuisse notat in libro sequente, in Ierem. 22. Palladius quoque
 Helenopolitanus Episcopus, quem Origenis disciplina imbutum fuisse constat, in hac a τῶν
 Διδασκάλων hæresi versatus est ; nam Sect. 8. Lausiaca Historia, Amonis, ipsiusque uxoris scri-
 bens vitam, sic ait: *Cum hæc sic fierent, & pervenisset uterque ad impatibilitatem, vim & efficaciam*
habere preces Amonis ; & Sect. 12. de Ammonio agens, eiusque fororibus ac fratribus, quos B
eisdem esse censeo, qui fratres Longi dicti sunt, & à Theophilo Nitria, & Ægypto expulsi
ad Iohannem Chrysoctomum confugerunt : de Ammonio, inquit, ita scribit : Hoc ei suo
suffragio tribuebat Evagrius, qui erat vir discernendi vi præditus (nempe Ponticus ille Hyperbori-
ta) se nullum hominem vidisse, qui esset magis impatibilis, & alienus ab omnibus animi perturbati-
bus. Hinc Hieronymus Procem. in Dialogos adv. Pelagianos, a τῶν Διδασκάλων assertores exagi-
tans : Palladius, inquit, servilis nequitia eandem hæresim instaurare conatus est.

In iis certe quæ super sunt Origenianorum operum reliquiis non frequentes occurrunt
 huius opinionis notæ : nam quod extat in 1. Homil. in Ierem. prout ab Hieronymo con-
 versâ est : *impossibile est enim quod semel vivificavit Deus, aut ab eo ipso, aut ab alio occidi ; ad vi-*
tam æternam, sanctosque ea fruente referendum esse ostendimus in Observationibus ; & C
ab Hieronymo præterea intrusum est. Tomo quidem 13. in Matth. p. 333. parvulos illos,
quorum similes vult nos effici Christus, & quibus scandalum à Romanis præberi vetat, quof-
que Patrem cœlestem perire velle negat, homines perfectionem consecutos significare
conicit Origenes ; deinde subiungit ejusmodi parvulos neque perire, neque offensionem
pati posse, quia Pax multa diligentibus nomen Dei, & non est illis scandalum, meritoque eos di-
cere posse : Quis nos separabit à charitate ? Sed Ezechielis tamen auctoritate probat justis ani-
mam esse mutationi obnoxiam, & à Dei mandatis posse discedere, ita ut prioris eius iustitiæ
nulla habeatur ratio ; atque idcirco quominus offensus eis à nobis præbeatur, Servatorem
mandato suo prohibere. Libro quoque in Epistolam ad Romanos quæ intus, de morte pec-
cati loquens : Hic ergo homo, inquit, qui iam reformatur & reparatur ad imaginem Dei, neque terre- D
nus, neque in hoc mundo est, sed in cœlis dicitur esse conversatio ejus : & ideo secundum eum qui dicit :
Vos autem non estis de hoc mundo, mors in eum non potest pertransire : & deinde : Quod si peccatum
& mors in hunc mundum introivit, & in hoc mundo habitat, certum est alienos à morte, & à peccato
esse eos, qui per Christum, vel cum Christo mortui sunt huic mundo, & cum ipso resuscitati, cum ipso
etiam in cœlestibus sedere meruerunt, conversationem non in hoc mundo, sed in cœlis habentes. Item
alio libri ejusdem loco hæc habentur : Si in id anima perfectionis ascenderit, ut ex toto corde suo,
& ex tota anima sua, & ex totis viribus suis diligat Deum, & proximum suum tamquam seipsum, ubi
erit peccati locus ? atque hunc ait perfectionis gradum assecutum fuisse Apostolum, cum di-
cebat : Quis nos separabit à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu ? tum subnectitur : Ex quibus om-
nibus evidenter ostenditur, quia si hæc omnia, quæ enumeravit Apostolus, separare nos non possunt à char- E
itate Dei, cum in illud quis culmen perfectionis ascenderit, multo magis libertas arbitrii nos ab eius cha-
ritate separare non poterit. Verum hæc ab interprete Rufino, quem à Pelagiano fermento sibi
fatis non cavisse nemo nescit, inquinata fuisse possumus suspicari. Quemadmodum au-
tem reprehensi ab Hieronymo erroris Origenem loci hi non satis iliquido coarguunt,
ita neque satis purgat ille qui extat Tom. 13. in Matth. p. 328. αἱ δὲ δέσφοι γὰρ ἔσονται αἰ δὲ ζῶντων
ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἀναδιδασκάλων, ἢ ἡμεῖς αὐτοὺς ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἀρετὴν. neque sanctiorum illa Pa-
triarcharum enumeratio, quæ est libr. 5. in Epist. ad Rom. quorum neminem peccato im-
munem vixisse probat ; (cui enumerationi contrariam à Pelagio institutam, eorum scilicet,
qui non modo non peccasse, sed etiam iuste vixisse referuntur, exhibet Augustinus in libr. De
natura & gratia, cap. 35. de qua consuli velim Pelagij ipsius Epistolam ad Demetriadem, F
& Hieronymi librum 1. adv. Pelagian.) vitam enim ab hominibus perfectis actam intelli-
git, antequam ad summam perfectionem erepsissent.

At vix ullam admittit excusationem, quod ab eo scriptum est Tom. 12. in Matth. p. 286.
 ubi hoc Christi ad Petrum exponens : *scandalum mihi es, quare quomodo stare illud possit*
 cum isto Propheta : *Pax multa diligentibus nomen Dei, & non est illis scandalum ; & isto Apostoli :*
Charitas nunquam excidit : responderetque non Servatorem modo, sed & eum qui in charita-
 te perfectionem adeptus est, scandalo obnoxium non esse ; sed eum tamen qui peccat,
 quantum in se est, scandalum huic præbere Præterea Tom. 15. in idem Evangelium, pag.
 373. tradit pueros quibus manus imposuit Iesus, iam amplius Dæmonum assaultibus, vel
 peccati illecebris percelli non posse : & p. 385. ἡ πὸς δὴ ὁ ἀσθενὴς ἀναστρέφεται ἀπὸ τῆς πῶς τῆς

*Palin, 118
 167.
 1 Cor. 13, 8*

Philast.
cap. 28.

Impossibile enim est eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum caeleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque saeculi venturi, Et prolapsi sunt, rursus renovari ad penitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsis Filium Dei, & ostentui habentes: necnon & ista è cap. 10. v. 26, 27. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquatur pro peccatis hostia; Terribilis autem quadam expectatio iudicii. Inde & Novatus in haeresim inductus est. Quam autem his Pauli locis expositionem adhibuit Philastrius, eandem Origeniano illi possumus adhibere. Sic illa se habet: *Penitentiam eorum non excludit docendo, sed diversum gradum dignitatis ostendit inter hunc qui integram custodivit, & illum qui peccavit. Dignitatis est igitur detrimentum in eo qui peccavit, non damnum salutis. Nam si fortiter qui pugnaverit per martyrium, recipiet pristinam dignitatem; aut si condigne in hoc saeculo vixerit, inpetrat quod desiderat adipisci. Nam in ipsa Epistola rebaptizatores excludit, non baptismum; penitentia abneget. Ceterum consuli velim Sixtum Senensem libr. 6. Biblioth. Annot. 119. & libr. 7. Har. 8. qui hæc, aliaque, cum explicandæ huic Pauli sententiæ, tum adversus adductum Origenis testimonium collegit.*

XXI. Mirum porro sentientem Origenem perfectos homines posse non peccare, dixisse tamen præceptis divinis morem geri non posse. Cui contrarium Pelagius decrevit in suis Sententiis, teste Hieronymo, qui libr. 1. contr. Pelag. hæc scribit: *Centesimus titulus est, posse hominem sine peccato esse, & Dei mandata facile custodire, si velit. Sic autem Origenes libr. 2. in Epist. ad Rom. Nos vero qui hæc omnia spiritualiter intelligenda sentimus, idcirco non auditores, sed factores Legis iustificandos credimus, non Legis secundum literam, qua utique pro sui impossibilitate non potest habere factorem, sed secundum spiritum, per quem solum Lex impleri poterit: & deinde: Licet non crediderint quidam Iudaorum, de infidelitate tamen eorum dicendum est, quod Deus quidem solus sit verax, omnis autem homo sit mendax: qui etiam si quid iustum est, necesse est tamen ut in aliquo à veritate decidat, quam in omnibus servare humane nature pene impossibile est. Graviora sunt etiam & magis exprella quæ extant Tract. 35. in Matth. ubi quarit utrum posito Christi vaticinio hoc, scandalum in se passuros esse Apostolos omnes, fieri poterit ut scandalum Petrus non pateretur: quod duplici solvit responsione; prima, quoniam necesse erat, ore verissimo predicente, qui omnes vos scandalizabimini, fieri quod predictum erat ab Iesu: altera, quoniam qui exoratus à Ninivitis, qua prædixerat per Ionam non fecit propter penitentiam Ninivitarum, sic possibile fuit, ut repelleret etiam à Petro scandalum deprecante. Vera est posterior responsio, prior falsa: posito enim Christi vaticinio, certo effectus consecutus est, non necessario. Disputat postea, an postquam prædixit Christus futurum ut ante gallicinium ter à Petro negetur, precibus imperare poterit Petrus, quominus vaticinium illud impleteretur; respondetque precibus prohiberi potuisse vaticinij huius effectum, si illud Christus juramento non firmasset; sed quia iurejurando firmatum fuerat à Christo, eum dixit: *Amen dico tibi, fieri non potuisse ut non denegaret. Falsum id quoque, nam etiamsi certo negaturus fuerit, potuit tamen non negare. Ibidem Petrum derelictum fuisse sciscit: Et quoniam, inquit, non solum inconsiderate, sed pene etiam impie dixit: Esti omnes scandalizati fuerint in te, ego non scandalizabor, nec cogitans lubricam naturam humanam, magnum protulit verbum: ideo nec ad modicum est derelictus, ut scilicet denegaret, vel semel denegaret, sed abundantius derelinquitur ut ter denegaret. Subiungit postmodum melius sibi consulturum fuisse Petrum, si perspecta natura humane imbecillitate, quæ suapte vi & industria Christi nomen profiteri nequaquam potest, eum orasset, ut necessariam ad id gratiam sibi conferret. Optime id quidem, sed vitiosa sunt quæ sequuntur. Nec enim, inquit, poterat fieri ut facta interrogatione potuisset dicere Dominum Iesum in Spiritu sancto, aut confessus fuisset, cum Spiritus sanctus nondum fuisset datus. Atque hæc in eodem repetit inferius, & novum insuper dogma congerit: *Abundantius considerantes Petri negationem, dicimus quoniam nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto, sicut Paulus nos docet: & nondum erat tunc in hominibus Spiritus sanctus, quoniam Iesus nondum fuerat honorificatus, sicut dicit Iohannes. Propterea non erat possibile, neque illum talem Petrum tunc Iesum confiteri, nec tamen erat reprehendendus non confitens Iesum. Quoniam ad confitentes dicitur: Non estis vos qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Non autem, cum sit potens Spiritus ille Patris nostri loqui in nobis, & cum in nostra sit potestate locum dare in nobis Spiritui sancto, & non Diabolo, si denegaverimus, excusationem ullam habemus. Ac primum, quod ait derelictum fuisse Petrum, non uno modo intelligi potest; nam vel omni gratiæ cuiuslibet auxilio destitutum fuisse vult, cuius gratiæ ope, spreto mortis terrore Christum aperte confiteri potuisset: atque huic sententiæ cum solenni sacre Facultatis Theologica Parisiensis decreto temeritatis, impietatis & hæreseos nota inusta sit, anno MDCLVI. temerarium quoque esset & impium ulla eam cavillatione & argumento tueri: vel ei defuisse censet non vehementem solum illam Dei aspirationem, & divinam Spiritus sancti, qua impulsus in medios sese fluctus præcipitaverat, & satellitum turmam stricto gladio pro Christo certaturus invaserat, sed gratiæ etiam efficacis auxilium; atque id recte & Catholice dici potest. Ex eo autem quod nondum datus erat***

A erat Spiritus, falso concludit neminem potuisse dicere Dominum Iesum in Spiritu sancto; quamvis enim nondum datus fuisset Spiritus sanctus larga illa & mirabili missione, qua Apostolis infusus est in Pentecoste, datus tamen fuerat alio modo viris iustis ante Christi ortum, & dum inter homines ageret, & postquam in cœlum se recepit. Præclara est Augustini de ea re dissertatio Tractat. 32. in Iohann. ubi ostendit quid postremam hanc inter Spiritus sancti missionem, aliaque superiorum temporum interlit. Igitur quum Christum negavit Petrus, etsi nondum datus fuisset Spiritus sanctus solenni illa & aspectabili missione qua in Pentecoste contigit, suppetebat ipsi tamen gratia divina, per Spiritum sanctum erogata, qua Christum neglecto mortis periculo poterat profiteri. Ferri ergo non potest quod subiicit Origenes: *Propterea non erat possibile, neque illum talem Petrum tunc Iesum confiteri, nec tamen reprehendendus erat non confitens Iesum.* Nec à Petro solum tunc abfuisse putat Spiritum sanctum, sed adfuisse etiam Spiritum, Spiritus huius inimicum quem iis impertitur Deus, quos ope sua subleuare vult, docet idem Tom. 12. in Matth. p. 299, 300.

B XXII. Verumtamen licet aliquando diuinis non posse mandatis obtemperari definire visus sit, contrarium tamen occidit Hom. 9. in Iosue: *Amen, inquit, tibi videtur inter mulieres existimandus ille vir, qui dicit: Non possum obseruare que scripta sunt, vendere que habeo, & dare pauperibus non possum. . . . cetera similia que mandantur, qui dicit implere non possum, quid tibi videtur aliud, quam inter mulieres, que nihil virile possunt, esse numerandus?* & Tom. 14. in Matth. p. 365, 366, & 371. unumquemque dicit impetrare posse à Deo donum castitatis, quamvis unicuique concessum non sit. Repugnat præterea supra à nobis expensum dogma,

C quo iustos ἀπαθείς esse tradit; nam cum ex variis testimoniis, ipsiusque etiam Hieronymi auctoritate probauerimus in hoc errore versatum Origenem, quomodo alteri huic, quem investigamus, adherere potuit, mandata Dei omnia ne vix quidem seruari posse? nam si seruari mandata non possunt, nemo potest mandatis non refragari, ac nemo proinde potest non peccare. Quæ cum ex aduerso opposita esse videantur, sic conciliata ab illo fuisse suspicor, ἀπαθείς quidem esse iustos homines ac perfectos, posse eos non peccare, diuinis legibus parere posse; reliquos vero homines præcepta omnia seruare non posse: nam illud Origenis proprium fuisse tradidit Hieronymus, *impossibile esse humanam a principio usque ad mortem non peccare naturam: & rursum esse possibile, cum se aliquis ad meliora conuerterit, ad tantam fortitudinem pervenire, ut ultra peccare non possit.* Petrum autem vel nondum fuisse perfectum

D concessit, cum Christum negavit. accepto autem sancto Spiritu fuisse perfectum & ἀπαθείς, vel propter firmatam iurejurando Christi vaticinationem de futuro ipsius peccato, peccatum vitare non potuisse. Quod autem ait: *Quoniam necesse erat fieri quod prædictum erat à Iesu,* ab Interprete profectum fuisse putem, nam Origenes Tom. 3. Comment. in Genes. aliter sentit. Verba eius sunt: *ὁ δὲ ἐπὶ τῆς γενέσεως, γινώσκων ἅλλ' ἐπὶ γενέσεως ἐμαυτοῦ, ἔγνωσεν ἡγεμονίας δὲ αὐτοῦ. ἢ ἵδιον ἢ τὸ πάντως ἔσται, ἢ τοῦ πνεύματος ἁγίου, τὸς ἀδελφῶν ἐξ ἡμετέρων τὸ πνεῦμα ἁγίου, ἢ ἡδουμῶν αὐτοῦ. ἢ γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ, ἐπὶ ἀποστολικῶν ἰδῶν ἀποστολικῶν ἡμετέρων, ἢ πᾶσα ἀνάβητις ἢ ἰδῶν ἀποστολικῶν ἡμετέρων.* Sequentia quoque eodem faciunt. Commodam etiam admittunt explicacionem qua subnexa sunt in eodem Commentario in Matthæum, fieri non potuisse ut Petrus non peccaret. postquam vaticinium suum iurejurando, Amen, Christus confirmavit. Nam

E τὸ, fieri posse, duplici modo enuntiare Græce potuit Origenes: *ὅσον τὸ ἐξ, & ὁ δυνατὸν εἶναι.* quorum prior excludit necessitatem, & cum libertate ad opposita, ut loquuntur, consentit; posterior vero necessitatem includit, & libertatem excludit. Distinctionis huius argumentum arcesso è libr. 2. contra Celsum; ubi sic de ejusdem Iudæ prodicione, & Christi vaticinio loquitur: *ὅσον οἷον τὸ ἴδιον ἢ ἐγνωσμένοι ὡς ἀποδοῦναι, μὴ ἀποδοῦναι, ἢ τὸ ἢ ἡλικίῃς ἀποδοῦναι, μὴ ἀποδοῦναι.* Quasi dicas: nullo modo futurum erat. At paulo inferius sic habet: *καὶ ὅσον ἢ τὸ ἐπὶ τῆς ἀποστολικῆς τῆς ἀποστολικῆς αὐτοῦ τῆς ἀποστολικῆς, δυνατὸν ὅπως τῆς ἀποστολικῆς, ἔσται τὸ ἐπὶ αὐτοῦ τὸ ἐπὶ τῆς ἀποστολικῆς, ἢ ἢ ἀποδοῦναι ἢ ἀποδοῦναι τὸ δυνατὸν ἢ ἀποδοῦναι, ἢ μὴ ἀποδοῦναι. οἷον τῆς ἀποστολικῆς τῆς ἀποστολικῆς, ἢ ἀποδοῦναι ἢ ἀποδοῦναι.* & libr. 7. Commentar. in Epistol. ad Rom.

F Non ergo quia Propheta prædixerunt, idcirco prædixit Iudas; sed quia futurum esset proditor, ea quæ ille ex proposito sui nequitia gesturus erat prædixerunt Propheta, cum utique Iudas in potestate habuisset, ut esset similis Petro & Iohanni si voluisset. Hinc adeo Legis possibilitatem asseruisse Origenem Magdeburgenses conquesti sunt.

XXIII. Patet etiam reprehensionibus locus Origenis è libr. 3. in Epistol. ad Rom. in quo exemplis & rationibus demonstrare nititur sola fide, absque ullis operibus Legis, hominem iustum effici, juxta illud Apostoli Rom. 3. 27, 28. *Vbi est ergo gloriatio? exclusa est, Per quam legem factorem? Non, sed per legem fidei. Arbitramur enim justificari non inem per fidem, sine operibus Legis.* At certum est tamen de justificationis initiis ibi disserere Origenem, non de progressu ejus & augmento, cum sine operibus otiosa est fides; adeo ut ita sit intelligendus, posse aliquando hominem, qualis latro fuit, Christi in extremo supplicio socius, sola fide justificari, nullo etiam accedente opere bono; quando scilicet faciendi eius data

Hieronym. Proam. Dial. adv. Pelag.

Magdeburg. Cent 3. cap. 10.

non est facultas, vel occasio: Initium namque justificari à Deo, ait Origenes libr. 4. sequente, A
fides est quæ credit in justificantem: & hæc fides cum justificata fuerit, tamquam radix inbre suscepto ha-
ret in anime solo, ut cum per Legem Dei excoli cæperit, surgant in ea rami qui fructus operum ferant.
Non ergo ex operibus radix iustitiæ, sed ex radice iustitiæ fructus operum crescit: & paulo superius:
Iam sane considerabis, si ut de fide dictum est, quia reputatum est ei ad iustitiam, ita & de alijs virtuti-
bus dici possit, quia verbi gratia misericordia unicuique reputari potest ad iustitiam, aut sapientia, aut
scientia, aut mansuetudo, & humilitas, vel certe si omni credenti fides ad iustitiam reputetur. Tum in
 Rom. 4. 18. Puto quod prima salutis initia, & ipsa fundamenta. fides est: profectus vero & augmenta
 adificij. spes est: perfectio autem & culmen totius operis, charitas. Idem Tom. 16. in Matth. p. 448.
 fidem absque operibus similem esse dicit ficui à Christo arefactæ, quæ folia tantum absque
 fructibus ostentabat. Itaque postquam probare conatus est sola fide hominem effici ju- B
 stum, absque operibus Legis, priore loco libri 3, in Epist. ad Rom. statim subiicit: *Sed for-*
tassis hæc aliquis audiens resolvatur, & bene agendi negligentiam capiat, siquidem ad justificandum
fides sola sufficiat. Ad quem dicemus quia post justificationem si injuste quis agat, sine dubio justificatio-
nis gratiam spernit: & postmodum: Quod si requirat aliquis curiosus, si qui ex fide justificantur, per
quem justificantur, licet fortassis multa in hoc curiositas videatur, tamen convenienter dicere possumus
quod qui ex fide justificantur, initio ex fide sumpto, per adimplerionem bonorum operum consummantur;
& qui per fidem justificantur, à bonis operibus exorsi, per fidem summam perfectionem accipiunt. Qua-
 nam ergo fide scripserunt Magdeburgenses Origenem justificationis fontem fecisse bona

Magdeburg.
 Cont. 3. c. 10.

XXIV. De peccato originis ab Adamo in homines propagato non una est Iprensis C

Episcopi adversus Adamantium querela. Is Tom. 1. libr. 6. cap. 17. postquam Origenem
 fallus est de peccato originis à Catholica Ecclesia dissentire neutriquam videri, Pelagianis
 tamen, ut de ea re falsa opinarentur, portam aperuisse dicit. Mox è libro 5. Commenta-
 riorum ipsius in Epist. ad Rom. præcipua colligit capita, quibus doctrinam ejus super hoc
 argumentum contineri putat; quæ singulatim, sed paucis examinabimus. Primum hoc est;
 1. Rom. 5
 14. Mundum, in quem peccatum intrasse docet Apostolus per peccatum Adami, terrenos esse
 homines: 2. Mortem quæ in omnes pertransit, mortem esse animæ, non corporis: 3. Mor-
 tem illam non pertransisse in omnes, sed in multos, qui nempe actu peccaverunt: 4. Non
 in omnes regnasse mortem, sed in eos duntaxat qui peccaverunt in similitudinem prava-
 ricationis Adæ: 5. Non omnes homines, sed multos unius delicto peccatores fuisse effe- D
 ctos: 6. Christum plures ad vitam reduxisse, quam Adamum ad mortem: 7. Adamum esse
 formam futuri, quia peccati ipsius exemplar imitantes, peccatores effecti sunt. Observa-
 tum autem velim ante omnia, ab Origene hæc ἀλλήλοειδος fuisse proposita, non ὁμοει-
 δος definita; antequam enim ad ea accedat, explicato literæ sensu; Videamus nunc, inquit,
 quid etiam interior habeat intellectus. Quod ex ipsius opinionum inconstancia & diversitate
 clarius etiam sese prodet. Nam primum quod attinet, postquam terrenos homines & re-
 bus terrenis dedit, allegorice Mundum esse dixit, in quem peccatum intravit, Mundum
 deinde aliter exponit, eoque significari docet terrenum hunc locum, in quo homines habitant;
 vel terrenam & corporalem vitam, in qua mors habet locum; cui mundo, hoc est terrena vitæ crucifixos
 se dicunt sancti & mortuos. Non multo autem inferius alia habet: Videtur mihi, inquit, quod E
 illam ætatem quæ nondum ad capacitatem rationis accessit, non tam homines quam Mundum appellave-
 rit. Altera querela hæc est, dixisse Origenem mortem quæ in omnes homines pertransit,
 mortem esse animæ, non corporis. Fateor mortem illam passim accipi ab eo pro morte
 peccati, sed, ut reliqua, allegorico sensu: cujus mortis mortem corpoream umbram ap-
 pellat, quia quocumque illa inceserit, hæc necesse est subsequi, velut umbram corpus; atque idcirco
 mortuum fuisse Christum, quia pro nobis factus est peccatum. At mortem illam, quam
 regnasse ab Adam usque ad Moysen ait Apostolus Rom. 5. 14. mortem corporis, & def-
 censum ad inferos non semel interpretatur Origenes libr. 5. in Epist. ad Rom. puta cum
 ait: Quomodo sane, vel quæ condemnatio in omnes homines venerit videndum est: & sufficere forsi-
 tan potest, secundum simplicem expositionem, ut dicamus condemnationem esse communem hæc mor- F
 tem quæ omnibus venit, & venit, etiamsi iusti videantur. Existimavit ergo Origenes non pec-
 catum solum, quod mors est animæ, sed mortem etiam corpoream in omne genus huma-
 num per Adami lapsum fuisse transmissam, quod Synodi Tridentinæ Decreto penitus
 consentaneum est. Id Iansenius, velut à se dissentiens, minime dissimulat Tom. 1. libr. 3.
 cap. 15. Tertia criminatio talis est, censuisse Adamantium; Mortem illam quæ in omnes,
 juxta Paulum Rom. 5. 12. pertransit, in multos tantum pertransisse, qui nempe actu pec-
 caverunt. Cui criminationi quarta connexa est, visum fuisse ipsi, mortem illam de qua
 Paulus Rom. 5. 14. non in omnes regnasse, sed in eos duntaxat, qui peccaverunt in simi-
 litudinem prævaricationis Adæ. Utrobique mortem peccati intelligit: ac proinde pendet
 hinc quoque quinta accusatio, affirmasse ipsum; Non omnes homines, sed multos unius

Conc. Trid.
 Sess. 5. Can.
 21.

A delicto peccatores esse effectos. Distinguit autem Origenes transitum mortis à regno mortis: Peccatum enim, inquit, pertransit etiam in flos, & levi quadam eos contagione perstrinxit: in pravaricatoribus vero, id est his qui se ei tota mente ac devotione subiciant, regnum tenet, & omni potestate dominatur. At mortem illam super eos tantum regnum tenuisse vult, qui simili sese, ut Adam, crimine inquinaverunt. Quanquam alibi peccatum originis super omnes regnasse ait: Tunc ergo, inquit, nihil peccantibus nobis mors regnavit in nobis: & mox: Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen in eos qui peccaverunt in similitudinem pravaricationis Ade. Vide ne ut à peccato nullum Paulus excuset? Pertransisse autem mortem in omnes iteratis locis discrete asserit: ut cum corporis mortem umbram esse dicit mortis peccati; ac proinde nullum morte peccati esse immunem, quia corpoream mortem nemo vitare potest. Id probat deinde

B commemoratis priorum temporum viris sanctitate nobilibus, quos omnes peccato obnoxios fuisse demonstrat. Idem non multo post confirmat, Apostolicum illud explanans Rom. 5. 18. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, &c. Sufficere, inquit, forsitan potest secundam simplicem expositionem, ut dicamus condemnationem esse delicti communem hanc mortem que omnibus venit, & venit, etiamsi iusti videantur: atque hanc esse dicit simplicem, non allegoricam expositionem. Nec superioribus repugnat, quod ait: Non omnes homines, sicut solet, in ceteris ponit (Apostolus) sed multos, qui unius delicto peccatores constituti sunt: nam omnes multos esse fatetur, consultoque vocem omnes ab Apostolo fuisse omisissam, ne forte si dixisset per unius inobedientiam peccatores factos esse omnes, & necessario subjunxisset; ita & per unius obedientiam iusti constituentur omnes, videtur ex huiusmodi promissionis securitate

C resolvere animos eorum quibus expedire esse sub metu. Deinde aliud esse docet peccare, aliud peccatorem esse; peccare omnes etiam iustos, peccatores esse qui sæpe peccando usum peccandi ac consuetudinem contraxerunt; peccatores igitur esse multos, non omnes; peccare autem universos. Perspicua vero ea sunt: Et ut evidentius ostenderet omnes homines & multos homines idem esse, addidit his: Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per unius obedientiam iusti constituentur multi. Et quod superius omnes dixerat homines, hic eodem sensu multos nominavit: & ista: Mortem tamen istam communem suscepit (Christus) cum illam peccati qua regnabat in omnibus non receperit. Et sane neminem vacare peccato per suasum Origeni fuisse iam satis supra demonstravimus. Sextum hoc ei crimen obiicit, decrevisse ipsum, Christum plures ad vitam reduxisse, quam Adamum ad mortem. Quod facile ex superioribus refellitur, nam si in omnes mortem sive animæ, sive corporis ab Adamo profluxisse ratus est Origenes, non plures certe quam omnes ad vitam Christum reduxisse opinari potuit. Præterea exponens illud Apostoli Rom. 5. 15. Si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit: opponit gratiam Christi peccato Adamo, & quidquid utrimque hominibus boni vel mali fuit importatum, invicem accurate contendit, nec plures gratia Christi sublevatos fuisse observat, quam peccato Adamo affectos & in deterius commutatos. Præclare vero Paulinam sententiam his verbis enarrat: Ostendere vult quod multo sit fortior vita quam mors, & iustitia quam peccatum, & per hoc edocere, quia si ita per peccatum mors regnare in omnibus potuit, accipiens ex unius hominis inobedientia initium, quanto potentius & dignius per iustitiam vita regnabit, initium accipiens per unius obedientiam Christi? Sed & simpliciore intellectu dici posse censet plures vita fuisse donatos à Christo, quam morte affectos ab Adamo; quia Adamus homines tantum à se oriundos letho dedit; Christus autem non illos tantum, sed ipsum etiam Adamum vitam reddidit. Sic ergo, inquit, plures Christus reducit ad vitam, quam Adam duxit ad mortem, quia etiam ipsum Adam qui ceteris causa exitit mortis, Christus revocavit ad vitam. Postremo tandem id in Origene culpam Iansenius, quod affirmaverit: Adamum esse formam futuri, quia peccati ipsius exemplar imitantes, peccatores effecti sunt. Extat illud quidem eum alius libri huius quinti in Epistolam ad Romanos locis, tum præsertim versus finem his verbis: Dedit ergo Adam peccatoribus formam per inobedientiam; Christus vero è contrario iustus formam per obedientiam posuit. . . . . Propterea enim & ipse obediens factus est usque ad mortem, ut qui inobedientie formam sequentes confluntur sunt peccatores, obedientiam Christi imitantes salvi fiant. Verum repetitis quoque libri ejusdem testimoniis Adamum idcirco formam futuri dictum pronuntiat, quod Christi typum præferret. Quod adiecit autem per pravaricationem hominibus formam peccandi præbuisse Adamum, atque ita peccatores constitutos fuisse multos, peccatum aliud originis ex traduce in homines propagatum neutriquam excludit. Aut magis simpliciter, inquit, accipiendum videtur, & similitudo pravaricationis adeo absque aliqua discussione recipienda, ut hoc sermone omnes qui ex Adam pravaricatore nati sunt, indicati videantur, & habere in semetipsis similitudinem pravaricationis eius, non solum ex semine, sed ex institutione suscepta. Vbi peccatum originis semine transmissum, & peccatum, uti appellant, actuale, institutione susceptum agnoscit. Nec multo post doctrinam eandem inculcat, docens homines non tam nativa urgeri in mortem peccati, quam discipulati, & peccatum non solum nativitate

ris, sed & doctrina esse; & Christum contraria contrariis opposuisse, vitiumque illud per generationem contractum, per regenerationem aboleuisse; & peccatum per malam institutionem admissum, salubri doctrina coercuisse: atque idcirco Discipulis suis non dixisse: *Ite, baptizate omnes gentes*: sed: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Tum ita concludit: *Sciens ergo utrumque esse in culpa, utrumque remedium dedit, ut generatio mortalis regeneratione baptismi mutaretur, & impietatem doctrina pietatis excluderet*. Plus prodest ad oppugnandum Origenem, quod ex illo referunt Catenæ in Psalmos, ad Psalm. 48. 6. *non fecit & non adiuu & non soluit pedes eius*. Quibus originis peccatum, debitaque ipsi supplicia penitus tolluntur. Sed præter substantiam Catenarum fidem, faciunt pro Origene sanæ ipsius super hoc argumento, & orthodoxæ sententiæ variis sparsæ locis, velut Homil. 8. in Levit. ubi homines in iniquitatibus concipi, & in peccatis nasci asserit, atque idcirco scriptum esse: *Nemo mundus à sorde, ne si unius diei sit vita eius*: (quamquam Homil. 12. in Levit. & 14. in Luc. sordes illas quas nascentes contrahimus, à peccato distinguit, & conceptionis atque ortus spurcitiem & fœditatem significari putat) alioqui baptismum parvulis in remissionem peccatorum conferri solitum, supervacaneum fore & inutilem. Paria replicat Tom. 15. in Matth. p. 391. & baptismum decernit abstergi sordes, quas nascentes contrahimus; videlicet peccatum, juxta illud Davidis Psalm. 50. 7. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*. Vnde solvitur, ut id obiter dicam, impactum Origenistis crimen alterum, censuisse ipsos peccata non tolli per baptismum, sed tegi. Hinc ipse Iansenius Origenem de peccato originis non videri à Catholica doctrina diffidere confessus est: hinc ipsum sana docuisse de effectu baptismi, per eum nempe deponi peccati sordes, & omne noxarum genus auferri prædicant Magdeburgenses. Si quid in illis tamen Commentariis in Epistolam ad Romanos orthodoxæ fidei parum consentaneum occurrerit, meminere eruditus Lector non tam illorum auctorem existimandum esse Origenem, quam Rufinum; à quo non tam interpretati, quam recusi & interpolati sunt; Rufinum autem tam prave de peccato originis sensisse, ut apud Carthaginense Concilium professus sit Cælestius se ab eo accepisse nefarium illud dogma, traducem peccati non esse, ut refert Augustinus libr. 2. De peccat. original. cap. 3.

Magdeb.
Cent. 3. c. 10.

Notetur interim capitalis Hieronymi adversus Origenem insimulatio, in qua definit liber ipsius tertius adversus Pelagianos. *Quod si iniusta, inquit, vobis (Pelagianis) videtur alienorum remissio peccatorum: quæ sit per baptismum, qua non indiget qui peccare non potuit: iussit ad Amasium vestrum, qui præterita in cælis & antiqua delicta solvi dicit in baptismo; ut cuius in ceteris auctoritate ducimini, etiam in hac parte errorem sequamini*. Amasium illum, Origenem intelligo, quasi ab adamando diceretur Adamantius, sic ab amando dictum Amasium. Quem cum peccata in cælo ab animis admissa credidisse fassi simus, eadem baptismum ablui putasse non negamus: si modo concedatur peccatum quoque propaginis, ab Adamo derivatum, eodem baptismum deleri censuisse eam ipsum; quod unum in præsentia propugnandum suscepimus.

XXV. Superest iam ut de suis circa prædestinationem placitis Origenes causam dicat. Meminisse ergo oportet toties jam à nobis decantari dogmatis, quo Mentis antequam illaberentur corporibus duxisse vitam in cælo asseveravit, & pro acta ibi vel recte vel male vita, partim Angelicum ordinem adeptas, partim in terram fuisse detrusas; nec varia solum corpora, variamque vivendi in terris sortem nactas esse, sed varium etiam gratiæ divinæ modum fuisse promeritas, vasque fictilia vel aurea, contumelia vel honoris fuisse effectas; ita tamen ut eadem arbitrij libertate utentes, nova gratiæ incrementa capessere, & ad superiores iterum revehi gradus, vel ad inferiores relabi possint. Ac totum in hoc argumento libri secundi *ὅτι ἀρχαῖον* nonum caput contrivit. Sed & idem aperte tradit, illud Paulinum enarrans: *Annon habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?*

Libr. 7. in
Epist. ad
Rom.

Quemadmodum autem arbitratus est Adamantius, quæ à nobis gesta sunt olim, antequam corpora subiremus, causam dedisse Deo, cur mentes nostras terrenis hisce molibus implicaret, adeo ut ad hanc in terris agendam vitam Deus nos prædestinaverit, ex prævisis ab omni retro ævo meritis vitæ illius in cælo traductæ; ita ex prævisis meritis terrestribus hujus vitæ quam nunc agimus, prædestinasse nos Deum ad nobilia quædam in terris obeunda munia, deinde vero post obitum ad gloriam, existimavit. Id duobus præcipue locis asserit, quorum prior est libr. 1. in Epist. ad Rom. Paulum ibi à ventre matris suæ propterea segregatum fuisse dicit in Evangelium Dei, quia *causas in eo & merita, quibus in hoc segregari deberit, vidit ille quem non latet mens*. Prævidit enim quod abundantius quam ceteri omnes laboraturus esset in Evangelio. . . . Hac ergo & his similia, & alia multa in eo de ventre matris prævidens Iesus pro his segregavit eum in Evangelium. Et mox: *Quos præcivit Deus tales futuros, ut*

A Christo se in passionibus conformaret, ipsos etiam conformes ac similes imaginis eius predestinavit & gloria. Præcedit ergo præscientia Dei, per quam noscuntur qui in se labores & virtutes habituri sint, & ita prædestinatio sequitur, nec tamen rursus prædestinationis causa putabitur præscientia. Quod enim apud homines uniuscuiusque meritum pensatur ex præteritis gestis, hoc apud Deum iudicatur ex futuris. Habetur locus alter libr. 7. Comment. in Epistol. ad Rom. ubi hoc Apostoli explanans: Quos ^{79m. 8. 30.} autem predestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & iustificavit: quos autem iustificavit, illos & glorificavit, primum aliter accipiendum docet illud, Quos præcivit, superiore commemoratum versiculo, quam vulgo accipi solet: quia si ij tantum prænoscentur, qui prædestinantur; qui non prædestinantur, utique non prænoscentur: cognitionem ergo illam pro amoris nexu, & affectus vinculo sumendam probat multis Scripturæ testimoniis, puta

B isto: Cognovit Dominus eos qui sunt eius, id est diligit, cum tamen nec eos qui non sunt eius ignoret: præcognosci ergo eos à Deo vult, in quibus sciens quales essent, amorem suum Deus affectumque posuisset. Quærit postmodum quo sensu interpretandum sit illud Apostoli: Quos vocavit, hos & iustificavit: cum multi vocati sint, pauci electi. Respondet duplex esse vocationis genus; aliud secundum propositum, non vocantis Dei, sed vocati hominis, quo virtutem amplectitur; quicumque autem vocatione ejusmodi vocati sint, hos & iustificatos esse: aliud esse vocationis genus, non secundum bonum propositum, quo vocantur etiam reprobi, ne meritis efficiendi pœnis hoc utantur obtentu, idcirco sese fuisse à virtute alienos, quia defuerit sibi vocatio. Si quis autem propositum illud, secundum quod vocari nos à Deo dixit Apostolus, ad Deum referri velit, futurum illud quoque posterius

C recto humanæ voluntatis proposito, ac religiosa mente, & salutis desiderio. Demum id subnectit: Hoc ergo pacto neque in præscientia Dei, vel salutis, vel perditionis nostræ causa consistit, neque iustificatio ex sola voluntate pendebit, neque glorificari de nostra penitus voluntate sublatum est: & paulo inferius: Ut autem scias non in præscientia Dei unicuique salutis causam poni, sed in proposito & actibus suis, vide Paulum verentem ne forte cum alijs prædicaverit, ipse reprobis efficiatur, macerare corpus suum, & subicere servituti hoc.

XXXVI. Dolet Iprensi Episcopo dixisse Origenem, prædestinationem pendere ex prævisis meritis: vocationem fieri secundum propositum hominis, non Dei: vocationem secundum propositum Dei, ex bonis hominum desideriis aptam esse & connexam: causam eandem esse salutis & damnationis, nempe religiosæ mentis desideria. Quæ omnia in ^{1. Cor. 12.} idem fere recidunt. Offendit quoque ipsum perperam expositus Apostoli locus: Posuit Deus ^{12.} membra, unumquodque eorum in corpore, sicut voluit, quasi voluntas illa ad membrum, non ad Deum pertineat. Locus habetur libr. 9. Comment. in Epistol. ad Rom. Voluit autem, inquit, Deus secundum fidei mensuram quæ est in nobis, vel voluit ad id quod expedit. Nisi forte & ita aliquis hoc velit intelligere: Deus posuit in corpore unumquodque membrum, prout voluit, prout elegit, prout operam dedit, ne videatur de homine arbitrij potestas auferri.

Prædestinationem prævisis meritis postposuisse Origenem minime mirum est, cum quæstionem illam leviter tantum & perfunctorie delibavit vetusti Patres Pelagianis temporibus antiquiores, ut dicimus ex Epistolis Prosperi & Hilarij Arelatensis ad Augustinum, præfigi solitis ipsius libris De prædestinatione sanctorum, & Dono perseverantiæ, & ex prioris illius Augustini libri capite 14, & posterioris capite 20. In ea quippe fuisse sententia Irenæum, & Chrysostomum; sed & post Pelagianam ætatem, Theodoretum, Theophylactum, Oecumenium, aliosque complures tralatitium est. Cum & eandem hodieque à viris Catholicis propugnata videamus; & hanc, alteramve illi oppositam persequi summorum auctoritate Pontificum liceat. Nec adeo tamen sententiæ huic patrociniatus est Adamantius, ut non contrariam etiam aliquando sectari visus sit. Nam in Rom. 9. 11, 12. hæc scribit: sed hæc omnia eo spectant, ut illud probet Apostolus, quod si vel Isaac, vel Iacob pro his meritis electi fuissent ad ea quæ in carne posui quaesierant, & per opera carnis iustificari meruissent, posset utique meriti eorum gratia ad posteritatem carnis quoque & sanguinis pertinere. Nunc vero cum electio eorum, non ex operibus facta sit, sed ex proposito Dei, ex vocantis arbitrio, promissionis gratia non

F in filijs carnis impletur, sed in filijs Dei: hoc est, qui similiter ut ipsi ex proposito eligantur, & adoptentur in filios. Verum, ut sæpe dixi, parum huic libro adjungendum est fidei, quem Rufinianis opinionibus aspersum & inquinatum scimus. Vocationem quoque illam secundum propositum hominis, quam revera Pelagianis tribuit Augustinus libr. 2. contra duas Epistol. Pelagianorum, non ita tuetur Origenes, ut non etiam vocationem secundum propositum Dei hic intelligi posse fateatur, nam proponit utramque & sententiæ suæ accommodat. Quamvis autem unam illam priorem defenderet, ad stipulatorem haberet Chrysostomum, sic in Rom. 18. 28. differentem: *αερόθεν δὲ ἐνταῦθα φησὶν, ἵνα μὴ τὸ πᾶν τῆ κληρονομίας, ἐπὶ ἕνα ἢ ἑμᾶλλον ἢ ἄλλους ἀνηλεῶς, & ἰεθελοί. εἰ γὰρ ἡ κληρονομία ἦτορ μόνον, τῆς ἑνικῆς ἢ πάντες ἰσχυροῦσσαν; ἢ τὰ πᾶσι φησὶν, ἢ ἡ κληρονομία μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ αερόθεν τῆς κληρονομίας ἢ σωματικῆς εἰρημασῆς. ἢ γὰρ ἡ κληρονομία ἦτορ μόνον ἢ πάντες ἰσχυροῦσσαν, ἀλλ' ἢ πάντες ὑπέκουσαν*

Propositum autem hic dicit, ne totum vocationi tribuat: sic enim contradicuntur erant & Greci & Iudai. A Nam si sufficeret sola vocatio, qua de causa non omnes salvi facti sunt. Propterea, inquit, non sola vocatio, sed & propositum eorum qui vocantur, salutem operatum est: nec enim coacta facta est vocatio, neque violenta. Omnes ergo vocati sunt, sed omnes obediunt. Assentientem quoque haberet Theodoretum, & perpetuos Chrysoctomi asseclas Theophylactum, & Oecumenium, & alios nonnullos. Vocatio autem secundum propositum Dei, quod propositum ex perspectis animæ piis desideris pendeat, quatenus cum reliquis Adamantij dogmatis cohæret, merito à Iansenio exploditur; nam pia desideria ab hominum sola voluntate derivat; quibus perspectis desiderijs proponat Deus ipsos vocare, tumque primum gratiam ad id opportunam largiatur. Huic affine quiddam carpit in Origene Iansenius Tom. 1. libr. 8. cap. 4. quod scilicet dixerit salutis doctrinæ præcepta Christum hominibus tradidisse, prout B affectos eos esse novit, fidemque sibi adhibuituros præsentit. Equidem non dubito, uti supra dixi, opinatum fuisse Origenem, ex hac prænotione motum fuisse Christum ad primam illis gratiam impertiendam: proptereaque nullam Semipelagianò huic errori defensionem obrendimus. Sin ita sentisset Origenes, doctrina sua illos imbuisse Christum, quos ipsi per gratiæ suæ mere gratiæ auxilium assensuros prænoterat; vel futurum & prævisum consensum occasionem Christo impertiendæ suæ doctrinæ & gratiæ præbuisse, non ut præberetur promeritum fuisse; hoc est gratiam suam & doctrinam non ex futuris eorum meritis, sed hac consensus oblata occasione Christum fuisse largitum, magnis utique patronis sese tueretur; puta Augustino, qui, ut habet Iansenius supra laudato loco, in Epistola 49. ad Deogratias, quæst. 2. docet tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos C prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse qui in eam fuerant credituri: & aliquanto post: Quid ergo miram si tam infidelibus pleam orbem terrarum Christus prioribus sæculis noverat, ut eii apparere, vel prædicari merito nollet, quos nec verbis, nec miraculis suis credituros esse præseebat? & Chrysoctomo, qui Sermon. 4. in Epist. ad Coloss. ad vers. 25. sic habet: ὁ θεὸς οὐκ ἀδελφῶς παύσα ποίησεν, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ὁμοῦς ἐπιπέσειν αὐτῷ ἐβουλήθημεν. καὶ τὸ αὐτὸ ἡμεῖς οὐκ ἐβουλήθημεν, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οὐκ ἐβουλήθημεν. Deus enim non repente facit omnia, sed propter summam suam humanitatem sese rebus accommodat. Et hæc causa est, cur nunc advenit Servator, non olim: quod fusius disserit in fine Homiliæ ejusdem: & Sedulio, qui in Roman. 8. 28. propositum illud Dei ibi intelligendum esse dicit, secundum quod proposuit salvare sola fide, quos præseebat credituros. Ferri etiam posset, quod addit Origenes, non ex solâ Dei voluntate justificationem D nostram pendere, neque salutem de nostra penitus esse potestate sublatam; nam gratiæ justificationis libere consentit homo, à qua dissentire potest; & salutem æternam dissentiendo potest amittere, juxta Tridentinâ placita. Verum commodam omnem interpretationem excludunt quæ apponit Origenes, non in præsentia Dei unicuique salutis causam ponit, sed in proposito & actibus suis excludunt & reliqua Adamantij præscripta, unde hæc proficiscuntur. Iure quoque Paulini loci, qui extat 1. Cor. 12. 18. proposita ab Origene, non asserita tamen ab eo, neque omnino probata explicatio, ut pote absurda & violenta refel- litur.

Toll. Conc. 5. ff. 6. cap. 5. & cau. 4.

QVÆSTIO OCTAVA.

DE ASTRIS.

I. Vtrum astra animata esse, Deum cognoscere & precari, peccare posse, judicatum iri, ac salutem sperare & posse consequi Origenes affirmaverit. II. A multis hic arguitur: III. nec defensione tamen caret. IV. Viam ipsi ad id credendum straverunt antiqui. V. Vtrum sideribus futurorum significationem à Deo impressam putaverit. VI. An tres prioris creationis dies sine Sole, Luna, & stellis non fuisse decreverit.

I. QUID Origenes de Astris senserit exploraturis, animane ea & corpore constare sit arbitratus, an corpora esse inanima, tumsum iteranda sunt quæ tam sæpe supra disserimus: Mentis ante corpora conditas opinatum Adamantium, ac pro meritis in varia, variaque corpora detrusas; quasdam autem ex illis quæ non pessime sese gessissent, animandis Solis & Luna, aliorumque siderum corporibus, mundoque illustrando ac exornando, nobili scilicet muneri fuisse præfectas. Id supra jam delibatum nunc eo etiam amplius probandum est. Sic habetur quidem Tomo 1. Origenis in Iohann. p. 17. ἡ ψυχὴ τοῦ ἡλίου ἐκ σελήνης. Hoc est, anima Solis, non Eliæ, ut inepte vertit Interpretes. Libro vero 2. ἐπὶ ἀρχῶν, cap. 9. postquam animas juxta virtutes ac merita diversis

A fanxit adnecti corporibus, ex eaque diversitate mundi consonantiam efflorescere, addit quasdam ex his quæ melioribus meritis sunt, ad exornandum mundi statum secerni, & officium præbere inferioribus, quod per hoc participes existant patientia Creatoris: secundum quod Apostolus ipse dicit: Vanitati enim creatura subiecta est non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe. Quod de Astris sine dubio intelligendum est.

Nec animam duntaxat sideribus additam esse, sed ea etiam ratione pollere, Deum cognoscere, laudare, ac precari ratus est. Nam Tom. 13. in Matth. pag. 326. hæc leguntur: ἀστροὶ γὰρ λιγύνη τὸ δὲ κενὰ καὶ γῆς καὶ ἕρῃ ἐν αὐτοῖς σύστημα· ὡς εἶπεν ἀδὲν ἡλιῶν, καὶ σελεύην, καὶ ὁ γῆρας τῆς ἀστέρων, καὶ οἱ ἐν ὅλοις τοῖς κοσμοῖς πάντα ἀγγελοὶ οὐκ ἐργάσαντο τὸ ἀληθινὸν θεῶς, καὶ ἀγνοῦντες αὐτὸ ἐπῆρσαν· ἢ ἐπὶ τῆς ἀγγελοῦ ἡλικίας δὲν θεῶς τῆς ἐξουσίας. At libro 5. contra Cels. Astra appellat ζῶα λογικὰ καὶ ἀποθνήσκουσα, καὶ φωνάζοντα τῷ θεῷ τὸ θεῶς ἰσχυρῶς ὑπὸ τῆς σοφίας, ἥ τις ἐστιν ἀπύρασμα ὡς οὐκ αἰδία.

B Eadem preces offerre Deo per Unigenitum eius Filium, ipsamque laudare probat ex Davidis Psalm. 148. 3, 4. Laudate eum omnes stelle & lumen: Laudate eum cæli cælorum. Quo & illud refert ex Epist. ad Rom. 8. 19, 20, 21. Expectatio creatura revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe: Quia & ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem gloria filiorum Dei: & libr. 8. Operis ejusdem: ἀποθνήσκουσα ὡς ἡλιῶν, inquit, ὡς καὶ δὲν θεῶς δημιουργηµα καὶ πρὸς τοῦς ἐργάσαντο θεῶς, καὶ ἀποθνήσκουσα τῆς ἀνοµίας τῆς κενῆς ἡλικίας, καὶ σελεύην, καὶ ὅσα ἄστρα µεταξύ, ὑµῶν τὴν πατέρα, καὶ δημιουργῶν τῆς παντός & paulo post: ὑµῶν ἡλικία γὰρ θεῶς, ἢ τῆς κενῆς ἡλικίας, ὡς καὶ ἡλιῶν, καὶ σελεύην, καὶ ἀστέρων καὶ πάντων ἡ ἐξουσίας ἐργάσαντο· ὑµῶν τῆς πατέρας ἡλικίας, θεῶς ὅν τις γῆρας καὶ ἐν αἰσθητοῖς διακρίων ἢ ἐπὶ πάντων θεῶν, καὶ τῆς κενῆς ἡλικίας.

C Eadem peccatis esse obnoxia; nec Astra modo, sed elementa etiam, ac proinde iudicium Dei olim subitura fore, sententia ipsius est, his consignata verbis Homil. 4. in Ezech. Futurum est ut in die iudicii non solum homo, sed etiam universa conditio iudicetur. Omnis quippe creatura congemiscit & condolet. Si omnis creatura congemiscit & condolet, est autem creaturarum pars terra & cælum, & cætera quæque sub cælo sunt, & quæ super cælum, & liberabitur omnis creatura à servitute corruptionis in libertatem gloria Filiorum Dei, quis scit & de terra an secundum naturam suam in aliquo peccato teneatur obnoxia? Si enim animal est; si indiget auditione sermonis Prophetici dicentis: Attende cælum & loquar, & audiat terra verba oris mei; & Audi cælum, & auribus percipe terra..... quare non terra & aëris iudicium sit futurum? Id deinde probat variis Scripturæ testimoniis, tum addit: Capax est, inquam, (terra) ut animal juxta partium qualitates, & bonorum actuum, & malorum, in quibus aut laudem mereatur aut pœnam. Super eo præterea quod habetur Matth. 24. 35. Cælum & terra transibunt. Cur cælum, inquit, prætergreditur, cum terra pertransit, nisi quia transitus sui quadam digna fecerunt? Atque hæc commentatur in illud Ezech. 14. 13. Terra non peccaverit mihi, ut prævaricaretur prævaricans, extendam manum meam super eam, & comedam viridiam panis eius. Frustra vero dicta hæc ab Origene per profopocæam existimat Sixtus Senensis Biblioth. libr. 5. Annot. 242. ut ex doctrinæ ipsius connexionem manifestum est. Melius Origene consuluit Genebrardus, respondens fuisse hæc inquirendo & differendo pronuntiata. Quin & spe futuri Astra duci asserit libr. 7. contr. Cels. nam postquam eundem Pauli locum ex Epistola ad Rom. ad sidera retulit, subjungit μὴ δὲν τὰ ἐπὶ τῆς δουλείας.

D E testimonio, tum addit: Capax est, inquam, (terra) ut animal juxta partium qualitates, & bonorum actuum, & malorum, in quibus aut laudem mereatur aut pœnam. Super eo præterea quod habetur Matth. 24. 35. Cælum & terra transibunt. Cur cælum, inquit, prætergreditur, cum terra pertransit, nisi quia transitus sui quadam digna fecerunt? Atque hæc commentatur in illud Ezech. 14. 13. Terra non peccaverit mihi, ut prævaricaretur prævaricans, extendam manum meam super eam, & comedam viridiam panis eius. Frustra vero dicta hæc ab Origene per profopocæam existimat Sixtus Senensis Biblioth. libr. 5. Annot. 242. ut ex doctrinæ ipsius connexionem manifestum est. Melius Origene consuluit Genebrardus, respondens fuisse hæc inquirendo & differendo pronuntiata. Quin & spe futuri Astra duci asserit libr. 7. contr. Cels. nam postquam eundem Pauli locum ex Epistola ad Rom. ad sidera retulit, subjungit μὴ δὲν τὰ ἐπὶ τῆς δουλείας.

E ἢ φθορῆς, καὶ ἐπὶ τῆς μεταστοιχείας ὑπὸ τῆς ἀγγελοῦ, καὶ ἐπὶ ἰλιπίδι κρείττονι αὐτῶν ἀπράκτουτα, ἐν γὰρ πρὸς τὴν μὴν θεῶν. Spes autem hæc est libertatis & futuræ conjunctionis à corporibus quibus conjuncta sunt, & salutis.

F At omne id argumentum exhaustit libr. 1. ἀπὸ ἀρχῶν, cap. 7. unde loca aliqua selegit Iustinianus, & fidei comparandæ gratia in fine Epistolæ suæ quæ est ad Menam, retulit. Primum quidem stellas à peccati contagio immunes non esse ostendit ex Iobi 25. 5. Stellæ non sunt munda in conspectu eius. Quod ut melius adstruat, eas esse probat animalia, quod mandata à Deo dicantur accipere; mandare autem ipsis Deum, ut stas moveantur temporibus; motus vero illos neque absolvi posse sine anima; neque sine motu esse posse quæ anima prædita sint: nec anima solum, sed & ratione pollere; ac proinde incrementa capere sine dubio virtutis, vel decrementa: ad hæc animas antiquiores recentioribus siderum corporibus extrinsecus inferi probat primum ratione hæc, quod cum humanæ animæ, quæ dum hominum animæ sunt, inferiores sunt siderum animis, corporibus hominum sint antiquiores, verisimile sit antiquiores esse quoque siderum animas siderum corporibus: probat id ipsum deinde supra adducto Pauli loco à Roman. 8. 19, 20, 21, 22. vanitatem quippe appellari corpus illud æthereum, quod invita subit anima fideris, sperans futurum ut expleto hoc ministerio liberetur à servitute corruptionis & vanitatis, cum redemptionis gloria filiorum Dei tempus advenit: cuius voti ademptionem dum expectat, gemere, & ut pote affectum habentem erga eos quibus ministrat, condolare: demum autem servitute liberatum iri, & cum tradiderit Christus regnum Deo & Patri, tunc etiam ista animantia cum prius regnum Christi fuerint effecta, simul cum omni regno etiam Patri regenda traditum iri; ut cum Deus erit in omnibus, etiam ista cum sint ex

omnibus, sit & in istis Deus in omnibus.

II. Opportuna fuit illa Origenis adversarijs ad ipsum insimulandum occasio. Theophilus Alexandrinus Pasch. Epist. 1. & 2. inter damnosa eius effata ponit illud. Ponit & Hieronymus in Epist. 59. ad Avitum, cap. 1, 2, & 3. & in Epist. 61. ad Pammach. cap. 5. atque id esse ait dogma Gentilium, & ex parte Platonum. Orosius in Commonitorio ad Augustinum opinionem hanc Origenistis quibusdam suae aetatis adscribit; eamque valide convellit Augustinus in libello contra Priscillianistas & Origenistas, cap. 8, 9, 10, & 11. duoque dogmatis hujus fundamenta labefactat, perverfas nimirum interpolationes Pau-

Rom. 8. 20. *linae hujus sententia: Vanitati enim creatura subiecta est non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe; & istius quae extat Iobi 15. 15. Caeli non sunt mundi in conspectu eius: cui adsonat illa cap. 25. v. 5. Stelle non sunt munda in conspectu eius. Quamquam sine errore dici posse concedit ne Angelos quidem ratione divinae justitiae justos esse; ac proinde si detur sideribus inesse Angelos, perspicuum fore ait cur dixerit Iobus stellas non esse mundas in conspectu Dei. At utrum rationis compotes spiritus his infant lucidis corporibus nescire se fatetur, & caute indagandum monet. Vt est, ex Augustini auctoritate multis opinionem istam Origenis impugnat Remigius Rhemensis in Rom. 8. 20. Confurgit & adversus istam Iustinianus in Epistola ad Menam, & Basilij auctoritatem afficit, qui Homil. 3. in Hexaem. Origenem carpit, quod aquas quae supra & infra firmamentum sunt, Angelos tropice significare docuerit; nec idcirco sensu praeclitum animal firmamentum esse tradit, quod gloriam Dei enaret, alioquin animalia futura rorem, & pruina, & abyssum, quod iis laudem Dei Propheta commendat. Sexto demum ex Anathematismis huic Iustiniani Epistola subnexis eadem haec Origenis sententia de sideribus animatis confoditur. In quo sane miror equid de sideribus peccato obnoxiiis, de eorum spe & futura salute ne verbum quidem in Anathematismis Imperator ille fecerit, cum ejus tamen verba ipsa è lib. 1. *ἀστὲρ ἀψυχὸς* petita repraesentet, quibus verbis & anima sideribus tribuitur, & Sol inducitur dicens Praefare dissolvi & esse cum Christo, sed necessarium magis esse manere in corpore, propter revelationem filiorum Dei, & eadem acriter reprehendat in Epistola ad Quintum Concilium, quam refert Cedrenus; unum id culpandum ac damnandum suscepit, quod suis tamen non caret patronis ac defensoribus. Rufinus quoque Palastinus in libello De fide, doctrinam hanc Adamantij gravibus argumentis elidit, fundamentumque subruit in hoc Scripturae loco constitutum, Iob. 25. 5. *Αστρα autem non sunt munda in conspectu eius. Neque enim, inquit, ex eo quod non munda sunt in conspectu Dei, ideo dicuntur animalia, alioquin etiam menstrua mulierum ab ipsis animalia nuncupentur & leprosa domus, quoniam ne ista quidem munda sunt apud Deum, secundum legem Moysi. Multa enim eorum quae sine anima sunt, ratione quadam sepe legimus immunda. Ait etiam Rufinus haec Scripturae loca in sententia sua tutelam Origenem convertere: Sol cognovit occasum suum: Psalm. 103. 19. & illum: Ego omnibus stellis mandavi; Isaia 45. 12. Denique Nicephorus libr. 17. cap. 28. errorem hunc de animatis sideribus in Quinta Synodo damnatum fuisse narrat.**

III. At cum quamvis omni affirmatione asseverasse visus sit Origenes, hoc tamen pronuntiato Lectoris animam occupavit in Prooemio libri prioris Commentarii ejusdem *ἀστὲρ ἀψυχὸς*: De Sole autem, & Luna, & stellis, utrum animata sint, an exanima manifeste non traditur: quae verba repetit Pamphilus in Apologia. Capite quoque 12 libri sequentis, velut incertus & titubans ait: Cum ergo, verbi gratia, ad caelestia loca pervenerint sancti, tunc iam rationem astrorum per singula pervidebunt, & sive animata sunt, sive quidquid illud est comprehendent. Et Tomo primo in Iohannem p. 38, 39. hyperbolice dictum suspicatur à Iobo, astra pura non esse coram Deo: *καὶ γὰρ ἀψυχὸς ἄστρον ἀψυχὸν μὴ αὐτὸν ἐκείνου ἀψυχὸν μὴ γινώσκοντος γινώσκοντος, οὐκ ἐστὶν ἡ καὶ ἄλλοις πρὸς αὐτὸν ἢ ἀψυχὸν ἐν ἀψυχῷ μὴ γινώσκοντος, οὐκ ἐστὶν ἀψυχὸν ἀψυχὸν ἀψυχὸν καὶ οὐκ ἐστὶν ἐκείνου τὸ θεῶν, ἀλλ' ἐστὶν ἰσὺς ἀψυχῶν. ἀστρα ἡ καὶ ἄλλοις ἐκείνου αὐτῶν. ἢ καὶ ἀστρα ἀψυχῶν καὶ οὐκ ἐστὶν ἰσὺς ἐκείνου.* Homilia demum in Ieremiam decima, explanans illud Ierem. 12. 4. *Quisque lugebit terra, terram corpus esse ait anima & sensu carens, sed terrae nomine appellari Angelum terrae adsistentem, ac itidem aquae, elementis; & rebus singulis. Quae inter Ecclesiasticos Doctores tritissima est opinio, animata esse sidera per formam adsistentem & coherentem, non intromissam & informantem. Atque ex his satis patet Origenis haesitatio.*

Ad haec Pamphilus in responsione ad octavam criminationem, unicuique Christianorum fas esse dicit astra animata vel non animata censere; nec cuiquam opinionis alterius causa haereseos inveniendam esse notam, propter hoc quod non ita aperte de his traditum est in Apostolica predicatione. Quod ipsum praese tulit Adamantius in Prooemio librorum *ἀστὲρ ἀψυχὸς*, uti supra ostendimus. Penitus vero origenistae Ambrosius, sic disserens in Epist. 38. ad Horontianum: *Stelle nebulis obductae vanae sunt, quae solum ministerij huius mundi usus, non sponte utique, sed in spe; quia sperant etiam huius laboris gratiam ab eo qui subiecit eas. Itaque propter*

diem, & vesperam, ac matutinam tempus sine Sole fuisse, & Luna, & stellis? Cui & illud potest ad- A
jungı, quod libr. 6. contr. Cels. legitur, falli eos, qui vera dierum sex spatia Moysen in
mundi narranda creatione significasse putant: quosque se in suis ad-Genesim Commen-
tariis refellisse ait. In quo Philonem secutus est, cuius hæc verba sunt: *Ἐν δὲ τῷ πρῶτῳ ἡμέρας*
ἢ ἐξ ἡμετέρας, ἢ ἐξ ἡμετέρας, ἢ ἐξ ἡμετέρας, ἢ ἐξ ἡμετέρας, ἢ ἐξ ἡμετέρας, ἢ ἐξ ἡμετέρας. Nemp̄ hæc tropice intelligenda, explicandaque
censibat Origenes, ut alia pleraque, in quibus allegorico sensui nimium tribuens, nati-
vum & literalem subvertebat. Qui quoniam error suum sibi postulat examen, verbum
non addam.

Philo libr.
1. Allegor.

QVÆSTIO NONA.

DE RESVRRECTIONE MORTVORVM.

I. Status quæstionis proponitur. II. Doctrina Origenis de resurrectione enucleatur.
III. Vtrum resurrectionem absolute sustulerit. IV. Hoc crimine purgatur. V. Vtrum cor-
poris resurrectionem admisit, carnis inficiatus sit. VI. In eo etiam hesitat, & multo-
rum præterea assensu gaudet. VII. Vtrum & quomodo corpora in resurrectione mutatum
iri existimaverit. VIII. Hic quoque Patrum aliquot confessione se tuetur. IX. An corpora
in resurrectione spherica futura autumaverit. X. Vtrum impios affirmaverit nequitiam
in vitam redituros. XI. Unde suam de resurrectione doctrinam hausit, aperitur. XII.
Nonnulla ad eius excusationem præter superiora colliguntur. XIII. Quo sensu dixerit pecca-
torum causam ad corpus referri.

I. **T**RANSEAMVS hinc ad famosissimam de resurrectione carnis & corporis quæstionem.
Licet enim uti verbis Hieronymi, hoc argumentum adversus Origenem perfe-
quentis. Cohæret autem illa quoque cum superioribus, nam statu animarum D
ante hanc vitam exquisito, ipsarum quoque futura post hanc vitam fors exploranda est:

Hier. Epist.
61 ad P2m.
cap. 7.

nimirum solasne ac solitarias, an conjunctas corporibus quibus convixerunt postremum
subituras iudicium, iisdemque deinceps adhæsuras autumaverit. Ac magnum profecto
habermus ad quæstionis illius tractationem compendium, si huius argumenti & tituli li-
bris ab eo conscriptus temporis diuturnitas pepercisset; & quæcumque in iis olim fuerunt
reprehensa, Veterum monumenta præ se ferrent: de se quippe ipse narrat libr. 3. *ἀπὸ ἀποκρίσεων*,
cap. 10. publicatis suis De resurrectione lucubrationibus, *ὄψιντος* quosdam in Ecclesiastica fide,
quasi velut stulte, & penitus insipienter de resurrectione crederet, præcipue hæreticos. Multum quoque
prodesset ad hujus argumenti illustrationem Hammonis Hadrianopolitæ libri adversus
Origenem super ea quæstione scripti, si vel superessent illi, vel tantundem certe ex iis
depromptum pervenisset ad nos, quantum è Methodij opere ejusdem instituti Epiphanius
& Photius excerptum servarunt. Verum vetustate consumitis his commentationibus, hæc
E
ope destituti, partim ex Origenis dogmatum ἀλλυθία, partim ex aliorum expostulationi-
bus, partim ex ejus scriptis, cujusmodi ad nostram pervenerunt ætatem, quid ipsi visum
sit pro viribus æstimemus.

II. Quod si rem primum ex doctrinæ ipsius textura spectare velimus, meminisse oportet
accusatum fuisse eum, quod animam solam hominem constituere, post Platonem, di-
xerit: & quod animas pro peccatis in varia corpora, sic tamquam in vincula conjectas
tradiderit, ut supra observavimus. Ferunt præterea persuasum fuisse illi, Adamum propter
noxam mortali fuisse corpore indutum, quo prius carebat, cum immortalis à Deo fuisset
procreatus; pelliceasque tunicas, quas ei Deus post prævaricationem circumposuisse di-
citur, nihil fuisse aliud quam corpora mortalia; ossa vero & carnes quas ante peccatum F
habuisse Adamum Scriptura commemorat, carnes esse intelligibiles, & ossa intelligibilia.
Cum igitur mortale corpus adventitium quid ac extraneum esse arbitratus sit, sequitur
inde necessario, expurgatis peccatis, exolutisque suppliciiis, liberam tandem aliquando
animam, corporaliumque compedum pondere exoneratam resurgere. Nam si poena est
gestare corpus, gestare certe corpus desinet anima, cum poena cessabit. Nam si poena est
ligo, quod in scelere luclam subiit ipsa, grave illud nempe, terrenum, & carneum; non
illud autem quicum procreata primum & à Deo formata est. Huic consecrarium est, futu-
rum ut anima humanorum illam configurationem membrorum à se abiciat, ut pote quæ
carnei corporis propria sit; meliorem autem & perfectiorem formam suscipiat, ut quæ in
melius mutata, & perfectiori statui reddita sit; formarum autem omnium cum perfectis-

A si ma sit sphaerica, futurum quoque ut in globum anima perfectiores à mortuis suscitata rotundentur. Ex ea praeterea assertionem, quae animis pro criminum modo corpora plus minusve crassa imponi sciscit, efficitur illud, diversum fore resurgendi modum; splendidiusque ac subtilius inuitas corpus animas, quae in virtutibus seise, dum in terris agunt, diligentius exercent; quae contra prorumpunt in vitia, densioribus ac rudioribus corporibus adjunctam iri. Nunc utrum doctrinae suae ordinem ac consecutionem Origenes tenuerit, ex aliorum criminationibus, ipsiusque scriptis, expendamus.

III. Accusatum eum refert Pamphilus, quod resurrectionem mortuorum absolute sustulerit, atque hanc criminationem septimo loco positam confutat. Epiphanius Har. 64. cap. 11. conatum ait eum in Commentario in Psalmum 1. *ἐν τῷ 17 εὐὸν ἡμῶν συμβαίνοντων*

B *αὐτῶν* ἢ ἂν τις ἀσέβητος ἡμῶν ἐν ἀληθείᾳ ἐλπίδος ἢ ὁμοιωθῆται. Idem cap. 63. subdole eum ait & vafre resurrectionis nomen admittere; rem ipsam institari; quippe qui corpus neutriquam resurgere, sed solam animam decernat; animam autem non resurgere, quae non cadit, nec extinguatur; corpus quoque iuxta ipsius sancita non resurgere; nihil igitur resurgere, nec ullam proinde mortuorum esse resurrectionem. Itaque Augustinus ad Quodoultdeum Har. 43. resurrectionem ab Origenis sectatoribus negatam scribit. Hieronymus in Epist. 59. ad Avit. cap. 1. dixisse Origenem tradit *corporales substantias penitus dilapsuras; aut certe in sine omnium hoc esse futura corpora, quod nunc est aether, & caelum, & si quod aliud corpus sincerius & purius intelligi potest*: tum addit: *Quod cum ita sit, quid de resurrectione sentiat perspicuum est*. Deinde verba Origenis in eandem conspirantem sententiam sequentibus capitibus producit. Similia carpit in Iohanne Hierosolymitano Epist. 61. ad Pammach.

C Quo & illud pertinet quod scripsit libr. 12. in Ezech. 40. *Non quod iuxta sacrissimam haeresim corpora abolenda credamus*. Theophilus Alexandrinus Epist. Pasch. 2. inter caetera etiam resurrectionem à mortuis, quae spes salutis nostra est, ita corrumpit & violat (Origenes) ut audeat dicere corpora nostra rursus corruptioni & morti subiacentia suscitari: & postea: *Dicit corpora quae resurgant post multa saecula, in nihilum dissolventa, nec futura aliquid, nisi cum de caelorum mansionibus anime ad inferiora dilapsae indigerint nobis, quae alia rursus fiant, prioribus omnino delitis*: tum infra: *Quod si ut falso putat Origenes, non solum corruptibile, sed & mortale corpus est suscitandum, ergo unum atque idem corruptio & incorruptio*. Alter eius locus adversus hanc haeresim ex quadam Epistola ad Sanctos qui erant in Saeculo, depromitur à Iustiniano in Epistola ad Menam: nec

D non & locus ex Epistola Cyrilli ad Monachos qui erant in Phua, quo significatur anathemati subiectum fuisse Origenem, quod mortuorum resurrectionem negaverit. Huic Epistolae ad Menam geminum subiungitur ex Origene testimonium hoc errore adpersum; aliud ex libr. 2. *περὶ ἀρχῶν*, quo corpora ab omnibus depositum, & in nihilum redactum iij statuitur, cum Deo omnia subijcerentur; rursusque futura corpora, si rationales à superioribus descendant: aliud ex libro quarto, quo idem significatur. Queritur praeterea Iustinianus apud Quintam Synodum, in Epistola quam descripsit Cedrenus, affirmare Origenistas, ὅτι πᾶσι τοῖς ὄντι ἡ συνείδησις ἀείρειται, αὐτὴ τὴν κενὴν σκευὴν καταπέδησεν τὸ ἴδιον σκευὴν, & τῷ ὄντι ἀπέστη, ἢ ὅτι ἀκαμίζον ἡλίθιαι ἀπαρτῆς εἰς τὸ αὐτὸ ἐνεδυ, καὶ τὸν ἴδιον, καὶ τὸ ἐν τῷ σκευῶν ἐπιπέδον. Corpora penitus interire, iiso Domino primam deponente propriam corporum,

E & reliquis omnibus; & omnes rursus ad eandem unitatem redire, & mentes fieri, cuiusmodi antea erant. Itaque propter sublatam corporum resurrectionem damnatum fuisse à Synodo Quinta Origenem testatur Photius in libello De Synodis, & Auctor incertus libelli De Synodis, qui in Iustellina Bibliotheca Iuris Canonici insertus est, & Canon primus Synodi Quinifextae, & Cedrenus. Placitum huic idem adferunt Sophronius in Epistola ad Sergium, & Anonymus apud Photium Cod. 117. & Iohannes Damascenus in libro De haeresibus, & Constantinus Harmenopolus in libro De sectis, & ante eum Glycas Annalium Part. 3. quamvis Parte 4. corpora quidem resurrectura, sed non eadem censuisse ipsum asseveret. Denique Cyriacus apud Symeonem Metaphrastem dixisse ait Origenistas Novae Laurae in Palaestina, *corpora nostra quae habuerimus ex resurrectione, esse penitus recitura ad incertam, &*

F *Christi primi*.

IV. Ab his criminibus purgat Adamantium quod supra demonstravimus, creatum nihil, ex decreto Origenis, corpore carere, unde sequitur vel injuriam huic facere, qui sensibile eum ferunt penitus interitura corpora, & in nihilum dissolventa, vel ipsum certe, juxta morem Scripturae, interitum appellasse instaurationem & in melius mutationem: sic enim Methodius Har. 64. cap. 32. ἴδως ἢ γεγραπὸς λέξεν ὅτι εἰς τὸ κρείττον καὶ ἐδοξέτω πρὸς καταστάσιν τοῦ αὐτοῦ τὴν κενὴν μετέβαλλεν ἀπὸ λείας λείας, ἵδον τὴν σκευὴν ἡμίκατε καταδύμενην ἢ εἰς τὸ θαυδύτατον ἀπὸ τῶν ἑαδὸν ἀγλῶν. Morem hunc esse dicemus Scripturae, ut mundi instaurationem, atque in melius & praestantius mutationem, interitum appellet, ut pote intereunte priore forma, dum in pulchriorem formam convertitur. Purgat eum quoque Hieronymus in Epistol. ad Pammach. cap. 8. cum ipsum scribit mediam tenuisse viam inter Catholicos, veram carnis resurre,

A Eusebium quoque Origenis partiarum resurrectionem mortuorum fustulisse narrat Photius in Epistola quadam ad Constantinum. In eiusdem erroris suspitionem mutuo sese vocant Hieronymus & Rufinus, quem tamen uterque summa cura diluere conatur. Huic etiam adhaesisse Arnobium verisimile est: ait enim libr. 2. contr. Gent. Audetis videre nos, quod mortuorum dicamus resurrectionem futuram, quam quidem nos dicere confitemur; sed a vobis aliter quam sentiamus, audiri. Quod idem est ac illud Origenis carnis resurrectionem esse dicentis *ὅτι τὸ σῶμα ταπεινὸν καὶ ἐπιπορευτικὸν ἔσται ἡ ἀναστάσις αὐτοῦ*. Denique proditum est ab Epiphano & Hieronymo hanc ipsam fuisse Marcionis, aliorumque Hæreticorum de resurrectione falsam sententiam.

B VII. Quamvis crassam illam carnis molem & compagem à corporibus resurrecturis se-
cretum iri senserit Origenes: quibus tamen prædita ea fore qualitatibus ratus sit, cum resurgent, quam passâ mutationem, qua instructa forma, non satis liquidum est. Nonnumquam enim fuscitatum iri eadem, subtiliora licet ac splendidiora, asserit. Velut libr. 2. *ἀλλὰ ἀρχαῖν*, cap. 10. Si necesse est nos esse in corporibus, non in aliis quam in nostris corporibus esse debemus: & capite sequenti: Videndum quoque est, ne forte etiam illud iste sermo significet, quod sicut Sancti corpora sua, in quibus sancte & pure in huius vite habitationibus vixerunt, lucida & gloriosa ex resurrectione suscipient: ita & impij quique qui in hac vita errorum tenebras & ignorantia dilexerunt, obscuris & tenebris post resurrectionem corporibus induantur: & libr. 3, cap. 6. Non autem dubitandum est naturam corporis huius nostri, voluntate Dei qui talem fecit eam, usque ad illam qualitatem subtilissimam, & purissimam ac splendidissimam corporis posse à Creatore perducî, prout rerum status vocaverit, & meritum rationabilis nature poposcerit: & mox: Ita etiam de natura corporis sentiendum est, quod non aliud corpus est, quo nunc in ignobilitate, & in corruptione & infirmitate utimur; & aliud erit illud quo in incorruptione & in virtute & in gloria utemur; sed hoc idem abjectis infirmitatibus in quibus nunc est, in gloriam transmutabitur spiritale effectum, ut quod fuit indignitatis vas, hoc ipsam expurgatam fiat vas honoris, & beatitudinis habitaculum: deinde ostendit non nobis ex quinto illo Philosophorum corpore fictum iri à Deo corpus, cum manifeste desinat sanctus Apostolus, quia non nova aliqua corpora resurgentibus à mortuis dentur, sed hæc ipsa que viventes habuerant, ex deterioribus in melius transformata recipient. Denique libro primo De resurrectione, ut est apud Pamphilum in Apologia, absurdum & iniquum fore ait, si sua mercede fraudetur corpus, quod cum anima fortiter decertavit; ea autem privatum iri ni resurgat. Hanc corporis re-
D parationem in melius cogitabat, ni fallor, Glycas cum opinatum scribit Origenem *τὰ σώματα ἡμῶν ἢ ἀναστὰς ταῦτα ἢ τῆ ἀναστάσεως*: quæ verba repetit Cedrenus de Origenistis loquens in Quinto Concilio damnatis.

Aliquando vero ne idem quidem corpus in vitam rediturum visus est tradidisse. His videlicet persuasus Apostoli 1. Cor. 15. 42, 43, 44. *Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surgit in gloria: seminatur in infirmitate, surgit in virtute. seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale*, corpus resurrecturum quidem existimavit, sed immutatum natura, & à priore diversum, ac plane aliud; quemadmodum è grano tritici spica surgit à grano diversa, quod confirmari putat isto è priore ad Corinth. 15. 36, 37, 38. *Inspiciens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, ut puta tritici aut alicuius cæterorum. Deus autem dat illi corpus sicut voluit, & unicuique seminum propriam corpus.* Vnde libr. 5. contr. Cels. mortuo, corpori velut semen futuri corporis ineffe dicit, hominique è mortuis resurgenti corpus pro divino arbitrio impositum iri: tum concludit: *ἡμεῖς μὲν ἂν ἢ φαιδρὸν τὸ ἐλαφιστόν ἢ τανυστήρα εἰς τὸ εἶναι ἀρχὴν φύσιν, ὡς ἀδὲ τὸ ἐλαφιστόν κότεον τὰ σίτην ἢ τανυστήρα εἰς τὸ κότεον τὰ σίτην. ἡμεῖς μὲν γὰρ ὅσπερ ἔστι τὸ κότεον τὰ σίτην ἡμεῖς) εἰς τὴν, ἢ τὸν λόγον τὸ εἶναι) τὰ σώματα, ἀφ' οὗ μὴ φθινόμεθα ἐν γένει) τὸ σῶμα ἐν ἀφθαρσία: & paulo superius: ἡμεῖς δὲ περὶ θανάτου ἵτι τὸ ἀπειρέσιον ἢ ζωοποιεῖται, ἵτι μὴ ἀποθνήσκω, ἢ ὅτι ἢ τὸ ἀφθαρτόν σῶμα ἀπέχει) ὃ γὰρ διὰ τὸ αἰὼν ἠδύσθαι σῶμα, καὶ διὰ τὸ εἶναι ἕκαστον &c.* Similia leguntur libr. 2. *ἀλλὰ ἀρχαῖν*, cap. 10. Quo loco atque item libr. 2. De resurrectione, substantiam rationem appellat resurrectionis germen, quo corpora reparanda censebat, quam à Scholasticis substantiam radicalem dici recte adnotavit Genebrardus; licet alio penitus ac diverso modo effectio eius ac virtus ab iisdem intelligatur. Itaque Gennadius libr. De dogmatibus, cap. 6. sic disputat: *Et non secundum Origenem immutatio corporum erit, id est aliud novum corpus pro carne; sed eadem caro corruptibilis que cadit, tam iustorum quam iniustorum, incorruptibilis resurget.*

Quamvis autem aliud proditurum corpus, & à priore diversum sinxerit sibi Adamantius, iisdem tamen notis, eadem forma insigne futurum affirmat in Commentario ad Psal. 1. quem commentarium in Epitomen à Methodio contractum representat Epiphanius Har. 64. cap. 12. & seq. Is ergo cap. 14. scribit corpora quæ per alimentorum susceptionem vitam tolerant, numquam eadem remanere, sed per ciborum esum & excretionem, fluxiv instar, perpetuo fluere & mutari: eadem tamen manere corpora hæc, non ratione

duntaxat animæ, quæ eadem semper est; sed propter earundem etiam formarum, quæ corporum singulorum notæ quædam propriæ sunt ac characteres, perseverantiam, unde lentigines, cicatrices, navi ad mortem usque corporibus adherent: in resurrectione igitur anima circumponi formam illam, qua Petrus verbi gratia constituitur, diversa licet materia sit, ac diversum corpus; animas quippe variis pro locorum varietate uti corporibus; & quemadmodum aliud necesse foret subire corpus, si in aquis victuri essemus, ita nobis vitam æternam in cælo, spiritalia necessario corpora esse asciscenda; sed mutato licet corpore, eandem tamen nequam extinctum iri speciem ac formam, quemadmodum Iesus, Moyses, ac Elias in transformatione sese eadem agnoscendos specie præbuerunt. Explicat id ipsum subinde Methodius cap. 38. ac eam quoque Origenis dissertationem in Apologiam suam Pamphilus inserit. Eustathius Antiochenus in libro De engastrimytho narrat Origenem male de resurrectione sentientem abunde à Methodio fuisse confutatum; ab eoque aperte demonstratum animam inde Hæreticis præbitam, cur specie solum, non corpore ipso homines olim fore suscitandos opinarentur. Notabilis vero est Nicetæ Acominati accusatio, qua Origenis sententiam his exponit verbis, iuxta Petri Morelli interpretationem: *Corpus hoc quo involuimur, resurrectionis illius die non resurget, sed humana tantum forma, qua Paulus forte vel Petrus dignoscitur; atque adeo extrinseca illa figura resurget, qua sub forma quoque comprehenditur. Porro subiectum ipsum, siue corpus, haudquaquam idem manebit: Seminatur enim corpus animale, inquit Apostolus, corpus spirituale resurgit. Quapropter necesse est, ut resurrectionem in sola forma futuram speremus; in subiecto vero non item. Addit deinde Nicetæ sententiam suam de resurrectione à Platoniciis Origenem accepisse; tradere autem illos duplex idoli genus animæ unicuique adherere; aliud ab æterno ei adnexum, splendidum & lucens; alterum crassius, ipsique ex astrorum dispositione circumpositum; huic deteriora animæ munia, illi præstantiora deberi: separari illud nonnumquam ab anima corpore exoluta, & ad pristinam sedem revolare; hoc ab illa solvi nequam posse, sed in Orcum, vel inter sidera post mortem abire. Quibus ita expositis hæc demum subiungit: Itaque Origenes, ut ita quidem fert sententia, cum animam idolo huiusmodi vestisset, quod proprias actiones, si-bique involutas circumfunderet, fore subiecti, ut una cum hoc illa resurgeret, futuroque iudicio subiceretur, qua in re Gentes profusus imitatur; mortalis autem tactuque exposita caro desruetur, atque evanesceret.*

Ulterius etiam ab illo nonnumquam Origenes, ac ne formam quidem ipsam & figuram corporibus suscitandis inheraturam pronuntiat; & quemadmodum à grano tritici spica surgit grano assimilis, nec ex hoc transit in illam quicquam aliud, præter rationem feminis, seu *αριθμησις*, ita corpori mortuo inesse semen, quod germinabit novissima personante tuba, & aliud de se corpus dabit. Fusc hæc edidit Hieronymus in Epistola adversus Iohannem Hierosolymitanum, & Origenem sic inducit disputantem, cap. 8. *Cum autem iudicij dies advenit, & in voce Archangeli, & in novissima tuba tremuerit terra, movebuntur statim semina, & in puncto horæ mortuos germinabunt: non tamen eandem carnem, nec in istis formis restituent, quæ fuerunt. Capite deinde loquenti, ita loquentem fingit Adamantium, ossium, sanguinis, ac membrorum singulorum repudiata resurrectione: Nunc oculi videmus, auribus audimus, manibus agimus, pedibus ambulamus; in illo autem corpore spirituali toti videbimus, toti audiemus, toti operabimur, toti ambulabimus, & transfigurabit Dominus corpus humilitatis nostræ conforme corpori claritatis sue gloriæ. Quando dixit, Transfigurabit, id est *μεταμορφωσις*, membrorum quibus unum sumus, diversitas denegatur. Aliud nobis spirituale & æthereum promittitur, quod nec tactui subjacet, nec oculis cernitur, nec pondere pregravatur, & pro locorum, in quibus futurum est, varietate mutabitur. Tum sibi Christi resurrectionem opponit, & suscitatum eius corpus, stans, ambulans, latere, manibus, carnibus, ossibus instructum: sed alia virtute pollere corpus respondet, quod de viri semine concretum non est, ac nostra corpora; & tale idcirco apparuisse Christi corpus, ut dubitanti Apostolis fidem faceret resurrectionis; æthereum tamen & spirituale fuisse, ut quod clausis ostiis ingressum sit, & in fractione panis ex oculis evanuerit. Quam responsum, ac reliquam item Origenis disputationem valide in sequentibus Hieronymus oppugnat. Ac idem, cum sibi fuisset propositum, accurate quoque dissolvit Augustinus Epistol. 49. ad Deogratias.*

Erroris certe illius notas reperire licet in Commentario Origenis ad Psalmum 1. quem in Epitomen contraxit Methodius. Ibi quippe locum Ezechielis, quo futuræ resurrectionis mysterium planissime aperitur, in aliam sensum detorquet; nam aridis illis ossibus, acerbam Iudæorum captivitatem notari putat, quæ corpora succo exhausta macie deformaverat; resurrectione autem, libertatem Iudæorum, quæ in pristinum eos statum, & integrum ac viridum corporis habitum erat restitutura. Alio itidem desecit illud Matth. 8. 12. *Ibi erit fletus & stridor dentium*, aliaque ejusmodi, quibus corpora resurrectione esse conficitur; nec ibi futuros dentes respondet, ubi nullus dentium usus futurus est; & cor-

Nicet. lib. 4.
Theol. 410.
fid. Har. 51.

Eccl. 417.

A poreamillam speciem mutatum iri; nec primam materiam, quam eandem esse saepe dicit ac corpus, illo modo resurrecturam; ad idque grani & spica exemplum, quo usus est Apostolus, accommodat. Tomo quoque 17. in Matth. pap. 487, & 495. de quaestione à Sadduceis Sospitatori proposita agens, genitalibus caritura decrevit corpora in caelo, quod ibi genitalium usus abolendus sit. Sed & ex fine libri 2. De princip. affert hunc locum Hieronymus Epist. 59. ad Avit. cap. 2. *Cumque in tantum profecerimus, ut nequaquam carnes & corpora, forsitan ne anime quidem fuerimus, sed mens & sensus ad perfectum veniens, nulloque perturbationum nubilo caligans, inuebitur rationabiles, intelligibileque substantias facie ad faciem. Quae sic depravavit suo more Rufinus: Et ita crescent per singula rationabilis natura, non sicut in carne vel corpore, & anima in hac vita crescebat, sed mente ac sensu aucta ad perfectam scientiam, mens iam perfecta perducitur, nequaquam iam ultra istis carnalibus sensibus impedita, sed intellectualibus incrementis aucta, semper ad parum, & ut ita dixerim facie ad faciem rerum causas inspiciens.* Denique libro 5. contr. Cels. propter migrationes è loco in locum corporibus nos opus habere docet; id autem certam non requirere partium posituram, sed quodvis admittere corpus, corpus modo sit.

VIII. Incluisse eodem quo Origenes videtur Hieronymus libr. 3. in Epist. ad Ephes. cap. 5. v. 28. *Foveamus igitur, inquit, & viri uxores, & anima nostra corpora, ut & uxores in viris, & corpora redigantur in animas, & nequaquam sit sexuum ulla diversitas. Sed quomodo apud Angelos non est vir & mulier; ita & nos qui similes Angelis futuri sumus, iam nunc incipiamus esse, quod nobis in caelestibus repromissum est.* A criter ea explodit Rufinus, ut pote ex quibus interitus corporum, & sexuum abolitio consequatur: demum sic ait: *Quanto rectius faceres, si nos, quos culpae imitaretis in talibus, & hac sola Deo, ut se veritas habet, nosse permitteres: & te potius ignorare fatereris, quam ea scriberes, quae paulo post tu ipse damnares.* Sed purgat se Hieronymus libr. 1. Apolog. adv. Rufin. cap. 6. talia sese ex Origenis persona, non quasi rem à se assertam, sed quasi sibi obiciendam protulisse respondens. Eam & valide in Origenista quodam sese confutasse narrat Epist. 27. ad Eustoch. cap. 11. & alibi quoque pro falsa à se haberi restatur. Sexuum discretionem tunc iri abolitum non pauci è Patribus antiquis affirmarunt. Theodoretus: *ἡμῶν δὲ ἡ ζωὴ ἐστὶν ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῷ λόγῳ, καὶ οὐκ ἐν τῷ σώματι ἢ τῷ αἵματι.* Hac enim discretionem indiget eorum natura, qui sub mortis imperio degunt. deinde: *οἱ δὲ θεοὶ ἀθάνατοι καὶ ἄσπαστοι.* His enim qui immortales evaserunt omnino supervacua est sexus multibris. Consultantur praeterea Achanasius Serm. 3. contra Arianos, Basiliius in Psalm. 114. Hilarius Can. 23. in Matth. eadem illorum esse propemodum ac Origenis causa super hac quaestione de beatorum corporum sexu reperietur.

IX. Si animam in resurrectione aliud recepturam corpus, & aliter formatum ratus est Adamantius, quam quod in mortali gestaverat vita; ecquamnam corpori huic figuram potius adscripserit quam globosam, ut pote rerum caelestium propriam, & formarum omnium perfectissimam, ac animis expurgatis & in perfectiorem reparatis statum maxime congruam? Sane Origenista Monachos, qui Palaestina asceteria Iustini & Iustiniani temporibus infestabant, dixisse refert Cyriacus apud Symeonem Metaphrastem, *Quod aethera & sphaerica excitantur nostra corpora in resurrectione: sic Domini quoque corpus fuisse excitatum, & nos in vit. C.* futuros ei pares in resurrectione. Quapropter Iustinianus in Epistol. ad Men. probris Origenem incessit, quod corpora hominum orbiculata suscitatum iri affirmaverit. Hinc ita conceptus est quintus ex Anathematismis eidem Epistola subjectis: *εἰ τις λέγῃ ἢ ἕξει ἐν τῇ ἀναστάσει σφαιροειδῆ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἰσχυροῦς σφαιρὰ, ἢ οὐκ ὁμοιωθῆναι ὁμοίως ἡμῶν ἰσχυροῦς, ἀνάθεμα ἔστω.* Si quis dicit aut sentit globosa hominum suscitari corpora, nec consistunt nos rectos suscitari. Anathema esto. Damnat id ipsum in Origene & fufe confutat Antipater Boltrensis Episcopus in Dissertatione adversus Origenem, inserta Iohannis Damasceni Eclogis, quas calamo exaratas habent Claromontani Patres Societatis Iesu. Damnat & Nicephorus lib. 17. cap. 27. Huc spectat illud Hieronymi Epist. 61. ad Pammach. cap. 10. *Sic & Dominus noster in monte transfiguratus est in gloria, non ut manus ac pedes, ceteraque membra perderet. & subito in rotunditate vel Solis, vel sphaera voluceretur, sed eadem membra Solis fulgore rutilantia Apostolorum oculis perstringerent.*

Quod si ita sensisse constaret Origenem, à Platone illuc impulsus fuisse dicerem, qui finem ponebat *ἑξομοίωσιν τῶν θεῶν*, Deum autem corpore licet carentem, forma globosa pradium fingeat, quemadmodum & Xenophanes, ut est apud Ciceronem 4. Academic. & Laërtium in Platone, & Xenophane: ac proinde animis finem suum adeptis sphaericam formam tribuere cogebatur. Sed Hieronymus Epistol. 59. ad Avit. cap. 3. verba Origenis recitat è libro 3. *ὡς ἐξ ἀρχῆς*, quibus homines ait corpora idcirco deposituros, ut Deo similes sint, juxta illud Servatoris: *Ut quomodo ego & tu unum sumus, sic & isti in nobis unum sint.* Demum sic ait: *E duobus alterum suscipere cogimur, ut aut desperemus similitudinem Dei, si eadem semper sumus corpora habituri; aut si beatitudo nobis ejusdem cum Deo vita promittitur, eadem qua vi-*

Sym. Met.
in vit. C.
Irae.
Eclog. Ioh.
Damascen.
Titulo, &c.
quibus &c.
et vol. &c.
et hoc &c.
Curat.

vult Deum nobis conditione vivendum est. Tum Hieronymus: Ex quibus omnibus approbatur, quid de resurrectione sentiat. Deum plane incorporeum, ut est, ita esse putabat Origenes, ac ideo omni figura carere: qui ergo globosa corpora habituras animas teri potuit, quas similes futuras putabat Deo, quem corpore ac figura carere arbitrabatur: Itaque libr. 2. De princip. cap. 10. quosdam impugnans Hæreticos, qui resurrectionem funditus tollebant, requirerent, inquit, ab eis, si possunt nobis spiritualis corporis habitum demonstrare atque describere, quod utique nullo modo facere poterant. Vides inconstantiam hominis, animis suscitatis corpora detrahentis nonnumquam, nonnumquam affingentis, nec pro certo habentis æquam illa figuram habitura sint.

X. Scribit Origenes Tom. 17. in Matth. p. 494. 495. neminem à mortuis iri suscitatum, qui in hac vita non decertaverit. Verba hæc sunt: οὐδὲν ἐστὶν ἐν τῇ ἐκκλῆσιᾳ οἱ θάνατος ἀξίον μὲν ἵστα ἢ ἐκτελεσθῆναι αἰῶνα ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ἐν δὲ ἐκείνῳ τῷ ἁγίῳ, καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν ἀγωνισαμένων ἐν τῷ θανάτῳ ἐκτελεσθῆναι ἐν νεκροῖς ἀνάστασις, ἀνεκὸν ὂν ἐκ τῶν ἁγίων ἡμεῶν ἡμεῖς αὐτοὶ, ταῦτα οὐκ ἔσμεν ἐπιβίοντες. Quod si quis colliget inde, resurrectione privandos impios Origenem existimasse, abunde is sese à Pamphilo confutatam intelligat, vel ab ipso potius Origene in eo loco, quem è libro ipsius 28. in Esaiam profert Apologiae Auctor, quo justos & impios à mortuis suscitandos declarat; duplicem autem futuram resurrectionem, primam alteram justorum, alteram secundam impiorum, juxta illud Iohannis Apocal. 20. 5. *Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem*: non ita ut illa tempore prior sit ista, sed modo & ratione. Ex hoc enim Iohannis commate dividenda resurrectionis occasionem arripuisse eos verisimile est, de quibus Gennadius: *Erit resurrectio mortuorum omnium hominum sed una & insimul & semel: non prima justorum, & secunda peccatorum, ut fabula est somniantium, sed una omnium*. Hanc autem fore resurgendi rationem definit Origenes; unumquemque prout sese in vita gesserit, crassius subtiliusve à Deo corpus accepturum. Sane, inquit libr. 2. De resurrect. *qualis fuerit uniuscuiusque preparatio in hac vita, talis erit & resurrectio eius. Qui beatus hic vixerit, corpus eius in resurrectione arciniorie splendore fulgebunt, & opta ei mansio beatorum tribuetur locorum. Huic vero qui in malitia consumpsit tempus sibi & ita presentis indultum, tale dabitur corpus quod sufficere & perdurare possit in penis, &c.* Iterantur eadem libr. 2. *ἀπὸ ἀρχῆς*, cap. 3. & 10. & libr. 3. cap. 6. ubi ad cætera illud adijcit, postquam adeo res redierint, ut omnia unum sint, sicut Pater & Filius unum sunt, tum desitiram illam corporum diversitatem. Cum ergo resurrectione privatum iri impios dixit Origenes, resurrectionem illam intellige quæ damnationi opponitur. Ita Lactantius libr. 7. Divin. institut. cap. 21. *Tunc quorum fuerit probata iustitia, hi premium immortalitatis accipient: quorum autem peccata & scelera detecta fuerint, non resurgent; sed cum inopis recondentur in eadem tenebras, ad certa supplicia destinati*. Duplici quippe modo accipi potest resurrectio, vel pro reditu ad vitam, & nova corporis ac animæ conjunctione; vel pro vitæ æternæ acquisitione: priore modo omnes homines ex æquo resurgent, posteriore iusti duntaxat. Expositionem hanc confirmat alter Origenis locus è Tom. 13. in Matth. 18. p. 327. οἱ δὲ ὄντες ἐν τῷ σῶματι ἀποστρέφονται ἑαυτοὺς ἵνα ἀπέθωπον τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἡμεῖς οὐκ ἀναστήσομεν ἡμῶν, εἰς τὸ ἕξειν ἅπασιν τὸ σῶμα ἡμεῶν ἐκ τῆς ἀνάστασις. In resurrectionis mysterio inveniri nos dicit, quando corpus nostrum mortale glorioso Christi corpori simile Deus efficiet; quod beneficium non ad omnes homines, sed ad sanctos tantummodo pertinebit. Confirmat & alter ille è Comment. in Psalm. 1. recitatus ab Epiphonio Har. 6. 4. cap. 10. & 12. quo simpliciores quosdam, fretos illo Davidico: *Ideo non resurgent impii in iudicio*, resurrectione aut iudicio dignandos à Deo malos negare ait, non satis aperte indicantes quid resurrectionem aut iudicium esse arbitrentur.

XI. Caterum ut alias fere semper, ita in his quoque de resurrectione quaestionibus Platone magistro usus est Adamantius. Futurum quippe aiebant Platonici, ut animæ olim incipiant in corpora velle reverti, easque in corpora à prioribus diversa fore revocandas. Tertullianus libro De resurrect. carnis, cap. 1. *Platonici immortalem animam è contrario reclamant: ino adhuc proxime etiam in corpora remanebilem affirmant: est non in eadem*. Legendus Plato lib. 10. De republ. ubi ex Heri Pamphylj persona, animæ statum post mortem, poenas *μετὰ δόξασιν*, & immortalitatem describit. Sed multo magis in Phadone, quo materiam illam exhaurit. Legendus quoque Augustinus libr. 2. De Civit. Dei, cap. 26, & 27.

XII. Sed ne solum Origeni nostro defuit officium, si quæ in ejus patrocinium præter superiora colligi possunt, paucis comprehendamus. Sua primum illi in hujus argumenti tractatione favet inconstantia, quæ cum ex superioribus satis manifesta est, tum ex eo etiam quod de fine rerum disputans, & utrum in corpore, an extra corpus suprema beatitate frueretur simus inquirens, triplicem opinionem unicuique pro libitu persequendam proponit

Gennad. libr. De dogmat. c. 6.

Epiphon. 1. s.

Epiphon. 1. s. 4. c. 6. lo

A proponit libr. 2. *de aspe.*, cap. 3. quem locum repetit Hieronymus Epistol. 59. ad Avit. cap. 2. Caput quoque sextum libri primi De princip. eandem Origenis fluctuationem testatur; nam postquam duplicem de statu Beatorum sententiam exposuit, quarum prior interitum corporum naturam definit, & à qua sese alienum profitetur, alia naturam corpoream in modum ætheris expurgatum iri tradit, tandem sic concludit: *Certius tamen qualiter se habitura sit res, scit solus Deus, & si qui eius per Christum, & Spiritum sanctum amici sunt.* Pari prope modo consimilis argumenti disputationem claudit libr. 2. *de aspe.*, cap. 2.

Prodest quoque ad excusandum eum Rufini responsio, pertendentis errores istos circa resurrectionis materiam scriptis ipsius ab Hæreticis fuisse adspersos. Verba eius sunt: *Vel iterum de resurrectione carnis, qui tam evidenter pronuniarit naturam carnis in cælum ascendisse cum*

B *Verbo Dei, atque inibi cœlestibus apparuisse Virtutibus, novum & admirandum eis sui visum præbentem, possibile erat ut hanc iterum non esse salvandam diceret?* At inde tamen præcipuum sibi arcessit Origenes præsidium, quod sua ætate nondum quæstiones illa fuerant ab Ecclesia dijudicata; quo factum est, ut dum eum à veritatis norma deflexum revocare satagit Methodius, à vero ipse deerraverit, & alij quoque non sine offensione in hac quæstione versati sint, ut offendimus supra; & Hieronymus velut tribuens materiam hanc tractaverit Epistol. 61. ad Pammach. cap. 13. ait quippe: *Ergo, inquit, & nos post resurrectionem comesturi sumus? Nescio, non enim scriptum est, & tamen si queratur, non puto comesturos.* Quæ causa est, cur suam de resurrectione declaraturus sententiam Origenes, retinendam Veterum opinionem pronuntiaverit, quia nimirum quantumvis absona eius dogmata suos tamen auctores & patronos Chabuere.

XIII. Ex supra dictis subvertitur Methodij ratiocinatio, qua hoc Origenis pronuntiatum confutare aggressus est, peccatorum omnium causam ad corpus referri. Ait quippe Methodius contraria sibi loqui Origenem; cum enim animam citra corpus peccasse, & propter peccatum scortis tunicis vestitam fuisse, tunicaq; illas corpora ipsa esse concessent; nunc sibi ipsum repugnare, cum corpus causæ esse dicit cur anima peccet. Origenianæ doctrinæ connexionem non vidit Methodius. Diximus enim supra corporeas animas vel incorporeas appellasse Adamantium, crassiorum vel tenuiorum corporum ratione, cum revera corporeas esse, & Deum unum incorporalem censuerit. Idem animas pro peccatorum gravitate graviora subire corpora asseruit. His neutiquam repugnat illud, D animas à corporibus suis trahi in vitia, & cum numquam corpore carituræ sint, futuros semper beatitudinis & damnationis circuitus; & antequam humanis adstrictæ essent membris, in peccata tamen fuisse prolapsas, ac meritas cur è subtilioribus corporibus in spissiora demergerentur. Atque ita commune aliquid habet Origenes cum Porphyrio, qui dicebat, *ut beata sit anima, corpus omne esse fugiendum.* Sed ut communia quædam cum Porphyrio sit locutus, penitus tamen diversa sensit.

Notandum porro Auctorem Dialogi De recta in Deum fide, qui sub Origenis nomine prodit, Marinum Bardesianistam inducere hæc dogmata propugnantem; Hominem sola anima constare; Animam scelere admissio, tunicis pelliceis, hoc est corpore, tamquam vinculo ac compede fuisse constrictam, atque inde à Ieremia vinctos nos appellari; ac E Animo malorum omnium causam esse corpus: Adamantium autem hæc ipsa impugnantem; & hominem, corpore licet & anima constet, animam tamen in Scripturis vocari demonstrantem, eademque Marino reagentem, quæ apud Epiphanium Origeni Methodius opposuit.

QVÆSTIO DECIMA.

DE POSTREMO IVDICIO.

F I. Exploratur placitum Origenis de rebus supremo Dei arbitrio iudicandis: II. & de ratione ac loco iudicij postremi.

I. **M**ORTVORVM resurrectionem supremum Dei iudicium excipiet. Quo cum ulciscenda scelera, mercede autem donanda sint recte acta & virtutes, idcirco statuta opinatus est Origenes, quæcunque vel recte vel male agendo premia vel supplicia promereri possunt. Superius autem ostendimus Angelis ipsum, fidelibus, ac elementis bene vel male agendi potestatem affinxisse. *Futurum est*, inquit Homil. 4. in Ezech. *ut in die iudicij non solum homo, sed etiam univèrsa conditio iudicetur: Omnis quippe creatura congemiscit & condolet.* Tum in hunc rerum iudicandarum censum coniicit Angelos, cœlum, quaque supra & infra cœlum sunt, terram ipsam, & aërem. Quæ de opinione

late differuimus, cum de Angelis & de Sideribus ageremus. Quinam præterea in iudicium A
sistendi sint, ignorari declarat: *Vtrum autem omnes gentes inquit Tract. 34. in Matth. ab omnibus
qua in omnibus generationibus fuerint, aut illa tantum qua in consummatione fuerint derelicta, aut illa
tantum qua crediderant in Deum per Christum; & ipsa utrum omnes, an non omnes, non satis est mani-
festum* De eodem etiam ambigit Tract. 30. in idem Evangelium. At in veram tamen &
orthodoxam sententiam videtur concedere libr. 2. in Epist. ad Rom. (si qua Rufini inter-
pretationi fides habenda est) omnesque omnino homines in supremo illo *ἡσθησάτω* ju-
dicandos agnoscere. *Requiritur sane, inquit, à quibusdam, cur dies hic de quo superius bibliobecas
Propheticas memorimus, in fine mundi statutus sit, ut omnes qui ab initio seculi usque ad finem ipsius de-
functi sunt, ad hunc ultimum diem iudicandi referrentur.*

II. Item tractandum est *utrum in loco futurus est Salvatoris adventus in gloriam, an alteram expo- B
sitionem debemus exquirere. Quis enim erit locus ille, ut capiat in uno aspectu, & omnes Angelos ve-
nientes cum Christo, & omnes gentes illic congregatas? Et de sede gloria eius quid est dicendum? Puer
corporale aliquod subsellium erit, an etiam hoc opus habet interpretatione subtiliore? Hæc scribit Ori-
genes Tractat. 34. in Matth. de loco & modo iudicij postremi ambigens; ac respondet
postmodum tum adventurum Christum, cum univèrsis hominibus sese cognoscendum
dabit, ante oculos mentis eorum iam non fidei aut diligentie alicujus inquisitione repositus, sed ipsius di-
vinitatis sue manifestatione prelatus; & cum peccata sua ac virtutes unusquisque manifesto
intuitu perlustrabit; atque eo pacto eventurum illud: *Congregabuntur ante eum omnes gentes.*
Nec certum aliquem ultimam huic disceptationi locum addicit, sed *ubique, inquit, futurus
est Christus, & ipse in conspectu omnium erit ubique, & omnes ubique erunt in conspectu ipsius; & sic C
constituentur ante sedem gloria eius, hoc est ante regnum eius, & potentiam dominationis ipsius: &
paulo post: Sic erunt ante eum, ut non localiter audiamus omnes gentes fieri ante eum. Similia ja-
ctantur libr. 9. in Epist. ad Rom. cap. 14. ubi à sacris Scripturis usurpata dicitur iudicio-
rum humanorum forma, quo iudicium illud extremum Christi dilucidius explicaretur.
Declarari videmus, inquit, ex omnibus certissime futurum esse iudicium Dei, cuius species ut notior ho-
minibus fieret, iudicandi forma ex iis qua inter homines geruntur, assumpta est: atque ita metaphoricè
vult intelligi excelsum illud Christi tribunal, & reliquum tremendi illius diei apparatus,
illudque duntaxat tenendum, *iudicem omnium Christum natura & maiestate cæteris eminentem
introspicere corda, & conscientiam singulorum, manifestare occulta, & obrecta revelare, ut & bonis acti-
bus laudem tribuat, & mali penam, quam merentur, accipiant.* Nempe allegoriis suis sinecerum D
illud dogma corrumpit, *Quod in confessione ac professione tenet omnis Ecclesia Dei veri, (ait Augu-
stinus) Christum de celo esse venturum ad vivos & mortuos iudicandos; non modo per vim & ma-
iestatem suam omnia complementem, mentesque omnium collustrantem, & in actorum suo-
rum memoriam retorquentem; sed corpore presentem, & homines univèrsos in unum
adducentem, & suprema ac decretoria sententia res hominum componentem. At hic
quoque meminimus, nondum certis finibus Ecclesiam has quaestiones tunc temporis
sepsisse.***

Aug. lib.
20. De Civ.
Dei, cap. 1.

QVÆSTIO VNDECIMA.

DE POENIS ET PRÆMIIS.

I. Origenis opinio ex ipsius principijs summatim deducitur. II. Eadem deinde fufius
ipfius verbis declaratur. Ac primum de penis. Omnes homines igne examinandos fore sen-
sit: III. deinde in varia loca pro meritis dimittendos; IV. ac torquendos, V. Quales pæ-
nas futuras arbitratus fit; quid ignem æternum. VI. Ecquas præter ignem penas mortuis
infligendas decreverit. VII. Ex his varia adversus eum criminationes. VIII. Sed sui ta- F
men ei non defunt ad stipulatores, suaque defenso. IX. De præmiis agitur, & in quo postquam
Sanctorum beatitudinem voluerit Origenes, explicatur. X. Recensentur varij gradus per quos
ad eam perveniri sensit. XI. De loco, quo animas Sanctorum conquirere docuit, disputa-
tur: nempe de celo novo, & terra nova; XII. ac de Paraíso. XIII. Vnde hæc transtu-
lerit, exquiritur. XIV. Hinc in Patrum multorum reprehensiones incurrit. XV. Sed ali-
qua tamen in eius excusationem afferri possunt. XVI. Vtrum & quomodo pænis Dam-
natorum finem impostum iri, & omnia unum in Deo per *ἁγιασμοῦ* futura ratus sit.
XVII. Non alias penas quam purgatorias admisit. XVIII. Quid sit juxta Origenem,

A *Novissima inimica mors, de qua Demonum penis queritur. XIX. Vtrum beatitatis quoque future spatium terminis circumscripserit. XX. Horum dogmatum fontes referantur. XXI. Propter illa à Patribus graviter reprehensus est. XXII. An fuerit in heresi Chelastarum. XXXIII. Nonnulla Origeni defendendo adducuntur. XXIV. Nonnumquam solius Diaboli penas fore aternas assererat. XXV. Ab Origeniana super poenis Damnantorum opinione Patres aliquot non multum recedant. XXVI. Investigatur significatio vocis, αἰώνι.*

B I. **P**OSTREMO Dei arbitrio dijudicatis hominum rebus, sua quemque premia, suæ poenæ profectentur. In cuius rei tractatione tantum sibi permisit Origenes, ut non aliam ob causam majores in se querelas concitarit: nam & quales poenæ ac premia, & quanta futura sint, pervestigans, in absurdas opiniones prolapsus est, dum falsis doctrinæ suæ principiis dogmata hæc quoque accommodat. Diximus enim iam sæpe putasse illum mentis rationis compotes pro meritorum suorum mensura ac modo variis adjungi corporibus; subtilioribus, si recte se gesserint; sin secus, gravibus & crassis: eademque quemlibet statum adeptas, arbitrij sui libertate ad bene vel male agendum frui, ac perpetuos esse proinde à supernis ad inferiora lapsus & reditus. Inde sequitur certum nullum beatitatis futurum statum, nullum miseriæ; semperque vel in felicitate, vel in poenis futuro progressum aut regressum, prout in vitio animæ vel in virtute profecerint: ac Damnantorum idcirco poenas & Beatorum gaudia nequiquam fore sempiterna.

C II. Opinioni istius partes singulas si subtilius persequi velimus, & non ex Origeniana doctrinæ connexionem, sed ex ipsis Adamantij verbis aestimare singula, & quæcunque prætereant in id argumentum differunt colligere, res erit scilicet in proclivi. Primum itaque homines omnes igne examinatum iri definit: sed ita tamen ut illasi & illibati prætereant sancti; impiorum vero noxæ & vitia flammis excoquantur. *Veniendum est ergo, inquit Homil. 6. in Exod. omnibus ad ignem; veniendam est ad conflatorium: sedet enim Dominus, & constat, & purgat filios Iuda. Sed & illuc cum venitur, si quis multa opera bona, & parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum igni resolvitur ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit, plus excutitur, ut amplius decoquatur, ut & si parum aliquid sit auri, purgatum tamen refideat. Quod si aliquis illuc totus plumbus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est: Demergetur in profundum, tanquam plumbum in aqua validissima. Et Homil. 3. in Psalm. 36. Certum est quia manet nos ignis ille qui preparatus est peccatoribus, & veniemus ad illum ignem, in quo uniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Et, ut ego arbitror, omnes nos venire necesse est ad illum ignem. Etiam si Paulus sit aliquis vel Petrus; venit tamen ad illum ignem. Sed illi tales audiunt: Etiam si per ignem transeas, flamma non aduret te. Si vero aliquis similis mei peccator sit, veniet quidem ad ignem illum, sicut Petrus & Paulus, sed non sic transeat, sicut Petrus & Paulus. Ac illius transitus discrimen Ebræorum, Ægyptiorumque per mare Rubrum transitus comparatione explanat: adductus scilicet his Pauli 1. Cor. 3. 13. Uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Et Homil. 14. in Luc. Ego puto, quod & post resurrectionem ex mortuis indigemus sacramento eluente nos atque purgante; nemo enim absque sordibus resurgere poterit; nec ullam posse animam reperiri, quæ univrsis stationibus vitii careat. Et libr. 5. contra Cellsum, Epicureum hunc confutans, qui receptam apud Christianos de mundi conflagratione opinionem irridebat, dicit ignem universo mundo inferri: εἰς ὅς δ' ὅτι καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ δευτέρῳ ἢ ἐπὶ τῷ πρῶτῳ θύει ἀνακατασκευάζει, καὶ ἰσχυροὶ μὲν καὶ ἐκταραχθέντες οὗτοι μὴ ἐξορῶντες ἕλκον διανοήσαντες ἀγαθῶν ὅτι ἐκείνους τῷ πρῶτῳ κρηνοῦντες δὲ ἐκ κατακαυσίοντος οὗτοι ἐν τῷ δευτέρῳ ἀπεπέσειον; καὶ λόγῳ, καὶ νομιμασίῳ ἱερουργίᾳ ἀποδομῆ ἑύλα, γόρπον, ἢ κρηνοῦν οὐκ ἀποδομῶνται. Cum ait ergo libr. 8. in Epist. ad Rom. quicumque Verbo Dei purgatus non fuerit, hunc igne excruciatum iri; igne quoque lustratum, sed non adustum iri intelligit, qui Verbo Dei fuerit purgatus.*

F At Homilia tamen in Lucam 24. eos tantum igneo flumine à Christo baptizandos affirmat, qui aqua & spiritu fuerint baptizati, & purgatione eguerint. E contrario vero Homil. 2. in Jerem. sanctos dicit Spiritu sancto à Iesu baptizari, scelestos vero igne. Homilia autem 25. in Num. unumquemque purgatione indigere ait, *sed mystica hæc esse & ineffabilia. Quis enim nobis, inquit, enarrare poterit quæ sint purificationes quæ patentur Paulo, vel Petro, vel aliis horum similibus? Cæterum mentem Origenis parum affectu sunt Sixtus Senensis & Genebrardus, verba ejus referenda censentes ad ignem ultimæ conflagrationis, qui electos quosdam nondum satis purgatos lustrabit, reprobos vero omnes apprehendet: nam ne sanctissimos quidem, Petrum puta, vel Paulum, hoc igne futuros immunes Adamantius arbitrat.*

III. Igne hoc probati homines varia loca pro meritis ex decreto Origenis sortientur,

alij Infernum, variaque Inferni loca, & mansiones; & quemadmodum terrena hæc loca A
 mentibus è cœlesti domicilio propter peccata deturbatis pro Inferno habentur, ita homi-
 nibus è terra digressis & scelere contaminatis inferiorem assignari sedem, quæ Infernus
 appellatur. τὴν δ, inquit cap. 1. Philoc. ἀπέρι οὐ ἐπιούδην κτλ. & κοινὸν οὐρανὸν καταδύσαντες,
 ἐκ τῆς ἐν γαῖαν περὶ τῶν οὐρανῶν οὐρανῶν, εἰ κερδύτες ἀξιοὶ τῶν κελυμῶν γῆρας ἀδύ, τὸ πῶν δὲ
 ἐξόν τὸ γῆρας κτλ. & ἀπὸ γῆρας τῆς ἀβύσσου κτλ. ἕως οὐ ἐκείθεν, ἢ ἕως οὐρα, ἀποδύσαντες εἰς τὴν
 ἀβύσσον. Quæ sic à Rufino reddita sunt libr. 4. ἀπὸ ἀρχῶν cap. 2. Fortassis enim sicut bi qui de
 hoc mundo secundum communem mortem istam recedentes pro actibus suis & meritis dispensantur, prout
 digni fuerint indicati, alij quidem in locum qui dicitur Infernus, alij in sinum Abrahæ, & per diversa
 quæque vel loca vel mansiones: ita etiam ex illis locis velut illic (si dici potest) morientes à superis B
 hunc locum descendunt: nam illis inferna hic morientium anima dicitur. Credo ob hanc distinctionem
 Infernus inferior à Scriptura nominatur in Psalmis: Quis liberaſti animam meam ex Inferno inferiori.
 Quæ ab Hieronymo quoque Epistolæ 59 ad Avitum, cap. 4. inserta sunt. Quoniam autem
 Internum Christus tenebras exteriores nonnumquam appellat, inde fit ut eas extra mun-
 dum Adamantius ablegat Tract. 33. in Matth. Quoniam legimus, inquit, aliquem qui fuit ante
 nos exponemem de tenebris abyſſi, & dicentem quoniam abyſſus est extra mundam foris, & tenebre.
 Consideremus ergo si potest vera esse expositio eius, ut quidam quasi indigni toto mundo in abyſſum illam,
 quam ille exposuit, foras ejiciantur, in qua sunt tenebre, nemine eas illuminante, cum sint extra totum
 mundum. Sed alibi tamen aliter tenebras exteriores exponit, ut mox ostendemus. Homilia
 autem 1. in Genes. abyſſum illam cui in rerum initio tenebræ incubabant, eam esse scribit C
 in quam Diabolus, ipsasque Angeli mittendi sunt.

IV. Assignatis locis ac sedibus suis redditos homines pœnæ ac supplicia pro scelere
 modo torquebunt. Ait enim libr. 1. ἀπὸ ἀρχῶν, cap. 6. Interion tam in his qua videntur, & tem-
 porationi sæculis, quam in illis qua non videntur & æterna sunt, omnes isti pro ordine, pro ratione, pro
 modo, & meritorum dignitatibus dispensantur, ut alij in primis, alij in secundis, nonnulli etiam in ulti-
 mis temporibus, & per majora & graviora supplicia, necnon & diſtarna, ac malis (at ita dicam) facu-
 lis tolerata, asperioribus emendationibus reparati & restituti, eruditionibus primo Angelicis, tum deinde
 etiam graduum virtutibus, & sic per singula ad superiora provecti, usque ad ea qua sunt invisibilia &
 æterna perveniant, singulis videlicet quibusque cœlestium virtutum officij quadam eruditione in specie
 peragratis. Ex quo, ut opinor, hoc consequentia ipsa videtur ostendere, unamquamque rationabilem D
 naturam posse ab uno in aliterum ordinem transire, & per singulos in omnes, & ab omnibus in singulos per-
 venire, dum accessus profectuum, defectuumve variis pro motibus vel conatibus propriis uniusquisque pro
 liberi arbitrij facultate perpetitur. Prolixum locum describere necesseum habui, quia ad Orige-
 nianæ doctrinæ enodationem, & sequentium intellectum confert.

V. Iam vero cujusmodi pœnas futuras opinatus sit Origenes, videamus. Ignem illum
 æternum, in quem capitali Christi decreto impij mittendi sunt, nihil aliud esse ratus est,
 quam conscientia vermẽ. Consultatur caput 11. libri 2. De princip. quo id argumentum
 excussit: ibi ait revocatam divina virtute, & ob oculos impij positam peccatorum memo-
 riam, (iuxta illud Pauli Rom. 2. 15, 16. Inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam de-
 fendentibus. In die quum judicabit Deus occulta hominum) mentem ejus stimulis pungere, ut sui E
 ipsa sit accusatrix & testis; eamque adeo flammis ultricibus urere: ignis huius escam esse
 admittas ante noxas, quas idcirco Apostolus ligna, fœnum, & stipulam nominavit; hinc
 scriptum esse apud Isaïam 50. 11. Ambulate in lumine ignis vestri, & flamma quam accendistis,
 Per quos sermones inquit, hoc videtur indicari, peccator ut flammam sibi ipse proprij ignis accendat, &
 non in aliquem ignem qui ante fuerat accensus ab alio, vel ante ipsam substituerit, demergatur. Quærit
 deinde an præter illos, vel iræ, vel furoris, vel infanix, vel meroris ignes, quibus impij
 cum in hac vita torti fuerint, in futura quoque torquebuntur, aliqua generali pœna post
 mortem puniendi sint. Deinde dicit eo cruciatu affectum iri animam, ab ordine atque har-
 monia, ad quam fuerat à Deo condita, divulsam, quo afficitur corpus cum membra soluta
 compage distrahantur: Quæ, inquit, anima dissolutio atque divulsio cum adhibiti ignis ratione fue-
 rit explorata, sine dubio ad firmiorem sui compagem instaurationemque solidatur. Præterea quemad-
 modum curandis morbis ferrum & ignis sæpe adhibentur, ita conjecit medicum nostrum
 Deum volentem diluere vitia animarum nostrarum, qua ex peccatorum & scelerum diversitate college-
 rant, ut hujuscemodi pœnalibus curis; insuper etiam ignis inferre supplicium, his qui sanitate animæ
 perdidissent. Idem libro 5. cont. Cels. non aliud quidquam per ignes intelligere docet eos
 quos Scriptura stultos mundi appellat, ἢ τὸν ἄστυ καὶ τὸν σαλῶνα τῶν κολάσεων ἐπιποδῶν, κτλ.
 πολλῶν κακῶν ὁρατῶν. Tale illud è Tractat. 34. in Matth. Qui autem recedant ab Iesu decedant
 in ignem æternum, qui alterius generis est ab hoc igne quem habemus in usu. Nullus enim ignis inter ho-
 mines est æternus, sed nec multi temporis; extinguitur enim cito. Æternus autem ignis est ille, de quo &
 Esaias dicit in fine Prophetiæ suæ: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguitur. Simili

ber eum Rex, qui veste nuptiali non indutus in nuptiali convivio discumbebat; & seruum A
nequam & pigrum, qui talentum sibi commissum in terram defoderat. Quo accedit Tract.

33. in Matth. tenebras exteriores ita exponens: *Vbi nulla illuminatio est, forsitan nec corporalis, nec est respectio Dei illis, sed quasi indigni speculatione Dei qui talia peccaverunt, condemnantur in his quæ exteriores tenebre appellantur: forsitan donec intellexerunt, ut convertantur & digni efficiantur exire ab eis. Aliter tamen paulopost: Consideremus ergo, inquit, si potest vera esse expositio eius, ut exteriores tenebras illas intellegamus, ut quidam quasi indigni toto mundo in abyssum illam, quam ille exposuit, foras ejectione, in qua sunt tenebrae, nemine eas illuminante, cum sint extra totum mundum.*

Cujuscunque porro generis sint pœnæ, vehementius iis cruciatum iri corpora putat, quibus resurgentes induemur, ut pote subtiliora & spiritalia, quam quæ hac in vita gesta- B
mus; quemadmodum nudum corpus mollius est ad verbera, iisque acrius afficitur, quam si veste contegatur. Verba Origenis è Commentario in Psalm. 6. Pamphilus in Apologia recitavit. Denique Hieronymus in Epistola 59 ad Avitum, cap. 1. scripsisse Origenem refert in fine libri primi *ἔτι ἀγῶν*, animam quandoque pro dolore penarum & ignis ardore, magis eligere ut brutum animal sit, & in aquis habitet, & fluctibus, ac corpus assumere huius vel illius pe-

VII. Multiplicem commemorata dogmata Origeni exprobrationem peperere. Inter alia objectum ei narrat Pamphilus in Apologetico, negasse illum scelestis inferenda supplicia; quod pœnam sensus, ut vocant, videatur sustulisse, cum ignem æternum interpretatus est perturbationes animi, & conscientie stimulos. Eo spectant ista Hieronymi libr. 3. C
in Epist. ad Ephes. 5. 6. *Quia igitur sunt plerique, qui dicunt non futura pro peccatis esse supplicia, nec extrinsecus adhibenda tormenta, sed ipsum peccatum, & conscientiam delicti esse pro pœna, dum vermis in corde non moritur, & in animo venis accenditur, in similitudinem febris, quæ non torquet extrinsecus agrotantem, sed corpora ipsa corripit, sine cruciatum extrinsecus adhibitione, quos possidet.* Notat præterea Hieronymus in Epist. 59. ad Avit. cap. 1. & 3. & 4. Origenem dixisse animas pro criminum modo crassioribus hominum, vel iumentorum, vel etiam Dæmonum corporibus immitti, easdemque respicientes ad Angelorum naturam redire: quod iam observavimus. Addit cap. 2. tormenta eum & ignem gehennæ in conscientia peccatorum libro 2. *ἔτι ἀγῶν* posuisse; quod iterat Apol. 2. cap. 1. & in Commentariis in Epist. ad Ephes. cap. 5. & 6. Queritur quoque apud Augustinum Orosius in Commonito- D
rio, jactare solitos Origenistas quosdam, *ignem æternum quo peccatores puniantur, non esse ignem verum, dicentes dictum esse ignem proprie conscientie punitionem; ac sic omnes peccatorum animas post purgationem conscientie in unitatem corporis Christi esse redituras.* Arguit item circuitus illos beatitudinis & damnationis sempiternos Augustinus Har. 43. ad Quodvultdeum, & libr. 21. De Civit. Dei, cap. 17. At Nicetas Choniates libr. 4. Theol. orth. fid. Har. 31. dixisse ait Origenem, futurum ut anima tantisper in igne maneat, dum vitiorum sordibus expurgetur; at vermem tamen sine fine permanens, nec umquam gehennam extinctum iri, ut hoc pacto stimuletur in posterum, refreturque memoria divina humanitatis in animis, qua à perenni- bus hinc supplicij liberata fuerint.

VIII. Nihilominus tamen multorum consensione & patrocinio noster Origenes de- E
fenditur, suaque imprimis dubitatione, cum libr. 1. *ἔτι ἀγῶν*, initio capitis sexti, de rerum consummatione, deque pœnis damnatorum, ac beatorum præmiis acturus sic præfatur: *Quæ quidem à nobis cum magno metu, & cautela dicantur, discutientibus magis & pertractantibus, quam pro certo ac definito statuendis.* Et ita demum caput idem claudit: *Certius tamen qualiter se habitura sit res scit solus Deus, & si qui ejus per Christum, & Spiritum sanctum amici sunt.* Pari quoque modo initio capitis sequentis hasitationem suam declarat. Id ne ipse quidem infitatus est Hieronymus, cum Epist. 59. ad Avit. cap. 1. Origenem de eodem argumento multa commentatum scripsisse tandem ait: *Hæc juxta nostram sententiam non sint dogmata, sed quæ sita tantum, atque proiecta, ne penitus intractata viderentur.*

Cæterum in asserendo igne illo qui justos in fine rerum itidem ut impios invasurus ab F
Origene fingitur, ipsi consentit Lactantius libr. 7. cap. 21. *Iustos, inquit, cum judicaverit, etiam igni eos examinabit, tum quorum peccata vel pondere, vel numero prevaluerunt, prestingentur igni atque comburentur: quos autem plena justitia & maturitas virtutis incoerxit, ignem illum non sentiunt.* Hilarius quoque Can. 2. in Matth. *Baptizatus in Spiritu sancto reliquum esse dicit consummari igne judicij; atque ne hæc quidem lege immunem fore putat B. Virginem.* Idem habet in Commentar. ad Psalm. 118. 20. Ambrosius Sermon. in Psalm. 36. *igne ergo purgantur filij Levi, igne Ezechiel, igne Daniel; & deinde: salvi erimus per fidem, sic tamen salvi quasi per ignem; etsi non exurimur, tamen uremur.* Quæ sequuntur, ex Origene manifeste translata sunt: *Quomodo tamen alij remaneant in igne, alij pertranscant, docet nos divina Scriptura: nempe in mare rubrum demersus est populus Ægyptiorum; transivit ante populus Ebraeorum. Ignem vero ejusmodi pur-*

A gationem gladio flammeo circa ostium Paradisi circumacto & rotato significari ait Comment. in Psalm. 118. Et Hieronymus libr. 3. in Amos 7. 4. sanctos & impios ignibus pariter expurgandos esse ait. Quibus omnibus praeluit Sibyllinorum Oraculorum scriptor libr. 2.

καὶ πῦρ θὴ πάσις ἀπὸ αἰθέρου ποταμοῦ
καὶ φλόγος ἀσπίδα διήλθεν· οἱ τὲ δίκαιοι
παρὰ τὴν σκωπῶσιντ, ἀσπείεις δ' ἐπὶ τὴν ὄλουον
εἰς αἰῶνας ἡλοῖς, ὅποσοι κακὰ ἐπέθεον ἔρεξαν
& deinde:

πῦρ δ' ἄλλως ὁπόσοις τὴ δειν, κατὰ τ' ἔργα μίμνηται
ἀγγελοὶ αἰσθημένοι ἀπὸ αἰθέρου ποταμοῦ
εἰς φῶς ἀΐξουσι

Tunc vero omnes per ardentem fluvium,
Et flammam inextinctam transibunt: iusti autem
Omnes salutem adipiscuntur; impii vero peribunt
In omnia sacula, quicunque mala ante gesserunt.
& deinde:

Alios vero, quibus iustitia, & recta opera cura fuerunt,
Angeli tollentes per ardentem fluvium
In lucem deducunt.

C Ignem in conscientia facibus & flagellis itidem ut Origenes constituit Ambrosius libr. 7. in Luc. cap. 14. iisdem fere ipsius verbis: Ergo, inquit, neque corporalium stridor aliquis dentium, neque ignis aliquis perpetuus flammarum corporalium, neque vermis est corporalis. Sed hoc ideo, quia sicut ex multa cruditate & febres nascuntur & vermes; ita si quis non decoquat peccata sua, velut quadam interposita sobrietate abstinence, sed miscendo peccata peccatis, tamquam crudelitatem quamdam contrahat veterum & recentium delictorum, igne aduret proprio, & suis vermibus consumetur. Hieronymus doctrinæ huic alias satis infensus, in eam tamen benigne se gerit sub finem libr. 18. Comment. in Esaiam: Vermis autem qui non morietur, & ignis qui non exstinguetur, à plerisque conscientia accipitur peccatorum, quæ torquet in supplicij constitutos, quate vitio suo atque peccato carceris electorum bono: & paulo post: Si quis igitur habeat in conscientia sua zizaniam, quæ inimicus homo dormiente patrefamilias superseminavit, hæc ignis exuret, hæc vorabit incendiam. Minime quidem fidem his à se adjungi testatur; sed nec ea sibi improbari significat; nec sub aliena, sed sub sua ipsius persona proponit. Diversa vero est Augustini ratio, nam quamvis libr. 21. De Civit. Dei, cap. 9. eorum opinionem reprobet, qui ignem Damnatorum metaphorice fumunt, eumque corporeum fateatur libri ejusdem, cap. 10. & libro 12. De Genes. ad liter. cap. 32, & 33. neget Inferorum substantiam esse spiritalem; & ea quibus anima corporibus exuta afficiuntur, doceat non esse corporalia, sed similia corporalibus: tamen libro 20. De Civit. Dei, cap. 16. ignem illum dicit se ejusmodi, & in qua mundi vel verum parte futurus sit hominem scire arbitrari neminem, nisi forte cui divinus spiritus ostendit. Capite E 26. libri sequentis hæc Apostoli 1. Cor. 3. 13. Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit, & v. 15. Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. significare putat angustias ac mœrores, quibus homo percellitur, cum rebus animo suo præter æquum caris & complacitis orbat: Quod enim, inquit, sine illicente amore non habuit, sine uente dolore non perdet. Hoc quoque igne mortem notari coniectat, Ecclesia persecutiones, martyria; ac eum proinde ab æterno hoc igne distinguit, in quem Dammati Christi decreto mittendi sunt. At illud adverti omnino velim: Post istius sane corporis mortem, donec ad illum veniatur, qui post resurrectionem corporum futurus est damnationis & remunerationis ultimus dies, si hoc temporis intervallo spiritus defunctorum ejusmodi ignem dicuntur perpeti, quem non sentiant illi qui non habuerunt tales mores & amores in huius corporis vita, ut eorum ligna, & fœnum, & stipula consumantur: alij vero sentiant, qui ejusmodi se- F cum adificia portaverunt; siue ibi tantum; siue & hic & ibi; siue ideo hic ut non ibi, secularia, quamvis à damnatione venialia concremantem ignem transitoria tribulationis inveniant, non redarguo quia forsitan verum est. Nec levius in Græcis Scripturis positum Origeni præfidium est: Philo in libro αἰεὶ τὸ εἰς τὰ ἀεσπυσιμὰ τὰ σωθῶν. ἢ ἀδύον καὶ ἀδύον ψυχῶν πυρὰ δύναι ἀπ' ἐαυτῶν περὶ ῥωπῆται διακρίσειν εἰς τὸ ἰδούον καὶ ἐπιδομῶν & ἀδικημάτων ῥῶσιν ὁ ἢ ῥῶσιν εἶδ' ἀεσπυσιμὰ ἀπ' ἐαυτῶν κατὰ τὸ, ἢ καὶ μυστηρίων ὁ εἰ ἀδύον & ῥῶ ὁ ἀεσπυ ἀλλήθως ἀδύον, ὁ τὰ μυστηρίων ἐἰ ἔστιν, ὁ ἀλλήθως καὶ παλαιῶν ὁ, καὶ παλαιῶν ἀπ' αἰῶνος ἵστορῶν. Injustam & impiam animam fugatam à seipso longe procul dispersit (Deus) in voluptatum, & cupiditatum, & criminum locum. Hic autem locus aptissime impiorum appellatur, non qui apud Inferos fabulose fingitur. Verus enim Infernus, vita est hominis nequam, perniciosa, conscelerata, & omni execratione digna. Corporeum quoque negat esse Infernum Gregorius Nyssenus libr. De anima & resurrect. quemadmodum ignem æter-

num materia constare instituitur Iohannes Damascenus in fine libri 4. De orthod. fid. cu- A
 jus tamen sententiam mollire conatur S. Thomas, ut est apud Sixtum Senensem Biblioth.
 libr. 5. Annot. 141. Ignem & vermem in scelerum memoria ponit Theophylactus in 9.
 Marc. *οὐδὲν ἔστι πῦρ καὶ ἄσπις ἧς οὐκ ἔστιν ἔσθια, καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἀσπίδος*
ὡς τῆς βίης τοῦ ἄσπετος. ἡ δὲ ἀσπίς οὐδὲν ἐσθιαστικὴ καὶ ὡς πῦρ ἔσθια. Vermis autem & ignis,
 qui puniunt peccatores, conscientia est uniuscuiusque & memoria turpium in hac vita gestorum; quae
 sicut vermis absumit, & sicut ignis urit. Nicetas libr. 4. Thef. orth. fid. Har. 31, Deum ignis
 illius nomine notari suspicatur, quia vitium consumit, & in favillam convertit. In statuendo
 Inferorum loco extra mundi huius metas Origeni suffragatur Chrysostomus Homil. 31.
 in Epistol. ad Rom. gehennam in spatiis ab hoc mundo secretis statuens hoc argumento,
 quod Regum carceres & metalla remota esse soleant. Suffragatur & Augustinus libr. 12. 3
 De Genes. ad lit. cap. 33, 34. cum Inferos extra terram collocat, & libr. 20. De Civit. Dei,
 cap. 16. cum ignorare se profitetur, in qua mundi vel rerum parte futurus sit ignis ille. Quamvis
 libr. 2. Retract. cap. 24. sub terris hunc esse tandem concedat. Certe de loco & natura
 ignis huius, licet nullum adhuc editum sit peculiare decretum, nedum Adamantij aetate,
 univēsa tamen consensus Ecclesiae fati ostendit, quid unicuique tenendum sit. Denique
 Iohannes Philoponus Christianus Philosophus animas corporibus exemptas circa monu-
 menta volutari cum Origene decrevit: nam hominem triplici instructum anima, vegeta-
 tiva, sensitiva, & rationali, prioribus duabus per mortem privati dixit, tertiam vero su-
 peresse; quae si sceleribus inquinata sit, expiandis ijs spiritu tenui vestiri, in coeque commu-
 nitas poenas dare; alioquin incorpoream animam, corporeis rebus affici non posse; spiri- C
 tale itaque istud corpus supplicis torqueri; & in sepulchretis interim degere, variisque in-
 divi formis, & vaporibus nutriti; eoque tandem absumpto, tum demum expiatam ani-
 mam absolvi, & in coelum ferri.

Nihil porro iterare attinet, quod suo iam disputavimus loco, eoque iam tempore Da-
 monibus inferenda supplicia Origenes putaverit. Perspicuum enim fecimus nullas, ipsius
 opinione, poenas ijs infligi, quoad postremo iudicio in ignem aeternum coniecti sint; mul-
 tosque à sanctis Patribus poenam, uti appellatur, sensus ab iis removisse.

IX. Nunc quid de beatitate commentus sit, exploremus. Hanc in eo positam sensit,
 ut quisquis eam sit adeptus, unum cum Deo efficiatur, iuxta illud Iohann. 17. 24, & 21.
Pater quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum; ut omnes unum sint, sicut tu Pater in D
me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint. Ad id autem felicitatis culmen non statim puta-
 vit perveniri, sed per cognitionem primum & eruditionem, qua errorum & ignorantia
 caligo discutitur; ac deinde per Dei similitudinem; & demum per intimam cum Deo
 conjunctionem & unitatem, qua supremum bonum continetur. Multis haec explicatur
 libr. 2. De princip. cap. 12. & libr. 3. cap. 6. nam priore loco ostendit Origenes comesturos
 Sanctos panem vita, qui veritatis & sapientia cibis nutrit animam, & illuminet mentem, & post
 eam divina sapientia poculis, quibus sapientia ejus nutrita mens ad integrum & perfectum, sicut
 in initio factus est homo, ad imaginem & similitudinem Dei reparatur. Hinc unicuique à Deo in-
 fertum esse ait discendi amorem, qui tum explebitur, cum post diligenter quaesitam in hac
 vita veritatis notitiam, clariorem rerum perceptionem consequi poterimus. Multipli-
 cem deinde rerum scientiam enumerat, qua tum mens illustrabitur, non simplici quidem
 & repentina collustratione, sed diversa, & pro mentis captu & progressu continenti suc-
 cessione impertita. Posteriore autem loco docet summum bonum, seu finem omnium, ad
 quem natura rationalis universa tendit, hunc esse, similem Deo, quoad ejus fieri potest,
 evadere; atque ex hac similitudine in melius proficientem animam unum iam fieri cum
 Deo, prout pollicitus est Christus Iohann. 17. 24, & 21. atque ita porro in fine omnia, &
 in omnibus Deum futurum esse. Exponit postmodum qui omnia & in omnibus Deus esse
 possit; nempe cum rationis pollens anima, omni vitiorum face purgata, nihil aliud vel in-
 telligere vel sentire potest, quam Deum; nec amplius ex arbore scientiae boni & mali de-
 ceptos fructus degustare concupiscit, cum semper in bono sit, nec ei malum perpetrare
 promptum sit; eoque tandem pacto finem reparari in principium, rerumque exitus initis
 conferri, cum in illum statum restituetur anima, quem cum teneret, ligno scientiae boni
 & mali non egebat; tunc eam morti obnoxiam non futuram, deterisum iri omnem mali-
 tia sensum, Deumque vere futurum omnia in omnibus. Ad haec quale futurum sit spiri-
 tale, illud corpus quo circumvestiendi sunt beati, patefacit, splendidius nimirum & excel-
 lentius corporibus reliquis quae sub aspectum cadere possunt; eo vero plus subtilitatis ac
 splendoris adepturum, quo ratione instructa anima plus meritis suis ac virtutibus popo-
 cerit. Quarit demum utrum post rerum consummationem, cum Deus erit omnia in om-
 nibus, idem erit corporum omnium fulgor & gloria; responderque summum illum &
 perfectum statum adepturam corpoream naturam, postquam sanctis doctrinis eruditas ani-
 mas

Iesu Christi fidem & gratiam dispensati sunt. Homilia deinde sequenti repetit hæc eadem, & A
 diversis mansionibus Israëlitarum in deserto, animæ mansiones notari scribit; ut & illo
 Christi Iohann. 14. 2. *In domo Patris mei mansiones multe sunt;* ac variis præterea Prophe-
 tarum testimoniis, quæ subinde enumerat: per hæc ergo loca peregrinantem animam ad
 quietis locum cum gemitu & dolore anhelare; hebescere etiam, & caligare, quoad itine-
 ris sui metam assecuta sit: *Per singulas quasque,* inquit, *discediens mansiones, illas scilicet multas,*
quæ dicuntur esse apud Patrem, illuminatur amplius ex una ad aliam veniens, majora semper illumina-
tionis augmenta conquirat, usquequo assueti sit ipsius veri luminis, quod illuminat omnem hominem, in-
tauitam pati, & miræ majestatis ferre fulgorem. Inculcat idem in sequentibus: *Post resurrectionem*
ascensura ad cælos (anima) non subito, nec importane ad summa conscendit, sed per multas deducitur
mansiones, in quibus illuminata per singulas, & augmento semper splendoris accepto, in unaquaque
mansione illustrata sapientiæ lumine usque ad ipsam perveniat luminum Patrem. Post hæc mansio-
 num illarum deserti nomina mansionibus accommodat, quas anima in cælum abitura pe-
 ragrat, ostenditque hæc etiam tum Damonum insidiis & tentationis esse obnoxiam, la-
 boreque sustinere, at non invitam, nec tantum iis defatigari, quantum spe sublevatur;
 sed & refrigeriis animam foviri, paulatimque ad cœlestium cognitionem assurgere, iam-
 que plenam in corpus exercere potestatem, & tum curriculi metam stringere, cum perve-
 nit ad flumen Dei, & sapientiæ fluentis, undisque divinæ scientiæ irrigatur. Ex quibus sa-
 tis apparet sententiæ huic Origenis vim afferre Sixtum Senensem libr. 5. Biblioth. Annot.
 128. cum ait mansiones illas, non ad diversa ascensionum tempora, sed ad diversos pra-
 miorum gradus esse referendas. Denique Hom. 28. in Num. aliquem nobis à Deo locum C
 preparari comminiscitur, tibi ad certum tempus habitemus, si quæ peccata imprudentes
 admisimus; quemadmodum certas refugij urbes iis assignavit Moyses, qui homicidium
 casu & inconsulto commisissent; & unumquemque in hac illius cœli parte à Christo pro-
 meritum constitui. Addit Homil. 25. in Iosue filios Abraham locatum iri in cœlo secun-
 dum ordinem stellarum & partium cœli; datumque iri aliis sortem ad Orientem, aliis ad
 Occidentem, ad Austrum aliis, aliis autem qui Deo magis noti sunt ad Aquilonem. Facit
 ad rem illud ex Homil. 1. in Psalm. 38. *Alium facit diem solis iste cursus nostri hujus cœli spatij*
terminatus; alium habet diem ille qui ad secundi cœli pervenire meretur ascensum. Multo enim clario-
 rem diem ducit ille qui usque ad tertium cælum vel rapi, vel pervenire poterit, ubi non solum ineffabile
 lumen inveniet, verum etiam verba quæ homini loqui non liceat, audiet. Novi & alius dies, quorum D
 numerum fortassis Propheta merito requirit. Clarissimum vero istud quod legitur Tractat. 30.
 in Matth. *Unumquodque cælum suæ institutionis & initia habet, & perfectiones, idest terminos.*
Ut puta post conversationem summam quæ fuit super terram, suscipi iterum hominem conversatio
unius cœli, & perfectio quæ in eo est. Iterum suscipit eum secunda conversatio secundi cœli, & per-
fectio quæ in eo est. Iterum suscipit eum tertia conversatio tertiæ cœli, & perfectio quæ in eo est.
Et sic intellige mihi multorum cælorum multarum conversationum initia esse & terminos, idest per-
fectiones, à quibus initijs & terminis diversorum cælorum congregat Deus suos electos. Idem libro 1.
 De princip. cap. 6. docet ad unum finem reditura omnia, quemadmodum eadem initia
 habuerunt, tum scilicet cum imperium tenuerit Christus, & profligatis inimicis, sibi-
 que subiectis, ac ipsa etiam morte, regnum Patri tradiderit. Ostendi deinde suis ordinibus de-
 lapsas quasdam rationales naturas, aliis fuisse ad regendum traditas quæ locum suum te-
 nuissent, earumque salubribus disciplinis reformatas amissam beatitudinem recuperare
 posse: *Ex quibus,* inquit, *existimo, prout ego sentire possum hanc ordinem humani generis institutum,*
qui utique in futuro sæculo, vel supervenientibus sæculis, cum cælum novum & terra nova secundum
omnes iam cœperit, restituatur in illam unitatem, quam promissit Dominus Iesus. Quasdam præterea
 in tantam ait devenisse nequitiam, ut Virtutum cœlestium eruditionem penitus respuant,
 iisque repugnent; atque illas ab Apostolis Virtutes contrarias appellari, unde mortalium
 vitæ certamina & agones existunt. Tum docet in præsentem & in futuro sæculo singulas di-
 versis castigatas supplicis, Angelicis disciplinis emendari, donec ad perfectam & æterna
 perveniant; quem locum non semel supra adduximus. Tandem in eo desinit, non interit-
 turam quidem in fine rerum corporalem naturam, sed mutatum iri aetheris in modum, &
 cœlestem quamdam subtilitatem ac splendorem adepturam. Multis etiam argumentum
 istud explanat libr. 2. *de op. 200,* cap. 3. sibi-que quaerendum proponit, utrum post hunc
 mundum curatio aliqua & emendatio futura sit, asperior quidem in eos qui Verbo Dei
 morem non gesserunt, erga ceteros vero mollior & lenior, qui iam in studio veritatis,
 dum viverent, subacti, divinæ sapientiæ capaciores effecti sunt: utrum etiam finis om-
 nium hanc vitam sit exceptura, alius vero mundus futurus sit ad eos corrigendos, qui id
 meriti sunt. Hanc deinde excutit opinionem quæ corpoream naturam in fine rerum peni-
 tus in nihilum redigendam asseverat; quam edisserens ait: *Hæc materia corporis quæ nunc cor-*
ruptibilis est, induet incorruptionem, cum perfecta anima, & dogmatibus incorruptionis instructa uti ea
cœperit; docetque animam corporis indumentum futuram, quæ ipsa Christo inducitur, unde

A incorrupta evadet. Postmodum addit: *incorruptio autem & immortalitas quid aliud erit nisi sapientia, & Verbum, & Iustitia Dei, quae formant animam, & induunt, & exornant?* Eam autem sententiam, quae futurum statuit, ut incorporea vita agenda sit, cum Christo subiecta omnia fuerint; vel alteram hanc quae corpoream substantiam purissimis spiritibus pro meritis sociandam, & in aethereum statum transmutandam decernit; aut tertiam denique, quae desitutum mundi huius habitum definit, & supra sphaeram *mundi* in tuto collocandam piorum stationem, tum qui castigationibus delicta expiarunt, tum qui virtutibus eo pervenire meruerunt, proponit unicuique, ut quae animo suo collibuerit magis, eam pro arbitrio amplectatur. Capite 12. libri eiusdem putare se pronuntiat migrantes ex hac vita animas in locum aliquem in terra positum secedere, quem Paradisum Scriptura appellat,

B ibique sic tanquam in schola, rerum quas in terris viderant, ac futurorum etiam causas condiscere. Quo mundior autem, & exercitior aliqua fuerit, eo magis proficientem, citius in aërem conscensuram, hinc ad sphaeras caelestes, in quibus novis eruditionis accessionibus locupletabitur. Eadem habentur libr. 3. *de appo.*, cap. 6. docetque per immensa annorum curricula animas suis in locis emendari, praecurrentibus aliis, & citato cursu ad summa enitentibus, subsequenter proxime aliis; nonnullis tardius; & sic per diversos ordines proficere, ac Deo reconciliari, donec destruat postremus inimicus, mors scilicet; ac restitutus tandem in hunc statum animis, naturam corporealem ad gloriam perductum iri; omniaque unum futura, cum Deus fuerit omnia in omnibus. Sub finem capituli eiusdem id ipsum inculcat, additque in alia terra sanctos esse Angelicis institutionibus informandos. At Homilia 11. in Num. ad superiora adjicit Angelos iis regendis in futuro saeculo fore praefectos, quos labore suo ac ministerio à diversis Gentibus congregatos ad Christi notitiam adduxerint; adeo ut Christus non tam Rex futurus sit, quam *rex regum, & Dominus dominantium*; & nonnullos ab Angelis Christo offerri, aliquos vero Archangelis duntaxat. Denique sic concludit: *Sicut ex initio saeculi huius, cum dispergeret Deus filios Adam, statuit fines Gentium secundum numerum Angelorum Dei, & unaqueque gens sub illo Angelo facta est; una autem fuit & electa gens Israel, quae portio Domini fuit, & funiculus hereditatis eius; ita credo & in fine huius mundi, atque in initio saeculi alterius, futurum ut iterum dividat Excelsus filios Adam, & qui non poterint ita mundi esse corde, ut ipsum videant Dominum, & esse portio Domini, videant sanctos Angelos, & sint secundum numerum Angelorum Dei. Sed beatus est qui dignus fuerit in illa vita esse portio Domini, & populus ejus Jacob, ac funiculus hereditatis suae Israel.* Germanum horum est quod legitur Hom. 21. in Num. ubi aliud beatitudinis genus iis assignat, qui divina ministeria in vivis obierint; aliud iis qui virtutem segnius excoluerint: illos quippe scribit supergredi summa caeli fastigia, & ibi semper in Domino, semper in Verbo ejus ac Sapientia versantes summis delitiis frui; hos vero terrae alicujus sublimioris & potentioris, terrae nempe viventium hereditatem capturos. Scribit praeterea Homil. 3. in Luc. in futura vita non omnes statim atque corpore exierint, Deum, Angelosve visuros, sed eos tantum qui munditiae cordis dignos se Dei aspectu praebuerint; quamvis autem in eodem loco futuri sint & qui puro corde erunt, & qui sordibus foedati, disparem tamen utrorumque futuram sortem, & illos Dei intuitu fruendos, quo hi carebunt. Homilia 17. sequeute asseverat ab Ecclesia caelesti dejectum iri digamos, quemadmodum in terra ab Ecclesiasticis dignitatibus arcentur: *Non quo, inquit, in aeternum misantur incendium, sed quo partem non habeant in regno Dei.* & deinde eos ait esse de secundo gradu, & de his qui invocant nomen Domini, & qui salvantur quidem in nomine Iesu Christi, nequaquam tamen coronantur ab eo.

Ad postremum quoniam ad summam perfectionem res creatae nondum adductae sunt, idcirco nondum beatos plenam recepisse letitiam, nec summo gaudio frui affirmavit, ne ipsos quidem Prophetas, vel Apostolos; imo ne ipsum quidem Christum. Verba ipsius haec sunt Homil. 7. in Levitic. *Nondum enim receperunt letitiam suam, ne Apostoli quidem, sed & ipsi expectant ut & ego letitia eorum particeps sim.* Neque enim decedentes hinc Sancti con inno integra meritorum suorum premia consequuntur, sed expectant etiam nos, licet morantes, licet desideres. Non enim est illis perfecta letitia, donec pro erroribus nostris dolent, & lugeant nostra peccata. Cui probando utitur hoc Apostoli Ebr. 11. 39, 40. *Hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem: Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.* Addit postmodum Sanctos perfectam nobiscum in die iudicii una beatitudinem capturos, propterea quod totum simul corpus suscitandum sit, homines nimirum universi: quod corpus cum multis constet membris, singulis videlicet hominibus, futurum scilicet truncum corpus & imperfectum, si qua sui parte careat, nec perfecta proinde ac plena fruiturum letitia, quoad integritatem suam receperit. Et postea: *Quod si tibi, qui membrum es, non videtur esse perfecta letitia, si desit aliud membrum: quanto magis Dominus & Salvator noster, qui caput & auctor est totius corporis, non sibi perfectam dicit esse letitiam, donec aliquid ex membris deesse corpori suo vides? Labo-*

F *rantanti Origeni succurrere conatur Genebrardus, & haec scribit: Atqui id de integra & abso-*

Gen in Col. 1. cap. 6.

luta beatitudinis consummatione, quam nondum sancti in corporibus receperunt, potest explicari. Quid A
juvat autem recufanti opem ferre, cum hac neutiqum de causa, quam commemorat Ge-
nebrardus, sanctos existimet nondum perfecta frui letitia: Non enim est illis, ait ipse, perfecta
letitia, donec pro erroribus nostris dolent & lugent nostra peccata.

Cum ait autem Origenes Tom. II. in Matth. pag. 207. animas, postquam pro for-
dium & inquinamenti ratione, plus minusve fuerint expurgatae, tandem unum solare
lumen futuras, & inferioribus lucem suam prabituras: id sibi vult, supremum il-
las felicitatis apicem consecuturas, supra quem assurgere non licet: quem locum qua-
cunque tenuerint, aequali luce fulgere, & pari beatitatis mensura frui necesse est. Verum
aliquibus ex hoc numero semper recidentibus ad pristina vitia, & è summo illo gradu la-
bentibus, obtusiori luce, & priore hac multum inferiori splendebunt. Similiter intelli- B
gendus est, cum ait futurum aliquando Deum omnia in omnibus, cumque supremum il-
lum finem ad quem omnia pervenient, rerumque universarum *ἀποκατάστασις* commemorat.

At cum Tomo 15. in Matth. p. 406. scribit in remunerandis hominibus, voluntatis dun-
taxat ipsorum ac studij rationem habere Deum, non temporis quod exercendis virtutibus
impenderunt, ac idcirco aequalibus premiis donandos quicumque pro virili laborarunt;
id ita ex superioribus explicandum est, eandem iis tribuendam esse mercedem, salutem
nimirum: ac non eandem adhiberi purgationem, si diu illi in virtute, parum isti defuda-
runt, similibus licet in Deum studij elati vitam clauserint: sed diversis utrosque discipli-
nis, & emendationibus reparari, antequam in supremo beatitatis culmine collocentur.

Itaque subjicit Origenes p. 407. *ἵνα πᾶσαι ψυχὴ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς ἴσῃ τὸ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς ἐν ἰσ-* C
*πραμύνησιν εἶναι ἀποκατάστασις τῆς ἀποκατάστασις ἐστὶν ἀποκατάστασις, ἢ μὲν κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῆς ἐν τῇ
ὄν ἡμῶν εἶναι εἶναι ἀποκατάστασις τῆς ἀποκατάστασις ἐν τῇ ἰσότητι, ἀποκατάστασις τῆς ἀποκατάστασις τῆς ἀποκατάστασις
κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς.* Plurimum ergo hæc inter Origenis deliria, ac Ioviniani hæresim interest, qui virtu-
tes ac peccata esse aequalia, ac aequalem proinde mercedem & pœnam fore arbitrabatur,

Aug. Epist.
19. ad Hieronym.

Stoicos secutus qui de paritate peccatorum, ut ait Augustinus, *sepi ausi sunt disputare contra om-*
nem sensum generis humani.

XI. Emenfis illis ac peragratis spatiis, quæ animas purgandi causa decurrere finxit
Origenes, quo eas subsistere loco ac conquescere ratus sit, videndum est. Novum qui-
dem cœlum, ac terram novam felicitati & quieti post hanc vitam deputat, propter illud
Isaia 65. 17. *Ecce enim ego creo caelos novos, & terram novam; & non erunt in memoria priora, &* D
non ascendent super eos. quod representatur 2. Petr. 3. 13. & Apocal. 21. 1. Propter illud au-
tem Pauli 1. Cor. 7. 31. *Præteriti enim figura huius mundi, & istud Davidis Psalm. 101. 27. Cæli*
peribunt, in autem permanentes, & omnes sicut vestimentum veterascent; & hoc fortasse Isaia 51. 6.
Cæli sicut fumus liquefcent, & terra sicut vestimentum atteretur, eatenus novum cœlum & novam
terram creatum iri docet, quatenus in fine rerum destruetur iste mundus, & in novam
terram, ac novum cœlum reparabitur: Innovatio, inquit, cæli & terre, & transmutatio huius
mundi, & immutatio colorum huius sine dubio preparabitur, qui per illam viam, quam supra ostendimus,
iter agentes ad illam finem beatitudinis tendunt, cui etiam ipsi inimici subjiciendi dicuntur; in quo fine
omnia, & in omnibus dicitur esse Deus. Itaque Hieronymus Epist. 59. ad Avit. cap. 1. censuisse
Origenem queritur, futurum ut ex animis quibusdam hominum constet genus in uno aliquo ex E
mundis, quando juxta Esaiam cœlum & terra nova fient.

Supra hoc etiam conspicabile cœlum, terram novam ac cœlum novum quandoque
collocat; & summi illius ac novi cœli ratione Firmamentum esse Inferos ait, quemadmo-
dum ratione Firmamenti Terra hæc nostra, quam proprie Aridam appellandam censet,
Inferi sunt; Inferorum vero ratione cœlum ipsa est; & quemadmodum discedentes ex
his terrenis sedibus animæ pro suis meritis diversa apud Inferos obtinent loca, ita quæ in
summo loco moriuntur, ablegari in Firmamentum, vel in terram, & varia ibi loca nancisci:
ac rursum quemadmodum migrantes ex Inferis animæ, & ob recte gesta in terram re-
meantes, nasci dicuntur; ita varios animarum ortus in Firmamento, & supremo item
cœlo contingere. Verba ipsa Origenis, quibus hæc continetur doctrina, adducit Hiero- F
nymus capite 2, & 4. Epist. 59. ad Avit. è libro 4. *ἀπὸ ἀρχῆς.* Huius certe libri capite 21,
tradit Origenes Hierosolymam, sed & reliquas etiam terræ regiones, alias sibi cognomi-
nes in cœlis habere, ibique Ægyptum, Babyloniam, Tyrum, & Sidonem reperiri; multa-
que de locis illis vaticinatos esse Prophetas, quæ si quis ad terrena loca referat, valde eum
hallucinari. Plurima ibi in Sacris Voluminibus memorata recenset, quæ allegorice inter-
pretanda, & ad cœlestia detorquenda arbitrat. Homilia 28. in Num. Iudæam in cœlo
suis distinctam montibus, suis civitatibus & vicis, suis etiam tribubus statuit: in eaque se-
dem positurum populum Dei, & verum Israël, Iesu duce, cuius imaginem gessit Iesus
alter filius Nave; unumquemque autem in hanc illamve tribum iri ablegatum pro meritis
ac virtutibus; neque solum pro meritis eorum qui dispensantur, sed & pro novissimi Adam, in quo om-

A *net vivificandi dicuntur, contemplatione.* Ibidem collocat Ierusalem, & montem Sion, juxta Apostolum Gal. 4. 26. & Ebr. 12. 22. & Iohannem Apocal. 3. 12. & 21. 2. & Templum Dei; diesque ibidem festos celebratum iri putat, & quæcunque demum præcipiuntur in Lege, quam umbram continere dicit Apostolus futurorum bonorum. Eadem habet Homil. 23. in Iosue, eoque refert istud Iohann. 14. 2. *In domo Patris mei mansiones multe sunt, & super civitates illas cœlestes potestatem habiturum existimat servum illum frugi, qui commissam sibi pecuniam utiliter posuit.* Has ergo inter animarum sedes eam proportionem statuit, & similitudinem Origenes, ut cœlestium umbram esse & imaginem velit terram hanc, quæque in terris geruntur, juxta Apostolum Ebr. 8. 5. Memorabilis vero præ cæteris ille locus quem Homil. 5. in Psalm. 36. reperimus, ubi hoc explanans Psalm. 36. 34. *Et exaltabit te, ut hæreditate capias terram,* terram hanc esse vult dorsum ipsius Firmamenti; *Vnde,* inquit, *ego arbitror, quia sicut cæli ipsius, idest Firmamenti inferius solum Arida hæc in qua nos habitamus, terra ejus dicitur; ita & illius superioris, quod principaliter dicitur inferius solum, in quo habitatores illi cœlestes conversantur, & ut ita dicam, dorsum ipsum Firmamenti hujus, merito, ut dixi, Terra illius cæli esse dicitur, sed terra bona, terra sancta, terra multa, terra vivorum, terra flucis lac & mel.* Fulse totum doctrinæ suæ contextum explicat libr. 2. *ἡδὲ ἀρχαῖν*, cap. 3. atque rerum omnium univèrsitatem, infernarum, terrenarum, cœlestium, & quæ supra cœlum sunt, generali nomine mundum ait appellari, quo cæteri mundi continentur; & quemadmodum Firmamentum terram hanc capacitæ suæ complectitur, ita spheram quamdam superiorem, quæ in Scripturis terra bona, & terra viventium nominatur, & micibus ac mansuetis promittitur, suo constringi cœlo, in quo sanctorum nomina descripta sunt; ex hoc autem cœlo, ex eaque terra, terræ ac cœli nominibus affecta fuisse Firmamentum & Aridam; aliudque esse cœlum & terram quæ initio à Deo creata sunt, ac Firmamentum quod die secundo conditum dicitur: mundum hunc autem superiorem, cum esse, unde missum se significat Christus dicens Iohann. 8. 23. *Ego non sum de hoc mundo,* corruptioni nequiquam ipsum esse obnoxium, nec oculis aspectabilem, sanctis autem & perfectis sedem hanc esse destinatam, & terram quidem mundi illius iis qui castigationibus & emendationibus fuerunt expurgati, aliis vero cœlum, qui dum in tertis agerent Dei mandatis obtemperarunt, sed ita tamen ut ab illa terra ad cœlum supremum transitus pateat. Consimilia sunt quæ habentur ejusdem libri cap. 8. & quæ capite postremo libri 3. ubi & illud adjicit, rerum distarum cœlestium, quæ inferiorum harumce typum gerunt, formam Moyse in monte fuisse monstratam; ad ejusque exemplum Tabernaculi & sacrificiorum instrumenta ipsum comparasse, secundum præceptum illud Dei Exod. 25. 40. *Inspicite & fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.* Adjicit etiam in summo illo cœlo futurum illud quod æternum dicitur Evangelium, & Testamentum semper novum, quod nunquam veterasceat; in eaque priorum terra eruditum iri ab Angelis animas, quemadmodum & in commemoratis supra mansionibus, donec supremum adeptis cœlum sit Deus omnia in omnibus. Nec ab his abluat Homil. 1. in Genes. cum scribit cœlum illud supremum & incorporeum, quod Dei sedes est, primum à Deo conditum, deinde corporeum cœlum, hoc est Firmamentum: nam incorporeum appellat, ut supra ostendimus, quod propter eximiam tenuitatem sub sensu non cadit. Item capite ultimo libri 2. *ἡδὲ ἀρχαῖν* postquam sanctos ex hac vita discedentes in quemdam terræ hujus locum deventuros dixit, qui Paradisus appellatur, inde æreis mansionibus ac cœlestibus transgressis ad ea quæ non videntur, & quæ nomine duntaxat nobis cognita sunt, affirmat ascensuros. Hinc libro 7. in Epist. ad Rom. ea quæ oculis usurpantur, Aridam nimirum vel Firmamentum sperari verat, sed quæ in oculos non incurrunt, & æterna sunt, nempe cœlum: *Ima potius,* inquit, *cælos multo eminentiores & excellentiores quam est illud Firmamentum quod videri oculis potest, & terram mansuetis assignatam,* edicente Apostolo 2. Cor. 4. 18. *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.*

XII. Ad Paradisum quod attinet, à summo illo & supremo cœlo cum Adamantius distinxit, & in certo aliquo terræ loco collocavit; cum terrestrem è contrario Paradisum, quem in terra situm fuisse certissimum est, allegorice exponens supra cœlum constituerit, ut ostendemus. Ac de priore manifestum est testimonium libr. 2. *ἡδὲ ἀρχαῖν*, cap. 12. *Puto enim,* inquit, *quod sancti quique discedentes de hac vita permancant in loco aliquo in terra presito, quem Paradisum dicit Scriptura divina, velut in quodam eruditionis loco.* Atque hanc primam esse vult mansionem, in qua corpore exeuntes animæ terrenis fordibus expurgantur; quam & idem esse vult ac sinum Abrahæ. *Sed & illam figuram,* inquit Homil. 26. in Num. esse diximus *excusandi de Ægypto, cum reliquit anima mundi hujus tenebras, ac natura corporeæ cæcitatem & transfertur ad aliud sæculum, quod vel sinus Abrahæ, ut in Lxxvo, vel Paradisus ut in Latrone qui de cruce credidit, indicatur.* Aliquibus etiam Paradisum differentiis discriminat Homil. 3. in Ezech. ut alter sit Paradisus, alter deliciarum Paradisus. Atque hunc deliciarum Paradisum, cum

Eden, hoc est terrestri Paradiso confundit Homil. 1. in Cantic. ait enim: Qui autem dignus A fuerit redire & esse cum Christo, quiue in parvo fidelis inventus constituetur super multa, ille gustabit, & capiet voluptatem Domini, perductus ad locum quemdam, qui pro huiusmodi ciborum copis & varietatibus, deliciarum nominatur locus. Propter quod & in Eden positus dicitur, quod delicias indicat. Quo de terrestri Paradiso quid senserit, infra explorabimus.

XIII. Haulta sunt & illa fere à Platonis fontibus: nam beatitudinem in Dei similitudine sitam ille voluit. Testes Laërtius in Platone, & Clemens Alexandrinus Strom. libr. 2. qui & in eadem fuisse Stoicos sententia demonstrat, & Abammon Ægyptius in responsione ad Epistolam Porphyrij. Plato præterea in Phadone, postquam Inferni topographiam descripsit, narrat animas, quæ virtutem inter & vitium mediâ tenuerunt viam, post latam de se sententiam ad Acherontem profectas, conscensis vehiculis ad Acherusiam B paludem deportari, expiatisque illic per supplicia sceleribus solvi, & præmia tandem rerum bene gestarum referre, & ad animalium etiam generationem nonnumquam remitti: quæ vero insanabilibus sese facinoribus alligarunt, in Tartarum absque ulla futuri exitus spe præcipitari: at quorum crimina sanari possunt, proici & illas in Tartarum, sed transacto illic anno, fluûtu inde ejici, & ad Acherusiam revolvi, nec ante liberari, quam eos exoraverint, quos injuria vel morte affecerunt: quæ puram autem & infontem duxerunt vitam, eas regionem quandam superiorem, & delitiis affluentem, quæ terræ supereminet, ascendere; nonnullasque ex iis Philosophiæ præceptis institutas corporea mole liberari penitus, & in amœniora loca concedere. Præcipue notandum venit illud Plotini C Enn. 3. libr. 4. cap. 6. quo animarum ad superiora progressarum nonnullas asseverat in sensibili hoc mundo vitam agere, alias extra hunc mundum: quæ in sensibili mundo degunt, alias penes Solem, vel aliquem Planetam, alias in Firmamento ævum agitare, unamquamque pro meritis. Dicitaverat vero iam ante Pythagoras, ut refert Laërtius, ἡ ψυχή ἐστιν αἰθήρ, i. e. anima est æther, ætherem omnem animis plenum esse. Atque hæc interpolata Origenes ad Scripturæ sacre effata utcunque aptavit.

Terra autem illa Firmamenti convexis incumbens, quam describit Adamantius, alteri huic persimilis est, quam libro eodem Plato commemorat, ubi ait ἡ γῆ ἐπιπέδου ἐστὶν καὶ ἡ ἀέρας ἐπιπέδου ἐστὶν καὶ ἡ πῦρ ἐπιπέδου ἐστὶν καὶ ἡ ὕδωρ ἐπιπέδου ἐστὶν. Puram terram in puro sitam esse caelo, in quo sunt Astra, quod multi ex is qui huiusmodi de rebus differere solent, ætherem appellunt, cuius hæc esse faciem, & in concava terra semper consuere. Hinc Tertullianus libr. De anima, cap. 55. Sed in æthere dormitio nostra cum pueris Platonis; aut in aëre, cum Arto; aut circa Lunam, cum Endymionibus Stoicorum. Vetusta quoque illa Poëtarum Theologia Beatorum animas in terram quandã, Elysium nempe nemus recipi canebat. Inde Christianis objectabat Celsus nos ab Æthnicis edoctos dixisse abituras post mortem animas in aliam terram hæc meliorem. Tum vero magistri sui Origenem pudit, & quæ à Platone didicerat, referre maluit ad Moysen, qui bonis Deum induxit promittentem terram lacte & melle manantem; cuius symbolum esse & imaginem Iudæam hanc terrenam & Hierusalem dixit, juxta Apostolum Ebr. 12. 22. In eorum argumentum quibusdam utitur Davidis testimoniis, frangi hominibus terræ cuiusdam hereditatem pollicentis. Illius quoque terræ gemmas ab Isaiâ E 54. 12. transfuisse Platonem arbitrat, ac reliqua itidem quæ ad hanc fabulam pertinent, quemadmodum & à Moysè, aliisque Prophetis. Aggæum vero nominatim laudat, qui terram ab Arida manifeste distinguit.

XIV. Origenianos errores libris *de aîzōr* insertos percensens Hieronymus in Epist. 59. ad Avit. memoratos illos de suprema felicitate, ac diversis felicitatis gradibus minime prætermisit. Primum huius Epistolæ caput legi velim, ac alterum item, quod in his verbis, & sine secundi De principiis libri petitis, definit: *Cumque in tantum profecerimus, ut nequaquam carnes & corpora, forsitan ne anima quidem fuerimus, sed mens & sensus ad perfectum veniens, nullaque perturbationum nubilo caligam, intuebitur (legendum fortasse, intuebitur) rationabiles, intelligibilesque substantias facie ad faciem.* Legi velim & quartum eiusdem caput Epistolæ, quo F dixisse Origenem prodit Hieronymus, adversus animas in rerum fine ad cœlestem Hierusalem properantes adversariarum Fortitudinum bella consurgere, ne animarum remollescat virtus, sed ut prælis exercitæ novum roboris incrementum capiant. Tangit id & Theophilus Pasch. 2. cum somniasse dicit Origenem ascendere animas in cælum, & descendere; & nunc proficere, nunc ad inferiora delabi. Variarum quoque cœli mansionum figmentum perstringit paulo inferius, dixisse Origenem tradens, *corpora que resurgunt, post multa sæcula in nihilum dissolvenda, nec futura aliquid, nisi cum de calorum mansionibus anime ad inferiora dissipata, indiquerint novis, quæ alia rursus sicut, prioribus omnino deletis.* Totam hanc etiam de cœlo novo, & terra nova, deque cœlesti illo mundo, huius nostri persimili, commentationem exsufflat Hieronymus cap. 4. Epist. 59. ad Avit. At immerito Origenem culpât Epiphanius,

Laërtius in Pythagora

Orig. libr. 7. contra Cels.

Agg. 2. 6.

Epist. Hier. 64. cap. 4.

A quod Davidicum illud Psalm. 114. 7. *Convertere anima mea in requiem tuam*, ad requiem illam cœlestem retulerit, quam ob præclara in vita hac gesta anima consequitur; totum quippe hunc Psalmum eodem refert Ecclesia. Augustinus in libro De hæresibus: *Paradisum, & cœlos, & alia non credunt (Origeniani) esse secundum literam, sed in allegoria*. Denique Michael Glycas Annal. part. 1, & 4. vexat Origenem hoc nomine, ipsiusque sententiam à Iohanne Chrysofomo profligatam commemorat.

X V. Attamen contra tot adversariorum assultus Origeni præsidio est hæc ipsius obtestatio libr. 1. *Ὁὐὲ ἀγγέλων*, cap. 6. qua animos Lectorum ad supra exposita dogmata ita præmunit: *Quæ quidem à nobis etiam cum magno metu & cautela dicuntur, dissentientibus magis & pertractantibus, quam pro certo ac definitis statuentibus. Indicatum namque à nobis in superioribus est, de quibus manifesto dogmate terminandum sit, quod & pro viribus nos fecisse puto, cum determinate loqueremur. Nunc autem disputandi specie magis, quam definiendi, prout possumus exercemur. Ad hæc libro sequenti, cap. 3. quid aut quo loco sit iste mundus, & quo venisse se significabat Servator, cum dicebat: Ego non sum de hoc mundo, non satis constanter prodidit: sed utrum mundus iste, inquit, quem sentiri vult, separatus ab hoc sit, longeque divisus, vel loco, vel qualitate, vel gloria; an gloria quidem quia qualitate præcellat, inter tamen mundi hujus circumscriptionem cohibeatur, quod & mihi magis verisimile videtur, incertum tamen est. ut ego arbitror, & humanis adhuc cogitationibus & mentibus inconstitutum: deinde triplici de rerum consummatione & summa beatitudine proposita sententia, ad quamlibet persequendam unicuique arbitrij sui libertatem permittit. Et postremum tandem caput libri 3. De princip. quod est De consummatione mundi, claudit his verbis: *Hactenus vobis etiam corporea natura vel spiritalis corporis ratione discussa, arbitrio legentis relinquimus ex utroque quod melius judicaverit eligendum*. Homilia 23. in Iosue postquam loca cœlestia his terrestribus similia assignavit, ejusmodi mysteria veneratione digna & silentio esse declarat, nec à mortalium quoquam, ne ipsi quidem Apostolis perfecte proferri posse. Quamobrem & libro 4. *Ὁὐὲ ἀγγέλων*, cap. 2. regnum cœlorum thesauro in agro abscondito comparatum fuisse putat.*

Verumtamen, quamvis liquido & sine ambage asseverasset, quæ incertus proposuit, sanctorum aliquot virorum suffragijs & consensu adjuvaretur. Clemens Alexandrinus lib. 2. Strom. id Platonis axioma, quo tum beatum hominem esse definit, cum Deo similis est, Scripturæ sacræ auctoritate defendit. De modo ac loco felicitatis sanctorum, à primis usque Ecclesiæ temporibus ad Innocentium 3. & Benedictum 11. ac Florentinam Synodum, nihil certi fuit ab Ecclesia præscriptum, adeo ut in diversa Patres abierint. Eorum sententias & testimonia collegit Sixtus Senensis libr. 6. Bibl. Annotat. 345. ut in iisdem huc reponendis supervacanea omnis esse opera videatur. Præter eos qui ab ipso commemorati sunt, adiri velim Cypriani Epistolam 52, ad Antonianum, Novatianum libr. De Trinit. cap. 1, Athanasium in Expositione fidei, Paradisum Latroni à Christo in cruce promissum, eum esse censentem unde Adamus ejectus est, cum Cyrillo Hierosolymitano 1. Catech. mystag. Basilio in libro De Paradiso, & cap. 27. libri De Spiritu sancto, Gregorio Nysseno in Orat. in XL. Martyres, & Paulino Nolano, idem sentientibus ac sentite Athanasius. Adeatur & Epiphanius in Epist. ad Iohann. Hierosolym. cap. 4. & in Ancorato cap. 54. alibi Paradisum collocans, alibi cœlum; & Augustinus libr. 20. De Civit. Dei, cap. 14, & 16. in aliquibus Origeni consentiens, & Auctor Quæstionum ad Antiochum, hominibus absconditum hoc, & ignotum esse mysterium edicens.

X VI. Satis ex superioribus, etiam me silente, colligitur Damnatorum pœnis modum aliquando & finem ex decreto Origenis impositum iri: cum enim futurum ratus sit, ut quemcumque teneant statum animæ, peccare possint, & reipsa per sepe peccent, ac pro peccatis vel meritis perpetuo circuitu ab imis ad summa, à summis ad ima revolvantur, ipsiusque Diaboli averfa à Deo voluntas olim conterenda sit, & Deo Patri regnum Christus sit traditurus, tumque existimaverit plenam omnium *ὑποταξίνων* ac perfectam felicitatem futuram, cum Deus erit omnia in omnibus; consequitur illinc necessario defutura Damnatorum supplicia, eaque noxarum duntaxat expurgandi causa à Deo hominibus infligi. Hominis esset imperantis, neque satis temporis parcentis suo, quæcunque vafania hac oblita in Origenianis Commentariis reperiuntur, Lectori recensenda obijcere; adeo multus est in hoc dogmate prodendo, & odiosus Adamantius. Sed ne nos tamen à morè desectamus nostro, illustra solum fidei causa seponemus. Prior occurrit locus Homilia 7. in Levit. in qua prolixè disputat quomodo Patri subiectus Filius dici possit, ostenditque Filium eatenus dici Patri non esse subiectum, quatenus nos qui sumus Christi membra Patri minime subiecti sumus: *Cum vero, inquit, consummaverit opus suum, & universam creaturam suam ad summum perfectionis adduxerit, tunc ipse dicetur subiectus in his quos subdidit Patri, & in quibus opus quod ei Pater dederat consummaverit, ut sit Deus omnia in omnibus*. Subjungit deinde Christum tum vinum bibiturum, *cum subiecta ei fuerint omnia, & salvavit omnibus, ac*

destructa morte peccati, ultra iam necessarium non eris offerre hostias pro peccato. Addit paulo post: A
 Quanto magis Dominus & Salvator noster, qui caput & auctor est totius corporis, non sibi perfectam di-
 cit esse letitiam, donec aliquid ex membris desse corpori suo videt? Subjectionem illam simili modo
 exponit libr. 3. *Ἐπι ἀρχῆς*, cap. 5. cum scribit Christum in semetipso complectentem omnes
 quos subjecit Patri, & qui huius ope salutem consecuti sunt, cum ipsis & in ipsis Patri sub-
 jectum dici. Subnequit postea: Si ergo bona & salutaris accipitur ista subiectio, qua subiectus esse di-
 citur Filius patri, valde consequens & coherens est, ut inimicorum qua dicitur Filio Dei esse subiectio,
 salutaris quaedam intelligatur & utilis: ut sicut cum dicitur Filius Patri subiectus, perfecta uniuersa crea-
 tura restitutio declaratur: ita cum Filio Dei inimici dicuntur esse subiecti, subiectorum salus in eo intelli-
 gatur, & reparatio perditorum. His consonant quae leguntur in fine Tractatus 23 in Matth.
 Sed & aliqua de subiectione illa Filij disserit Tract. 30 Operis eiusdem, quae quoniam alte-
 rius sunt argumentis, praetermitto. Succedat Homilia 6. in Num. in qua de lepra dispu-
 tans, propter quam castris eiciebantur qui ea laborabant, lepram peccato conferat, eamque
 non perpetuos mansuram ait, sed completa septimana ad castra leprosus reuocatum iri, in
 fine nempe mundi, cum plenitudo Gentium introierit, & omnis Israel saluus erit, fietque
 unus grex, & unus pastor, & Deum ita omnes conclusisse sub peccato, ut omnium de-
 mum in Christo miseretur. Illustris & ille locus è Catena Regia, in Ezech. 5. 13. *ἡ σω-
 τελεῖται τῆς γῆς ὁ θυμὸς μου τὸ ἔθνος Ἰσραὴλ ὃν πείρασεν ἡ θύρα τῆς θύρας, ὁμοῦ τὸ σωτὴλεῖται τὸ κόσμος*. & hic
 ex Homil. 4. in eundem Prophetam: Talis est iustus: vidit mundum ante diluuium, hoc est, ante
 consummationem: vidit mundum in diluuiis, in corruptione, & in interitu peccatorum, qua in die sunt
 eventura iudicij: rursus videbit mundum in resurrectione omnium peccatorum: & ille quoque ex
 Homil. 10. sequente: Atunt Ebraei Sodomam in eundem statum restituendam, in quo & antea con-
 stitit, ut rursus Paradiso Dei & terrae Aegypti compararetur. Si hoc se sic habet, & sic futurum est,
 forte non querentur enim istiusmodi res apud eos qui doctissimi sunt: ut autem fiat quod dicitur, com-
 pletur mihi annorum tria milia, & tunc restituetur. Execratur tribus milibus annorum Sodomam,
 id est anima mea: Sodoma meis poena peccatis. Grande intervallum temporis inter restitutionem & rui-
 nam positam est. Anima postmodum noxia figuram esse ait Samaritam, quae non alias resti-
 tuenda sit, quam cum decem tribus fuerint reuerfa: tum ait: Si autem tanto post tempore resti-
 tuetur id quod praecellit in senum, quando tu restitueris, si tamen restitueris, Samaritana & Haeretica
 anima, quae simulacris & feri non veris, ac fomentis de Hieroboam corde venientibus crediti sunt? Eius-
 modi nonnulla in sequentibus videre est, quibus doctrina eadem inculcatur. Sed in Ada-
 mantij tamen gratiam notetur istud, si tamen restitueris, quo incertus ejus & fluctuans ani-
 mus proditur: si modo Origenianum reipsa hoc est, non Rufinianum. Illustris etiam
 istud è libr. 1. *Ἐπι ἀρχῆς*, cap. 6. in quo probat hoc Scripturæ testimonio: Dixit Dominus
 Domino meo. *Ἔδεξά σου*: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, & illo 1. Cor.
 15. 24, 25: Deinde finis, cum tradiderit Deo & Patri: quam euacuauerit omnem principatum, & pot-
 statem, & virtutem. Operiet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus, cum
 sequentibus; & isto Psalm. 61. 2. Nonne Deo subiecta erit anima mea? ab ipso enim saluare meum:
 his, inquam, Scripturæ testimonis futurum probat, ut subactis Christi inimici in unum
 finem per Filium, bonitas Dei creaturam reuocet uniuersam: subiectionem autem il-
 lam idipsam esse vult, quo Christo adhaerentes efficiuntur sancti, & salutem adipisci-
 mur; talem autem futurum finem, qualia fuerunt initia, cum omnes Dei nutibus obtem-
 perantes in unum conspirabant. In sequentibus deinde omnia in unum reparanda esse de-
 monstrat ex hoc Christi: *Et omnes unum sint, sicut tu Pater in me & ego in te, ut & ipsi in nobis
 unum sint*. Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus: Ego in
 eis, & tu in me, ut sint consummati in unum: & illo Pauli Ephes. 4. 13. *Donec occurramus omnes
 in unitatem fidei, & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi*:
 nec Dæmones quidem ipsos restitutionis huius beneficio carituros esse putat. Quare ad
 hæc Tom. 11. in Matth. pag. 207. quomodo diversa erit in resurrectione hominum clari-
 tas, juxta Apostolum 1. Cor. 15. 41. cum dixerit Servator: *Iusti fulgebunt sicut Sol*, Matth. 13.
 43. tum responderet in ipso beatitudinis initio, futurum ut diversa sit hominum claritas, F
 nondum omnibus expurgatis; at postquam collecta fuerint è regno Christi scandala, &
 igne abluta nequitia, tunc omnes unum solare lumen futuros. Non satis vero cohere-
 re videtur quod sequitur; scribit enim fore ut Iusti tunc inferioribus fulgeant, qui lu-
 cis eorum participes fient, quemadmodum Sol terræ lucem suam præbet. Nam si ita om-
 nium expurgata tunc erunt peccata, ut nullo claritatis discrimine fulgeant, quinam infe-
 riores erunt, quinam superiores? Nempe neminis beatitatem ut iam supra monui usque
 adeo propriam esse putat, ut non novis delictis ad inferiora semper delabi possit: ad ima
 igitur retrocedentibus semper aliquibus, qui locum suum tenuerint, lumen iis suum im-
 partiantur. Eiusdem & istud est farina è Tom. 15. in Matth. p. 397. *ἀλλὰ καὶ ἡ ἄρτος τῶν περ-
 σῶν ὁποῦσθε ἀπὸ τῶν σῶν σῶν ἀπὸ τῶν ἑσθίων, ἕκαστος ἡ τῶν μὴ ἀξίων ὁ τῶν σῶν ἀπὸ τῶν σῶν τῶν
 νόστων*.

Psal. 10.
1, 2.

Iohanni. 17.
21, 22, 23.

A *αὐτοῦ, ὃς τὸ ἱερατικὸν ὄνομα, ἢ τοῦ ἑὸς τὸ πνεῦμα ἢ τὸ εὐαγγέλιον, ἢ ἕως ἀπαμειβώσεως τὰ πρὸς τὸ ἴδιον ἀπομεινῶν & istud è Tractat. 33. in Matth. Iste autem qui unum acceperat talentum, & absconderat ipsum in terra, non solum quasi malus & piger arguitur, sed quasi inutilis mittitur in tenebras exteriores, ubi nulla illuminatio est, forsitan nec corporalis, nec est respectio Dei illie; sed quasi indigni speculatione Dei qui talia peccaverunt, condemnantur in his quæ exteriores tenebrae appellantur; forsitan donec intellexerint, ut convertantur, & digni efficiantur exire ab ijs, forsitan & propter aliam causam quam nos ignoramus: & hoc quoque quod scribitur libr. 8. contr. Cels. sub eadem leges concludendum aliquando quidquid est rationis particeps, cum verbo Dei in perfectum statum restituetur. In cuius argumentum affert illud Sophoniae 3. 9. Tunc reddam populo tibi in electum, ut innocens omnes in nomine Domini, & serviant ei humero uno.*

B XVII. Perspicuum hinc est non alias admisisse poenas Origenem, quam piaculares & temporarias; cuiusmodi sunt Purgatoriae illae, quas Ecclesia Catholica agnoscit. Sed & manifestius illud est ex eo quod habetur Homil. 8. in Levit. ubi agens de pterpera, juxta Veteris Legis praescriptum, per septem dies immunda, si masculum peperisset; per quatuordecim, si foeminam, septimanam hanc praesentis vitae tempus esse dicit, per quod usquequaque mundi esse non possumus, nisi octavus venerit dies, futuri nempe saeculi tempus: In quo tamen die, inquit, si masculus est & viriliter egerit, statim in ipso adventu futuri saeculi purgatur, & statim munda efficitur mater, quæ genuit eum: purgatur namque vitii carnem ex resurrectione recipiet. Si vero nihil haberit virile adversum peccatum, sed remissus & effeminatus fuit in actibus suis, cuius peccatum tale est, quod non remittatur, neque in presenti saeculo, neque in futuro; ipse

C *transit & unam & aliam septimanam in immunditia sua, & tertia demum incipiente oboriri septimana, purgatur ab immunditia, quam foeminam pariendo contraxit. Eiusdem generis est istud ex Homil. 14. in Luc. Sicut scriptum est in Lege; si masculum peperit mater, sepem diebus mater sedebit in sanguine immundo, ac deinde triginta diebus in sanguine puro; & ad extremum & ipse infans sedebit in sanguine purissimo: sic quia Lex spiritalis est, & umbram habet futurorum bonorum, possumus intelligere purgationem veram nobis evenire post tempus. Ego puto quod & post resurrectionem ex mortuis indigemus sacramento eluæ nos atque purgante; nemo enim absque sordibus resurgere poterit, nec ullam posse animam reperiri quæ universis statim vitiiis careat. Erroris notam merito his inurit Bellarminus libr. 2. De Purgatorio; cap. 9. quod ex Scripturæ effato post resurrectionem & iudicium nulla superfit emendationis spes. At ea mendosa esse, & vitio librariorum corrupta*

D *putat Suarez Tom. 4. in 3. S. Thom. q. 46. sect. 4. quoniam illis ex adverso repugnant quæ præcedunt in eadem Homilia, nefas esse cogitare futurum ut sordidi & polluti resurgamus. Sed tantam esse tamen in multis hæsitacionem Origenis deprehendimus, ut novum mihi non sit eadem Homilia diversa eum & pugnantia prodidisse. Prædicantur etiam apertissime piaculares poenæ Homil. 16. in Jerem. cum superstructa animæ aurum, argentum, ligna, foenum, & stipulam igne probanda esse dicit; deinde ait: ἢ ἂν ἀποδοῦναι δόξα ἴσθαι τὰ εὐχὰς; ἀλλὰ ὅτι τὸ πῦρ τὸ ἀκαθάρτου τὰ εὐχὰς, & τὰ ἁρῶν, καὶ τὰ καὶ λαλοῦν. & postea, quoniam scriptum est Jerem. 16. 18. Et reddam primum duplices iniquitates eorum, ἀκαθάρτου, inquit, ἀρῶν τὸ ἀκαθάρτου, ἀρῶν τὸ ἀκαθάρτου, ἕως τὰ δὲ διακονῶντες ἀποδοῦναι. Quinetiam libr. 2. ἀπὸ ἀρῶν, cap. 11. animam per peccatum ordinem suum deferere ait,*

E *& à compage cui à Deo fuerit innexa divelli; & adhibito igne sine dubio ad firmiorem suæ compagem; inflammationemque solidari: nec multo post: Quomodo autem & à poena quæ per ignem inferri dicitur, pro adjuditorio intelligitur adhiberi, Esaias docet, qui de Israël quidem sic dicit: Habes carbonem ignis, sedes super eos, hi erunt tibi adjuditorio. Et in alij dicit: Sanctificabit Dominus in igne ardenti: & in Malachia Propheta dicit: Sedes constabit & purgabit. & fundes purgatos filios Iuda. Item libr. 8. in Epist. ad Rom. Verum, inquit, hæc ipsa purgatio quæ per poenam ignis adhibetur, quantum temporibus, quantumve saeculis de peccatoribus exigat cruciatus, solus scire potest ille, cui Pater omne iudicium tradidit. Denique libr. 4. contr. Cels. poenas futuræ vitæ dicit esse ἀκαθάρτου τὸ πῦρ, καὶ τὸ εὐχὰς τὸ ἀκαθάρτου ἕως τὰ δὲ διακονῶντες ἀποδοῦναι.*

F XVIII. Quoniam autem Paulinum illud saepe testimonium usurpat, quod est I. Cor. 15. 26. Novissima autem inimica destruetur mors. minime silentio premienda videtur allata ab eo loci hujus expositio. Mortem itaque Diabolum significare existimat, quem ita destructum iri putat, quatenus impia ejus & à Deo averfa voluntas expugnabitur. Demum ipsa verba è libr. 3. ἀπὸ ἀρῶν, cap. 6. Propterea etiam novissimus inimicus, idest Diabolus, qui mors appellatur, destrui dicitur, ut neque ultra triste sit aliquid, ubi mors non est, neque adversum sit, ubi non est inimicus. Destruat sane novissimus inimicus ita intelligendus est, non ut subst. itia ejus, quæ à Deo facta est, pereat; sed ut propositum, & voluntas inimica, quæ non à Deo, sed ab ipso processit, intereat: & ista ex Homil. 8. in Iosue. De Diabolo autem dicens ait: Novissimus inimicus destruetur mors, quia vere tunc vincetur mors, cum mortale hoc absorbebitur à vitæ. Certe Ebr. 2. 14. mortis quidem imperium Diabolus habere dicitur: at à morte tamen distinguitur: Et per mortem destruetur eum qui habebat mortis imperium, idest Diabolum. Quod exponens Origenes Tom. 13. in

Matth. pag. 314. κερτος ἢ θυμὸς, inquit, νομιστοὶ ἔχουσιν ἃ δὲ θεοὶ, ἢ τὴν μέσσην καὶ ἀδελφότητα, καὶ ἄλλ' Ἀ
ἐν δόξῃ τῆς αἰωνίου ἐκ ψυχῆς ἔσονται, ἡμεῖς δὲ ἀποφύγομεν αὐτῶν ἢ ψυχῆς ἀποφύγομεν. ἀλλὰ
τὸ ἐκείνην καὶ ἐξ ἑαυτοῦ τὸ εἰσπύρειν. ἵνα εἴπω ἢ ζῶν, καὶ ἃ δὲ ψυχὴ ἀποφύγομεν, αὐτὴ δὲ ἀποφύγει.

Cum ait averfam à Deo Diaboli voluntatem olim fore contendam, satis significat se
ne Demones quidem ab aeterna felicitate excludere. Sed clarius etiam id evincitur ex do-
gmatum ipsius sequela, & ex hoc loco è libr. 1. ἀπὸ ἀρχῆς, cap. 6. quem & supra iam addu-
ximus, & hic quoque repetemus: iam vero si aliqui ex his ordinibus qui sub principatu Diaboli
agunt, ac malitia eius obtemperant, poterunt aliquando in futuris seculis converteri ad bonitatem, pro eo
quod est in ipsis liberi facultas arbitrii. an vero permanentes & inveterata malitia velut in naturam quam-
dam ex consuetudine convertatur, etiam tu qui legis probato, si omnimode neque in his qua videntur
temporalibus seculis, neque in his qua non videntur, & aeterna sunt, penitus pari ista ab illa etiam finali
unitate, atque convenientia discrepabit. Tacet eadem sententia in istis & Corderiana Catena in
Iohannem, ad Iohann. 12. 31. τὸ ἐν τῷ σαυρῷ πάθημα αὐτῶν κρείσσον ἢ τὸ νόμον τοῦτον παρὰ τὸ ἐπι-
πλοῦσιον ἐστὶν ἵνα τὸ ἀποφύγειν τὸ σαυρῶν ἵαυτῶν, εἴτε τὸ ἐπὶ γῆς, εἴτε τὸ ἐν οὐρανόις, καὶ θεο-
λογίας ἐν τῷ ἔθελῳ, καὶ ἐν τῷ ἀποφύγειν ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, ἐκείνη δὲ ἐν τοῖς ἐπιγειροῖς, ἀποφύγει
πάντα ἐπὶ τὸ ἐκείνη ἀποφύγειν καὶ ἀποφύγειν τὸ ἐπὶ τῷ θεῷ.

XIX. Cæterum non penarum duntaxat, sed felicitatis etiam tempus certis circum-
scriptum terminis esse voluit, animasque ad perfectionis culmen evectas, & peccati ac
corporeæ molis fordidibus expurgatas, statim atque à virtute in vitium deflexerint, in cras-
sioris corporis carcerem compingi. Verba Origenis è libr. 2. De princip. affert Iustinianus,
quibus corpora interitura dicuntur, cum Deo subiecta fuerint omnia, ἢ τὸ σαυρῶν φύσις
καὶ σαυρῶν φύσις διὸ τῶν, καὶ πάλιν καὶ τῶν ἀποφύγειν. Quam iterum reparanda sit corporum natura, si
rursus rationalia descendant. Affert & alia ex quarto libro, quibus corporum naturam per in-
tervalla existere docet, ἵνα τὸ ἀποφύγειν καὶ τὸ ἀποφύγειν, ἵνα τὸ ἀποφύγειν καὶ τὸ ἀποφύγειν, καὶ πάλιν
καὶ τὸ ἀποφύγειν καὶ τὸ ἀποφύγειν, ἵνα τὸ ἀποφύγειν καὶ τὸ ἀποφύγειν. Propter quos-
dam lapsus rebus ratione polentibus contingentes, qua corporibus indigent: & rursus facta emendatione
perfecta, dissolvi illa in nihilum, adeo ut id semper fiat. Affert & ista è libr. 1. Hieronymus Epist.
59. ad Avit. cap. 1. In fine atque consummatione mundi: ..... cum omnes (animæ) liberam ha-
beant arbitriam, & sponte sua vel virtutes possint capere, vel vitia, illa multo pejori in conditione erunt,
quam nunc sunt; ha ad meliorem statum pervenient: quia diversi motus, & variae voluntates in utram-
que partem diversum accipient statum, idest ut Angeli, homines, vel Demones, & rursus ex his boni
nes, vel Angeli fiant: & illa è libr. 3. cap. 3. Nec dubium est quin post quadam intervalla temporum
rursus materia subsistat, & corpora fiant, & mundi diversitas construatur, propter varias voluntates rati-
onabilium creaturarum, que post perfectam beatitudinem usque ad finem omnium rerum paulatim ad
inferiora dilapsa tantam militiam receperunt, ut in contrarium verterentur, dum nolunt servare princi-
pium, & incorruptam beatitudinem possidere. Quibus & hæc adjungenda è libro eodem, cap. 1.
Ex quo opinamur, quoniam quidem (ut frequenter diximus) immortalis est anima & aeterna, quod in
multis & sine fine spatijs per immensa & diversa secula possibile est ut à summo bono ad infima mala def-
cendant, & ab ultimis malis ad summa bona reparentur.

XX. Quod si quis dogmatum istorum requirat originem, sciat ille præter quadam
Scripturæ testimonia, quæ mox à nobis commemorata sunt, Adamantium quoque in cr-
rorem induxisse male interpretatum illud, quod extat Isaia 24. 22. Et clauderunt tibi in car-
cere, & post multos dies visitabuntur: & hoc Iohann. 10. 16. Fiet unum ovile, & unus pastor, quod
ipse in dogmatis sui fulcimentum usurpat in fine Homil. 6. in Num. Item illud è Pa-
rabola, quam proponit Christus Matth. 18. 13. cum servum nequam iratus Dominus iussit
tortoribus tradi, quoad debitum integrum refunderet. Vnde Origenes Homil. 35. in Luc.
Qua est lex carceris istius? (Inferni) Non egrédior ex eo, neque me exaltor patitur exire, nisi debitum
omne persolvero. Fraudi ei fuit perperam acceptum & istud Apostoli Rom. 11. 25, 26. Cæcitas
ex parte contigit in Israël, donec plenitudo Gentium intraret: Et sic omnis Israël salvus fiet: Piacula-
res autem, quas dixi, & purgatorias penas his defendit verbis ex 1. Cor. 3. 12. in quibus
uniuscujusque opus igne examinatum iri Paulus affirmat. Aliis quibusdam opinionis hu-
jus propugnaculis uti solere Origenistas tradit Hieronymus ad calcem Commentariorum
in Isaia; hoc nimirum Pauli Rom. 11. 32. Conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnibus mise-
reatur: & illo Mich. 7. 9. iram Domini sustinebo, quia peccavi ei: donec justificet causam meam,
& auferat iudicium meum, & educat me in lucem: & hoc etiam Isaia 12. 1. Benedicam te, Domine,
quoniam iratus es mihi. Avertisti faciem tuam à me, & miserus es mei: necnon & isto Osee 14.
5. Cum ira furoris mei transierit, rursus sanabo: atque itidem illo Psalm. 30. 20. Quam grandis
multitudo bonitatis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te!

Verum non sacris duntaxat Auctoribus, sed profanis etiam regendum sese videtur Ori-
genes tradidisse: Platoni imprimis, qui in Phædone Socratem inducit ita differentem: ho-
minum qui sese terrenis cupiditatibus dederint, animas circa sepulchra vagantes pen-

A dere pœnas, quoad rursus corporibus alligentur. Docet ibidem Socrates, mortuos ab eo Dæmone, qui viventibus ipsis obtigerat, deduci ad Inferos, & post longa deinde temporis spatia ab alio duce revocari. Ait postmodum ad Acherusiam paludem convenire multas mortuorum animas, quæ post breviores vel diuturniores temporum ambitus, rursus ad animalium generationem emittantur; sanabilibus modo noxis inquinatae sint: quæ vero *avizata* crimina admiserint, detrudi in Tartarum, unde nulla spes exeundi superfit. Repetit idipsum in Gorgia, pœnasque temporarias levioribus culpis, insanabilibus vero æternas, & sine caritatis decernit. Idem libr. 10. De Republ. ex Heri cujusdam Armenij persona animas narrat ex cœlo sub terras, ac vicissim, ultro citroque remeare; quæ cœlo fruentur, delictis illic & gaudio perfundi; quæ sub terris agitant, illic *χλιετή πορτα* capessere, ac inde tandem exire. Erim Timæo, animam quæ recte hic se gesserit, syderis in numerum referri asserit, quæ male, in muliebri corpus demitti; utriusque vero post mille annorum curriculum novæ vitæ optionem dari; & quæ novis sese contaminavit vitis, in pecudum corpora relegatum iri; neque malorum finem ante habituram, quam adhaerentes sibi ex elementorum colluvie sordes ratione depulerit. Quæ in libro De universitate à Tullio Latine reddita, & ab Alcino cap. 16. repetita extant.

Postremo nimium obterenda Valentiniæ hæreseos desiderium Origeni errandi causam obtulit, nam cum illi damnari non posse crederent, qui essent spiritalis natura; servari, qui terrenæ; & inter hos Diabolum censferent, Angelos inter illos: Origenes in diversa abiens cœspitavit, asserens Angelos damnari posse, & aliquos re ipsa quandoque damnari; Diabolum servari posse, & revera servatum aliquando iri.

XXI. Minime ergo mirum est Platonis, Platoniorumque dictata audientem Adamantium, & Christianis eadem non fatis caute proponentem, explosum à Patribus ac rejectum fuisse. Futuram illam Diaboli conversionem & salutem amare huic exprobrat Epiphanius in Epist. ad Ioh. Hierosol. cap. 3. & in Synopsi Tomi 1. Panarij libr. 2. cap. 18. Exprobrat & Theophilus Paschal. 2. his verbis: *Talis pastor gregis morbidi Christum ubique sugillat injuria, & Diabolum honore suffollit, dum illum asserit purgatum vitis atque peccatis pristina aliquando gloriam receptorum, & hunc regnare desistere, simulque cum Diabolo sub Patris imperio redigendum.* Hieronymus Epist. 59. ad Avit. cap. 11. dixisse eum queritur, *Omnes creaturam secundum Apostolum, vanitati esse subjectam, & liberari in revelationem filiorum Dei:* & in Epist. 61. ad

D Pammach. cap. 3. *Quod dicat & Diabolum, & Demones acturos penitentiam aliquando, & cum sanctis ultimo tempore regnatos: quod & fufius explicat cap. 5. & in Epist. 65. ad Pammach. & Ocean. cap. 2. sensisse illum ait Post multa sæcula, atque unam omnium restitutionem, idipsum fore Gabrielem, quod Diabolum; Paulum, quod Caipham; virgines, quod prostibulas: & in Epist. 75. ad Vigilantium scribit veniam tunc hominibus condonandam existimasse Origenem, quando Diabolo condonabitur: & libr. 1. adv. Pelagianos, cap. 9. Si autem, inquit, Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, & Diabolo tribuit penitentiam, quid ad nos? & libr. 6. in Isaia 14. 20. Vbi sunt ergo qui dant Diabolo penitentiam, & dicunt illum posse mundari? & libr. 8. in Isaia cap. 27. Qui dicunt Diabolum acturum penitentiam, & veniam consecuturam, interpretentur nobis quomodo hoc accipiant, quod scriptum est: Et interficiet draconem qui est in mari:*

E & libr. 1. in Dan. 3. 96. *Quidam pessime ad Diabolum referunt, quod in consummatione & fine mundi etiam ipse recipiat notitiam Dei, & omnes ad penitentiam cohortetur. Accerrime vero in Iona 3. 6. adversus doctrinam hanc invehitur: Alioquin, inquit, si omnes rationabiles creaturae æquales sunt, & vel ex virtutibus, vel ex vitis sponte propria aut sursum eriguntur, aut in ima merguntur, & longo post circuitu atque infinitis sæculis, omnium rerum restitutio fiet, & una dignitas militantium; quæ distantia erit inter virginem & prostibulam? quæ differentia erit inter matrem Domini, & (quod dictu quoque scelus est) victimas libidinum publicarum? idemne erit Gabriel, & Diabolum? idemne Apostoli, & Demones? idemne Propheta, & Pseudopropheta? idem Martyres, & persecutores? Finge qualibet, annos & tempora duplica, & infinitas atates congere cruciatibus: si finis omnium similis est, præteritum omne pro nihilo est, quia non querimus quod aliquando fuerimus, sed quid semper futuri simus. Aliis huiusmodi plerisque referendis superfedeo. Miror itaque quid in mentem venerit Halloxio, cur negaret Epiphanium, Theophilum, & Hieronymum quicquam de ea re prodidisse. Cum cætera autem Origenis commenta defendi posse dicat Augustinus, istud frustra ab ejus defensoribus excusari fatetur: *Quis enim Catholicus Christianus (verba sunt Augustini) vel doctus, vel indoctus non vehementer exhorreat eam quam dicit purgationem ma-**

Hallex. l. 4.
Origen. def.
quasi. 5.
Augustin.
lib. 43. ad
Quintilianid.

lorum, id est, etiam eos qui hanc vitam in flagitijs & facinoribus, & sacrilegijs, atque impietatibus, quamlibet maximis sinerunt: ipsam etiam postremo Diabolum atque Angelos ejus, quamvis post longissima tempora purgatos atque liberatos, regno Dei, lucique restitui; & rursus post longissima tempora omnes qui liberati sunt, ad hæc mala denuo relabi & reverti, & has vices alternantes beatitudinum & miseriarum rationabiles creaturae semper fuisse, semper fore? De qua vanissima impietate adversus Philosophos, à quibus ista didicit Origenes, in lib. De Civitate Dei diligentissime disputavi. Libro, opinor, se-

A *νοι μάλλον ἢ ἡμᾶς ἢ ἀνάστασις ἰδίου καὶ πίνης σωματικῆς βροχίαιτα, ἐπὶ αἰ λήθειαι ἢ γρηγοῦν τοιαῦτα ἀπείρουσι. ἔπος καὶ τὰ ἀπὸ γάμου γεγραμμένα, καὶ ἀνδρῶν, καὶ γυναικῶν μερῶν τις ἐπὶ τῷ ἡρώδῃ, καὶ οἰκδροῖσι συνουσίαις ἡμῶν καὶ τῶν γρηγοῦν, δι' αὐτὴν ἀπολύσειν ἐπὶ τῇ ἀποστασίᾳ ἀναστῆναι. ἐν μολυσμῶσι πᾶσι ὄντων ἔκταρσι πᾶσι ἢ γρηγοῦν ἀποστασίαις.* Adversus eandem haeresim pari modo exandefcit libr. 2. *ἀπὸ ἀρχῶν*, cap. 12. & Prologo in Cantic. *Simpliciores quidam nescientes distinguere ac fecerere quae sint quae in Scripturis divinis interiori homini, quae vero exteriori disputanda sint, vocabulorum similitudinibus falsi ad ineptas quasdam fabulas & figmenta inania se contulerunt, ut etiam post resurrectionem cibis corporalibus utendum crederent, potumque sumendam non solum ex illa vite vera & vivente in sacula, verum & ex his vitibus ligni.* Ea praeterea de resurrectione, deque poenis Damnatorum opinatus est, quae Chilionetarum vanania ex adverso repugnant. Inde Hieronymus in Praefat. libr. 18. Commentar. in Isaiam, quae est ad Eustochium, adversus Millenarios disputans, errorem illorum eorum errorum qui resurrectionem tollunt contrarium & oppositum esse agnoscit: & Iustinianus in Epistola ad Quintam Synodum quam exhibet Cedrenus, doctrinam Pythagorae & Platonis, huiusque adeo verba super his mille annorum periodis exponens, eam Origeni nusquam tribuit.

XXIII. Quamvis autem manifestum erroris teneamus Origenem in quaestione de poenarum & beatitatis perennitate; multa tamen in eius defensionem adduci possunt, cum ex eius deprompta scriptis, tum apud laudatos Scriptores conquisita. Quae priusquam attingamus, dignum illud animadversione est quod commemorat Auctor Praedestinati, quem edidit Iacobus Sirmondus, Haer. 43, Ampullianum quemdam Hareticum Bithynum in eam incurrisse haeresim, *ut diceret omnes criminosos cum Diabolo & Daemonis eo usque in gehenna decoqui, usquequo pari redditi possint inde mundi & immaculati eundi*: quapropter cum universam Ecclesiam adversum se commovisset, vitiatos a se libros Origenis, & eos praecipue qui sunt *ἀπὸ ἀρχῶν* in sententia sua praesidium protulisse. Addit deinde libelli Auctor: *sed qui sani sensus est, & habet splendidos oculos, sic videt addita in Origenis opusculis mala ista, atque cognoscit, sicut si in stragulo coccineo pannos albos, aut cuiusque alterius coloris cernat adfatos.* Nunc quae pro se ipse Adamantius suppeditat, colligamus. Primum Hom. 8. in Levit. esse ait peccata quaedam, quae post hanc vitam nobiscum transeunt, & esse in ipsis quaedam ita animabus infixata, ut nequeant aboleri. Homilia 4. in Isaiam nesciri pronuntiat, quae post mundum evenitura sint: *Novissima, inquit, ut sunt, non valent enarrari. Quis annuntiat de novissima? ait Scriptura.*

D *Qua videmus (ut tamen concedamus quia aliqua videmus) media sunt: quae ante mundum fuerint, ignoramus; fuerunt porro quaedam ante mundum. Quae post mundum secutura sunt, ad certum non apprehendimus: erunt autem alia post mundum. Tum postea: Ea quae post extremum saeculum futura sunt in sacula saeculorum, quis potest exponere? Carrularum est hominum horum notitiam polliceri, nescientium quia homo ea tantum potest capere, quae media sunt, & ea quae post mundum usque ad consummationem in iudicio sunt futura de poenis, de retributione: & horum quoque multa absconsa sunt nobis, ut propter hoc quidem scriptum sit: Duabus velabant faciem. Unde res eas pertractaturus libr. 1. *ἀπὸ ἀρχῶν*, cap. 6. hac obtestatione Lectoris mentem occupat: Quae quidem a nobis etiam cum magno metu & cautela dicuntur; discutientibus magis & pertractantibus, quam pro certo ac definito statuentibus. Inducatur namque a nobis in superioribus est, de quibus manifesto dogmate terminandum sit, quod & pro viribus nos fecisse puto cum determinate loqueremur. Nunc autem disputandi specie magis, quam definiendi, prout possumus, exercemur. Atque hac admonitione praemunitam dissertationem altera hac excipit, initio capituli sequentis: Haec quidem, quae superius disseruimus, in generali nobis sermone digesta sunt, per consequentiam magis intellecta, quam definito dogmate pertractata atque discussa de rationabilibus naturis, secundum eum locum quem de Patre, & Filio, & Spiritu sancto pro nostris viribus exposuimus. Nunc ergo videamus quae sint de quibus differre in consequentibus convenit secundum dogma nostrum, id est secundum Ecclesiae fidem. Magis etiam fluctuat Tom. 28. in Ioh. p. 351. quaerens an aliquando vinculis solvendus sit, necne, homo ille impudens, qui eum absque nuptiali veste ad convivium accessisset, mitti iussus est in tenebras exteriores, ligatis pedibusque manibusque: καὶ ὁ δὲ ἠμψαίνε, inquit, τὰ ἀπὸ ἀπολύσεως ἰσομῶν γεγραμμένα*

E *ἀπὸ ἀρχῶν, ἢ δοκεῖ δὲ οὐ ἀσφαλὲς ἔστι ἢ κατελεγεῖν ἢ ὑποτιθεῖν, μετὰ τὰ τὸ μὴ γρηγοῦν ἀπὸ ἀρχῶν, καὶ ἰσομῶν.* & libr. 8. in Epist. ad Rom. *Verum haec ipsa purgatio, quae per poenam ignis adhibetur, quantis temporibus, quantisque saeculis de peccatoribus exigat excrucietur, solus scire potest ille cui Pater omne iudicium tradidit.*

F *Facit & illud pro Origene quod libr. 3. ἀπὸ ἀρχῶν, cap. 6. legitur: cum enim tamdiu Deum dixisset futurum omnia in omnibus, quamdiu animae absque ulla materia corporalis admixtione perseverassent, addit demum: In quo statu etiam permanere semper & immutabiliter Creatoris voluntate est credendum. fidem rei faciente sententia Apostoli dicentis: Domum habemus non manufactam aeternam in caelis. Nisi haec forte de suo Rufinus interpres attexuit. Et id subsidium quoque praestat Adamantio, quod scriptum est Tractat. 34. in Matth. Nullus enim ignis inter homines est aeternus, sed nec multi temporis, extinguitur enim cito. Aeternus autem ignis est*

ille, de quo & Esaias dicit in fine Prophetia sua: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguitur. & quod Homil. 35. in Luc. Quod si magnam pecuniam debuerimus, sicut ille qui scribitur decem millia talenta debuisse, quanto tempore claudamur in carcere, donec reddamus debitum, non possumus manifeste pronuntiare. Si enim qui parum debet, non egredietur nisi exolvat minutum quadrantiem; utique qui tanto debito fuerit obnoxius, infinita ei ad reddendum debitum secula numerabuntur. Quinctiam certam aliquando, & immutabilem felicitatem futuram concedit libr. 4. *Ἐπι ἀγῶν*, cap. 2. Sed & conminationes postea sunt: his qui pravaricati fuerint Legem; necnon & his qui purificatione indigebant, diversa purificationum genera, velut qui frequentius essent pollutandi, traduntur; ut per hoc tandem ad illam unam purificationem veniant, postquam pollut ultra non licet.

XXIV. Vti possumus praeerea ad tuendum aliqua ex parte Origenem testimonio quodam, quo damnatis quidem aditum ad beatitatem patefactum aliquando iri statuit, Diabolo autem penitus interclusum. Habetur illud libr. 8. in Epist. ad Rom. ibique Luciferi casum à lapsu Israelitarum differre asseverat: Illorum enim, inquit, vel in fine saeculi conversio erit, tunc cum plenitudo Gentium subintraverit, & omnis Israel servus fiet: istius autem qui de caelo cecidisse dicitur, nec in fine saeculi erit ulla conversio. Inde est quod vehementer succenset in Epistola ad Amicos suos Alexandrinos iactatum fuisse in vulgus se dicere, Patrem malitiae ac perditionis, & eorum qui de regno Dei ejiciuntur, idest Diabolum esse salvandum: quod, inquit, ne aliquis quidem mente motus & manifeste insaniens dicere potest. Propterea Hieronymus Apolog. 2. in Rufin. cap. 5. palam cum hoc crimine exolvit, quod alias ipsi per sepe obiicit: Asserit Candidus, inquit, Diabolum pessime esse naturam, & qua salvari numquam possit; contra hoc recte Origenes respondit non cum peritura esse substantia, sed voluntate propria corruisse, & posse salvari. Hoc Candidus verit in calumniam, quasi Origenes dixerit Diaboli naturam esse salvandam. Quod ille falso objecerat, hic refutat.

XXV. Nempe rebus ab Ecclesia nondum hoc tempore definitis varia animo agitavit Origenes, quod & ab aliis subinde Patribus factum observamus. Iustinus Martyr in Dialogo cum Tryphone decrevisse videtur poenas Damnatorum per mortem animarum esse finiendas: ἀλλὰ καὶ ἡ δὲ Ἐκκλησία οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἀλλὰ ὁ Θεὸς ὁ ἰσχυρὸς ὁ ἀληθινὸς ὁ ἀεικλής τοῦ καὶ ἀλλὰ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτελεῖται καὶ κρείττονι πρὸς τὸν ἰσχυρὸν καὶ τὸν ἀδικῶν καὶ ποιητῶν ἐκ τῆς γῆς, ὁ καὶ κρείττων ἐκείνων καὶ ἰσχυρὸς πᾶσι καὶ ἰσχυρὸς τῶν θεῶν καὶ ἀδικῶν, ὁ ἀδικῶν καὶ ἀδικῶν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἀδικῶν καὶ ἀδικῶν ἐκ τῆς γῆς. Verum enimvero neque mori dico animas omnes: revera enim malis optandum id & opportunum esset. Quid ergo? piorum quidem in meliori loco manere, D iniquas autem & malas in pejori, iudicij tempus expectantes. Atque ita quae digna Deo apparuerint, non moriuntur amplius, illae vero puniuntur, quamdiu eas & esse & puniri Deus voluerit. Eandem arripit doctrinam Irenaeus libr. 2. cap. 64. ubi animas non secus ac alia Dei opera tamdiu superesse & perseverare asserit, quoad usque ea Deum & esse & perseverare voluerit: nec multo post: Non enim ex nobis, inquit, neque ex nostra natura vita est, sed secundum gratiam Dei datur: & ideo qui servaverit datum vitam, & gratias egerit ei qui praeiitit, accipiet & in saeculum saeculi longitudinem dierum; qui autem abiecerit eam, & ingratus extiterit factori ob hoc quod factum est, & non cognoverit eum qui praeiit, ipse se privas in saeculum saeculi perseverantia. Arnobius animas tormentorum diuturnitate & saevitia consumtum iri & extinctum arbitratum est; atque hanc esse mortem aeternam impiis hominibus tam saepe in Scriptura intentatam: piorum vero & E sanctorum hominum animas felici immortalitate ac vita aeterna petfui. Quamobrem animas humanas ancipitis esse, mediaeque vitam inter & mortem ac ambiguae naturae libro secundo iterum iterumque repetit. Gregorius Nazianzenus Orat. 39, Hareticos difficilem & diuturnum ignis baptismum suscepturos minatur, nisi ab haeresi discedant, quo igne omnis malitia sic tamquam foenum exurenda sit. Oratione vero sequenti dubitat utrum sempiternae Damnatorum poenae futurae sint, an vero à Deo pro sua humanitate breviantur. Narrat profecto Symeon Metaphrastes in vita S. Cyriaci cap. 10, cum à Cyrillo monacho quareret Cyriacus, quanam praecipue dogmata tuerentur Nonnus, Leontius, aliique Novae Laurae Origenista, respondisse Cyrillum affirmare illos Dogmata de praesistentia, & restitutione in eundem statum esse media & ab omni periculo aliena; dicentes illa eis ad hoc ferre testimonium, quae alicubi in suis Apologeticis magnus Gregorius ita reliquit scripta: Mihi videtur res non vilis nec contemnenda, dare in tempore unicuique dimensum orationis, & dispensare in iudicio veritatem nostrorum dogmatum, quae de mundo, aut de mundis philosophantur, de materia, de anima, de intelligentia, & naturis intelligentibus, tam praestantioribus, quam deterioribus; de providentia qua omnia colligat quae videntur evenire ratione, & quaecumque praeter rationem inferiorem & humanam: & quae praeterea de prima nostra constitutione, figurisque, & veritate, & testamentis, & Christi primo adventu, & secundo: in his enim & assequi est non inutile, & non assequi vacat periculo. Hoc Origenistis praesidium eripere conatur Aloysius Lipomanus Veronensis Episcopus; sed quidquid tamen afferat, videtur id sibi voluisse Gregorius has quaestiones nondum satis liquidas, nec per Ecclesiam fuisse circumscriptas. Quid hoc est autem quod ibidem subiicit Cy-

A riacus, existimasse Origenistas illos, quod in pristinum statum resurrectione, poterunt quacunque sunt ratione predicta, ad *Damones usque fabricaciones, idest secula* ? Nam *Aones*, aliaque Valentinianorum *nequitate* Origenes fati averfabatur. Gregorius alter Origenianam sententiam absque ulla dubitatione amplectitur in Disputatione de anima & resurrectione, qua animas exentas corporibus, & *Damones* quoque, omni olim deposita vitiositate Christum esse confessuros declarat: & alio Dissertationis ejusdem loco Deum ait non aliter esse posse omnia in omnibus, juxta Apostoli sententiam, quam evulsa funditus & extirpata omni nequitia. Alia deinde permulta huic adstruendo congerit, quae vitandae causae prolixitatis praetereo. Catechetica praeterea orationis capite 8, post hanc vitam curati a Deo pravos animi affectus affirmat, qui in hac vita sanari per virtutem non poterunt: tum cap. 26 non homines duntaxat nequam, & impios, sed peccati etiam auctorem Diabolum a Filio Dei beneficio affectum docet, quem ita expurgari ait, quemadmodum aurum adhibito igne expurgatur, secreta & excocta fequiore materia; tandemque aliquando per longos temporum ambitus consumto quod naturae inest omni malo, Damnatos in integrum iri restitutum, ut uno ore gratias creatae res univeree Deo refundant. Autum itidem in exemplum asciscit cap. 35 libri ejusdem, & ne futurae quidem spe salatis eos intercludit, qui neque baptismi, neque poenitentiae, nec ulla denique purgatione vitae noxas eluerunt. Verum intercedit Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, qui ut hujus opinionis labem a Gregorio Nysseno abstergeret, librum scripsit, cuius excerpta habet Photius Cod. 233. Hoc opere demonstrandum sibi proponit Germanus, ab eo errore alienum fuisse Gregorium; si qua vero in ejus scriptis illuc videntur pertinere, fuisse ab Origenista intexta, vel certe depravata. Idipsum se inaudisse narrat Nicephorus libr. 11. cap. 19. Ne Ambrosius quidem ab Origene dissonat, cum Psalmum 118 exponens, reos supplicii subiici censet, quia iis aliquando eximendi sunt; Diaboli vero poenam differri, ut numquam finiatur. Quo accedit Ambrosiaster in Epistol. ad Ephes. cap. 2, Ecclesiam docens, etsi sancta dicatur, hominibus tamen vitiosis constare, non perituris quidem, sed per ignem purgandis; & in cap. 3. praedicationem Ecclesiasticam ait *Demonibus* proficere, ut detrectato Diaboli imperio ad Deum convertantur. Cauter quoque observandum est Hieronymum, qui tot Origeniano nomini contumelias infligit, ad fere in Origene super hac quaestione arguere, quod Diabolum poenis liberandum esse assererit, quamvis contrarium fateatur alicubi, ut notavimus; de liberatione vero hominum siluisse ipsum. Itaque abnormia disserit quaedam, & a fide aliena libr. 1. advers. Pelagian. cap. 9, poenas tradens sempiternas destinari Diabolo, & hominibus impiis; at iniquis & peccatorum reis temporales solummodo. Impium autem ab iniquo ita distinguit: *omnis impius iniquus est & peccator: nec recipitur ut positum dicere, omnis peccator & iniquus etiam impius est: impietas enim proprie ad eos pertinet, qui notitiam Dei non habent, vel cognitionem transgressionem mutant; peccatum autem & iniquitas pro qualitate vitiorum post peccati & iniquitatis vulnera recipit sanitatem.* Postmodum sententiam suam cum Origeniana ita componit: *si Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non esse perdendas, & Diabolo tribuit poenitentiam, quid ad nos, qui & Diabolum & satellites ejus, omnesque impios & pravos dicimus perire perpetuo: & Christianos, si in peccatis praevenerint, salvandos esse post poenas?* Clara sunt & illa in quibus finem ponit Commentariis suis in Isaiam, dicens neutiquam evulgandum esse illud dogma, quod Damnatorem terminat poenas, ne metu supplicij aeterni ablato, magis sese licentia prorumpat. Denum sic definit: *Et sicut Diaboli, & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo: Non est Deus, credimus aeterna tormenta; sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur & misiam clementiae sententiam iudicis.* Haec cum Commentariis quoque suis in Epistolam ad Ephesios aspersisset, reprehensus est a Rufino Invect. 1, & 2, huius licet reprehensiones devitare conetur Hieronymus libr. 1. Apolog. adv. Rufin. cap. 6. Libro vero ejusdem Apologiae secundo, cap. 1, haec habet: *Quod autem imprecatur fratribus, hoc est criminatorem tuis, aeternos ignes cum Diabolo, non tam fratres mihi videris premere, quam Diabolum sublevare, cum istem, quibus homines Christiani, ignibus puniendus sit: quasi alio ignis genere Diabolus cruciandus sit, alio homines Christiani.* Itaque Stanislaus Pannonius Anabaptista hunc Origenis propugnans errorem, in libro De divina philanthropia, Hieronymi auctoritatem non sine ratione usurpat, immeritoque a Sixto Senensi ob eam rem reprehenditur: nam quamvis nefariae penitus & damnatae doctrinae defensionem susceperit Hareticus ille, in coque impudenter egisse fatendum sit; Hieronymi tamen patrociniū absque impostura & mendacio, quae ipsi obiecit Sixtus, sibi adsciscit. Proferantur enim licet sexcenta Hieronymi testimonia, quibus contrarium tradidit; unum inde illud efficitur, mutasse illum aliquando sententiam, nec unice semper opinioni adhaesisse. At par pari retulit Hieronymus, quo Rufinum remorderet, qui cum haec ad Anastasium Papam

Sixt. Sen.
lib. 6. lib.
Ann. 1590.

in Apologia fidei suæ scripsisset: *Si quis negat Diabolum æternis ignibus mancipandum, partem A cum ipso æterni ignis accipiat, ut sentiat quod negavit*; in suspicionem tamen assertæ Diaboli fatalis vocare tentavit Hieronymus Apolog. 2. cap. 1. eam à se licet suspicionem propulsare Rufinus Invektiva prima laborasset. Verum omisso hoc Rufini loco, quem non sine cavillatione in sequiorem trahi posse sensum putamus, aperte definit in Symbolo sempiternis quidem tormentis cruciandum esse Diabolum; fontes vero homines, temporarii & aliquando finiendis: nam quid aliud sibi velle potest, cum affirmat futurum ut peccatores absque interitione sua debitas luant penas? & iustis quidem perpetuitatem gloria, peccatoribus autem prolixitatem confusionis & pœnæ Deus ministrer? Recte quidem & ex Ecclesiæ præscripto de pœnarum perennitate diserunt Chrysostomus & Augustinus, sed uterque tamen peculiare illud habet, quod cruciatus Damnatorum, si minus finire, at vivorum certe precibus & sacrificiis mitigari putavit; hic in Enchiridio ad Laurentium, cap. 110, & 112; ille in 3. Homil. in Epist. ad Philipp. Profusus vero Platonissat Synesius Epistol. 44. ad Iohannem: Dæmones quippe ait expiandis sceleribus præfectos eandem in animas artem, quam fullones in fordidas vestes exercere: animarum ergo quarumdã non magno labore abstergi maculas, pristinumque induci nitorem; aliis vero ita inolitas esse sordes, ut nulla lotione, purgatione nulla mundari possint: cætera meri sunt Platonissimi. Comparatio illa purgandæ animæ, cum panno sordido fullonis arte mundando, ut & aliæ à Patribus ad id explanandum argumentum cum igne & auro instituta, profecta videntur ex his Malachia 3. 2, 3. *Ipse enim quasi ignis constans, & quasi herba fullonum: & sedebit constans, & emundans argentum, & purgabit filios Levi, & colabis eos quasi aurum, & quasi argentum: & ex illo Ieremiæ 2. 22. Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus.* Prius illud Malachia usurpavit Origenes libr. 6. contr. Cels. cum quereretur quare vallis Ennon, quæ ipsa est Gehenna, & pœnarum locus, in eadem tribu, Benjaminica nimirum, in qua Hierusalem, censeretur; respondetque locum hunc pœnarum accipi pro cruciatibus purgatorii, qui à cœlestis Hierosolymæ rege ac Domino animæ infliguntur, secundum verba à Malachia adducta. Subnectit demum mysteria hæc silentio obfignanda, ne homines nequam in vitium effrænes ruant, quippe qui ne pœnarum quidem æternarum, & sine earentium opinione ac metu à sceleribus absterreantur. Quod expressit Hieronymus in fine Comment. in Isaiam. Perस्पiciuum est itaque sententiam hanc de terminandis aliquando Damnatorum suppliciis, Origenis ætate, multisque post annis, D nondum clara hæreseos & expressa nota fuisse infamatum, ut pote quam nonnulli de coetu Patrum, ijque non infimi puncto suo comprobant. Quocirca Facundus Hermianensis lib. 4. cap. 4. scribit Domitianum Ancyranum, Origenianæ doctrinæ defensorum, in libello quem scripsit Vigilio Papæ, conquerentem de his qui contradicebant dogmatibus Origenis, afferentis animas humanas ante corpora in quadam beata vita præexistisse, & omnes que fuerint æterni supplicio destinata, in proximam beatitudinem cum Diabolo & Angelis eius restitui, dicere etiam hæc: *Profulserunt ad anathematizandos sanctissimos & gloriosissimos Doctores, sub occasione eorum qua de præexistentia & restitutione mota sunt, dogmatum, sub specie quidem Origenis, omnes autem qui ante eum, & post eum fuerunt sanctos anathematizantes.*

Hall. Orig.
defens. libr.
4. quæst. 4.

Petrus Halloxius Origenianarum partium insignis patronus duobus fere modis obiectum Adamantio crimen amoliri studet; nam vel cum conatur ostendere non dixisse quidem damnatos & Dæmones ad superiora regressuros, sed regredi tantum posse, idque certis quibusdam conditionibus, quæ cum neutiquam possint contingere, non aliter intelligendum Origenem, ac si omni penitus liberatione Diabolum, damnatosque homines privasset. Conditiones autem illæ sunt huiusmodi, posse Angelos & Beatos ad ima provolvi, si libertate utentes arbitrii à virtute deficiant; ac è contrario ad summa posse Damnatos & Dæmones pervenire, si gratia adjuti divina respiscant: cum autem nullo profus modo futurum sit ut hi respiscant, illi à virtute deficiant; hinc colligit Halloxius arbitratum fuisse Origenem nec à beatitudine dilapsuros illos, nec hos pœnis iri liberatum. *Quare, inquit, quoties dicit Origenes Diabolum posse salvari, intelligendus est dicere ex parte nature, non ex parte malitiæ; sive quod natura ejus non sit repugnans saluti. Hoc enim tenebant Valentiniani. Quam levis sit hæc excusatio, satis, ni fallor, probatum est superioribus testimoniis, quæ non solum de natura, sed absolute & simpliciter felicitatem Damnatis & Dæmonibus pollicentur. Plus habet roboris in specie Halloxij defansio altera, quæ in copiosa Origenianorum locorum congerie posita est, quibus æternæ Diabolo & Damnatis pœnæ, æterni ignes adscribuntur. Nam quod dixerat Origenes αἰώνιον, Interpretes Latine, æternum, reddiderunt. Tota ergo argumentationis vis in vocis illius, αἰώνιον, propria significatione posita est.*

XXVI. *Αἰών* non simplici notione gaudet, nam modo finitum tempus, modo indefinitum, modo infinitum sonat. Helychius: αἰών, ὁ ὅτι ἔστι ἀπὸ ἀρχῆς ὁ ἔστι τῶν πᾶσι χρόνοις. Plures etiam Iohannes Damascenus libr. 2. De fide orthod. cap. 1.

- A cap. i. vocis αἰών significaciones proponit, quæ partim ad terminatum, partim ad interminatum temporis spatium pertinent. Aristoteles i. De cælo, factam putat vocem αἰών, ab αἰδῶ, quæ aternitatis notatio continetur. Hanc originationem deinde usurparunt Plotinus, Proclus, Etymologus, & alij. At eo tamen vocabulo utrumque tempus exprimi fateatur ibidem Aristoteles. Ab αἰδῶ prodiit Latinum ævum, inserto digamma Æolico; ut ab αἰε, αἰεῖς. Ævum igitur, ut αἰδῶ, multiplicem habet vim, modo tempus sine carens, modo terminatum designans. Prioris testes Servius in 6. Æneid. Censorinus cap. 16. & Ilidorus Originum libr. 5. cap. 38. Ævum, inquit, est ætas perpetua, cuius neque initium, neque extremitas nascitur, quod Græci αἰδῶν vocant, quod aliquando apud eos pro saculo, aliquando pro æterno ponitur. Unde & apud Latinos est derivatum. Posterioris significacionis testis Horatius Carmin. libr. 2. Od. 9. ubi ter ævo functum Nestorem dicit, qui tres ἔτους excesserat, hoc est 90 annos. Idem ævum pro tempore usurpat Epist. i. libr. 2. cum ait vestigia ruris in longum ævum mansisse. Sæpe pro ætate adhibetur, unde longævus grandævus, coævus. Ab ævo, ævitas, & per contractionem ætas: cuius idem est intellectus ac ævi, nam modo tempus æternum, modo circumscriptum signat. Ab ævo itidem æviterius, & per syncopen æternus: qua voce tempus etiam finitum aliquando exprimitur. Notabile illud Ciceronis libr. 3. De orat. Nullum est enim genus rerum, quod aut avulsam à cæteris per se ipsum constare, aut quo cætera si careant, vim suam atque aternitatem conservare possint. Errant multi, item docti, & etymologica artis principes, qui ab æternus factum putant sempiternus. Repugnat modulus syllabæ secundæ, qua corripitur. Sempiternus fit à semper; ut ab heri, hesternus; à diu, diurnus; auctore Prisciano. Quod αἰών apud Græcos, ævum apud Latinos, idem apud Ebræos significat עוֹלָם, tempus, saculum, aternitas: à radice עָלַם, quod est, abscondere, latere: fortasse quod tempus res sit vulgo ignorabilis; vel quod nobis parum liquido nota sint præterita, futura vero penitus ignota; vel quod tempus tacite & occulte subrepat. Diceret ad hanc originem respexisse Horatium cum scripsit libr. 1. Od. 12.

Crescit occulto, velut arbor, ævo
Fama Marcelli.

& Ovidium Metam. 10.

Labitur occulte, fallitque volatilis ætas.

Valet ad superiorum confirmationem, quod habetur Deuteron. 15. 17. de homine qui se in voluntariam & æternam servitutem mancipat: *Assumes subulam, & perforabis aurem eius in janua domus tua, & serviet tibi usque in æternum.* Ebr. וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם. LXX. καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος εἶς τὸ αἰῶνα. Cui simile illud Horatij:

Serviet æternum, quia parvo nescit ui.

Vtile etiam hoc Hieronymi in Ezechielis cap. 26. vers. ult. *Et ultra non eris in sempiternum: sicut ut in Ebræo עוֹלָם, & in Græco αἰῶν scribitur, unam saculum significat, juxta illud Esaiæ, qui post septuaginta annos dicit Tyrum restituendam in integrum statum. Atque aut in unum saculum, id est humanæ temporis ætatis septuaginta annorum numero supputari, & salmista dicente: Dies annorum nostrorum in ipso septuaginta anni. & istud in Galat. 1. In Ebræo saculum, id est עוֹלָם, ubi iterum possum habuerit, aternitatem significat: ubi vero sine λ scribitur, annum quinquagesimum, quem illi Iubilæum vocant. αἰῶν vero non infinitum tempus, sed indefinitum significat in istis Luca 1. 33. *Et regnabit in domo Jacob in æternum, eis ἕως αἰῶνας.* nam si id spatium temporis interminatum exprimeret, quorsum adderetur: *Et nequi eius non erit finis.* Id sibi vult ergo Lucas, sive potius Gabriel: Obtinebit ille quidem in domo Jacob regnum diuturnum, ac nullo fine cariturum. Sæpe igitur τὸ αἰῶνα τῶν τῶν, pro præsentis tempore, & τὸ αἰῶνα ἰσχυρόν, ac τοῦ αἰῶνος ἰσχυρόν, pro futuro, in Novo Instrumento reperias. Inde Origenes Homil. 6. in Exod. *Quoties in saculum dicitur, longitudo quidem temporis, sed esse finis aliquis indicatur: est in aliud saculum dicatur, aliquis sine dubio longior quidem, tamen ponitur finis: & quoties sacula seculorum nominantur, fortasse licet ignota nobis, tamen à Deo statutas aliquis terminus indicatur: & libr. 2. *Et apud 2. cap. 3. Movet autem in hoc Scriptura sancta auctoritas, quæ dicit in saculum & adhuc. Et adhuc enim quod dicit, plus aliquid sine dubio quam saculum vult intelligi. Et vide ne illud quod dicit Sator: Quia volo, ut ubi ego sum, & isti sint mecum; & sicut ego & tu unum sumus, & isti sint in nobis unum, ostendere videatur plus aliquid quam est saculum, & sacula; fortasse etiam plus quam est sacula seculorum; id videlicet, cum iam non in saculo sunt omnia, sed omnia, & in omnibus Deus. Igitur neque in saculum, neque in sacula seculorum spatium interminatum significare voluit Origenes. Quorsum ergo ait Cæsius Dial. 3. existimasse illum finitum iri supplicia Damnatorum, *ἐὰν τὸ αἰῶνος μόνον εἴη τῶν καὶ κολαστικῶν τῶν καὶ τῶν αἰῶνος αἰῶνος.* Quod æternum tantum dixerit Dominus piacularem ignem, non æternum in sacula? Ad stipulatur superioribus Leontius Byzantius, qui Origenista dicere ait, *ὅτι τὸ τὸ αἰῶνος ὄνομα ἐστὶν ὡς ἐλαστικὸν χεῖρὸν ἀμυλῶν, καὶ ὅταν εἰσὶν ἢ γέσθῃ ὅτι αἰῶνος ἐστὶν ἢ κολαστικῶν, ἢ λέγῃ εἰ μὴ ἐστὶν ὡς ἐλαστικὸν χεῖρὸν.* Nomen αἰῶνος de tempore terminato intelligi, & cum ait Scriptura αἰῶνιως esse punitionem, non nisi finitum tempus si-***

gouiscare. Tum fatetur, ὅτι πρὸς τὸν τοῦ αἰῶνος ὄνομα καὶ ὡσαύτως ὡς ἐστὶν ἡ γὰρ ἡ πολ- A
λαὸς ἐστὶν ἀεὶ ὡσαύτως ἡ γὰρ ἡ πολ- B
πύρα ἴσως προ φησὶν ἰσως ἰσως. Subiectam vero Origeniani hujus dogmatis confutationem
ab aliis iam contritam usurpavit.

Primitivi sui notationem representat αἰῶνος, rem indicans quandoque infiniti tempo-
ris; quandoque rem certi temporis & terminati. Quapropter saeculares ludos centenis
fere quibusque recurrentes annis, αἰωνίως Graeci dixerunt. Frustra ergo in Origenis gratiam
& tutelam ea adducuntur testimonia, in quibus infernum ignem, aeternum fore pronun-
tiat, vel ut Graece scribebat, αἰώνιον. hac enim voce longum, sed finitendum tempus intel-
lexit. Qualem igitur huic vocabulo affingebat sensum, talem illi à Scriptoribus sacris
fuisse inditum censebat. Memoranda in id argumentum scripsit Augustinus in libello B
Contra Priscillianistas & Origenistas; nam cum ad eum Commonitorium scripsisset Oro-
sius, quod huic Augustini opusculo praefigi solet, in quo iactari ex Origenis libris con-
querebatur tartarum illum ignem, qui aeternus praedicatur, juxta etymologiam Graecam non
esse perpetuum, etiam Latino testimonio adiecto, quia dictum sit, In aeternum, & In saeculum saeculi.
Respondet Augustinus cap. 6, & 7. geminum esse intellectum vocis αἰών, aliquando saecul-
um, aliquando aeternitatem notantis; at vocem αἰών, rebus sine carentibus imponi so-
lere. Quod ita tamen non esse & nos supra probavimus, & facile probatur ex duobus Scri-
pturae locis, quos sibi objicit Augustinus, & frustra, si quid video, solvere satagit. Prior sa-
pissime in Pentateucho occurrit, cum ceremoniis & ritibus Legis antiquae institutis, dicit
Deus: Hoc vobis erit legitimum aeternum. Quamquam, inquit Augustinus, si diligentius dicta in- C
telligantur, ea forsitan quae illis sacramentis significabantur, spem non erant habitura. Ita enim, ne len-
gus abeam dicimus aeternum Deum, non utique istas duas brevissimas syllabas, sed quod eis significatur.
Quasi vero cum facit Deus, ut non nisi indutus lineis feminalibus Tabernaculum testi-
monij ingrediatur Aaron; additque, Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini eius post eum,
id non ad mandatum proxime institutum, sed ad mysterium mandato hoc significatum
pertineat. Quasi has, quae proxime scriptae sunt, syllabas legitimum sempiternum esse vel-
lit; non praecipuum syllabis illis institutum, quoad litteram, non quoad anagogicum sen-
sum. Quid est autem litteram destruere, si hoc non est? Non minus validus est sequens
locus ex Epist. ad Tit. 1. 2. Spem vitae aeternae quam promisti non mendax Deus ante tempora aeter-
na: Graece, ὅτι ἡ ἐλπίς αἰώνια. Cam autem, inquit, retrosum tempora à constitutione mundi habere D
videantur initium, quomodo sunt aeterna, nisi quia aeterna dixit, quae ante se non habent ullum tempus?
Atqui nullum licet tempus tempora illa praecesserit; ab initio tamen aliquo profuere illa
aliquando coeperunt; ac proinde ab anteriori parte finita sunt. Infirma est igitur utraque
solutio haec, & ita sane ab Augustino proposita, ut non multum ei innixus sit. Addit deim-
de, in illo Matth. 25. 46. Ibiunt illi in ambustionem aeternam, iusti autem in vitam aeternam, pa-
rem esse vocis αἰών, utrobique notationem, sive cum vitae iustis promissis, sive cum igni
malis inferendo adiungitur; ac proinde ignes sine carituros significari, quoniam vitam il-
lam sine caritatem ex aequo apud omnes constat; quod idem legitur quoque libr. 21. De
Civit. Dei, cap. 23. At id parum omnino valet contra Origenem, qui tam Beatorum felici-
tati, quam Impiorum cruciatibus terminum praeferebat.

Complures vocabuli αἰών notionem proponit Etymologus, modo vitam, modo vitam
tempus significantis: tum haec habet: αἰών καὶ ὁ πρὸς ἡλίον ἔτη αὐτοῦ & paulo post: αἰών ἡ-
μερῶν καὶ αἰών αἰῶνος ἡμερῶν καὶ αἰῶνος ἡμερῶν καὶ αἰῶνος ἡμερῶν. Prior E
modo usus est voce, αἰών, Origenes, cum dixit Damascos cruciatum iri ad mille annos;
si modo revera post mille annorum decursum in integrum restitutum iri Damascos opina-
tus est, ut supra objectum ei à Iohanne Damasceno narrabamus: posteriore fortasse, cum
eisdem tortum iri confessus est, εἰς τοὺς αἰῶνας ἢ αἰῶνων. Caeterum non est praeter Origenis
opinionem alia haec vocabuli αἰών significatio, quam notat ibidem Etymologus: αἰών καὶ ὁ
αἰὼν καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος. nam Tom. 28. in Iohann. εἰς αἰῶνα, vel εἰς αἰῶνας intelligi vult
Origenes, pro eo quod est αἰεὶ. Verba haec sunt: Ζητήσας δὲ εἶπε τὸ ἐκδηλοῦν τὸ ἴδιον γὰρ μὲν, F
εἶπε ἢ εἶρη) δὴται πρὸς αὐτὸν πρὸς αὐτὸν καὶ χριστὸν, ἐκβάλλει αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἔξωθεν, πρὸς τὸν εἰ-
αἰεὶ μὲν εἰς αἰῶνα, καὶ εἰς τὸ ἔξωθεν σκότος. ἢ εἰς τὸ αἰῶνα, ἢ εἰς τοὺς αἰῶνας; ἢ
λυθησεται ποτὶ. Nec aliter intelligendum puto vocabulum, αἰών, lib. 7. contr. Cels. 277.
καὶ αἰεὶ δὴται πρὸς αὐτὸν πρὸς αὐτὸν καὶ χριστὸν, ἐκβάλλει αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἔξωθεν, πρὸς τὸν εἰ-
αἰεὶ μὲν εἰς αἰῶνα, καὶ εἰς τὸ ἔξωθεν σκότος. ἢ εἰς τὸ αἰῶνα, ἢ εἰς τοὺς αἰῶνας; ἢ
λυθησεται ποτὶ. Nec aliter intelligendum puto vocabulum, αἰών, lib. 7. contr. Cels. 277.
καὶ αἰεὶ δὴται πρὸς αὐτὸν πρὸς αὐτὸν καὶ χριστὸν, ἐκβάλλει αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἔξωθεν, πρὸς τὸν εἰ-
αἰεὶ μὲν εἰς αἰῶνα, καὶ εἰς τὸ ἔξωθεν σκότος. ἢ εἰς τὸ αἰῶνα, ἢ εἰς τοὺς αἰῶνας; ἢ
λυθησεται ποτὶ.

QVÆSTIO DVODECIMA.

DE MVNDO, PARADISO TERRESTRI, ET ADAMO.

I. Duo de mundo quæri possunt: II. Primum, Vtrum & quo sensu dixerit Origenes mundum propter rationales naturas fuisse à Deo conditum; III. ita ut existimasse eum Patres aliqui testificantur: IV. alterum, Vtrum plures vel fuisse, vel esse, vel fore mundos existimaverit; V. quemadmodum ipsi à Patribus quibusdam objectam eēt: VI. quamquam ejus causam nonnulla adjurant. VII. Exploratur Origenis sententia de consitione Paradisi terrestris, VIII. & de scortis tunicis, quibus post peccatum Adamus indutus est. IX. Quaritur utrum dixerit Adamum per peccatum similitudinem Dei amisisse: X. & utrum homines Præadamitas existisse sibi sinxerit.

I. CIRCA quætionem de mundo duplex excutiendum venit Paradoxum Origeni adscriptum: primum, Vtrum & quo sensu dixerit mundum propter animas rationales à Deo fuisse conditum: alterum, an unicum duntaxat mundum creasse antehac, vel posthac creaturum esse asseveraverit. Quæ duo quærenda sibi proponit Origenes in tertio capite libri 2. *Ἐπι ἀρχῶν*, quod inscribitur: *De initio mundi & causis eius*.

II. Primum quod attinet, nemo non videt ex antecedenti ipsius doctrina aptum id esse, naturarum illarum gratia, quæ sunt rationis participes, mundum à Deo fuisse procreatum. Cum enim animas quocunque statu collocatæ sint, arbitrij sui libertate ad peccandum vel recte agendum uti voluerit, & pro peccatis hanc iis irrogatum iri pœnam, ut in graviora ac crassiora corpora amendantur, eam ob rem dicere debuit gravia illa corpora formari à Deo, quemadmodum ergastula ad retinendos reos construuntur. Copiosa ad id probandum Origenis habetur dissertatio libr. 2. *Ἐπι ἀρχῶν*, cap. 1. Cum ergo, inquit, tanta sit mundi varietas, atque in ipsis rationabilibus animantibus sit tanta diversitas, propter quam etiam omnis reli-

qua varietas ac diversitas putanda est extitisse, quam causam aliam dici oportebat, qua mundus extiterit: præcipue si intueamur illum finem per quem omnia restituenda in statum initij sui libro superiori disertum est? Quod utique si consequenter dictum videtur, quam aliam (ut dicimus) causam putabimus tante hujus mundi diversitatis, nisi diversitatem ac varietatem motuum, ac prolapsum eorum, qui ab illa initij unitate atque concordia, in qua à Deo primitus procreati sunt, deciderunt? In eodem pronuntiato sic concludit caput 8. libri 2. De princip. Pro motibus suis anaqueque mens bonum negligens, in contrarium boni, quod sine dubio malum est, traheretur. Ex quo videtur semina quadam & causas varietatis ac diversitatis ille omnium conditor accepisse, ut pro diversitate mentium, idest rationabilium creaturarum, quam diversitatem ex ea causa quam superius diximus, putanda sunt concepisse, varium ac diversum mundum crearet. Capite vero sequenti rem altius repetens, Deum ait ab

initio cum rationis compotes naturas creare vellent, nullam habuisse creandi illarum causam præter seipsam, suamque bonitatem: in eo autem cum nulla sit diversitas, neque ex parte rerum creandarum ulla esset, æquales eas, & undequaque similes ipsam procreasse: has vero, ut pote libero præditas arbitrio, non eodem modo omnes hac usas esse facultate, aliis in vitium ac nequitiam ruentibus, aliis ad meliora assurgentibus: atque inde rationalium naturarum extitisse differentiam: Deum autem unamquamque pro meritis ornare volentem vel ulcisci, diversitates mentium in unius mundi consonantiam traxisse, sic tamquam in unam domum, quæ vasis aureis, argenteis, & fœtilibus instruitur. Et has causas, inquit, (ut ego arbitror) mundus iste sua diversitatis accepit, dum unamquamque pro varietate motuum suorum, vel animorum, proposuitque Deus dispensat. Quocirca Tomo 19. in Iohann. p. 284.

& capite 5. libri 3. *Ἐπι ἀρχῶν*, observat creationem mundi apud Scriptores sacros novo hoc & proprio *ἐπιτολῆς* nomine nuncupati; quia nimirum de superioribus ad inferiora descensum est, non ab his animabus quæ id motuum suorum varietate meruerunt, verum & ab ipsi quæ ad totius mundi ministerium ex illis superioribus & invisibilibus ad hæc inferiora & visibilia deducta sunt, licet non volentia; vanitati quippe creatura subjecta est non volens, sed propter eum qui subjecti in ipse, quæ vel Sol, vel Luna, vel Stella, vel Angeli experient obsequium mundo, & his animabus quæ ob nimios defectus mentis crassioribus & solidioribus indigere corporibus, & propter eos quibus hoc erat necessarium, mundus iste etiam visibilis institutus est. Et mox: Talem vero ac tantum putandum est factum esse mundum, qui vel omnes eas animas, quæ in hoc mundo statuta sunt exerceri, caperet, vel omnes eas Virtutes quæ adesse eis, & dispensare eas, ac jurare paratæ sunt. Atque hæc ipsa loca librorum *Ἐπι ἀρχῶν* reprehensionis causa profert Hieronymus Epist. 59. ad Avit, cap. 2. & 3. Alia præ-

rea duo è libro 1, & 4. *ἅτι ἀρχῶν* refert Iustinianus ad calcem Epistolæ ad Menam, quæ huc A
 inferuisse supervacuum non fuerit. Prior hic est: *ὅτι διὰ ποικιλότητος κόσμου τυχόντων, καὶ
 τῶν αὐτῶν ἀσπίδων λογικῶν ἀδελφῶν, ἢ ἄλλο καὶ λέγει αἰνῶς γαρρόνοι τοὺς ἀποστόλους αὐτῶν, ἢ τὸ ποι-
 κιλῶν τὸ ἴδιον ἀποστόλων ἢ ἄλλο ὁμοίως ἢ ἐνάδος ἀποστόλων* Ita cum summa diversitate constet mundum,
 totique diversas contineat rationales naturas, quæ alia causa dicenda est cur subsistat, quam varios deci-
 dendi modos, eorum qui ab unitate similiter non desluunt? Alter ita se habet: *αἰσθητὴ μὲν ὡς ἐν ἑαυτῷ
 τυχόντων ἢ ἴδιον ἀποστόλων ἢ ἄλλο ἐν ἀσπίδων λογικῶν ὁμοίως ἢ ἐνάδος ἀποστόλων ἢ ἄλλο
 τὰ λογικῶν, ἀδελφῶν ἀποστόλων* Necessè est non præstitisse corporum naturam, sed per intervalla subsi-
 stere propter aliquos casus qui contingunt naturis ratione præditis, & quæ corporibus indigent.

III. Itaque hoc etiam nomine non Iustiniani solum, sed & aliorum convitia sensit Ori-
 genes. Quis Propheta, inquit Theophilus Pateh. 1. sentire docuit (Origenem) propter ruinam B
 & lapsus de calis animarum, Deum esse compulsam corpora fabricare? Quis iuxta beatum Lucam, eo-
 rum qui viderant, & ministri fuerant sermonis Dei, huic tradidit ad docendam, negligentia & motu, &
 fluxu de altioribus rationabilium creaturarum, provocatum Deum mundi huius condere diversitatem?
 Et postmodum: Dicit enim propter peccata intelligibilium creaturarum mundum esse capisse. Hiero-
 nymus in Epist. ad Ephes. 1. 4. non expresse Origenis nomine, sententiam ipsius exponit
 Alias dicit, inquit, ante visibiles creaturas cælum, terram, maria, & omnia quæ intra ea sunt, fuisse
 alias invisibiles creaturas, in quibus & animas, quæ ob quasdam causas soli Deo notas dejectæ sunt deor-
 sum in vallonem istam lacrymarum ..... Itaque priusquam anima ..... præcipitarentur in
 mundum, & mundus ex animabus fieret, cum habitaculis suis in infimum ipse dejectus, elegit Paulum
 Deus. Quæ quamvis ex alterius opinione recitata sint, his tamen consensisse Hieronymum C
 contendit Rufinus Invect. 1. sed calumniam à se removet Hieronymus libr. 1. Apolog. in
 Rufin. cap. 6. Augustinus vero libr. 11. De Civit. Dei, cap. 23. Origenem nominatim ado-
 ritur: *Animas dicunt, non quidem partes Dei, sed factas à Deo peccasse à Conditore recedendo; & di-
 versis progressibus pro diversitate peccatorum à cælis usque ad terras, diversa corpora quasi vincula me-
 tuisse. Et hunc esse mundum, eamque causam mundi fuisse faciendi, non ut conderentur bona, sed ut
 mala cobiderentur. Hinc Origenes iure culpa ut, in libris enim quos appellat *ἅτι ἀρχῶν*, id est, De prin-
 cipis, hoc sensit, hoc scripsit.* Atque hæc valide postmodum oppugnat. Oppugnat etiam cum
 alibi, tum maxime libro contra Priscillianistas, & Origenistas, cap. 8. cum scripsisset ad
 eum Orosius in Commonitorio, id esse Origenistis quibusdam persuasum, *Mundum no-
 vissime ideo esse factum, ut in eo anima purgarentur, quæ ante peccaverunt.* Isidorus libr. 8. Origin. D
 cap. 5. Origeniani, inquit, animas in mundi principio dicunt peccasse, & pro diversitate peccatorum de
 cælis usque ad terras lapsas, diversa corpora quasi vincula metuisse, eaque causa mundum factum fuisse.
 Quæ fere *ἅτι ἀρχῶν* repetit Honorius Augustodunensis in libro De hæresibus. Denique
 S. Thomas aduersus eandem opinionem libr. 2. contr. Gentil. cap. 44. acerrime de-
 certat.

Quoniam autem ita cum antecedentibus conjuncta est, ut quæ ad tuendam Origenis
 causam supra attulimus, hic quoque valere possint, quid attinet plura conquirere; cum
 præsertim Hieronymus, postquam cap. 1. Epist. 59. ad Avitum, quæcunque in 1. libr. *ἅτι
 ἀρχῶν* damnosa sunt, collegit, inter quæ frequens occurrit isthæc quam tractamus opinio,
 talia illum denuntiare dicat: *Hæc iuxta nostram sententiam non sunt dogmata, sed quasita tantum,* E
 atque projecta, ne penitus intractata viderentur?

IV. Iam sane quomodo diversis motus rationabilium creaturarum, variasque sententias causam
 dedisse diversitatis mundo huic, sermo superioris disputationis ostendit, videndum ne forte simul cum ini-
 tio exitus quoque huic mundo conveniat. Dubium enim non est quin finis ipsius in diversitate multa ad-
 huc & varietate reperendus sit; quæ utique varias in huius mundi sine deprehensa rursus diversitatum
 alterius mundi post hunc futuri occasiones præstabit, quod scilicet huius mundi finis initium sit futuri
 Verba sunt Origenis libr. 2. *ἅτι ἀρχῶν*, cap. 1. superioris qualiti cum isthoc, quod hoc loco
 nobis excutiendum proposuimus, connexionem declarantis. Possibile enim videtur, inquit
 libr. 2. *ἅτι ἀρχῶν*, cap. 3. ut rationabiles nature, à quibus nunquam auferretur liberi facultas arbitrij,
 possint iterum aliquibus motibus subjacere ..... Quos motus sine dubio rursus varietas corpo- F
 rum & diversitas persequitur, ex qua mundus semper adornatur, nec unquam poterit mundus nisi va-
 rietate ac diversitate constare, quod effici nullo genere possit extra materiam corporalem. Doctrina igitur
 sua coherentiam servavit Origenes, & quod ex dogmatibus suis effici putavit, id ma-
 nifesta assertionem decrevit: nam in sequentibus, repudiatis nonnullis, qui mundo huic pa-
 res usquequaque mundos ac consimiles in futuris sæculis continenti successione proditu-
 ros affirmabant, quod libertati arbitrij officeret ejusmodi sententia; alios quidem, sed
 plane diversos conditum iri statuit; an autem dignitate superiores, an inferiores, vel æqua-
 les nescire se fateatur. Addit præterea mundum hunc, qui & ipse sæculum dicitur, multo-
 rum sæculorum esse finem, ac multorum porro sæculorum initium. Sed velut dubitan-
 ter ait tandem post multorum sæculorum creationem & interitum, aliquid sæculis majus

- A in omnium restitutione futurum esse, cum Deus erit omnia in omnibus. Libro deinde Operis eiusdem tertio, cap. 5. postquam mundum coepisse, & interituum esse ostendit, obicit adversus hanc assertionem solere scribit: Si coepit mundus ex tempore, quid ante faciebat Deus, antequam mundus fieret? Otiosam enim dicere naturam Dei otiosum est simul & absurdum, vel putare quod bonitas aliquando non fecerit, & omnipotentia aliquando non egerit potentiam. Atque id demum praclare solvere se putat hac responsione: Nos vero consequenter respondebimus observantes regulam pietatis, & dicentes quoniam non tunc primum, cum visibilem istum mundum fecit Deus, coepit operari; sed sicut post corruptionem huius erit alius mundus, ita & antequam hic esset, fuisse alios credimus. Duplex his confirmandis adhibet Scripturam testimonium, alterum ex Isaia 65. 17. & 66. 22. ubi caelum novum, & terram novam creaturam se praedicat Deus: alterum ex Eccles. 1. 9, 10. quod est huiusmodi: *Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est: Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est. Nihil sub Sole novum; nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est: iam enim praecessit in saeculis quae fuerunt ante nos.* Mundos autem istos non plures simul esse, sed perpetua serie sibi successuros fore censet. Atque hac ipsa reprehensionis causa indidem translulit Hieronymus in Epistolam 59. ad Avit. cap. 3. Eadem porro est Origeniani huius loci ratiocinatio, qua libri 1. *de ap. 2.* cap. 2. ubi ait omnipotentem Deum esse, hoc est παντοκρατορα, quatenus aliqua habet in qua potentiam suam exercere possit: & ideo, ut omnipotens ostendatur Deus, omnia subsistere necesse est: quod si quis aliquando non fuisse vellet ea quae deinceps facta sunt, huic fatendum esse necessario omnipotentem tunc non fuisse Deum, omnipotentiam vero deinde accepisse, cum habere coepit qua potentia sua gubernaret. *Quod si factum nunquam est,* inquit, *quando non omnipotens fuerit, necessario subsistere oportet etiam ea per qua omnipotens dicitur, & semper habuit in quibus exerceret potentiam, & qua facit ab ipso, vel Rege, vel Principe moderata.* Officiose quidem & amico adversus Origenem animo, at non perinde vere, id sibi velle cum adnotat Genebratdus, Deum Patrem omnipotentiam suam ostendisse, dum genuit Filium: ac non tenuisset, non fuisse omnipotentem: nam de rebus numero pluribus, in qua imperium teneat Deus, non de una aliqua, qualis est Filius agere Origenem manifestum est: sed & res creatas in animo habuisse satis illud evincit quod sequitur: *De quibus plenius in locis propriis, in quibus de creaturis eius disputandum fuerit, differemus.* Ac superior ille locus Origenis, vel alter certe ipsi consimilis, refertur à Methodio in libro *de sp. sancto*, cuius excerpta habet Photius Cod. 235.
- D *ei coeterni*, inquit, *δημιουργος αὐτοῦ δημιουργημάτων, ἢ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ ποιήματιν, ἢ ἐκ παντοκράτορος αὐτοῦ πᾶν ποιησάτωρ, ἢ ὁ δημιουργὸς διὰ τὴν δημιουργημάτων ἀνάγκην, ἢ ὁ πᾶσιν διὰ τὴν ποιημάτων, ἢ ὁ παντοκράτορας διὰ τὴν καὶ οὐκ ἔχουσα λιγιστά. αὐτὸς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἔστω ἡ αὐτὸ τὸ αὐτὸ γνήσιον, & μὴ ἐξ ἑξῆς, ἢ τὸν αὐτὸν ἔστω. Et deinde: ἀλλὰ καὶ ἀδυνατοῦς, καὶ μεταβάλλειν ἢ ἀτρέπτον καὶ ἀμεταβάλλον οὐκ ἔστιν ὁ θεός. εἰ δὲ μεταβῆται πᾶσι τὸ πᾶν, ἢ ἴδον ὅτι δὲ τὸ μὴ πᾶσι εἶς τὸ πᾶσι ποιεῖν αὐτὸν. τὸ δὲ ἄλλοι μὴ πᾶν ποιησάτωρ. καὶ ἀπὸ διαιρέσεως λιγιστὸν μὴ εἶναι ἀπᾶν καὶ οὐκ ἔστιν ὁ θεός τὸ πᾶν. ἢ non est opifex sine opificijs, vel conditor sine re condita, neque omnipotens sine rebus gubernatis; nam opifex necesse est propter opificia, & conditor propter res conditas, & omnipotentem propter res gubernatas dici: necesse est ab initio hac à Deo fuisse facta; neque esse tempus, quando hac non fuerint. Et deinde: Sed variari, & mutari immutabilem & invariabilem Deum coningeret. Nam si deinde omnia fecit, manifestum est illum à non faciendū ad faciendum transisse. Absurdum autem illud ex antecedentis. Dicit ergo non potest non esse principij expertem, & Deo coeternum hoc universum. Dignum & istud est animadvertione quod ait Adamantius Homil. 4. in Isaiam: *Quae ante mundum fuerint, ignoramus; fuerant porro quaedam ante mundum. Quae post mundum facturae sunt, ad certum non apprehendimus; erunt autem alia post mundum.* Ne quis vero Dei Filium hic intelligat, qui ante saecula à Patre genitus est, vel Spiritum sanctum, qui nunquam non ab utroque processit, aquas illas super quas ferebatur Spiritus Dei, & tenebras quae erant super faciem abyssi, creatas quidem, sed hoc tamen mundo antiquiores intelligere se declarat. Et demum, *Ea,* inquit, *qua post extremum saeculum futurae sunt in saecula saeculorum quis potest exponere? Garrulorum est hominum horum noitiam polliceri.**
- F Quod autem materiam Deo coeternam impugnans differit in Comment. in Genes. 1. 12, & libr. 2. *de ap. 2.* cap. 1, sic accipiendum est; repudiare eum quidem materiam illam ἀρχὴν, ortu & principio carentem, qualem invexerant Philosophi quidam, & Marcionista defendebant, Deo coeternam, & alterum rerum principium: at nihilo secius materiam aliam admittere, non ortus quidem & principij expertem, sed ante saecula ita à Deo procreatam, ut lumen à Sole proficiscitur. In eo ergo ab Hæreticis illis dissentiebat, quod duo hi rerum principia ponerent, Deum, & materiam, utrumque utriusque coeternum, neutrum ab altero pendens; ille Deum unicuius rerum universalium statueret principium, qui materiam ex se nunquam non producerat. Mundos autem ex materia illa deinceps constari fingebat. Ita discrepabat à Marcionista, quamvis ipsorum argumentis uteretur.

Hermogenem enim Hæreticum eodem modo ratiocinatum esse refert Tertullianus libro A
 peculiari ipsum oppugnans; Deum enim aiebat semper fuisse Dominum, Dominum au-
 tem ab omni retro ævo esse non potuisse, nisi semper fuisset aliquid, cuius esset Dominus;
 proindeque materiae semper Dominum fuisse; unde efficitur numquamnon fuisse mate-
 riam. Hanc ratiocinationem à veteribus Philosophis sumferant Marcionistæ, eamque in
 Proclo oberit Philoponus De aternitate mundi. At quamvis mundum ex materia qui-
 dem aeterna, à Deo tamen conditum dixerit post Socratem Plato; & in tempore quoque
 creatum affirmaverit, ut tradunt Ambrosius, & Zacharias Mitylenæus; atque ita dixisse
 eum Aristoteles & Theophrastus censuerint; Platonici tamen recentiores, ut magistrum
 suum cum Aristotele conciliarent, factum quidem mundum dixisse Platonem fatebantur,
 at ab aeterno; adeo ut principio temporis careret, sed principium causæ, Deum nempe B
 haberet; *nec esse hoc videlicet temporis, sed substitutionis initium*, ut ait Augustinus libr. 10. De
 Civit. Dei, cap. 31. qui & hoc comparatione quadam explicari à Platoniciis ita scribit: *Si-*
cut enim, inquit, si pes ex aternitate semper fuisset in pulvere, semper ei subesset vestigium; quod ta-
men vestigium à calcante factum nemo dubitaret, nec alterum altero prius esset. quamvis alteram ab al-
tero factum esset: sic, inquit, & mundus, atque in illo Deus creati, & semper fuerunt, semper existente
qui fecit. & tamen facti sunt. Atque hanc fuisse Platonis mentem pertendunt Boëtius: Simp-
 licius item, Taurus, Porphyrius, & Proclus: Censorinus, Apuleius, & Macrobius. Vi-
 gente hac itaque Origenis temporibus, & vulgo inter Platonicos recepta sententia, in
 eam quoque ille concessit.

In alterum porro, de perpetua mundorum propagatione placitum unde inductus sit, si C
 quis quarere velit, nihil occurrit verisimilius quam id ab eo esse confictum ad illud Stoi-
 corum, quod conflagraturum mundum hunc statuit, aliumque huic omni ex parte con-
 similem, vel parum certe discrepantem præditurum; adeo ut non huius solum figuram
 penitus referat, sed eisdem etiam casus, eadem omnia; alteroque hoc etiam combusto,
 alium oriturum postea, ac deinde alium, renascentibus semper ac conflagrantibus mun-
 dis. Platonici vero, & Pythagorei, ab Ægyptiis instructi, mundum quidem incorruptibi-
 lem autumabant, sed sideribus post longos amfractus ad eandem stationem reversis, rur-
 sum eventura eadem, eisdemque nascituros homines, & in pristinam formam reditura
 omnia, quam simili vigente astrorum positione tenuerunt. Quamvis autem e Justinodi deli-
 rationes libro 5, contra Celsi, exploferit Adamantius, pro eo ac debuit; nihilominus ta- D
 men ex his recoctis suum illud procadisse dogma censuerim; accedente præsertim gemi-
 no, quem recitavimus supra Salomonis, & Isaia loco, ad quem falsa interpretatione detor-
 tum interpolatas illas Philosophorum opiniones concinnavit.

V. Minime illud quidem silentio premissum Patres Origeni condonarunt, nam & refellit-
 tur à Methodio apud Photium Cod. 235. & ab Hieronymo Epist. 59. ad Avit. cap. 2. his
 verbis: *In secundo autem libro (αὐτὸν ἀρχαῖον) mundos assertit innumerabiles, non juxta Epicuram uno*
tempore plurimos & sui similes, sed post alterius mundi finem alterius esse principium: & ante hunc no-
strum mundum, alium fuisse mundum: & post hunc alium esse futuram, & post illum alium, rursusque
ceteros post ceteros. Et dubitat utrum futurus sit mundus alteri mundo ita ex omni parte similis, ut
nullo in eis se distare videantur, an certe nunquam mundus alteri mundo ex toto indifferens, & similis
sit futurus. Mox adducit verba Origenis: Et idcirco arbitror pro varietate causarum diversos mun-
dos fieri; & elidit errores eorum, qui similes sui mundos esse contendunt. Tradita fuisse hæc eadem
 ab Origene libr. 1. & 3. αὐτὸν ἀρχαῖον, refert Hieronymus cap. 1. & 3. ejusdem Epistolæ;
 quamobrem & hunc in crimen vocat Apolog. libr. 1. cap. 5. & libr. 2. cap. 3. Iustinianus
 quoque in Epistola ad Menam ita scribit: *Ἐπισημαίνω δὲ καὶ τὸ ἄλλο τὸ εἶναι τὸν κόσμον οὐκ ἄνευ*
αὐτοῦ, τὸ τὸν παρῆσθεντος, τὸ δὲ μελλοντος. Statuit autem & diversos consiisse mundos, & con-
stare, partim præteritos, partim futuros. E

Notanda vero accurate quæ præcedunt: *καταίτιο δὲ τὸ πάσης διοικήσεως ἀνάγκησιν ἢ ἀνεῖν ἐστὶ*
μυθολογίας τὸ λέγειν ὅτι πάλαι τὸ ἦν, καὶ τὰ εἶδη συνάλασθαι ἕνα τὸ θεῶν. Illud vero omni impietate ple-
 num ipse fabulatur, dicens omnia genera & species esse Deo coaeternas. Ipsa etiam verba adducit Iu-
 stinianus ad calcem Epistolæ à libr. 1. αὐτὸν ἀρχαῖον. Parem suo tempore propugnasse doctrinam
 Origenistæ quosdam significare videtur Orosius in Commonitorio ad Augustinum,
 Primum omnia antequam facta apparent, semper in Dei sapientia facta mansisse dicens hoc verbo:
 Deus enim quæcumque fecit, faciendo non cepit. Quæ multis refutat Augustinus in libro contra
 Priscillianistas & Origenistas, cap. 8. Pulsat eadem de causâ Origenem Nicephorus, non
 genera & species, sed ἀπομάται Deo coaeterna statuisse ipsum prædicans; perperam scilicet,
 ut videtur, accepta Origenis sententia, aperte tamen exposita libr. 1. αὐτὸν ἀρχαῖον, apud
 Iustinianum in fine Epistolæ ad Menam: Genera, inquit, omnia & species semper erant; non ita
 de singularibus differens, numero dixerit quispiam. Hanc in sententiam Origenem magistri F

A sui Platonis Idea perpulerunt. Itaque genera & species Deo esse coeterna eatenus dixerit, quatenus Deus ab omni retro aëvo ea in mente habuit.

V. Verumtamen quantumvis hæc diserte videatur affirmasse Origenes, id tamen præmisit in Proemio librorum *ὁμοιόλογον*. Est præterea illud Ecclesiastica predicatione desinitum, quod mandus iste factus sit, & à certo tempore caperit, & pro ipsa sui corruptione solvendus. Quid tamen ante hanc mundum fuerit, aut quid post mundum erit, iam non pro manifesto multis innotuit: non enim evidenter de his in Ecclesiastica predicatione sermo profertur. Quorum rerum obscuritatem significari ait per alas illas quatuor Seraphimorum duorum, quæ Dei faciem ac pedes velabant. Unde existimari potest, quæcunque super hoc argumento conscripsit, velut meras conjecturas proposuisse, non tamquam dogmata asseverasse.

B Prætermittere vero minime decet illud Hieronymi è libr. 1. in Epist. ad Tit. non longe ab initio: *Sex millia necdum nostri orbis impleantur anni, & quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas sæculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus Angeli, Throni, Dominationes, cæteræque Virtutes seruerint Deo, & absque temporum vicibus, absque mensuris, Deo iubente, subsisterint.* Materiam autem à Deo ante mundum creatam posuerunt Philo, Tatianus, Lactantius, & alij, ex qua mundum postea fabricaverit.

C VII. Multorum disputationibus ita celebrata est ea Origenis opinio, quæ Paradisi configurationem ad allegoricam expositionem detorquet, ut nostrum quoque postulare videatur examen. Arbitratus ille est Paradisum hunc qui terrestris vulgo dicitur, positum in tertio cælo fuisse; arbores vero, aliæque quibus velut terrestris quidam notatur locus, ac reliqua denique omnia allegorice explicavit: nam animas in cælo degentes, per Adamum & Evam in Paradiso creatos signari opinatus est; crimina quæ illic animæ admittunt, per vetiti mali esum; animarum exilium propter delicta, per expulsionem primorum parentum è Paradiso; terrenum corpus & mortale animabus impositum, per scortas tunicas, quibus Adamum & Evam Deus induit.

Id ipsi obijciunt Methodius apud Epiphanius Har. 64. cap. 47. & Photium Cod. 234, Eustathius De Engastrimycho, ipse Epiphanius capit. 4. ejusdem Hæreseos, & in Ancorato, cap. 54: quibus locis ostendunt opinionem suam firmasse Origenem hoc Pauli testimonio 2. Cor. 12. 2, 3, 4. ubi raptum se fuisse ait in tertium cælum, & in Paradisum; ex eoque collegisse idem esse Paradisum ac tertium cælum; quod negant Methodius &

D Epiphanius, Paradisum à tertio cælo distinguendum esse asserentes. *Quis audiat, inquit alibi Epiphanius, in tertio cælo donantem nobis Origenem Paradisum, & illum quem Scriptura commemorat, de terra ad cælestia transferentem, & omnes arbores, quæ scribuntur in Genesi, sic allegorice intelligentem, quod scilicet arbores Angelica fortitudines sunt, cum hoc veritas non recipiat? & postea: Sed dicit: Legimus quod S. Paulus raptus sit usque ad tertium cælum, & usque in Paradisum. Bene dicit: Quando ponit tertium cælum, & postea addit, Et in Paradisum; ostendit alibi esse cælum, & alibi Paradisum.* Atque id Iohanni Hierosolymitano objectum, minime ab ipso purgatum fuisse ait Hieronymus Epist. 61. ad Pammach. cap. 3. qui & in caput 10. Danielis, *Lorum, inquit, deliramenta conticescant, qui umbras & imagines in veritate quaerentes, ipsam conantur evincere veritatem; ut flumina & arbores & Paradisum potent allegoria legibus se debere subtrahere.* Sophronius quoque in Epistola ad Sergium, & Anastasius Sinaita libr. 7. Anagog. Contemplat. & Iohannes Damascenus in libro De hæresib. & Cedrenus, Paradisi plantationem ab Origenistis sublatam, corpus Adamo & Evæ detractum, & serpentis colloquium refutatum criminantur. Sed audiamus ipsum Origenem: *Cuinam quæro, inquit, sensum habenti convenienter videbitur dictum, quod dies prima, & secunda, & tertia, in quibus & vespera nominatur & mane, sine tunc sine Sole, & sine Luna, & sine stellis; prima autem dies sine cælo? Quis vero ita idiotas invenitur, ut putet velut hominem quandam agricolam Deum plantasse arbores in Paradiso, in Eden contra Orientem, & arbores vitæ plantasse in eo, id est lignum visibile, & palpabile, ita ut corporalibus dentibus manducant quis ex ea arbores vitam percipiat? & rursus ex alia manducant arbores boni & mali scientiam capiat? Sed & illud quod Deus post meridiem deambulare dicitur in Paradiso, & Adam latere sub*

F *arbores, eque idem nullum arbitror dubitare, quod figurali tropo hæc à Scriptura preferantur, quo per hæc quedam mystica indicentur. Vide item Homil. 1. in Genes. & libr. 4. contr. Celsi.* In eam sententiam traxit Origenem Philo ad allegoriam hæc ipsa itidem flectens in fine libri De opificio sex dierum, & in 1. libr. allegor. Legis. traxit & Papias, & Irenæus, & Pantænus, & Clemens Alexandrinus, quos Paradisi descriptionem ad mysticam expositionem deflexisse narrat Anastasius Sinaita libr. 7. Anagog. Contemplat. eorumque deinde exemplo Gregorium utrumque. Origenem vero secutus est Ambrosius, & Paradisum terrestrum in cælo tertio collocavit, eodem innixus Pauli loco, ex quo opinioni suæ robur addidit Origenes existimavit. Hæc ille quidem in libro De Paradiso, cap. 3. quamvis alibi in 1. cor. 6. Paradisum terrestrum ab eo distinguit, in quem sublatus fuit Paulus. At in Epistola ad Sa-

Orig. Hom. 4. in Iosam.

Epiphanius in Epist. ad Iosam, Hierosol. cap. 3.

Orig. libr. 4. De Iosam. cap. 2.

Par. 1. c. 8

Severian. Orat. 1. de Cosmog. Eulog. apud Phot. Cod. 130.

binum omnia hæc ad allegoriam convertit. Hieronymus autem ante mundi hujus fabricam conditum Paradisum affirmat in Traditionibus Ebraicis in Genes. Quod si conditum hunc ante mundum opinatus est, utique extra mundum fuisse censuit. Moses bar Cepha libr. de Paradiso, medium ipsum terras inter & firmamentum locat; in cuiusque dimissam putat pii latronis animam, quod & de aliorum sanctorum animabus affirmant Severianus, & Eulogius. Quinetiam errorem Origenis paulo ante suam ætatem à Francisco Georgio renovatum scribit Sixtus Senensis libr. 5. Biblioth. Annot. 34, totamque eius loci quæstionem proximis Annotationibus exhaurit.

Alibi tamen Origenes Paradisum Eden, seu terrestrem eundem esse scribit ac Paradisum illum, in quem piorum animæ post obitum dimituntur; quem cum in terris collocaverit, ut supra dixi, illum quoque in terris esse necesse est. Quis autem, inquit Homil. 1. in B. Cantic. digens fuerit redire & esse cum Christo, quique in parvo fidelis constituitur super multa, ille gustabit & capiet voluptatem Domini, perductus ad locum quemdam qui pro huiusmodi ciborum copijs & varietatibus, deliciarum nominatur locus. Propter quod & in Eden positus dicitur, quod delicias indicat.

VIII. Ut Paradisi plantatione mysticum quid notari finxit sibi Adamantius, ita scortearum tunicarum, quibus Adamum post noxam Deus induit, texturæ corpus ipsum terrenum & mortale significari somniavit, quo Adami anima illigata est, cum antea immortalis esset & incorporalis; alioqui ridiculum fore Deum asserere, sic tamquam corjarium & futorem, animantes glubisse, & detractas pelles consuisse. Hunc refellunt errorem Irenæus, & Tertullianus; iam enim ante Origenis ætatem inoleverat. Refellit quoque & in C. Cassiano quodam damnat Clemens Alexandrinus, ut monuit me Paulus Pellissonus, in quo plusne ingenij amoenitatem an præstantiam doctrinæ laudem nescio. Refellunt & Iustinus, seu quisquis auctor est Quæstionum ad Orthodoxos, & Auctor Dialogorum qui Casario Gregorij Nazianzeni fratri tribuuntur, & Gregorius Nyssenus, & Chrysofostomus, & Anastasius Sinaita, & Rupertus. Eundem exprobrant Origeni Methodius, Epiphanius, Hieronymus, Sophronius, Stephanus Gobarus Tritheita, Iohannes Damascenus, Glycas, Cedrenus, & Nicetas.

Irenæus lib. 1. cap. 1. Tert. adv. Præsentim. c. 24. & libr. De resurr. carn. c. 7. Clem. Alex. Strom. 1. 3. Iustim. 90. 49. Cef. Dial. 3. Inter. 1. 2. 9. Grg. Nyss. orat. cat. cap. 8. Chryf. Hom. 15. in 3. Gen. Aug. S. Sin. Contempl. anagog. in Hexæm. libr. 11. Rupert. lib. 3. cap. 27. in 3. Gen. Meth. apud Epiph. Hær. 64. apud Phot. Cod. 134. Epiph. Hær. 64. in E. Hierof. c. 1. Hier. Epiph. 61. ad Pâm. cap. 3. Sophron. in Epiph. ad Serp. Gobar. apud Phot. Cod. 132. Ioh. Dam. de Hær. Gyc. part. 1. & 4. Anual. Nicet. Thef. orih. fid. lib. 4. hær. 31.

In varios profecto sensus tractus est iste Scripturæ locus: Methodius vestes scortearum, non quidem mortale corpus esse dixit, sed corporis antea immortalis, deinde vero mortalis effecti dissolutionem significare. Gregorius Nazianzenus corporis nuditate exprimit immortale prius & nullis obnoxium morbis Adami corpus; vestibus vero, mortalitatem, gravitatem, ac infirmitatem, quæ corpus illud invaserunt. Nonnulli vero, quos refellit Theodoretus quæst. 39. in Genesim, scortearum tunicas esse dixerunt arborum cortices, quæ sunt velut arborum pelles & indumenta.

His suffragatoribus errorem suum excusaret Origenes, si eius esset manifestus. At quanta fuerit ipsius in hac quæstione fluctuatio ex sequenti loco patet, quem Catenæ uno sensu Origeni tribuunt. Is ergo in Gen. 3. 21. postquam ineptum esse dixit Deum fingere detractas animalium pelles consuentem, subdit: *οὐκ ἔστιν ἐπινοήσασθαι τὸ ἔσθαι ἀποπνεύσας τὰς δερματίνους χιτῶνας ὅτι ἀλλοίως ἢ τὰ σαρκῶτα, πικρῶν μὲν, καὶ εἰς συνκατάδυσιν ἐπιστάσασθαι δύναμει τοῦ ἡμεῶν οὐδὲ, εἰς ἀλλοίως εἰ δὲ οἱ δερματίνοι χιτῶνες σάρκες & ὄστια εἴσιν, πῶς αὐτῶν ἴσθαι ὅτι ἀδύνατον τὸ τοῦ ἡμεῶν ἐν τῷ ὄστει μὲν, καὶ σὰρξ ἐν τῷ σαρκί μου.* Rursum vero si quis rem adeo absurdam fugiens dixerit scortearum tunicas non alias esse quam corpora, probabile erit id quidem, & ad assensum trahere valens; non clarum tamen, quale esse debet quod verum est. Nam si tunica scortee carnes & ossa sunt, quomodo antea dicit Adam: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea?* Addit præterea nonnullos his circumseptos angustijs existimasse scortearum tunicas esse moriendi necessitatem Adamo & Evæ post peccatum impositam: quod ipsum difficultate non carere censet. Clarius in orthodoxam videtur concedere sententiam Homil. 6. in Gen. cum ait: *Velim conferre illa infelicia indumenta, quibus primus homo, cum peccasset, indutus est, cum his sanctis & fidelibus indumentis.* Et quidem illa dicitur Deus fecisse: *Fecit enim, inquit, Deus tunicas pelliceas, & induit Adam & mulierem ejus.* I hæc ergo tunica de pellibus erant ex animalibus sancta: talibus enim oportebat indui peccatorem, pelliceis, inquit, tunicis, quæ essent mortalitatis, quam pro peccato acceperat, & fragilitatis ejus, quæ ex carnis corruptione veniebat, indicium. Itaque Auctor Dialogi De orthodoxa fide, qui Origeni vulgo tribuitur, ipsum inducit veram & in Ecclesia receptam opinionem de tunicis illis scorteis, adversus Marinum Bardesianistam propugnentem.

Epiphani. Epist. ad Ioh. Hierof. cap. 4.

IX. Inter criminationes quas adversus Origenem collegit Epiphanius Hær. 64. cap. 4. & in Epistola ad Iohannem Hierosolym. una hæc est: *Inter multa etiam illud ausus est dicere, perdidisse imaginem Dei Adam: quod & Hieronymus repetit in Epistol. 61. ad Pammach. cap. 3. Quasi Adamum voluerit in poenam peccati, non gravi duntaxat corpore, sic tamquam*

A quam comparibus fuisse constrictum, sed imagine etiam Dei, ad quam conditus fuerat, excidisse. At paulo inferius docet Epiphanius non idem super hac questione sensisse Origenistas omnes: *Quidam enim coram, inquit, dicunt quod imago Dei quam prius accepit Adam, illo peccante perierit; alij suspicantur corpus, quod Filius Dei habiturus esset ex Maria, ipsam esse imaginem; alij sensum; alij virtutem; isti baptismum; hi quod homo ad imaginem Dei dominetur omnibus.* Nicetas vero in Thesauro orthodoxæ fidei, libr. 4. Har. 31, dixisse ait Origenem Adamum, antequam peccaret, effigiem humanam corporeis involucris immunem, & sola humana forma præditam conservasse; admissio autem peccato formam illam amisisse, cum corpus hoc anima subit. Tum deinde de Origene hæc dixerit: *Aliud enim Deum, aliud id quod ad imaginem efformatum est; aliud item similitudinem, aliud id quod ad similitudinem effectum est, esse statuerat.* Atque primas quidem imagines & similitudines Dei Angelos, aliasque Virtutes esse dicebat: nos autem secundos ab illis, ut minores illis, qui ad illorum scilicet imaginem efformati simus. Deinde ad deteriora desectens imaginem invisibilem Dei Unigenitum Filium vocat, Apostolica voce corrupta, nec eo adjecto, quod in illo mutationi obnoxium non est; nosque ad imaginem Dei seu Filij Unigeniti factos esse scribit, quod impietate non caret.

Certe si satis constaret dixisse Origenem per peccatum imaginem Dei Adamum amisisse, Augustinum tamen sibi suffragantem haberet, qui libr. 6. De Genesi ad liter. cap. 27. ita loquitur: *Hanc imaginem in spiritu mentis impressam perdidit Adam per peccatum, quam recepi nus per gratiam iustitiæ.* Id nihilominus emollit libr. 2. Retraçtat. cap. 24. non erasam ex homine hanc imaginem dicens, sed ita deformatam, vt fuerit reformanda. At si doctrina C Origenis, non ex adversariorum conqueſtionibus, sed ex eius spectetur verbis, prout à Rufino, leui proſus interprete, conversa sunt, sine causa hic ipsum vapulare fatebimur. Nam animo hominis, non corpori, imaginem Dei impressam esse docet, cum à Deo conditus est: Dei vero similitudinem tunc adipisci, cum animum virtutibus exornat. *Hunc sane hominem, inquit Homil. 1. in Genes. quem dicit ad imaginem Dei factum, non intelligimus corporalem.* Non enim corporis figmentum Dei imaginem continet, neque factus etiam corporalis homo dicitur, sed plasmatus, sicut in consequentibus scriptum est: ait enim: *Plasmavit Deus hominem, id est formavit de terra limo. Is autem qui ad imaginem Dei factus est, interior homo noster, est invisibilis & incorporealis, & incorruptus atque immortalis.* In his enim talibus Dei imago rectius intelligitur. Si qui vero hunc corporem patens esse, qui ad imaginem & similitudinem Dei factus est, Deum ipsum corporeum, & humana forma videntur inducere, quod sentire de Deo manifestissime impium est. Mox imaginem Dei, ad quam formatus est homo, ipsum esse asserit Christum, quatenus figura est substantiæ Dei, non quatenus corpore à Maria sumto indutus. *Ad huius ergo, inquit, imaginis similitudinem homo factus est, & propterea Salvator noster, qui est imago Dei, misericordia motus pro homine, qui ad eius similitudinem factus fuerat, videns eam deposita sua imagine maligni imaginem induxisse, ipse motus misericordia, imagine hominis assumpta, venit ad eam.* Ostendit deinceps peccando similes nos effici Diabolo; recte agendo Christo: sed nemo, inquit, desperet videns similitudinem suam magis esse cum Diabolo, quam cum Deo, posse se iterum recuperare formam imaginis Dei, quia non venit Salvator vocare iustos sed peccatores in penitentiam. Manifestius etiam illud è libr. 3. *Sed ad 2. cap. 6.* Igitur summum bonum ad quod natura rationalis universa festinat, que etiam finis omnium dicitur, à quamplurimis etiam Philosophorum hoc modo terminatur, quia summum bonum sit, prout possibile est, similem fieri Deo. Sed hoc non tam ipsorum inventum, quam ex divinis libris ab eis sumptam puto. Hoc namque indicat Moyses ante omnes, cum primam conditionem hominis enarrat dicens: *Et dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Tunc deinde addit: *Et fecit Deus hominem, ad Dei imaginem fecit eum, masculum & feminam fecit eos, & benedixit eis.* Hoc ergo quod dixit, *Ad imaginem Dei fecit eum, & de similitudine sinit, non aliud indicat, nisi quod imaginis dignitatem in prima conditione perceperit; similitudinis vero perfectio in consummatione servata est: scilicet ut ipse sibi eam propria industria studijs ex Dei imitatione consecraret, cum possibilitatem sibi perfectionis divinitus datam per imaginis dignitatem, in fine demum per operum expletionem perfectam sibi ipse similitudinem consummare: & illud è libr. 4. in F Epist. ad Rom.* In initio homo cum propositum fuisset, ut ad imaginem & similitudinem Dei fieret, ad imaginem quidem factus est, similitudo autem dilata est, ob hoc ut prius consideret in Deo, & ita fieret similis ei, & ipse audiret quia similis ei fiet omnis qui confidit in eo. Hanc imaginis & similitudinis distinctionem videtur perstrinxisse Methodius, cum scripsit in libro De resurrectione, datum fuisse homini à Deo, τὸ θεοειδὲς, ἢ θεοειδότης, ἢ παρὰ αὐτὸν εὐελεῖν ἀμμοεισὸν ἄλλοις τῶν ἀποστόλων τὸ πῦρ, ἢ, ἡσθητικὸν εὐελεῖν. Imaginem ac similitudinem Dei præferre, & omnia ad perfectam hanc Patris ac Unigeniti primigeniam effigiem. Reprehendit id quoque Iansenius, quasi Tom 1. libr. per imaginem Dei Adamo impressam, anima solum inspirationem notari putaverit Origenes; per similitudinem vero, habitualis gratiæ infusionem (Scholæ verba usurpamus;) ac proinde Origenem, nulla gratiæ huius habitualis dote instructum in creatione credidisse Adamum, atque eam ab actibus totam suspendisse; eoque multum de naturæ integræ

dignitate derogasse, in qua Adamus, cum in faciem ipsius spiravit Deus, Spiritum sanctum accepit. Verum postremus ille Origenis locus ex proxime præcedenti explicandus est: unde apparebit vitam ipsam mortalem cum futura comparasse vita, & existimasse nos in illam prodeuntes, ab ortu præferre imaginem Dei, hoc est, ut ait ipse, *possibilitatem perfectionis divinitus datam*, tum cum crearetur Adamus; adumbratam vero per recte facta similitudinem, in sequenti ævo, sive in consummatione, omnibus numeris iri absolutum. Quod si imaginem Dei nihil aliud esse voluit Origenes, quam *possibilitatem perfectionis divinitus datam*, ut præ se fert Rufiniana interpretatio, sequitur ipsam nequitiam censuisse ea Adamum excidisse, quippe quem plena numquamnon libertate fructurum esse sexcenties asseverarit. Eandem porro imaginis & similitudinis distinctionem retinuerunt Victorinus libr. 1. adversus Arium, & Eucherius Lugdunensis libr. 1. in Genesim, & Nicetas in The- fauro orthodoxæ fidei, libr. 4. Har. 31.

X. Ex superioribus lux conciliatur obscuro ac difficili Origenis loco Tom. 14. in Matth. pag. 356. ubi ab hominibus qui humo formati sunt, eos distinguit, qui ad Dei similitudinem fuere procreati: *ὅτι οὗτοι γὰρ ποτὶ ἐκείνους*, inquit, *ἐπλασθησὶν ὁ θεὸς τὸν αὐτοθεῖον, καὶ ὁμοιωσὶν αὐτὸν τὸν υἱόν, καὶ ὁμοιωσὶν αὐτὸν τὸν πνεῦμα*. Factos quippe ad imaginem Dei homines, interiores homines & spirituales intelligit, sensilium ac corporalium rerum contagione immunes. Unde statim adiicit: *ὡς ποτὶ τὸ γυνή καὶ εἰκόνα, ὡς αὐτὸν, ἀλλ' οἱ μὲν ἀσάρκατοι, ἔργον οἱ δὲ σαρκῆ, φησὶ*. Qui carni dediti sunt, & fluxis ac sordidis rebus delectantur, eos esse statuit vitam & uxorem, duos nempe in una carne. Similiter Philo hominem ex humo fictum ab eò sejungit & secernit, qui ad imaginem Dei creatus est; sed rem aliter explicat; hunc quippe hominem esse vult & ἀρχαῖον καὶ κοίτην, sive hominis ideam, quæ Dei menti inest; illum vero hominem esse mortalem ac terrenum, ad hujus formam expressum. Inique ergo consuleretur in Origenem, si ex eò loco Præadamitas invexisset homines argueretur, cum alias sæpe Adamum ab initio rerum à Deo creatum asserat, ac primum hominem appeller. Iniquus etiam consuleretur in ipsum, si ex hoc altero, quem exhibet Methodius apud Photium Cod. 235, erroris eiusdem insimularetur: *ὅτι ἐν ἡμέραις ἀδάμ, ἄρσενος καὶ θήλειος, ἀφ' ἧμεῶν ἄρσενος ὁ ἀδάμ, τότε ἀρσενος καὶ θήλειος εἰς πόσων παρῆλθεν, ἀπὸ αὐτοῦ εἰς ἡμεῶν τὸ πρῶτον ἡμεῶν ἡμεῶν ἡμεῶν ἡμεῶν*. Neque ergo ab Adamo, ut aiunt quidam, homo qui antea non erat, tunc primum formatus in mundum venit: neque rursus mundus ante sex dies quam fieret Adam, condi captus est. Non hic quidem Præadamitas, ut dictum est, sed pejus quid fingit; nempe ante hunc mundum mundos alios exiisse. Ait quippe Methodius ibi ipsum de Univerſi æternitate differere.

QVÆSTIO DECIMA TERTIA.

DE ALLEGORICA SCRIPTVRÆ INTERPRETATIONE.

I. Allegoriis nimis indulgisse Origenem Patres clamant. II. Varia afferuntur loca in quibus literam rursus est pessumdedit. III. A quibus morem hunc interpretandæ Scripturæ accepit, exquiruntur. IV. Idem aliquando suam literæ dignitatem servat. V. Refelluntur Eustathij Antiocheni adversus Origenis allegoriam querela.

I. **Q**VANDO QUIDEM Theologiæ fundamentum est Scriptura sacra, & ex perverſis fere sanctorum Librorum interpretationibus hæreses profectæ sunt, plurimum Reipublicæ Christianæ interest, salvos eorum fartosque servare sensus, & nimium in ea explicanda ingenio suo permittentium hominum quorundam licentiam coercere. Propositum id unice fuit vetustis Ecclesiæ Patribus, ut ex perpetuis illorum adversus Scripturæ corruptores velitationibus intelligimus; adeo ut Origenes, quod in divinis Voluminibus edisserendis pessumdato nonnumquam, vel neglecto historico sensu, allegoricis expositionibus rei veritatem oblimasset, multorum insimulationes vivus videntque expertus sit, ut ipse queritur Homil. 13. in Genesim *si ergo incipiam & ego*, inquit, *Veterum dicta discutere, & sensum in eis querere spirituales, si conatus fuero velamen Legis amovere, & ostendere allegorica quæ scripta sunt, fœdus quidem puto: sed statim mihi movebunt calumnias amici literæ, & insidiabuntur mihi, inimicitias continuo, & persecutiones parabunt, veritatem negantes stare posse nisi super terram.* Et quoniam perlata patet iste error, multorumque errorum veluti seges est, idcirco è novem criminationibus à Pamphilo in Apologia collectis, quarta & sexta eo pertinere reperiuntur. Theophilus quoque Paschal. 1. *Quæ enim ilium ratio, inquit, quis disputationum ordo perduxit, ut allegoria umbris & casibus imaginibus Scripturarum tollet veritatem*

- A *tem? Veritatem historie*, ait Epiphanius Epist. ad Ioh. Hierof. cap. 2. *allegoria depravans mendacio insinua verba multiplicat*: quod eidem obiicit Har. 64. cap. 4. adiciuntque ad falsarum opinionum præsidium testimonia Scriptoribus sacris perperam afficta ab eo afferri. Eadem de causa hunc culpant Hieronymus in Epist. 61. ad Pammach. cap. 3. At in cap. 10. Danielis, nomini Origenis pepercit, rem ipsam coarguit. Coarguunt & Basilius Hom. 9. in Hexaem. & Chrysostomus Hom. 13. in Genes. & Augustinus libr. 13. De civit. Dei, cap. 21. & libr. 8. De Genes. ad liter. cap. 1. & Anastasius Sinaita libr. 7. Anagog. Contemplat. & Michaël Glycas Annal. part. 4. & Nicetas Choniates in Thesauro orthod. fid. libr. 4. Har. 31. & his omnibus antiquior Eustathius Antiochenus in libro De engastrimytho; cuius incurfiones in Origenem & assultus infra retundemus.
- B II. Iurene an iniuria lis ea adversus Origenem mota sit, videamus. Sape quidem historicum sensum proculcandum ac contemnendum esse docet: velut libr. 6. contr. Cels. τὸ γραμμα δαυλεῖται, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. γραμμα μὲν ἢ αἰσθητῶν ἀνοήτων ἐκδοχὴν ἢ τῶν γραμματικῶν, πνεῦμα ἢ ἰσότης. Ibidem imperitia eos arguit qui rebus præcreandis sex veros dies Deum infumisse putant: & libr. 7. refellens Celsum, qui instituta quædam Christi Mosaicæ Legi contraria esse pugnabat, duplicem esse Legem respondet, alteram iuxta litteram, alteram iuxta intellectum; Legem quæ est *θεὸς τὸ ἴσον*, ab Ezechiele appellari *Εzech. 20.* *καὶ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς*, & *θεὸς τὸ ἴσον* καὶ *καὶ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς*, at Legem quæ est *θεὸς ἡμεῖς*, ab eodem Propheta *διεφύλαξα τὰς ἐλάσεις*, & *θεὸς τὸ ἴσον* καὶ *καὶ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς* nuncupari. Idem Homil. 6. in Genes. *Ὁ ἰσότης*, inquit, *adificatio erit legentibus Abraham tantum Patriarcham, non solum mentitur esse Abimelech Regi, sed & pudicitiam conjugis prodidisse? Quis nos adificat tanti Patriarchæ uxor, si pueretur contaminationibus exposita per conniventiam maritalem? Hac Iudæi putent, & si qui cum eis sunt literæ amici, non spiritus: & Homil. 10. sequenti: Sape iam dixi quod in his non historie narratur, sed mysteria contextantur. Homilia vero 2. in Exod. Si secundum historie narrationem suscipienda essent quæ scripta sunt, videtur hoc quod dicit Scriptura, quia non fecerunt obstetrices secundum quod præceperat ei Rex Ægypti, stare non posse: & paulo post: Hac interim propter eos qui amici sunt literæ, & non putant Legem spiritalem esse, & spiritualiter intelligendam. Sed nos qui omnia quæ scripta sunt, non pro narrationibus antiquitatum, sed pro disciplina & utilitate nostra didicimus scripta, &c. & deinde: *Quia timebant obstetrices Deum, fecerunt sibi domos: quod dictum nullam consequentiam secundum litteram habere potest: & postea: Nolite putare, ut saepe iam diximus, veterum vobis fabulas recitari, sed doceri vos per hæc, ut agnoscatis ordinem vitæ. Homilia sequenti hæc scribit: Et tu ergo nisi ascendens ad montem Dei, & ibi occurreris Moysi, idest nisi excelsum Legis ascendens sensum, nisi ad spiritualis intelligentiæ cacumen evaseris, non est os tuum apertum à Domino. Si in humili loco litera steteris, & historie textum Iudæicis narrationibus innectas, non occurreris Moysi in montem Dei, nec os tuum aperit Deus, neque instruit te quæ oporteat te loqui. Homilia 11. in librum eundem talia quoque offendas: Si quis est, qui legens Moysen mormurat adversus eum, & displicet ei Lex quæ secundum litteram scripta est, quod in multis non videtur servare consequentiam, essendit ei Moyses Petram, quæ est Christus, & adducit eum ad ipsam, ut inde bibat, & reficiat sitim suam. Homilia 3. in Levit. Iudæos inepte & inutiliter servasse ait præceptum, quo immundorum & cadaverum contactus prohibetur, atque id allegorice intelligendum esse tradit, quod & in Homil. 7. in Levit. multis inculcat. Præterea Homilia eadem 3. præceptum Levitici exponens, quod pro peccato non spontaneo arietem immaculatum siculo sancto emptum offerri jubet, secundum litteram absurdum id esse decernit, & ad spiritualem expositionem trahit. Homilia 4. ad mandatum de azymis, quæ quisquis tetigerit, sanctificatum iri Lex sancit, sic ait: Enimvero nullo modo vel rei natura, vel veritas religionis hoc recipit, & ideo redendum nobis est ad expositiones Evangelicas atque Apostolicas, ut Lex possit intelligi. Nisi enim velomen abstuleris Evangelium de facie Moysi, non potest videri vultus ejus, nec sensus ejus intelligi. Vide ergo quomodo in Ecclesia Apostolorum discipuli adsunt his quæ Moyses scripsit, & defendunt ea, quod & impleri queant. & rationabiliter scripta sunt: Iudæorum vero Doctores, & impossibilia hæc & irrationabilia sequentes litteram faciunt: quibus consimilia habentur Homil. 9. in Iosue. Hæc insuper commentatur**
- F Homilia 5. in Levit. ad Moysi præceptum de hostia pro peccato, quod extat Levit. 6. 25. & seq. Hæc omnia nisi alio sensu accipiamus, quam litteræ textus ostendit, sicut saepe jam diximus, cum in Ecclesia recitantur, obstaculum magis & subversionem Christianæ religioni, quam rationem, adificationemque præstabunt. Addit postmodum Scripturam constare corpore, anima, & spiritu; littera nimirum, sensu qui intra ipsam deprehenditur, & umbra quadam rerum cælestium; corpus usui fuisse iis qui nos præcesserunt, nobis animam, spiritum iis qui cælestem hæreditatem consequentur: multis deinde interjectis ait: Triplicem namque in Scripturis divinis intelligentiæ inveniri saepe diximus modum, historicum, moralem, & mysticum: unde & corpus inesse ei, & animam, ac spiritum intelleximus. Apertissimum vero quod legitur Homil. 7. in Levit. Si adificamus littera, & secundum hoc vel quod Iudæis, vel id quod vulgo videtur, accipiamus quæ in Lege scripta sunt, erubescit dicere & confiteri, quia tales Leges dederit Deus: videbuntur enim magis elegantes,

& rationabiles hominum Leges, verbi gratia, vel Romanorum, vel Atheniensium, vel Lacedaemonio- A
 ram. Si vero secundum hanc intelligentiam, quam docet Ecclesia, accipitur Dei Lex, tunc plane omnes
 humanas supereminet Leges, & vere Dei Lex esse creditur. Homilia 6. in Isaiam aliqua asserit ha-
 beri in Evangeliiis, quae juxta literam falsa sint & mendacia; quale illud Servatoris esse di-
 cit: Si credideritis, non solum quae ego facio facietis, sed & majora horum facietis: at juxta spirita-
 lem sensum, majora Christi operibus opera Apostolos edidisse; Christum quippe homi-
 nes corporaliter, hos spiritualiter sanasse. Tomo 10. in Iohann. pag. 150. veritatem Evange-
 liorum servari, eorumque dissonantiam solvi non nisi per anagogen posse scribit; & in Ioh-
 2. 13, & seq. p. 173, 174. dubitat, reverane nummularios & propolas Templo exturbavit
 Christus, uti Evangelia narrant: quemadmodum columbas & turtures pro Christo obla-
 tos, aliud aliquid quam volucres, divinum scilicet quiddam, & humana contemplatione augustius B
 fuisse conjectat Homil. 14. in Luc. Quemdam praeterea eius locum in Gen. 3. 21, Catena
 afferunt, in quo postquam multis disseruit de scortis tunicis, ita demum concludit: λη-
 λθιον οτι ο δει θεοι γενηθη τω γεμουσα & γεραφης, ως αληθους. & η κερυμυθιον διαταξεν οτι το
 γεμουσα η ηπιω. Dicendum non adhaerendum esse literae Scripturae, quasi vera sit, sed occultum in litera
 thesaurum esse investigandum. Denique Socrates quantumlibet Origeniani nominis studio-
 sus, sic tamen scribit: οτις (ωετις) σοφος λω διδακτικος η κη ηπιω οτι το αδυνατον τω τωου
 μεωστος αδενει σοφος το γεμουσα αποδεσθηναι, & θεοι τω παρκα λεγον εις διαελας αθηραξου εν παρκα
 μβιον αληθινη γεσηθη λεγων, οτι ο στωριπιο τελεσεν ερηγισιας η η αιρικαμθιον δυναμειω εζη
 τω σερομυλθου το στωρη, ερωτην πύτω η η εβωβλη γεσηθη. Quae sic interpretatur C
 Epiphanius Scholasticus: Qui cum sapiens esset magister, & consideraret quod impossibilitas Mo-
 saica legis ad literam esset infirma, rationem Pasche ad modum contemplationis evexit, unam Pascha
 solum modo verum fieri dicens, quod Salvator celebravit adversus contrarias potestates, dum crucem sus-
 cepit, & hoc trophaeo uteretur contra Diabolum. Sed quoniam huic argumento totum libri 4.
 & η αρχη caput 2. consecravit, summam capitis hujus, quod in Philocalia Graece scriptum
 habetur, huc referre operapretium esse duco. Primum igitur ad allegoricam Scripturae
 interpretationem adstruendam, Iudaorum imperitiam castigat, quibus quominus Chri-
 stum suscipere, impedimento fuere diversa Scripturae vaticinia, quae quamvis allegorice
 ad Christum pertinerent, eadem tamen juxta literam accipientes, in Iesu minime comple-
 ta putaverunt. Addit eundem Scripturae interpretandae modum Valentinianos, Mar-
 cionistas, aliosque Haereticos compulisse ut geminum admitterent Deum, justum alterum D
 mundi Opificem, bonum alterum Christi Patrem; necnon & ex Orthodoxis quosdam, ut
 male de Creatore sentirent. Fatendum insuper ait multa quidem mystica, & figuris invo-
 luta in Scripturis contineri; quae tamen illa, & cujusmodi sint ignorari; tum nonnulla re-
 ceuset, quae mysteriis scaterere ita contendit, ut literae sensum neutiquam repudiare vi-
 deantur. Non Prophetarum autem libris, sed Novi etiam Instrumenti Voluminibus oc-
 cultos & reconditos sensus inesse dicit. Cum homine postmodum, qui corpore, anima, &
 spiritu constat, Scripturam confert, corpore itidem, hoc est communi & historico sensu
 constantem; anima quoque, sublimiori nempe sensu; ac demum spiritu, profundissimo
 scilicet sensu & reconditissimo. Tum subjungit historicum aliquando sensum non reperiri,
 sed animam solum, & spiritum, id quod variis Apostoli locis approbat; ac ne haec quidem E
 omnibus obvia esse, sed iis duntaxat, qui in Scripturae meditatione subacti diuturno studio
 fuerint. Ait deinde mysteria hominibus tradere volentem Spiritum sanctum, ea historici
 sensus integumentis implicuisse, qui reconditoris doctrinae penus tantum & promtua-
 rium est: quem ne quis interioris & occultae doctrinae praecipit vacare putaret, ista de causa
 procurasse divinam sapientiam offendicula quaedam, vel interapedines intelligentiae fieri historialis & im-
 possibilis quaedam & inconvenientiam per medium inserendo, ut interruptio ista narrationis velut obvi-
 bus quibusdam legenti resisteret objectis, quibus intelligentiae huius vulgaris iter ac transitum negaret, &
 ita ad alium tramitem, celliosorem nempe & eminentiorem diverteremus; multa igitur
 huiusmodi haberi in Scriptura, vel minus gesta, vel quae omnino geri non possent; interdum etiam
 quae possent quidem geri, nec tamen gesta sunt; praecipue vero in Lege, quae multa habet, in quibus
 nulla prorsus ratio utilitatis ostenditur; interdum vero & impossibilia decernuntur; sed & in toto F
 Veteri ac Novo etiam Testamento. Hinc varias Scripturae tangit historias, in quibus hi-
 storici sensus veritatem frustra requiri affirmat; frustra, exempli causa, existimari tres
 priores ab orbe condito dies fuisse sine Sole, Luna, & Stellis; priorem etiam sine caelo,
 quod supra jam excussimus; inepte quoque & insulse credi Deum in Paradiso plantasse
 arbores, & eam quae vita dicitur, & quae scientiam boni & mali continere; Deum post
 meridiem ambulasse in horto, & Cainum a facie Dei exivisse, quae a nobis fere tractata
 sunt: multa ejusmodi posse colligi e Scripturis, quae scripta sunt quidem tanquam facta; non ta-
 men secundum historiam competenter & rationabiliter fieri potuisse credenda sunt: hujus generis ef-
 fe, quod narrat Evangelium, in excelsum montem a Diabolo Iesum esse subiectum, ut

Socr lib. 5 ap. 21.

A uniuersa mundi regna inde ei monstraret : & quod præcipit Moyſes exterminari omne maſculinum , quod octaſuo die non fuerit circumciſum : & Tragelaphum inter munda animalia , Gryphum inter immunda haberi ; cum hic ab homine non poſſit capi , ille ne eſſe quidem : licet Gryphes & Tragelaphos & eſſe & capi proditum ſit à Veteribus : ſabbato item loco ſuo non moveri , nec onus levare ; & quod habent Evangelia : *Neminem in via ſalutaueritis* ; duas neutiquam habendas tunicas nec calceamenta ; dexteram percutienti maxillam , ſiniſtram eſſe præbandam , cum omnis , inquit , qui perc. tit dextra manu ſiniſtram percutiat maxillam ; oculum , qui ſit offentioni & ſcândalo , eruendum ; non adducendum amputatum præputium : quæ omnia à ſe allata eſſe ſcribit , ut intelligamus res non ſolum rationi contrarias , ſed etiam quæ fieri minime poſſint , in litera contineri . Subneſcit poſtea

B non omnem idcirco ſeſe hiſtoria ſenſum aſpernari , cum multo plura ſint , quæ ſecundum hiſtoriam conſtant , quam ea quæ nudum ſenſum continent ſpiritualem ; cuiuſmodi nonnulla commemorat , puta Decalogi præcepta . Deinde vero multam adhibendam ait cautionem & diligentiam , quo myſticus ſenſus à ſenſu literæ diſcernatur ; tum notam hanc ac regulam ad id utilem proponit ; quotieſcunq; de Hieruſalem , vel Iudæa , vel Iſraele , vel Iacob vaticinantur aliqui Prophætæ , hoc ex ipſius Pauli inſtituto ad cœleſtem Hieruſalem , vel Iudæam , vel Iſraëlem , vel Iacob anagogice eſſe referendum ; & pari etiam modo quæcunq; de Ægypto , Babylone , Tyro , & Sidone prædictum eſt : cum in cœlo loci ſint terrenis iſtis cognomines , ac locorum iſtorum incolæ , anima uidelicet . Denique multis interpoſitis ſic concludit : *Sunt quedam quorum ſignificationem proprie nullus omnino poteſt humana lingua ſermonibus explicare , ſed ſimpliciore magis intellectu , quam ullis uerborum proprietatibus declarantur .*

C *Ad quam regulam etiam diuinarum literarum intelligentia retinenda eſt , quo ſcilicet ea que dicuntur , non pro utilitate ſermonis , ſed pro diuinitate ſancti Spiritus , qui eas conſcribi inſpirauit , conſeantur .*
 III. Primus hunc interpretandæ Scripturæ morem Origenes non inuexit . Scribit Euſebius libr. 2. Hiſtor. Ecclēſ. cap. 17 , multa Philonem de Therapeutis (qui Aſcætæ erant Chriſtiani Ægyptum incolentes) commemorare ; ſed illud præcipue , totos in meditatione Philoſophiæ dies traducere ſoluitum fuiſſe ipſis , & in præceptis ſapientiæ ſibi traditis allegorice explicandis ; quippe qui uerba exiſtimarent ſigna eſſe rerum abditarum , quæ allegoriarum ope ſint eruendæ : atque hanc porro conſuetudinem Therapeutas illos à maioribus accepſiſſe , *ὅτι δ' ἀπόστολος πύτερον ἀρχαῖα ἡρώδης ποταμὸν ἠνεῖσεν ἔν τῷ ἀλλοτρεπιδίῳ ἰδαὺς ἀπὸ τῶν ἱεροῶν γραμμάτων βίβλου ἅν τῷ δὲ Ἰσραηλιτῶν ἐν ἀλλοτρεπιδίῳ . ἀπαστα γὰρ ἡ νομοθεσία θεοῦ τῶν ἀδελφῶν τοῦ θεοῦ ἰουδαίου ζώου . καὶ σῶμα πρὸς ἕξασ τὰς ῥηταὶς λέξεσιν , καὶ ἕξασ τὰς ἀποκαλύψεων ἢ λέξεων ἀδελφῶν νῦν .* Interpretantur autem ſacras Scripturas figurate per allegorias . Vniuerſa quippe Lex ueris illis animali ſimilis eſſe uidetur : & corpus quidem ipſa eſſe uerba , animam autem eſſe delireſcentem & occultum ſenſum , qui aſſeſſari non poteſt . Quam ſimilitudinem Origenes quoque uſurpauit , ut ſuperius dictum eſt . Itaque ſi ſtare uelimus id quod ſcribit de Philone Photius Cod. 105. *ὅτι δ' ὁμοίῳ , καὶ πᾶς ὁ ἀλλοτρεπιδίος ἡ γὰρ εἶναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ἁγίων ἀγίων ἐκπεύουσιν .* Ex eo opinor , omnis allegorica Scripturæ interpretanda ratio in Ecclēſiam irruendi habuit initium ; & quod

D Hoc ipſum clarius Philonem his uerbis repetere ait aliquibus interjectis Euſebius : *αὶ δὲ ἐκ τῶν ἱεροῶν γραμμάτων βίβλου ἅν τῷ δὲ Ἰσραηλιτῶν ἐν ἀλλοτρεπιδίῳ . ἀπαστα γὰρ ἡ νομοθεσία θεοῦ τῶν ἀδελφῶν τοῦ θεοῦ ἰουδαίου ζώου . καὶ σῶμα πρὸς ἕξασ τὰς ῥηταὶς λέξεσιν , καὶ ἕξασ τὰς ἀποκαλύψεων ἢ λέξεων ἀδελφῶν νῦν .* Interpretantur autem ſacras Scripturas figurate per allegorias . Vniuerſa quippe Lex ueris illis animali ſimilis eſſe uidetur : & corpus quidem ipſa eſſe uerba , animam autem eſſe delireſcentem & occultum ſenſum , qui aſſeſſari non poteſt . Quam ſimilitudinem Origenes quoque uſurpauit , ut ſuperius dictum eſt . Itaque ſi ſtare uelimus id quod ſcribit de Philone Photius Cod. 105. *ὅτι δ' ὁμοίῳ , καὶ πᾶς ὁ ἀλλοτρεπιδίος ἡ γὰρ εἶναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν ἁγίων ἀγίων ἐκπεύουσιν .* Ex eo opinor , omnis allegorica Scripturæ interpretanda ratio in Ecclēſiam irruendi habuit initium ; & quod

E ait Bellarminus , Teſtamenti Veteris Scripturas Philonem primum expoſuiſſe , ita accipiendum eſt , primum eorum eſſe Philonem , quorum expoſitiones in Teſtamentum Vetus ad hanc ætatem peruenierunt . Cum veteres ergo Therapeutæ maiorum ſuorum inſtituta perſequentes Scripturam allegoricis explanationibus illuſtrarent , hanc ab illis conſuetudinem accepſiſſe Philonem ipſum veriſimile eſt , cuius luculentæ in Scripturam allegoria ſuperſunt . Ariſtobulus quoque Iudaus Philone uetuloſior Commentariis ſuis in Pentateuchum Moſis , allegorias inſeruerat . At Porphyrius apud eundem Euſebium libr. 6. Hiſtor. cap. 19 , refert Origenem ex aſſidua librorum Charemonis ſcoici , & Cornuti tractatione , hauſtum hunc allegoriarum modum ad Scripturas ſacras tranſtulſiſſe . Cur non & eo impuſum dicam Metrodori Lampſaceni exemplo , quem narrat Tatianus totum Homerum

F in allegorias traxiſſe , & Heraclidis Pontici Homericarum allegoriarum ſcriptoris ? Equidem præter ſuperiora Paulum præcipue Origeni auctorem fuiſſe cenſeo , cur allegoricas expoſitiones ſeſtaretur : is namque in Epistoſta ad Galatas per allegoriam dicta ſciſcit , quæ in Scriptura de Iſaaco & Iſmaële , hoc ex ancilla nato , illo è libera , commemorantur . Inde Origenes libr. 4. contr. Celf. *ὡς περὶ τὴν καὶ θεοπαυιδας ἀγαθὴν ἐπὶ ῥοπολογίας καὶ ἡμῶν διδάσκειν ἡ ἀλλ' ἀποδὲν δασ σφῶν παρὰ λήθαμρῶν . ὡς εἰς τὴν ἱερασίαν διηγάειν ἢ ἀπεσῶν ἐπὶ ῥοπολογίας λέγει μοι οἱ ἢ νόμον ἀσχετοῦσιν , ἢ νόμον σὺν ἀκούειν ;* quæ uerba habentur Gal. 4. 21. Itaque arceſſitis è Paulo teſtimoniis allegorias ſuas tueri conſueuerat Origenes ; uelut illo Pauli è 1. Cor. 10. 4. *Bibebant autem de ſpiritali conſequentē eos petra ; petra autem erat Chriſtus ; & iſto è 2. Cor. 3. 6. Quis è idoneos nos fecit miniſtros Novi Teſtamenti , non literæ , ſed ſpiritus : Litera enim occidit , Spiritus autem uiuificat ; & reliquo capite , ac ſequenti , ex quo illud*

præcipue usurpabat: *Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus*: & hoc etiam è Col. 2. A
 16, 17. *Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei, aut neomenia, aut Sabbatorum:*
Quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi, aliisque multis, quæ lib. 4. De princip. cap.
 2. & libr. 4. contr. Cels. recitantur. Nonnulla quoque Iohannes, nonnulla etiam Chri-
 stus Dominus ad allegoriam trahenda docuit: quibus exemplis fretus Origenes in allego-
 rias poterat excurrere, si modum tenuisset. At Celsus eiusmodi interpretationes in ca-
 lumniam trahebat, cum diceret multa in Scripturis haberi honestati morum parum con-
 sentanea, iisque allegoriarum prætextum à Iudæis & Christianis consulto obtendi, cum
 omnem tamen allegoriam respicerent, ac meræ essent fabulæ. Respondet Origenes in
 eam sententiam, quasdam historias historicum complecti sensum, quasdam dedita opera
 ad id esse scriptas, ut allegorice interpretentur: cui multis Scripturæ locis fidem facit. B
 Tum quia adjecterat Celsus conscriptas in Libros sacros allegorias turpes esse & absur-
 das, hoc in Philonis vel Aristobuli commentarios jactum suspicatur Origenes ab impuro
 Sophista, quamvis multa inde Græci Philosophi suos in usus exceperint: Numenii quo-
 que Pythagoreum, *πολλὰ γὰρ τῶν συζητημάτων ἀπὸ ἐπιδιδυμοῦ τὰ μαυρίαις, ἢ τῶν αἰσθητῶν, ἢ*
ἐκ ἀνδριστικῆς ἠὲ τῆς ἑσποδογενίας. Atque hæc Adamantio ad interpretandam allegoric Scri-
 pturam alluxisse facem reperio. Quo eum etiam perpulit præbita à Marcione occasio, pe-
 stifero Hæretico, qui eum perpetuis velitationibus confistabatur: is enim cum allegorias
 à Scripturæ expositionibus penitus excluderet, ejus oppugnandi studio contraria omnia
 secutus est, allegoriisque consulto indulgit. Quod & aduersus literæ sectatores factum ab
 eo conjicere licet ex ijs quæ Homilia 14. in Levit. ipse conscripsit. C

IV. Attamen accuratius scripta eius evolventi multa occurrent, in quibus suam literæ
 dignitatem servat, & de ea æqua ac recta scribit; historicum in aliquibus admittens sen-
 sum, allegoricum in pluribus, in multis utrumque. Quid usitatus illi ad populum peroranti,
 quam mysticæ expositioni interpretationem literæ veluti fundamentum subterne-
 re? Homilia quidem priore in Genesim versum 27, & 28 primi capitis edisserens ab ex-
 planatione literæ auspiciatus ad allegoriam transit. Homilia sequenti verba facturum de fa-
 brica aræ Noiticæ, *Primo omnium, inquit, videamus quæ de ea secundum literam referuntur, &*
quæstiones proponentes quæ obijci à pluribus solent, etiam absolutiones earum ex his quæ nobis sunt à ma-
goribus tradita, requiramus; ut cum huiusmodi fundamenta jecerimus, ab historicæ textu possimus
ascendere ad spirituales intelligentiæ mysticum & allegoricum sensum, & si quid in eis arcanum continetur, D
aperire. Homilia 7. in Genes. de Isaac & Ismaele agens Apostolum narrat allegorice in-
 terpretandam eorum historiam censuisse; tum ait: *Quid ergo? Isaac non est secundum carnem*
natus? non eum peperit Sara? non est circumcisus? hoc ipsum quod ludebat cum Ismaele, non in carne
ludebat? Hoc est enim quod mirabile est in Apostoli sensu, quod de quibus non potest dubitari quin secun-
dum carnem gesta sint, hæc ille dicit esse allegorica: ut nos quid faciendum sit in cæteris noverimus, &
in his maxime, in quibus nihil divina lege dignum historica videtur indicare narratio. Homilia 14. in
 Levit. Cum Scripturas quis legit, & literam quidem sequitur, intellectum autem repudiat spiritalem,
 hic matrem quidem Israëlitam habet, id est literam; sensum vero, quia spiritalem non sequitur, sed car-
 nale, illi est Ægyptius pater: & mox: *Nos vero qui ex utroque genere Israëlita sumus, & literam, E*
 & spiritum in Scripturis sanctis defendimus. Totam vero in eius rei tractatione Homiliam con-
 tuit, quæ undecima est in Num. ubi de primitiarum oblatione disputans; *Hanc ergo Legem,*
inquit, observari etiam secundum literam, sicut & alia nonnulla, necessarium puto. Postea sic
ait: Sunt qui ita dicant, quia si aliquid Domino observandum est secundum literam, cur non & cuncta
servemus? Si vero ad spiritalem intelligentiam, quæ Lex continet, referenda sunt, nihil omnino secun-
dum literam, sed spiritualiter debent universa discerni. Nos autem utriusque assertionis insipientiam
temperantes, qualis regula in huiusmodi Legis sermonibus observanda sit, ex auctoritate divinarum
Scripturarum proferre tentabimus. Tum haberi dicit in Scriptura Leges, mandata, justificatio-
nes, præcepta, testimonia, & judicia, à se invicem discreta & diversa, quæ neutiquam per-
miscenda & confundenda sint, licet hæc omnia nonnumquam unico Legis nomine signi-
fificentur: Legem ergo, juxta Apostolum, umbram habere futurorum bonorum; reliqua F
 non item: *hæc ergo singula, quæ nequaquam penitus secundum literam observanda dicit Apostolus,*
omnia fere apud Moysen sub Legis titulo designari: quæ autem mandati nomine censentur, puta
isthæc: Non occides, non adulterium facies, non furaberis, & reliqua hujusmodi, secundum
literam esse observanda; nam Quid opus est in his allegoriam querere, cum adificet etiam
litera? inde sic concludit: Ostendimus ergo esse quedam quæ omnino non sunt servanda secundum li-
teram Legis, & esse quedam quæ allegoria penitus immutare non debet, sed omnimodo, ita ut Scripture
de ijs continent, observanda sunt. Ostendit postmodum aliqua secundum literam servanda
esse, & allegoricum tamen sensum complecti, velut illud: Propter hoc relinquet homo patrem
& matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una, quod juxta Apostolum & mysteria
 continet, & secundum literam observandum est. In hoc etiam censu ea collorat quæ de

A Ismaele & Isaaco in Scripturis tradita ad allegoriam Paulus retulit, & quæ de primitiis offerendis fanciuntur. Subjungit denique: *Ostenimus, (ut opinor) auctoritate Scripturae divinae, ex ijs quæ in Lege scripta sunt, aliqua penitus refugienda esse, & cavenda ne secundam litteram ab Evangelij discipulis observentur; quædam vero omnimode, ut scripta sunt, obtinenda; alia autem habere quidem secundum litteram veritatem sui, recipere tamen utiliter & necessario etiam allegoricum sensum. Atque eorum discretionem sapienti Scripturarum interpreti permittit.* Constat certe plerisque locis sensum utrumque admittere Codices sacros, ut testis est ipse Paulus 1. Corinth. 10. 1. & Galat. 4. 24. constat & illud, solum in nonnullis allegoriam esse requirendam; quidquid contra obtrudant Scholastici quidam; velut ubi de spontanea sui ipsius castratione Christus loquitur: atque in

B istis verum est quod ait Hieronymus Apolog. 1. in Rufin. cap. 6. *Quando dico tropicam intelligentiam, docco verum non esse quod dicitur, sed allegoria nubilo figuratum.* Non alium autem aliis inesse sensum quam historicum censent aliqui. At Origenes etiam hunc solummodo in aliquibus requirendum esse sensum putet, ne hæc quidem tamen mysteriis vacare existimat; hujus enim illud pronuntiatum est Homil. 1. in Exod. *Ego credens verbis Domini mei Iesu Christi, in Lege & Prophetis iota quidem unum, aut unum apicem non puto esse mysterium vacuum, nec puto aliquid horum transire posse, donec omnia fiant.* Vnde libr. 4. *ἀπὸ ἀρχῆς*, cap. 2. pleraque Scripturæ sacræ mysteria hominibus ignorabilia esse fatur. Per pauca quidem, sed ad purgandum Origenem satis apposita protulit Apologiae auctor è libr. 2. *ἀπὸ ἀρχῆς*, cap. 2. magna ex parte petita, in quibus Veteris Testamenti historias, non ficticias, sed veras esse

C prædicat, & ab iis necessario admittendas, qui salutem adipisci cupiunt. Quid quod historicam sæpe, mysticam, & moralem in Scriptura expositionem rimatur; velut Homil. 17. in Genes. differens de benedictionibus Patriarcharum; *ὅτι ἡ res, inquit, nobis ἰσχυρίσθη (ut in alijs fecimus) explanationis materiam subijcit, ita ut benedictiones historia locum seruent; prophetia vero mysticam atque dogmaticam; quorum correctio & obijurgatio moralem dirigat stylium: atque triplicem hæc explanationem in reliqua Homilia persequitur.* Quæ quidem in Origenis gratiam ab Interpretibus conficta & interpolata ne caussere: ecce enim tibi illum Tomo 15. in Matth. p. 382. dictum hoc Christi: *si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus*, ad allegoriam, sprete littera converti vetantem, & ne quis id attentare audeat, historiis Ethnicorum quibusdam absterentem.

D V. His animadversis facilis est jam dijudicatio, æquane censura Origenem vexaverit Eustathius Antiochenus, qui acerrime præ reliquis ipsius allegorias insectatus est in Diagnostico De engaltrimytho. Ac primum id queritur, eum cetera allegoriis alioqui pervertere solitum, Deos illos quos de terra ascendentes videre se Saül dicebat Pythionissa 1. Reg. 28. 13, ad litteram exposuisse. Profecto de illa Samuëlis evocatione idem quod Origenes plurimi tradiderunt; ut dicemus infra. In eo autem quod Angelum simul cum illo ascendisse ratus est, multorum quoque iuvatur suffragiis, qui Angelos *ἄγγελοι* animabus adiungunt, quemadmodum superius ostendimus. Nullam ergo sui carpendi anam hic obtulit. Difficilior ejus foret defensio, si id objecisset, quod à multis obiici solet, omnia eum fere in allegoricum traxisse sensum, præterquam illud Sospitatoris, quo voluntariam sui ipsius, cœlestis regni consequendi causa, executionem commendat, & illud quo unicum servandam tunicam, abijcienda calceamenta, in crastinum neutiquam prospiciendum esse ait; quæ allegoricam tamen interpretationem maxime omnium postulabant. Attamen temerarius juvenilis ætatis calor exculationi est, quo vigente talia attentavit; sed prodeuntibus annis mutasse consilium id mihi persuadet, quod spontaneam castrationem damnaverit Tom. 15. in Matth. p. 368. ut alibi à nobis observatum est. Alterum id expostulat Eustathius, quod Paradisum terrestrem, & fructiferas Paradisi arbores allegorica expositione aboleverit. Hoc ipsum fere criminati sunt, quotquot allegoricas ipsius interpretationes damnasse notavimus. At patrocinator Philo Iudæus, è cuius libris *ἡ ἀποστολικὴ*, & Allegor. Leg. 1. suam de Paradiso sententiam mutuatus est. Futilis est

F sequens Eustathij cavillatio in vocabulo *ἡδὴ*, quo Paradisi historiam Origenes appellavit; cum Grammatici sciant *ἡδὴ* nomine res quoque vere gestas significari, quemadmodum Historiarum nomine fabulæ quoque nonnumquam intelliguntur. Propertius lib. 4. Eleg. 1. *Hæc nus historia*, cum Trojæ fabulas fuisse persecutus. Pergit conquiri Eustathius quod effosus ab Abrahamo puteos in allegoriam derivaverit, qui sua tamen ætate supererant. Verum vel illud postremum iniquam eius criminationem satis refellit; nam Origeni qui tot in Iudæa transegit annos, ignoti esse non potuerunt hi putei; tamne vero projecti ipsam pudoris fuisse credemus, ut rem in propatulo positam, & omnium oculis obviam, commentitiam esse ac ficticiam affirmaverit? Isaaci præterea & Rebecca res gestas immutasse eum refert. Certe Homilia 10. in Genes. quam hic designasse videtur Eustathius, id habet Origenes: *Sæpe jam dixi quod in his non historia narratur, sed mysteria con-*

texantur: quod ita intelligo, narrari historias quidem, sed non tam id agi, quam mysteria A
 contemni: cum & Homilia 15. in Genes. Scripturam asserat, non tantum historicis servire
 narrationibus, quantum rebus & sensibus mysticis. Sin secus sensit, Eustathij querelam
 probo. Dicitum illud quoque de iis velim, quæ peccata ab eo circa Iobi historiam idem ait.
 Iniquum vero profus & ineptum est quod subjicit, perperam ab Origene Lazarum, quem
 propter virtutem Christus diligebat, in hominem peccatis laborantem anagogica inter-
 pretatione fuisse mutatum. Consulta Lector Tomum 28. in Iohann. pag. 349. Origenem
 culpa immunem comperiet: nam postquam Lazari historiam, juxta literam, fuisse explica-
 vit, hac præterea homines signari addit, qui peccatis admittis, amicitia cum Iesu prius con-
 tracta, quæ anima vita est, excidunt, & novis rursus gratiæ auxilijs excitati eandem re-
 cuperant. Aliud est autem laborare peccatis, aliud hominis peccatis laborantis imaginem B
 gerere; postremum hoc Lazaro tribuit Origenes, prius vero minime. Quid ad sequentia
 porro respondeam non habeo, in quibus insinuat Adamantius, quod contra Evangelij
 auctoritatem Iudæos negaverit lapides in Christum jaciendos sustulisse, remque ad tropo-
 logiam detorsit: nam vetustate imminutis Commentarijs in Iohannem, pars illa inter-
 cidit, in qua hæc Evangelij narratio explanatur. Quomodo ergo ab Origene accepta sit,
 incertum est. Denique agre Eustathio est, quod argumentis ex nominum interpretatione
 petitis, in allegorias Adamantius nonnumquam excurrat, cum duo sapissime homines
 moribus & ratione vitæ penitus discordes idem tamen nomen gerant. At non tam inde al-
 legorias Origenem arcescere verum est, quam aliunde petitas hoc insuper argumento, C
 quantumvis levi confirmare.

QVÆSTIO DECIMA QVARTA ET VLTIMA.

QVÆSTIONCVLAS ALIQVOT QVASI PËR SATVRAM COMPLEXA.

I. *Quæritur Origenis sententia de ligandi & solvendi potestate Sacerdotibus concessa.*
 II. *Excussitur ejusdem de Eucharistia opinio.* III. *Quædam ipsius de matrimonio dogmata*
notantur. IV. *Virum magicis artibus fa-verit, exploratur:* V. *& de Engastrimybo quid*
statuerit; VI. *ecquid de mendacio;* VII. *& de iurjurando.* D

I. **P**OSTREMAM hanc quæstionem aperiet brevis de Sacerdotum potestate,
 iuxta Origenis sententiam, disputatio. Is Tomo 12. in Matth. pag. 279. scribit
 potestatem clavium habere Episcopos, & quæ ab ipsis vel ligata vel soluta sunt
 in terris, ligata esse & soluta in cælo, si modo Petri virtutes æmulentur: sicut peccatorum
 vinculis alligati teneantur, frustra eos ligare & solve-re. Quod si meritis licet ac pietate in-
 feriores Petro, nihilominus ligatum iri sperent in cælo, & solutum, quæ in terris ligave-
 rint & solverint; legitimum eos Scripturarum ignorare sensum, & superbia excecatos E
 esse. In hunc locum annotat Sixtus Senensis alludere Origenem ad errorem ab Hussitis
 postmodum propugnatum, qui Papæ & Episcoporum potestatem ex morum sanctitate
 pendere volebant, ut quotiescunque peccando fierent Petri dissimiles, una potestatem
 ipsius amitterent; damnatumque hunc esse à Tridentina Synodo Sess. 14. Can. 10. his ver-
 bis: *Si quis dixerit Sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi & solvendi non habent,*
anathema esto. Assentior Sixto, & peccare aio Origenem, atque hanc videri amplecti hære-
 sim, in qua deinde versati sunt Donatistæ, cum à Sacerdotum sanctitate Ecclesiæ potesta-
 tem suspenderunt. Attamen commodam hæc possunt interpretationem admittere. Fru-
 stra, inquit, ligandi vel solvendi potestatem sibi arrogant Episcopi, quæ Petro præcipue
 concessa est, nisi eadem qua Petrus sanctitate & æquitate floreat: hoc est, nisi eandem F
 quam Petrus æquitatem in solvendo & ligando adhibeant. Cum ergo tam sancte iure suo
 Petrus uteretur, ut eos tantum criminibus solveret, qui id poenitentia sua & pietate essent
 promeriti, solos noxios ligaret; si quis Episcopus Petro dissimilis potestate abutens sua in-
 fontes ligaverit, indignos solverit, non perinde in cælo se res habebit. Subsidio est Ori-
 geni istud Hieronymi libr. 3. in Matth. 16. 19. *Istum locum Episcopi & Presbyteri non intelli-
 gentes aliquid sibi de Pharisæorum assumunt supercilio, ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxios ar-
 bitrentur, cum apud Deum non sententia Sacerdotum, sed reorum vita quæretur.* Noxios dicit, qui
 noxios impliciti, nulla scelerum poenitudine tanguntur: alioqui nemo solvi potest nisi
 noxius.

Asserit præterea Origenes Tomo 13. in Matth. pag. 336. ligandi & solvendi potestatem
 omnibus

Sixt. Sen.
 libr. 6.
 ann. 70.

A omnibus à Christo fuisse concessam, quicunque noxios ter reprehenderint. Ita Tomo 12, p. 275, omnem Christi discipulum petram esse ait super quam Ecclesia Christi edificatur; cœli claves perfectis quibusque tribui; & quacunq; tandem Petro pollicitus est Christus adepturum, quisquis Petro similem se præstiterit. Verum posteriora hæc allegorice dicta esse, non dogmatice, illud evincit quod sabest: *οὐ τις λέγει τὴν [οὐ εἶ ὁ χριστός ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τὸ ζῶντος] αὐτὸς ἑαυτὸν [χριστός], ὁ σαρκὸς καὶ αἱμάτων [σαρκὸς καὶ αἱμάτων] αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ ἐν θεῷ ἕκαστος παρὰ τοῦ θεοῦ, πνεύματι καὶ ἀποστόλων λέγει, ὡς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἁγίον λέγει, ὡς καὶ οἱ ἄποστολοι. ὡς ἡ τὸ πνεῦμα αὐτὸ διδάσκει, ὡς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἁγίον οὐκ ἐστὶν ὁ πατήρ, οὐκ ἐστὶν ὁ υἱός.* Offendunt idem & sequentia, in quibus portas Inferi esse peccata, hæreses esse Dæmones, regna cœlorum virtutes esse dicit. Priore autem, quem laudavimus, loco, licet ligandi & solvendi potestatem omnibus tribuat, quicunque ter peccantes corripuerint; peculiari tamen modo, & pleniori potestate, ac potiori iure Petro id concessum fuisse vult, cum in uno duntaxat cœlo solvere illos & ligare posse affirmet, Petrum autem in omnibus. Adde eandem apud Patres sæpe locutiones occurrere, quæ ad rectam itidem interpretationem revocandæ sunt. Irenæus libr. 4. cap. 20. *Omnes iusti sacerdotalem habent ordinem.* Tertullianus libr. De exhortatione castitatis, cap. 7. *Nonne & Laici sacerdotes sumus? Scriptum est: Regnum quoque nos, & sacerdotes Deo, & Patri suo fecit.* Gregorius Nyssenus libr. De perfectione: *ἡσυχία τοῦ ἁγίου καὶ ἁγίου πνεύματος, ἡ καὶ ἡμεῖς ἐκείνους, καὶ οὐκ ἐκείνους, ἐκείνους ἐκείνους, ἐκείνους ἐκείνους, ἐκείνους ἐκείνους.* Per hæc & his similia nos quoque petra erimus, imitantes, quoad ejus fieri potest, immutabili natura, quod constans & immutabile est. Ambrosius Comment. in Luc. 9. *Qui carnem dixerit, ecclesia fundamentum est, & si æquari Petro non potest, imitari potest.* deinde: *Magna autem Christi gratia, qui omnia prope vocabula sua Discipulis ipsis donavit: Ego sum, inquit, lux mundi; & id tamen, quo ipse gloriatur, Discipulus nomen indulsit, dicens: Vos estis lux mundi: Ego sum panis vivus; & Nos omnes unus panis sumus: Ego sum vitis vera; & tibi dicit: Planta vi te vitem fructuosam omnem terram. Petra est Christus; Bibebant enim de spiritali sequente petra; petra autem erat Christus; etiam Discipulo suo hujus vocabuli gratiam non negavit, ut & ipse sit Petrus, quod de petra habeat soliditatem constantiam, fidei firmitatem. Enitescere ergo ut & tu petra sis.* Augustinus libr. 2. Quæst. Evang. cap. 40. *Sacerdotium vero Iudeorum nemo fere fidelium dubitat figuram fuisse sacerdotum regali, quod est in ecclesia, quo consecrantur omnes pertinentes ad corpus Christi, summi & veri principis Sacerdotum. Nam nunc & omnes unquam, quod tunc Regibus tantum & Sacerdotibus fiebat. Et quod ait Petrus ad Christianum populum scribens: Regale sacerdotium; utrumque nomen illi populo convenire declaravit, quo illa unctio pertinebat. Ligandi quoque & solvendi potestatem eorum omnium, qui peccantes fratres objurcationibus incessunt, communem esse voluit Augustinus De verbo Domini, Homil. 15. Theophylactus in Matth. 18, 18. & Anastasius Nicenus Quæst. 61.*

II. Magnis vero & repetitis controversiis vexatus est ille Origenis de Eucharistia locus, quem hæc Tomo 11. in Matth. p. 253, 254, exhibemus. Summa illius hæc est: Quemdam obiicit sibi dicentem, cum iuxta Christi pronuntiatum quod in os intrat, hominem non inquinat, ita quod in os intrat, hominem sanctum non efficere, licet fecus de pane Christi simpliciores sentiant. Respondet Origenes, quemadmodum non cibus edentem inquinat, sed ejus conscientia qui cum dubitatione comedit; & quemadmodum impuro homini mundum nihil est, non ex se, sed propter impuri hujus hominis immunditiam; ita quod per verbum Dei, & precem consecratum est, non ex se comedentem efficere sanctum, alioquin & ei qui peccatis pollutus comedit, sanctitatem collaturum; sed ex eo tum emolumentum capi, cum pura mente, & integra conscientia accipitur: neque abstinendo ab hoc pane vel eundem comedendo, ex hac abstinencia vel esu, bono aliquo nos fraudari vel augeri, sed ita duntaxat si vel nequam vel prohi sumus, dicente Paulo 1. Cor. 8. *Neque enim si manducaverimus, abundabimus; neque si non manducaverimus, deficiemus.* Subjungit præterea, quemadmodum in ventrem demittitur, quod intrat in os, ac deinde eicitur in feces; ita panem consecratum, secundum id quod materia concretum huic inest, in ventrem demitti, & eicitur in feces, sed per precationem qua illi accessit, utilem comedenti effici pro ejus fidei portione; nec panis materiam, sed prolatum super eo sermonem, eum juvare, qui non indigne ipsum comedit. Denique panem illum, typicum & symbolicum corpus appellat. Reliqua ad esum corporis Christi spiritalem pertinent, non sacramentalem ut superiora, contra quam opinatus est Vincentius Bellovacensis Specul. doctrinal. libr. 18. cap. 43, Origenem hæc de causa immerito castigans. Facilis est loci hujus iuxta Ecclesie doctrinam expositio: nam ut ex corporis Christi esu adjumentum quis capiat, non esus ipse sufficit, sed integra præterea & intaminata mens requiritur, alioquin iudicium sibi manducat & bibit, qui noxis pollutus ad altaris sacramentum accedit. Itaque non ex se solum & simpliciter edenti sanctitatem confert, sed ita, si ab edente certa fides, & purus animus adhibeantur. Similiter homo hoc abstinens Sacramento, vel quod

nondum sibi sit satis probatus, vel quod nondum iustam attigerit aetatem, vel alia quavis A legitima de causa, detrimentum ex hac abstinencia non capit; imo nec bono aliquo inde privari ait Origenes; quod ita intelligo: cum homo nondum sibi satis probatus, vel alicuius criminis sibi conscius, si ad altaris Sacramentum accedat, iudicium sibi manducet & bibat, atque ex hoc esu & potu mortem animae suae consciscat, nedum fructum aliquem inde percipiat, sequitur ut si hac reformidans Sacramento abstineat, bono aliquo non privetur, dum non sumit corpus Christi; cum malum tantum fuisset nactus, si sumisset. Materia autem constans illa panis pars, quam in secessum ejici ait, ea sunt accidentia materiae panis inhaerentia & ejus propria, quae corrupta à stomacho, & in novam converta, substantiam vel in secessum abeunt, vel humani corporis formam induunt. Preca- B tionem vero illam, quae panem comedentibus utilem efficit, & sermonem super pane prolatum, quid aliud esse dicam, quam mystica illa verba, quibus panis consecratur, & quae *doxoi* ac mysticam precem nonnulli Patres appellant? quia precationem, licet non expressam, involvunt, qua Deum rogat Sacerdos ut prolatis à se mysticis verbis idem efficiat, quod effecit olim, cum eadem ipse proferret. Atque per hac cum panis in corpus Christi efficiatur conversio, comedentem accidentia illa minime juvant, sed per mystica illa verba fit, ut esu corporis Christi adiuvemur. Typicum denique & symbolicum corpus appellat, vel quod sub specie & similitudine panis deliteat; & cum corpus Christi reipsa sit, typo & symbolo panis esse videatur: quod idem est ac si sacramentale dixisset, quia non nudum Christi contingimus corpus, sed sub symbolis involutum. Quapropter Homilia 7. in Levit. sic disserit Adamantius: *Est & in Novo Testamento litera, C quae occidit eum, qui non spiritualiter qua dicantur adverterit. Si enim secundum literam sequaris haec ipsum quod dicitur in est: Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum; occidit haec litera.* Spiritualiter haec intelligi jubet, quia sacramentaliter carnem suam manducari & sanguinem suum bibi fancit Christus, non quo modo carnes alias dentibus comminimus. Nec responsionis hujus robur infringit Edmundus Albertinus, cum ait negare illic Origenem comedi carnem Christi secundum literam; quisquis autem comedit Christi carnem, licet non in propria specie & figura comedat, Christi tamen carnem secundum literam comedere. Infuit enim carnem Christi cum comedere secundum literam, qui illam non in propria specie & figura comedit: nam comedere secundum literam, illud est, ita comedere, quomodo esculenta comedere consuevimus, nimirum ori inserta den- D tibus permolare, lingua versare, palato degustare, gula forbere, in ventriculum demissa concoquere, intestinis excepta à facibus fecernere, & in corporis alimentum distribuere. Hac ratione cum Christi caro nequam à nobis comedatur, non comeditur profecto secundum literam, sed sacramentaliter. Vel eucharisticum panem eatenus appellat Origenes corpus typicum & symbolicum, non quatenus absentis corporis Christi typus est & symbolum, quod vult Edmundus Albertinus, alijque cum eo Heterodoxi: sed quatenus, cum reipsa sit corpus Christi, aliarum rerum typus est & symbolum, puta sui ipsius extra Sacramentum, ut fuit olim in cruce, & ut est nunc in caelo; vel resurrectionis nostrae, iuxta Nicæanum Concilium; vel unius illius corporis, cuius ipse (Salvator) caput existit, cuique nos, tamquam E membra, a se ipsa fidei, & charitatis connexionem adstrictos esse voluit iuxta Tridentinos Patres; vel fidei & promissionis, juxta Clementem Alexandrinum. Penitus confirmant expositionem istam similes locutiones Origenis, in quibus res quaedam symbolicae appellantur, vel symbolice tales, talese esse dicuntur; non quod revera tales, talese non sint; sed quod cum tales, talese revera sint, aliarum tamen rerum symbola sint. Sic Tomo 32. in Iohann. p. 405. Iohannem ait symbolice recubuisse in sinu Christi: non quod revera in sinu Christi non recubuerit, sed quod recubitus ille symbolum esset propensius affectus & pronae fidei quam erga Christum gerebat Iohannes. Similiter Tomo eodem pag. 412. ait symbolice noctem fuisse, cum Iesum proditurus Iudas exiit; non quod revera nox non esset, Iohannes quippe noctem fuisse scribit cap. 13. v. 30. sed quod nox illa symbolum esset noctis alterius quae Iuda animo incubabat. Quinetiam Tom. 14. in Matth. pag. 363. Paulum jus- F sisse ait, ut Episcopus, Presbyter, & Diaconus, quos symbola fuisse vult verarum rerum, symbolice monogami sint; non quod revera monogamos non esse velit, tales enim esse debere satis hoc loco docet; sed quod monogamia illa symbolum sit munditiae animae, quam tueri debent, qui sacra administrant. Idem praeterea Tom. 16. in Matth. p. 410. summum Iudaeorum Sacerdotem, symbolicum appellat; non quod Sacerdos revera non esset, quis enim hoc neget? sed quod symbolum esset veri Sacerdotis Christi. Ibidem sacrificia Mosaicae Legis, symbolica appellat: non quod revera sacrificia non essent; sed quod symbola essent sacrificiorum quae sunt pro peccatis. Addit demum, cum subjugi, corpore nempe suo, vectum Iesum excepit vera Ierusalem, superna scilicet, tunc dissipatam fuisse Ierusalem, quae umbra est: umbram dicens, pro eo quod symbolum dixerat: non quod

Alberti De
act. Euch.
lib. 2. in
Exam. te-
stim. Orig.
cap. 1.

A Ierusalem inferior, terrena nimirum, revera Ierusalem non esset; sed quod umbra esset & symbolum supernæ Ierusalem. Pari modo igitur, cum corpus Christi appellat symbolicum & typicum, non illic revera adesse negat Christi corpus, sed præfens illic Christi corpus symbolum & typum esse vult rerum aliarum, earum nempe quas commemoravimus, puta sui ipsius extra Sacramentum. Id quod satis indicat Origenes, cum proxime subiungit: *πρὸς δὲ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς λέγουσιν τὸν λόγον, ὅς ἐστιν σῶμα, καὶ ἀλλοτρίη ἑσθίον.* Multa autem de ipso Verbo dici possunt, quod caro factum est, vniuersusque cibus, &c. in quibus differit de Christi corpore extra Sacramentum. Nulla hæc, quam damus, aptior vel solidior excogitari potest loci huius solutio, ut pote quæ ex consimilibus Scriptoris eiusdem testimoniiis petita sit, & mentem ipsius manifesto declaret. Frustra igitur ex superioribus Adamantij de Eucharistia verbis præsidium causæ suæ arcescere conati sunt multi temporum istorum Heterodoxi. Frustra quoque locum ab Hæreticis depravatum suspicatus est Sixtus Senensis Biblioth. lib. 6. Annot. 66. Frustra ab Erasmo interprete corruptum coniectati sunt Genebrardus, & Perronius; cum integritatem loci manu scriptorum Codicum Græcorum consensus aperte probet.

B Præter duo illa Origenis testimonia, quibus de Eucharistiæ sacramento perperam sensisse visus est, alia quatuor generis eiusdem affert Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, unde causam suam non parum confirmari putat. Prior locus depromptus est ex Homil. 16. in Num. *Bibere dicimus sanguinem Christi non solum sacramentorum ritu, sed & cum sermones eius recipimus, in quibus vita consistit, sicut & ipse dicit: Verba quæ locutus sum, Spiritus & vita est.* At manifeste facit illud pro Catholica causâ, nam sacramentalem sanguinis Christi potationem ab alia fecerit, quæ verbum Christi auribus & mente, spiritali quodam modo bibitur. Nec plus valet pro adversariorum partibus alterum hoc è Tractat. 35. in Matth. *Panis iste quem Deus verbum corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animarum, Verbum de Deo Verbo procedens, & panis de pane caelesti:* cui consimilia reperire est Homil. 7. in Levit. ab Hermanno Bodio in Collectaneis adversus Catholicam doctrinam usurpata: nam si iuxta literam id sumendum putamus, ut sumendum vult Martyr, quomodo panis ille qui cœnanti Christo oblatas est, fractus, & Discipulis distributus, quemque suum esse corpus dixit Christus, nihil aliud est quam *verbum animarum nutritorium*, quod contendit Bodius? quo modo panis ille, secundum id quod ex materia concretum habet, in ventrem abit, & in secessum eicitur, ut ex Origenis Tomo II. in Matth. objecisse Martyrem supra notavimus, si panis ille *Verbum est animarum nutritorium*? Certe tota hæc Origenis de pane illo dissertatio Tractatus 35. in Matth. allegorica est. Nec validius est, quod hinc colligit Martyr, corpus Christi esse panem, cum scripserit Origenes: *Panis iste, quem Deus Verbum corpus suum esse fatetur.* Panis enim dicitur corpus Christi, quia panis fuit, & nunc quoque cum corpus Christi est, panis speciem gerit. Hinc appellatur etiam *ἀβλὸς ὑπαζούμενος*, & consecratus panis, hoc est, ut sic loquar, panis transubstantiatus in corpus Christi.

D Apertissima vero loci tertij sententia, ut frustra eam perverfa explicatione corrumpere Martyr contendat. Talis ille est Homil. 9. in Levit. *Ritus quidem apud Veteres propitiations pro hominibus qui secat ad Deum, qualiter celebraretur edocuit: sed tu qui ad Christum venisti, Pontificem verum, qui sanguine suo Deum tibi propitium fecit, & reconciliavit te Patri, non hæreas in sanguine carnis, sed discite potius sanguinem Verbi, & audi ipsam tibi dicentem. quia hic sanguis meus est, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Agitur hoc loco de sacrificiis Mosaicis, quæ figura erant mortis Christi: idcirco non hærendum scribit Origenes in sanguine carnis, hoc est in sacrificiis Testamenti Veteris, sed mentem ad sanguinem Christi, & sacrificium Novæ Legis esse erigendam. Quis hic cavillationi locus?

E Sumtum è libro 8. contra Cels. postremum Origenis testimonium sic se habet: *ἡμεῖς δὲ τὸ πᾶν τὸ δυνάμει δὲ σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ τὴν μετὰ ἀρχαίας καὶ ἀρχῆς τὸ ἐν τοῖς δόξιοις ἀσφαλισμένους ἀπὸ τοῦ ἐπίου, σάμα ἡριούρου ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον ἄρον π, καὶ ἀρχαῖον ἐν μετὰ ὑμῶν ἀσφαλισμένους ἀπὸ χερσῶν.* Celsum refellit Origenes, qui rebus universis præfatos esse Dæmones censens, quæcunque ad victum comparant homines, quæcunque vel edendo vel bibendo consumunt, fruges, vinum, baccas arborum, aquam, & ipsum quoque aërem, à Dæmonibus accipere arbitrabatur; multisque in contrariam adductis sententiam, concludit tandem Adamantius panes qui nobis ad esum offeruntur, Christianos Dæmonibus acceptos non referre, sed Deo rerum conditori, eosque cum gratiarum actione recipere; ac per precationem corpus quoddam sanctum ipsos effici, sanctos efficiens quicumque eo cum sano proposito utuntur. Ad Eucharistiam minime hæc videntur pertinere. Quod & ipse fatetur Albertinus. Quod si quis tamen contradicat, non assentiar modo, sed Ecclesiæ etiam doctrinam his confirmari pertendam; panes quippe ait per precationem, per mystica nimirum verba, corpus effici sanctum, & sanctos efficiens, qui cum sano proposito eo utuntur; corpus videlicet Christi.

Alberti. De
Sacramentis.
Euch. lib. 1.
in Exam.
Infl. m. Orig.

Martyri succenturiatus prodit in pugnam Albertinus, recōctisque aliquot testimoniis A
ex Origene iam ante à Martyre depromtis, quatuor indidem petita de suo addit, ad truti-
nam nostrā revocanda. Prius habetur Tom. 32. in Ioh. p. 411. ubi de offula Iudæ à Iesu por-
recta differens, vim ei quandam ac virtutem à Christo inditam fuisse vult, quæ Iudæ utilis
esse potuisset, nisi offulæ prævultisset Satanas, & ne benefica eius vi frueretur proditor,
occupato ipsius corde impedivisset. Tum id gemino illustrat exemplo, priore corporis &
fanguinis Christi, quæ pro eius pietate vel nequitia qui fuscipit, utilia sunt vel noxia; al-
terio panis illius communis quo alimur, quique pro comedentis habitu vel sanitatem con-
fert ac vigorem, si valenti corpore; vel morbum, si febriculoso ac infirmo exceptus sit.

Locus ita conceptus est: *κὶ ὅτι οὐκ ἀποδύω εἰς τὸ πῶν λόγῳ, ὡς περὶ ὁ ἀναξίως ἐδύνω
ἑαυτὸν τὸ κρεῖν, ἢ πῶν ἀπὸ τοῦ ποτιέον, εἰς κέσμα ἐδύνω κὶ πίνει, ὃ μὲν ἐν τῷ σῶτρ κρείττον, B
δυναμικῶς, κὶ ἐν τῷ ποτιέω, ἰσοκρεμῆν ἰσὺ δυνάσει κρείττον, ἐνεργαζομένης τὸ βέλπον. κρείττον δὲ
ἐμπειρίας τὸ κέσμα. ὅτι τὸ δῶν τὸ ἰσὺ ἴσμων ὁμογενῶς ἢ τῷ δυνάσει κὶ τῷ κρείττον δυνάσει ἐν
τῷ λῶντι, φάσκει. ἀλλ' οὐκ οἴκωις μὲν εἰς σωματικῶν, τῷ ἢ ἰσὺ εἰς κέσμα, ἀς μὴ τὸ ἴσμων εἰς κλη-
λυθῆναι εἰς αὐτὸν τὸ σωματικῶν νοείτω δὲ ὁ ἄρτος κὶ τὸ ποτιέον εἰς μὲν ἀπλωστέρις κὶ τὸ κρείττον ἐν
τῷ δυνάσει ἀποδύω. πῶς δὲ ἐαυτὸν ἐν αὐτῷ μαμαθῆναι, κὶ τὸ δυνάσει, κὶ τῷ τῷ κρείττον τῶν
αληθῆναι λόγῳ ἰσὺ ἰσμων. ἀς εἰ ἐν τῷ δυνάσει ἐλεγον ὅτι κὶ ὁ κὶ τὸ σωματικῶν ἴσμων ἀπὸ
ποτιέον ἰσὺ ἰσμων ἀπὸ αὐτῶν, εἰς ὄφειας ἢ κὶ δυνάσει ἀνάσκει. Ex his sic ratiocinatur Albertinus:
Offula Iudæ porrecta eiusdem erat generis ac Eucharisticus panis, iuxta Origenem: ἴσμων
ὁμογενῶς ἢ τῷ δυνάσει κὶ τῷ κρείττον. atqui offula illa merus fuit panis: merus igitur &
ille. Attendisset vero subtilis ille disputator quæ in exemplum assumuntur, in eo debere C
convenire cuius causa instituitur comparatio, discrepare posse in aliis, hoc esse partim esse
ὁμογενῶν, partim ἰσμων. hic autem institui ab Origene comparationem offulæ Iudæ
oblatae cum pane Eucharistico, non ad explicandam panis Iudæ porrecti naturam, sed ad
declarendum eius effectum, ac vim iuvandi, vel nocendi pro fumentis habitu: atque ita
esse ὁμογενῶν, quoad illam efficientiam, de qua hoc loco queritur; ἰσμων vero quoad na-
turam, de qua nulla penitus hic habita est disputatio. Fimbria vestis Christi quæ ἀπὸ ἰσμων
fanavit, ex contactu sacri corporis Christi virtutem contraxerat, itidem ut offula à Iesu
Iudæ porrecta. Fimbriæ contactus, pro tangentis pietate vel nequitia, utilis esse poterat, vel
noxius. Pari ergo iure fimbriæ contactum cum panis Eucharistici elu compare Origene-
nes potuit; utraque enim in eo conveniebant, quod pro tangentis & edentis habitu salu- D
bria vel damnosa esse poterant; in aliis discrepabant. Id si fecisset, utraque sane dicere
potuisset ὁμογενῶν, nempe quoad illam vim & efficientiam; non quoad naturam. Idem di-
cas de offula Eucharistico pani assimilata. Alioqui cum offulam Iudæ porrectam pani illi
quo vitam sustinemus, similem esse dixit Origenes, hoc est ὁμογενῶν, in eo nempe quod ut
illa animæ, sic ille corpori pro comedentis habitu robur conciliare potest, vel morbum;
concludam utique eadem virtute pollere panem nostrum quo vescimur, ac offulam illam,
cui peculiarem vim contactu suo Christus indidit: quod est absurdum. Quid si præterea
offulam illam fuisse panem ipsum Eucharisticum Iudæ porrectum Origenem existimasse
dicamus? Profecto locus iste contrarium nihil habet huic sententiæ, quam & Cyrillus, &
Anastasius Sinaita amplexi sunt. Id si fit plane ὁμογενῶν fuerint Eucharisticus panis & offula E
Iudæ porrecta, & quoad efficientiam, & quoad naturam.*

Cyrrill. in
Ioh. 6.
Anast. Orat.
de Synasi.

Parem propemodum adhibebimus explicationem loco alteri ex Hom. 7. in Levit. quo
agitur de præcepto Aarōni, & Sacerdotibus tradito, ne ad altare accessuri vinum biberent.
Quoniam autem Lex est umbra futurorum bonorum, quid hac Lege significetur perferen-
tans Origenes Christum hunc esse Pontificem censuit, Sacerdotes Apostolos; & Chri-
stum quidem cum ad altare, crucem nempe esset accessurus, in septima cœna vinum qui-
dem non bibisse putavit, his inductus verbis Marci 14. 25. *Amen dico vobis, quia iam non
bibam de hoc genere vite, usque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Patris mei.* Apo-
stolos vero bibisse vinum, quia nondum ad altare crucis erant accessuri. En tibi ipsa ver-
ba: *Videamus quomodo id vero Pontifici Christo Domino nostro, & Sacerdotibus eius ac filius, nostris F
vero Apostolis possimus aptare. &c. Queritur ergo quomodo Dominus & Salvator noster, qui est verus
Pontifex, æcum Discipulis suis, qui sunt veri Sacerdotes, antequam accedat ad altare Dei, bibebat vinum;
cum vero accedere cuperet, non bibebat. Venerat in hunc mundum Salvator, ut pro peccatis nostris car-
nem suam offerret hostiam Deo. Hanc priusquam offerret, inter dispensationum moras vinum bibebat:
denique dicebatur homo vorax, & vini potator, amicus publicanorum & peccatorum. Vbi vero
tempus advenit crucis sue, Accipiens, inquit, calicem benedixit & dedit Discipulis suis, dicens:
Accipite & bibite ex hoc. Vos, inquit, bibite, quia non accessuri estis ad altare. Ipse au-
tem tanquam accessurus ad altare, dicit de se: Amen dico vobis, quia non bibam de generatione
vitis huius, usquequo bibam illud vobiscum novum in regno Patris mei.* Hinc Albertinus ef-
fici putat Christi Discipulos merum vinum in ultima cœna bibisse, quemadmodum Aa-

A non & Sacerdotes ad altare non accessuri merum vinum bibebant; nec capere se dicere quid contra opponere possimus. Respondeo vero Origenem, cum existimavit vetus illud Levitici præceptum, quo Pontifici & Sacerdotibus ad altare accessuris vino interdicebatur, umbram eorum fuisse quæ Christo & Apostolis contigerunt, quando ille ad altare crucis accessurus vino abstinuit, hi vero nondum ad crucis altare accessuri vinum bibebant, id sibi voluisse, vinum Aaronis & Sacerdotum in eo *μυστηριον* fuisse Eucharistico vino Christi & Apostolorum, quod utroque abstinerent qui accessuri erant ad altare, ab iis vero qui non essent accessuri ad altare utrumque biberetur; qua de re scilicet hoc loco agebatur: in aliis autem fuisse *μυστηριον*, ac in eo præcipue quod Aaronis & Sacerdotum vinum, merum esset vinum; Christi vero & Discipulorum, specie duntaxat. Vergebit vero aliquis B dicens nulla hic nota distingui vinum illud quod cum publicanis & peccatoribus bibebat Christus, ab eo vino quo in ultima cœna abstinuit, sed utrumque opponi vino Aaronis, ac proinde simile fuisse vinum quo Christus abstinuit in postrema cœna, vino quod cum publicanis & peccatoribus bibit. Respondeo satis fuisse Origeni, recte institui posse comparationem vinum inter Aaronis, & vinum à Christo sive epotum in vita decursa cum publicanis & peccatoribus, sive non potum, sed Discipulis traditum in ultima cœna. Nam quamvis hoc specie tantum esset vinum, revera esset Christi sanguis; illud vero & specie & re vinum esset, non in eo similitudinem quæsivit, vel quarere debuit Origenes, quod utrumque, vinum esset vel re, vel specie, sed in eo quod illo accessurus ad altare Christus abstinerit, illud non accessurus ad altare biberit: quemadmodum veteris Testamenti C vino abstinebant Pontifices & Sacerdotes accessuri ad altare, idem vero non accessuri ad altare bibebant.

Tenue vero & infirmum tertij loci robur, quem è Prologo in Canticum profert Albertinus. In eo hominis exterioris, corporis nimirum, proprium quemdam esse cibum scribit Origenes, corporeum scilicet & terrenum: interioris vero hominis & spiritualis proprium quoque esse cibum, panem nempe vitum qui de caelo descendit. Sed ipsa repetamus verba: *Est materialis huius hominis qui & exterior appellatur, cibus, potusque nature sue cognatus, corporeus iste scilicet & terrenus. Similiter autem & spiritualis hominis ipsus, qui & interior dicitur, est proprius cibus, ut panis ille vivus qui de caelo descendit. Sed & potus ille est ex illa aqua quam promittit Iesus dicens: Quicumque biberit ex hac aqua quam ego do, non sitiet in aeternum. Sic ergo per omnia similitudo quidem vocabulorum secundum utrumque hominem ponitur; rerum vero proprietates unicuique discreta versatur, & corruptibili corruptibilia præbentur; incorruptibili vero incorruptibilia proponuntur. Unde accidit ut simpliciores quidam nescientes distinguere ac severere quæ sint quæ in scripturis divinis interiori homini, quæ vero exteriori deputanda sint, vocabulorum similitudinibus falsi ad ineptas quasdam fabulas & figmenta inanis se commiserint, ut etiam post resurrectionem cibus corporalibus: utendum crederent, potumque sumendum non solum ex illa vite vera & vivente in secula, verum & ex his vitibus ligni. Tantum abest ut hinc aliquid pro sua causa colligere possit Albertinus, ut vel ipsius opinioni contrarium id potius & adversarium sit; vel certe pro neutra parte pugnet. Duplex liquidem cibus, duplex eius interioris hominis intelligi potest: vel esus sacramentalis, quum Christi corpus ore recipimus; vel alter, quum Verbum E carnem factum fide apprehendimus & comedimus, quorum uterque capite Iohannis sexto exponitur; hic quidem à versu 31. ad hæc verba versu 52. *Et panis quem ego dabo*; ille vero ab his verbis ad versum 59. Si esus ille intelligitur, quo Verbum carnem factum fide comedimus, quid inde efficere possit Albertinus, non video. Fatemur enim Verbum carnem factum, quatenus fide apprehenditur & comeditur, animæ proprium esse cibum, non corporis. Et ne quid dissimulem, hunc esse loci intellectum censeo. Sin vero esus sacramentalis hic significatur, suo sibi gladio iugulatur Albertinus; nam cibum illum vocabulo tantum cum cibus reliquis convenire ait Origenes, suam vero unumquemque proprietatem servare; illos corrumpi, hunc integrum manere: sic nos panem Eucharisticum cum aliis panibus vocabulo convenire dicimus, re ipsa discrepare; hos corrumpi, corpus vero Christi, corruptis accidentibus, incorruptum manere: & quamvis corpore, itidem ut alij panes excipiantur, illos tamen in alimentum corporis mutari; hoc animæ, interiori scilicet homini ac spiritali, alimoniam subministrare, accidentibus duntaxat corpus alentibus, postquam in novam substantiam conversa sunt. Qui vero hæc sententiæ suæ accommodabunt Heterodoxi, cum panem Eucharisticum nomine tantum cum panibus reliquis convenire asserat Origenes; illi non nomine solum, sed re ipsa penitus convenire dicant: hunc animæ, hominis nempe spiritualis & interioris, pabulum esse tradat Origenes; illos corpus alere Heterodoxi putent: hos corporeos & terrenos appellet Origenes, ut ab illo distinguat qui spiritalis est, mysticus, & sacramentalis; Heterodoxi vero & hunc & illos plane corporeos & terrenos esse decernant?*

Ultimum locum, quoniam ex Dialogo De orthodoxa fide, spurio quippe libro, & Ori-

genis nomen falso prae se ferente petitus est, nec ad hoc pertinet institutum, prae- A mitto.

Bulenger. contr. Ca. saub. Paris. 1. Diar. 3. p. 167.

Lepidus vero est Albertinus, cum adversus Bulengerum disputat, qui Catholicum de Eucharistia dogma defendebat hoc Origenis testimonio: *καὶ ὃ ὁ ἀρθεύς μίττειται, τὸ σῶμα τῆς ζωῆς μεταλαμβάνει ἢ ὃ ἀρθεύς τῆ ζωῆς ἢ αἰδίου ἀρθεύς, ἀλλ' ἀρθεύς τῆ ζωῆς ἢ αἰδίου ἀρθεύς ἢ αἰδίου ἀρθεύς*. Nam qui fit panis particeps, corpus Christi participat: nec enim attendimus ad naturam rerum insensibiliter propositarum, sed erigimus animam per fidem ad corpus Verbi. Nam non dixit: Hoc est symbolum, sed Hoc est corpus, ostensurum, ut ne quis putet typum esse. Non nodum sol-

Albertin. De sacram. Euchar. lib. 1. cap. 2.

vit Albertinus, sed secat hac responsione: Fictitius locus est, ac Graculi forte alicuius recentioris, Origeni falso affictus: Bulengerus enim ipsemet alium adducit ex eodem Origene locum, ubi plane in contrarium ait de pane & vino Eucharistico illa anitypa esse Dominici corporis: *ἀντύπα εἰς τὸ θεω- πικὸν σῶμα*. Quemadmodum & in loco ex Commentario in Mattheum supra citato, panem vocat corpus typicum & symbolum, hoc est corporis typum ac symbolum. Quis autem eum crederet tam pugnans scripsisse? Absit igitur a nobis tanta supinitas, ut verba hac nescio unde sumpta, tamquam Origenis genuina suscipiamus. Alibi tamen Albertinus citata quadam ab eodem Bulengero loca

Albertin. l. 2. c. 5.

Origenis, quae causae suae creditur opportuna, pro germanis admittit: Sic enim & Origenes, inquit, a Bulengero relatus ait contra Casaubonum Diar. 3. p. 166. *τὰ ἐν τῷ λόγῳ καὶ ἡμῶν θεωπικῶν ἐπινοουμένων ἀρθεύει τὸ σῶμα, & τὰ ἐν αὐτῇ οὐδὲν ἀντύπα γὰρ εἰς τὸ θεωπικὸν σῶμα τῆς ζωῆς*. Quae super rationali altari nostro persciantur, sanctificant mensam, & vasa quae in ipsa sunt. Anitypa enim sunt Dominici corporis. Commoda sane & facilis disputandi ratio: si quae Catholicam causam juvant testimonia, pro falsis ea, spuris, ac fictis habere: si quae videntur eidem contraria, his haud fecus ac legitimis & genuinis uti. Vel prior sane solvatur locus, vel postremus non intentetur: quem nos tamen itidem excipimus ut alium, in quo Eucharisticus panis corpus typicum & symbolum appellatur: nam *ἀντύπα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ σῶματος*, idem est ac si Sacramentum corporis Christi appellet. Præterea non satis apparet an de pane & vino Eucharistico illic agat Origenes, ut vult Albertinus. Ait enim quae persciantur super altari nostro rationali, hoc est in animo nostro, mensam, & vasa quae in ipsa sunt sanctificare, hoc est animum, & animi facultates. Non video cur hæc ad esum potius sacramentalem referenda sint, quam ad eum quo Verbum carnem factum fide comedimus. Atque ut hic eius est *ἀντύπα* sacramentalis esus, ita Verbum fide apprehensum, & ut ita dicam manducatum, *ἀντύπα* est Dominici corporis. Priori vero loco cum corpus Christi ait non esse typum, sic intellige, non esse merum typum & signum sine re signata, quæ vulgaris est typi notio: sed non negat esse typum ac signum alterius generis, nempe re significata conjunctum. Atque hæc in præsentia sufficiant. Qui plura volet, Bellarminum consulat lib. 2. De Eucharist. cap. 8. ubi non allata solum à Martyre Origenis exponit testimonio, sed plurima quoque eiusdem recitat, quibus recte de Sacramento Eucharistiae sensisse creditus est: & Nos quoque nonnulla ad Tom. 11. Origen. in Matth. 15. super eodem argumento observamus.

III. Ab Eucharistiae sacramento progrediamur ad sacramentum matrimonij, circa quod à communioribus Ecclesiae dogmatis Origenes in quibusdam abuisse videtur. Primum Hom. 11. in Jerem. p. 115. quæcunque ex coitu & voluptate proficiuntur, purgatione indigere ait: & Tom. 17. in Matth. p. 498. quodammodo pollutos esse vult, quicunque veneris utuntur: ne eas quidem voluptates excipiens, quarum matrimonium licentiam facit. Deinde libro 2. in Epist. ad Rom. incircumcisum appellat, qui concessis matrimonij jure voluptatibus intemperantius abutitur: circumcisum vero, si qui in huiusmodi negotio legitimis, & quantum posteritati sufficit utatur officijs. In quo præterquam quærenda sobolis gratia, congressum omnem conjugalem videtur respicere, etiam illum qui ut debitum redditur, vel vitanda tentationis causa perpetratur. Sed hæc quoque in voce legitimis contineri possumus respondere: vel circumcisum quidem eum esse qui procreanda tantum ad cultum Dei prolis causa actum conjugalem exeret: at non incircumcisum, qui alios præterea fines spectat, sed qui intemperanter se gerit. Hieronymus certe lib. 2. in Epist. ad Ephes. cap. 5. reliquos omnes videtur improbare fines, unum hunc admittere, quo soboles comparanda proponitur: si, inquit, ita uxor subiicienda viro est, ut Christo Ecclesia: inter virum & uxorem erit sancti conjunctio, & namquam corporis servient passionibus: Corinthiis vero, ut infirmis, necdum solida pietate roboratis mutuam debiti solutionem per *συντηρησάντων* & indulgentiam Paulum concessisse dicit: at Ephesios, ut pote in Christi doctrina provecioribus ademisse: unicuique tamen vel Ephesios, vel Corinthios amulari fas esse. Et paulo post: Liberorum ergo, ut diximus, in matrimonio opera concessa sunt. Voluptates autem, quæ de meretricum capiuntur amplexibus, in uxore damnatae. Hoc legens omnis vir & uxor, intelligant sibi post conceptum magis orationi quam concubio servendum. Et quod in animalibus & bestijs ipso natura inter prescriptum

A est, ut pragnantes ad partum usque non cōstant, hoc in hominibus sciant arbitrio derelictum, ut merces
 est ex abstinentia voluptatum. Eo accedunt ista Epiphaniij Har. 63. cap. 4. ὁ οὐκ ἔστιν ἄλλοις
 παρὰ τὴν εὐχὴν αἰσθητὴν τὰ ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἀποδοθέντα. ἀλλ' ἂν ἀπὸ αἰσθητῶν
 ἢ τῶν κατὰ νόμον ἢ ἐκ τῶν κατὰ τὸν νόμον ἀποδοθέντων. Neutiquam honorabiles nuptiae ad ignominiam tra-
 hentes quae a Deo condita sunt, liberorum procreationem prohibent: sed nec aliter usurpant nuptialis con-
 junctionis modum a Deo institutum. Adstipulatur Augustinus libro De bono conjugali, cap. 7.
 Reddere, inquit, debitum conjugale, nullius est criminis; exigere autem ultra generandi necessitatem,
 culpa venialis: quod iterat cap. 10, & 11. & libr. 1. De nupt. & concupisc. cap. 14. Adstipu-
 latur & Supplementum Summæ S. Thomæ q. 49. a. 5. Quod autem jactat Theophilus
 Pasch. 2. & 3. Origenem honorabiles condēnisse nuptias, non id ex eius verbis, sed ex doctri-
 B næ ipsius consequentia arguit: sic enim ratiocinatur; Si in corpora, sic tamquam in erga-
 stula detruduntur animæ noxias, non esse illud cubile immaculatum, nec honorabiles nuptias,
 quæ formandis corporibus, ac animis puniendis operam dant, cum propter pœnas animarum,
 & non propter generationis ordinem, nuptiarum adolescentulis vincula tribuantur.

Hoc amplius, scribit Origenes Homil. 6. in Num. actibus conjugalibus Spiritum fan-
 ctum non adesse. Verba hæc sunt: Connubia quidem legitima carent quidem peccato, nec tamen
 tempore illo quo conjugales actus generantur præsentia sancti Spiritus dabitur, etiamsi Propheta esse videat-
 ur, qui officio generationis obsequitur. At constat tamen actum hunc, si suscipiendæ prolis
 causa exerceatur, vel debiti reddendi, quia aliud est religionis opus, aliud iustitiæ, sanctum
 esse & pium, ac proinde Spiritus sancti subsidio & ope exerceri. Contradicit nihilominus
 C Auctor Operis imperfecti in Matth. 1. 18, aitque matrimonium etiam utentibus pœnam non
 inferat, mercedem tamen non præstare.

Postremo iteratas nuptias, non quasi damnosas penitus ac noxias, sed quasi pio & Chri-
 stiano homine indignas Adamantius traduxit: quod merito criminati sunt Magdeburgen-
 ses. Nunc vero, inquit Homil. 17. in Luc. & secunda, & tertia, & quarta nuptia, ut de pluribus
 ta. cam, reperintur, & non ignoramus quod tale conjugium ejiciet nos de regno Dei. Et deinde: De
 cætu primitivorum, immaculatumque Ecclesie, quæ non habet maculam, neque rugam encietur digam-
 mus, non quo in æternum mittatur incendium, sed quo partem non habeat in regno Dei. Tum mox:
 Puto enim monogamum, & virginem, & eum qui in castimonia perseverat, esse de Ecclesia Dei; eum
 vero qui sit digamus, licet bonam habeat conversationem, & ceteris virtutibus polleat, tamen non esse de
 D Ecclesia, & de eo numero qui non habet rugam aut maculam, aut aliquid istiusmodi; sed esse de secundo
 gradu, & de his qui invocant nomen Domini, & qui salvantur quidem in nomine Iesu Christi; nequa-
 quam tamen coronantur ab eo. Hinc Homilia 19. in Ierem. non æterno quidem addendum
 tradit supplicio digamum, sed participem salutis alicujus futurum, non tamen tantæ felici-
 tatis, quantæ qui purus vixerit. Tomo quoque 20. in Ioh. p. 295. in eo neutiquam imi-
 tandum Abrahamum pronuntiat, quod ancillæ concubuerit, & defunctæ uxori aliam in
 senectute superinduxerit. Profecto non Montanistæ, inter quos Tertullianus, nec Nova-
 tiani solum hac opinione infecti sunt, sed nonnulla etiam hujus affinia ex orthodoxis
 Scriptoribus afferri solent, quæ in Decretorum parte 2. caus. 31. quæst. 1. can. 8, 9, & 10.
 retulit Gratianus. Prior locus est ex Neocæsariensi Concilio, quo secundarum nuptiarum

E connubio Presbyter interesse prohibetur, cum præsertim nuptiis eiusmodi pœnitentiæ im-
 poni solet. Vbi pro, connubio, legendum est, convivio: sic enim paulo post habetur: Quis
 erit Presbyter, qui propter convivium suis consentiat nuptiis? Ita legitur in ipsis Concilij exempla-
 ribus, ex Græco: ὁπρὸς τὴν εὐχὴν τῶν ἁγίων δὲ γάμων τῶν ἡν ἑστῶν. Quod sic reddit Dionysius
 Exiguus: Presbyter in nuptiis eius qui duas uxores ducit, seu digamus efficitur, ne convivetur. Alter
 locus est ex Auctore Operis imperfecti Homil. 33. in Matth. 19. quo decernitur licitum
 esse secundum Apostoli præceptum secundas adire nuptias, secundum autem veritatis ratio-
 nem, vere fornicationem esse: sed cum permittente Deo publice & licenter committitur, fieri honestam
 fornicationem. Tertium demum suppeditat Hieronymus libr. 1. in Iovinian. cap. 8, quo secun-
 das nuptias vix nuptiarum nomine donandas, & vix excusandas definit. At id non

F tam ad eas repudiandas, quam ad extollendam viduarum castitatem dictum respondet
 Gratianus, & ex aliis eius testimoniis approbat. Tot vero scætet erroribus Operis imperfecti
 scriptor, ut in dogmaticis disputationibus minime sit audiendus. Neocæsariensem autem
 Synodum de pluribus simul ductis uxoribus agere nonnulli respondent: quam responso-
 nem probare non possum. Malim fieri talem fuisse ea ætate Ecclesiæ severitatem & rigo-
 rem, ut licitas licet, aliquam tamen incontinentiæ speciem præ se ferentes nuptias secun-
 das, non celebritate solum carere, eique Presbyterum omnino non interesse, sed pœni-
 tentiæ etiam impositione quodam modo notatam esse vellent.

IV. Theophilus Alexandrinus Pasch. 2. Epistol. Origenem causatur magicis artibus
 patrocinium tribuisse. Verba hæc adducit à scriptis Origenis: *Arts magica non mihi videtur
 alicuius rei subsistentis vocabulum: sed etsi sit, non est operis mali, ne quid habere possit contemni.*

Magdeb.
 Cent. 3. cap.
 10.

Tum multa aduersus eum oratorie exaggerat; res attentius introspicere insuperhabet. A Origenem ait Elymae, Iamnae, & Mambra fautorem esse; deletam fuisse adventu Christi idololatriam, quae ex arte magica profecta est, ac deletam proinde Magiam ipsam; aliaque eiusmodi plurima congerit. Quocirca Anonymus apud Photium Cod. 117, inter criminationes in Origenem ab aduersarijs confatas hanc nono loco recenset: *ὅτι ἡ μαγία ἡ μά-*

Sixt. libr. 6
Annas. 8
Genebr. Col-
lect. cap. 6.

γία: *Malam non esse Magiam.* Meminissent accusatores illi duplicem esse Magiam, ut recte ex Hieronymo, & Iustino probant Sixtus, & Genebrardus; alteram, quae ex naturalibus causis & principijs res prauidet & praedicit, & nonnumquam etiam efficit, quae proprie Philosophia est; alteram, quae Daemonum ope & subsidio utens, praestigijs homines fallit & deludit. Magos illos, à quibus Magia dicta est, Deorum religionibus addictos, nomen inde à patria dialecto fortius refert Porphyrius libr. 3. *ἄλλοι μὲν γὰρ λέγουσι τὸν μαγόν εἶναι τὸν θεομαντῆρα, ἄλλοι δὲ τὸν ἐκ τῆς μαγίας ἐκείνης ἐκείνους, ἃς οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῆς φύσεως ἔχουσιν.* Apud Persas, qui reum diuinarum periti sunt, Deosque colunt, Magi nuncupantur: id enim patria illorum dialecto significat Magus. Praecipui autem inter Philosophiae parentes Magi commemorantur à Laërtio in Prooem. Magiam ergo si rem non malam esse dixit Origenes, perinde est ac si Philosophiam rem non malam dixerit. Pari modo accipiendum est quod ait libr. 7. contra Cels. artem *μαγικῆς* medium aliquid esse & indifferens: nam si ex casualium naturalium inspectione proficiscatur, laudabilis est; sin ex Daemonum technis, vituperanda. *ὁ λόγος δὲ αἰρεῖ*, inquit, *καὶ ἄλλα νομίζονται τὰ πνευματικά* (πνευματικά) *τῆς μαγικῆς ἀναμεινόμενα, μὴ τῆς μαγικῆς, εἰς ἀπώλειαν ἀποβήσονται, καὶ οὐκ εἰς ἀγαθόν, ἀλλ' εἰς κακόν, ὡς καὶ τὰ φυσικά, καὶ τὰ ἐκ τῆς φύσεως εἰς ἀπώλειαν ἀποβήσονται.* Magicas ergo artes, quae Daemonum fallacijs administrantur, improbat & reicit: sed multo etiam discretius sub finem antecedentis libri; ibi quippe Celsum coarguit, qui Magos *ἐπιδαμνῆσαι* appellauerat, *ἀφ' ὧν*, inquit, *ἡ παράνομος καὶ ἡ ἐναντία τῆς μαγίας καὶ τῆς δαιμονίας ἐστὶν ἡ ἀγαθή καὶ ἡ ἐκ τῆς φύσεως ἐκείνης ἐκείνη.* & Homil. 13. in Num. *Nec mireris, si est in magica arte tale aliquid: esse enim hanc artem designat etiam Scriptura, sed uti ea prohibet. Nam & Dæmones Scriptura esse designat, sed colere eos & exorari vetat: recte ergo etiam magica uti prohibet, quia Magorum ministri Angeli sunt refuga, & spiritus maligni, & Dæmonia immunda.* Reliqua non minus dilucida vitandae fatietatis causa praetermitto. Tractatu etiam in Matth. trigesimo quinto, Iudaicum esse dicit adiurare Dæmonia, neque secundum potestatem à Christo concessam; quo significari vult S. Thomas id adjurationis genus, quod fit per preces, sacrificia, & vetitas ceremonias; non alterum illud, quod fit *potestative*, ut loquitur Thomas, & quo Ecclesia uti solet. Libro etiam 3. *ἄλλοι ἀρχόντες*, cap. 3. ita de Magia dixerit, ut pro noxia & perniciofa hanc ipsum habuisse constet.

S. Th. 2. 2. q.
90. a. 2.

V. Quae cum ita se habeant, miror id scripsisse Eustathium Antiochenum: *ἀλλ' ὁ κοινὸς ὡσεὶ ἕως εἰδωλολατρίας ὄργανα, καὶ νεκρομαντίας ὄργανα τὰ ἐκ τῆς ἀπώλειας διὰ τὴν ἐπιδαμνῆσαι τὴν μαγίαν καὶ τὴν δαιμονίαν.* Sed venustus Origenes idololatriæ instrumenta, & necromantia inventa in Ecclesiae chorum inducere volens, in sacram Scripturam mentitur. Locus habetur in libello De Engastrimytho, quem lucubravit ad id rejiciendum Origenis dogma, quo animam ipsam Samuelis à Pythonissa per incantamenta evocatum decrevit. Eadem de causa peculiari libro Origenem Methodius Tytius refellit, ut auctor est Hieronymus. Hunc etiam notat errorem, suppresso licet Origenis nomine, Gregorius Nyssenus in Epistola ad Theodosium De Pythonissa. Ac Eustathius quidem, cuius librum Leo Alladius edidit, variis rationibus ostendere conatur non Samuelem, Samuelisve animam Pythonissae carminibus fuisse excitatam, sed Dæmonem, vel phasma à Damone confictum. Sigillatim hæc persequi, non est otij nostri, nec instituti: satis habet Origenes praesidij in Patrum aliquot consensu, quos Leo Alladius in Syntagmate De Engastrimytho, cap. 7. recenset: Iustini in his Dialog. cum Tryph. Sulpitij Severi Histor. sacr. libr. 1. & Anastasij Antiocheni in *ὁμολογ.* quest. 112. & eorum præterea quos laudat Bellarminus libr. 4. De Christo, cap. 11. His adde antiquissimorum Rabbiorum suffragium, qui tradunt mortuorum animas, si ante annum à morte praeteritum evocentur, quo tempore excita fuit Samuelis anima, videri quidem ab Engastrimytho, non audiri; audiri ab eo qui oracula scitatur, non videri; ab alijs nec audiri, nec videri.

Hieron. De
scrip. Eccl.
cap. 94.

VI. Hieronymus libr. 1. Apolog. in Rufin. cap. 4, Origenis locum afferre à libr. 6. Stomat. in quo juxta Platonis sententiam mentiri nonnumquam licere defendit. Idem visum est ipsi Hieronymo lib. 1. Comment. in Epist. ad Galat. cap. 2. v. 11. multisque opinionem suam defendit. Visum id quoque Chrysofomo, & Cassiano. Sed palam refragatur Augustinus in libro De mendacio ad Consentium, cap. 2. & in Epistola quadam ad Hieronymum, eique assentiuntur Theologi omnes, quodlibet mendacium, simulationem quamlibet damnantes, & peccati nota afficientes.

Chrysof. l. 1.
de Sacerdotio.
Cassianus l. 1.
Coll. c. 8.
17. &
189.

VII. Qui vero mendacium non usquequaque damnat Origenes, idem jurejurando penitus

A nitus interdicit Tractat. 35. in Math. ita disputans: *Simile est enim, quod dicit in Evangelio Dominus ipse: Ego autem dico non iurare omnino, & non ad iurare omnino. Si enim iurare non licet, quantum ad Evangelicum Christi mandatum, verum est quia nec ad iurare alterum licet.* In eadem fuere sententia Athanasius, Chrysolomus, Epiphanius, Hilarius, alijque complures, quos citat Sixtus Senensis libr. 6. Annot. 26. eorumque secutus est opinionem Pelagius, ut ab Augustino traditur in calce Epistol. 89. & recentium Heterodoxorum magna pars: cum è contrario sanctum esse & utile iuramentum, pie modo & prudenter, & flagitante necessitate adhibeatur, Catholica Ecclesia constituat.

CAPVT TERTIVM.

GENERALE ORIGENIANÆ DOCTRINÆ EXAMEN.

I. Iniqua fere pro Origene, vel contra Origenem iudicia. II. Recensentur ipsius defensores. III. Multa ad Origeniani nominis oppugnatores confutandos generatim proponuntur. Mutua criminationum repugnantia; IV. Origenistarum errores Origini afficti; V. Rufini interpretis perfidia; VI. Patrum falsis criminibus appetitorum exemplum; VII. Philocalia à Gregorio Theologo, & Basilio ex Origenis scriptis excerpta; VIII. allegorica ipsius interpretationes. IX. Frustra hereseon fons appellatus est. X. Librorum ipsius depravatio. XI. Multa quoque ad ipsam excusandum in uniuersum adducuntur: perpetua ipsius in proponendis sententiis hesitatio; eiusdem modestia; XII. constans hereseon insectandi studium; XIII. nimia in scribendo festinatio; XIV. Theologicae quaestiones ipsius temporibus nondum satis excussae, nec per Ecclesiam definitae. XV. Eum tan tem temere dictorum panitit. XVI. Immerito Rufinum reprehendit Hieronymus, propter inscriptum Origenis Apologie Pamphili nomen. XVII. In multis peccasse Origenem fatendum est. XVIII. Quo numero libri Origenis habendi sint, disputatur. XIX. & utrum inter Hæreticos ponendus ipse sit.

I. QVOD de Origene Origenisque dogmatis iactabatur olim: Vbi bene, nemo melius; ubi male, nemo pejus; idem prope modum nunc de eo, iisque merito dici potest, qui de ipsius doctrina sententiam tulere: Vbi bene accipitur, neminem accipi melius, neminem maioribus extolli præconiis, neminis doctrinam acrioribus studiis defendi; ubi male, duriori neminem & asperiori censura defricari. Adeo extrema omnia, non in vita solum, sed post mortem etiam vir ille expertus est; nescio qua fati urgente pertinacia, & perpauca Adamantium inter, ipsiusque aduersarios medias sectari patres patiente. Alios quidem tam inique erga ipsum animatos videas, ut in nefariorum ac pestiferorum Hæreticorum censu Origenem ponant, & tamquam de Ecclesia propudico ac vibice, sic de eo statuendum esse velint: alij contra tam cæco & effræni studio in eum feruntur, ut omnia ipsius facta ac dicta tueri parati sint, nec aliter dogmata eius, quam ut *uertas dicitur* amplectantur.

Vnus utriusque

Error, sed variis illudis partibus.

Equidem extrema hæc inter, medium quoddam iter tenendum puto, si quis æquus esse, nec sese ipse fallere velit. Fatendum est sæpe peccasse Origenem, & in damnosos errores incidisse; in multis falso & immerito fuisse accusatum si quis neget, profligati illum pudoris esse, & supra iam probauimus, & deinceps etiam ostendemus. Præclare Pamphilus in Apologia: *Consequens erat ex his omnibus laborum & studiorum suorum testimonio amplecti ratem virum (Origenem) & neque defensionis studio plus dare ei meriti, quam mensura deposcit; neque rursus obrectandi vitio facile condemnare, & alienum ab Ecclesiastica doctrina temere pronuntiare: cum utrumque istud præcipitum providens ante diuinus sermo prohiberit dicens: Non sit in te mensura maior, neque mensura minor: abominabile est enim in conspectu Domini utrumque: unicuique enim prout dignum est retribuere, iustitie proprium est. Propter quod & mensura integra, & pondus æquale acceptabile est apud Deum; non hoc quod mentitur veritatem, per quod vel plus donatur rebus, quam merita deposcunt, vel subtrahitur meritis quod debetur.* Igitur utrorumque mihi improbat ratio, tum qui apologiis suis omni labe purgare Origenem student, tum qui eius nomen